BOEKENSCHOUW

BOEKENSCHOUW

HOOFDREDACTEUR:
A. B. H. GIELEN S. J.,
HEERENGRACHT 415,
-: AMSTERDAM :-

MAANDSCHRIFT

MET MEDEWERKING
VAN NEDERLANDSCHE
EN BUITENLANDSCHE
-: SCHRIJVERS :-

VIJFTIENDE JAARGANG
— 1921—1922 —

UITGEGEVEN DOOR
HET NEDERLANDSCHE BOEKHUIS,
TILBURG - BRUSSEL - ANTWERPEN

DE THEOLOGANT VAN DE „HAAGSCHE POST".

De Haagsche heeft een „theologischen medewerker", die er zoo zonderlinge meeningen op nahoudt, dat wij er een moment van versteld hebben gestaan. En „bij ons" zijn wij toch waarlijk niet onvoorbereid op de allermalste voorstellingen van katholieke geloofs- of zedeleer „aan den overkant". — Maar deze theologische voorlichter slaat het record.

In het nummer van 12 Maart was een artikel geplaatst, dat antwoord heette te geven op de vraag: *Wat is Orthodox?* en waarin de schrijver beweerde: „eigenlijk moest men in ons land ook onderscheiden orthodox en moderne Roomschen" —.

Iemand, die onderteekent A. v. B. komt tegen deze onderscheiding op en schrijft in een later nummer van „de Haagsche" o.a.:

„Dit gezegde bewijst dat de schrijver het Roomsch katholicisme niet kent. Wie in de R. K. Kerk niet als vaststaande aanneemt alles wat door een algemeen concilie, of onder bepaalde omstandigheden door den Paus als kerkleer is gehuldigd, is geen katholiek". En verder: „Wat de schrijver met modernistische Roomschen bedoelt, zijn gewezen Roomschen, die om der wille van familie of om andere drijfveeren zich niet openlijk van de Kerk afscheiden, maar schier altijd totaal ongeloovig, dus ook geen geloovige Christenen zijn".

Hierop antwoordt in een naschrift de „theologische medewerker" dat dit laatste onjuist is en hij persoonlijk modernistische Roomschen kent, die absoluut niet ongeloovig zijn, maar diep godsdienstig. En daarin kan hij wellicht gelijk hebben. Maar één ding staat vast, hoe groot hunne godsdienstigheid ook moge zijn, zij — juist omdat zij modernisten zijn — hebben opgehouden te behooren tot de Katholieke Kerk.

Tot hiertoe gaat het nogal. Maar verder! De „theologische medewerker" verklaart de bewering van den inzender, dat wie niet gelooft wat de Kerk te gelooven voorhoudt, eenvoudig *niet* katholiek is, onjuist. Hij schrijft letterlijk: „Wat het eerste betreft, dit is ook onjuist. Ik ken persoonlijk een Roomsche dame, zeer kerksch, die zelfs verontwaardigd is dat een man als prof. Schrijnen te Utrecht, de hoogleeraar aan de Radboudstichting, zijn priesterkleeren aflegde en nu in civiel rondloopt. Gij hadt

hare verontwaardiging moeten hooren: „Mais c'est un scandale!" (Het is eene Française, eene Parisienne.) En tóch is deze dame theosofe en ze gelooft dat Boeddha later reincarneerde in Jezus, en Jezus later weer in...... Mohammed. Toen ik dat alles aan prof. Schrijnen vertelde en vroeg hoe men toch goed-Roomsch kon zijn en tegelijk theosoof...... toen antwoordde mij de hooggeleerde woordelijk: „In Frankrijk kán zooiets".

Dat is dan toch wel het summum! Deze Parisienne (en de theologische medewerker evenmin) schijnen niet te weten dat over het algemeen de geestelijken-professoren aan onze Universiteiten niet in civiel zijn, maar het in Engeland of Duitschland voor geestelijken gebruikelijke gewaad dragen.

Ook deze onkunde zou men nog kunnen vergeven! Maar dat een „theologisch medewerker" in ernst vraagt of die malle dame, die Boeddha en Christus en Mohammed vereenzelvigt — nog goed-Roomsch kan zijn, dat spuit toch vehementelijk de spuigaten uit. Als dat zoo was, dan waren Renan en Madame Blavatsky, Bronsveld en Wijnkoop óók goed-Roomsch.

En als de „theologische medewerker" dat antwoord van den hooggeleerde: „in Frankrijk kán zooiets" niet dadelijk wist te interpreteeren: „in Frankrijk kun je zulke krankzinnige opvattingen verwachten", dan is hij niet zeer scherpzinnig.

Geen wonder dat een ontwikkeld katholiek zich ergerde over deze wijze van voorlichting en een ingezonden stuk der Redactie aanbood, dat echter niet werd geplaatst, maar door den „theologischen medewerker" van aanteekeningen voorzien, aan den schrijver werd teruggezonden. Het stuk wordt ons ter inzage gegeven, en zulk een curiosum bekennen wij zelden of nooit onder de oogen te hebben gekregen.

Bij de woorden van den katholieken weerlegger, dat de mededeelingen van den „theologischen medewerker" geheel in strijd zijn met de leerstellingen der R. K. Kerk, wordt door dezen medewerker aangeteekend: (met rood potlood) „kan wel zijn"; en (met zwarten inkt) „zeer juist!" — Het is verbluffend!

Bij het antwoord dat die Fransche dame met haar Boeddha en Mohammed en theosofie, zéér zeker geen Roomsche meer is, wordt in rood en zwart uitdrukkelijk tegengeworpen: „Prof. Jos. Schrijnen zegt van wel!" — Maar begrijpt de „medewerker" dan niet de ironie van dit antwoord? (Verondersteld dat hij het juist heeft overgebracht.) De katholiek maakte nog de opmerking,

waarom de „theologische medewerker" zich niet richt om inlichtingen tot een kath. geestelijke of een goed onderlegden katholieken leek, indien hij liever niet met geestelijken in aanraking wenscht te komen.

Daarop geeft de „medewerker" ten bescheid: „O ja, héél gaarne. En dát niet alleen, maar ik ben met geleerde R. K. Geestelijken, o.a. pater Bensdorp, A. P. L. van der Sanden (de bekende schrijver Max) en prof. Stoks zeer bevriend". Dat kan! Wij kunnen ons voorstellen dat pater Bensdorp, die al vrij lang overleden is,in den hemel bidt voor dezen zonderlingen theologant, die blijkbaar meer uit onwetendheid dan uit boos opzet de katholieke leer op zoo 'n eigenaardige maar grondige manier verfomfaait.

En ik geloof ook gaarne dat noch Max noch P. Stoks hem als een verklaarden vijand zullen beschouwen, maar wél als een gevaarlijk dwaalleeraar, omdat hij niet begrijpt waarover hij schrijft.

De „theologische medewerker" beproeve het maar eens en vrage hun advies over zijn „voorlichting", en ik durf wedden om een lief ding dat hij een vriendelijk briefje zal ontvangen, waarvan de inhoud, ontdaan van alle beleefdheidsphrasen, tóch hierop zal neerkomen: „Geachte heer, het is wel wat al te onzinnig wat U daar hebt geschreven".

„*Moderne* katholieken bestaan er *niet*. Men is Roomsch-Katholiek of men is het niet", aldus besluit de heer van het ingezonden artikel, dat niet geplaatst werd.

En categorisch als een andere Galileo Galilei antwoordt de „theologische medewerker' : — „En tóch bestaan ze...". —

Mogen wij nu eens heel duidelijk zijn? Moderne menschen (die zich modern kleeden, doen aan moderne sport, moderne kunst, moderne Einstein-theorie, enz. enz.) kunnen natuurlijk beste katholieken zijn. Maar dat noemen wij geen „moderne katholieken".

Maar „moderne Roomsch-Katholieken" in den zin van „modernisten" — neen! die bestaan er niet, wijl het is eene „contradictio in terminis". Men is nu eenmaal Roomsch-Katholiek of men is het *niet*!"

Het is mogelijk dat er nog modernisten worden gevonden, die volhouden dat zij tevens katholiek willen blijven. Maar dat zijn maar woorden en anders niets.

Evengoed kan een kleurenblinde beweren dat hij géén Daltonist maar een normaal-ziende is; evengoed kan de Parijsche Mohammedaansche, Boeddhistische, theosofische dame beweren dat zij eene uitmuntend Katholieke is; en evengoed een aanbidder van den Witten Olifant volhouden bij hoog en laag, dat hij volmaakt Roomsch is. Maar woorden veranderen geen feiten. En een feit is het dat het Modernisme door de R. K. Kerk is veroordeeld en men dus géén modernist kan zijn en tevens Katholiek. R. K. PR.

Tijdens de correctie van dit artikeltje, ontvangen wij de H. P. (30 April), waarin een Kath. den „Theologischen medewerker" op zijn vergissingen wijst. Deze antwoordt nu: en toch zijn er modernistische leerstellingen. Dat is flauw! Daar ging het niet over. Hij had beweerd, dat men katholiek en modernist kon zijn. Waarom nu niet eerlijk bekend dat hij... enfin, niet op de hoogte is?

HET WERK VAN PAUL CLAUDEL.

Toen te Amsterdam „l'Annonce faite à Marie" van Claudel werd opgevoerd, ontvingen wij een schrijven, waaraan de volgende zinnen ontleend zijn:

„......en ten slotte ben ik naar het Leidsche Plein gegaan. Dat er geen belangstelling zou zijn bij het groote publiek, had ik wel verwacht. Maar het viel mij toch nog tegen: de schouwburg was zoo goed als leeg. Een aantal jongelui, waarvan velen de bekende fluweelen buisjes droegen, zaten bij elkaar in afwachting van het kunstgenot, dat hun geboden zou worden.

En zij hebben klaarblijkelijk genoten, want hun toejuichen was van een klaterende geestdrift, die ik niet voor gemaakt durf houden. Maar bij de overige toeschouwers was de teleurstelling zichtbaar, al deden zij hun best zich uiterlijk goed te houden uit eerbied voor het genie, wellicht ook uit menschelijk opzicht, om niet te laten zien dat zij van deze kunst maar weinig begrepen.

Ik wil er liever rond voor uitkomen: ik heb van dit stuk heel weinig voldoening gehad. Soms kreeg ik het gevoel alsof ik de dupe was eener mystificatie en de dichter met zijn onbegrijpelijke diepzinnigheden mij in de maling wilde nemen. Natuurlijk weet ik wel beter; maar alleen reeds het feit dat zulk eene gedachte kon opkomen, heeft mij zeer getroffen. Ligt het nu uitsluitend

aan mij? Is het een gebrek dat ik voor zulke kunst ongevoelig ben?......"

Wij mogen er niet aan denken, den geachten briefschrijver op zijn vragen een afdoend antwoord te geven. Indien hem werkelijk *niets* heeft kunnen bekoren in het werk van C l a u d e l dan vrees ik dat hij al te onvoorbereid tot deze ongewone kunst is genaderd. Want in al zijn werk, hoeveel men er op te zeggen kan hebben, komen toch stukken voor, die aangrijpend van eenvoud of verhevenheid, iederen kunstgevoelige in sprakelooze bewondering doen luisteren en deemoedig het hoofd buigen als voor een genie.

Maar het zou kinderachtig zijn, het geheele oeuvre van den dichter, zooals het daar ligt, als iets gaafs te aanvaarden, en geweld te plegen op eigen oordeel en gevoel, om de absolute bewonderaars bij te kunnen stemmen.

Eerbiedig willen wij luisteren naar Jacques Rivière, als hij ons komt leeren hoe wij het moeten aanleggen om ons te laten meesleepen door de geheime gedachte van den kunstenaar, zonder haar volledig te begrijpen.

Gretig kunnen wij grijpen naar de verklaringen die Duhamel van eenige eigenaardigheden heeft gegeven, en toch volhouden dat ze verbazend eigenaardig blijven.

Wij behoeven de bewering van Madame Sainte-Marie Perrin niet dadelijk te betwijfelen, als zij vindt dat de syntaxis van Claudel wel vreemd aandoet, maar te rechtvaardigen is; maar wij behouden de vrijheid eens te onderzoeken waarom een andere franschman, toch ook een bewonderaar, durft spreken van „difformités, pour ne pas dire des monstruosités " En waar hier vooral de kwestie werd opgeworpen betreffende het duistere en onbegrijpelijke in de kunst van C l a u d e l, mogen wij gerust te rade gaan bij een landgenoot van den dichter, die de goede eigenschap heeft: al wat hij te berde brengt met voorbeelden en argumenten te staven.

J o s e p h d e T o n q u é d e c heeft indertijd (1917) in *Etudes* eene magistrale studie gewijd aan *L'Oeuvre de Paul Claudel* en de bij gelegenheid voorkomende duisterheid en onverstaanbaarheid van dezen dichter niet onbesproken gelaten. Hoe kon het

ook anders? „Manque d'ordre" — en „obscurité" behooren zelfs tot de kenmerkende eigenschappen zijner kunst.

Claudel ontkent dat allerminst; komt er voor uit met eene „franchise brutale":

> ......Est ce pour cela que nous avons payé tes trimestres au lycée,
> Afin que tu accroisses de tes runes la quantité de ces choses
> que nous ne comprenons pas?
> . . . .
> Est-ce langage d'un homme ou de quelque bete?

Met Kloosiaansche hooghartigheid geeft hij ten antwoord op dat verwijt:

> ......Je n'ai aucun souci de vous faire rire ou pleurer, ni que
> vous aimiez ou non ma parole, mais aucune louange ou
> blame de vous n'en altère la pudicité.
> . . . .
> Je n'ai pas à faire de vous, à vous de trouver votre compte
> avec moi.

Goed! hij heeft het recht, als men wil, om duister, ordeloos, raadselachtig te zijn. Wie zich de moeite niet wil getroosten de noot te kraken, moet de kern ongenoten laten. Maar Paul Claudel is te groot kunstenaar om hem kalm voorbij te loopen en in het gras te laten zitten zonder eene poging te wagen met hem in contact te komen. En bovendien, de vraag ligt open of zijne moeielijk-begrijpbaarheid is te wijten aan den schrijver of aan den lezer, aan den dichter of aan den hoorder.

Het zal dengene, die ons hierop een antwoord vroeg, eene geruststellende voldoening zijn van de Tonquédec te mogen vernemen, dat het ligt aan Claudel; aan zijn ontbreken van logische orde, de vaagheid zijner tooneelfiguren, zijn zonderlinge zinsbouw, zijne gemaaktheid in taal en toon. En dat alles heeft een gemeenschappelijken grond: het génie synthétique van Claudel.

Deze dichter analyseert niet, ontwikkelt niet. Hij beschouwt de dingen niet geleidelijk en bij gedeelten, maar met snelle intuitie zoekt hij zich meester te maken van het geheel en, omdat hij zich geen tijd gunt de bizonderheden zorgvuldig in zich op te nemen, noteert hij als in bondige, sterk-sprekende schets het meest markante. Hierdoor ontstaat eene beknoptheid van taal, die den lezer een oogenblik tot ontcijferen dwingt om te begrijpen.

Claudel ziet den leeuwerik als een ,,kluwen veertjes'' en ,,levendig, vurig'', en noemt hem dan een ,,furieux peloton de plumes'', ofschoon deze woorden niet bij elkaar passen. Hij denkt aan den geometrischen bouw der roos en haar gloeiende kleur, en spreekt dan van haar ,,ardente géometrie'', eene synthese, die men eerst even moet afbreken om te zien hoe zij is opgebouwd.

Het schijnbaar onsamenhangende bij dezen dichter, wordt nu ook verklaarbaar. Claudel geeft de voornaamste deelen van een geheel, en laat het den lezer over deze tot een geheel te ordenen. Teekenend heeft hij dat zelf gezegd:

> O mon ame! le poème n'est point fait de ces lettres que je plante comme des clous, mais du blanc qui reste sur le papier.

Het blank gelatene, de witte tusschenruimten, moet men zelf invullen om het verband van woord tot woord, van verbeelding tot verbeelding uit te vinden en het volkomen zich te zien ontwikkelen.

De liefde voor de synthese wekt natuurlijk in Claudel de liefde voor het symbool. Voor een dichter, voor den lyrischen vooral, is het onmisbaar. Maar men vergete niet dat er een ,,symbolisme décadent'' bestaat. Verlaine en Mallarmé waren de eersten, die beweerden alles te kunnen uitdrukken door de *suggestie* van het symbool, ,,le symbole, non pas clair et diaphane, mais intentionellement obscur''. Het kan niet ontkend worden dat Claudel maar al te vaak heeft toegegeven aan zijn verlangen om te zijn een ,,semeur de ténèbres'' en daartoe een veelvuldig gebruik maakte van duistere symbolen en raadselachtige allegorie.

Joseph de Tonquédec, die blijkt geen moeite ontzien te hebben om door te dringen tot de gedachten van den grooten dichter, moet herhaaldelijk zijn eerlijk bedoelde pogingen opgeven en moedeloos erkennen, dat hij geen kans zag tot klaarheid te komen.

Hij vraagt: Wat beteekent de pantomime der Prinses in *Tête d'or?* De zonderlinge huwelijksplechtigheden in *La Ville?* Het eigenaardige personaadje, dat den naam draagt van ,,Ara Coeli''?

Hij vindt ook de metaphoren, de parabels, de gesproken symboliek zeer weinig doorzichtbaar, geheel naar den wil van dezen dichter, die er naar streeft zijn hoorder den zin met vele moeite te laten zoeken:

......celui qui entend ma parole,
Rentre chez lui inquiet et lourd.

Het ligt natuurlijk voor de hand dat iemand, die zoo ongewonen vorm van denken heeft ook een eigen grammaticalen vorm van uitdrukking zijner gedachten er op nahoudt.

De phrase van Claudel is in alles het tegendeel van die analytische zinnen, waaraan geen woord, geen verbinding, geen leesteeken ontbreekt, die gebouwd is met eene zuiverheid en naar een plan, waarop niets valt aan te merken. „Le vieux style classique français est le type de ce langage achevé." — — — „La phrase de Claudel est toute différente. Elle reproduit le mouvement de pensée de l'écrivain: les sauts brusques, les bonds, les détentes soudaines, et tout cet effort tumultueux pour s'emparer des objets. Elle n'indique par les rapports secrets qui rattachent entre elles idées et images et par où, peut-etre sans en garder pleine conscience, l'esprit a passé. La phrase claudélienne ne se dévelloppe pas; elle se reprend perpetuellement, pour se corriger ou se compléter par addition. De là cette absence de transitions, ces ellipses, ces perpétuelles anacoluthes, ces appositions et ces parenthèses qui représentent le langage à l'état inorganique; de lá ces membres qui manquent, ces tronçons de phrases, ces phrases sans verbe, ces dévelloppements suspendus. ... L'écrivain ne prend pas le temps de faire l'anatomie de sa phrase, d'en marquer les jointures et les articulations. Il verse et presse, pour ainsi dire, en elle, comme dans un récipient indéfiniment extensible — et qui pourtant se rompt, — de prodigieuses richesses verbales, des blocs non dissociés d'idées et d'images. Que le lecteur analyse, s'il lui plait, ces matériaux, qu'il les distingue et les classe: on luis abandonne ce labeur subalterne."

Maar dat het geen gemakkelijk werk is, zal men spoedig begrijpen, als men komt te staan voor zinnen als de volgende:

Voici soudain, quand le poète nouveau comblé de l'explosion intelligible,
La clameur noire de toute la vie nouée par le nombril dans la commotion de la base,
S'ouvre, l'accès
Faisant sauter la clôture, le souffle de lui-meme
Violentant les machoires coupantes,
Le frémissant Novénaire avec un cri.

Men mag van te voren weten dat hier sprake is van de negen

Muzen; dit gegeven zal niet voldoende zijn om den zin te analyseeren.

En dit?

L'homme et la femme......
Vie de tout ce battement réceproque en nous de l'esprit oeil,
Coeur de ce coeur sous le coeur en nous qui produit la chair
et l'esprit et les cheveux et les bras qui étreignent
Et la vision et le sens.........

Of deze wondere beschrijving der werken des mans,die wonderen doet:

......Il a fait naitre des fleurs
Plus admirables que le Japon ne loue l'amaryllis,
Ou que l'Inde à ses apsaras, près de qui tout amour ressemble
Au soin morose du poisson, n'a enfanté une comparaison
de lotus.

Ziet daar wat onder energieke behandeling te maken is van de taal van Fénèlon en Voltaire,van Alphonse Daudet en Anatole France. ,,Il faut travailler podigieusement pour écrire si mal.''

Malherbe heeft het woord ,,galimatias'' durven gebruiken ten opzichte van Pindaros. Waarschijnlijk ten onrechte, want het is de vraag of hij genoeg was doorgedrongen tot geest en taal van den oud-Griek om hem te kunnen verstaan. Maar als bij het lezen van fragmenten, gelijk hier werden aangehaald, een tijdgenoot en bewonderaar van Claudel, met onweerstaanbaren drang datzelfde woord naar de lippen voelt dringen, zal men dat onbegrijpelijk en ergerlijk vinden? Het is wederom Joseph de Tonquédec die deze vraag stelt.

Staat hij alleen? Eerlijkheidshalve moet ik hier aan toevoegen dat Professor Strowski, een autoriteit op letterkundig gebied, en die naar de studie van de Tonquédec verwijst (in ,,La Vie Catholique dans la France contemporaine'') als naar eene ,,étude... magistrale'', van Claudel getuigt: ,,Mais, quoi qu'il en soit de sa rythmique, il écrit une langue admirable, un peu martelée, sonore à miracle, avec le mot juste — si juste qu'il en parait archaique — avec l'élan, la force et la vie.''

Maar de schrijver in de ,,Etudes'' geeft argumenten, waar niets tegen in te brengen valt en wat hij beweert wordt door voorbeelden uit Claudels werk toegelicht en bevestigd —; Strowski daarentegen maakte zijn artikel gereed voor het boek, dat werd uitgegeven door het ,,Comité Catholique de

propagande francaise à l'étranger''. En men zal niet ontkennen: propagandistische bedoelingen kunnen al heel licht invloed hebben op de objectiviteit. Overigens, de duisterheden van zijn dichter ontkent ook Strowski niet, en weet hij zelfs op elegante wijze den lezer te verklaren: ,,L'un des personnages (in L'Annonce faite à Marie), Pierre de Craonne, le batisseur de Cathédrales, dit dans la pièce: ,,je ne vis pas de plain-pied avec les autres hommes, toujours sous terre avec les fondations ou dans le ciel avec le clocher''. Ainsi en est-il de Paul Claudel et de son génie; avec lui, vous descendez sous terre et dans les ténèbres; mais, en meme temps, le clocher vous appelle et vous voici dans le ciel. Ou plutot, avec lui, vous êtes à la fois dans les ténèbres et dans le ciel, toujours loin des choses courantes et vulgaires.'' —

Het valt moeielijk uit te maken of Claudel tot zijn zin voor overdreven synthese en mysterieusheid werd geleid door eigen aanleg en temperament ofwel den invloed onderging van anderen.

Immers, in zijn jonge jaren kwam er reactie tegen de zoogenaamd-wetenschappelijke nauwkeurigheid der realisten. Baudelaire was de onbewuste voorlooper dezer nieuwe beweging, Verlaine werd er de wetgever van:

Il faut aussi que tu n'ailles point
Choisir les mots sans quelque méprise;
Rien de plus cher que la chanson grise
Ou l'Indécis au Précis se joint.
De la musique encore et toujours!

En de grootste opstandige was zeer zeker Rimbaud.

Welnu, voor dezen Rimbaud met zijn verbijsterende hallucinaties, is Claudel vol bewondering en ...... dankbaarheid. Hij noemt hem als dengene, die het grootste overwicht heeft gehad op zijn gedachtevorming, en hij erkent dat het onmogelijk werd voor wie eenmaal gekomen was onder de betoovering van Rimbaud, zich daaraan te ontworstelen.

Maar Rimbaud is bij slot van rekening een gedegenereerde, bedorven door opium, liefde en alcohol, voor wien Berrichon waarschuwde: ,,il exasperera son système sensoriel par le vin, par les poisons, par l'aventure'' en die zelf zijn morbiden geestestoestand heeft verraden door deze openbaarmaking:

,,Je m'habituai à l'hallucination simple: je voyais très franchement une mosquée à la place d'une usine, une école de tambours faite par des

anges, des calèches sur les routes du ciel, un salon au fond d'un lac; les monstres, les mystères; un titre de vaudeville dressait des épouvantes devant moi." —

Zóó ver gaat Claudel niet,om de heel eenvoudige reden, dat bij hem systeem is wat, volgens Berrichon, bij Rimbaud een uitvloeisel was van zijn pathologischen toestand.

Maar met zijn systematische vreemdheden is hij toch wel zoo ver gegaan dat men van hem heel wat passages kan aanwijzen „qui font dire à d'honnêtes lecteurs de Claudel: c'est sûr, il a voulu se moquer de nous" —.

Is nu met dit extravagante symbolisme, die ingewikkeldheid van vorm en gedachten, in tegenspraak het feit, dat Claudel verklaart in Godsdienst en kunst een primitief te willen zijn?

Dat primitief-doen in alle kunsten is een mode van onzen tijd, welke overigens Rimbaud al heeft geinaugereerd:

J'aimais les peintures idiotes, dessus de portes, décors, toiles de saltimbanques, enseignes, enluminures populaires; la litterature démodée, latin d'église, livres érotiques sans orthographe, romans de nos aieules, contes de fées, petits livres de l'enfance, operas vieux, refrains niais, rythmes naifs".

Het is misschien een verzet tegen de geraffineerdheid onzer cultuur...... maar het is, wel beschouwd, dezelfde geraffineerdheid in een anderen vorm!

De Tonquédec maakt zich daaromtrent geene illusie. „Un „prémitiviste" (qu'on nous passe ce mot barbare) n'est pas un primitif. Maurice Denis n'a point en anatomie les adorables ignorances d'un Fra Angelico; Péguy, élève de l'Ecole normale supérieure, rédacteur à la „Revue blanche", fondateur des „Cahiers de la Quinzsaine", est un faux paysan; Verlaine est le plus roué des poètes et le plus au courant des artifices de son métier. Alors, la recherche du primitif n'est-elle pas .... un dernier caprice de civilisé, comparable à la mode des bucoliques à l'époque des Ptolémeés? Et cette naiveté n'est-elle pas ce qu'il y a de moins sincère? L'enfant ou l'ignorant trahissent, en leur inexpérience, le fond de leur coeur, et par lá ils nous ravissent. Il en va tout autrement de celui qui *fait* l'enfant ou l'ignorant. J'estime la rude franchise du talent de Paul Claudel, sa fraiche sensibilité, sa foi sans respect humain, mais je commence à me méfier lorsqu'il devient naif, et s'il faut tout dire, je voudrais

qu'il s'affranchit de certaines simplicités, qui sont encore des poses, pour être tout à fait lui-même.

Claudel heeft alles in zich om een groot kunstenaar te zijn. Hij behoeft zich slechts vrij te maken van de geesten van anarchie en duisternis, die hem trachten te beheerschen. Hij zal moeten begrijpen dat zonderlinge vooringenomenheden en grillige systematiek den uitgroei van zijn prachtig talent belemmeren.

En het stemt hoopvol, in de opvolgende werken van dezen dichter het eigenzinnig gemaakte allengs te zien verminderen.

Weet hij los te breken uit het isolement, waarin hij zich zelf gevangen heeft gezet, dan eerst kan hij geheel zich zelven hervinden en zal worden wat wij verwachten: ,,Un grand poète chrétien, populaire et mystique,profond et simple'' A. GIELEN.

DE GEHEIMZINNIGE KLEERMAKERS EN.... DE KUNST.

Wie herinnert zich niet dat aardige sprookje van H a n s A n d e r s e n? Er was eens een koning, die dolveel hield van mooie kleederen. Hij verwaarloosde zijn soldaten en de burgers van het land, en in plaats van de raadszaal was de kleedkamer zijn geliefd verblijf.

Op een goeden dag kwamen tot hem twee slimmerds, die zich uitgaven voor wevers en beweerden dat zij de prachtigste stoffen konden maken. Niet alleen waren kleuren en patronen onvergelijkelijk schoon, maar de kleeren, die van deze stoffen gemaakt werden, zouden ook de wondere eigenschap bezitten, dat zij onzichtbaar waren voor ieder mensch, die niet deugde voor zijn ambt of een vreeselijke domoor was.

,,Jongen,'' dacht de koning, ,,dat is een treffertje. Die kleeren moet ik hebben, dan kan ik de knappen van de dommen onderscheiden, en ik weet dan precies de geschikte man voor de juiste betrekking.''

Hij gaf veel geld aan de beide mannen, die een weefgetouw oprichtten, en druk aan 't weven gingen, ofschoon er geen draad op 't getouw zat.

Door de stad liep als een brandend vuurtje het praatje van dat wondere weefsel, dat domme menschen niet zouden kunnen zien. En de menschen werden erg nieuwsgierig. De koning ook!

Na een poosje stuurde hij zijn minister er op af, om eens een

kijkje te gaan nemen. En deze ging en zag niets. Toen werd hij bedroefd en begreep dat hij een ,,ezel'' moest zijn, niet geschikt voor zijn hoog ambt. En hij besloot er maar niets van te zeggen, en riep vol geestdrift uit: ,,Wat is dat beeldig en keurig! Wat 'n patronen en wat een gloedvolle kleuren''.

Na vele anderen vooruit gezonden te hebben, wien het allen verging gelijk den minister, en die zich allemaal goed hielden en maar riepen, dat het zoo mooi en zoo schattig was, waagde ook de koning er zich aan.

En de koning schrok, toen hij niets zag. ,,Ben ik dan zoo dom, en deug ik niet voor koning?'' vroeg hij zich angstig af. Maar de slimme wevers wezen op het leege weefgetouw en begonnen de kwaliteiten van het laken te prijzen, dat er niet was. En de koning maakte van den nood eene deugd, knikte tevreden, boog zich over het getouw, alsof hij alles eens goed wilde bekijken en zeide dan: ,,het is zeer mooi! Uw werk draagt mijn hoogste goedkeuring weg!'' En het gevolg, dat anders niets te doen heeft, deed juist als de koning. Zij raadden hem aan een feestgewaad te laten maken van deze kostbare stof, voor den grooten optocht, die eerstdaags moest gehouden worden. En zij die de stof hadden geweven, namen de maat en knipten en pasten, en deden alsof zij naaiden met wijde en haastige gebaren en riepen: ,,nu zijn de kleeren klaar''.

En de koning moest zich ontkleeden en het wondere gewaad, dat hij niet zag, aantrekken. Toen schreed hij door de straten der stad, eerst wel een beetje beschaamd, maar spoedig begon hij trotsch en fier te loopen, want van alle kanten klonken uitroepen van bewondering: ,,Wat is dat mooi! Wat is dat mooi!''

Niemand zag natuurlijk het kleed...... zij zagen alleen den koning in zijn ondergoed — maar ze wilden dat niet bekennen, want dan zou iedereen hen hebben gehouden voor dom en ongeschikt.

Maar op een oogenblik dat het heel stil werd van bewondering, riep de hooge stem van een jongetje, dat de vader op zijn schouder had gezet om hem beter te laten zien:

,,Vader, de koning heeft niets aan! Hij loopt in zijn pyama''.

En toen begon de menigte te lachen en de koning werd verlegen. Hij deed nog wel heel plechtig, om zijn waardigheid op te houden, en de kamerheeren droegen statig den sleep van den mantel, die er niet was...... maar allen waren blij toen zij weer terug waren in het paleis.

De stem der onschuld had gesproken en nu kregen ook ouderen den moed om de waarheid te zeggen. Hier en daar begon men al te bekennen, dat men niets had gezien van al die pracht, en dat de koning werkelijk in zijn onderkleeren had rond geloopen. Zelfs de hovelingen durfden al fluisteren over het geval; en eindelijk kwam het den koning ter oore en deze erkende dat hij bedrogen was door de slimme kleermakers, die intusschen met hun goud al lang over de grens waren.

Nu bekende iedereen dat het niets was, en de meesten voegden er bij: ,,ik heb het altijd wel gezegd, dat het bedrog was''. —

Dit geestige sprookje zal wel altijd zijn toepassing vinden. In de wereld der kunst niet het minst. De artistieke kleermakers heerschen daar oppermachtig en nemen de goegemeente op snaaksche wijze bij den neus. Voor een gebouw, dat is toegetakeld alsof het zoo pas een flinke aardbeving heeft doorgemaakt; voor een schilderij, dat er uitziet alsof een in de verf gevallen eekhoorn zijn capriolen op het doek heeft uitgevoerd; voor een portret, dat zoo grandioos is opgezet, dat de voorgestelde stellig zelfmoord zou plegen, indien hij er in werkelijkheid zoo uitzag; voor een vers, waarvan woorden en gedachten zoo grimmig door elkaar zijn geharkt, dat er geen touw meer aan vast is te knoopen — staan de officieele bewonderaars, de door Scribe vereeuwigden, en steken de handen omhoog, en vallen elkaar van aandoening om den hals, en snikken het uit voor dat verschijnsel van opperste schoonheid: ,,dat is dé Kunst, de grrroote, waarachtige Kunst,— de Kunst van het Genie!''

En wat genieën bloeiden eensklaps in heerlijke kleuren als de velden tusschen Haarlem en Hillegom: Mallarmisten, decadenten, onafhankelijken, futuristen, cubisten, dadaisten, (1) enz. enz.!

Niemand durfde het oneens zijn met de groot-bonzen, de managers dezer kunst! Iedereen zou hen met den nek aanzien, hen houden voor grove naturen, indien zij maar even durfden kikken en laten blijken dat die openbaringen van opperste schoonheid hun krampen bezorgden. Thuis, als ze zoo eens rustig onder elkaar waren,

(1) Men beweert dat de D a d a i s t e n alleen eens willen zien hoe ver men kan gaan tegenover het publiek en wat men het kan laten slikken. Dan zouden ze zich ontmaskeren en eens hartelijk lachen over de grenzelooze onnoozelheid der menschen. Hetgeen tot inkeer zou kunnen brengen. Inderdaad heilzaam, maar vernederend als een Diana Vaughan-geschiedenis.

durfden zij wel bekennen, dat het mal en leelijk, foei-leelijk was: karikaturen of gekkenhuis-werk.

Het was niet altijd zóó erg. Soms verrees er een kunstenaar van waarlijk bewonderenswaardige gaven, maar dan werd hij door het onstuimig lofgetrompet van zijn vrienden uit zijn evenwicht geblazen.

Victor Hugo werd een megalomaan, omdat literaire kleermakers hem wijsmaakten dat hij in koninklijk gewaad rondstapte, ook al droeg hij niets dan het kleed dat nader dan de rok pleegt te zijn.

Met Is. Querido, wiens ongemeen talent hooge bewondering verdiende, heeft men sinds lang zoo'n spel van onoprechtheid gespeeld.

De vrienden zongen voor,(1) de bewonderaars der vrienden hieven de refreinen aan, het publiek luisterde en boog eerbiedig het hoofd en stemde mee in. Het was zoo gemakkelijk de „bevoegde" heeren na te praten en het ondoorgrondelijke boek zelf maar niet te lezen. Querido immers was de schrijver van dat ontzagwekkende epos der *Oude Waereld*, en het stond dus vast dat het prachtig moest zijn.

In de laatste aflevering van *Elzevier* kwam H. R. (Herman Robbers) dat nog eens met geestdrift en uitdrukkelijkheid verklaren. Tamelijk schuchter waagde het Carel Scharten indertijd (zie Boekenschouw, Sept. 1920: De Fouten van een Genie) dit standaardwerk van Querido onpartijdig te beschouwen, en naast de goed geslaagde ook de minder gelukte partijen aan te wijzen. Voor zoover wij ons herinneren, stond hij geheel alleen. Want de uitmuntende studie van dr. A. Slijpen willen wij in dit verband niet noemen, omdat een katholiek tegenover de coryphееën der moderne kunst op een ander standpunt staat. (2)

Over het algemeen stond de menigte onder suggestie der slimme kleermakers, en de menschen vreesden een gek figuur te slaan als ze erkenden hun onvermogen om te zien, wat anderen beweerden wél te kunnen aanschouwen.

---

(1) Onvergelijkelijk bar maakt het Joost Mendes (naar men zegt een broer van Querido) in zijn acht deelen romantische historie over *Het geslacht der Santeljanos*. Hij is dol op den grooten broer.

(2) Dezen zin van onzen geachten medewerker begrijpen wij niet goed. R.

Maar nu heeft eensklaps de kreet van het kind, van den oprechte, onbevooroordeelde, geklonken: ,,De koning loopt in zijn pyama!' In het Meinummer van *De Gids* schrijft Frits Hopman een omvangrijkstudie *Een Teleurstelling*, waarin hij overluid durft uitspreken, als het kind bij Andersen, wat velen reeds lang dachten, maar niet durfden zeggen.

Wij laten hieronder eenige fragmenten uit dit goed gedocumenteerde stuk volgen:

Het zou niet meer dan kiesch geweest zijn, te zwijgen over het fiasco van een verdienstelijk acteur, die zich misrekend heeft, als niet hij en het meerendeel der critici hadden blijk gegeven van een verblinding zoo vreemd en zoo volkomen, dat het noodig wordt ronduit te spreken.

De stijl, vooral van het eerste deel, is stellig de minst gelukkige, die voor een werk van zulken omvang kon gekozen worden. Zelfs de zuiver verhalende fragmenten zijn overladen met spitsvondigheden van zinswending en ver gezochte beeldspraak, die soms in louter bombast ontaardt; en de beschrijvingen zijn schatkamers van barbaarschen pronk. Het zou onbillijk zijn den heer Querido alleen aansprakelijk te stellen voor het gebruik van dezen schrijftrant. Reeds de Tachtigers hebben veel meer in hun kunstige zinnen willen pakken, dan proza dragen kan. Maar wat te genieten is in een schets van een tiental bladzijden, wordt een marteling in een werk van twee-en-twintig hoofdstukken en het moet erkend worden, dat ,,De oude Waereld'' onleesbaar is.''

,,Ons litterair proza is gemaakt tot een gewrocht van gekunsteldheid, pronkerij en valsch gevoel, waaraan alle waardigheid en soepele kracht ontbreekt'', zegt Hopman naar aanleiding van een andere critiek op de Tachtigers.

,,Het pijnlijke en leerzame in deze zaak is, dat een geheele generatie van schrijvers door deze mode, dit moderne euphuisme wordt besmet en jarenlang zichzelf en een lijdzaam volk van lezers heeft gemarteld, dat wij ons zelf bijna een halve eeuw geweld hebben aangedaan om tegen beter weten in zulk een stijl te bewonderen en na te volgen, dat wij ons zelf hebben wijs gemaakt dat het mooi en diep is.

Wat een gezonde lach zal er door Nederland gaan, als we te avond of morgen tot bezinning komen en den ban van omslachtigen wansmaak verbreken!''

Juist als bij Andersen. ,,Hij heeft immers niets aan'' riep het geheele volk.

,,Doch in veel gewichtiger technische zaken schiet dit werk tekort. Als er een stelregel is, waarop de heer Querido zelf, terecht, meer den nadruk heeft gelegd, dan op iedere andere in zijn kritieken, dan is het: dat een beschrijving nooit een inventaris mag worden; dat een kunstenaar moet uitmunten door de keus van het karakteristieke détail. Wanneer men nu

echter de beschrijvende gedeelten, bijvoorbeeld van het eerste hoofdstuk der „Koningen" ontleedt, dan blijkt, hoe weinig vernuft bij den bouw is gebruikt. De kunstgrepen, toegepast om eenige orde te stichten in den warrewinkel van fraaie en wonderlijke zaken, welke tentoongesteld moesten worden, zijn van het kinderlijkste allooi.

Ter staving van zijn beweringen geeft de heer Hopman tal van citaten, die bewijzen hoe het den heer Querido geheel ontbreekt aan objectiviteit en hoe onmogelijk het hem is stemming in zijn tableau te brengen. Hieronder een staaltje!

Ook hij bepeinsde zeer stil, de verte der steenwoestijnen van Judea,de violet vervige bergtoppen van Moab. En overal rondom, trilde een nevelenmist van paarlig-glinsterend lila, waar een week-doorgebroken, matgouden gloed achter dreef. Tusschen de roode praal der leliën en het uitwolkend zoet der saphraan-crocussen, goudgeel-bewasemd; tusschen de bloedglanzige bloemen van granaten en het witte gesneeuw der bloeyende hazelaars en tamarinden; tusschen de ruikerachtige bloesems van citroenen, abrikozen en perziken, voelde de Gebieder het Tyrische purper van zijn mantel, de witte robijnen, smaragden en topazen als couleurige vlammen vuur spelend op zijn tulband, en de schittering van zijn kleinen stoet, veilig onder Oostersche heemlen opgezwolgen.

De lezer, die zich de moeite wil geven, dit specimen van onbeschaamd boerenbedrog (dat om meer dan een reden is aangehaald) te ontleden, zal bemerken, dat het samengesteld gevoelselement komt van de woorden en voorstellingen afzonderlijk en dat geen poging is gedaan, om de stemming van het landschap als eenheid te vatten en weer te geven."

Het is lang een geliefd denkbeeld van de romantiek geweest, dat hartstochtelijkheid een eervolle onderscheiding is. De helden van Byron laten er zich op voorstaan, dat hun liefde, haat, wanhoop, wroeging heftiger zijn dan die van gewone menschen. Zijn heeten trotsch als Satan, zij dragen ontzaggelijke smarten, hun minnedriften zijn „lava-vloeden".

De heer Querido behandelt ook met voorliefde en toewijding de meer barbaarsche hartstochten. Daardoor vormt zich om zijn gestalten een woelige, onreine sfeer, die onmerkbaar overgaat in de hel en het paradijs der waanzinnigen. Na „zwoelen en koortsigen genotsnacht" komen de „bloed-donkere droomen", „woedende zinsbegoochelingen", de zwijmelingen, extazen, visioenen, „de zwarte waanzin". De fragmenten over de groote godsdienstoefeningen geven weinig meer dan opsommingen van mythologische namen en symbolen, beschrijvingen van plechtigheden en tempelgebouwen; maar alle inhoud, alle begrip, dat komt van persoonlijke ervaring, wordt te vergeefs gezocht. Het is van geen ernstig mensch te gelooven, dat hij van godsvrucht en godsdienst niets heeft beleefd, maar stellig blijkt niets van vroome ondervinding uit deze boeken. De trant waarin hier over de hoogste menschelijke ervaringen wordt geschreven

is ergerlijk. Querido zou ons den „Godsvoeler" teekenen! Hij kent alleen de vervloekingen en boetedoeningen, de vizioenen en het beate zwijmelen van kramptrekkende waanzinnigen. Was er uit het oude Testament geen waarachtiger geestelijkheid, geen dieper wijsheid te halen? Maar alles wat ons in deze beide deelen wordt voorgediend als godsvrucht, natuurgevoel en liefde is een bespottelijk schijnbeeld. Doch heiligschennis is een waan. Het zuiverste leven kan niet worden ontwijd; het blijft buiten bereik van ieder, die het niet nadert in stil ontzag."

„Dit boek", eindigt Hopman, „dat door een koor van beoordeelaars is geprezen als een meesterwerk, gelijkwaardig aan de meest grootsche scheppingen van de wereldlitteratuur, lijkt mij schijnschoon naar inhoud en naar vorm".

Zullen thans, na dit moedig gesproken woord, ook anderen opstaan en met hun eigen, te lang verborgen, overtuiging voor den dag komen? Het zou jammer zijn, indien men Querido nu ging verkleinen op onredelijke wijze. Als er een heirleger van kleintjes den liggenden Gulliver gingen bestormen en prikken. Dat moet niet, want Querido is een kunstenaar, die zich alleen vergist heeft, omdat tafelschuimers met luidruchtige toasten hem hadden misleid omtrent zijn kunst en kunnen.

Dát moet niet zijn. Maar wel mag het opstel van Frits Hopman als waarschuwing klinken voor de goed geloovigen, die in de literatuur het bestaan niet vermoedden van slimme wevers en kleermakers, die pyama's voor koningsmantels weten aan te prijzen. HANS HEYNEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit boeken, Tijdschrfiten en Bladen.

In *Wetenschappelijke Bladen* vinden wij de vertaling van een artikel door den bekenden kritikus Benedetto Croce geschreven over *De Literaire Critiek als philosophie*. Daarin vinden wij behartenswaardige wenken:

„Telkens wordt opnieuw de meening geuit en steeds wordt zij algemeen beaamd, dat de literaire criticus, wil hij vrij en onbevangen kunnen indringen in den geest van het werk, dat hij wil beoordeelen, zich vrij moet weten te houden van philosophie, van stelsels en van vooropgezette begrippen. De lof en de blaam, door philosopheerende critici zoo dikwijls, en zoo zeer ten eigen nadeele, over stelsels op letterkundig gebied uitgesproken, worden

aangehaald om dit te bewijzen en met hetzelfde doel wordt de aandacht gevestigd op de fijnheid van gevoel, de zekerheid van smaak en de gegrondheid van oordeel, door niet wijsgeerige bewonderaars en kenners van dichtkunst ten toon gespreid.

Deze meening is echter van uit een theoretisch oogpunt beschouwd onhoudbaar, omdat critiek een soort van oordeel is, een oordeel een maatstaf noodig heeft, een maatstaf op een begrip moet gegrond zijn, een begrip met andere begrippen in verband moet staan, begrippen te samen stelsels vormen en voor de kennis der stelsels philosophie noodig is.''

Van subjectieve kritiek wil hij gelukkig niets weten. ,,Want de criticus rechtvaardigt deze methode niet, door bij het gebruiken ervan er op te wijzen, er telkens aan te herinneren, dat hij hier juist bezig was met de indrukken mede te deelen, bij de lezing van het werk bij hem gewekt, indrukken zooals de lezer die als individu ondervindt, d.w.z. geheel persoonlijke indrukken deels van het toeval, van het mooie of trieste weer, van deze of gene tijdelijke stemming afhankelijk. En evenmin rechtvaardigt de criticus zich door te zeggen, dat wat hem behaagd heeft, dit het nu eenmaal gedaan heeft — en daarbij zelfs aan te nemen dat hij slecht kan geoordeeld hebben en dat wat hem op één oogenblik heeft behaagd, hem op een ander oogenblik misschien niet zou behaagd hebben,......

Lemaitre veroordeelde zijn eigen methode ,,door te beweren dat niemand een geschiedenis van eenig deel der letterkunde kan schrijven, omdat dat een critische behandeling is van een zeker aantal werken, en men deze werken niet op hetzelfde oogenblik, in dezelfde stemming, in denzelfden staat van gezondheid en werkkracht kan behandelen, omdat met de jaren het individu verandert, zijn politieke en religieuse overtuigingen zich wijzigen, de wereld verandert, de indrukken anders worden...... zoodat *,,la critique est une chimère''* het eindoordeel moet zijn.

Hiertegen zouden wij willen opmerken, dat uit het feit van de voortdurende ontwikkeling der wereld en van de wijzigingen, die hiermede samengaan, alleen maar de gevolgtrekking kan worden gemaakt, dat men geen critieken kan schrijven die eeuwig onveranderlijk kunnen worden gehandhaafd, dat nieuwe denkbeelden, nieuwe vraagstukken steeds op den voorgrond zullen komen en de eerste plaatsen zullen innemen, maar dat de nieuwe vragen in verband zullen staan met de oude en de nieuwe antwoorden zullen gezocht moeten worden met behulp van de oude. Zoo zal ook wel elke eeuw haar eigen kritiek hebben, maar het zal een voortbouwen zijn, niet het telkens scheppen van iets geheel nieuws.''

Het is jammer dat B e n e d e t t o C r o c e het fundament van zijn philosophie zoekt in Kant, waardoor hij is aangewezen op de relativiteit van het waarheidsbegrip en derhalve bij zijn

kritische beschouwingen met zijn philosophie op drijfzand komt te staan.

Frits Hopman is ook niet tevreden over de kritiek. Zijn artikel in *De Gids*: *Een teleurstelling* (over de „Oude Waereld'' van Querido) bevat deze philippica tegen een bepaald soort van kritiek. Er zullen er maar weinig zijn, die in hun hart niet moeten bekennen dat de man dubbel en dwars gelijk heeft.

„Een schrijver behoeft zich niet aan voorschriften gebonden te achten, maar de criticus is niet vrij, want hij vertegenwoordigt het artistiek geweten van de gemeenschap. Een onbeduidend of een slecht geschreven boek is minder schadelijk voor de cultuur van een land, dan een blinde kritiek. Geen verhaal of artikel verschijnt, dat niet voor velen zijn nut kan hebben. Er zijn menschen, die genieten van de Sinclair's grappigheden of leeren van de wetenschappelijke snippers uit een Zondagsblad. Maar een kritiek, die vergeet, wat in de kunsten bereikt is en een minderwaardig boek prijst als een meesterwerk, verlaagt den standaard van voortreffelijkheid en ontwricht het nationaal oordeel — wat voor een vormende litteratuur als de onze een ramp is. In elke beschavingsphase, die zich van de oude wetten heeft bevrijd, maar het nieuwe evenwicht van het algemeen gevoelen nog niet gevonden heeft, is er zeer werkelijk gevaar, dat door de verwarrende opvolging van proefnemingen en strijdige theorieën, de eeuwig menschelijke verlangens schuil gaan, die de diepe grondslagen zijn van alle waarachtige en standvastige kunst. Dat gevaar bestaat niet in een gemeenschap, waar zich het drama of de architectuur langzaam, zonder stoornis, uit bescheiden beginselen tot groote volkomenheid heeft ontwikkeld. Het is licht te begrijpen, waarom in het Engeland van Elizabeth, of het Athene van Pericles, of in Japan vóór de Europeesche invasie kritiek overbodig was: iedere beginneling had den standaard van een grootsche traditie voor oogen. Maar de nieuwe Hollandsche letterkunde vond weinig voorbeelden om als standaard te dienen en is er nog niet in geslaagd, een nieuwe school te vormen met algemeen erkende opvattingen. Allerwegen wordt nog geëxperimenteerd en steeds formuleeren kleine groepen letterkundigen hun idealen in nieuwe tijdschriften. Van den aanvang af zijn werkwijzen en grondstellingen verdedigd en bestreden met een bruutheid, die vaak in de grofste persoonlijkheden ontaardde; van den aanvang ook hebben coterieën het werk van hun leden geprezen met overdrijving, die even onwaardig was als hachelijk voor ons nationaal inzicht. Meer dan ooit hebben wij thans in Nederland behoefte aan belezen en onpartijdige beoordeelaars, die niet alleen een kunstwerk op zichzelf weten te verstaan, maar ook zijn betrekkelijke waarde kunnen bepalen, vergeleken met de scheppingen der groote meesters uit oude tijden en vreemde landen. Die alleen kunnen ons genezen van onze chauvinistische zelfoverschatting.

„De nieuwe Nederlandsche letterkunde is nog in haar kindsheid. De groote pioniers, evenals van de schilderkunst, schijnen te rusten en de jongere talenten zijn schaarsch. De nieuwe taal is nog niet gevormd. In de groot epische poëzie is niets, in de dramatische poëzie zeer weinig tot stand gebracht. Wij hebben niet veel litterair geschiedkundig of litterair wijsgeerig proza en geen levensbeschrijvingen; de wijze kritiek is zeldzaam; onze wetenschappelijke werken worden geschreven in een taal, die erbarmelijk is naast „De Sterrenhemel" van Kaiser, of „De Bodem van Nederland" van Staring; de journalistiek is slordiger en oppervlakkiger dan die der vorige generatie.

„Er is sedert 1880 zeer veel verdienstelijk werk gedaan in verzen en in romankunst, maar geen dichter of romancier van de eerste grootte is bij ons aan te wijzen, zelfs geen baanbreker van den tweeden rang, zooals Chateaubriand of de Quincey, die de menschelijke ziel waarlijk nieuwe organen hebben gegeven, waardoor onvermoede gebieden aan ons zijn geopenbaard. En de kritiek, die deze dingen voorbijziet, en de middelmatigheid in hyperbolen prijst, verloochent haar heilige functie en bewijst een land, dat voornamelijk in kunsten en wetenschappen wenscht uit te munten, den slechtst denkbaren dienst."

Aart van de Leeuw is nog altijd bezig met zijn prachtig gestyleerd verhaal *De Mythe van een Jeugd*, maar het onderwerp — de liefde van een zeer rijpe vrouw voor een knaap — is te onbehagelijk om ons kalm te laten genieten van de vormkunst. Treffender is de schets van Ina Boudier Bakker, die de gevoelens beschrijft van een jongen, aan wien de moeder heeft medegedeeld dat zij hertrouwen gaat. S. Braak schenkt ons het begin van een zeer uitvoerige en nauwkeurige studie over *Louis Bertrand*, den eminenten franschen schrijver, die ons zijn meesterwerk gaf in „Saint Augustin", Kerkvader. Braak wil ons den ontwikkelingsgang laten zien van dezen volgeling-tegen-wil-en-dank van Zola, vurigen bewonderaar ook van Flaubert. Alleen door een optimistische aanvaarding van het Leven kon hij zich aan hun determinisme ontworstelen. In hoeverre steeds meer en meer zijn positief groeiende gevoelens op dezen omkeer invloed hadden, hopen wij in het vervolg van dit artikel te vernemen. Nu lezen wij reeds er over: „In zijn biografie van Augustinus ziet hij in het leven van dezen kerkvader dat van den modernen mensch, die eerst na langen en bangen strijd komt tot de „eeninghe des geestes." Tusschen de beide werken van Bertrand „le Sang des Races" en „Saint Augustin" liggen veertien jaren waarin zijn talent uitgegroeid is tot verrassende veelzijdigheid.

Een Brabantsche Novelliste heet een hoogst sympathieke bespreking van Marie Gijsen's laatsten roman door Frans Erens. Hij aarzelt niet haar werk te stellen naast dat van Pardos, Grazia Deledda e.a., meesters en meesteressen in gewestelijke kunst.

Onze Eeuw drukt de voordracht af, welke Prof. R. C. Boer

gehouden heeft in de „Deutschen Verein" van Amsterdamsche studenten. Tot onderwerp had hij gekozen den dichter *Jacob Knudsen.*

„Omstreeks het midden der 19e eeuw stond de Deensche letterkunde in hoogen bloei. Maar zij wortelde in idealen en gedachten, die, ofschoon voor een deel van algemeene beteekenis, toch in het bijzonder aan een vroegere generatie eigen waren. Zij was romantisch en over het geheel christelijk......

In een maatschappij, die in dergelijke denkbeelden leefde, trad omstreeks 1870 Georg Brandes op met zijn naturalistische, revolutionaire, antipatriottische en antireligieuse propaganda. Uit de kunst moet het idealisme verdwijnen, omdat het onwaar is; in de maatschappij moet de klassenstrijd worden gevoerd, en de eerste roeping der litteratuur is, maatschappelijke problemen „onder debat te plaatsen", en wel in zulk een licht te plaatsen, dat de klasse, die voor de ontwikkelde gehouden wordt, per se ongelijk krijgt; het begrip „vaderland" is een anachronisme, en voor achterlijke Denen is vaderlandsliefde een nog grooter kwaad dan voor menschen, die ten minste tot een groote natie behooren. Religie is óf bijgeloof óf huichelarij". — Natuurlijk heeft deze schimpende jood, aan wien Denemarken veel van zijn ongodsdienstigheid en zijn zedeloosheid heeft te wijten, vooral de jongeren om zich weten te vereenigen. Ook Hendrik Ibsen behoorde tot zijn vurigste bewonderaars. Wat na Brandes is gekomen staat toch afhankelijk op de een of andere wijze van zijn opvattingen. Vooral in Kopenhagen.

Maar op het platteland en in de minder luidruchtige kringen der stad leefde de romantiek, leefde vooral het Grundvigianisme voort, en de dag zou komen, waarop sterke conservatieve geesten hun rekening met den modernen geest zouden opmaken. En stond er onder die geesten een man op,die niet alleen karakter had, maar die ook schrijven kon, en die dichter was, dan zou een litteratuur geboren worden, die geen herhaling der romantiek van het midden der eeuw was, maar die daaruit toch redde, wat blijvende waarde had, en die over menige phrase, welke tot alleenzaligmakende waarheid geworden was, haar „mene tekel" zou uitspreken. Zulk een karakter, zulk een schrijver, zulk een dichter is Jacob Knudsen geweest."

Knudsen is niet een „moderne geest in den gewonen zin van het woord. Hij gelooft niet aan veel, dat heden ten dage voor axioma geldt, en hij gelooft aan veel, dat voor afgedaan doorgaat. Maar hij gelooft op zijn eigen wijze, en hij heeft een groote macht van suggestie, om zijn overtuiging op anderen over te brengen.

Jacob Knudsen werd geboren 14 Sept. 1858 in Jutland. Zijn vader was leeraar en later predikant.

Knudsen heeft zijn jeugd, tot hij student werd, in het ouderlijk huis doorgebracht, en de stof voor zijne werken is voor het grootste gedeelte geleverd door herinnering uit zijn jeugd en ervaringen

uit de landstreek, waar hij thuis hoort. Zijn romans zijn Jutsche romans. Maar zijn gedachten behooren de menschheid. Want de problemen, die de boerenzielen bewegen, worden zóó diep opgevat, dat overal het menschelijke op den voorgrond treedt! En daardoor verheffen deze boeken zich boven de gewestelijke litteratuur, die schilderingen uit het volksleven geeft.''

Pas een lange ontwikkeling en bittere ervaringen hebben in hem den dichter doen rijpen. Hij was al over de veertig, voor hij als zoodanig in ernst optrad en naam maakte, en sommige bezwaren, vooral technische, heeft hij nooit kunnen overwinnen. Maar deze tekortkoming maakt hij goed door rijkdom van gedachten en oorspronkelijkheid. En waar hij den vorm kiest, voor hem het meest natuurlijk, den vertelvorm, of als heftige gemoedsbeweging het stroeve in hem overwint,daar schrijft hij bladzijden, ja geheele boeken, die ook als kunstwerk tot het beste behooren der Deensche letterkunde.

Tegen de van Brandes uitgaande beweging in 1870, die een materialistisch paradijs op aarde predikte en allengs, toen de belofte niet werd verwezenlijkt, tot pessimisme oversloeg, vertegenwoordigt Knudsen eene levensbeschouwing, die het kwaad zoekt in de natuur van den mensch. Maar al is ,,levensgeluk'' dan ook een illusie, door plichtsbetrachting kan men tevredenheid vinden.

En aan het slot van dit overzicht deelen wij nog mede dat de Mei-aflevering der *Studien* geheel gewijd is aan P e t r u s C a n i s i u s.

Het gaat natuurlijk niet aan daaruit aanhalingen te doen. Wij willen alleen erkennen dat de Redactie met deze verschillende artikelen haar doel heeft bereikt: ,,de niet of weinig gekende kanten van dit veelzijdige leven te belichten.'' PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Die heiligen Schriften des Neuen Bundes — aus dem Urtext übersetzt, mit Erläuterungen und einer Einführung von Dr. Nivard Schlögl, O. Cist. o. ö. Professor an der Wiener Universität. (Het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.)

,,Als een feestgave bij de vijftienhonderdjarige gedachtenis van den sterfdag en hemelschen geboortedag van den grooten heiligen Hieronymus (✝ 30 Sept. 420)'' aldus blz. 425 van het werk — verscheen dit merkwaardig boek op het einde van 1920.

De schrijver was reeds vóór den wereldoorlog professor der oud-testamentische uitlegkunde en der bijbelsch-oostersche talen

aan de theologische fakulteit der k. k. Universiteit te Weenen; aldus toch vermeldt de omslag van een breed-opgevatte uitgave van de h. Schriften van het O. Testament, welke bezig was te verschijnen, toen de oorlog het werk onderbrak; genoemde uitgave verscheen bij Orion-Verlag Wien, maar, helaas, alleen de Psalmen, Isaias en Job zagen het licht; de vertaling zelve, op zwaar papier, in uitstekend, rhythmisch duitsch, geharnast in belangrijke voorrede en nog belangrijker kritische begeleiding, deed ons groote verwachtingen koesteren... De oorlog kwam tusschenbei en toen de storm luwde konden de handschriften, reeds persklaar, geen geschikt papier meer vinden.

De schrijver, worstelend met den honger en allen nood, gaf den moed niet op, wijl het ging om een heilige zaak; maar wijl hij zag dat de geestelijke nood in Middel-Europa nog grooter was dan de stoffelijke, hield hij zich eerst bezig met het Nieuwe Testament, om door een zoo geschikt mogelijke vertaling een dam op te werpen tegen den wassenden vloed van het ongeloof.

Zooals gezegd verscheen deze einde 1920, als een vrucht van een zes-en-dertig-jarige Schriftuurstudie (blz. 425).

Het is hier niet de plaats — dit zij overigens aan bevoegderen overgelaten — om de waarde dezer vertaling naar juistheid te bepalen; alleen willen wij even het boek vóór U op tafel leggen en er in bladeren, om zoo uw lust op te wekken van het te bezitten.

In een voorwoord zegt hij, dat het hem er om te doen is geweest, de juiste weergave van het oorspronkelijke te geven en hij licht dit met voorbeelden toe; inderdaad kan er niets beters gebeuren noch schriftuurlijk noch dogmatisch, noch ten laatste apologetisch, dan den juisten tekst te geven, want de klare waarheid is de zuiverste en sterkste verdediging van ons geloof.

Dan volgen de Evangelies van S. Mattheus, Marcus, Lucas, de geschiedenis der Apostelen, het Ev. van S. Johannes, verder de Brieven en ten slotte de Openbaring; dit alles zeer duidelijk door opschriften verdeeld en, niet het onbelangrijkste, van voetnoten voorzien, welke ofwel verwijzen naar andere plaatsen van O. en N. Testament ofwel geschiedkundige en andere, soms zeer verrassende gegevens bevatten.

Het is noodig, voor men begint te lezen, eerst de Einführung te lezen, welke hij na de Openbaring laat volgen, want telkens houdt hij er voeling mee; zij is kort gehouden, zakelijk, maar men staat verbaasd welk een rijkdom hij daarin samenbrengt, zonder nochtans te vermoeien door te zeer den professor te spelen of door gewrongenheid van stijl.

Blz. 424 komt een nawoord en dit mag er wel zijn, want onwillekeurig zou men na lezing, als men den Latijnschen of Griekschen tekst vergelijkt, naar de Encycliek van Leo XIII over de Bijbelstudie grijpen — maar onnoodig, want hij heeft ze al gereed en, de Encycliek naast zich, schrijft hij zijn nawoord, om zich zoo nauw mogelijk bij Leo XIII aan te sluiten.

Een tabel met afkortingen en een inhoudsopgave en, last not least, het kerkelijk drukverlof sluit dit boek van 428 bladz., gedrukt, hoewel op oorlogspapier, met zulk een vriendelijke letter en zoo verzorgd, dat gij de kracht en tevens de pieteit van den schrijver bewonderen moet, die zulk werk in zulk een ongunstigen tijd en mede voor zoo betrekkelijk geringen prijs in de wereld zond, in zijn jagende wereld, die wel andere dingen te doen heeft, nu de struggle for life vóór alles gaat bij de meesten en het genieten, des te fijner, wijl aan weinigen voorbehouden, bij vele anderen den lust doodt tot diepere kennis van het Evangelie, dat hen veroordeelt. En toch, wie weet? Gods wegen zijn altijd wonderbaar......

In elk geval, niemand leest dit boek zonder stil te worden, alsof er iets groots aan hem gebeurt; het is een boek, welks taal u vlak voor de feiten wil plaatsen, die het verhaalt. — Wat u verbaasd doet staan? Het is dit dat de schrijver u zoo evenwichtig voorkomt; verstand en gevoel gaan samen bij hem; verder spreekt hij zich duidelijk uit, men weet waar men aan is; hij is overigens vast op zijn voeten en dit geeft hem een vrijmoedigheid van spreken, waarin hij de Apostelen wel tot voorbeeld nam, die ook ,,wisten wat zij zeiden''. — En zijn vastheid komt voort uit de kennis, die hij zich eigen maakte, zoowel door zijn talenkennis als door zijn bestudeering vooral der joodsche liturgie; 't is dan ook, en daarop komt hij telkens terug, tegen den achtergrond van de oud-testamentische taal en liturgie, dat hij ons den leeraarenden en sprekenden Jezus — en zijn Apostelen — doet zien; zij komen voor ons in een nieuw licht of liever zij treden terug, altijd meer naar hun eigen licht in.

Als wij nu het eerste opstel van het April-nummer van het uitstekend Apolog. Maandblad ,,Het Schild'' overlezen, getiteld ,,Jezus' werk, het hoogtepunt der wereldletterkunde'' — dan zal ieder, wiens hart klopt voor dien in elk opzicht eenigen Jezus, met belangstelling kennis maken van Schlögl's werk; en al zou hij, afgezien nog van de letterkundige aanwinst, niets daarvandaan brengen dan een grooter besef van menschelijke onmacht tegenover het meesterschap der H. Schrift en van bijziendheid tegenover de matelooze horizonten, die zij opent, dan nog zal hij zich niet bekocht voelen met dit boek; immers, hoe kleiner hij werd, des te grooter werd de Christus, want schreef S. Hieronymus bondig neer ,,onkunde omtrent de Schriften is onkunde omtrent den Christus'' (blz. 425), dan zal het omgekeerde even waar zijn; en dat is toch alles!

De bovengenoemde groote uitgave van het O. Test. wordt niet voortgezet, maar de schrijver zal binnen niet te langen tijd het heele O. T. in anderen boekvorm laten verschijnen.

R. KLINKENBERGH, PR.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Bartsch (Rudolf-Hans). Lukas Rabesam. Hoe twaalf menschen God zochten. Hollandia, Baarn.

Dit zonderlinge boek was het eerste dat onder den naam des schrijvers verscheen (1908) en hem al spoedig beroemd maakte. Al te vlug eigenlijk; want het is te onrustig en te zenuwachtig, eigenschappen die hij eerst in zijn beste werk, zijn Schubert-roman: *Schwammerl* (1912) geheel blijkt overwonnen te hebben.

In die *Zwölf aus der Steiermark*, zoo luidt de titel oorspronkelijk, laat Bartisch ons eene gansche generatie zien; de twaalf vertegenwoordigers van dit geslacht worstelen en zoeken, elk op zijn eigen manier.

Kantilener zegt tegen zijn vriend Volratt: „De ware priester wordt afgezet evenals de onechte; de „religio'' heeft haar tijd gehad. En toch weten we zeker, dat dit alleen ons boven de dieren verheft: onze voorstelling van de andere wereld. Het is dus eigenlijk ons beroep. Want al die sociale en technische kunststukken maakten, in vereeniging met de organisatie, niets anders dan mieren van ons. Maar God heeft blijkbaar gewild: „Denkt na; hier hebt gij dit uw leven, omringd door de symbolen van wezens, die niet nadenken''.

En zij denken na of laten zich leiden; verheffen zich tot idealen, of kruipen weg in de holen van zwart pessimisme. Dezen voelen den aandrang om apostel te zijn, en genen om naar alles te luisteren; zij slaan den profetenmantel om, of hullen zich in somber stilzwijgen.

Het is een zonderling boek, het is ook een moeielijk boek! Het is een boek van den 35-jarige, die in zich zelf den onrustigen, geheimzinnigen drang nog voelde naar iets dat hij niet verklaren kon.

Ernstige lezers (andere leggen het boek waarschijnlijk al na de twintig eerste bladzijden uit de handen) vinden hier wel stof tot nadenken en tot tegenspraak. A. Gielen.

Bonsels (Waldemar). Hemelvolk. Een boek over Bloemen, Dieren en God. Patria, Amersfoort.

Deze schrijver werd in 1881 in Arensburg geboren en hij toont eenige verwantschap met Th. Storm, in zooverre ook hij eene neiging heeft, in geheimzinnige ziele-gebeurtenissen zich te verdiepen.

Hij is dichter, ook als hij den prozavorm gebruikt; en de natuur

heeft hij lief met een stille bewondering, die hem dwingt hare geheimen en verborgenheden voor zich open te maken.

Dichterlijk is hij ook in zijne romans *Ave vita, morituri te salutant* (1905) — *Mare, die Jugend eines Mädchens* (1907) — *Blut* (1908)— *Don Juans Tod* (1909) en *Der tiefste Traum* (1911),...... te dichterlijk en lyrisch wellicht.

Zijn ,,kinderroman'' *Die Biene Maja und ihre Abenteuer,* waarvan alleen volwassen menschen den fijnen verteltrant naar waarde kunnen schatten, is een paar jaren geleden in nederlandsche vertaling verschenen. Het is eene verhaal uit het beienleven in sprookjesachtige voorstelling maar met diepe kennis van natuur en leven der dieren.

In denzelfden geest is ,,Hemelvolk'' geschreven en er straalt een zachte, weldoende humor uit, met een licht en aangenaam tintje van sentimentaliteit in sommige stukjes.

Heel vriendelijk neemt hij van zijn lezers afscheid, en legt in dat laatste woord zijn bedoelen open: ,,En nu vaartwel, van harte vaartwel, gij allen,die naar mij hebt geluisterd en denkt aan mij. Als ik jullie kleine dingen groot heb laten zien en groote eenvoudig, dan gelooft mij, dat alles wat wij beleven, ons niet grooter kan voorkomen, dan ons hart groot is en alle dingen, die we op onzen weg ontmoeten, zijn ons evenveel waard, als onze liefde tot het geluk voor ons beteekent. Gelooft me, want ik weet het bij ondervinding.

We moeten allen den glimlach weer leeren, die onze korte levensdagen en hun vergankelijke werk en smart betreft, want wij komen in onzen korten levenstijd van de aarde en van haar en ons eigen wezen zoo weinig te weten, dat we niet mogen gelooven, dat ons aardsche bestaan het doel van ons leven is.'' —

Nu, dat doen we ook niet, maar om heel andere reden dan om ons gebrekkig weten. A. GIELEN.

Bruggen (Kees van) Zondvloed. Mij. Goede en goedkoope Lectuur, Amsterdam.

Een geweldig visioen van den oorlog, een sombere doodendans.

Stemmen... stemmen die men vernomen had over de wereld... in de echo's der schuilhoeken... in de stilten der gegraven holen, waar vechters loerden op hun kans... over de slagvelden, waar het gloeiende bloed gistte als een wijn. Stemmen die de helden meenden te hooren wanneer zij, vooraan gestormd in den aanval plotseling door hun laffe volgers verlaten stonden in de leegte van Niemandsland... geneesheeren bij hun driftige beulswerk... de stille hospitaalmannen,rapend in den avond... de armetierige burgerij, gedreven in stompzinnige ellende her en der, als beesten die men meedoogenloos zwaar belast... Haar kenden de almoezeniers, wanneer zij rondgingen met de kleine lamp en de hostie... de zusterkens van het klooster, met onnoozele vingers flossend

aan het ruig linnen, dat de wonden heelen moest, die ergens werden — en waarom? — geslagen — de bruiden bij 't herlezen der huiverende brieven... de moeders weenende over haar werk.

In alle breinen bleven zij bezig, fluisterden, klaagden, beschuldigden, aldoor levend als de tik in een uurwerk. Heel de wereld was vol van deze stemmen des gewetens... Zij verdoezelden het denken, zij versloegen de vreugd en het gezang. De arbeider bij zijn werk poosde met zwaren blik... gesprekken vielen stil... handelaars die hun ziel aan den krijgsduivel hadden verkocht, snakten een oogenblik naar adem.

Dan ging alles weder voort: het werken, het praten, het gelddienen, en menigeen vond alleen moed in de verzuchting, dat het anders niet zou kunnen.

Maar als een steen op kiemende planten, die het voorjaar roept, lag het gewicht des gewetens op de vreugde der menschen.—

En gaan de gewetens nu weer slapen! Ziet men niet dat in angst, of in heerscherswaan, in dommen haat en kwajongensachtige „staatsmanswijsheid", men reeds bezig is een nieuwe opvoering voor te bereiden van den dollen doodendans.

En zullen de volkren dan niets hebben geleerd? Als een potentaat, die zijn knollentuin wil vergrooten,— een olieman, die zijn aandeelen wil zien stijgen — een cadet de Gascogne, die zijn heldendaden graag zou laten bewonderen — een knoeier, die in den brand zijn vervalschte boeken wenscht te zien verdwijnen — als een van hen op het fluitje blaast, zullen de volkeren dan bevangen door een nieuwen roes elkaar weer aan 't afslachten gaan?

Kan nog ooit in de toekomst een Alexander, een Caesar, een Napoleon, een Wilhelm — grooten en grotesken — met een enkel woord de menschen als kudden slaven het arena binnen drijven, waar zij elkaar beestelijk moeten vernietigen — niet wetend waarom? Dan heeft de zondvloed niets geleerd aan de overblijvenden en zullen over minder dan veertig jaren de Cooksbussen hun vroolijke reisgezelschappen weer naar nieuwe slagvelden brengen, waar niemand heeft gewonnen dan de Dood.

BERTHOLD POUWELS.

Kooy-van Zeggelen. Als een Veldbloem. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Dit is wel een mooi boek, dat ons brengt in een andere situatie dan de meeste romans van den tegenwoordigen tijd.

„Veldbloem" is een zacht, onschuldig meisje van het land. En zij verlaat het winkeltje thuis en gaat als kinderjuffrouw dienen bij een deftige familie in den Haag. Mijnheer en Mevrouw zijn niet gelukkig en er is tusschen hen beiden, ofschoon ze elkaar eigenlijk liefhebben, een groote verwijdering. Het is of het kleine idiote kind als een scheidsmuur tusschen hen staat. En Veldbloem brengt deze menschen nader tot elkaar. Zij houdt van allen.

Van de arme moeder en den ongelukkigen vader en van het hulpelooze kind dat aan haar gehecht is.

Zij heeft gezien hoe de vader in een oogenblik van vertwijfeling zijne hand aan het kind heeft geslagen, als wilde hij door dit arme schepsel te vernietigen zijn eigen geluk herstellen.

En toen zij gezien had, heeft hij voor haar zich uitgesproken, en zij de eenvoudige Veldbloem heeft het hem duidelijk gemaakt dat zijn vrouw hem liefhad.

Door belachelijke en bemoeizieke familieleden der vrouw, die door een misverstand tegen het meisje waren ingenomen, werd zij uit het huis gejaagd.

En Veldbloem gedroeg zich als eene heldin. Door mede te deelen hoe zij den vader had gezien, zich vergrijpend aan het kind, zou zij alles hebben opgehelderd. Maar dat was haar geheim; dat oogenblik van verdwazing van den door lijden overstelpten man, zou en mocht niemand kennen.

Dat trouwvol zwijgen bedreigt even haar eigen geluk. Doch een oogenblik maar, en dapper verdraagt zij het, om in blijdschap gehaald te worden door dengene, dien zij liefheeft...... en dankbaar ook te vernemen dat zij een huisgezin gelukkig heeft gemaakt, twee menschen vereenigd. J. SMEDINGS.

Mariken van Nieumeghen. Inleiding en aanteekeningen van M. A. P. C. Poelhekke. „De Zonnebloem", Apeldoorn.

Het 25ste van de mooie zonnebloemboekjes met een uitmuntende inleiding van Poelhekke, die de waarde heeft van een volledige verhandeling over dit spel.

„De waerachtige ende een seer wonderlycke historie van Mariken van Nieumeghen, die meer dan seven jaren metten duvel woende en verkeerde", dateert van ongeveer 1500. Geen enkel handschrift bezitten wij ervan; een gemis dat gelukkig wordt vergoed door vier oude drukken, waarvan de oudste (1518) de meest waardevolle is.

Het is een Faustdrama en heeft tot motief: de strijd van den duivel tegen God om de menschelijke ziel. Maar hier komt dan nog bij de echt katholieke idee: redding der ziel uit de strikken van den booze door de voorbede van Maria.

De inleider heeft de al te rauwe uitdrukkingen geschrapt in deze uitgave. Daaraan heeft hij goed gedaan, want het taaltje van de Moeye zou anders allicht aanstoot hebben gegeven en oorzaak zijn geweest, dat het boek niet voor iedereen geschikt was.

Bovendien, de karakteristiek verliest niets door deze transpositie. Alleen de woorden zijn verdwenen, die ons platter voorkomen dan den menschen in vroeger dagen, en voor ons dus eer aanleiding zouden worden, deze of gene spelfiguur anders te zien dan de middeleeuwsche schrijver haar bedoelde. A. GIELEN.

Schendel (Arthur van). Tristan en Isolde. Een liefdesroman. W. de Haan, Utrecht.

„Van Riwaldin en Blanchelfour. Aldus is het schoon verhaal, gelijk de dichters van weleer het hoorden, van Tristan en Isolde die der liefde aardsche smarten droegen en vergingen in haar zaligheid, edele zondaren werden zij genoemd, edele zondaren geslacht na geslacht hebben de mare van hun hartenood en wondere vreugde aangehoord. En dit was de aanvang......"

En wat de aanvang was, en hoe de passie groeide en de zonde werd bedreven, en leed kwam en dood — wij hoorden er al iets van door Dirc Potter uit het begin der 15de eeuw, en het werd ons later in nieuw-Nederlandsche bewerking naar het Fransch van Bédier met sierlijke woorden medegedeeld.

Nu heeft van Schendel, en dezen romantisch voelenden en fijn aangelegden stilist was het veilig toevertrouwd, het weer eens beproefd deze oude, maar eeuwig nieuwe geschiedenis te doen herleven:

...... een verbant der herten twee
Die mit wael ende oeck mit wee
Malcander lieven ende minnen
Mit voller gonst, mit allen sinnen.

En Van Schendel heeft met fijne distinctie van taal en teederschuchtere behandeling van het broze onderwerp, er iets heel moois van gemaakt.

En ook de uitgever, bijgestaan door de artistieke Rie Cramer, heeft de uitgave als een juweeltje weten te monteeren.

Maar wij moeten met den ouden Jacob van Maerlant bedenken, dat romans over zoo hartstochtelijke liefde als deze, in jonge harten licht brand veroorzaken.

Voor menschen van rijperen leeftijd, als zij ten minste een heel subtiele kunst weten te smaken, kan dit boek een genot zijn, dat echter zéér voorzichtig geproefd moet worden. A. GIELEN.

Springer (Ralph). Trouwen. L. J. Veen, Amsterdam.

Een echt joodsch boek. De stijl heeft die volubiliteit, welke wij kennen uit de boeken van Querido, Mendes en andere Israelitische schrijvers van onzen tijd; hij doet „lawaaierig" en opzichtig. Het maakt den indruk of iemand met drukke gebaren en schreeuwgeluid ons tracht te overrompelen of onze aandacht wil vasthouden.

Daar schijnt de schrijver zich op toe te leggen en geen middel om dat doel te bereiken laat hij ongebruikt. Woorden en koppeling van woorden: „duwde de jonge man zijn warm, kloppend voorhoofd stijf tegen het venster als wilde hij de *verlangende* (verlangde ?) koelte *ontdwingen* aan de *gladde kilheid* van het glas. Onderwijl zijn oogen, *glas-door-priemend* staarden, staarden *pijnen fel,* in

het pogen, de steeds dikker wordende schaduw te doorboren die de lucht ging benevelen (een dikker wordende schaduw, die men poogt te doorboren, en die toch pas de lucht *begint* (ging) te *benevelen?*), *naargeestig* uitziend naar een gebeuren in de straat'', enz. Dat is eerst misbruik maken van het woord!

Opzichtig is ook de voorstelling van het allereenvoudigste, als het drukken op een belleknop en 't gevolg daarvan: ,,In de portiek stak de jongeman de hand uit...... er trilde iets door den aether, een sidderklingeling die zich tot den eenzaamvoelende aan het bovenvenster voortplantte. Een electrisch belletje.'' Ja, dat dachten we al...... maar zonderling, dat de schrijver behoefte gevoelt het er uitdrukkelijk bij te zeggen.

Opzichtig en onecht, vooral erg melodramatisch is ook de uitdrukking van smart of wanhoop. Als voorbeeld neem ik dit rumoerige, dat op andere bladzijden nog wordt overstemd: ,,Een zacht kreunen ontkroop zijn borst; zijn armen vielen slap langs hem neer. Het hoofd zakte voorover. De oogen — zich even sluitend van uitputtende vermoeienis, openden zich weer ...... doch moe en lusteloos. En — een ziekelijk verlangen naar rust — golfde in hem op......

Rust — rust — — verlangde hij. Niets dan rust. 't Verlangde in hem — zich neer te vlijen, de moe-zieke leden uit te strekken — op zijn bed......

Rust wilde hij — enkel rust.

Hoe heerlijk — hoe begeerlijk boven al, moest het zijn, snikte het in hem — zich te kunnen overgeven aan dat al-vergeten, die al-verzuchting — — die de slaap is. Dien te voelen komen, als een zachte, streelende moederhand.

— Rust — rust.

Rust voor zijn moede leden, zijn sidderende beenen. Rust voor zijn hoofd, voor die hel, waarin het gloeide en bonsde......''

Gelukkig krijgt de man zijn zin, ,,hij zakte — door oververmoeidheid geheel zonder weerstand, op zijn bed neer...... En — in zalig vervlieden naar verre dreven, doorvoer hem een wellustadem...... —''

Een boekje, dat van het begin tot het eind zóó geforceerd is in taal en gevoelens, draagt het stempel van maakwerk op iedere bladzijde.

En waarom al die drukte? Omdat de jongen verloofd is met een mooi, jong joodsch meisje (dat op blz. 14 oostersch-sensueel beschreven wordt); het meisje steeds vriendelijk koel blijft tegenover hem; eindelijk bekent dat zij een ander liefhad, een christen, met wien zij niet trouwen mocht, omdat haar vader het verbood; ten laatste, onder zijn aandringen, toegeeft dat zij den christen geheel heeft toebehoord.

Dat is voor het jongmensch een zware slag, maar in plaats van hard weg te loopen, laat de schrijver hem luidruchtig in zijn droefheid te keer gaan.

„Den volgenden dag trouwden zij”.

Er is nog een verklaring, die dit verhaaltje en vooral de wijze waarop het wordt voorgedragen, aanvaardbaar maakt. Indien het namelijk ironisch bedoeld is en de schrijver heeft willen doen voelen hoe „blaffende honden niet bijten” of „waar veel geblaat is, toch weinig wol kan wezen”. Want niettegenstaande het drukke betoog, dat hij niet mag trouwen met het meisje van een goj, — zijn „snijdend gegil” van lafaard! lafaard!, als hij het doet — zijn overtuiging dat hij „zijn liefde voor de oude traditie met voeten schopt” — dat hij het „innig gevoel voor zijn joodsche volk” — „de heiligheid van zijn Godsgevoel” zou honen, geeft hij toch toe en trouwt haar.

Mijn veronderstelling is niet onmogelijk, maar het is wel prettiger indien een schrijver ten minste zoo duidelijk is, dat hij geen plaats laat voor zulke hypothesen omtrent het karakter van zijn werk. A. GIELEN.

FRANSCH.

Bompard (J.). L'Étrangère. Perrin, Paris.

Onzuivere droomen, onreine daden ten slotte. Eindelijk huwelijk met een kalm vrouwtje. Het boek is moreel te verwerpen.

Bourget (Paul). L'Écuyère. Plon, Paris.

Niet de Bourget van de laatste jaren. Hetgeen begrijpelijk is, als men weet dat deze roman bijna twintig jaren geleden in een tijdschrift verscheen en met weinig veranderingen nu in boekvorm is uitgegeven. Zooals de meeste romans van Bourget, alleen geschikt voor rijpere lezers.

Boylesve (René). Le dangereux jeune Homme. Calmann, Paris.

Deze schrijver, die nu toch al meer dan een halve eeuw oud is (hij werd geboren in 1867), blijft nog altijd zijn grootste vermaak scheppen in het observeeren van menschen, die op het drijfzand der liefde aan 't spartelen zijn. Wij zullen ons wel wachten het boek aan te bevelen.

Foucault (A.). Christiane ou l'Education par l'Amour. Flammarion, Paris.

Heet gepeperd. Verdedigt de stelling, dat de man alleen door de liefde tot volle ontwikkeling komt. Nu ja! Maar in geen

geval door eene liefde als de schrijver hier ons te aanschouwen geeft. Deugt niet.

Goffic (Ch. le). L'Abbesse de Guerande. Plon, Paris.

Een jong adelborst is gehuwd beneden zijn stand, hetgeen de woede opwekt van zijne het-hoog-in-den-bol-hebbende moeder. De jeugdige echtgenoot wordt uitgezonden naar China, en van zijne afwezigheid maken de moeder, eene afschuwelijke abdis, en een jonkvrouw, die zelve graag den adelborst tot man wilde, gebruik om het eenzame vrouwtje op schandelijke wijze te vervolgen en hare deugd in verdenking te brengen.

Zij vlucht; hare schoonheid wordt geschonden door de pokken; hij keert terug uit China, blind, en kan dus met eigen oogen de ontsiering van zijn vrouwtje niet meer zien. Beiden zijn gelukkig. Het onedele driespan, dat vroom doet en liefdewerken pleegt, maar hard en onchristelijk blijkt te zijn, is vrij onnatuurlijk. Het boek is niet verkeerd, maar mooi kan het bezwaarlijk genoemd worden.

Lacretelle (J. de). La Vie inquiète de Jean Hermelin. Grasset, Paris.

Autobiographie van kind en jongeling. Ongezonde exaltatie, teugellooze verbeelding, zinnelijke overgevoeligheid. De oorlog komt. Hij biedt zich aan voor den strijd. Staat op het punt in de strikken te raken van eene vrouw. Sneuvelt bij Verdun. Het boek heeft weinig verdienste; karakterteekening erg oppervlakkig. Voor volwassen lezers; indien zij niets beters om handen hebben.

Obey (A.). L'Enfant inquiet. Libr. de Lettres, Paris.

Geschreven in zoogenaamd dichterlijk proza, is dit boek vrijwel ongenietbaar. Het onderwerp is weinig belangrijk; een soort van zelfbeschrijving van een knaap, ziekelijk gevoelig, dweepend met de natuur en op 15-jarigen leeftijd sentimenteel verliefd op een meisje, dat, gelukkig, uit zijn nabijheid verhuizen moet.

Prévost (Marcel). La Nuit finira. Lemerre, Paris.

Vergeleken bij het overige werk van Prévost, is dit boek te prijzen. Zonder deze vergelijking, geheel op zich zelf beschouwd, ken men echter niet ontkennen, dat de lectuur voor personen van weinig ervaring gevaarlijk is. En juist de aantrekkelijkheid van Prévost, die een knap schrijver is, maakt dit gevaar niet problematisch.

DUITSCH.

Jegerlechner (J.). Die Schloszberger. G. Grote, Berlin

„Geschichte einer Jugend" staat achter den titel. Dat is het, en anders niets. Maar dat is het op eene bijzondere wijze, door de fijnheid en rustige zekerheid, vooral door de meevoelende liefde, waarmede de schrijver de kleine verdrietelijkheden en zonnige vreugden van den knaap weet te vertellen.

Jegerlechner is een Zwitser, die in 1912 de aandacht trok door zijn roman *Petronella*, waaruit duidelijk zijn talent bleek, dat sindsdien steeds in kracht heeft gewonnen.

Seidel (H. W.). Das vergitterte Fenster. G. Grote, Berlin.

Het getraliede venster van een krankzinnigengesticht, waarachter een slechte man zijne vrouw heeft laten opsluiten om het beheer te krijgen over haar geld, dat hij verkwist met een Poolsche „dame".

De dochter der ongelukkige, bijgestaan door een Hollander van goeden huize, weet haar moeder te bevrijden na veel strijd en moeilijkheden te hebben ondervonden.

De stof is die van een gewonen „Kriminalroman", maar hier geldt het woord van Goethe: „Greift nur hinein......," en 't wordt interessant als ten minste hij, die den greep doet, een man is, wien het gegrepene niet als vormloos deeg aan de vingers blijft hangen. En dat is bij Seidel gelukkig niet het geval. Hij maakt er iets van, iets goeds.

Speck (G.). Eynars Töchter. Deutsche Verlag, Stuttgart.

Er is talent in dezen schrijver, anders zou hij ons niet hebben kunnen vasthouden tot het einde. Want de lotgevallen der drie dochters van dokter Eynar, welke hij vertelt, zijn zoo allergewoonst, zoo weinig boeiend op zich zelf dat zij, naar mij dunkt, onmogelijk een blijvende belangstelling kunnen wekken.

Maar Georg Speck dwingt ons toch te kijken naar dit poppentheater en men vraagt zich zelf af,hoe hij het klaarspeelt.

Tamm (Traugott). Die Zwei Nationen. Bibliograph. Institut, Leipzig.

Tamm, die al een zestigjarige zal zijn, komt hier voor den dag als een man, die zijn vaderland liefheeft, en met wat meer bezadigdheid als sprak uit zijn als beste geroemden roman ***Auf Wache und Posten***, die zelfs naar 't zeggen van een Duitschen kritikus „voll festen Draufgängertums ist".

Voor zijn landgenooten zal dit een welkom boek zijn, omdat het

eene belofte inhoudt van de herleving der eenheid van 't groote vaderland, dat nu in twee kampen is verdeeld, die onderling strijd voeren.

Tamm staat aan de zijde der conservatieven, van wie hij alleen de redding verwacht. Waarin hij hoogstwaarschijnlijk gelijk heeft.

Het boek, waarop niets valt af te dingen, zal ook buiten Duitschland gaarne worden gelezen, omdat er iets in zit en het goed geschreven is.

Zerkaulen (H.). Ursula Bittgang. Die chronik eines Lebens. J. Schorell, Warendorf.

Zerkaulen is nog een jonge man, die in 1912 met een bundel verliefde gedichten voor het voetlicht trad.

Van dit boek zegt Muckermann: „Ursula Bittgang is tot heden het rijpste werk van Zerkaulen, een meesterstuk in het genre der stemmingsnovelle", en wel in staat de vele vooroordeelen, welke men tegen den dichter mocht hebben, terug te dringen. Hier gaat een menschenleven aan onze blikken voorbij „mehr still als laut, mehr bescheiden als stolz". Het is 't leven eener vrouw uit het volk; „Volk" genomen in zijn edelsten zin. Er zit veel tragiek in, gelijk in alle werkelijk leven. Maar door deze tragiek straalt een prachtig zedelijk ideaal. De moeder, die haar kind onder het harte draagt, overwint de verleiding...... Ik geloof niet dat er vele dichters zijn, die zulk een eenvoud met zoo groote voornaamheid kunnen vereenigen. Alle subjectiviteit heeft moeten wijken voor de echt epische aanschouwelijkheid".

Zerkaulen is katholiek en heeft zijn overtuiging nooit verborgen.

ENGELSCH.

Balmer (Edwin) Her Great Moment. Stanley Paul, London.

Mej. Alden, steno-typiste, beleeft gedurende den oorlog een schat van avonturen. Zij raakt in bezit van een millioen dollars en geheime instructies, bestemd voor een Duitschen spion, die zijn ambacht moet gaan uitoefenen in Parijs. Hetgeen de gewiekste steno, om de Duitschers er in te laten loopen, heel kordaat voor hare rekening neemt. Aanval van U-booten, gevangenschap, ontsnapping door echt-Amerikaansche kranigheid. Het mag er zijn en zelfs voor hen, die nu zoetjes-aan genoeg krijgen van oorlogsromans, is het waarschijnlijk nog onderhoudende lectuur.

Gregory (Jackson) Man to Man. Hodder en Stoughton, London.

De vader is gestorven en de zoon is teruggekeerd om het beheer te aanvaarden over zijn groote boerderij in Californië. De ont-

vangst is niet vriendelijk; overal ontmoet hij onwil en verzet. Maar met taai geduld en onbreekbare energie weet hij meester te worden. En zelfs den koppigen ouden baasspeler, zijn grootvader, vermag hij tot reden te brengen en den haat van het meisje Terry in liefde te veranderen.

Jenkins (Herbert) The Indignant Spinsters, Boggs, London.

Een grappig verhaal van drie zusters, die er op uit gaan om een man te vinden. Zij huren een deftig oud landhuis en gebaren zich als waren ze familie van den eigenaar — Ze spelen hun spel zoo goed, dat iedereen het verzinsel voor waar neemt, behalve een gladde John, die de meisjes in de gaten heeft. Hij wordt ten slotte de man van een der zoekende dames, terwijl de twee andere het toppunt van hun wenschen wel zullen bereiken Een licht en luchtig romannetje.

Peacocke (Isabel) Figs of Thistles. Ward, London.

De geschiedenis is heel eenvoudig en verteld met de gemoedelijkheid, welke deze schrijfster eigen is. — Aan het hoofd van een pension voor jongelieden staat Mrs Haviland en de zaken gaan goed. Maar ten gevolge van een ongeval, moet zij in een ziekenhuis worden opgenomen. Hare dochter Daphne komt over uit Londen en neemt hare plaats in en de wijze, waarop zij zich handhaaft als hoofd van het groote gezin, is het onderwerp van dit verhaal.

Weigall (A) The Dweller in the Desert. Fisher Unwinn, London.

Een geroutineerd romanlezer begrijpt natuurlijk dadelijk dat ze elkaar krijgen, hoe onwaarschijnlijk dat ook lijken mocht in het begin van de historie. Want de gentleman-woudlooper is allesbehalve galant als hij te Cairo Lady Muriel Blair ontmoet en hatelijke dingen durft zeggen van haar opschik en modeslavernij. Maar Weigall kent er weg mee en in de driehonderd volgende bladzijden weet hij het zoo te leiden, dat iedereen en ook de ,,onderhavige'' personen zelf vast overtuigd zijn dat ze bij elkaar behooren.

Williamson (C. N. en A. M.) The Great Pearl Secret. Methuen, London.

Het vermoeden komt onweerstaanbaar op, dat deze roman geschreven is voor de film. Eene aaneenschakeling van duizend en een avonturen, wonderbare ontdekkingen en verrassende vondsten.

Dat was te voorzien. Want toen de schrijvers ons eenmaal hadden medegedeeld, dat er sprake was van een parelsnoer, een parelsnoer van onschatbare waarde, volgde de rest van zelf.

Parelsnoeren van onschatbare waarde hebben altijd bij romanschrijvers de fatale eigenschap, dat ze zoek raken, dat er een valsch tweelingsnoer ontdekt wordt, en terwijl detectives hemel en aarde in beweging zetten om de duistere zaak in het reine te brengen, er allerlei bizonderheden, intrigues en geheime complotten aan den dag komen.

Zulke verhalen zijn wel leesbaar, maar ook zeer onwaarschijnlijk. En de film helpt beter over die onwaarschijnlijkheden heen dan een boek.

VARIA.

Zedelijke verwording bedreigt de maatschappelijke samenleving, niet het minst in de landen, die den geesel des oorlogs hebben gevoeld en de jaren van verwildering hebben doorgemaakt. Over deze tuchteloosheid en de middelen om haar tegen te gaan, heeft Paul Bureau, professor aan de „Faculté libre de Droit de Paris" en aan de „Ecole des Hautes Etudes Sociales" een boek uitgegeven: *L'Indiscipline des Moeurs*. Schrijver pleit voor de onontbindbaarheid van het huwelijk, de huwelijkstrouw, de zuiverheid in het celibaat, welke echter alleen bestaan zullen bij krachtige geloofsovertuiging.

Sociale Vraagstukken. Max Turmann, professor aan de Universiteit van Freiburg, houdt zich bezig met de maatschappelijke problemen in de Industrie: *Problèmes sociaux du Travail industriel.*

Beperking van den werkdag, kindertoeslag, bedrijfsraden, internationale arbeidsvoorschriften enz. — worden in dit boek behandeld.

Einstein-literatuur. Das Deutsche Buch (1921, III) bevat een lijst van *Literatur zur Relativitätstheorie*. Op verzoek der uitgevers verstrekte Dr. Albert Einstein de gegevens, welke tot samenstelling dienden, en die verder door de uitgevers worden aangevuld. In aanmerking genomen dat hier alleen van Duitsche literatuur wordt gesproken en het groot aantal artikelen in Tijdschriften niet wordt vermeld, mag men wel zeggen dat de Einstein-theorie genoeg de opmerkzaamheid heeft getrokken. Ik tel hier 54 titels van boeken en brochuren, en afgaande op deze titels komt het mij voor dat de bestrijders der theorie sterk zijn vertegenwoordigd.

Vrijmetselarij. Bij W. Rider, Paternoster Row, Londen, is verschenen in twee banden *A New Encyclopaedia of Freemasonry* (Ars Magna Latorum) and of Cognate Instituted Mysteries: Their Rites, Literature and History. De schrijver Arthur Edward Waite is een vrijmetselaar en achter zijn naam staan de graden, die hij bekleed heeft. Deze heer schrijft in de voorrede dat zijn werk up-to-date is. Maar niet volledig. Want de natuur van het onderwerp stelt hem grenzen; hij mag niet alles openbaren; en ieder vrijmetselaar weet wel in welke richting hij moet zoeken. ,,The things which belongs to the Temple must be learned in the Temple''. En men heeft ons van vrijmetselaarszijde zoo vaak zoeken wijs te maken dat er geen geheimen waren!!

Ook werd steeds getracht de meening ingang te doen vinden dat de vrijmetselarij slechts een ethische en vriendschappelijke Vereeniging was. Daar komt de schrijver tegen op, en hij beweert dat de Vrijmetselarij ook een geheime godsdienst is, die in symboliek zich uit. Dus!

Deze Encyclopedie bestaat uit ongeveer duizend bladzijden en kan dus heel wat inlichtingen geven. Het is nu maar de vraag in hoeverre het ding betrouwbaar is, en hoeveel er verzwegen wordt als vallend buiten de grenzen ,,certain limits imposed by the nature of the subject''. Daar zit juist de knoop.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

De Redactie van Boekenschouw noodigt hare lezers uit, in deze rubriek mededeelingen te doen omtrent boeken en schrijvers — omtrent alles, waarvan men denkt dat het onder de aandacht van belangstellenden behoort gebracht te worden.

Gaarne hooren wij een zelfstandig oordeel over het zedelijk gehalte of de literaire waarde van boeken, die opgang maakten of momenteel de aandacht trekken.

De inzichten der inzenders mogen natuurlijk lijnrecht in strijd zijn met de opvattingen der Redactie, welke echter zich de vrijheid voorbehoudt in een naschrift van haar opvattingen te doen blijken. Het is vooral te doen om uit de wrijving van verschillende meeningen het licht te doen ontstaan, waarbij eene kwestie van alle kanten kon worden bekeken. Du choc des idées jaillit la verité.

Wij hopen door deze openbare wisseling van gedachten belangstelling te wekken en het oordeel der lezers te verscherpen. Het spreekt van zelf dat persoonlijkheden niet worden geduld en deze rubriek niet gebruikt kan worden om anderen te denigreeren.

Dat neemt echter niet weg dat men, mits de gevallen onomstootbaar zijn bewezen, tegen ellendige knoei-praktijken gerust mag waarschuwen.

Als zoodanig beschouwen wij o. a. het gedoe van lectuurmakers, die onder een schuilnaam hun eigen werk ophemelen tot de wolken en daardoor het oordeel van het publiek vervalschen; de misplaatste liefdedienst van menschen, die een klaar-gemaakt artikel met hun eerlijken naam moeten onderteekenen en opzenden aan niets-kwaads-vermoedende redacties, en wat dies meer zij.

Waar echter het vermoeden gewettigd is, dat eene gesignaleerde onrechtmatigheid aan een oogenblik van zwakheid of aan moreelen dwang is te wijten wordt de betrokkene, die door openbaarmaking zou kunnen „ontluisterd'' worden, eerst vriendelijk gewaarschuwd.

Wij vertrouwen nu maar dat de moraliteit bij onze „gens de lettres'' zóó hoog staat, dat dergelijke onfrischheden niet of slechts zeer sporadisch de atmosfeer zullen bederven.

De inzendingen, die laatstgenoemde ongerechtigheden, ter wille van de publieke hygiëne, aanwijzen, worden alleen afgedrukt met vollen naam en woonplaats van den berichtgever.

Voor mededeelingen van anderen aard, opmerkingen over boeken, kunstrichtingen, plagiaten, literair-historische bescheiden e.a. is een schuilnaam of zijn initialen voldoende. Hierdoor zal menigeen, die uit menschelijk opzicht niet tegen een mode van mooi-vinden durft opkomen, uit vrees van achterlijk en verouderd te schijnen, er gemakkelijker toe worden gebracht, wat er omgaat in zijn diepste wezen onbeschroomd uit te spreken. RED.

CORRESPONDENTIE.

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 425, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

J. W. te H. *Leed* door B. Valk is, zooals de ondertitel aangeeft een „oorspronkelijke, realistische roman van onze dagen'' in 2 deelen. Verscheen in 1908 en werd vooral in vrijzinnige onderwijzersbladen bovenmatig geprezen. De waarheid is, dat

de roman niet beter en niet slechter is geschreven dan honderd anderen. De strekking van het boek is wellicht goed bedoeld (verleiding van een dienstmeisje door den zoon des huizes; haar smartelijk sterven na een verwoest leven), maar het is lectuur, die wij verwerpen.

Fr. M. te 's-H. Wij hebben het in deze rubriek al bij het herhaling gezegd: *Het Ivoren Aapje* van Herman Teirlinck is een pervers boek. — *Catharine* van Antink is een zwoele, Italiaansche geschiedenis.

L. v. d. V. te R. Zeker! Eind 1920 is nog een deel uitgekomen van *Geschichte des Päpste* door Ludwig von Pastor. (Herder).

Z. B. te R. Of de vertaling van Aristophanes' *Vogels*, welke in Amsterdam werd opgevoerd, in druk is verschenen, weet ik niet. Er is echter zoo juist een goede Duitsche vertaling uitgegeven door Carl. Robert (bij Weidmann, Berlin.) 7 Mark. Maar reken met den toeslag!

Ph. R. te N. O ja, U kunt Chesterton's *Superstition of Divorce* gerust lezen. Hij is geestig, scherp. Schermt met paradoxen, die vaak maar schijnbare pardoxen blijken. Hij is tegen echtscheiding en geeft zijn argumenten, maar er zijn wel betere te vinden, geloof ik.

Chr. de S. te H. Ik heb besloten deze kwestie te laten rusten (ten minste in dit tijdschrift). U kunt hierover schrijven wat U wilt. Hetgeen U mededeelt was mij reeds bekend en nog véél meer.

L. D. te A. Als men U heeft gezegd dat het plan bestond de serie lezingen door A. Gielen S. J. gedurende het laatste seizoen voor Geloof en Wetenschap gehouden, in druk te geven, dan heeft men U meer gezegd dan men zeker wist. Dat plan bestaat niet en als het ooit mocht opkomen zullen wij aan U denken.

A. D. te Gr. Dat heeft niets met uw catholicisme te maken. Ik ken vele katholieken, die zich ergeren of bedroeven over de jongste uitlatingen der Kardinalen Mercier en Dubois. Dat recht zal hun niemand ontzeggen. Maar bedenk tevens dat het ons niet gemakkelijk is ons in den geestestoestand te denken der aangevallenen en geteisterden. Evenwel, hoog-christelijk lijkt ons anders. Maar zijn de berichten juist?!

WALDEMAR BONSELS.

Waldemar Bonsels, geboren 1881 in Ahrensberg, schijnt de lievelingsschrijver, althans de schrijver-in-de-mode te zijn bij de Duitsch sprekende volkeren, en men weet hoe spoedig de uitgevers in andere landen zich meester maken van opgangmakende boeken om ze in vertaling verder te verspreiden over de wereld.

Ten onzent verschenen reeds een paar zijner verhalen, namelijk zijn zoogenaamde „kinderroman'' *Die Biene Maja* en *Himmelsvolk*. Daaruit leert men den schrijver kennen als een lyrisch dichter, een fijngevoelig waarnemer der natuur, wat sprookjesachtig en een tikje sentimenteel soms, maar zich verheffend boven het vlak materieele en het leelijk realistische.

Maar juist deze twee boeken zouden ons verlokken omtrent den schrijver en zijn geheele werk een oordeel te vormen, dat men bij nader inzicht niet kan verdedigen. Bonsels is de apostel van een nieuwe levensbeschouwing, die wij niet kunnen en mogen aanvaarden. En omdat er veel is in zijne geschriften, dat inderdaad aandacht verdient, maar meer nog dat valsch blijkt, is het zaak op zijn hoede te zijn.

In een artikel *Der Narr in Christo Waldemar Bonsels* (Bücherwelt, April-Mei, 1921) heeft Bernhard Achtermann woorden geschreven van ernstige waarschuwing, die wij gaarne ter harte nemen. De titel van zijn opstel heeft deze schrijver niet gekozen om Bonsels te krenken; niet om aan te duiden dat hij uit diens levensleer hoort opklinken „Schellengeklingel einer Narrenkapfe'', maar wel „verworrenen Widerhall christlicher Glockenklänge''.

Juist die mengeling van waarheid en valsche mystiek, van zuivere vroomheid en brandende zinnelijkheid, van christelijke leer en onchristelijke vrijzinnigheid, moet aanleiding geven tot langzame geestesverwarring bij den lezer, die niet op zijn „qui vive'' is. Men zou, oppervlakkig oordeelend, geneigd zijn te meenen dat Nietzsche en Bonsels dagreizen ver van elkaar staan. Maar roept de eerste luid en trotsch, slaat hij in weergaloozen overmoed met ruwe hand de tafelen der Wet in stukken, Bonsels komt tot hetzelfde resultaat op zachtaardiger wijze door zoolang aan den tekst der Wet te knutselen,

dat hij er uit kan halen wat hij wil. Voor Nietzsche is iedere theologant, priester en paus een bedrieger, en wat hij zegt van Christus willen wij niet herhalen; Bonsels ziet in Christus eene openbaring der liefde, maar de Kerk is ook voor hem eene geborene uit liefdeloosheid en twijfel. Hij wendt zich af van die harde leer en moraal der Kerk, en onbevangen, vrij van dogma en voorschriften der zedeleer, plaatst hij zich midden in de ,,heilige natuur''.

En wat is hij nu? Geen Christen,geen Boeddhist,geen Brahmaan, maar van alles iets. Als het christen-zijn heeten mocht veel van Christus te praten en te lezen in zijn Evangeliën, maar tevens de liefde te huldigen in al haar varianten van Eros tot Venus vulgivaga, welke hij verpersoonlijkt in de theosophische Assa en de brutale Kaja en Afra, dan was hij Christen. Ware boeddhist degene, die zich in stille zelf-overpeinzing afzondert van de wereld, zonder in pessimistischen afkeer de betrekkingen met deze wereld op te geven, dan was hij werkelijk boeddhist, want in zijn boeken wordt genoeg gemediteerd en worden tevens de dingen dezer wereld krampachtig vastgehouden. Het meest nadert hij nog den brahmaan, in wiens levensbeschouwing mystiek en zinnelijkheid het best zich verdragen.

Bonsels is niets anders dan de moderne mensch van stemmingen, met bevlieginge van Uebermensch-zijn. Zijn godsbegrippen slingeren tusschen deismus en pantheismus, maar zijn nooit klaar en duidelijk.

,,Glauben ist alles. Woran? frage nicht.'' Dat iemand, die zelf zoo weinig wegwijs is, een betrouwbare leider kan zijn, zal wel niemand durven volhouden.

Uit het geweldig groote aantal exemplaren, dat er van zijne werken verspreid is, blijkt echter wel hoe zijn werk wordt verslonden, deels waarschijnlijk omdat het de zinnelijkheid prikkelt, deels ook omdat velen, verdwaald uit het christendom, hier nog iets vinden dat hun behoefte aan iets geestelijks voor eenige oogenblikken voldoet.

Wie viele, die in den Bann der duft- und sinnschweren Dichtungen gerieten, mögen ihn für durchaus echt nehmen, alle jene, die nicht wissen oder vergaszen, wo die Glocken hängen und wie die Glocken klingen, deren durch menschliche, oft alzu menschliche Beimengungen einer seltsamen Freilustmanier entstellte Gottesstimme sie hier hörten; die nicht wissen oder vergaszen,

wer es ist, der diese Glocken gosz, und wer, von ihm bestellt, sie hütet und sie schwingt allen, die offenen Ohres und guten Willens hören."

Of er hoop is dat Bonsels in zijn te verwachten derde deel Aus den Notizen einer Vagabonden den rechten weg zal vinden?

Achtermann, na de dwalingen van dezen schrijver te hebben onderzocht, meent te mogen besluiten: „Und so ist zu befürchten, das seine durch allen Nebel eigenwilliger Lebensdeutung, die auf radikalen Umsturz alles kirchlich-positiven Christentums, wie aller christlichen Sittlichkeit ausgeht, sich als „naturaliter christiana" verratende „anima" weiterhin durch den „Narren in Christo" und den Sklaven in Venere aufs schlimmste bedroht bleibt — wie der Weltweise und der Herrenmensch in ihm sich mit den beiden abfinden, ist sein Geheimnis —, und dasz die so oft spürbare heilige Unruhe zu Gott durch den unheiligen Tumult in Hirn und Herz wie bislang von ihrem Ziele abgedrängt wird." —

Hier volgen de titels der boeken door Waldemar Bonsels geschreven, behalve van twee thans uitverkochte en twee uit den boekhandel teruggenomen werken.

Leben ich grüsze dich (verschenen in 1905 onder den titel Ave vita, morituri te salutant) thans met Der letzte Frühling in één band uitgegeven. In deze beide novellen steekt al veel ziekelijks en speurt men reeds den lateren vagebond. Hier is echter nog sprake van schuld en boete, terwijl later met goed en kwaad nauwelijks rekening meer wordt gehouden.

De vertelling Blut dagteekent van 1909. Is zwoeler dan de voorgaande. Eene verleidingsgeschiedenis, waarin de verleider verkondigt dat „keine Sünde gröszer ist in der Welt, als der Ungehorsam gegen ein starkes Gefühl".

Der tieffste Traum een verhaal uit 1911. Ondergang van den dorpsgeestelijke door de verlokkingen eener vrouw. Afstootend naturalistisch.

Wartalun, eine Schloszgeschichte, verscheen in 1911 onder den titel Die Toten des ewigen Krieges, is erger nog dan Menschenwege (1917) en Eros und

d i e E v a n g e l i e n (1921), waarvan vooral het tweede deel, beslist immoreel is en ruw gedurfd. De beide laatsten vormen de twee boeken „Aus den Notizen eines Vagabunden''.

D i e B i e n e M a j a u n d i h r e A b e n t e u e r. Ein Roman für Kinder, (wat hij niet is) werd uitgegeven in 1912 en heeft eene oplage bereikt van 349 duizend exemplaren. Dit fijn geschreven, sprookjes-achtig gehouden boek kan iedereen lezen. (Vertaald in 't Nederlandsch.)

H i m m e l s v o l k. Ein Buch von Blumen, Tieren und Gott, is een vervolg op het voorgaande. Pantheistische natuur-vereering valt hier aan te wijzen, welke men echter nog kan houden voor gevoelige dweeperij met de natuur. Verstandige lezers kan het geen kwaad doen. Hollandsche vertaling dit jaar verschenen.

I n d i e n f a h r t, geschreven in 1912, gedrukt in 1916, toont al duidelijker den geest der „Notizen'' en verbroddelt de leer van Christus.

D a s A n j e k i n d (1913). Instinctief menschenbestaan.

N o r b y (1915) behandelt dezelfde stof als „der tieffste Traum'' in dramatischen vorm.

D o n J u a n. Eine epische dichtung (1919). Sexueel en, zegt B. A., „künstlerisch so gut wie tot.

D a s F e u e r (1920). Gedichten ontleend aan een boek dat in 1908 in beslag werd genomen. Ook in deze gedichten brandt „onheilig vuur''. R.

„GENEESKUNDIGE PLICHTENLEER".

Niet dankbaar genoeg kunnen de medici zijn voor den arbeid door pater Salsmans verricht ter voorlichting in de moeilijkste vraagstukken van hun beroep. De uitspraak of in bepaalde gevallen iets mag of niet mag, is dikwijls zoo buitengemeen lastig en moet toch in den regel zoo snel gedaan worden, dat de tijd tot overleg ontbreekt. Voor deze moeilijkheden tracht dit boek hulp te verleenen.

In vlotten stijl geschreven, biedt het boek in vele gevallen een richtsnoer voor het medisch doen en laten; niet autoritair, maar verklarend en aangevend de grondregels, waarop het voorschrift steunt. Als zoodanig gebruikt, zal het den geneesheeren een welkomen dienst bewijzen, maar als boekje, waarin men eventjes

naslaat wat in een bepaald geval geoorloofd is, moet men het niet beschouwen.

Studie, nauwgezette en zelfs inspannende studie alleen, kan het volle nut verschaffen aan den lezer. Dit zou ik een van de beste eigenschappen van het geschrift willen noemen. Het kost moeite, in vele gevallen zelfs groote moeite, te vatten, dat er geen tegenspraak is tusschen het eene artikel en het andere, en juist daardoor wordt het gelezene eigendom van den lezer.

Alle vraagstukken worden behandeld, die in de praktijk van den geneesheer kunnen voorkomen. Uit den aard der zaak is bij een recensie in dit tijdschrift over vele onderwerpen niet te spreken, hoe interessant voor een ieder ook.

In het eerste hoofdstuk worden gegeven algemeene begrippen der zedeleer. Hier ligt het punt van uitgang, vanwaar men logisch redeneerend moet komen tot de oplossing in de moeielijke quaesties. In het kort behandelt pater Salsmans Gods wet als grondslag der zedenleer, geeft een heldere definitie van den vrijen wil, bespreekt in aansluiting daarmede het vraagstuk van de toerekenbaarheid om aan de hand van vele voorbeelden de mate van verantwoordelijkheid onzer daden te leeren toetsen.

Streelend voor onze eigenwaarde is de wijze, waarop gesproken wordt over de naastenliefde en de bijzondere wijze, waarop de dokters deze deugd kunnen beoefenen. In dit hoofdstuk trof mij een uitspraak, die door de meesten onzer niet zoomaar gedeeld zal worden.

In No. 46 wordt de vraag:

,,of een geneesheer, die een deugdelijk nieuw geneesmiddel of een nieuwe wijze van verpleging gevonden heeft, zijn medemenschen van het nut zijner uitvinding verstoken mag laten'' op de volgende wijze opgelost.

Dit is hem gewoonlijk verboden. Maar hij mag er voor zorgen, dat het geldelijk profijt dier uitvinding aan hem en zijn familie op de een of andere wijze ten goede kome. Het is doorgaans wel mogelijk het privaat én het algemeen belang overeen te brengen b.v. door het ,,geheim'' aan een degelijke firma te verkoopen en te laten exploiteeren. Wij bedoelen natuurlijk geenszins kwakzalverachtige geldklopperij.''

Uit het antwoord blijkt, dat de vraag niet juist gesteld is. De bedoeling is natuurlijk of het geoorloofd is uit *winstbejag* de mogelijkheid te beperken dat *alle* medemenschen *gemakkelijk*

kunnen profiteeren van het nut der uitvinding. Het nut van de uitvinding van een geneesmiddel voor zichzelf te houden en zijn medemenschen te onthouden is niet *gewoonlijk*, maar *altijd* verboden.

De naastenliefde eischt, dunkt mij, dat de uitvinding zooveel mogelijk menschen baat en niet een bepaald persoon zooveel mogelijk geld in den zak brengt. De firma heeft niet als naaste streven den menschen weldaden te bewijzen, maar wel om door exploitatie van het geneesmiddel zooveel mogelijk geld te verdienen. Door reclame en door op het bestaande of vermeende nut te wijzen, tracht zij een zoo groot mogelijken omzet te verkrijgen. Bij de firma is naastenliefde als drijfveer van haar handel uitgesloten, hier geldt alleen eigenbelang. Wanneer de uitvinding een werkelijk groot algemeen gezondheidsbelang geldt, handelt de medicus tegen de naastenliefde door er aan mede te werken, dat het middel geheim blijft. Men kan van een dokter niet vergen, of liever men kan een dokter niet toestaan, dat hij zijn patiënt een middel voorschrijft, waarvan hij de strekking en de gevolgen niet kent. Alleen de kennis van de samenstelling biedt de gelegenheid: onderscheid te maken tusschen een doelmatig middel en een kwakzalversmiddel.

Bij het tweede hoofdstuk, over de algemeene beroepsplichten der artsen, wordt behandeld de verhouding tusschen dokter en patient, de medische verantwoordelijkheid, de verplichting om door studie op de hoogte blijven van den vooruitgang der medische wetenschap en de eisch van zorg bij onderzoek en behandeling. De schrijver wijst hier er op, dat de dokter *verplicht* is, zelfs al zou uit de behandeling van een zieke voor hem zelf groot nadeel kunnen volgen, zooals b.v. bij besmettelijke ziekte, de behandeling door te zetten. In geval van twijfel aan de diagnose is de dokter verplicht een consult te vragen of te aanvaarden met een specialist of hoogleeraar. Vrees voor verlies van eer en goeden naam mag hem daarvan niet weerhouden. De dokter heeft echter het recht als conditie voor zijn behandeling te eischen, dat zijn voorschriften opgevolgd worden.

Een lang hoofdstuk wordt gewijd aan het beroepsgeheim.

De moralisten onderscheiden hierin het biechtgeheim: een toevertrouwd geheim, d.i. een na verbintenis en op voorwaarde van zwijgen medegedeeld geheim; een beloofd geheim, als men *na het reeds vernomen* te hebben, belooft te zwijgen; een natuurlijk

geheim, d.i. elke geheime zaak, welke men uit rechtvaardigheid (om de eer of andere goederen van den naaste niet te benadeelen) of ten minste uit naastenliefde dient te verzwijgen. Het medisch ambtsgeheim is een toevertrouwd geheim evenals het biechtgeheim, doch is niet zoo streng. Op de eerste plaats is het geoorloofd mededeelingen te doen, die onder dit geheim vallen, indien de rechtbank qualitate qua vragen daaromtrent stelt; vervolgens is de algemeene opinie, dat het den medicus ook geoorloofd is mededeeling te doen van dingen die hij in zijn ambtsvervulling te weten komt, als het zeker is, dat hij daardoor zijn patiënt in geenen deele benadeelt b.v. dat een operatie goed geslaagd is, dat iemand slechts verkouden is, den arm heeft gebroken etc., dat zijn: feiten, die een ieder ook zonder dokter te zijn, te weten kan komen.

Schrijver wijst er op, dat het beroepsgeheim ten voordeele van den patient, altijd van kracht is ook al heeft de patient er niet om verzocht of kunnen verzoeken zooals b.v. bij een onbekende, die door een beroerte getroffen is, buiten kennis ligt.

Dit alles is voor iedereen duidelijk en wordt ook door een ieder als vaststaand aangenomen. Anders wordt echter de zaak, als uit het verzwijgen van het geheim nadeel voor derden kan ontstaan. Hierin zullen verschillende lezers het niet met elkaar eens zijn.

Pater Salsmans verdedigt de stelling, dat wel als regel de dokter vrij spreken kan over de kinderen met de ouders of met den overste over de ondergeschikten, doch voegt er aan toe, dat in geval een bepaalde inlichting omtrent de oorzaak of den aard der ziekte beschamend voor het kind, — en nog des te meer geldt dit voor den ondergeschikte, — zou zijn, de dokter moet zwijgen. In dezelfde zinsnede vervolgt hij echter: „indien hij zelf voldoende alles verhelpen kan" verzwakt daarmede m.i. aanmerkelijk de kracht van het betoog. De patient komt tot den dokter vol vertrouwen, dat de onteerende mededeeling, die hij doet, geheim gehouden zal worden en zal er niet mede accoord gaan, dat de geheimhouding zal afhankelijk zijn van het vermogen des dokters om hem afdoend te helpen. Dit geldt natuurlijk een ziekte, die voor de omgeving schadelijk kan zijn.

Dat de dokter bij uitzondering niet verplicht is tot zwijgen, steunt volgens den schrijver op de volgende algemeene stelling, die volgens de rechtvaardigheid op redelijke wijze de overeenkomst tot geheimhouding omschrijft, door den geneesheer met den

patient aangegaan. *Tegenover den patient vervalt de plicht tot geheimhouding juist naarmate de patient daarin toestemt, of althans redelijk zou moeten toestemmen.* Deze toestemming behoort des te gereedelijker gegeven of mag des te gemakkelijker verondersteld worden, naarmate de ruchtbaarmaking den zieke minder schaadt, en anderzijds een grooter kwaad voorkomt, bijzonder een onheil voor het algemeen welzijn, of een overgroot nadeel, dat de patient aan een onschuldige tegen alle rechtvaardigheid in berokkent Eenige pagina's verder zegt hij: ,,daar volgt dan ook uit, dat in zoo'n uitzonderingsgeval de dokter het geheim niet alleen mag, maar ook in den regel moet aanwenden, tot verdediging van onschuldigen of van het algemeen welzijn. Zoo gebiedt de wet der naastenliefde, waarvan de arts niet wordt ontslagen tenzij hij zelf met een overgroot nadeel bedreigd weze, b.v. een eigen veroordeeling voor de rechtbank, die zijn spreken zeker als een schending van het beroepsgeheim zou aanzien. De naastenliefde gebiedt immers niet den evenmensch te helpen met overgroot en overwegend bezwaar voor ons zelven.''

Weer eenige pagina's verder wordt als illustreerend voorbeeld aangehaald, dat een geneesheer verneemt, dat zijn patient zich in het huwelijk wil begeven, niettegenstaande hij aan een geheime besmettelijke ziekte lijdt. Wanneer niettegenstaande zijn aanmaningen om het huwelijk uit te stellen, de patient weigert, mag hij in geweten rechtstreeks de ouders van de andere partij waarschuwen, doch zoo kiesch mogelijk, b.v. zonder den naam der ziekte te noemen, tenzij hij gegronde redenen heeft, dat daaruit voor hem zelf groot nadeel (ernstige wraakneming of gerechtelijke vervolging) kan ontstaan.

Afgezien hiervan, dat in het hieraan voorafgaande hoofdstuk betoogd is, dat het den dokter niet geoorloofd is ten bate van zijn eigen gezondheid de behandeling van zijn aan een besmettelijke ziekte lijdenden medemensch te staken en volgens dit hoofdstuk de vrees voor een nadeel den dokter ontheft van de verplichting van zijn evenmensch te behoeden tegen een zoo groot onheil, als pater Salsmans de besmetting met de bedoelde ziekte noemt, lijkt mij toch deze opvatting van het beroepsgeheim niet te zijn een zoodanige, als het publiek verwacht of als het overgroote meerendeel der doktoren huldigt. Ook niet alle moralisten zullen het met den geleerden schrijver eens zijn. In zijn Summarium theologica moralis van 1919 schrijft pater Antonio M. Arrezui S.J.

onder No. 434: ,,Het algemeen belang eischt,dat een verborgen beletsel voor het huwelijk niet zal geopenbaard worden door den geneesheer, advocaat of biechtvader, die dit slechts weet door de uitoefening van zijn ambt''.

Ook in de volgende hoofdstukken, behandelende de moeielijke quaesties, die zich kunnen voordoen bij geboorten, zal menig dokter moeite hebben om in *alles* zich geheel met den schrijver op eenzelfde standpunt te plaatsen. Doch vooral in dit deel komt de groote waarde van schrijvers arbeid het duidelijkst voor den dag, als hij helder, duidelijk en zonder veel omslachtige uitweidingen aangeeft, welke de grondregels zijn, waarop de bepaling van onze handeling moet steunen. Juist door vooraf kort en klaar en gemakkelijk begrijpbaar eerst de principen te geven en te verklaren, stelt hij ons in staat om, als zich moeilijkheden voordoen, den weg ter oplossing te vinden.

Den geneesheeren is pater Salsmans' boek dus warm aan te bevelen, doch, zooals ik reeds eerder zeide, ter studie, niet ter lezing in verloren oogenblikjes, daar dan een desillusie het gevolg zou zijn, en misschien niet de juiste beteekenis van schrijvers meening zou gehoord worden. F. BONKE, ARTS.

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS
DOOR A. B. H. GIELEN S. J.

FELIX TIMMERMANS: *Anna-Marie* (P. N. van Kampen, Amsterdam)

,,Zonder de dringende vraagstukken van onze huidige nerveuze maatschappij te analyzeeren, te synthetiseeren, of te karakteriseeren, zonder de kronkelingen en schokken van ons dagelijksch geploeter, met de nauwkeurigheid en het indringings-vermogen van den ultra-verfijnden mensch-kenner ons onder de oogen te brengen, zoodat wij herhaaldelijk geboeid worden door ons eigen leven of door dat van andere naast ons levenden te zien verklaard, heeft de Vlaamsche prozateur ons weten te dwingen tot luistering naar wat hij te zeggen heeft.

Gij moet bij de groteske en burleske samenstelling van zijn personnagen volstrekt niet zoeken gaan naar ondergrondsche waarheid-verkondigingen of dubbelzinnige naar- en gewone geestigheden, waaraan de figuren een soort van een vooraf bepaalde spontaniteit ontleenen, die eigenlijk bedoeld is *pour épater les*

bourgeois. Het zijn evenmin karikaturen als „naar het leven geteekende" menschen, en toch bezitten zij de bewogenheid van het potsierlijke en het pathetische van het gedrochtelijke."

Zoo schreef Querido een dezer dagen over F e l i x T i m m e r m a n s, en ik geloof dat men met deze kenschetsing mag instemmen. Met problemen houdt deze Vlaamsche kunstenaar zich niet op; hij is de man van mooie verbeeldingen en oolijke vrijpostigheid, waarmede hij zich veroorlooft phantasie en werkelijkheid dooreen te mengen dat het wordt een geheel van ontroering, van uitbundigheid of koddige dwaasheid. T i m m e r m a n s lijkt wel een middeleeuwschen beeldhouwer, die zich niet onhouden kon tusschen de festoenen zijner schoone verbeelding realistische duiveltjes of karikatuur-kopjes van vrienden of vijanden te beitelen. Hij kan een Cordelia teekenen en een Falstaf.

„Het is in dit boek," meent Querido, „niet enkel de suggestie van het aanminnig-kinderlijke in den proza-klank of de moirekabbeling van het rhytme, die op ons inwerken. Al zal deze eigenheid een deel onzer aandoening ook sterk beheerschen. Maar daarbij is het ook het milde in de ontroering, het speelsche in de phantasie, die niet minder dit Vlaamsche werk tot iets van gloedvolle waarde maken."

Ja, de taal-eigenheid van Timmermans doet veel. Grammaticaal en syntaxeel staat men er soms verlegen mee, maar zijn woord is zoo beeldend, zijn visie zoo bizonder, dat men er niet toe komt, het zelfs belachelijk vindt, op den bouw van een zin, op het verkeerd gebruik van een woord aanmerking te maken.

Lees maar eens, zonder te zoeken,waar het boek bij toeval openvalt:

„De zon *plonsde* door de roode, blauwe en groene en gele heiligen der ramen, en *behong* de witte muren met regenbogige tapijten. — De *honinggele* gothieke kerktoren staat *afgekamd* tegen de zuiverste *porceleinen blauwe* lucht. — De *zon zat* juist op de blinkende koperen horlogieplaat van den toren. — „De tijd bleef *hangen,* en Livinus had zoo zeer al naar d'horlogie gezien, dat als hij zijn oogen toe deed, hij niets anders dan *blauwe fosfoorcijfers* zag".— „Aan den open venster staat de zoele nacht; de geurende *geest* van *slapende* rozen *schuift* het lage kamerken binnen". — „De vijver was helder en transparant tot op den ondiepen grond, waar *rosse* waterkruiden *recht stonden,* daar tusschen lagen karpers *roerloos stil als steenen, die niet zakten"*

„Soms *zilverde* een vischken *omhoog* en blauwglimmende libelullen omdansten de *vleezige blankheid* van groote nenupharen".

En dit van sobere, zuivere werkelijkheid: „op een breed blad zat een kikvorsch hen aan te kijken, en van achter 't witte kasteeltje kwamen twee zwanen afgedreven buigend en wringend hunnen hals. Zij moireerden achter zich een zilveren baan op het gladde watervlak en bleven vertrouwelijk bij het kleurige groepje menschen liggen wiegelen, nu en dan hun kop onder 't frissche water doppend...".

En nu laat ik nog eens Querido aan het woord: „als ik niet afkeerig ware van het verklaren eener symboliek in Timmermans' werk, ik zou haast bij dit boek zeggen, dat het de beteekenis heeft van de liefdepassie onder velerlei vormen. Wij vinden er de stille, de ontzinde, de saaie, de taaie, de jaloersche, de zelfzuchtige liefde, met lust, ook met ontroering in gebeeld." Dat is zoo. Notaris Van der Nast zucht: „als 't uw lot is zult ge trouwen, anders niet. De vrouw, die ge krijgt, moest ge krijgen."

„Gelogen!" baste Pirroen. „Het huwelijk is 'n wil! Wie ik wil, zal ik hebben!"

„Dan kunt ge de koningin ook willen!"

„Die wil ik niet," zei Pirroen.

„Ge hebt schoon te willen en te verlangen", kwam Livinus er triestig tusschen, „ge vergeet dat ge met tweeën moet zijn.."

„Ge zeevert!" riep Pirroen. „Hebt gij Grain d'Or gewild?"

„Ja..."

„Ewel dan aap?"

„Ja," zei Broederhert, naar zijn woorden zoekend, „maar veronderstel nu eens dat ik iemand wil die voor mij onbereikbaar is, iemand die..."

„Willen, willen en ge zult ze hebben!" beet Pirroen hem af.

Broederhert zuchtte en zweeg.

„Voor mij," piepte Koekoek van uit zijn hoekske, „is de liefde, en het huwelijk een bestendige neiging van twee menschen, die harmonieus bij elkaar aanpassen en in die harmonie samen willen leven."

„Harmonieus aanpassen, harmonieus," morde Van der Nast, „'k weet er van te spreken van die harmonie!"

„Doch als ze nu eens bevinden dat die harmonie maar een schim was?" vroeg Broederhart ernstig.

,,Dat is een teeken dat ze niet door liefde, maar door 'ne passie, hartstocht, verblinding zijn bijeengekomen'', wedervoer Koekoek, ,,en daarom moet men in de liefde critisch te werk gaan, lijk ik doe! en lijk don Juan deed.''

,,De liefde, die redeneert en is er geen'', beweerde Corenhemel, ,,zij is niets anders dan een geestelijk en lichamelijk behagen van man en vrouw, die zich aan elkander geven tot dit behagen bij een van de twee ophoudt, en de rest zijn woorden, woorden. En gij Swaen, wat denkt gij er van?''

,,Bemin met heel uw hart en heel uw ziel en laat het andere aan God over,'' zei de zachte man berustend. ,,Dat woord stond als een wijding in de stilte:''—.

En zooals zij het zeggen, zoo lieven zij.

Maar hun doen en laten is niet de kern van dit boek dunkt mij; dient slechts om het woord van een hunner: ,,de liefde zet alles op den kop'' duidelijk te demonstreeren. Neen, de kern is de tegenstelling tusschen de romantische, dweepende, angstige liefde, waaraan Anna-Marie ten gronde gaat, en de robuste, geduldige van Pirroen, van den man, die zeide ,,De liefde is 'ne wil!'' Deze heer is een kostelijk type, even kostelijk als de geschiedenis zijner liefde. Ik zal hem u voorstellen.

,,De notaris, mijnheer Pirroen, woonde op de Quatertemperplaats in een groot geel huis met plat zinken dak, met op de vier hoeken een steenen vaas.

...Mijnheer Pirroen was altijd te zien, in zon en regen, met een witten zijden hoogen hoed op, een pruimpurpelen frak aan, en met een wandelstok, waarvan de kruk de horen van een geit was.

Het viel soms wel eens voor dat hij bij wintertijd, als het in zijn smaak viel, dan nog een groenen overfrak droeg met drie manteltjes aan.

Kort en vierkant als een doos was hij gebouwd, de kop direkt op de schouders, zonder hals; de breede kin, waarnevens harde, platte bakkebaarden stekelden, ingetrokken, als een stier gereed om te stooten.

Pirroen had groene oogen.

Zei men: ,,'t is goed weer vandaag'', dan snauwde hij terug: ,,Dat weet ik ook.''

Donderde het dat het daverde, dan stond hij smorend aan zijn lange pijp, in de deur naar den hemel te zien.

Hij hield veel van blaasregen en mistlucht, om er kunnen door te wandelen liet hij zijn dringendste akten liggen.

Hij smoorde veel pijpen van den morgen tot den avond; hij werkte er met twee,terwijl hij de eene smoorde, stopte hij de andere.

Als hij op reis ging nam hij altijd twee pijpen mee, die hij om niet te breken in de mouw van zijn frak stak....

Hij beweerde dat de ziel in den buik zit. „Triestige menschen hebben altijd piepende en slappe buiken'', en kon uren diskuteeren, en als men hem dan op 't laatst gelijk gaf, zooals apotheker Snip, dan zei Perroen: „Neen, ik heb geen gelijk, 't zijt gij die gelijk hebt.''

En deze eigenaardige kwant zit al twintig jaren lang op het jawoord zijner geliefde te wachten. Eens heeft hij haar gevraagd en toen heeft zij, de adellijke, geantwoord: „ik kan aan mijn stand niet verzaken''.

„Ik kan wachten,'' zei Pirroen. En hij wachtte geduldig als een tijger.

Zij — „Césarinne was van edel bloed, geboren op de heerlijkheid „Den Eenhoren'' onder Grobbendonck; zij had in een zilveren wieg met Venetiaansche kant gelegen, maar haar vader had zijn vermogen in slechte fondsen gestoken. Toen zij achtentwintig jaar was, brak de lang verwachte ramp over haren naam in gruizelementen los; haar vader stierf en alles moest openbaar verkocht worden om de schulden te dekken.''

Het was mijnheer Pirroen, die met dezen grooten verkoop zijn notarisambt inluidde. En het was bij deze gelegenheid dat hij zelf al de goederen kocht en met zijn hand haar aanbood. Met het bekende gevolg.

Hij beminde haar nog altijd, zoo waterfrisch als twintig jaren geleden, maar hij zou haar nooit meer vragen, dat moest nu vanzelf komen. Het huis dat zij bewoonde was van hem, en om hare eer niet te kneuzen liet hij haar de huishuur betalen. Maar Césarinne vond de maandelijks te betalen som, geen duit min of meer, geheimzinnig onder haar deur geschoven.

„Dagelijks om half zeven, als hij gegeten had, ging hij er naartoe; hij smoorde er dan eenige pijpen, zij bukten samen over een schaakbord, of terwijl zij brodeerde voor de deftige families der stad, las hij haar „De Nieuwe Lantaren van Antwerpen'' voor.

„Zij, die eens in een zilveren wieg had gelegen, woonde nu in een klein maar proper huizeken; ze moest zelf haar bed opmaken,

tellooren afwasschen, schuren en zand strooien en de patatten schellen''.

Zij had nooit spijt van hare weigering, want ,,de afstand tusschen haar en hem was te groot''.

,,Ze wist dat Pirroen haar nog altijd beminde; zijn voortdurende liefde, die hij door heel zijn gedoe liet blijken, was als een ver muziek waar ze gaarne naar luisterde, maar zij was geërgerd, hard gekrenkt, omdat hij zoo koppig bleef van het haar niet meer te vragen''.

Met eene echt-vrouwelijke gewiekstheid, door duidelijk genoeg te laten doorschemeren dat zij de vraag nog eens van hem verwacht, om blijde haar ja-woord te geven, brengt ze eindelijk Pirroen er toe om het nog eens te beproeven.

't Was of zijn hart in zijn keel kwam; hij kon aan zijn harde koppigheid niet weerstaan, de liefde kneedde ze zacht lijk honing, en ineens juichte het er uit, zeker zijnde van zijn stuk: ,,Ewel ik vraag het u!'' Hij ging naar haar toe, de armen open, gereed om haar te omhelzen.

,,Ze bezag hem ,knijpte eens de zwarte oogen toe en zei dan heel bedaard alsof het een boterham gold, terwijl haar hart kruizelde en stampte van triomf: ,,Neen Pirroen, nogmaals moet ik u afwijzen, hoe arm ik ook ben. Aan mijn stand verzaak ik nimmer, als vriend schat ik u hoog, maar trouwen doe ik niet.''

En hij barst uit: ,,Twintig jaar heb ik gewacht. Heel mijn leven hangt aan u, lijk het haar aan uw hoofd. Ge doet het mij vragen! 'k Heb er twintig jaar na gewacht, 'k heb een tweede keer gevraagd en nog zegt ge neen! Ewel! zie mij hier staan, ik vraag het u een derden keer; een keer min of meer, 't komt er niet op aan. Antwoord niet! Ik wil uw antwoord nu niet. Ik wacht tot overmorgen, tot overmorgen zeven uur, klokslag, en als ge mij dan het jawoord niet in mijn handen brengen komt, dan...... dat wil ik niet slikken! dat zal ik niet slikken! — —

Thuis ging hij recht naar boven, deed de deur op slot en lei zich in zijn bed te smoren en te denken.''

En als Césarinne op het bepaalde uur niet komt, zendt hij een bidder naar zijn vrienden om hen te vragen op zijn begrafenisfeest. Daarna zal hij zelfmoord plegen. De toebereidselen worden op humoristische wijze beschreven. Zijn portret, zijn eenig portret moet hij nog vernietigen, opdat men later niet kan zeggen: ,,dat was die man die dat gedaan heeft.''

En op dit oogenblik komt de geliefde binnen; zij begrijpt alles en roept uit: „ik wil uw vrouw worden!”

„De mijne? de mijne? gij de mijne? God, och Gottekes”! Hij wilde haar ineens omhelzen, doch hij zag zijn vuile handen.

„Wacht, eerst mijn handen wasschen!” en hij, die meer dan twintig jaren had gewacht, liep naar de keuken, stak zijn handen onder de pomp, en droogde ze haastig, al binnenloopend, slecht af aan zijn zwart kostuum. Dan drukte hij haar in zijn armen „om te kraken”......

Tegenover deze vierkante figuur staat Anna-Marie; en tegenover zijn karakteristieke opvatting der liefde staat hare romantische.

Zij is de ouderlooze dochter van een zijner vrienden, geboren en opgevoed in Italië. Bij testamentaire beschikking van een harer tantes, moet zij een jaar in het Vlaamsche stedeken komen wonen om bezit te kunnen nemen van de erfenis.

Zij komt met hare Italiaansche voedster en als Pirroen haar ziet staat hij „paf als voor een wonder.”

Anna-Marie had een kleed van bleek radijsroode zijde aan, dat ruischend om haar heen ballonde; een korfhoed waarop grijze bloemen sidderden, huifde gracielijk rond haar aangezicht, dat aandeed als een schotel fijn fruit, en als blauwe druiven waren de twee trossels blauwzwarte krulletjes,die nevens haar zachte wangen hongen; en als zilver water uit een kruik gegoten, ritselde en vloeide een witte zijden sjaal met purperen bloemen van haar ranke, blanke schouders.

Ze was rijzig en slank van gestalte, bewasemd van zoete geuren. Ze bezat nog dezelfde bevalligheid en jeugdige teerheid, dat edelbloemige, wat het miniatuur zoo goed had weergegeven. Maar over de kinderlijke lieftalligheid was een zachte ernst komen liggen, een stille weemoed, die zich fluweelend in de helderheid der groote, lichtgrijze oogen weefde”.

Pirroen brak bij deze gelegenheid de twee pijpen, die hij altijd bij zich droeg, in den mouw van zijn frak. Als op commando verlieven Pirroens vrienden op haar. Livinus vergeet zijn geschaakt meisje, en wil haar schilderen.

Maar zij heeft een andere opvatting der liefde. Zij had verdriet en liefde noodig. Ze kende Beatrice en Dante, Ronsard en Cassandra, Abelard en Héloise, ze kende Romeo en Julia en Petrarkus

en Laura, en ze kende Werther en Charlotte; die boeken hadden haar ziel geweven, haar hart gekneed en haar zinnen beasemd en doorwarmd.

In vaag-onschuldig gemijmer, toen haar jeugd opstond, stelde zij zich steeds verlangend de liefde voor als iets dat plotseling op haar zou neerploffen, haar onweerstaanbaar opheffen en dan breken en vernietigen.''

Zij wilde een liefde, die nooit zou kunnen vervuld worden; eene waaraan ze sterven moet, omdat ze te groot is voor een menschenhart. En nu heeft zij ,,op een ongemerkte verrassende wijze een kwetsuur van die groote liefde gekregen, de onbereikbare liefde.''

Naar een van Pirroens vrienden, een pathetisch-doenden maar in den grond harteloozen kwibus, is haar Biedermeier-hartje uitgevlogen. En dan verneemt zij dat deze is gehuwd met een aldoor ziekelijke vrouw.

,,En ze wist niet of ze blij of droef moest zijn. Maar een ding wist ze; ze zou naar de bekoring geen voet verzetten, nooit of nooit; ze zou niet luisteren naar de slepende verzoeking, omdat het zonde was!''

De gedroomde romantische liefde was er en het lijden zou ook spoedig komen.

Want de gehuwde Corenhemel heeft geen gewetensbezwaren. Het begint met wederzijdsche brieven, toevertrouwd aan een hollen boom, het wordt voortgezet met bloemen, eindelijk laat zij zich tot een geheime bijeenkomst verleiden en... hij kust haar!

,,Ineens schiet zij op, verschrikt, en waar hij booze woorden verwacht zegt ze zacht: ,,Nu is onze liefde niet meer mogelijk''!

,,Zij kende nu haar lot, de sterren zeiden het haar niet, maar haar eigen hart. Zij zou ondergaan in de liefde. En zij aanvaardde het met open handen, als een verlossende genade...''

Zij zocht haar troost bij een anderen vriend, die een half menschenleven lang zijn overleden vrouw betreurt en blijft leven in weemoedige herinnering.

,,Ze had naar hem geluisterd. Door zijn verhalen was zij in de zoete bekoring gekomen dat evenals bij hem, hare liefde tot het verleden zou behooren, en zij in een romantische gevoelssfeer met verzen en harpmuziek alle dagen den innigen liefdetijd en den dooden geliefde herdenken kan, bezoeken aan zijn bemost graf brengen en vuur branden ter zijner herinnering. Daar vond

zij zoo iets rein en teeder in, zoo iets heilig en schoon-geestelijk, dat alleen met er aan te denken haar oogen van vochtigheid glansden''.

Maar ongelukkig worden door onbereikbare liefde is toch mooier. Al de boekjes, die zij heeft gelezen, spreken dat klaar genoeg uit.

,,Er bleef niets anders over dan te sterven.''

En zij loopt in het water...... en wordt gered. Maar langzaam ondermijnt haar de koorts.

En de dag komt dat de dokter de gordijnen dicht doet van haar kamer en fluistert tot Pirroen:

,,Men zal haar dezen nacht niet alleen laten. 't Is gedaan!''

En in haar laatste ure meent zij Corenhemel voor zich te zien... maar 't was Livinus. In hem zag zij nu eensklaps de liefde, de liefde die zij altijd had verwacht. ,,Haar oogen braken en na het devotelijk prevelen van zijn naam zoende ze zich dood op zijnen mond.''

. . . .

,,En zij werd in allen eenvoud uitgedragen, van niemand anders gevolgd dan van de zes Dolfijnen en een paar bedelaars, en begraven onder een wit-marmeren steen in de schaduw van een van ouderdom gespleten treurwilg.''

Zóó heb ik dit boek verstaan. Ik kan niets anders lezen uit de woorden van den schrijver dan een fijne ironie met de romantische liefde van vele Anna-Marie's, waarover boeken zijn geschreven, die drijven van tranen.

En de tegenstelling met den koppigen Pirroen, die niet voor de tweede maal wil vragen waar hij eens is afgewezen; die door vrouwenlist daartoe gedwongen en andermaal vernederd, een koddig afscheid van het leven ensceneert, dwingt mij deze opvatting aan te nemen.

En vooral de dooreen-menging dezer twee liefdesgeschiedenissen, zóó dat een potsierlijk hoofdstuk over Pirroen wordt afgewisseld met een, dat zwaar is van de tranen der romantische Anna-Marie, lijkt mij achteraf een kunstgreep om den lezer te brengen tot het inzicht, waarmede Timmermans zijn verhaal wil hebben doorzien.

En toch? Misschien vergis ik mij heelemaal. Wellicht hooren wij van den schrijver zelf straks een andere verklaring.

Dan zal ik het boek wellicht nog eens door bladeren om de schoone beschrijvingen; lachen om de prachtfiguur van Pirroen

en de hooghartige Césarinne. Maar ik zal er nooit meer aan kunnen beleven de vreugde, die ik had toen ik meende den zachten, ironischen lach van Timmermans te hooren klinken uit deze bladzijden.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Mr. Arn. Borret S.J. (*Studiën*) verkent den weg *Naar een Nieuwe Maatschappij*: „Dat *men* niet bij 't oude kan blijven, wordt grif toegegeven; voor veranderingen, voor ingrijpende veranderingen zelfs, is men gereedelijk te vinden. Maar daarmede kan niet worden volstaan, wanneer niet tevens de eigenlijke opzet, de ondergrond der maatschappelijke verhoudingen in de verandering wordt inbegrepen. Een nieuwe gemeenschapsorde is het, waarom gevraagd wordt, niet een kalefateren van het onklaar geworden bestaande stelsel.

De katholieken hebben de overtuiging daarvan reeds lang met zich rond gedragen en pogen thans door middel van het Bedrijfsradenstelsel de verwezenlijking dier nieuwe orde te brengen. Daarin zien zij het eerste begin eener organische inrichting van het menschelijk gemeenschapsleven.''

Die richting moet het uit. Wegwerken het atomistische van het liberale individualisme om plaats te maken voor het organische van het op sociale menschennatuur gegrondveste solidarisme. Maar geweerd moet worden het mechanische van het communisme, dat slechts nieuwe wantoestanden stichten kan. Een leerzaam artikel van L. de Jonge: *Over de Behandeling van het Godsbestaan in Apologie en Theodice*, waarin hij overtuigd zegt te zijn dat de Apologie zoo eenvoudig mogelijk moet zijn en het apparaat van een streng philosophische theodice voor maar zeer weinigen nuttig is.

J. van Rijckevorsel stelt de vraag of *Emile Baumann* tot de *katholieke* letterkundigen van onzen tijd mag worden gerekend. „Het wezen der katholieke kunst bestaat hierin, dat zij doortrokken is van de katholieke gedachte, dat zij een katholiek karakter draagt. Het katholiek geloof heeft zijn eigen wereldbeschouwingen, de katholieke waarheid doet 't leven begrijpen op eigen wijze, de katholieke literator is niet verplicht te leeraren of te preeken, maar wel moet hij zich bewegen binnen de katholieke gedachtensfeer. Hij moet 't leven verstaan zooals zijn geloof dat leert. Zijn werk mag den katholieken lezer niet schokken of verbazen. Hij moet doen uitkomen dat hij met den katholieken lezer een familietrek gemeen heeft.'' —

Zeker, Emile Baumann is een overtuigd katholiek.

Aan al zijn werken ligt één groote katholieke gedachte ten grondslag, de offeridée, waardoor iemand zich geeft uit liefde, van zich zelf een offer makend God ter eere en den evenmensch ten heil. Deze gedachte treedt op den voorgrond in l'Immolé, La Fosse aux Lions, Le Baptême de Pauline Ardel, Le Fer sur l'Enclume. Zijn werk heeft dus een echt katholiek karakter Een ernstige bedenking moet echter worden gemaakt: zijne romans zijn te realistisch, soms te brutaal realistisch, en voldoen daarom niet aan al de eischen welke men stellen kan aan katholieke literatuur.

In *Le Baptême de Pauline Ardel* is echter niets dat storend werkt, en v. R. vindt het een prachtboek, dat hij met aandrang ter lezing aanbeveelt.

Jac. van Ginneken roept op de *Kruisvaarders van Onzen Tijd*, dat zijn allen: priesters en leeken, mannen en vrouwen, die moed en geloof hebben om te werken aan de bekeering van heidenland op de een of andere wijze!

Wetenschappelijke Bladen onthouden zich ditmaal van alles, wat maar even met letterkunde in verband staat. Hetgeen niet zeggen wil dat de opgenomen artikelen niet belangrijk zouden zijn, maar zich bewegend op het gebied van „Colloidale Verschijnselen" van de atomen en voorhistorische tijden, meenen wij dat de meeste lezers ze wat abstract of buiten hun sfeer-liggend zullen beschouwen. Hetzelfde moeten wij zeggen van *Onze Eeuw*. Sinds Haspels overleden is, wordt aan de letterkunde minder plaats ingeruimd en krijgen wij historische en wijsgeerige verhandelingen, die natuurlijk meer beperkten kring genieters hebben.

H. Geurtjens M.S.C., missionaris op de Kei-eilanden, staat een hoofdstuk af aan *De Beiaard* uit zijn spoedig te verschijnen boek „Uit een Vreemde Wereld". Het hoofdstuk is getiteld: *De Letterkunde van een Primitief Volk*. „Ook de ongeletterde inlander heeft een letterkunde, zij het dan ook ongeschreven. Het leeuwenaandeel wordt daarin opgevorderd door de sagen en legenden. Vertellen doen de inlanders graag en met belangstelling heb ik mijn oor te luisteren gelegd naar hunne verhalen." En wat zijn oor heeft opgevangen, is dikwijls mooie ongekunstelde natuurpoëzie, als dit treurlied der moeder over haar gestorven kindje:

Och, allerliefste kindje, ik zoek u vanaf dat de zon opgaat, totdat ze ondergaat, maar nergens vind ik u weer...

Vind ik een stuk gaba-gaba, o liefste wichtje, ik zal er je beeltenis uitsnijden; vind ik een stuk plank, ik zal er je gelijkenis op uitteekenen.

Maar jij... jij bent thans het eigendom van het Opperwezen; hij neemt wat het zijne is, — wat kan ik doen om er mij tegen te verzetten?

Wanneer reizigers zich naar den vreemde begeven, zal ik meegaan om u mijn lief wichtje te zoeken: reizen ze op Kei rond, ik zal je vergezellen.

Och, liefste kindje, slaap je of waak je? — Word wakker, want de schimmendag (de nacht) is al lang verstreken en voorbijgegaan.

Wanneer ik slaap, is 't of je mij met doornen in het lichaam steekt en doet wakker schrikken.

Liefste kindje, nooit zal ik je kunnen vergeten... als ik dezer dagen de torteldui hoor, waar zal ik je dan begluren?
Als dezer dagen mijn gezellinnen uit de huizen dalen, haar wichtjes aan de borst dragend, en ik den drempel van ons huis overschreid, zullen de tranen uit mijn oogen leken? —

R. G. R. Smeets geeft historische bizonderheden omtrent oprichting en latere opheffing van *Het Seminarie 's Heerenberg*. Lector Molkenboer O.P. bespreekt de betrekkingen tusschen *Italie en Holland in de XVIIde Eeuw*, toen eene reis naar Italië in 't leven van een eenigzins gegoed man tot de gewone verschijnselen behoorde. Het was de tijd der Renaissance in de Vaderlandsche letteren, die over Frankrijk ons land bereikte, zich ontwikkelde in het direct verkeer met Italië en Italiaansche Geesten. Verder *Kroniek en Kritiek* van G. B., die ditmaal gericht is op *Vaderlandsliefde*, welke hij opeischt voor de katholieken, die op dat punt nog altijd niet voor vol worden aangezien. En daarom raadt G. B. hun aan meer nationale belangstelling: bijdragen aan ons volksleven in zijn geheel, deelnemen aan de algemeene zaken, medewerken aan de volledige beschaving van Nederland. ,,Zolang we klein gehouden werden, moesten we de leiding toevertrouwen aan 't ,,denkend deel der natie''. Sinds we volwassen zijn, begint onze verantwoording voor alle levenselementen van ons volk.''

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Bang (Herman). Tine. Meulenhoff, Amsterdam.

,,Dit verhaal is gegroeid in mijn ziel bij de herinnering aan U en de plaats waar gij mij gebaard hebt,'' zegt Bang, en hij draagt dit boek op aan de nagedachtenis zijner moeder, die hem eens had gevraagd, toen hij nog een kleine jongen was: ,,Wanneer je nu eens een boek schrijft, moet je mijn naam op het titelblad zetten.''

Het is het verloop en de groei eener stille bewondering, dan vereering en eindelijk liefde van een heel eenvoudig meisje. Zij wordt de vriendin van de vrouw des nieuwen houtvesters, een kinderlijke pop, die niet buiten de hulp van de flink-aanpakkende jonge deerne kan. En dan sluipt in het hart van het meisje de bewondering, eindelijk een onbewuste liefde voor den knappen houtvester, een rechtschapen man, die er niets van bemerkt en hoegenaamd geen aanleiding er toe geeft. Een oorlog breekt uit; de houtvestersvrouw met haar kind wordt in veiligheid gebracht naar een ver afgelegen plaats; de man zelf komt als aanvoerder onder de wapenen. De Denen moeten terugtrekken. Het dorp,

waar Tine woont is vol gewonden, vol doortrekkende troepen. Ook haar houtvester komt daar. En zij, in de stellige overtuiging dat zijn vrouw hem niet liefheeft en dat hij haar bemint, en hij in den roes van den oorlog, met het kanongebulder in zijn hoofd en ontzenuwd door de verschrikkingen, die hij gezien heeft — zij laten zich gaan en zij wordt een enkel oogenblik de zijne.

Bij haar komt de schaamte dat zij haar vriendin zoo heeft verraden; en dan een pijnigend berouw als zij bemerkt dat hij aldoor zijne vrouw liefheeft, zooals blijkt uit een hartstochtelijken brief aan haar, dien zij geopend op zijn tafel vond. Als hij zwaar gewond neerligt en roept om zijn vrouw, dan begrijpt zij alles. En verbijsterd door haar smart en weenend om haar daad, gaat zij in den dood. Deze korte inhoud zegt reeds genoeg, dat het geen boek is voor iedereen. Maar uitdrukkelijk moet ik er bijvoegen dat de schrijver zijn verhaal strak en sober heeft gehouden en er geen enkele naturalistische vertooning in te vinden is. Dominee Götsche neemt het geval echter wat al te gemakkelijk, als hij verklaart: „Geen muschje valt ter aarde zonder den wil van God.” A. GIELEN.

Bartsch (Rudolf). Elisabeth Kothe. J. van Oirschot, Breda.

Niet zonder verbazing las ik eene bespreking van dit boek in den „Literarischer Rathgeber” (voor Katholieken) van 1909. Daar wordt de verschijning van dezen roman vriendelijk begroet en verklaard dat „nach diesem bedeutenden Werk darf man Hoffnung auf Bartsch wieder frei wachsen lassen.”

Waarom? Omdat deze criticus vindt dat Bartsch hier met zijn droomerig phantaseeren, dat op den duur begon te vervelen, heeft afgerekend. „Ein starke Handlung wird mit imponierender Kraft zielsicher durchgeführt. In Ungebrochenen Linien ersteht vor uns die gestalt der Kött (de vertaalster heeft de namen eigenmachtig wat veranderd), dieses unbefriedigten und ruhelosen Weibes, das erst durch die dunkle Brände der Leidenschaft geläutert werden musz, ehe es mit prachtvoller Energie sich auf ein selbstloses Handeln im Dienste des österreichischen Deutschtums wirft.”

Nu wil ik wel gaarne bekennen dat deze roman mij vast heeft geboeid, maar ik voel hem als voorbehouden lectuur. De duitsche criticus schijnt mij door zijn bewondering voor de latere „prachtvolle energie” en zijn liefde voor het „Deutschtum” wel wat al te gemakkelijk het gevaar der „louterende hartstochten” voorbij te zien.

De vele liaisons der dame worden over 't algemeen slechts aangeduid; maar vrij realistisch is de beschrijving van haar overgave (terwijl zij verloofd is met een nietswaardigen graaf) aan een twintigjarigen handwerksgezel. Waar het hoogste ook het hoogst moet worden aangeslagen, durf ik dit boek niet laten gaan, zonder er „met ernstig voorbehoud” op geschreven te hebben. M. WALRE.

Buysse (Ciriel). Zoo als het was... Nijgh & v. Ditmar, Rotterdam.

Buysse, de kleine Zola van België, die de instincten van het volk heeft bestudeerd en vooral een open oog heeft voor alles wat samenhangt met de sexueele driften, schetst ons hier de verhoudingen van patroon en arbeiders...... zooals ze eenmaal waren. Het gewone gebeuren in dat soort van romans: een zoon van den fabrikant, die een der werkmeisjes verleidt. De mama van den jongeheer meent dat goed te maken met een handvol geld, en het meisje wordt weg gezonden. Maar de jonge patroon heeft democratische neigingen, hij is een overgangstype, en vertoeft gaarne in het arbeidersgezin, waar hij door de toegevendheid der moeder van het meisje vrij spel heeft.

Een werkman, opstandig tegen het slaaf-zijn, wekt zijn makkers op tot een algemeene werkstaking. Hij slaagt aanvankelijk. Maar de moed van de arbeiders en vooral hun eensgezindheid is nog niet stevig genoeg. Nieuwe krachten worden aangenomen, de werkstaking mislukt en de opstooker wordt aan den dijk gezet.

Deze man, die den ,,nieuwen tijd'' verwachtte, kon het echter niet verdragen dat zijn streven mislukte en hij weer terug moest in het duister, verslagen en overwonnen — en met hem het volk. Hij maakt een einde aan zijn leven Staande voor het lijk, vraagt de burgemeester naar de aanleiding van dezen zelfmoord. En fabrikant de Beule, als een Vlaming die zich respecteert, antwoordt in 't fransch: ,,Ca monsieur le baron, c'est l'esprit du temps, l'infiltration du venin socialiste. En de burgemeester is van oordeel dat het Gouvernement veel te zwak is en krachtiger behoort op te treden tegen dit kwaad. — Zoo was het vroeger... maar thans zijn de bordjes verhangen.

Het realisme van Buysse maakt dat zijn boek slechts door weinigen zonder schade zal kunnen gelezen worden.

BERTHOLD POUWELS.

H.-P. (L.). Strafschuldigen (Eén uit velen). Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Een leerzaam boekje der Huma-Serie. Eene verzameling van schetsen door Mevrouw Heldt geschreven in ,,Het Algemeen Handelsblad'' en thans in dezen vorm gepubliceerd in 't belang van ,,Pro Juventute''. Voor wie de psyche van het verwaarloosde kind nader wil leeren kennen, zal het dienstig zijn deze broers en zusjes van ,,Boefje'' aan zich te laten voorstellen, en te letten op den tact, waarmede Mevrouw Heldt met hen weet om te springen.

R.

Kellerman (Bernard). Ingeborg. Sijthoff, Leiden.

Eilkema de Roo heeft dit boek uit het Duitsch vertaald. Of het de moeite waard was, waag ik te betwijfelen.

Het is een retrospectieve belijdenis van een geestelijk-geschokte; die in opgewonden lyriek de visioenen beschrijft van zijn vreugde en wanhoop, zijn hartstocht en liefde, zijn opoffering en doodsverlangen.

Het is de gewone fout van Kellerman, men heeft het al zoo dikwijls gezegd, dat hij in zijn verhalen den epischen toon niet te pakken kan krijgen en den lezer vermoeit niet alleen, maar ook zijn aandacht verstoort, door de uitbundigheid der lyrische ontboezemingen, waarin hij zijn verhaal voordraagt.

Zoo overdreven als hier, was hij echter nooit. Het is als de openbaring soms van een uitzinnige, afgebroken door hel gelach, en uitroepen: hoho! haha! — En toch moet het zijn de bekentenis van een, die tot rust is gekomen, want hij begint met die verklaring:

Nu woon ik in een hut, die midden in de wijde steppen staat. Ik ben hier graag, het is zo wijd en zo stil. Niemand kent me, niemand komt tot me, ik ben geheel alleen. Ik kan doen en laten wat ik wil. Ik verveel me niet, mijn dagen gaan voorbij. Zooals de wolken over de blauwe hemel strijken, zo glijden de uren over mij heen.

Ik ben tevreden.

Soms denk ik nog aan het meisje uit het bos. Ik ben haar nog niet vergeten, neen. Het is wel niet meer zooals vroeger, toen ik geen anjer aan den weg kon zien en geen plekje blauwe hemel, zonder te denken: zag ze het toch, zag ze toch die anjer, dat blauwe plekje; zo is het wel niet meer, maar toch denk ik soms nog aan haar.

Zij was......

Sieraad der wereld noemde ik haar en lieveling Gods. Ik gaf haar vele, vele namen. De juiste vond ik niet.

Moge het haar wel gaan.

Er was een zomer in mijn leven, toen ik mij het liefst gekleed had als een Griek, het haar in de wind, rozen in de haren, een gouden lier in de handen. De zomer was er.

Hij is sinds lang voorbij. Zij schonk hem mij.

Moge het haar wel gaan!"

En dan volgt het verhaal van zijn liefde, zijn geluk en ongeluk, zijn waanzin...... in gloeiend pathos en trippelende dithyramben:

„Ik hoor mijn bloed klanken, het is rood, het fonkelt, heeft vuren ontstoken, het lacht door mijn hoofd, het klankt tegen mijn schedel, licht schiet uit mijn ogen.

Ik voel hoe mijn hart het bloed in de aderen slingert, het ruist, een borrelende bron van bloed ben ik.

Ik voel het leven rondom mij. Het leven in een halm, een blad, de sappen kloppen, de halm huivert, een bloem wankelt, krimpt van wellust in een, zij geeft zich over.

Ingeborg heeft de vinger aan mijn hart gelegd, toen begon het te slaan, en nu slaat het, slaat het!

Er zijn verstikte kreten van weelde in mij, mijn bloed schreeuwt en ik krimp ineen — ja — — —.''

Dit is nog maar een klein staaltje van wildheid, maar als men weet dat het gansche verhaal in dien toon is gehouden, en gewoonlijk nog heftiger delireerend, dan kan men zich wel voorstellen, wat een moed er noodig is om te lezen tot het bittere einde — en daar: niet te ervaren dat de man onder den stormvloed zijner herinneringen naar geest of lichaam bezweken is...... maar heel rustig in de steppe op zijn rug ligt en plechtig glanzen ziet de sterren aan den turkoois-blauwen hemel.

Het is de onnatuurlijk pathologische beschrijving van een krankzinnig-makende passie, niet in het hart van den schrijver nagevoeld, maar in zijn hoofd geconstrueerd en getracht door bombarie van woorden en het voorwenden van telkens bezwijmende gevoelens, als echt voor te stellen. A. GIELEN.

Linnanskoski (Joh.). De vluchtelingen. A. W. Sythoff, Amsterdam.

Professor Werner Söderhjelm,die een boek heeft geschreven over den Zweed Linnanskoski (in 1918 verschenen) deelt ons omtrent dezen roman het volgende mee: ,,Linnanskoski schreef zijn laatsten roman en belangrijksten arbeid: ,,De vluchtelingen'' in buitengewoon korten tijd, van Augustus tot October 1908, nadat hij van een buitenlandsche reis was teruggekomen.

,,Een man, die met L. gedurende zijn ziekte in het ziekenhuis zijn kamer deelde, vertelde na den dood van den schrijver wat die hem over het ontstaan van ,,De vluchtelingen,'' had medegedeeld.

,,Het is een tragedie, regel voor regel doorleefd of liever een geschiedenis, neergeschreven zoodra die afgespeeld was?— Weken achtereen had hij van zeer nabij de ontwikkeling van het interessante geval gevolgd. Er is niets bijgevoegd, niets weggelaten.''

Dat interressante geval is het volgende: Een man van bijna zeventig jaren, die zich heeft opgewerkt, een vondeling en boerenknecht, wil laten zien wie hij geworden is. Hij trouwt de jonge, drie en twintig jarige dochter van een boer, niet uit liefde of hartstocht, maar alleen uit trots; om te toonen dat men hem thans niet meer versmaadt. De ouders der jonge vrouw begrijpen dat het kind, dat zij draagt onder het hart, niet is van den ouden man, die leeft in onthouding. Om de smaad te ontloopen van vrienden en bekenden, koopen zij een hoeve ver weg, in een ander deel van 't land, waar alles hun vreemd is. En de oude man met zijn jonge vrouw gaan mede; en hij werkt met energie om de vervallen boerderij tot bloei te brengen. Dan komt de ontdekking. Geweldig is zijn toorn en smart over dat bedrog. Alles is dood in hem. Allerlei gevoelens staan in hem op: wanhoop, haat en wraakzucht. Maar langzaam krijgt hij zijn zelfbeheersching. Hij ziet dat zijn dwaze hoogmoed aanleiding was tot deze treurige geschiedenis. Hij ver-

geeft, rustig en kalm, op zijn sterfbed. — Voor volwassenen is dit een mooi boek. M. S.

Locke (William). Jasper Vellacot. A. W. Sythoff, Leiden.

Als men abstractie maakt van Locke's fatalistische levensbeschouwing, die hem de menschen doet zien als tooneelfiguren, die hun spel spelen, tegen aard en wil vaak, zooals de regisseur het verlangt, kan men dit verhaal prijzen als geschikte ontspanningslectuur.

Jasper, een Australische vondeling maakt zich meester van de papieren van een zieke, dien hij had verpleegd en dood waande. Daardoor kwam hij in het bezit van een hut en een schamel stuk land, dat later bleek kostbare ertsen te bevatten en hem maakte tot een schatrijk man. Hij leeft eenvoudig en doet veel goed met zijn millioenen. Maar op een goeden dag herkent Jasper den doodgewaanden makker in een armzaligen dronkaard. Deze begint achterdocht te krijgen door de groote vrijgevigheid en goedheid, die Jasper hem betoont. Hij ontdekt eindelijk het geheim, maakt het bekend op een volksvergadering en komt daarna in het gedrang der woelige volksmenigte, zoodat hij onder den voet wordt geloopen en sterft.

Jasper, die eene vrouw beminde, welke hij zich al eens bijna afhandig had zien gemaakt door een jongen dichterlijken vriend, die van deze liefde van Jasper niets wist, begrijpt nu dat hij voor goed afstand moet doen en Alicia nooit kon vragen zijne vrouw te worden.

Maar het blijkt dat Alicia de eenige erfgename is van den man, aan wien de papieren in werkelijkheid hadden toebehoord. En zij geeft aan Jasper hare hand en de vele milioenen, opdat hij moge doorgaan met zijn weldaden te verspreiden onder de menschen. Dit is slechts een kort en dor verslag, dat niet meer dan een flauw idee kan geven van den inhoud van dit boek. Humor en tragiek, waaruit alle menschenleven bestaat, weet Locke steeds op meesterlijke wijze dooreen te mengen. — Goede lectuur.

Maeterlinck (Maurice). Bergpaden. N.V. Jacob van Campen, Amsterdam.

Schetsen of studies over: De Macht der Dooden, Berichten van de overzijde des grafs; verhalen van de wreedheid der Duitschers en brieven van een soldaat voor wien „de geur van den Christus" weinig aanlokkelijks heeft en die zich meer voelt aangetrokken tot Buddha. Een „olla podrida" van schijnbaar-diepzinnige mystiek, ziekelijk spiritisme, kant noch wal rakende philosophie, afkeer van het Christendom enz.; zooals we van Maeterlinck gewoon zijn. — Verboden boek. M. WALRE.

Priem (G. H.) De Stomme Passagier. Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Tusschen de oorlogsgebeurtenissen van '70 door loopt deze geschiedenis van een geschaakt meisje (terwille der erfenis), een zoekenden vader en helpende vrienden, die tevens franc-tireurs zijn.

Er is voldoende geheimzinnigheid om spanning te brengen en den lezer tot het einde nieuwsgierig te houden. En al wordt hij ten slotte niet geheel voldaan, al blijft hij zitten met eenige gebeurtenissen, die de schrijver niet oplost, toch heeft hij reden tot tevredenheid, want vader en dochter vinden elkaar en de ,,verraders'' worden gestraft; Jacques Delu en Babette trouwen en gaan wonen in Nancy, en in hun ,,hotel'' wordt er wel eens een glas te veel gedronken op ,,l'avenir de l'Alsace''. —

,,De toekomst van den Elzas'' is het eenige politieke probleem, dat op Jacques Delu's belangstelling mag rekenen en hij hoopt, zegt hij, nog eens zoo oud te worden, dat hij de driekleur weer te Kolmar ziet wapperen''.

Als Jacques nog leeft, dan moet hij heden een respectabele oude heer zijn, maar niet zóó oud of hij kan nog plezier hebben gehad van de bevrijding van zijn Elzas. — Voor iedereen.

Priem (G. H.). Op den Hilhuize. Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Geheimzinnig verhaal van een geheimzinnigen moord, waarvoor een onschuldige schilder wordt ingerekend. Een zonderlinge Boheemsche graaf, die Hilhuize in het geheim heeft verlaten en bij de menschen het vermoeden heeft weten te wekken, dat hij verdronken is, was echter toevallig getuige van de misdaad en dwingt den moordenaar den onschuldige te bevrijden.

Dat is alles. Maar zoo eenvoudig als het hier wordt verteld, gaat dat natuurlijk niet in zijn werk. Er zit schijnbaar heel wat aan vast.

Vermelden wij nog dat de redding-brengende graaf de lieve dochter van den rijken koopman, die na den gewaanden dood des bezitters Hilhuize heeft gekocht, tot vrouw krijgt.

Het is onschuldig en onwaarschijnlijk.

Priem (G. H.). De Man met den Kaftan. Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Lieve hemel, mijnheer Priem, nu maakt u het toch al te bont. Nu ja, we verwachten van u heel geheimzinnige geschiedenissen, die de volkslezers doen smullen, en op wat meer of minder waarschijnlijkheid komt het niet aan.

Maar...... alles heeft zijn grenzen! En om ons nu een verhaal te komen vertellen, dat al eenige duizenden jaren zich aan 't

ontwikkelen is (vanwege de zielsverhuizing is dat mogelijk, weet u!) en ons te komen wijsmaken dat lord Ringadey niemand anders is dan de oud-Egyptische, grootmachtige Ramses Typhon en dat zijn dochter, die wij nu als een jong, lieftallig meisje aanschouwen, het bouwen der eerste pyramiden heeft bijgewoond,... dat is den durf wel wat ver gedreven. Met hartelijke groeten overigens. Maar wij houden niet van dergelijke grapjes en bevelen ze den lezers ook niet aan.

Priem (G. H.). De Race met den Dood. Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Twee Engelsche kantoorbedienden stelen van een Turk in een der hotels van Z. (in Amerika natuurlijk) een aanzienlijk bedrag aan edelsteenen, die ten bate van een boemelenden Sultan verkocht moesten worden door een Turkschen kolonel. De jongste der twee krijgt wroeging, en niet het minst omdat hij zoo half verloofd is geraakt met een schatrijk meisje. Kon hij het gestolene maar teruggeven, dan was hij weer het heertje! Een gelegenheid doet zich voor. Een paar honderdduizend dollars zijn uitgeloofd voor den waaghals, die in een bootje langs een geweldigen waterval naar beneden durft tuimelen. Hij is de eenige, die het waagt en wint. Dan haast hij zich den Turk een honderdduizend dollar in de tasch te goochelen, zijn vriend, die reeds gevangen was genomen, te bevrijden en aan zijn verloofde alles te bekennen en vergiffenis te vragen. Welke hij krijgt, anders was het heele verhaal niet noodig geweest.

Men moet het boek lezen om zich een denkbeeld te kunnen vormen van de slimheid der beide gelegenheidsdieven en van de... grenzelooze stommiteit der Amerikaansche politie, die toch overigens zoo'n goeden naam heeft.

Reyneke van Stuwe (Eline). Storm. Oorspronkelijke roman. D. A. Daamen, den Haag.

Oorspronkelijke roman? Ik wil niet zeggen dat R. v. S. het ding heeft overgeschreven, maar het is toch niets anders dan een afdruk van het aloude cliché, dat even geretoucheerd elke maand door romanfabrikanten weer opnieuw wordt gebruikt om iets „oorspronkelijks'' te leveren. Het is zóó: „ze waren gelukkig getrouwd. Een hij of een zij komt er tusschen. De man ontspoort; de baloorige vrouw loopt ook uit de rails. Het einde kan men verschillend maken, naar den smaak van het publiek van krant of tijdschrift, waarin de machinerie als feuilleton verschijnt.

Een vrouw verdrinkt zich gewoonlijk of neemt te veel choral, een man maakt gebruik van een revolver. Maar als de schrijfster heel erg braaf wil zijn, dan zorgt ze dat er een kind is en de gescheiden ouders ter wille van het kind weer bijeenkomen. Deze

oplossing heeft R. v. S. voor deze banale geschiedenis de voorkeur gegeven. Hoe liefdevol en hoe gezellig dierentuin-achtig zijn toch al die echtgenooten, welke broodschrijvers drie-hoog, dag in, dag uit voor het feuilleton-verslindende publiek naarstig zitten uit te teekenen met eene routine, die men bijna voor talent zou gaan verslijten. 't Is akelig van onoorspronkelijkheid.

M. WALRE.

Sandys (Oliver). De Vrouw bij het Haardvuur. Jacob van Campen, Amsterdam.

,,De Vrouw bij het Haardvuur'' vertelt een man, avond aan avond, de geschiedenis van haar leven. Hoe zij het leven der mannen heeft gebroken, hen ongelukkig gemaakt, zoodat zij rust zochten in de vergetelheid eener wildernis of in den dood.

Dit boek van blinde, zwoele passie, van geraffineerde verleidingssluwheid is zonder meer te verwerpen. M. S.

Turgenief. (Iwan). Het onbetreden Land. E. Querido, Amsterdam.

Om de lezers eenigszins in te lichten omtrent dezen schrijver, ontleen ik eenige gegevens aan een artikel, dat ik eenige jaren geleden heb geschreven over Iwan Toergénjew (1818—1883) in een ander tijdschrift.

Met Tolstoj en in zekere mate Dostojewsky was hij de eerste, die de scheidsmuur der taal door brak, welke de Russische schrijvers van de West-Europeesche lezers gescheiden hield.

Hij was de zoon van een krijgsoverste, verloor reeds op negenjarigen leeftijd zijn vader, en werd tot zijn zestiende jaar opgevoed in het ouderlijke huis door Duitsche en Fransche leeraren. Na gedurende één jaar de universiteit te Moskou te hebben bezocht en drie jaren die te St. Petersburg, bekwaamde hij zich verder te Berlijn in Grieksche literatuur-geschiedenis, Romeinsche Oudheidkunde en, helaas, in Hegeliaansche wijsbegeerte.

Na afloop zijner studie, beproefde hij zich te wijden aan den staatsdienst, maar gaf het spoedig op, evenals het heer-boer spelen op zijn vaderlijk goed.

In 1843 vertrok hij weder naar St Petersburg om zich geheel te geven aan de letterkunde. Zijn eerste groote succes verwierf hij met de korte schetsen uit het dorpsleven, welke hij, toen zij een twintigtal vol maakten, verzamelde onder den titel: *Uit het Dagboek van een Jager.* In 1852 wijdde hij een lofprijzend artikel aan Gogol, en dat werd voldoende gevonden om hem voor jaren te verbannen naar zijn landgoed. Zijn volle vrijheid herkreeg hij eerst vijf jaren later, bij de troonsbestijging van Alexander II.

Staatkundig was hij een tegenstander van het absolutistische regeeringssysteem en van de lijfeigenschap. Maar van den anderen kant stond hij ook niet vriendelijk tegenover het uiterst radikale

deel der revolutionairen, noch tegenover het streven der Panslavisten, die een eigen Russische beschaving zochten, vrij van alle Westersche invloeden, en een krachtig en sterk Rusland wilden zien regeeren over de wereld.

Hij noch zijn vrienden hadden blijkbaar een scherp omschreven program. Wat zij wenschten was heel in 't algemeen: een vrijere politieke en maatschappelijke ontwikkeling: een vaag liberalisme.

Men kan niet zeggen dat zijn vrijheidsdrang, als bij zoovelen zijner landgenooten, ontaardde in bandeloosheid. Hij zag de fouten van menschen en systemen klaar en scherp, maar liet zich daardoor niet verlokken tot oproerige kreten en cynische ontboezemingen. Zijn stille aard, zijn fijnere beschaving, zijn humaan karakter hielden hem daarvan terug, en niet minder zijn eenigszins wijsgeerige aanleg, die echter nooit diep ontgonnen werd.

Wat godsdienst betreft heeft hij geen houvast, schijnt er niet eens naar te zoeken: ,,ik ben onverschillig voor al het bovennatuurlijke'' was zijn hopeloos leege belijdenis. Toch blijkt dikwijls uit zijn boeken de groote levensernst, waarmede hij bezield is: ,,het leven is geen scherts en geen spel, voortdurende opoffering, dat is het geheim. De mensch moet niet bedacht zijn te verwezenlijken zijn geliefkoosde droomen en idealen, al waren zij nog zoo verheven, maar hij moet zijn plicht zoeken te vervullen.''

Ook zijn *Gedichten in Proza* (een jaar voor zijn dood uitgegeven. Hij stierf na een langdurig ruggemergslijden te Parijs in 1883), eene verzameling van korte schetsen, aphorismen en gedachten, welke hij sinds een viertal jaren had opgeteekend, geven blijk van zijn ,,anima naturaliter christiana.''

Van hem is het schoone woord: ,,Invloed, macht en genie, alles vervalt tot stof — alleen de goede werken blijven en zijn van duurzame, schitterende schoonheid. De Apostel heeft het gezegd: alles verdwijnt, alleen de liefde blijft eeuwig.''—

In de kunst wilde hij niet hooren van ,,tendenz'' en evenmin van ,,onbewuste scheppingsdrang'': Dat waren ,,allemaal verouderde slagwoorden.'' Vrij wilde hij wezen boven alles.

T o e r g e n j e w was realist. Hij wist echter zijn realisme aantrekkelijk te maken door een waas van zachte poezie er over heen te spreiden, waardoor echter de grondstemming, die gewoonlijk droefgeestig en pessimistisch is, blijft heenschemeren. Als novellist kan men hem plaatsen naast een Thackeray en als karakterteekenaar en verteller is hij zeker een der grootste meesters. Hij was bevriend met de Goncourt en Zola, en 't is jammer dat hij zijn volk bekend heeft gemaakt met hun brutale werken, want zijn eigen realisme mag men niet vergelijken met dat der beruchte naturalisten.

Zeker, hij spreekt van de diepste zedelijke bedorvenheid en verwording, maar hij voelt te fijn om in walgelijke tooneelen den lezer daarvan toeschouwer te maken. Onzedelijk in strekking en bedoeling is hij niet, hij voert geen pleidooi voor zonde en bandeloos-

heid, hij verheerlijkt de driften niet als prachtige eigenschappen; hij speurt wel hun sluipwegen na en kent hun uitbarstingen evenals Shakespeare, dien hij bewonderde. Had deze man een vaste levensbeschouwing gehad, hij zou met zijn machtig talent en zijn aangeboren rechtschapenheid veel goeds hebben gewrocht en dwalenden hebben kunnen wijze den weg naar een ideaal.

Zijn laatste groote werk, (1877) dat ons hier wordt aangeboden onder den titel *Het Onbetreden Land* (er bestaan vertalingen met andere titels: Nieuwland —. De Nieuwe Generatie — Maagdelijke Bodem.) is eene beschrijving van het Nihilisme in zijn verdere ontwikkeling. Uitten aanvankelijk de aanhangers van deze beweging zich hoofdzakelijk in bar cynisme, in bespotting van al het bestaande, in hoogmoedige ongemanierdheid, in holle phrasen en wilden levensroes, het lag in den aard van het Russische karakter dat het zoo niet zou blijven en wellicht bracht ook de kritiek van buiten tot een ommekeer het hare bij. Iets geheimzinnigs openbaarde zich langzamerhand in het doen en laten der Nihilisten, en onder dien sluier van geheimzinnigheid begon men samen te zweren en daden van geweld te plannen.

Toergenjew waarschuwt in zijn roman (hij waarschuwde te vergeefs) dat met onbezonnen aanslagen en opstootjes niets te bereiken was, dat men geen heil had te verwachten van onbekookt ingrijpen, maar eene hernieuwing langzaam behoorde te worden voorbereid.

Tot hen, die willen maar niet kunnen, behoort de onechte zoon van een grootvorst, die als leeraar komt in eene aanzienlijke familie. Hij vindt daar in een verarmd nichtje eene geestverwante. Beiden verlangen „eenvoudigen'' te worden en vluchten om mede te gaan werken aan de verlossing en verheffing van het volk. Maar de aristocratische zoon kan niet naderen tot het volk; zijn vereenvoudigings-pogingen mislukken. Hij doodt zich zelf en stervend tracht hij nog zijne verloofde zijn vriend aan te bevelen. Het meisje wordt ook inderdaad diens vrouw.

Uit dezen roman blijkt hoe weinig rijp het volk was, zelf niet wist wat het eigenlijk wilde. Het verwachtte een wonderkunstenaar, die alles in een paar dagen zou opknappen en alle ellende en ongerechtigheden wegnemen. Door hun snoeverij hadden de Nihilisten van een vorige periode deze dwaze meeningen maar al te zeer in de hand gewerkt.

Voor de historie van wat er omging bij de Russen vóór het aanbreken der bloedige periode, die begon in 1878, is dit boek van T o e r g e n j e w een kostbaar document. Onze gewone ontspanningslectuur-verorberaars zullen het boek waarschijnlijk niet naar hun smaak vinden. A. GIELEN. S.J.

Wackie Eysten (Mr. Dr. J.). Ondergang. Historische roman. Holl. Uitg. Mij., Amsterdam.

Het spel begint in 1777 en houdt ons in den kring van Patriotten,

waartoe Frits de Leeuw uit Nijmegen met hart en ziel behoorde. Deze volksjongen is verliefd op de jonkvrouwe van Eynema, die voor hem iets voelt, maar duidelijk uitspreekt dat het toch nooit iets worden kan.

„Als ik even Oranjegezind was als gij, zoudt ge dan kunnen en willen vergeten, dat ik de zoon ben van Reindert de Leeuw en dat gij de jonkvrouwe van Eynema zijt?" — Verschrikt keek zij hem aan en werd bloedrood; Frits waagde het haar hand te vatten, die zij hem liet. In het halfduister van het vertrek, terwijl hij vlak bij haar stond, keek zij hem treurig aan en zei met bevende stem: „waartoe zou het dienen, Frits, die vraag nu te beantwoorden, waar het andere toch een afgrond tusschen ons beiden zal blijven vormen?" De jonge man aarzelde even; toen, in een plotselinge aandrift, die hij niet vermocht te vermeesteren, lei hij den arm om haar heen en kustte haar, twee- driemaal op het voorhoofd...... zij bood geen weerstand." Voor Frits de Leeuw is de liefdesdroom hiermede ten einde: Aan het hoofd van een bende patriotten raakt hij in strijd met een groep Oranje-mannen, valt gewond ter aarde en wordt verpletterd door een zwaren wagen, waarvan de paarden op hol waren geslagen.

„In zijn portefeuille vond men later o.a. een briefje geteekend L. v. E. (Louise van Eynema) en een blauw fluweelen lint, waarop een parel gehecht was." Dat had hij eenmaal van haar ten geschenke ontvangen, toen hij haar vader bevrijdde uit de handen van het woedende grauw.

Jammer dat de schrijver zijn verhaal pikant tracht te maken met de mededeeling van sexueele overtredingen, die weinig of niets hebben te maken met de historie. Zoo hebben wij het avontuur van Frits de Leeuw, toen nog zilversmidsleerling met de „wellustige" Mevrouw van Loon. De verleiding van zijn zuster door een baron van Eynema; de brute misdaad van zijn broer, gepleegd op een onschuldig meisje. Om deze uitweidingen moeten wij het boek rekenen tot de voorbehouden lectuur.

FRANSCH.

Bernard (Tristan). L'Enfant prodigue de Vésinet.

Het boek dat de uitspattingen verhaalt van een jongen losbol, die eindigt met echtbreuk, is slecht zonder eenige beperking.

Chérau (Gaston). La Prison de Verre.

Het boek verhaalt van een vrouw, die zich ongelukkig voelt in haar huwelijk en in haar weduwschap en op avontuur gaat naar Parijs. Niet alleen lichtzinnig, maar brutaal immoreel is dit werk, en bovendien hatelijk tegenover personen, die heel wat

meer recht hebben op onzen eerbied dan de schrijver en de creaturen, waarmede hij sympathiseert.

Codet (Louis). La Fortune de Bécot.

De schrijver is gevallen als slachtoffer van den oorlog. Mocht zijn werk in de toekomst in gelijken geest als dit boek zijn geschreven, dan behoeven wij zijn dood niet te betreuren. Verhaalt de uitspatttingen van een jeugdigen vlegel.

Kesler (Robert). Compagnon Jacques, histoire d'une jeunesse.

En het vervolg van deze vieze autobiographie: Le Vent du Large. Totaal onbruikbaar.

Lang (André). Le Responsable.

De schrijver doet zijn uiterste best om de naturalistische pornografen te overtreffen.

Mirabel (Henri). Jacques Marceau.

Volgens den Franschen criticus schijnt de grootste grief tegen het boek te zijn, dat het anti-militairistisch is. Hetgeen wij niet zoo erg vinden.

Montfort (Eugène). La chanson de Naples.

Echtbreuk, passie, moord. Slecht.

Valdagne (Pierre). Les bons Ménages.

„C'est une honte, une infamie, une mauvaise action." (Naar de beoordeelingen van Ch. Bourdon in *Revue des Lectures*).

Bordeaux (Henri). Ménages d'après-guerre. Plon, Paris.

Een groote en eenige kleine novellen. Zooals gewoonlijk is Bordeaux nogal vrij in het teekenen van sommige situaties, waardoor het boek lang niet voor iedereen geschikte lectuur is. Literair is het wel goed werk, maar staat toch achter bij veel wat wij van dezen gevierden schrijver kennen.

Boulenger (M.). Marguerite. Albin Michel, Paris.

Marguerite heeft het er op gezet een bedaagden kapitein te trouwen. Algemeene tegenstand. Vooral een oude vriend des huizes verzet er zich tegen met hand en tand. Hij gaat zelfs zoo ver, den kapitein te lasteren in een aan hem toebehoorende of

verkochte krant. Het huwelijk komt toch tot stand, maar kort daarop komt de geliefde man om het leven. De jonge vrouw voelt een vreeselijken haat tegen den ouden huisvriend...... totdat zij ontdekt dat hij eigenlijk haar vader is.

Behalve de herinnering aan dit overspel, staat er in het boek niets verkeerds voor ervaren lezers.

Bourget (Paul). Un Drame dans le Monde. Plon, Paris.

Als ongeveer alle boeken van Bourget, alleen voor rijpere lezers. Niet om de idee des schrijvers, die hier zuiver christelijk is, maar om het onderwerp en eenige détails.

Een man wil zich terug trekken in de provincie, op een familie-goed, wijl het leven te Parijs zijn inkomsten, tijdens den oorlog verminderd, te boven gaat. Zijn lichtzinnige vrouw, die een ,,amant'' te Parijs heeft, wil de weeldestad niet verlaten. Geroepen om een zieke tante bij te staan, bemerkt zij dat het testament niet ten haren gunste is (om haar gedrag), vernietigt het en vergiftigt de bloedverwante. Wroeging over deze misdaad laat haar geen rust. Haar ,,amant'', voor wien zij die misdaad heeft gepleegd, is haar ontrouw. Vol droefheid en gewetensangst vlucht zij naar haar man in de eenzaamheid. Deze zoekt het verloren geloof in zich weer op te wekken. Zijne vrouw bekent hem haar misdrijf. Beiden besluiten nu rouwmoedig terug te keeren tot God en een vroom en boetvaardig leven te lijden. Het behoeft niet gezegd te worden dat Bourget in zulk eene geschiedenis zijn talent van zielkundige en zijn kunst van het woord ten volle kan vieren.

Nousanne (H. de). Un Foyer, un Pays, un Ciel. Calmann, Paris.

Een Duitscher maakt zich meester van de uitvinding van een Franschman, die aan wanhoop ten prooi, een poging doet tot zelfmoord. Tijdens zijn herstel heeft hij tijd om na te denken over zijn slecht leven en terug te keeren tot gezondere denkbeelden over huisgezin, vaderland en Godsdienst. Dan komt de oorlog en hij doodt den verrader, die hem zijn uitvinding heeft ontstolen. Verzoend met God, heeft hij gelegenheid zijn liefde voor zijn land te bewijzen door zijn heldhaftigen dood.

Van moreel standpunt is het boek goed, en niettegenstaande eenige langdradigheid zal men het ten einde lezen.

Réval (Gabrielle). Coeur volant. Flammarion, Paris.

Een jeugdige schoone gaat naar den beruchten Fouquet om zijn voorspraak te vragen voor haar vader. Ongewild veroorzaakt het meisje verwikkelingen, zeer romantische zelfs, maar bereikt ten slotte wat zij verlangde.

Als later Fouquet gevangen is genomen, stelt zij alles in het werk om hem te redden. Zij geeft voor hem haar leven; te vergeefs.
Het boek kan iedereen in handen worden gegeven.

DUITSCH.

Christaller (Helene). Die Liebe und der Tod. F. Perthes, Gotha.

Novellen. Niet vriendelijk, maar zeer juist wordt door een duitschen kritikus naar aanleiding van dit boek gesproken van „aszetisch-erotischen Sauerkraut". Het is ongenietbaar.

Dörfler (Peter). Der Rätsellöser. Herder, Freiburg (Br.).

D ö r f l e r is altijd waard te worden gelezen. Maar den meesten lezers zal hij toch liever zijn als heimats-kunstenaar dan als de minder bezielde en meer geleerde verteller dezer legenden.

Godin (Marie von). Befreiung. Roman aus dem modernen Albanien. Regensburg, J. Habbel.

Voor rijpere lezers. — Een Bey in Albanie, zijn mohamedaansche vrouw en een vurige Italiaansche. Deze edele Albanees blijft trouw aan zijn vrouw, ofschoon hij en de Italiaansche innig verbonden zijn door eene liefde, die zij zuiver geestelijk weten te houden. Het boek staat hoog, maar juist door de prachtige voorstelling van deze liefde, die zoo verheven en heldhaftig is, zoo opofferend en bewonderenswaardig door zelfbedwang, wordt het gevaar, dat voor het overgroot deel der gewone stervelingen in zulk eene verhouding moet bestaan, meer weggedoezeld dan wenschelijk is. Qui stat, videat ne cadat: wie staat, zie toe dat hij niet valle! —

Herbert (M.). Tragödie der Macht. Erzählung aus dem letzten Tagen Napoleons. J. Bachem, Köln.

Men begrijpt hoe de diep-religieuze, hoog-ernstige schrijfster deze stof heeft behandeld. De vernederde Napoleon, luisterend naar de stem van zijn geweten nu door geen krijgsrumoer en laf gevlei meer overstemd, lijkt ons grooter dan hij ooit was in de dagen zijner glorie. Het is een mooi boek dat tot nadenken stemt en de ijdelheid van al het vergankelijke toont in den ondergang van dit eenmaal schitterende leven.

Hesse (H.). Demian, die Geschichte von Emil Sinclairs Jugend. S. Fischer, Berlin.

Erg mal. Behoort tot de Schundliteratuur en wordt derhalve verslonden door een massa menschen. De massa ziet nog geen onderscheid tusschen schijnbaar diepzinnig gekakel en vaste levensfilozofie. H e s s e, die als schrijver wel iets beteekent,

is als denker volledig den kluts kwijt. Zijn boek is gevaarlijk, vooral in onzen tijd van geestelijke ontreddering.

Kaiser (Isabella). Hilda, die Hexe. F. Pustet, Regensburg.

Voor ontwikkelde lezers. Het is eene geschiedenis uit de dagen der afschuwelijke heksenprocessen, wreed en bloedig. De schrijfster beschikt over een sterk talent, dat haar in staat stelt met forsche lijnen de menschen en gebeurtenissen dezer demonische tijden te teekenen.

Kaltenhauser (F.). Totes Holz. Haas & Grabherr, Augsburg.

Voor volksbibliotheken is dit verhaal, dat de hebzucht hekelt in al haar ellendige gevolgen, wel geschikt. Literaire waarde heeft het niet.

Paust (Klara). Die Schattentrude. Roman einer Kinoschauspielerin. Fr. Grunow, Leipzig.

Werkelijk een boeiend verhaal, dat door iedereen genoten kan worden. Het is de geschiedenis van een meisje, dat zich met frisschen moed een weg baant door het harde leven.

Zij wordt een beroemde film-actrice, maar laat die glorie gaarne varen, waar het geldt den man te volgen, dien zij liefheeft. Fijn is de karakterteekening, vast de uitbeelding, warm de toon van het verhaal.

Een in alle opzichten aanbevelenswaardig boek.

Schrott-Fiechtl (Hans). Al Fresco. Eine Tiroler Künstlergeschichte. Haas & Grabherr, Augsburg.

Een Freiherr ontdekt een al-fresco schilder en noodigt hem uit zijn slotkapel te komen versieren. Hetgeen hij doet, aldus gelegenheid gevend aan de eenige dochter van den heer graaf, om op hem te verlieven. De Freiherr voelt niet veel voor deze verbintenis, maar liefhebbende dochters zijn koppig!

Het feit dat de schilder tengevolge van een ongeval lichamenlijk wat mismaakt is, schrikt de freule niet af, en men begrijpt derhalve dat zij met geen motor is weg te halen van den geliefden man, als deze na een chirurgisch ingrijpen zich kan vertoonen als een Adonis.

Het eindigt met een bruiloft. Het boek kan zonder eenig voorbehoud worden aanbevolen. De schrijver is een echte Heimatkunstenaar.

Seeger (J.). Das Grillenbüchlein. Fr. Grunow, Leipzig.

De uitgever biedt dit boek aan als een roman, maar op dien

naam kan het maar weinig aanspraak doen gelden. Daarvoor is het veel te didaktisch.

De eenvoudige liefdesgeschiedenis gaat onder in een zee van wijze raadgevingen en opvoedkundige wenken.

Wil men daarom het boek lezen, dan zal men geen spijt hebben, want wat de schrijver te zeggen heeft, is de moeite wel waard eens rustig te worden overwogen.

VARIA.

Langzame Kunst Eigentlijk vindt ge in het meubel de fout die in alle dingen te vinden is: er is *geen langzaamheid meer* in de waereld. Dat is, met andere woorden, er is geen tijd tot gedijen meer, tot kristalliseeren, tot volledigen groei, tot zinnen en vol-uit bezinnen; te veel wordt *pardoes* geprobeerd ... en mislukt ... Ergens wonen is echter ergens langzaam zijn; ergens wonen is meubels tot stille gezellen hebben; daarvoor is langzaamheid noodig; voor het maken daarvan is langzaamheid noodig. Laten we dus hopen, dat we die schoone traagheid des geestes herwinnen, die eens, innig, vorm en kleur verzon, en nooit onpersoonlijke dingen, nooit dingen voor Jan-en-alleman wou en kon maken.

(A. Plasschaert.)

Het ,,artistieke'' en Kunst. De Gotiek kende niet 't ,,artistieke''. Kan men niet zeggen, dat een Madonna van Botticelli, in haar bleeke en weeke behaagzucht, in haar ziekelijke gemoedsverwikkeling die den schijn heeft van heilige onnoozelheid, de *artistieke* interpretatie is van Angelico's Madonna, die als een bloem der geestelijke schoonheid uitbloeide boven al de verschrikkingen en zonden van 't Middeleeuwsche leven? Schoon in zijn gruwzaamheid, is de gefolterde Christus van Matthias Grünewald, deze laatste uitstorting der Middeleeuwsche smart; schooner de extatische gelukzaligheid van Angelico's mystiek: maar de bewuste, de aesthetische heiligheidsgenieting van Botticelli, in zoover hij mystisch dacht te voelen, is naar geest een schoonheidsvervalsching en kenmerkt reeds de leugen der moderne artisticiteit. Artistiek, dat is uiterlijk schoon en innerlijk leelijk...

(Just Havelaar)

Expressionisme in de Kerkelijke kunst. — Wij ontleenen aan een artikel van J. Kreitmaier: *Expressionistische Kirchenkunst* (Stimmen der Zeit, April, 1921): De expressionistische kunstbeweging, welke vooral in Duitschland een deel der ontwikkelden had medegesleept, heeft een merkwaardigen keer genomen. In tien jaar heeft zij een leven van honderd jaren doorloopen. Moede en gebroken ligt die kunst thans neer, ver-

laten en beklaagd door hen, die haar eens jubelend hebben begroet.

En nu is het eigenaardig, dat juist thans zoovele stemmen opgaan, verlangend dat de Kerk voor deze kunst de poort zal ontsluiten.

Welnu, de kunst heeft gelijk alles ter wereld tot hoogste opgave: de vermeerdering van Gods eer, niet de innerlijke eer, die identiek is met Gods wezen en derhalve niet kan toenemen, maar de uitwendige, die hierin bestaat dat God door zijn redelijke schepselen wordt gekend en bemind. Natuurlijk kan een wordend kunstwerk evenals een gebed de uitdrukking zijn van godsdienstig gevoel des kunstenaars, maar het voltooide kunstwerk kan niet, alleen door het feit dat het bestaat, tot vermeerdering van Gods eere strekken, maar alleen doordat het den toeschouwer opwekt tot kennis en liefde Gods. De kerkelijke kunst is slechts dienende gemeenschapskunst, en haar taak is de religieuze verheffing der geloovigen. Zoodra het Expressionisme deze taak op zich kan nemen, zal de Kerk hare deuren ontsluiten. Maar het Impressionisme is zoo individualistisch mogelijk, is de laatste uiting van onzen subjectieven tijdgeest. Niet alleen verheft deze kunst niet, maar stoot het meerendeel der menschen af, bewerkt juist het tegendeel van wat haar gevraagd wordt.

Strindberg. B e r h a r d D i e b o l d heeft kort geleden een geschrift uitgegeven over de *Anarchie im Drama*. En hij spreekt als zijne overtuiging uit, dat de tegenwoordige dramatiek der jongeren onder invloed staat van Strindberg. Zijne „vertwijfeling” heeft époque gemaakt. Gelijk Rousseau de „Stürmer und Dränger” der achttiende eeuw aantrok, zoo doet S t r i n d b e r g het thans. Hij was de eerste der jongere generatie, die niet als Ibsen in strakken procedure-vorm over zich zelven en de wereld gericht hield, maar als klager en aangeklaagde tegelijk uitvaarde tegen rechter en berechtigde en de competentie van elke rechtbank afwees.

Hij kende de ziekte van dezen tijd: zielezwakte. Hij leed er zelf aan, want „Seelenunbändigkeit ist nicht Seelenkraft”, en als ego-centrische ik-mensch, die hij was, herschiep hij uit de hel van zijn hart de geheele wereld tot een hel. Zijn geest was niet sterk genoeg om de phantasiën van zijn ziel te regelen en kunstig, wetenschappelijk of ethisch vorm te geven.

Het buitengewone in Strindberg is niet zijn dichterlijk talent, noch zijn verbeelding, noch zijn gedachten, maar de ontzettende chaos. De wereld, die zijn verstand niet meer kon begrijpen als geordende kosmos, barstte voor hem in stukken. Hij was niet in staat op de puinhopen iets nieuws en beters op te bouwen.

Multatuli-wijsheid. In *De Amsterdamsche Dameskroniek*, (28 Mei, 1921) lezen wij onderstaand stukje, ergerniswekkend van oppervlakkigheid. Wij hopen dat er lezeressen zullen zijn,

die tegen deze dageraads-theologie protesteeren en Alpha aan het verstand brengen, dat zij niet schrijft voor keukenmeiden.

KALEIDOSCOOP.

EEN PARABEL.

Er was eens een klein meisje, dat gehoord had, dat onze lieve Heer de wereld alleen voor de menschen geschapen had en dat alle dieren, zelfs de slangen en roofdieren, er alleen waren om de menschen te dienen.

Daarom vroeg het aan haar moeder, waarom er toch katten zijn.

,,De brave poes vangt de muizen, die in keuken en kelder zooveel schade aanrichten'', antwoordde de moeder.

Door deze verklaring niet heelemaal tevreden gesteld, vroeg de kleine: ,,Maar waarom heeft onze lieve Heer muizen geschapen?'

De moeder antwoordde: ,,Ja, denk nu eens, hoe verstandig onze lieve Heer is! Waarmee zouden de katten zich voeden, als er geen muizen waren?''

,,Met melk'', antwoordde het kind.

,,Onze poes'', zei de moeder, ,,krijgt melk en brood; maar er zijn veel katten op de wereld, die niemand toebehooren, die geen huis of onderdak hebben. Die arme dieren zouden, zonder muizen, gauw van honger sterven.''

De kleine bleef een poos in gedachten verdiept. Misschien dacht zij, maar zij durfde het niet te zeggen, dat het dan maar beter zou zijn geweest, als er nooit katten of muizen geschapen waren; dan was alles immers hetzelfde gebleven. ALPHA.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ■ ■ ■ ■ ■ ELKE MAAND ■ ■ ■ ■ ■

Met groote belangstelling heb ik in het vorig nummer van Boekenschouw de studie gelezen over Claudel. De opvoering van zijn *l'Annonce faite à Marie* heb ik nooit bijgewoond, maar ik heb het gelezen en als leeraar die zijn leerlingen eenig inzicht wilde geven, het stuk ook ernstig bestudeerd. Ofschoon ik bladzijden vond, die mij eenvoudig in verrukking brachten, moest ik mij toch herhaaldelijk ergeren aan het obscure van gedachten en vorm.

Ik ben opgevoed in de leer dat klaarheid een der voornaamste

karaktertrekken van het „Genie latin" is en men deze niet kan verduisteren zonder de beste eigenschap der fransche taal te verloochenen. Heeft dat mij bevooroordeeld? Maakt het germaansch-mystieke gegrübel en de kunstmatig ingewikkelde taal mij het werk van vele jongeren weinig sympathiek omdat ik het zoo onfransch vind? Ik weet het niet. Maar de vrees dat ik met mijn tijd niet meer zou meekunnen, is wel aanzienlijk minder geworden, nu ik bemerk dat in Frankrijk zelf er tegenstand gaat komen. Het artikel van Tonquédee door U vermeld, heb ik in zijn geheel niet gelezen, maar de uitspraak van dezen man, die toch voor bewondering wel toegankelijk blijkt, komt geheel overeen met wat ik zelf zoo dikwijls heb gedacht.

Voor mij is het echter eene verrassing geweest te lezen in *Le Correspondant* (25 Mei 1921) wat Maurice Brillant, een groot bewonderaar van Claudel, moet bekennen:

„Ce style, tout animé par le rythme, est fait avant tout pour être parlé. Et par là s'explique cette syntaxe singulière et ce bouleversement de la vieille grammaire qui choquent parfois le lecteur: tout cela fond à la lumière du théatre. Car ce syntaxe et cet ordre des mots, comme leur choix, sont commandés par le rhytme; essayez de déplacer un élement de la phrase, ou de gratter légèrement pour arriver à la „correction", vous supprimez prèsque infailleblement la musique. Sans doute, disciple de Bouhours et de Henri Bremond, je préférerais (ou je m'efforce, par principe, de préférer) plus d'exactitude et une plus grande pureté, mais il faut avouer qu'il est bien différent de tant de maladroits qui gachent la langue sous nos yeux."

Impliciet geeft dus deze bewonderaar toe, dat nauwkeurigheid en zuiverheid bij Claudel te wenschen over laten. Hij vergeet en vergeeft dat echter om wille der muziek, die de woorden des dichters maken.

Zitten wij hier niet in volkomen décadence? Verlaine, Mallarmé enz. wilden ook „musique avant tout."

Dat is de omgekeerde wereld. Het woord heeft eerst zijn beteekenis, zoo ook de zin. Door rhytme en klank kan men die beteekenis nog onderstrepen, den inhoud van een zin versterken. Geschiedt dat ten koste van den klaren en logischen bouw van een zin, dan is dat verkeerd. Dan doet men wat sommige schilders doen: zij geven een symphonie van kleuren, welke geen enkel object aanduidt, maar alles kan suggereeren: een landschap en een zonsondergang, een perzisch tapijt of een hoogoven bij nacht.

Zulke overdrijvingen wreken zich altijd en over tien jaren, en eerder, zal men spotten met dergelijke overdrijvingen, waarin de eene faculteit des menschen wordt verwaarloosd ter wille van een andere. Ook in de kunst, hoeveel er moge veranderen naar omstandigheden en tijden, zijn onveranderbare en onvergankelijke wetten, die men niet ongestraft overtreden kan.

J. R. - O.M.

CORRESPONDENTIE.

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 425, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Mevr. N. te A. *De Ware Christen* van Marie Corelli is een verkeerd boek en het is noodig dat uw kind zulke lectuur eenvoudig ontnomen wordt. Niet het Christendom van Christus maar dat van de schrijfster wordt in het boek gepredikt, en het is een karikatuur in hoogdravende woorden.

B. v. I. te H. Bestaat uit twee deelen: *The city of beautiful Nonsense* met als vervolg *The World of Wonderful Realty*. Beide boeken zijn vertaald; we hebben er reeds over gesproken en kunnen ze niet aanbevelen.

J. M. te A. U zegt dat de Heer Nypels in „Het Handelsblad'' beweert dat de Turken niet wreed zijn; dat hij hen stelt boven de Armeniërs in menig opzicht. Ook, dat vele vervolgingen van Armeniërs óf overdreven óf gefingeerd zijn. Hoe valt daarmede te rijmen de beschuldigingen van het boek, door U onlangs besproken: *Verkochte Zielen,* De Geschiedenis van Aurora Mardiganan, het Christenmeisjé dat het Groot Armeensche Bloedbad ontkwam.''

Antwoord: de artikelen van Nypels heb ik niet gelezen, ten minste niet alle. Menige massamoord van Armeniërs door de Turken staat echter historisch vast. Wat de onthullingen betreft van Aurora, zij worden bevestigd door Lord Bryce, voorheen Britsch gezant in de Vereenigde Staten, door Dr. Clarence Ussher en door Dr. Mac. Callum. Meer kan ik er ook niet van zeggen.

L. B. te 's-Gr. *Opgang* is een goed katholiek Weekschrift, Het is heel mooi geillustreerd. Wij bespreken het nog wel eens.

Fr. Sl. te M. Gaarne zullen wij van uw aanbod gebruik maken en zien derhalve uwe inzending tegemoet. Over opname wordt zoo spoedig mogelijk beslist.

L. W. te E. Och neen, dat is zeer zeker eene vergissing. Ook vroeger heeft nooit een werk van dien schrijver op den Index gestaan. Ik denk dat uw zegsman in de war is met een eenigszins gelijkluidenden naam, maar ik kan niet vermoeden welke dat wezen kan.

M. H. te H. Wij ontdekten reeds die dwaasheid in het *Tijdschrift voor Geneeskunde*. Denken er wel eens iets over te zeggen, ofschoon ongeloovige medici gewoonlijk zulke flaters begaan als zij zich op theologisch terrein begeven.

KATHOLIEK EN PROTESTANT.

Met eene heftigheid, welke bijna herinnert aan het optreden der predikanten in de 17de eeuw, wordt tegenwoordig ten velde getrokken tegen „Roomsche propaganda", „paapsche stoutigheden" en dergelijke angst aanjagende bedrijven.

Alsof het protestantisme in ons land zal staan of vallen met de intrekking van het „processieverbod," zijn over de geheele linie de theologiae doctores in het harnas geschoten en roepen de onnoozele gemeente wakker tegen dat brengen der „afgoderije" op straat en openbaren weg.

De „apologetische cursussen voor andersdenkenden" hadden ook reeds lang de gemoederen ongerust gemaakt, en van protestantsche zijde werden, o.a. in Amsterdam in de N. Z. Kapel in April en Mei van dit jaar samenkomsten belegd, waar als sprekers optraden de predikanten H. Bakker, Dr. P. J. Kromsigt, Dr. J. F. Beerens en L. D. Poot.

Hetgeen daar werd gesproken is nu in druk verschenen onder den titel: *Tegen de Roomsche Propaganda,* Vier Toespraken. (1)

Wij moeten voor deze uitgave dankbaar zijn, omdat een authentiek stuk ons in handen wordt gegeven, waaruit overduidelijk blijkt, dat zelfs deze wetenschappelijk ontwikkelde protestanten 1e. niet het flauwste begrip hebben van het Katholicisme; 2e. dat zij hun historischen naam nog steeds verdienen, wijl hun evangelie-verkondiging uitsluitend bestaat in protesteeren tegen den katholieken godsdienst.

Ds. H. Bakker, richt zich tegen *de Roomsche actie,* die tot ideaal heeft „de bekeering van Nederland". Hij geeft een breed overzicht van de werkzaamheden der katholieken door prediking in hare kerken, door onderwijs, door pers en goedkoope lectuur, door organisaties, vereenigingen als „Petrus Canisius" en „Geert Groote," conferenties voor niet-katholieken. De dominee meent dat „in het eind het deficit van deze conferenties wel eens grooter kon zijn dan de baten. Want niets heeft den Protestantschen geest zóó wakker geroepen als juist dat zoet gefluit van den vogelaar."

Waarom zou men vragen? Omdat over kardinale leerstukken

---

(1) Amsterdam, Firma B. van der Land.

daar is gesproken ,,*voorzichtig, bezadigd, zonder kwetsing voor het Protestantsch gevoel?*'' (woorden van Ds. Bakker). Neen, omdat het ,,tusschenbeide den indruk maakte alsof het verschil tusschen katholicisme en Protestantisme maar heel klein was.'' En dominee geeft een voorbeeld uit een der apologetische geschriften van ,,Petrus Canisius,'' waarin de vereering der reliquiën wordt verduidelijkt met een verwijzing naar de afbeeldsels vân of herinneringen áán vrienden, die ook protestanten in eere plegen te houden.

Maar Ds. Bakker is daar niet door overtuigd: ,,Och! ja, wanneer het anders niet is, wie zou er dan aanstoot aan nemen? Maar knielt gij nu ook neder voor den stoel, waarin uw vader zat of voor het portret van uw lieve moeder?''.

Daar is weer het wanbegrip. Voor een protestant is een kniebuiging niets anders dan een goddelijk eerbewijs, en Ds. Beerens zal het straks aanhalen als een doorslaand argement, dat wij goddelijke eer geven aan den Paus.

Ds. Kromsigt noemt den katholieken godsdienst, en hij onderstreept zijn gelukkige vondst, *een godsdienst uit de tweede hand*. En hiermede is bedoeld dat het katholieke geloof, een geloof op gezag van een mensch is, terwijl de protestant ,,alles persoonlijk doormaken'', persoonlijk ,,ervaren'' moet. Eigenaardig; in de voorafgaande toespraak had Ds. Bakker letterlijk gesproken van ,,de jammerlijke verdeeldheid van de Protestanten, die hun Protestantisch beginsel, Gods Woord rechter over alle dingen en rechtvaardigmaking uit het geloof in Christus alleen, grootendeels hebben laten varen en vrijwel beginselloos, bij den weg zwerven.'' (blz. 12) Hetgeen voor die persoonlijke ervaring geen aanbeveling is.

Kromsigt die zijne toehoorders *De Roomsche Leer* eens zou voorhouden, verrast ons met de mededeeling dat ,,Rome niet gelooft aan den H. Geest'' (blz. 21), ,,de *onfeilbare* paus treedt feitelijk in *plaats* van het Woord, zooals uit het herhaald verbod om den Bijbel te lezen duidelijk blijkt'' (blz. 22). Dit wordt nog eens herhaald: ,,Rome durft den Bijbel niet aan ,,leeken'' in handen te geven''. Verder vernemen wij dat ,,de Roomsche eigenlijk gelooft niet *in* God, maar alleen *aan* God'', waarmede hij wil zeggen dat wij het geloof niet kennen in den zin van *vertrouwen* (blz. 26). Gelukkig vermoedt Ds. Kromsigt dat er in de Katholieke Kerk nog wel Protestantsche Roomschen

zullen zijn zooals Bernard van Clairveaux en Thomas à Kempis!!!

Ds. Beerens komt op tegen den *Paus*, dien hij noemt een ,,vice-God'', ,,de aardsche verschijning van God'' en ,,God op aarde''.

Hij haalt een tekst aan om te bewijzen dat Petrus zich geen ,,goddelijke'' eer toekende, zich zelfs noemde ,,een zondig mensch'' en dus...... geen Paus was? Het instituut des Pausen steunt óók op den tekst Matth. XVI, 18: ,,Gij zijt Petrus......'' maar, erkent Dr. Beerens (blz. 35) ,,de uitleggers zijn hierover het nooit met elkaar eens geweest'', namelijk omtrent ,,den rechten zin'' van dien tekst.

Wel een bewijs, zou men zeggen, hoe volkomen onvoldoende die persoonlijke inspiratie is, en hoe noodig een onfeilbaar leergezag.

Dominee begrijpt niet goed, waarom de Paus onfeilbaar is, wanneer hij spreekt ,,ex cathedra'' en over geloofszaken, ,,en niet wanneer hij over sterrekunde schrijft'' (blz. 42). Hij heeft ook ontdekt dat die ,,beweerde'' onfeilbaarheid al wederom een handtastelijke onwaarheid is. Cursief laat hij drukken: *Geen mensch is onfeilbaar*, waarin hij groot gelijk heeft, als hij zeggen wil: uit eigen inzicht en wijsheid! De opheffing der Jezuiten-orde door den eenen en haar herstel door een anderen Paus, doet hem vragen ,,wie van deze twee is nu onfeilbaar geweest?'' En hij begrijpt dus niet, dat dit geval met ,,onfeilbaarheid'' niets heeft te maken.

En na al deze onjuiste voorstellingen, mag Dr. Beerens triomfantelijk uitroepen: ,,Aan die afgoderij doen wij niet mee. De Heer is God en niemand meer!''

Juist zooals wij dat begrijpen, en toch is hij het met ons niet eens.

Ds. Poot protesteert tegen *de Mariavereering*. Hij heeft er zeer ernstig bezwaar tegen dat wij Maria noemen de *Moeder van God*. En ofschoon hij door Kardinaal Gibbons heel goed weet, wat de beteekenis is van dezen titel, blijft hij toch beweren dat het is een ,,totale wegdoezeling van de twee naturen van Christus''. Later (blz. 60) laat hij nog eens het zuiver karakter onzer Mariavereering aan den dag treden naar de eigen Roomsche leer. Dat is nobel, maar minder nobel is het, daarop eenvoudig te laten volgen deze beschuldigende woorden: ,,O, Rome wil *in theorie*

niet aan de schepselvergoding doen, en *in theorie* Christus niet dringen van Zijn geheel eenige plaats. Maar in de practijk?"

Men ziet, het is moeielijk den heeren het naar hun zin te maken. Als onze leer hun bevalt, is alleen de theorie goed, want in de praktijk! Maar elders verklaren ze vriendelijk dat er in de praktijk goede en brave katholieken zijn, beter dan hun leer.

Ds. Bakker geeft toe dat Rome trekt ,,met zijn retraites en zelfbeschouwingen" (blz. 17) en Dr. Beerens houdt vol dat er uit den aard der zaak niet veel katholieken zijn, die over geloofszaken nadenken en doordenken (blz. 33).

Dr. Kromsigt begroet Bernard van Clairveaux als een protestantschen Roomsche (blz. 18), en Ds. Poot noemt hem ,,Maria's groote dienaar" (blz. 59) en wijst op zijn gebed, dat den zondaar leert tot haar zijne toevlucht te nemen (blz. 61).

Het is eenvoudig hopeloos. En ik geloof dan ook dat dit boekje *Tegen de Roomsche Propaganda* wel het beste propaganda-boekje voor den katholieken godsdienst is.

Sinds het verscheen, maak ik er een trouw gebruik van en geef de andersdenkenden, die komen om voorlichting, het gewoonlijk in handen, met het dringend verzoek het eens goed te bestudeeren. Glimlachend brengen zij het terug en verklaren wel te begrijpen dat zulk een afgodendienst en leer van beate onnoozelheden onmogelijk katholiek kunnen zijn. En dan kan ik met hen praten.

Maar in 't vervolg zal ik die zoekenden eerst nog een ander, zoo juist verschenen boekje, ter lezing geven. Het is van den bekenden bekeerling G. Bruna, die eens zelf dominee was en na grondige studie en langdurig onderzoek *Weer Naar Huis* terugkeerde.

Hij beschrijft zijn ervaringen vanaf zijn kinderjaren, zijn strijd, zijn twijfel, zijn ernstig streven om de waarheid te vinden en eindelijk zijn vast en rust-brengend geloof.

En met deze woorden, die zoo goed slaan op het drukwerkje der vier predikanten, eindigt hij zijne belijdenissen.

,,Meer dan twintig jaren ben ik nu Katholiek en nooit ook maar een enkel oogenblik is er eenige twijfel aan de waarheid van het Katholiek Geloof bij mij opgekomen, hoewel juist de aard van mijn arbeid en ook de Utrechtsche omgeving mij voortdurend in aanraking bracht en brengt met andersdenkende menschen en ge-

---

G. Bruna, Weer naar Huis, Breedstraat 9, Alkmaar.

schriften en vele pogingen zijn aangewend om mij terug te doen komen naar mijn vroegere Geloofs- en ongeloofsgenooten.

Mijn ervaring is, dat men de Katholieke Kerk alleen kan bestrijden door haar leer en instellingen onjuist voor te stellen of de gronden, waarop zij berusten, te miskennen.

Mijn ervaring is ook, zoowel uit mijn protestantsche als uit mijn katholieke levensperiode, dat de onkunde omtrent de Kerk, zelfs bij overigens geleerde menschen, ongelooflijk groot is.

Vooral omdat men haar niet onbevooroordeeld bestudeert, doch uitgaat van een eigen onjuiste meening als b.v. dat wij niet mogen nadenken, dat wij menschen of zelfs beelden aanbidden, dat wij voor geld vergeving van zonden koopen en wat er al verder voor nonsens is uitgedacht. Wanneer ook maar de helft daarvan waarheid zou wezen, moesten alle katholieken wel idioten zijn als ze lid bleven van een kerk, gelijk de antipapisten zich die voorstellen.

Maar we behoeven geen waarde te hechten aan het oordeel van onkundigen.

De Kerk staat, en terwijl alle andere instellingen en organisaties één voor één vergingen, is zij al de eeuwen door, hoe fel ook bestookt, blijven staan. Dit feit bewijst reeds, dat zij door God zelven wordt vast gehouden, gelijk Hij ook heeft beloofd.

Wie haar binnentreedt, vindt den vrede en de vreugde der ziel, dat heb ik ondervonden.

Ik kan niet anders doen dan God danken dat Hij mij heeft vergund de Kerk binnen te gaan, het voorportaal van het Vaderhuis.

En voor ieder staan de deuren wijd open, ook voor u!''

R. K. Pr.

IN MEMORIAM JOHN KEATS
(1795 — 1821).

Nu de geheele letterkundige wereld vervuld is van het aanstaande, groote Dante-feest, en alle literair-ontwikkelden zich hoofdzakelijk met Dante bezighouden, ligt het voor de hand, dat minder verheven genieën, zelfs diegenen onder hen, die zonder twijfel groote figuren zijn geweest, ternauwernood genoemd, of zelfs geheel ongemerkt voorbij worden gegaan. Zoo ook niemand minder dan Keats, van wien het dit jaar reeds een eeuw geleden is, dat hij stierf. Ofschoon de datum, waarop hij gestorven is, (23 Februari) reeds lang voorbij is, vind ik het toch niet te laat,

om aan dezen grooten Engelschen dichter een kleine hulde te brengen.

Over zijn leven kunnen we heel kort zijn. Iedereen weet trouwens, dat hij nu niet zoo 'n zonnige jeugd heeft gehad. Geboren te Finsbury (31 October 1795), verloor hij zijn vader reeds in 1804 en stierf zijn moeder in 1807. Van 1803—'09 bezocht hij de school van Mr. Clarke te Enfield, waar hij reeds de Eneide begon te vertalen. Ook is algemeen bekend, dat hij op vijftienjarigen leeftijd bij een heelmeester in de leer ging, waar hij vele jaren het kwakzalversbedrijf heeft uitgeoefend. Het ligt voor de hand, dat dit geen erg aangename omgeving was voor een idealistisch-aangelegden jongen als Keats. Hij voelde zich al vroeg geroepen tot de dichtkunst; de gedichten, die hij in dezen tijd achtereenvolgens maakte, publiceerde hij in 1817 onder den titel: *Poems*, die in 1818 gevolgd werden door ***Endymion***, zijn grootste werk. In Juli van dat zelfde jaar vatte hij op het Eiland Mull een hevige kou, waardoor hij zijn laatste levensjaren voortdurend last van keelpijn had, en zelfs op 22 Juni 1820 een bloedspuwing kreeg. Zijn toestand was zoo zorgwekkend, dat hij voor zijn gezondheid een zachter klimaat moest opzoeken. Zoo ging hij in September van dat jaar met Severn scheep naar Italië. Maar ook in dit Zuidelijk klimaat kon hij niet genezen, en zoo stierf hij te Rome, den 23sten Februari 1821, ruim 25 jaar oud. Hij is dus één van die groep Engelsche dichters, die, jong uit het leven weggerukt zijn, zooals Marlowe, Chatterton en Shelley; zooals bij ons Jacques Perk en Rodenbach.

Keats, Shelley en nog enkele anderen behoorden in Engeland tot die richting, die men de „*Art-school*" zou kunnen noemen. Het was een reactie tegen het achttiende-eeuwsche gerijmel, zoowel als tegen de Engelsche romantiek. Zij waren de restaurateurs van de wezenlijke en waarachtige dichtkunst, van de éénige, die altijd kan zijn. Voor de juistheid van visie en expressie gingen zij in de leer bij de klassieken; ook hun onderwerpen zijn dikwijls aan de Grieksche mythologie ontleend, doch ondanks dát bleven zij in hun werk oorspronkelijk. Verder de natuur, door Wordsworth in eere hersteld, komt bij hen tot volle ontwikkeling. Keats daarenboven koos ook nog tot model de sonnetten van Shakespeare en vooral Spenser was zijn lievelingsdichter, waar hij meermalen in zijn poëzie blijk van geeft. Al is hij nooit tot de verheven sublimiteit van Shelley gestegen, toch is hij een groot dichter

geweest, vooral daarbij zijn nog jeugdigen leeftijd in aanmerking genomen. Zijn beginsel ,,A thing of beayty is a joy for ever'', is hij in al zijn werken getrouw gebleven. Wij worden in Keats' poëzie steeds getroffen door het diepe gevoel; door het zachtvloeiende rhytme en den mooi-helderen klank.

Om een paar voorbeelden te geven, eerst dit aandoenlijke uit de *Faery Songs*:

Shed no tear — O shed no tear!
The flower will bloom another year.
Weep no more — O weep no more!
Young buds sleep in the root's white core.
Dry your eyes — O dry your eyes,
For I was taught in Paradise
To ease my breast of melodies —
Shed no tear.

Overhead — look overhead
'Mong the blossoms white and red —
Look up, look up — I flutter now
On this flush pomegranale bough —
See me — 't is this silvary bill
Ever cures the good man's ill —
Shed no tear — O shed no tear!
The flower will bloom another year.
Adieu — Adieu — I fly, adieu,
I vanish in the heaven's blue —
Adieu, Adieu!

Onder het levend rhytme ligt er een diep gevoel in deze schijnbaar alleen oppervlakkig-bewogen verzen; het is hier de dichter, die zingt, zonder eenige bijgedachte, alleen, omdat hij zingen moet. Luister eens, wat het madeliefje ons zegt:

The sun, with his great eye,
Sees not so much as I;
And the moon, all silver-proud,
Might as well be in a clond.

And O the spring — the spring!
I lead the life of a king!
Couch'd in the teeming grass,
I spy each pretty lass.

Ilook where no one dares,
And I stare where no one stares,
And when the night is nigh
Lambs bleat my lullaby

Hoe mooi is dit liedje, hoe eenvoudig en ongekunsteld!

Onder zijn sonnetten zijn verschillende die ons treffen door de bekoorlijke schoonheid, die er van uitgaat; zoo b.v. dat ééne over Chatterton, die jongen, die zoo tragisch om het leven gekomen is, en waarvoor Keats steeds een groote vereering gehad heeft; wat o.a. blijkt niet zijn opdracht van *Endymion*. Ik laatldit sonnet hier in zijn geheel volgen.

O Chatterton! how very sad thy fate!
Dear child of sorrow — son of misery!
How soon the film of death obscur'd that eye,
Whence Genius mildly flash'd and high debate.
How soon that voice, majestic and elate,
Melted in dying numbers! Oh! how nigh
Was night to thy fair morning. Thou didst die
A half-blown flow'ret which cold blasts amate.
But this is past: thon art amoig the stars
Of highest Heaven: to the rolling spheres
Thou sweetly singest: naught thy hymning mars,
Above the ingrate world and human fears.
On earth good man base detraction bars
From thy fair name, and waters it with tears.

Ik zou nog graag een paar sonnetten geheel over willen nemen; maar ik moet me om de plaatsruimte beperken.

Van een wondere schoonheid is ook de *Ode to a Nightingale*, dat in de meeste bloemlezingen wel te vinden is.

Karakteristiek in Keats is, dat hij in tegenstelling met Shelley geheel onverschillig was voor alle levensvragen; in het bijzonder voor het maatschappelijk leven, waar hij zich nooit mee bemoeid heeft. De schoonheid was zijn hoogste ideaal;

— ,,Beauty is truth, truth beauty'', that is all
Ye know on earth, and all ye need to know'',

zegt hij op het einde van de *Grecian Urn*.

In hoeverre hij hierin gelijk of ongelijk heeft, ligt niet aan mij te beoordeelen; in ieder geval heeft zijn kunst er zeker geen schade bij geleden en staat zijn poëzie oneindig veel hooger dan die van de z.g. maatschappelijke dichters ten onzent.

Ondanks dat is hij ons als mensch ook sympathiek; hij was geen

menschenhater of wellusteling zooals Byron en zijn onmaatschappelijkheid was niet zoozeer een vooropgezet beginsel, als wel een natuurlijke eigenschap van zijn eenigszins naief karakter. Zijn poëzie is frisch en natuurlijk, en al is hij, zooals ik hierboven zeide niet tot de hoogte van Shelley gestegen, hij is toch een van de beste Engelsche dichters en mag in de wereldliteratuur gerust genoemd worden. Als mensch stond hij hooger dan de godloochenaar Shelley.

Het is ook een van de verdiensten van de ,,tachtigers'' geweest, Keats in het juiste licht te hebben geplaatst. Zijn werk, vooral *Endymion, Lamia* en *Hyperion* is op verschillende van hen van invloed geweest, zooals *Persephone* en *Demeter* van Verwey, *Okeanos* van Kloos en last not least Gorter's *Mei*.

Moge dit artikel aan velen de lust gegeven hebben zich Keats' gedichten aan te schaffen en zelf te lezen, wat een genot is voor ieder, die van poëzie houdt en ontvankelijk is voor schoonheid, wel wetend, dat: ,,A thing of beauty is a joy for ever''.

P. H. A. DE WITH.

Notanda: Ter gelegenheid van het ,,Centenary'' van John Keats zijn verschenen bij Chatto & Windus, uitgegeven onder toezicht van Sidney Colvin *The Poetical Works*, chronologisch gerangschikt. — Dr. G. C. Williamson heeft bezorgd *The John Keats Memorial Volume* (uitgave: John Lane). Het bevat bijdragen in proza en poezie van de voornaamste letterkundigen, portretten en handschriften van den dichter. — Thomas Wise stelde een bibliographisch overzicht samen van al de werken van Keats. Prijs 25 sh.

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS
DOOR A. B. H. GIELEN S. J.

Felix Rutten en Marie Koenen: *Jong Leven. Verzen*. (Louis Winkler, Amsterdam).

C. S. Adama van Scheltema: *Mei-Droom. Een Feestelijk Verbeeldingsspel in Acht Tooneelen*. (2de druk. W. L. en J. Brusse, Rotterdam).

Mijn stellige verwachting dat deze bundel verzen van het

dichterpaar met geestdriftige waardeering zou worden ontvangen, is niet vervuld. Ik heb tenminste weinig daarvan vernomen; wel hoorde ik een enkele stem, die dezelfde verwondering uitsprak, blijkbaar na eenzelfde teleurgestelde verwachting.

De verzen zijn, naar de opdracht der kunstenaars

Voor al wie in eenvoudigheid
Van vers en vorm hun vreugde vinden,
Wie 't simpel rythme en rijm verblijdt.
Voor onze jongste vrinden.

Zouden er niet veel meer zijn van deze gevoelige zielen, of houden zij zich bedeesd op den achtergrond, en zijn zij schuw om te komen zeggen in deze rumoerige wereld wat zij in stilte hebben genoten. Het is eene gissing, die men het liefst maakt, omdat zij ruimte laat voor de hoop, dat het proza des levens de liefde voor de poëzie niet heeft gedood in de harten.

Aan de verzen van deze beiden kan het niet liggen; zij hebben nooit inniger, natuurlijker en schooner gezongen... misschien wél kunstiger.

Maar juist die heerlijke ongekunsteldheid maakt *Jong Leven* zoo waarachtig jong. Uit de boordevolheid hunner zielen zijn de klanken geweld,overvloeiend wijl er te veel was om het besloten te houden.

Hoe devoot bidden zij den Rozenkrans, alsof de vrome Guido Gezelle met hen mee bad:

Hoe glijden zachtjes, een na een,
De kralen door mijn vingers heen
En vallen met gelijk gedrop, —
Een dauw van bloed of tranen, — op
De gulden treden van den troon
Van de Madonna en haar Zoon.

Ik denk bij het lezen herhaaldelijk aan Gezelle; niet omdat zij hem navolgen, maar omdat zij werkelijk dichters zijn als de groote vlaming, is er vaak zoo groote gelijkenis als in

KRAAIEN.

Ze wieken met haar zwarten slag
Geruischloos door den mist,

Al voor haar iemand komen zag
Of haar nabijheid wist.
Ze strijken op den akker neer
En pikken daar en stelen weer
Het gouden winterkoren.

Ze komen uit het diepe dal
Als dieven een voor een,
En heele zwermen zijn er al
Op 't korenveld bijeen.
Wie of toch al die kraaien riep,
Waar gisteren nog de zaaier liep,
Op de omgeploegde voren.

Er waaien witte flarden uit,
Aan dorentak naast tak.
Er klinkelt glas met fijn geluid......
Maar 't gulzig dievenpak
Stoort zich aan vogelschrik noch boer.
Het versche zaad is 't beste voer
Voor kraaien uit den toren!

Ze pikken, pikken vratig voort,
Op 't land in grauwen mist.
Maar als er één mijn voetstap hoort,
Roef — vliegt de heele rist
Met éénen zwaai al krassend heen,
En is haar zwarte wolk meteen
In nevelen verloren.

En is er geen herinnering aan René de Clerq bij het lezen van deze zangerige regels, alweer eenig en alleen omdat zij dichters zijn als deze:

Klos, klos op klompjes den boomgaard uit,
Waar appels blinken en blaren,
Langs 't glibberig wegje den heuvel af,
Door bramen en goud-bruine varen,
    Klos, klos op klompjes!
    De klok die luidt
Roept alle kinders de huisjes uit.

Klos, klos op klompjes de beemden in
— October ruischt door de poppels —
Langs grazende koeien naar 't brugje toe
Over 't dauw-ruige gras en de greppels.

Klos, klos op klompjes.
Van overal
Kinders en kinders door 't morgendal.

Klos, klos op klompjes de kerkdeur in,
En vlak voor 't altaar op de steenen
Een kuddeke knielende kindren bijeen
Door de zon en de kaarsen beschenen.
Stil, stil de klompjes
Want God de Heer
Daalt uit den stralenden Hemel neer.

En meenen wij niet te hooren het middeleeuwsche lied van 't geheimzinnige witte vogelijn in den boomgaard:

Nu kiemt het groene korentje.
Daar zit een vogel en fluit, fluit, fluit......
Al op een stekedorentje.
De zonnelamp gaat uit.

Ja, 't is alles eenvoudig; schoonheid van vers en vorm, van simpel rythme en rijm; maar de Genestet, die wel een gevoelige was voor de betoovering van dat alles, had het immers reeds gezegd:

Poëzie schuilt overal;
Overal, mijn vrinden.
't Is de kunst maar wie haar al,
Wie haar niet zal vinden.

De kunst om haar te vinden verstaan Marie Koenen en Felix Rutten.

C. S. Adama van Scheltema, als hij zich tenminste niet vernedert tot schrijver van berijmde socialistische manifesten of strijdliederen beproeft, waarvoor hij geen stem en geen overtuiging genoeg heeft, kan vaak ook zoo eenvoudig en natuurlijk uitzingen wat hem ontroert in de bloeiende natuur of wat hem op 's harten grond ligt.

In zijn *Meidroom* is dat wel anders, en moest dat zijn. Want het is geen spontane opwelling, maar een kunstige compositie, die tot alle zinnen spreken wil. Ofschoon het duidelijk genoeg is, verklaart hij het den lezer nog eens met evenveel woorden.

Het is slechts als proeve bedoeld van een edel feest-spel ter Mei-viering, picturaal en sculpturaal gezien, — een spel dus vooral van lijn, kleur en beweging, waarbij op een zachten ondergrond van muziek, en in Dalcroze's plastisch verband daarmede, de beweging ontbloeit, omrankt door het ritmische woord, als op zijne beurt een wekker van gedachten en verbeeldingen, waarin de geest zich naar eigen welgevallen kan ,,ver-meien''.
Het is gedacht voor een tooneel, dat beschikt over volledige toerusting, maar kan ook, mits met smaak geleid, in soberder omgeving en met meer bescheiden middelen worden uitgebeeld; terwijl de opvoering ook als openlucht-spel en dan als een waarlijk ,,morgen-spel'', kan geschieden.''

Uit dit wezen van *Mei-droom* volgt al dat de kunst van het woord hier niet onafhankelijk kan worden geproefd, wijl slechts een onderdeel in dit spel van lijn, kleur en beweging.

En maar een zeer ondergeschikt deel van het geheel.

Het is niet geheel onmogelijk zich een schilderij te verbeelden, vol van de kleuren en in vorm en rangschikking, zooals de dichter die aangeeft. Maar de bewegingen, die hij vordert en tot in de kleinste bijzonderheden beschrijft, zijn zoo bewegelijk wisselend, zoo rijk aan samengestelde figuren, aan naderende en wijkende dansen, dat men zou moeten zien, om te weten welken indruk het maakt.

En gezien heb ik het nooit. Ik weet niet eens of wel ooit *Meidroom* is opgevoerd.

Maar veilig kan ik wel verklaren dat deze vorm van socialistische Mei-betooging kunstzinniger en schooner is dan de optocht der proletaren, dien wij jaarlijks langs de straten zien slenteren, en ook de slotwensch van Adema van Scheltema meer kan inhouden dan minder werk en hooger loon, wat nog altijd geen paradijs op aarde schept.

Ons spel is maar een droom geweest —
Ontwaakt gij tot een waarlijk feest —!

BERICHTEN UIT ENGELAND.

De bekende schrijfster Florence Barclay. — Chesterton en Anderen. — Beroemdheden die kritisch worden onderzocht.

De inlichtingen, die U van mij vraagt over Florence Barclay, kan ik niet geven, want eene uitvoerige levensbeschrijving heb ik in geen der bladen tot heden gevonden.

Wel was de verslagenheid algemeen, toen men het bericht ontving van haar onverwachten dood op 10 Maart; uit de pers bleek klaar genoeg wat een geliefkoosde schrijfster zij was; en men roemde in haar, als mensch, de deugden welke zij als schrijfster schonk aan vele harer romanfiguren: eenvoud, vriendelijkheid, lieftalligheid en een vroolijke geestigheid.

Zij bereikte den leeftijd van slechts 58 jaren, en stierf juist toen zij zich had teruggetrokken met haar echtgenoot om rustig te gaan leven te Simpsfield, haar geboorteplaats. Zij was er slechts enkele weken, toen de doodsengel haar kwam oproepen voor een betere wereld.

Op jeugdigen leeftijd trad zij in het huwelijk met Reverend C. W. Barclay en schonk hem zes dochters en twee zonen. Een dezer kinderen, Vera, schijnt het schrijvers-talent harer moeder te hebben en gaf alreeds een paar boeken voor de jeugd in het licht; (Voor padvinders).

De gloriezon is voor Mrs. Barclay niet dadelijk opgegaan. Met een tweetal godsdienstige boeken maakte zij een begin, maar eerst in 1909, zij was dus reeds 46 jaren oud, werd haar naam bekend en beroemd door *The Rosary*, dat door geen van haar latere werken werd overtroffen. Deze roman, waarvan uitgave op uitgave verscheen, is thans in meer dan een millioen Engelsche exemplaren verspreid, werd vertaald in elke taal van eenige beteekenis en door een Braille-uitgave toegankelijk gemaakt voor blinden.

Met zware problemen hield Mrs. Barclay zich niet op, (1) en dat is waarschijnlijk wel de reden, waarom zij zoo'n opgang maakte: zij vorderde weinig inspanning den lezer en was de schrijfster van beminnelijke ontspanningslectuur.

Ik had het boek met zijn in het oogvallend omslag al menigmaal nieuwsgierig bekeken. *Uncensored Celebrit* is de titel en de schrijver heet E. T. Raymond (Ed. Fisher Unwin, London.) Maar, ,,prudence is the mother of the china cupboard'' zeggen wij Hollanders, en ik begreep dat zij ook de moeder van mijn tenger brandkastje behoorde te zijn.

---

(1) *De Upasboom* met zijn geheimzinnige eigenschappen, is niet aantrekkelijk. *De Witte Vrouwen van Worcester* moet Katholieken wat vreemd aandoen en kan bij Protestanten Maria-Monk-gedachten opwekken. *Ledig terug gezonden* pleit voor spiritisme en zielsverhuizing en is beslist verkeerd. R.B.

Maar ten slotte ben ik bezweken. Raymond hoorde ik uitmaken voor een ondeugenden rakkert, die er plezier in had met zijn katapult te mikken op de standbeelden, waarvoor anderen eerbiedig hun hoed oplichten. En toen ik ergens las dat zijn boek genoemd kon worden ,,a sprightly volume in wich three and thirthy of our great seraphic lords and cherubum are given the oportunity of seeing themselves as others see them'', heb ik er 5 shillings aan geofferd.

Het is wel niet precies wat ik verwacht had, maar ik heb toch geen spijt van mijn koop. Wij maken hier kennis met mannen, die zich naam hebben gemaakt door hunne verdiensten of ook wel door anderen te suggereeren dat zij verdiensten hadden. Geen zeldzaam gebeuren, dat laatste, in onze wereld van eigenliefde en ijdelheid en... zelfverblinding.

Een spotvogel is E. T. R a y m o n d nu juist niet. Ik zou hem liever een ,,enfant terrible'' noemen, als de koelheid en de bewustheid, waarmede hij zijn kritiek loslaat, dat niet verbood.

Of mannen als Lloyd George, Carson, Grey, Churchill, Balfour en niet te vergeten de krantenkoning Northcliffe zich erg gelukkig zullen prijzen, in R a y m o n d hun teekenaar te hebben gevonden, en of zij hem zullen beschouwen als een vriend, die hun feilen toont, waag ik wel een beetje te betwijfelen.

Maar voor ons, buitenstaanders, is het gloeiend interessant eens te hooren, wat anderen zien in deze mannen, die door zoovelen worden bewonderd.

Ik kan het boek van harte aanbevelen.

Dezer dagen viel mij een boek in handen, welks schrijver mij lijkt wat al te energiek de pen te hanteeren. Hij is een jonge Amerikaansche criticus, H. M e n c k e n genaamd; zijn boek (Ed. Cape) gaf hij den naam van *Prejudices* en aan het publiek de belofte dat het een vervolg zal hebben.

Zooals ik zeide, lijdt de man niet aan overgevoeligheid en hij hanteert zijn pen als een smidshamer, waarmede hij beroemde tijdgenooten te lijf gaat.

Men voelt wel dat de man niet altijd ongelijk heeft en dikwijls den spijker op den kop slaat. Misschien maakt daarom zijn boek nog al opgang. Misschien ook omdat hij zoo'n bokser is; want het is vreemd en pijnlijk om te bekennen, maar in de meeste menschen steekt nog de straatjongen, die van een relletje houdt.

Laat ik een paar staaltjes geven van de manier waarop M e n c k e n de menschen, die hij beoordeelt, durft bejegenen. Volgens hem komt de geheele wijsheid van B e r n a r d S h a w hierop neer, dat hij ,,met schelle stem uitblaat wat iedereen weet.'' Er is werkelijk iets van waar, dat kan men niet tegenspreken. Maar ontegenzeggelijk verstaat Shaw ook de kunst, ,,de dingen, die iedereen weet,'' de menschen op te dringen als iets nieuws. En dat ligt toch niet alleen aan zijn hard roepen. W e l l s, die volgens M e n c k e n al sinds lang geleidelijk en stil aan 't vervallen was, is nu totaal ,,op'' als kunstenaar. K i p l i n g vindt hij ,,een verbazenden schreeuwleelijk,'' hetgeen al zeer summier is. Bij C h e s t e r t o n ontdekt hij ,,geweldigen bombast.'' En nu moet ik zeggen, al was Chesterton mijn boezemvriend, ik zou geen moed hebben te beproeven hem van dezen blaam in alle opzichten schoon te wasschen.

Ik heb hier trouwens al meer opgemerkt dat de geestige, maar op den duur toch te gezocht-geestige paradoxenmaker niet altijd even genadig door de Engelsch-sprekenden wordt behandeld.

Het is wel te begrijpen, naar mijn bescheiden meening. Het eigenaardige, karakteristieke van den engelschen humor, bestaat in het droogweg zeggen; en dat ontbreekt bij Chesterton. Hij zoekt de antithese, de woordspeling, het beeld, de zinswending die tot lachen dwingt. Hij is een beroeps-humorist, een causeur, die door zijn gevatheid het heele gezelschap overbluffen wil en maar al te goed weet dat hij het kan. Dat wordt dan een zekere routine. Niet onvermakelijk en zeker niet geheel mis is het oordeel van C. L e w i s H i n d over Chesterton.

Deze H i n d was een uitgever, die sinds 1917 een wekelijksch artikeltje schreef in het een of ander blad over zijn herinneringen als uitgever. Deze artikelenreeks heeft hij thans als boek uitgegeven onder den titel... *Authors and I.* (Ed: Tane) Mr. M i d d l e t o n M u r r y meent dat dit boek niet veel beteekent, omdat het de besprokenen niet duidelijk genoeg voor ons doet uitkomen.

Dat mag zijn en kan moeilijk anders; slechts ,,recollections'' worden gegeven. Maar in elk geval, zijn schets van Chesterton is niet zoo héél vaag. Wat dunkt U? ,,Editors regard him (Chesterton) as a popular teacher and director, but is he? Those who read him do so for his Chestertonis, for his fun, for his chunks of common sense, and they try to forgive him for his believe that if you say a good thing once, it becomes twice as good if you say

it twice. But they do not read him for his message. What is his message? Does anybody get any thing from his book in divcorce, except that in the recesses of his alert hide-and-seek brain he has beautiful mystical toughts about marriage? Really, I do not think it matters much what Mr. Chestetton's subject is. Stardust Lobsters, Bric à Brac, Ireland — the subject is merely a peg to hang Chestertonian day-dreams on. This method is simple. He might begin a essay thus: You may think that in the jungle a tiger acts like a tiger. It does not; it acts like a geranium. The reasons are obvious!...

Daar zit iets in. Ik geloof dat ik Chesterton veel hooger schat dan Mr. H i n d doet, maar wat hij hier heeft geschreven verdient te worden overwogen, alvorens men begint met het tegen te spreken.

B. v. d. MEER.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Ditmaal, met het oog op de andere artikelen, die wij gaarne in dit nummer zagen geplaatst, geven wij slechts enkele aanhalingen uit de Tijdschriften van Juli.

De Katholiek heeft behalve verzen en het tweede gedeelte over de *Nieuwe Dante-Verklaring* (naar aanleiding der vertaling met commentaer van Van Delft) door J. R. v. d. L a n s, geleerde artikelen over theologische, schriftuurlijke en kerk-historische onderwerpen.

Zoo schrijft P. D r. W i l l i b r o r d u s O.F.M. over *De Theologie* van *Johannes Duns Scotus*, D r. J o s. K e u l e r s bespreekt een *Nieuwen Kommentaar op de Apokalyps van den H. Joannes*, namelijk van E. B. Allo; en P a t e r J o a n n e s P.C. geeft na een korte, maar duidelijke inleiding tot de kerkelijke geschiedenis van Bulgarije een verslag over het thans gehouden *Concilie der Nationale Kerk van Bulgarije*. J. N u ij e n, P r. vertaalt een *Fragment uit de Profetie van den Profeet Joel*.

De Beiaard heeft van de hand van P r o f. D r. J o s. S c h r ij n e n, die zelf zitting had in de eerste afdeeling van den Onderwijsraad, een duidelijke uiteenzetting van *Het Nieuw Akademisch Statuut*, waardoor eenieder èn de wordingsgeschiedenis èn de strekking van dit statuut kan leeren kennen. D r. J. S a s s e n O.P. spreekt een opwekkend en waardeerend woord *Bij het Derde Orde-Jubile*. Van M a r i e G ij s e n is er een schoone brabantsche schets: *Janske*, van anderen verzen.

En Gerard Brom schrijft weer een pittige *Kroniek en Kritiek*, waarin hij goede dingen zegt over den invloed van 't patriciaat, die ook economisch overgaat aan een nieuw soort adel, en over het feit dat de arbeiders en middenstanders, die de leiding hebben overgenomen en verdienen, toch ondervinden dat populariteit en gemak van spreken niet genoeg is. Samenwerking moet er zijn van alle standen en de Jonge-Werkgeversvereeniging gaf onlangs op haar eerste lustrum een weldadig voorbeeld van toenadering.

En dan wendt de kronijkschrijver zich tegen de nieuwe Aprilbewegers, die met onverholen wrevel de katholieken hebben hooren pleiten voor het recht van openbare processies. En de minst verstandige predikanten hebben er een relletje van gemaakt om nog een enkele maal hun verlaten kerk vol te krijgen. Zien zij dan niet wat de toekomst brengen moet? „Wie zijn ogen opendoet, ziet de keus tussen rood of rooms.'' De kerken, die u een keer vol drijft met uw strijd, loopen Zondag voor uw preken leeg. De dominees hebben geen vat meer op de massa van ons volk en hoeven zich met geen volkskerk meer te vleien. Of u wil of niet, er zijn maar twee partijen, die de pleinen kunnen bezetten: Katholieken en socialisten. Wie kiest u dan ten langen leste?'' —

In *Studien* schrijft Mr. Beuns over *Het Privaatgrondbezit* en hij besluit: „Niet het toomeloos eigenbelang is de maatstaf voor het gebruik van het privaatbezit, maar de gebondenheid, die de zedelijke orde eischt. Deze is het, die het eigendoms*recht* maakt tot een gemeenschaps*belang*.''

Wel verrassend zijn de gegevens, die L. van Miert verstrekt *Over het Veelvuldig Communiceeren in vroeger Eeuwen in de Nederlanden.*

Een heel aardig artikel is dat van L. Senden: *De Orde in de Natuur. I. De Gulden Snede.*

Aan het VIII deel van Pastor's: Geschichte der Päpste, dat verleden jaar verscheen, heeft P. Albers de stof ontleend voor zijn artikel: *De Stand van het Maria-Stuart-Vraagstuk volgens Pastor*, waaruit blijkt dat Maria Stuart zwaar en vijandig werd belasterd en zij geen schuld had aan den dood van haar lichtzinnigen echtgenoot Darnley, maar dat haar huwelijk met Bothwell niet alleen eene vergissing maar ook een misstap was, waarvan zij moeilijk kan worden vrijgepleit. Zoo oordeelden ook de katholieke tijdgenooten, die op de hoogte waren. PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Cantimpré (Thomas van) Het leven van de Heilige Lutgart. Vertietscht en ingeleid door M. Janssen. — De Vlaamsche Boekenhalle, Leuven-Leiden.

Thomas van Cantimpré werd geboren omstreeks 1200, te

Bellenghen (thans Bellingen) bij Sint Pieters-Leeuw in Brabant. Hij was van een adelijk geslacht, maar verzaakte de wereld en in 1882 vinden wij hem in de jonge en vurige Dominikanerorde te Leuven. Hij kende Lutgart persoonlijk, was haar vertrouweling en beschouwde haar als zijne moeder.

Op verzoek van de abdis Hadewich schreef hij het leven van Sint Lutgart en uit alles blijkt dat hij een rechtzinnig en waarheidlievend man was. Niet voor hen, die er steeds op uit zijn het bovennatuurlijke uit te schakelen, heeft de „welgerakde predikere" dit leven geschreven.

Zeer juist zegt de vertaler: „alleen zij die geboren zijn uit den vruchtbaren schoot van de Kerk, zij die van kindsbeen af zijn ingewijd in de wonderlijke geheimen van Gods liefde, zij die leven in communie met allen die uit de ellende van de wereld zijn verscheiden met het teeken des geloofs, en met de millioenen, die nog allerwege opstreven naar God,— zijn uitgerust om een biografie als die van de H. Lutgart te begrijpen en te waardeeren.
R. K. Pr.

Dirks, S. J. (C. J.) Overwegingen over het verborgen leven van Onzen Heer Jezus Christus.— Teulings, 's Hertogenbosch.

„De gunstige beoordeelingen, welke tot dusver aan mijne overwegingen te beurt zijn gevallen, hebben mij aangemoedigd om, zoolang God wil, mijn krachten te besteden aan de voltooiing van het begonnen werk".

Daar wenschen wij allereerst den schrijver geluk mede, want het is een goed werk, waarvoor hij eenmaal het honorarium zal ontvangen door God. Maar ook ons zelven en allen die van zijne „overwegingen" gebruik maken tot onderhoud en versterking van hun geestelijk leven.

Wat mij deze meditaties zoo hoog doet schatten, is de logische gedachtengang, die voor het verder persoonlijk nadenken een vasten weg aangeeft en voor afdwalen behoedt; en verder, de degelijke, gezonde godsvrucht, waartoe zij opwekken.

Wat Pater Dirks ons aanbiedt en daarop wil ik met nadruk wijzen, is hoogst oorspronkelijk werk.

De H. Schrift, de Vaders en eenige gezaghebbende commentatores zijn de bronnen, waaruit hij put. En de wijze waarop hij de gegevens weet te ontwikkelen, toonen voldoende aan dat men hier te doen heeft met een man, die zijn leven lang de „ars meditandi" beoefend heeft.

En bij het gebruik van dit eenvoudig, maar diep-innig meditatieboek kwam de gedachte bij mij op: zou het niet een middel kunnen zijn om ook den leek meer, meer dan thans geschiedt, te kunnen brengen tot het houden van een korte meditatie, die kostbare inspectie onzer ziel en samenspraak met God, waardoor wij enkele oogenblikken van den dag boven het aardsche worden

uitgeheven, maar terugkeerend de gedachten behouden van het hoogere waarvoor wij geschapen zijn.

Dat ware eene winst, die veler zieleleven kon verrijken.

R. K. PR.

Huonder, S. J. (Ant.) Aan 's Meesters voeten. Korte overwegingen voor Priesters met drukke bezigheden. Naar de 10de uitgave uit het Duitsch door J. B. Poukens, S. J. — De Vlaamsche Boekenhalle. Leuven, Leiden.

En Christus zeide tot de bedrijvige Martha, dat Maria het beste deel had verkoren, wijl zij niet zoo bezorgd was over vele dingen, dat zij het bidden vergat en het luisteren naar de woorden des Meesters.

Ook de priesters, hoe druk zijne bezigheden moge zijn, heeft dat te bedenken. Wil hij goed werken, dan moet hij goed bidden. Wil hij een waar priester worden, dan heeft hij zich te vormen en te volmaken aan de voeten des Meesters.

Die korte tijd komt zijn arbeid ten goede, want alleen bij den Meester vindt de priester al wat hij zoekt: licht en leiding, troost en kracht.

Er bestaat in het priesterlijk leven geen toestand, geen moeilijkheid, geen taak, die in het leven des Meesters niet eenigerwijze vooraf gebeeld is; geene vraag der zielezorg, die daar niet practisch of principieel is opgelost.

De meditaties zijn kort en bondig; gaan recht op het doel af en spreken het geweten onmiddelijk aan.

De vertaling is in zuiver en vloeiend Nederlandsch geschreven.

R. K. PR.

Kempf S. J. (Konstantin) Die Heiligkeit der Kirche im 19 Jahrhundert. Ein Beitrag zur Apologie der Kirche. (7e uitgave) — Benziger, Einsiedeln.

Een kostbaar archief voor hen, die in hunne apologetische onderrichtingen het kenmerk der heiligheid der Katholieke Kerk, niet van hare leer alleen, maar ook van hare leden, willen bewijzen.

Inderdaad, „Eine Heirschau von Helden", waarin alle standen en klassen vertegenwoordigd zijn.

Het is een boek, dat onze ontgoochelde menschheid noodig heeft, om door schitterende voorbeelden den weg te zien gewezen naar den waren vrede, en de heerlijkheid te leeren bewonderen van chrfstelijke deugden.

Een bemoedigend boekje! Want zij werden niet als heiligen geboren en sommigen zien wij, die een harden kamp hebben te strijden tegen hun natuurlijken aanleg; anderen, die van verre kwamen als de verloren zoon, om het geluk weer te vinden in het huis des Vaders.

Een boek voor ons katholieken, waarop wij fier mogen zijn. Want het bewijst dat de Kerk steeds is gebleven de waarachtige Heldenmoeder — de „Heimstätte der Heiligen.

En die heiligheid, die buitengewone heiligheid der Kerk is een zeker teeken, dat Christus in haar leeft en werkt. R. K. PR.

Meuffels C. M. In Nederlands Bloemvelden. Piet Hofstee C. M. — R. K. Boekcentrale, Amsterdam.

Een betere aanbeveling van dit boek dan professor J. M. L. Keller heeft geschreven, kan men moeilijk geven.

„Wie schrijft er nu over een Hollandschen jongen, die slechts Piet heet, van Alkmaar van daan is, school gelegen heeft, bij de Eerwaarde Heeren Lazaristen student is geworden en als Diaken in Helden-Panningen is gestorven? En de levensbeschrijving zelf? Om van wonderen niet eens te spreken: geen enkel visioen, geen geestverrukking, geen vroomheid als een fondant, maar het voortgezet streven van een vroolijken, opgewekten Hollandschen jongen, die zijn gebreken heeft, maar voortdurend zijn best blijft doen om de volmaaktheid van zijn stand — student, novice, scholastiek, aspirant-missionaris, leviet, subdiaken, diaken na te streven.... die het op dien weg een heel eind ver brengt.

Zoo ver dat hij, hoewel niet op de nominatie staande om heiligverklaard te worden, toch gerust een toonbeeld mag genoemd worden. En van den anderen kant toch zoo dicht bij ons blijvend, dat elke candidaat voor het H. Priesterschap gerust kon zeggen: „quod esti cur nog ego", waarom zou ik niet kunnen wat hij heeft klaar gekregen. En niet alleen *kan* zeggen, maar ook een beetje *moet* zeggen; iets wat des te gereeder zal gebenren, omdat dit leven van den sympathieken Piet Hofstee toch ook weer van dien aard is, dat de studenten in hun eigen omgeving er zullen vinden van wie ze zeggen: die en die en misschien die ook nog zijn al aardig op weg." —

Newman. XV Preeken van Kardinaal Newman. Uit het Engelscn vertaald door Dr. J. de Cock. — De Vlaamsche Boekenhalle, Leuven, - Leiden.

De naam van den geleerden Kardinaal is waarschijnlijk voldoende om de belangstelling voor deze preeken te wekken. Men vindt er een rijke bron van inspiratie en gedachten over de meest verscheidene onderwerpen.

De vorm zal men waarschijnlijk hebben te wijzigen naar eigen manier van voordracht en spreken en in overeenstemming met den geest van het publiek, waartoe men zich richt.

Een zin bijvoorbeeld als ik ontmoet op blz. 209 (en elders vind ik dergelijke) is niet geschikt om te worden uitgesproken en lijkt te veel op een protokol:

„Maar *in aanmerking nemend* dat Sint Paulus een Jood was van geboorte, en van opvoeding een Farizeër, dat hij schreef in een tijd dat, zoo ooit, de gemoederen der christenen.... enz.; en dan, *in aanmerking nemend* dat het Evangelie vol is van hooge en edele, van wat men zelfs noemen mag. romantische beginselen en drijfveeren, en diepe geheimenissen; en voorts, *in aanmerking nemend* dat het juist, enz...."

Men voelt het, hier ware het beter geweest den origineelen tekst met wat meer vrijheid te behandelen. Maar wij mogen Dr. J. de Cock dankbaar zijn voor zijn ondernemen, waardoor de gedachten van den grooten Newman voor breeder kringen toegankelijk zijn gemaakt. R. K. Pr.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Bang (H.). De vier Duivels.

„De vier duivels" worden de twee vrouwelijke en twee mannelijke acrobaten genoemd, omdat zij zulke gevaarlijke toeren met uiterlijke koelbloedigheid durfden verrichten.

Aimeé is verliefd op Frits, maar sinds eenige tijd voelt zij dat de jonge man tegenover haar onverschillig is; eene aanzienlijke dame, die trouw de voorstellingen bijwoonde en den acrobaat zocht te ontmoeten, heeft zijn hoofd op hol gebracht.

En eindelijk wordt hij haar minnaar en komt iederen nacht in haar paleis.

Maar zijn lichaamskracht wordt gebroken door dit avontuur. Woedend wil hij zich wreken op de vrouw, die hem door haar oogenspel gezocht heeft; hij zal de tuinpoort binnenkomen en als hij op haar kamer is alarm maken en de aandacht wekken van haar man en dienstpersoneel. Hij gaat, maar onder haar invloed voelt hij zich niet in staat het geplande schandaal uit te lokken.

Ondertusschen kwam de dag eener benefice-voorstelling en de vier duivels zouden werken zonder veiligheidsnet. Frits stort neer van een geweldige hoogte en de radelooze Aimeé springt hem na. Hunne beide lijken worden naast elkaar gelegd in den bagagewagen. Bij het ongeluk is eene dame in bezwijming gevallen. Zij was het, die door haar spel de schuld van deze ramp droeg.

Als ik er nog bijvoeg dat het verhaal ook in zijn beschrijving sterk realistisch is, zal de lezer wel begrijpen dat wij het boek niet mogen goedkeuren. J. V.

Bruggen (Carry van) Een Indisch Huwelijk. E. Querido, Amsterdam.

Een Indisch huwelijk is in dit geval een huwelijk zonder eenige

voorbereiding of ernst; een lot uit de loterij; eene lichtzinnigheid derhalve, die volle afkeuring verdient. En als Carry van Bruggen dat heeft willen doen uitkomen, heeft zij eene goede stelling verdedigd.

Feenstra's vrienden trouwen en hij, die reeds menige liaison achter den rug heeft, denkt zich ook te vestigen.

In de courant leest hij de benoeming tot hoofd eener school van Truusje van Laar, een oud vriendinnetje uit de kinderjaren. Een drukke correspondentie begint, die eindigt met een huwelijksaanzoek. Ze trouwen „met den handschoen".

Feenstra gaat op den dag van aankomst zijn vrouwtje van de boot halen. Aan boord ziet hij twee meisjes, eene lang en rank, scherp kijkend, de kin geheven... en vlak achter haar een andre, kleiner, voller, onrustig wiebelend om langs de eerste voorbij te komen. „Hij wist het dadelijk, zij stond daar... zij was een van die twee... maar wat hij niet wist, wie van die twee Truusje was, wie van die twee zijn vrouw was. En hij wenschte dat de voorste, die ranke, Truusje wezen zou"— Doch... het was de andere. Dat belooft wat! — Met voorbehoud. M. B.

Claes (Ern.) Sichemsche Novellen. De Vlaamsche Boekenhalle, Leuven, Leiden.

Met waardeering heb ik de *Oorlogsnovellen* van Claes en zijn *Bei Uns in Deutschland* indertijd besproken. Hij is een geboren verteller, vol leuke zetten en gevoeligen humor, vol fellen ernst en zuidelijke levensblijheid.

Wat een oolijken kijk heeft hij op de lachwekkende situaties van het leven, (b.v.: *Een moeielijk ding*) en wat een gevoel voor de kleine tragedies, die zich elken dag rondom ons afspelen. (*Naar de kazerne*).

Deze 14 „novellen" of schetsen zijn uitmuntende, ontspannende lectuur en de 5000 exemplaren zullen hun weg wel vinden.

A. G.

Drosinis (J.). Het Liefdekruid. Een roman van het land. — W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

Jorjos Drosinis werd geboren te Athene in 1859. Op 20-jarigen leeftijd verschenen zijn eerste verzen en twee jaren later werd hij medewerker aan het tijdschrift Hestia en publiceerde verscheidene bundels poëzie en proza. Na een verblijf van twee jaren in Duitschland nam hij als hoofdredacteur de leiding van Hestia, dat in 1894 dagblad werd.

Drosinis behoorde met Palamas tot de eerste schrijvers, die onderwerpen uit het volksleven behandelden; zij waren baanbrekers in de Sturm und Drang-periode der Nieuwgrieksche letter-

kunde, toen deze zich ging losmaken van den invloed der Fransche lyriek.

De eerste vertellingen op dit nieuwe gebied waren die van Drosinis: o.a. Het Liefdekruid. De geschiedenis speelt op het schilderachtige Enboea. Dit eiland heeft eene bevolking van landbouwers en herders, met wier gewoonten en leefwijze de schrijver, die er een tijdlang gewoond heeft, van nabij bekend is, zooals blijkt uit zijn in 1882 verschenen bundel brieven, waarin hij nauwkeurige gegevens verschaft over volksfeesten, kleeding, bijgeloof, sagen, enz. uit deze streek.

De vertaalster van dezen roman J. A. Lambert-Van der Kolf zegt: „het zijn nog geen realistische beschrijvingen, zij zijn romantisch en idyllisch opgevat, maar zij hebben het eenvoudige leven van het volk en de natuur tot grondslag, en de verschillende personen en toestanden, in het bijzonder de jonge herder en het zigeunermeisje, zijn met fijn gevoel en zin voor humor door den schrijver gezien en geteekend.''

En laat ik er bijvoegen: de lezer, die klassieke studie heeft gedaan, zal menig trekje vinden dat hem herinnert aan Oudgrieksche schrijvers.

Een jonge herder heeft van een zigeunermeisje het liefdekruid ontvangen, waardoor hij het hart van elk meisje tot zich trekken kan. Maar ongemerkt geeft hij het kruid aan de mooie zigeunerin en... hun liefde is begonnen. Als de tijd komt dat Jannios in krijgsdienst moet gaan, tracht het zigeunerkind hem over te halen op Turksch gebied te vluchten en met haar gelukkig te zijn. Want zij vreest dat twee jaren van afwezigheid den jongen van haar zullen vervreemden.

En haar vermoeden blijkt juist. Jannios bezweert haar dat hij trouw zal blijven, maar als de twee jaren voorbij zijn is hij de verloofde van een andere. Doch het meisje laat hem niet los. Ruw verwijt hij haar dat zij met haar kunsten hem betooverd heeft; dat zij hem vast houdt omdat hij van goede familie is. Zij geeft het niet op, zij gaat hem in den weg staan en wil hem niet voorbij laten naar zijn andere liefde Verblind door woede stoot hij haar terug en zij wankelde aan den rand van den afgrond. Vergeefs strekte zij de armen uit om zich aan de takken vast te grijpen. Zij stortte in den afgrond: „als laatste doodstooi hield zij de afgerukte mastikblaren vastgeklemd, steenen en aarde sleepte zij mee, — en onderaan ving de zee haar lichaam op en bruiste.''—

Eenige dagen later vond men Jannios met verbrijzelden schedel. Het dagblad van Chalkis vermeldde: „het geneeskundig onderzoek heeft uitgemaakt dat zijn dood het gevolg is van een schedelbreuk veroorzaakt door een zwaar voorwerp, een stok of een smidshamer.''

De moordenaar werd niet gevonden, maar de lezer, die onthouden heeft dat de vader van de zigeunerin een smid was, heeft zijn vermoedens.

Het verhaal is boeiend; de beschrijving van het liefdesspel wel warm, maar niet realistisch. Toch gelooven wij dat de lezing alleen rijpere lezers betaamt.

Duse (S. A.). Schoppenkoning. Merkwaardige Avonturen van den Zweedschen Detective Leo Garring. W. de Haan, Utrecht.

Duse heeft geen gelukkig oogenblik gehad; hij kan het veel beter, zooals bleek uit vroegere verhalen. Toch geloof ik te mogen zeggen dat juist de eigenschap, die den detective-verhalen-fabrikant moet kenmerken, Duse vrijwel ontbreekt: namelijk de „Beschränkung''.

Zoodra een schrijver de eene geheimzinnigheid maar op de andere stapelt, om toch vooral zijn geschiedenis ingewikkeld te maken, kan men zoo goed als zeker zijn dat hij er niet veel meer van terecht brengt. De schrandere detective, die dan het zaakje moet opknappen, is gedwongen zulke bovenmenschelijke toeren van vernuft en scherpzinnigheid uit te halen, dat de adem er bij stilstaat. Ten minste, als men niet te nauw let op zijne praestaties. Want zoodra men hem een weinig op de vingers kijkt, komt men gauw genoeg tot de overtuiging dat er van „deduceeren en combineeren'' geen sprake is, maar de listige schrijver, die natuurlijk van te voren weet hoe de vork aan den steel zit, hem lekkertjes soufleert. En men hoort zijn stem, wat hinderlijk is voor de illusie!

Neen, Duse met zijn geheimzinnige bommen en verwisselde lijken; zijn onhoorbare motorfietsen en bedwelmende vloeistoffen; zijn gemaskerde mannen en knap geheimschrift, dat in vijf minuten ontdekt wordt, maakt het al te onwaarschijnlijk en zijn speurder is dan ook gedwongen ontdekkingen te doen, waartoe hij in logischen gedachtengang nooit zou zijn gekomen.

Op het reclamebandje om dit boek staat te lezen: „What is in a name? Iedereen leest Ivans, lees ook Duse... enz.'' Maar Ivans, ofschoon hij niet zelden zwakke oogenblikken heeft, is véél beter dan Duse.

Daarbij komt nog, dat men „Schoppenkoning'' met zijn haremkamer zeker niet iedereen in handen kan geven. A. G.

Ellen. Een Herfststorm.

De naam van den uitgever is Q u e r i d o. Wij voegen dit er hier opzettelijk bij, omdat Q u e r i d o verdient gesignaleerd te worden als producent van vele vuile persproducten. Daar schijnt het meest aan te verdienen te zijn. En wie pornografie als De Hel en Alraune in „populaire uitgave'' onder het volk verspreidt, verdient genoemd te worden „een vijand des volks'', maar niet in den zin, waarin Ibsen dit woord gebruikt.

Ook dit boek huldigt de moraal van de apenkooi en pronkt

met een woord van den ontuchtigen alcoholist Verlaine: ,,Eh bien, Monsieur le bourgeois, je suis prisonnier, je suis syphilitique et pervers, mais ... je suis artiste!'' A. G.

Graft (Dr. C. van de). Marialegenden. S. L. van Looy, A'dam.

Wel een verblijdend teeken dat reeds een tweede druk der schoone Maria-legenden kan worden uitgegeven.

De keuze van dr. van de Graft is over het algemeen zeer gelukkig, ofschoon sommige exempels, vooral die van een paar regels slechts, wat vorm en inhoud betreft niet tot de schoonste behooren.

Maar dat wordt weer goed gemaakt door de heerlijke legenden ,,van een jonc onnosel monickijn'' en ,,van een nonne die Beatriis hiete'' of ,,van een Soldaens dochter''.

De uitgeefster is blijde dat zij bij eenige legenden afbeeldingen heeft kunnen geven, welke ontleend zijn aan twee verluchte handschriften met Fransche Marialegenden, wier inhoud meerendeels overeenstemt met de Middelnederlandsche.

Een mooi boekje, dat vele lezers moet vinden. A. G.

Ivans. De IJskoningin. Uit het leven van Geoffrey Gill, detectieve. A. W. Bruna, Utrecht.

Quandoque bonus dormitat Homerus: het beste paard struikelt wel eens.

Ivans heeft al een reeks detective-verhalen geschreven, die allen min of meer verdienstelijk kunnen worden genoemd. Zijn beste eigenschap was steeds dat hij zijn detective op een natuurlijke manier de meest verborgen geheimzinnigheden liet ontdekken. Achteraf gezien leek alles eenvoudig, en men moest erkennen dat G.G. een gewiekste kerel was, die door geen toevalligheden of leiding van den auteur in zijn speuren behoefde geholpen te worden.

Dezen keer is het Ivans mislukt. Er zit geen spoor van waarschijnlijkheid in zijn verhaal en dat is natuurlijk voor dit soort lectuur een allereerste vereischte. Nooit moet de lezer bemerken dat de verteller bezig is hem er in te laten loopen, dan is het spel bedorven. En dat is hier het geval. Zoo nu en dan zien wij Ivans, als hij bemerkt dat de scherpzinnige lezer zijn detective voor kan zijn en het gansche geval dreigt te doorschouwen, er vlug weer iets bij verzinnen om hem op een dwaalspoor te brengen. Hetgeen meestal geen resultaat heeft en alleen wantrouwend maakt. En dat is geen stemming voor detective-lectuur. Juist met de grootste argeloosheid moet de schrandere lezer er in vliegen, zoodat hij bij de oplossing een oogenblik beduusd staat en zich afvraagt: hoe 't mogelijk is dat ik daaraan niet heb gedacht.

Jammer is het ook dat Ivans gebeurtenissen bespreekt, wat hij anders pleegt te vermijden, die maken dat het boek niet voor iedereen geschikt is. A. G.

Klei (Jac. v. d.). Sietske. Verhaal van Leven en Lieven op het Land. Huma, Amsterdam.

Met groot talent verhaalt v. d. K l e i van Sietske en hare omgeving. Er wordt gevrijd en gevochten, gedronken en geplaagd. Klaas, de lange knecht, krijgt den bons als de boer, weduwnaar geworden, Sietske wil verheffen tot boerin.

Het ligt in den aard der zaak dat in dit verhaal van leven en lieven op het land het niet altijd even fijn toegaat en wij nu en dan tafereeltjes van Bredero onder de oogen krijgen. Daarom is dit boek ook niet geschikt voor iedereen. Maar dat neemt niet weg dat v. d. K l e i een goed stuk werk heeft geleverd, zonder overdrijving of zucht om — laat ik maar zeggen: uitsluitend het animale naar voren te brengen. J. V.

Metz-Koning (Marie). Verborgen Gronden.

De uitgever woont in Amsterdam, maar wij zullen zijn naam verzwijgen. Waar de joodsche schrijfster haar tent tegenwoordig heeft opgeslagen, weet ik niet; maar in Meerenberg zou ze niet misplaatst zijn.

Wat een vlegelachtige brutaliteit, waarmede hier de staf wordt gebroken over het katholicisme, waarvan zij niets weet. Wat een symptomen van hersenverweeking en zielsziekte. Wat een ziekelijke lust om te modderen in vunzige viesheid. Wat heeft „het viooltje, dat weten wilde", bij voorkeur het leelijke willen weten.

Een beeld van een tuinmansjongen, „met den helm geboren". Liefde van de dochter van den kasteelheer voor den Adonis met hark en schoffel. 't Is alles nog maar kinderspel. Een jaloersche vrouw strooit lasterpraatjes uit. De tuinmansjongen gaat biechten en krijgt een standje omdat hij dingen verzwijgt, die hij nooit gedaan heeft. Nu heeft de kerk voor hem afgedaan. En dat, niettegenstaande een Christusbeeld tot hem had gesproken (!!) en hij priester wilde worden.

De freule wordt naar een kostschool gestuurd; als zij later, terwijl zij al verloofd is, den jongen ontmoet, doet zij hem weer verkeerde voorstellen, en zegt ronduit dat ook haar huwelijk geen beletsel behoeft te zijn.

Joost weigert; hij heeft nog steeds zin om priester te worden. In afwachting wordt hij dienstweigeraar (aanlokkelijk! dan betoogt voor je het bewuste proletariaat). De jonge man is van alle markten thuis: hij wordt dichter, schilder, magnetiseur, occultist, theosophist en vindt bij die drukke bezigheden nog gelegenheid een ongehuwde moeder met haar kind te verzorgen.

Eindelijk heeft hij het geluk met een Jezuiet in aanraking te komen en hij verzeilt in een klooster van gediplomeerde idioten,

die hem priester willen maken van een godsdienst, die hij zelf maar behoeft te stichten.

Verder maken wij kennis met een heks-waarzegster; haar gedrochtelijken zoon, genaamd „de wijsgeer''; een magnetiseur en een halfgare schoone „de witte heks''; twee militairen, die onechte kinderen zijn natuurlijk. En eindelijk heeft men het voorrecht eene mis te mogen bijwonen, die 's avonds wordt opgedragen.

En toch verzekert men mij, dat er nog menschen zijn die durven volhouden dat bij deze schrijfster er niet een van de vijf op den loop is. Ik kan het heusch niet gelooven. G.

Montgomery (L.M.). Het Huis van Anna's Droomen. — H. D. Tjeenk Willink, Haarlem.

Dit is het vierde Anna-boek, of eigenlijk het vijfde, want in *Veilige Haven* maken wij reeds kennis met Anna, het wees*meisje*, dat inplaats van den wees*jongen*, werd meegebracht.

Wij hebben thans meegeleefd met haar als studente, als onderwijzeres en vinden haar nu getrouwd. Joyce wordt haar geboren en door den dood weer ontnomen. Een tweede zoon, James Matheus, komt haar verheugen. En als zij het huis verlaat voor de nieuwe, grootere woning, knielt Anna neer en kust den uitgesleten drempel, dien zij als bruid overschreden heeft, en fluistert: „Vaarwel, huis mijner droomen''.

Het is eene serie, die aanbeveling verdient; de vertaling van Betsy de Vries is vlot. MARY W.-S.

Priem (G. H.). Nini. Een boek van Liefde.

Och neen, al staat het er nog zoo uitdrukkelijk bij, met liefde heeft deze echtbreuk niets te maken, tenzij liefde uitsluitend een zinnelijk begeeren is.

Toch schijnt de ondertitel lezers te hebben gelokt, want de derde druk is reeds verschenen. Een reden te meer om den uitgever niet te noemen, waar het publiek op dergelijke boekjes zoo gebrand blijkt te zijn.

Het boek is slecht, zooals blijkt uit den inhoud: Zij is getrouwd met een droogstoppel, en raakt verliefd op een vriend. En deze vriend geeft aan zijn hartstocht toe en trekt zich dan terug omdat zijn „liefde'' op is, zooals hij haar bekent. In Scheveningen vindt hij een ander schepseltje, waarmede hij zich verlooft. Zij en haar man ontmoeten hem; de sinjeur vertelt haar dat hij met het meisje dat hij nu heeft leeren kennen, wil trouwen, maar dat zulks hen niet behoeft te beletten goede vrienden te zijn. Zij vindt dat ook, vraagt hem nog om één kus, dien ze ook krijgt... en als hij zich heeft verwijderd, met de belofte: morgen met zijn aanstaande een

bezoek te brengen, loopt zij in zee en verdrinkt zich. Men ziet: bereid volgens het gewone recept voor romanpudding. G.

Viebig (Clara). De Roode Zee. A. W. Bruna, Utrecht.

Een oorlogsroman. De brutaliteiten, waaraan Clara Viebig zich pleegt over te geven, vinden wij hier niet zoo sterk. De smart om het verwonnen en vernederd vaderland schijnt haar zinnelijkheid eenigszins te hebben getemperd. Voor geestelijk volwassenen

FRANSCH.

Autin (Albert). L'Anathème.

Het boek is een verdediging in roman-vorm van het veroordeelde modernisme, en derhalve verboden lectuur.

Beaume (George). Une Race.

Een herdruk van 1892. Anarchistische strekking; antireligieus.

Bordeaux (Henri). La croisée des Chemins.

Van 1909. Nu opgenomen in „Bibliothèque Plon''. Het boek is mooi en gezond, maar eene scène is al te gewaagd, zoodat het voorbehouden lectuur is voor jongere menschen.

Bourget (Paul). Complications Sentimentales.

Een herdruk der zéér realistische en wild-erotische verhalen, welke voor het eerst verschenen in 1898, toen de schrijver zijn christelijke levensbeschouwing nog niet hervonden had. Uiterst gevaarlijke lectuur.

Couves (H. de) Le Piédestal.

Een rijk meisje zou wel willen trouwen, maar zij wenscht een „mariage blanc''. Een jonge losbol is er, terwille van den bruidschat, voor te vinden. Hij huwt, gunt haar een „mariage blanc'' en zoekt zich elders schadeloos te stellen. De jonge vrouw ziet haar misslag in. Zij krijgt een ander lief, maar haar godsdienst en plichtgevoel bewaren haar voor een val.

Het malst is wel, dat een braaf en ontwikkeld priester een voorstander is van dit „mariage blanc''. Zeer ernstig voorbehouden; liever nog geheel verworpen.

Chenu (Ch.) Le Bracelet Rompu. — Crès, Paris.

Een jong aristocraat ontmoette een jong meisje, hetwelk hij van plan is tot iets anders te maken dan zijn wettige vrouw. Want zijn hoogste levenswijsheid is: te genieten zooveel hij kan. In den oorlog, met den dood voor oogen, komt hij tot betere gevoelens óók ten opzichte van het meisje.

Maar het is te laat. Zij heeft begrepen dat zij slechts een speelbal was in de handen van haar minnaar, en heeft hem betaald met gelijke munt; heeft hem bedrogen met een ander. Ernstig voorbehouden.

Ermite (Pierre l'). Comment j'ai tué mon Enfant, — Bonne Presse, Paris.

Misschien wel het mooiste boek van l'Ermite, die toch al zooveel goeds heeft geschreven.

De zoon van een rijke weduwe voelt roeping tot het priesterschap, maar zijne oppervlakkig-godsdienstige moeder en een oom stellen alles in het werk om den jongen man tot andere gedachten te brengen. Zij slagen er in en hij laat zich tot een huwelijk overhalen.

Als de oorlog uitbreekt gelukt het de moeder hem terug te houden; hij wordt een embusqé. Uitgekreten voor lafaard, schrikt zijn geweten wakker en hij ziet dat hij tot tweemalen zijn heiligsten plicht heeft verwaarloosd. Een tragische dood maakt een einde aan zijne kwelling.

Het is een aantrekkelijk en hoogstaand boek, dat bewijst hoe een roman een middel kan zijn tot verspreiding van heilzame beginselen en opwekken tot hooge plichtsbetrachting.

Géniaux (Chr.) Les Coeurs gravitent. Flammarion, Paris.

Immoreel is deze roman op geen enkele bladzijde, maar hij is doortrokken van een pessimisme en een hopeloos materialisme, dat wellicht nog meer kwaad kan doen aan sommigen.

Keyser (E. de). Le Compagnon de Route. Lafitte, Paris.

Een expeditie in het Oosten. Jong archeoloog wordt verraderlijk bedreigd door een spion, die als kok van den troep fungeert. Jeugdig meisje weet de plannen te doen mislukken en gelijk zij „compagnon de route" was, wordt zij „compagnon de vie" van den archeoloog. Het boek is onderhoudend en minder sensueel dan andere werken van dezen schrijver.

Lavedan (Henri). Lydie.

Nieuwe uitgave van een werk uit 1887. Kunnen wij aanbevelen.

Maurras (Ch.) Le Chemin de Paradis; contes philosophiques.

Het boek verscheen voor den eersten keer in 1895 en werd koel ontvangen. Het stelde niemand tevreden. De ongeloovigen verweten den schrijver dat hij te vriendelijk gezind was ten opzichte der katholieken, en deze laatsten beschuldigden hem van ongodsdienstigheid en blasphemie.

In deze nieuwe uitgave heeft Maurras door tekstverklaringen gezorgd, dat men hem niet andermaal zou misverstaan. Hij verklaart dat hij de katholieken niet heeft willen grieven en met zijn verklaringen in handen, kan men toegeven dat het boek niet formeel vijandig is. Maar het is en blijft een gevaarlijk boek, dat in zijn opvatting van het leven allen christelijken geest uitsluit.

Margueritte (Paul). Sur le retour.

Verscheen reeds in 1898, wordt thans in goedkoope editie verspreid. Liefde van een ouden man voor een kind van zestien jaren. Echtbreuk-geschiedenis. Hartstochtelijk en gevaarlijk.

Piéchaud (M.) Le Retour dans la Nuit. Garsset, Paris.

Eene moeder heeft het echtelijk huis verlaten en ongeluk gebracht over vader en kind, die treuren om de verdoolde.

Zij keert terug om te herstellen, zooveel mogelijk, wat zij misdreven had.

Ofschoon de inhoud, aldus samengevat, niet stichtelijk lijkt, heeft het boek toch een zeer goede strekking en is een eerzame roman.

Prévost (Marcel) La Princesse d'Erminge.

Een oud boek (van 1984) in nieuwe, goedkoope uitgave. Een slecht, onzedelijk boek.

DUITSCH.

Burg (Paul). Der Wegbereiter und die Liebe. — Staackmann, Leipzig.

Het boek heeft zijn vervolg in een tweede deel; Der befreite Gott. Het is werkelijk een dwaze geschiedenis, welke de uitgever durfde aankondigen als eene ,,Kulturdichtung allerersten Ranges.'' — De grappen die de twee goden Hermes en Eros, in menschengestalte ronddwalend onder de menschen, zich veroorlooven uit te halen, zijn van zoo weinig onschuldigen aard, hun

zending om de saaie wereld wat op te vroolijken, is zoo belachelijk, de phantasie van den schrijver zoo grenzenloos wild, dat wij het boek als onmogelijke en hoogst ongezonde lectuur moeten verwerpen.

Finkh (Ludwig) Die Jakobsleiter. — Deutsche Verlag. Stuttgart.

Blijkbaar de levensgeschiedenis van den schrijver zelven. Aardige, geestige opmerkingen worden gemaakt, maar ook andere, waarop heel wat valt af te dingen. Alleen voor volwassenen.

Hertling (Ludwig von) Weiskirchen.— Herder, Freibrug.

Eenvoudig, boeiende en leerzame vertelling uit adellijke kringen van Beieren.

Maxis (E.). Tiefengold. Kulturroman aus Oberschlesien. Bergstadtverlag, Breslau.

In het schoone, katholieke familie-tijdschrift ,,Die Bergstadt'', meen ik dezen roman reeds te hebben gelezen. Actueel is hij zeker, wijl hij doorloopend verhaalt van de wrijving tusschen Polen en Duitschers. Wat ons echter hindert in dit aangrijpend verhaal, is de rol van een paar geestelijken, die om de politiek vergeten het volk te brengen de ,,blijde boodschap'', waarvoor zij toch zijn uit gezonden. Zijn er werkelijk dergelijke priesters, dan des te erger voor het arme volk, dat verwaarloosd wordt.

Het boek is voor lezers van eenige ervaring en oordeel des onderscheids.

Roselieb (Hans) Narren der Arbeit. — Haas en Grabherr, Augsburg.

Een bundel novellen met sterk uitgesproken tendenz: het kapitalisme brengt ongeluk. De zucht om het kapitaal aansprakelijk te stellen voor alle ellende heeft den schrijver parten gespeeld en hem wat haastig doen zijn met zijn aanklacht. Eigenlijk gaat alleen de hebzuchtige schieber uit de laatste novelle aan het goud ten gronde. Toch kan men het boek met vreugde lezen en erkennen dat het menige wijze les bevat.

Roselieb (Hans) Die Fackelträger. — Jos. Kösel, Kempten.

Dezelfde gedachte als in het voorgaande boek heeft hier den schrijver geleid. Het kapitalisme, voila l'ennemi. Deze overdrijving heeft geschaad: er is niet veel waarachtig leven in het boek, en overtuiging gaat er niet van uit.

Sellke (Herbert). Maria am Gestade. — Deutsche Verlag, Stuttgart.

Zonderling verhaal van de avonturen eener zeemeermin en een privaat docent, dat niet boeiend is en evenmin tot de goede lectuur gerekend mag worden.

Strobl (Karl, Hans). Gespenster im Sumpf. Ein phantastischer Wiener Roman.

Ja, phantastisch is hij wel: ,,eine wahre Orgie tollster Phantastik,'' zegt Cardauns... ,,Im ganzen ist es ein krankes Buch, von einem Kranken für Kranke geschrieben.'' Hetgeen voldoende is voor gezonden om het ongelezen te laten.

ENGELSCH.

Begbie (Harold). The Ways of Laughter. — Hutchinson, London.

Vol humor en levenslust. Voor volwassenen.

Bowen (Marjorie). The Haunted Vintage. Odhams Press, London.

Een van die spannende verhalen, waarvan Marjorie Bowen het geheim bezit. Eberbach is de gevangenis, die de hertog van Nassau er op nahoudt. De commandant van deze inrichting is Duchene, vroeger vriend van den hertog, maar thans bij hem in ongenade, en ofschoon commandant toch feitelijk gevangene. Onder de gevangenen van den hertog is een jong en mooi meisje Gertruda Gerhardt. Uit deze situatie ontwikkelt zich het verhaal, dat zeer onderhoudende lectuur biedt.

Brown (Alice). The Wind between the Worlds. Eveleigh Nash, London.

Communicatie tusschen de wereld der levenden en die der dooden. Deze spiritistische grappen ondermijnen het geloof en trachten den hocus-pocus daarvoor in de plaats te stellen.

Chambers (Robert). The Laughing Girl. Appleton, New-York.

Een boek, dat tintelt van geest en door prettige dialogen over alles en nog wat den lezer vermaakt. De jonge Amerikaansche schrijver spot met zijn collega-romanmakers: ,,there is, in America, a vast desert inhabited by ,,authors'' who produce illiterature''.

Elstab (Clare). To be a Woman. Erskine Macdonald, London

Ergerniswekkende ,,story'', bijzonder slecht geschreven. Zoodat een Engelsch criticus kon zeggen: the grammar is weak, the spelling uncertain, and the style ridicously amateurish''. Niet bruikbaar.

Hamilton (Mary). The Last Fortnight. William Collins, London.

De schrijfster brengt twee menschen met de meest uiteenloopende karakters in het huwelijk te samen. Hetgeen natuurlijk een diep rampzalige verbintenis wordt, die tragisch eindigt met den zelfmoord der vrouw.
Het boek bevredigt niet, en is niet aan te bevelen.

Hewson (V.). The King of Lamrock. Allan, London.

De veete tusschen twee families wordt gebroken door de liefde, die aan beide kanten der scheidsmuur ontstaat en er overheen groeit. Een oude geschiedenis, maar goed verteld en boeiend.

Hopkins (Gerard). A City in the Foreground. Constable, London.

De geschiedenis van een ,,undergraduate'' te Oxford. Een lastig gegeven, daar een leven in al zijn eentoonigheid, moest worden geschilderd. Men zegt dat Hopkins hierin geslaagd is en den lezer zelfs heeft weten te vermaken. Het boek kan iedereen in handen worden gegeven, maar om het te smaken is eenige kennis noodig van speciaal Engelsche onderwijs-toestanden.

Horler (Sydney). Goal! Odhams Press, London.

Een frissche voetbal-novelle, die door liefhebbers van het spel met genoegen zal worden gelezen.

Kyffin-Taylor (Bessie) From Out of The Silence. Boots, London.

De schrijfster noemt haar vertelsels ,,Seven strange stories,'' Maar, niettegenstaande haar huizen en kamers, waarin het spookt, heeft zij het toch niet klaar gespeeld den lezer door het ,,ongewone'' te boeien. Zij kent het vak nog niet.

Rhodes (Kathlyn). Under Desert Stars. Hutchinson, London.

Een dramatisch verhaal, dat zich afspeelt in Egypte. Het is vol spanning en Oostersche geheimzinnigheid en passie. Voor rijpere lezers.

Selincourt (Hugh de) Women and Children.

Een roman, die ten doel heeft voorlichting te geven of de noodzakelijkheid van voorlichting op sexueel gebied te bepleiten. De schrijver weet geen betere manier om dit doel te bereiken dan zijn personen herhaaldelijk te laten optreden zonder eenig kleedingstuk. Men verzekert dat het de Selincourt ernst is met zijn voorlichting. Het is nauwelijks te gelooven, maar bewijst, indien het zoo is, eens te meer: hoe voorzichtig men moet zijn met de behandeling van zulke teere kwesties. Want dit boek is geworden, wat ook de bedoeling der schrijvers moge geweest zijn, een pleidooi voor schaamtelooze naaktcultuur, die als het natuurlijkste ding ter wereld wordt voorgesteld.

Streeter (Edw.) As You Were, Bill. Arthur Pearson, London.

Grappige vertelling met dolle illustraties.

Wallace (Edward). Bones in London. Ward, Lock & Co. London.

Bones noemen hem zijn vrienden, Tibbetts is zijn echte naam. Hij is een gezellig type, die zijn eigen manier van spreken heeft en iedereen maar dadelijk aan boord klampt met zijn ,,jolly old thing'' en ,,dear''. Hetgeen een grappige indruk maakt, als hij tegenover een jongmeisje komt te staan, en zijn vertrouwelijke toespraak maar niet dadelijk op zij kan zetten. Als zijn secretaresse zal zij er wel aan gewoon worden, en als zijn vrouw het hem straks afleeren.

Walters (E. Walter) The Grit of Live.

Het boek is onwaar. De schrijver overdrijft om maar duidelijk te laten uitkomen, dat hij weet wat er in het leven te koop is. Goethe heeft gezegd dat men maar in het leven behoefde te grijpen om iets interessant te vinden, maar hij hij heeft niet gezegd dat men juist den vuilen rommel moest beetpakken. Walters schijnt dat te meenen.

VARIA.

John Keats. De *Morning Chronicle* van honderd jaar geleden bevat een brief, gedateerd 21 Juli 1821, en onderteekend door Y. In dit schrijven, volledig afgedrukt in *The Athenaeum* van Zaterdag 23 April 1921, lezen wij o.a.: ,,Het schijnt dat Mr. Keats te Rome aan de tering is gestorven. — Het is niet onmogelijk dat deze vroege dood over hem is gekomen, doordat hij zijn jongeren broeder

verpleegde, die eveneens aan de tering bezweek; want zijn zorg voor hem was zoo rusteloos en zoo inspannend, dat zijn vrienden konden zien hoe het zijn eigen gezondheid ondermijnde. Dat mag dan *een* van de oorzaken wezen van zijn dood, maar ik geloof niet dat het de eenige is.'' En de briefschrijver herinnert er dan aan dat de kritiek zoo hard en ruw is geweest tegenover den jongen dichter, hetgeen hem veel deed lijden — en waarschijnlijk zijn dood heeft verhaast. —

Men vermoedt dat de schrijver van dezen brief Charles Cowden Clarke was. Het komt ons voor dat hij wel wat overdrijft. Want het is bekend dat John Keats, voor hij naar Rome ging om herstel te zoeken voor zijne gezondheid, reeds zoo verzwakt was en zoo ernstig aangegrepen door de verwoestende ziekte, dat er niet veel meer te hopen viel.

Querido toornt. Is. Querido in zijn ,,Letterkundige Kroniek'' (Hdbl. 11 Juni) trekt te velde tegen den communistischen dr. Knuttel, die ook onderteekent Sp. en sinds eenige jaren in ,,De Nieuwe Tijd'' en later in ,,De Tribune'' de bnrgerlijke kunstenaars te lijf ging: de giftige zwammer en schetterkundige meneer Knuttel, tegelijk toch een aftandsche kletsmeier, heeft bijna alle groote reputaties beklad. Den dichter Boutens noemde hij een handigen namaker van poëzie; Dirk Coster een gevaarlijken malloot en bombasticus; Jan Sluyters, den schilder, een dood en smakeloos verf-klodderaar; Herman Robbers niet veel meer dan een prul; den romanschrijver A. M. de Jong een nul; de boeken van Mevr. Top Naeff rangschikte hij... onder prullaria; Ada Gerlo en Nico van Suchtelen gaven zelfs nóg minder dan prullaria. Ook Johan de Meester was weinig zaaks; mevr. Scharten-Antink bleek dikwijls zeer onbelangrijk; dr. van Moerkerken, de romanschrijver, was weinig meer dan een belachelijk aarts-knoeiertje; Frederik van Eeden had nog nimmer één vers van waarde geschreven. En zoo sputterde de man voort. In een grenzelooze zelfgenoegzaamheid meende hij het werk van kunstenaars te ontleden, terwijl hij niets anders deed dan in onleesbaar, in heel slecht proza, benepenheden en enormiteiten verkondigen. Deze meneer Sp. of meneer Knuttel moest wel even een rammeling hebben. Wij zijn in den loop der tijden gewend geweest aan aanvallende critiek. Van Deyssel was er de geniale grondlegger van en Gorter heeft in socialistische kringen ook ,,vernietigende'' critiek geschreven, over de burgerlijke literatuur van heden. Herman Gorter echter, die naast zeer zuivere, ook zeldzaam dwaze dingen publiceerde, doch *altijd* een vaak héél groote figuur blijft, duizendmaal belangrijker dan al zijn lafhartige ,,afmakers'', had op grond van zijn eigen beteekenis het recht tot oordeelen, al was het oordeel op zich zelf ook vaak er totaal naast. Doch een stumperige meneer Knuttel, die nog nimmer *iets* heeft voortgebracht van de geringste beteekenis, die slechts een reeks

zeurderige knoeipagina's schreef over anderer kunstuitingen, op een toon zóó verwaten, zóó aanstellerig, zóó bekrompen en zóó boosaardig, dat hij wel ergeren móést; die blijkens zijn ontleding, en den aard zijner argumenten, maar ook *niets, letterlijk niets* voelt en begrijpt van romankunst, verskunst, van taal, stijl, psychologie en dialoog,... deze man heeft allerminst het recht de critische houding van een Gorter na te apen. En omdat hij dat tóch deed, heb ik reeds bij zijn verschijnen (ik stel er prijs op mede te deelen, dat de heer Knuttel, alias Sp., *toen* nog geen woord over of tegen mij geschreven had; óók niet in zijn éérste schotschrifterig opstel in „De Nieuwe Tijd", dat mijn spot in het „Handelsblad" uitlokte) den draak met zijn houdinkjes en aanvalletjes gestoken en zal ik dat blijven doen al wordt hij zoo giftig en valsch-bang als een getrapte pad.

Emmeline Morrison. In April 1920 beloofden de uitgevers Joh. Long te Londen 500 pond voor de beste novelle. In December van datzelfde jaar zou de competitie worden gesloten. Thans blijkt dat Emmeline Morrison met de novelle *Good Grain* den prijs heeft gewonnen, „by far the biggest prize ever offered for a first novel", zooals de firma Long met trots verklaart.

Emmeline Morrison lijkt op het portret een stoere dame, die klaarblijkelijk haar leven niet heeft gesleten achter de schrijftafel.

De berichten, die wij over haar lezen, bevestigen dat vermoeden. Emmeline, met haar meisjesnaam Cottril geheeten, is gehuwd met den heer Morrison, die in handelskringen eene bekendheid is. Zij ontving haar opvoeding op een South Coast school, vertoefde dan eenige jaren in Duitschland, reisde in Boheme en Oostenrijk. Bij den dood van Robert Shaw een rijken katoenfabrikant, wiens nicht zij was, ontving zij een legaat, dat haar in staat stelde aan naar reislust te voldoen. In den loop van eenige jaren bezocht hij de voornaamste steden van Europa, trok door Noord-Afrika en bezocht de ruines der steden Timgad en Carthago. In Egypte zing zij op, langs of over den Nijl tot Assouan. In 1920 bezocht zij de wildernissen van Britsch Guiana. Vestigde zich voor een tijd te Barbados en ging van daar uit op verkenning naar het meerendeel der „West Indian Islands".

Gedurende den oorlog, toen buitenlandsche reizen onmogelijk waren, toerde zij in haar auto door Engeland. En spoedig zal zij een tocht ondernemen door Zuid-Afrika om nieuwe stof voor een roman te vinden.

Foerster over den oorlog. De bekende paedagoog Fr. W. Foerster (wiens houding gedurende den oorlog ten opzichte van Duitschland sterke overeenkomst had met die van Romain Rolland ten opzichte van Frankrijk) heeft een boek uitge-

geven *Mein Kampf gegen das militaristische und nationalistische Deutschland* (Stuttgart), dat in Duitschland veel tegenspraak heeft verwekt. Dat is te begrijpen. De schrijver zoekt niet alleen zich zelf te rechtvaardigen, maar hij legt ook het gansche gewicht van schuld aan den oorlog op de schouders van Duitschland. Hij vindt het te betreuren, dat er buitenlanders zijn, die zich door hun weekhartigheid laten misleiden en die niet alleen Duitschland willen aansprakelijk stellen voor den oorlog. Alle goedgemeende pogingen van anderen om de schuld der Duitschers te verminderen zullen de Duitschers noodlottig worden, omdat zij dan de misdadigheid van hun vroeger regeerings-systeem niet zoo klaar meer inzien. Foerster verdedigt ook de geallieerden tegen het verwijt van noodeloos verlengen der blokkade na den wapenstilstand, waardoor nog vele slachtoffers zijn gemaakt.

Ook al mocht Foerster gelijk hebben, het is maar eene veronderstelling, dan is en blijft zijn boek toch onsympathiek.

Zelfs bij de vroegere vijanden vindt hij bestrijders en de Engelschman E. D. Morel houdt niet op in woord en geschrift te verklaren dat de schuld aan den oorlog niet alleen bij Duitschland is te zoeken en dat de voortzetting der blokkade een barbaarsche misdaad is geweest.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

In het Juni-nummer van „Studiën", dat een zeer groote rubriek „Uit de Pers" bevat, worden door H. P. verschillende bundels gedichten besproken. Ofschoon ik het in bijna iedere beoordeeling geheel met hem eens ben, zoo b.v. voor Leopold's *verzen*, die werkelijk onbeduidend en zinloos zijn, soms enkel wartaal, kan ik hetgeen hij over Adama van Scheltema zegt, niet zoo maar stilzwijgend voorbijgaan, omdat naar mijn gevoelen die beoordeeling tegen de waarheid en alle kunstgevoel indruischt.

Waar hij *Zwerversverzen* en *De keerende Kudde* bespreekt, zegt hij o.m.: „Dat is een dichter! Die houdt zich ook niet altijd aan de oude metriek, zet de taal ook wel er eens naar zijn hand, maar dat niet uit onvermogen, maar uit kracht".

Nu ik meen met evenveel, ja zelfs met meer recht te mogen zeggen: Dat is géén dichter! Op z'n hoogst een goedige lobbesachtige liedjeszanger. Als ik A. v. Scheltema lees, moet ik onwillekeurig denken aan een straatorgel, dat piepend en jankend

van die afgezaagde wijsjes zeurig voortdreunt; met af en toe een paar maten, die goed klinken. Hoe iemand dat gerijmel kunst kan noemen, begrijp ik niet. A. v. Scheltema schijnt op het oogenblik in „de mode" te zijn, zooals, Beets en Ten Kate ook een tijd lang in „demode" geweest zijn. Zooals men vroeger veelal voor verjaar-cadeau de gedichten van Beets kocht, zoo zijn nu de bundeltjes versjes van Adama van Scheltema erg in trek Dit pleit evenmin als vroeger voor den goeden smaak van het publiek. Niet dat ik boekhandelaren of uitgevers er de verdienste niet van zou gunnen, ofschoon die evenwel, misschien zelfs nog meer voordeel zouden hebben van den verkoop van betere poëzie. Door zijn domme schelden op de *burgerlijke?* Kunst van de Nieuwe-Gids-richting en op alles wat niet Scheltemaasch-socialistisch is, heeft v. Scheltema bewezen, hoegenaamd geen begrip te hebben van het wezen der dichtkunst.

Voordat hij aan *„de grondslagen eener nieuwe Poëzie'* ging werken had hij liever eerst een grondslag moeten leggen voor goeden smaak en zuiver kunstgezoel. Ik heb bovenstaande niet geschreven om den Heer H. P. ook maar 't minst onaangenaam te zijn; het is alleen hierom, dat ik niet kan hebben, dat een pruldichter met een lauwerkrans getooid wordt, waar hij in t geheel geen recht op heeft. A. van Scheltema heeft bij toeval wel eens een goed vers geschreven, maar dit neemt niet weg, dat we alles bij elkaar genomen 90 % van zijn poëzie als waardeloozen ballast over boord kunnen gooien.

Noordwijkerhout. P. H. A. DE WITH.

Bijschrift der Redactie. Getrouw aan ons plan om iedereen aan het woord te laten, hebben wij de beschouwing van den heer de With gaarne opgenomen. Hij zal echter wel, gezien onze beoordeeling van Scheltema in den vorigen jaargang, er van overtuigd zijn geweest dat zijne inzending van een „bijschriftje" zou worden voorzien,

Welnu, ons oordeel is dat Scheltema werkelijk een dichter is en men geen van zijn bundel kan openslaan zonder daarvan de bewijzen te vinden.

Er schuilt veel „rubbish" onder, wij zullen de laatste zijn om dat te ontkennen. Vaak voelt men dat Scheltema zingt, zonder dat iets er hem toe dwingt en hij tracht dan door een luchtigen maatslag in de stemming te komen, hetgeen niet altijd gelukt. Waar hij het heeft over de „proletaren" is hij, in tegenstelling met Henriette Roland Holst, nooit dichter, maar altijd fraseur, min of meer opgewonden pour le besoin de la cause. Aan strijdliederen moet hij zich niet wagen, daar heeft hij geen stem en geen adem voor. Hij is de man van stemming, rythme en opwellende zanglust; uit zijn kunst en techniek steekt de natuurpöeet hoog genoeg uit om hem te herkennen als een dichter bij de gratie Gods.

CORRESPONDENTIE.

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 425, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Th. J. G. te N. — Neen: *Twee menschen* van Richard Voss is volstrekt geen katholieke lectuur. Het is integendeel een roman waaruit de anti-christelijke geest des schrijvers duidelijk spreekt. In een onzer jaargangen staat eene beoordeeling.

Mr. L. te M. Het Redactie-adres is Binyaran Djocja.

Mevr. W. H. te R. — Voor zoover ik weet is op geen enkel der boeken van Ethel en Lilian Turner iets aan te merken.

J. de W. te H. — Door „hair-raiser'' verstaan de Engelschen een verhaal, dat bedoelt den lezer de haren te bergen te doen rijzen. Poe was een kunstenaar in dit rillende genre en tegenwoordig schijnt dergelijke, in den grond der zaak ziekelijke lectuur weer in de mode te komen. Door een „penny-shocker'' verstaat men niet hetzelfde; meer zoo iets als onze colportage-roman, die in alles het er dik plegen op te leggen, en waarvan de vorm er niets op aan komt.

H. B. te S. — Waarom zou een detective-roman niet even interressant kunnen zijn als een ander verhaal. De meeste zijn prullen, omdat zij in elkaar zijn getimmerd door schrijvers, die als eenige verdiensten hadden het zelfvertrouwen: dat zij het ook wel kunnen.

Mej. M. P. te R. — Wij hebben U opgegeven als abonneé, en danken u voor de vriendelijke waardeering.

L. L. te Gr. — Och, er is zoo weinig wat werkelijk letterkundig iets beteekent. Zeker, er is niets waarover meer wordt gesproken dan over literatuur, maar er zijn weinig menschen, die daardoor iets anders bedoelen dan een romannetje, al is het nog zoo aboninabel geschreven.

Homeros, Dante, Sophocles en alle andere grooten zijn in goede vertalingen voorhanden, maar onderzoek nu eens in uwe omgeving hoevelen van hen iets meer weten dan dat zij „erg beroemd zijn''. U zult het mij wel meer ondervinden, veel is anders dan het lijkt, niet alleen op literair gebied.

V. H. R. te 's Gr. — In Duitschland wordt Courts-Mahler den laatsten tijd erg hardhandig bejegend en haar boeken uitgekreten voor confectie-werk, wat ze ook wel zijn. Maar twee verdiensten hebben zij toch, dat zij moreel niet verkeerd zijn en dat zij de schrijfster schatrijk hebben gemaakt.

AFGEDANKT.

Wie? De theologische Medewerker van de *Haagsche Post.*

Het moet een verademing zijn voor allen, die nog iets van hun Christendom hebben overgehouden, den man, die zoo godslasterlijk durfde schrijven en zonder eenig verantwoordelijkheidsgevoel de groote massa met zijn oppervlakkigheden in verwarring brengen, uit de kolommen van dat al te veel gelezen blad te zien verdwijnen.

Het begon den lezers eindelijk wat al te bar te worden en de van huis uit Israëlitische Redactie was pienter genoeg om te voelen, dat er toch werkelijk nog te veel Christenen bestonden, die niet van plan waren een weekblad te betalen, dat hun dorst honen in hun heiligste gevoelens.

Dat heeft geholpen. De vriendelijke Redactie, die nooit iemand grieven wil, maar het toch zelden laten kan, brengt nu de blijde tijding:

Wij hebben besloten onzen theologischen medewerker te verzoeken, zijn medewerking aan ons blad te staken, omdat wij, en vele lezers met ons, oordeelden, dat hij, vooral den laatsten tijd veel te polemisch werd en veel te ver ging. Vooral onder zijn jongste beschouwingen waren er, die, zonder dat daar eenig nut mede werd gesticht, voor vele lezers aanstootelijk moeten zijn geweest.

Van dit podium is de beruchte medewerker dus verdwenen, maar hij zal wel zorgen dat hij gelegenheid krijgt,zijn kopie elders onder te brengen.

Want die kopie ligt kant en klaar.

Het is ons toch gebleken, dat alles wat de Haagsche ten beste gaf van dien medewerker, reeds gedrukt stond in een boek dat verscheen 1919 en sedert, zoover ik weet, nog een nieuwe uitgave beleven mocht.

Ik bedoel hier het *Leekeboek over godsdienst, een geloovig-kettersch boek, opgedragen aan alle buitenkerkelijke menschen,* dat geschreven werd door — en gedrukt op kosten van den heer H. Bakels, de dominee, die met zooveel luidruchtigheid zijn bef aan den kapstok heeft gehangen.

Ik heb bij de beoordeeling van dit zonderling-verwarde boek, dat zoo duidelijk bewijst hoe de schrijver te hooi en te gras heeft

gelezen, maar het gelezene niet heeft kunnen verwerken, er reeds op gewezen: het met zijne dochter volmaakt eens te zijn. Deze dame, en de schrijver is oprecht genoeg het zelf mede te deelen, verweet papa dat hij een *abnormaal oordeel* had. (blz. 156, uitgave 1919).

Inderdaad! Ik heb zelden iets meer abnormaals gehoord dan deze jachtende, hartstochtelijke, soms geestige maar bijna aldoor kant-noch-wal-rakende beschouwingen, die door hun populairen en pakkenden vorm de groote menigte moeten...... overduvelen (gelieve dit woord voor oud-hollandsch te houden).

Op de voorbladzijde laat hij zijn portret drukken... een stuurloos man met een stuurmanspet. Symbolisch kan dat niet bedoeld zijn.

En onder dit conterfeitsel drukt hij deze ,,waarschuwing aan de lezers'': — ,,'k Ben electrisch geladen; en 'k zal ook jullie laden,...... als 'k kán.''

En eenige regels verder, aan den voet der pagina, zendt hij den lezer menschlievend een ,,Troostwoord'' toe, in dezer voege: ,,Als U bij 't lezen van dit boek vindt, dat 'k heel érge woorden gebruik, troost u dan met de gedachte, dat 'k ze veel olieachtiger uit de pen heb laten glijden dan ze in mijn geest geformuleerd waren. Als 'k gehéél neerschreef wat 'k dacht, dan zou U nog wat anders lezen.''

Waarlijk, het is al erg en abnormaal genoeg.

Is de heer B a k e l s de bewuste m e d e w e r k e r van de *Haagsche* in den eigenlijken zin van het woord? Ik weet het niet. Maar het feit dat dáár dezelfde theorie wordt verkondigd, dikwijls in bijna dezelfde woorden; dat dáár dezelfde katholieken worden genoemd, met wie hij in relatie zou hebben gestaan, dat bovendien het handschrift van den m e d e w e r k e r zoo sprekend lijkt op dat van H. B a k e l s, doen ons wel vermoeden dat wij hier met één en denzelfden persoon hebben te maken.

Maar dan vragen wij ons af, hoe kon de *Haagsche Post* zoo iemand, wiens anti-christelijken geest zij toch moest kennen uit zijn verschillende boeken, den lezers voorstellen als een t h e o l o g i s c h e n m e d e w e r k e r.

Is het maar een proeve geweest om eens te zien, hoe ver zij zou kunnen gaan zonder dat de trouwe lezers het in de gaten kregen? R.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL.

Er moesten op het gebied der literaire kunst van die boeken bestaan, welke zonder falen en dwalen den weg kunnen wijzen en leeren onderscheiden wat waarlijk schoon is. Ik bedoel zoo iets als *l'Art de Reconnaître la Céramique* en dergelijke gidsen, die zoo precies weten te zeggen wanneer wij opgetogen moeten staan en wanneer wij even afkeurend het hoofd behooren te buigen.

De meeningen loopen zoo ver uit elkaar; de bijkomstigheden, die het oordeel onzuiver maken, zijn zóó overstelpend, de pleidooien van vrienden en tegenstanders worden zoo luidruchtig gevoerd, dat het ons, arme lezers, dikwijls gaat als den rechter van Beaugé:

> C'est un bruit à tête fendre,
> Nous avons déjà jugé
> Dix causes, sans les entendre.

O, de moeielijkheid om den weg te vinden! Grimmige afbrekers gelijk de oude Zoilus, die Homerus te lijf ging, staan aan den eenen kant, en aan den anderen de roem-bezorgers, ,,les pourvoyeurs de renommeé'', die Scribe zoo geestig gehekeld heeft.

Welzalig de mensch, die zijn ,,aequitas animi'' (gelijkheid van gemoed) kan blijven bewaren te midden van dit tumult en zich geen meening laat opdringen, waarmede hij het in den grond van zijn hart en in het licht van zijn verstand niet eens is.

Tot de meest omstredenen ten onzent behooren wel D a u d e t (maar dan om zijn politiek en al te schrepe kritieken) en C l a u d e l (en deze om zijn eigenaardige kunst).

Hij heeft zijn bewonderaars, die den ,,cher maître'' verafgoden; hij heeft zijn bedillers, die hem eenvoudig niet kunnen uitstaan. Ik geloof dat de bestrijders het allengs beginnen te winnen in aantal.

Onlangs verscheen een boek van P i e r r e L a s s e r r e: *Les Chapelles Litteraires* (1) (Garnier), waarin hij P a u l C l a u d e l en anderen aan den tand voelt: hen tamelijk oneerbiedig bejegent, maar niet zonder zijn redenen daarvoor te geven.

---

(1) Ofschoon het minder elegant en vooral sterker verwijtend klinkt dan de fransche titel, zouden wij toch het best vertalen met: *Literaire Bentgenootschappen* of ,,Kringetjes''. D e v e r t a l e r.

Maar zegt André Beaunier (Revue des deux Mondes).

Les Claudeliens sont une de ces „Chapelles littéraires'', qu'il est périlleux d'offenser et que l'on offense, hélas! sans l'avoir voulu, dès que l'on ne tient pas l'auteur de *l'Annonce faite à Marie* pour le plus grand écrivain de tous les temps et de tous les pays. Chapelle litteraire ou guêpier, c'est à peu près la meme chose. N'y touchez pas; ou méfiez-vous: sachez du moins ce qui vous attend. Les guêpes Claudeliennes sont mauvaises.

Althans Pierre Lasserre heeft ondervonden dat hij zijn hand in een wespennet heeft gestoken.

S'il m'était possible de citer ces injures, on verrait ce qu'elles ont d'instructif et le jour qu'elles jettent sur la nature, les ressorts et les dangers de l'influence intellectuelle exerceé par M. Claudel. La caractère de faiblesse agiteé, de désordre logique qu'on ne peut faire autrement que de remarqer en elles, constitue un document expressif et probant òu se dénote la qualité des esprits sur lesquels la littérature Claudelienne avec ses barbares moyens de tumulte verbal et de fascination matérielle, possède la plus forte emprise.

Wat in de *Etudes* Le Tonquédec S.J. op zeer gematigden toon had gezegd, ofschoon zijn innerlijke ergernis meermalen was te voelen, wordt nu door velen en in verscheiden toonaarden herhaald.

M. George le Cardonnel (Revue Universelle) vindt het „treurig om te zien hoe de ergste literaire buitenissigheden als 't ware worden geautoriseerd door les extravagances de M. Claudel''.

M. Beaunier vindt het eveneens droevig maar tevens komisch dat sommige, overigens verstandige mannen, een garde vormen rondom een schrijver, dien de Cubisten met meer recht tot de hunnen mogen rekenen. Hij verwijt Claudel het onzinnig maken van nieuwe woorden, het gebruik van verouderde woorden tegen hun oorspronkelijke beteekenis in, het verknoeien van den logischen zinsbouw, het versmaden van klaarheid, eenvoud en „jolie élègance'' — en hij besluit:

Un tel écrivain, je veux bien qu'il soit un catholique sans reproche, mais il est, en littérature, étourdiment ou non, l'anarchiste le plus fâcheux.

Men vraagt zich af, waarom hier het catholicisme van Claudel ter sprake wordt gebracht. Dat heeft inderdaad eenige verklaring noodig.

Het valt niet tegen te spreken dat Claudel bestrijders

heeft, wier grootste grief tegen hem is: zijn geloof. Het overgroote deel onzer dichters zijn vrijdenkers, of beter nog: menschen die in 't geheel niet denken aan het bovennatuurlijke. Dat een katholiek nu eensklaps opgang maakt, neen, zelfs een heele school van convertieten door hun literaire werk de aandacht trekt, beschouwen zij als eene overwinning van het conservatisme. Met armen en beenen verzetten zij zich tegen dat gevaar en vinden in de ,,extravagances'' van Paul Claudel een welkom middel om hem belachelijk te maken.

Helaas, hebben de ,,Claudeliens'' zich hierdoor laten verlokken om al te haastig velen, die niet deelden in hunne bewondering voor den meester, te beschuldigen van gebrek aan religieuzen zin. Kon iemand het niet van zich verkrijgen den dichter zonder voorbehoud te vereeren en te prijzen, dan heette het maar al te spoedig: ,,C'est qu'il avait l'esprit fermé aux vérités du Christianisme''.

Dat is jammer, want het is onwaar. Van père Le Tonquédec, om maar één te noemen, kan men toch moeielijk beweren dat hij blind is voor de waarheden des Christendoms. Men kan verder gaan en er zich van harte over verheugen dat de meeste katholieken geen aanleg hebben voor dat soort godsdienstige mystiek, waartoe Claudel zich voelt getrokken.

Daarmede is niet gezegd dat Claudel's opvattingen soms niet verheven en verheffend zijn, maar de meeste zijn singulier en katholiek beteekent algemeen.

Het is niet ondienstig deze opmerking hier te maken en den wensch uit te drukken dat de strijd wordt uitgestreden op zuiver literair terrein.

En wat aangaat zijne manier van schrijven, zijn behandeling van woord en taal, is er geen reden denkbaar, waarom André Beaunier niet zou mogen vragen:

> Je ne sais si M. Claudel se rit de son lecteur. S'il ne s'en rit pas, quel dommage! Et qui donc s'amuse?

Daar zijn er hier velen, die zich dezelfde vraag stellen.

LUCIEN LAFAGE.

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS
DOOR A. B. H. GIELEN S. J.

Herluf van Merlet: *Elwin. — Een Roman van Leed en Liefde.* (Teulings, 's Bosch).
Jo Weve. *Die den Vrede brengt.* (Teulings, 's Bo ch).
A. J. Zoetmulder: *Fata Morgana* (P. N. van Kampen, Amsterdam).

Het nut berispen dickwils leert,
En 't sot lief-koosen maackt verkeert.
Gheen vrienden zynt die altoos prysen,
Dat maackt de wysen broets en gek;
't Zyn gheen vyanden die 't ghebreck
Met reden stichtigh gaan bewysen.

Deze toepasselijke verzen van Bredero schep ik zoo maar niet uit mijn geheugen; ik had gisteren juist zijn ,,Griane'' ter hand genomen en die regels in de ,,Vereeringh aende waan-bet-weters'' trokken mijne aandacht.

Als motto boven dit artikel staan zij niet kwaad, nu ik mij waag aan de bespreking van eenige romans, geschreven door huisgenooten des geloofs, waarvan een tweetal tot mijne vrienden behoort.

Deze laatsten, ik weet het wel zeker, zijn het volkomen eens met de uitspraak van Bredero: ,,gheen vrieden zynt die altoos prysen.''

Maar...... nog steeds zijn er die meenen dat als katholieken het werk van katholieken beoordeelen, zulks van zelf, mits het stichtend of onschadelijk is, op een lofprijzing moet uitloopen.

Zoo'n averechtsche opvatting van kritiek — waarmede vriendelijk-gedienstige aanbevelingen, die meer tot het gebied van kostelooze advertenties behooren, natuurlijk niets hebben te maken — kan niet energiek genoeg worden bestreden.

Ja, het valt niet te loochenen, dat aan de andere zijde het werk van een katholiek en veel meer nog van een katholiek werk, over het algemeen wat stug of hoogstens zuurzoet bejegend wordt; maar dat mag geen voorwendsel zijn om zelf onverantwoordelijk uitbundig te worden.

Ik had behoefte, dat eens te zeggen...... Men moet het echter volstrekt niet opnemen als eene voorbereiding tot minder lief-

tallige glossen, welke ik van plan zou zijn op de aangekondigde boeken te maken. In werkelijkheid is het niets meer — maar ook niets minder — dan een korte beginselverklaring ter eigen herinnering en tot manifest aan anderen.

* * *

Uit *Elwin* schrijf ik de eerste de beste bladzijde over, omdat zij de bewijzen draagt van talent en van tekortkomingen, die eigenlijk in een te veel bestaan.

De traag verdichtende schemering gleed de wanordelijke kamer binnen, waar Elwin van Gaasteren zich kleedde voor een intiem dinertje.

Op de waschtafel met marmeren blad stond de blauwgebloemde waschkom vol grijs-soppig water, waarop klontjes groezelige scheerzeep dreven. Het nikkelen bakje, waaruit de schuimige kwast omhoog stak, schoot een fijn lichtpijltje door het halfduister. Op het blank-overspreide bed lag een colbertcostume met nog bolle mouwen, de broek bij de knieën gehoekt en opgezet als staken er nog beenen in.

Voor den langen spiegel stond van Gaasteren en strikte zijn ,,gris-perle'' zijden das. Geagiteerd haalde hij met wriemeling van bevende vingers een der punten door den knoop en dan weer terug...

Een lastige ontevredenheid steeg in hem op, een ontevredenheid met zich zelf, die des te sterker werd, naarmate hij meer moest denken aan zijn gewone handigheid.

Misschien werd het te donker? Maar onder het peuteren naar buiten kijkend, vond hij het toch te vroeg om het licht op te steken.

— Ziezoo! Eindelijk zat het ding.

— Goede hemel! 't Was al half zeven en om zeven uur aten de van Buerens.

Met korte,krachtige bewegingen borstelde hij zijn jacquet af, kamde een-twee-drie zijn scheiding op, wierp den ebonieten kam, waarin wat haren krulden, achteloos neer op tafel en holde dan in één ren door, de donkre trap af.

Dadelijk treft ons de scherpe blik voor détails, waarvan wij op elke bladzijde weer nieuwe bewijzen zien. Dat is een mooie gave en ik geloof niet dat er één schrijver van talent bestaat, bij wien wij haar vergeefs zouden zoeken: de fijne waarneming van de wereld der eigen verbeelding of van de omgevende realiteit. Deze goede eigenschap kan echter haar nadeel hebben, indien zij mechanisch werkt en niet wordt ,,ingesteld'' naar wil en ordening van den schrijver.

De scherpe lens, die alles in markante lijnen naar voren brengt, teekent het beeld getrouw in alle bijzonderheden, maar trekt door het ,,te veel van rondom'' de aandacht weg van het hoofdmoment;

er is geen tweede plan, omdat alles met gelijke zekerheid naar voren dringt. Hier moet de kunstenaar ingrijpen; door afdekken en verzwakken kan hij de opdringerigheid van het overtollige tegenwerken en alleen het karakter van zijn object in volle licht en klaarheid laten zien.

Dat doet Herluf van Merlet niet genoeg. Hij meent dat het mooi is, alles zoo nauwkeurig mogelijk op de plaat te krijgen en het gevolg is dat door te veel er eigenlijk te weinig op komt te staan.

Leeren wij Elwin van Gaasteren tenminste zoo wat voorloopig kennen uit de aangehaalde bladzijde? Of komen wij te weten in welke uiterlijke omstandigheden en inwendigen gemoedstoestand hij zich bevindt?

Een héél klein beetje. Wij begrijpen dat hij een jonggezel is, die op kamers woont, en op het oogenblik wat zenuwachtig, hetgeen de meeste mannen bij het strikken van een dasje wel overkomen zal. De schrijver is volkomen in zijn recht als hij ons niet dadelijk meer wil laten zien van Elwin. Maar dan moet hij ons daarvoor in de plaats geen bizonderheden opdringen, waar wij volstrekt niets om geven en die hier ook niets ter zake doen. Immers, wat kan het ons schelen of het blad van zijn waschtafel van marmer is, zijn waschkom blauwgebloemd; of er klontjes groezelige scheerzeep op het water drijven, het bakje van nikkel is en een lichtpijltje terugschiet; of het bed een witte sprei draagt en de mouwen van het uitgetrokken colbertcostume bol staan; de kam van eboniet werd gefabriceerd en nog eenige gekrulde haren vasthoudt.

Al die details brengen ons den persoon niets nader, uiterlijk noch innerlijk, en zijn daarom minstens overbodig.

Had Herluf ons alleen een van die werkelijkheidsschetsjes willen geven, waarin Van Deyssel vroeger zoo uitmuntte, dan was hij volkomen geslaagd. Nu heeft hij alleen getoond dat hij waarneemt door een zéér scherpe lens. Dat is al buitengewoon veel, want wij weten nu dat, wat hij opneemt en reproduceert in elk geval juist is. Alleen de „beschränkung'' ontbreekt; hij moet nog afstand weten te doen van zijn overvloed, want voorname rijkdom pleegt sober voor den dag te komen.

Ook op ander gebied treedt datzelfde euvel aan het licht; „omne nimium vertitur in vitium'', het al te veel is ook niet goed.

In het gevoelsleven beteekent dat een gevaar voor gevoeligheid

en soms voor affectatie. Daar zijn in dezen roman maar weinig personen, die daarvan geheel vrij blijven en Elwin lijdt chronisch aan deze krankheid. En de schrijver, die zijn best doet, hem terwille van zijn verdriet ons sympathiek te maken, gaat overdrijven en vergeet de Julia-geschiedenis van '80. Luister maar:

,,De nacht was donker, zonder maan, zonder sterren".

,,Op de willooze overgave aan zijn oude zielekwaal was een bittere nasmaak gevolgd, die hem zenuwachtig maakte."

,,Neen, zóó ging het niet langer, het zou hem nog krankzinnig maken."

,,Gejaagd stond hij op en wankelde als een dronken man door de donkerte naar zijn bureau."

,,Hij lachte akelig, ten prooi aan een soort van waanzinnige overspanning."

,,Met verwilderde oogen en verwarde haren stond hij als een krankzinnige schamper te lachen en haalde........."

Wat haalde hij voor den dag? Iedere romanlezer zou denken dat de meer-en-meer-gebruikelijke revolver te voorschijn komt, maar hij

,,...... haalde het album weer voor dan dag, dan schreef hij zijn onnatuurlijke gemoedsstemming weergevend":

> Kom, laat ik de kersroode, lonkende lippen,
> de poezele wangen met kuiltjes erin,
> Waar zonnige, oolijke lachjes langs glippen,
> Gaan kussen in luchtig en vluchtig gemin.

Enz.! Een sonnet zonder vlek of rimpel, dat Petrarca niet verbeteren zou! En dat in die stemming van ,,waanzinnige overspanning"!

Mijn vriend H e r l u f zal de laatste zijn om het mij kwalijk te nemen, dat ik met den vinger naar deze feilen wees. Ik beschouw ze als ,,les défauts de se qualités"; hij is te ,,verschwenderisch" omdat hij te veel heeft en te jong is om het niet met volle handen uit te geven. Maar de bezinning komt wel spoedig genoeg, daar durf ik geen oogenblik aan twijfelen.

Het debuut van H e r l u f is overigens merkwaardig gelukkig geweest. Zijn eerste bundel verzen getuigden van een schoon talent, en zelfs de oude hooghartigen van '80 gaven zijn poëtische bijdragen eene plaats in het heiligdom van hun tijdschrift. En zijn roman, die, niettegenstaande de aangetoonde gebreken,

waard is te worden gelezen, belooft voor de toekomst letterkundig werk, dat waarschijnlijk zonder eenig voorbehoud mag worden geprezen.

* * *

Uit den roman van J o W e v e: *Die den Vrede brengt* — schrijf ik de acht eerste regels af en cursiveer:

De huiskamer in de villa van bankier Ter Meer is *warm* van *gouden* lamplicht, dat neervalt uit de *geelzijden* kap boven de *blauw bekleede* tafel. In *gulden bronstint* doezelt het weg langs 't *peluche* van overgordijnen en fauteuils en toovert een *weemeling van kleuren* in het *blinkend zwart* van den *geopenden* vleugel, waarop, in *ranke* vaas, *rooskleurige* „chrysanten *doffen* tegen 't *bruinrood* behang."

Dat is volledig; maar ook zóó volledig, dat zelfs een mensch van 't machtigst conceptie-vermogen, minstens een kwartier noodig heeft voor hij in zijne verbeelding deze huiskamer heeft ingericht naar de aanwijzingen der schrijfster. Men zou een schetsje in kleuren moeten aanleggen om zich een denkbeeld te vormen, hoe dat alles staat en past en of de gekozen kleuren het doen.

Jo Weve werkt hier te veel als een régisseur: zij zet het décor voor ons neer, kant en klaar. Dat is onnoodig en kan bedenkelijk zijn. De schrijfster heeft ons een gezellige en artistieke huiskamer willen uitbeelden, maar zij had hoogst waarschijnlijk haar doel beter bereikt met het aangeven van enkele, heel sobere toetsen en de rest dan kunnen overlaten aan de fantasie van elken lezer afzonderlijk, wijl ieders ideaal van gezelligheid en artistieciteit toch altijd weer een weinig verschilt.

Het aangehaalde stukje geeft véél te veel détails, die dienen om de atmosfeer te maken, waarin het spel beginnen zal.

Maar het zou vitterig zijn hierbij lang te blijven staan, want, vergeleken met vroeger werk, komt deze neiging tot overlading maar zelden meer bij de schrijfster voor den dag.

Want bijvoorbeeld de beschrijving op blz. 65:

„Het koor in de oude Romaansche dorpskerk is kleurig van bloemen en groen......" enz. staat juist op zijn plaats, en doet wat het doen moet: het brengt in de stemming.

J o W e v e behoeft het ook niet te zoeken in mooie omslingeringen; haar kracht zit in het dramatische; zij schrijft een dialoog zoo pittig en natuurlijk, zonder een woordje te veel,

teekenend voor het karakter van elken spreker, dat de knapste het haar moeielijk verbeteren kan.

Maar behalve dat, weet Jo Weve haar menschen soms dat kleine gebaar te laten maken, dat onmiddellijk heel de situatie aangeeft, zonder dat de schrijfster behoeft op te treden om uit te leggen en te verklaren.

Als, bijvoorbeeld, de zestienjarige Max met zijn vader alleen wandelt en van plan is, eens met hem te praten over zijn roeping, dan begrijpen wij wel dat hij, als iedere jongen, wat verlegen doet op zoo'n plechtig moment.

Jo Weve zegt dat niet, maar zij laat het ons zien:

,,Ja vader.'' — *Talmend schopt Paul een steentje weg dat voor zijn voeten ligt.''*

Zulke trekjes vinden wij herhaaldelijk en zij geven met den goeden dialoog, een dadelijke aanschouwelijkheid aan het verhaal, die de belangstelling levendig houdt. Wel is het jammer dat de schrijfster ons soms vergast op poetisch proza, dat niet prettig aandoet en zelfs valsche, of zeer gezochte beeldspraak tracht binnen te smokkelen.

Maar ik kan mij toch de onbehoorlijke kritiek niet begrijpen, die dezer dagen het boek heeft getroffen. De onrechtvaardigheid van dat vonnis-uit-de-hoogte ligt er zoo dik op, dat wij waarschijnlijk den lust niet kunnen bedwingen, daarover bij gelegenheid onze meening eens te zeggen, vriendelijk en oprecht.

* * *

A. J. Zoetmulder, dien wij als vlot novellist leerden kennen door *In Retraite* en als stevig, goed gedocumenteerd romanschrijver o.a. door *Het Gezin van Herman Leyter,* heeft in *Fata Morgana* ons een verhaal geschonken van hoogst eigenaardige conceptie.

Toen ik het voor 't eerst las, ging alles goed tot aan het verschijnen van Arbo, den zonderlingen Oosterling, werkend met geheimzinnige drankjes, verlokkend met magisch vioolspel en sarcastisch als Mephisto. Ik vroeg mij af: ,,hoe komt Zoetmulder, als schrijver gewoonlijk zoo koel en objectief, nu ineens aan dat vreemd-fantastische, waardoor een Mr. Bordewijk (,,Fantastische Vertellingen'') zijn lezers tracht te doen griezelen.

Het Naschrift op de allerlaatste bladzijde heeft mij echter alles verklaard. Daar zegt de schrijver:

„Ik geef dit verhaal zooals ik het in lange nachtwaken, gezeten aan z'n legerstede, uit den mond van den ten doode opgeschreven patient heb moeten opschrijven. Wat waarheid is en wat het product van koortsvisioenen, ik, die buiten de wereld leef, vermag het niet na te gaan. Maar ik zie geen reden, waarom ik niet de overtuiging zou mogen deelen van dien sympathieken jongen kunstenaar, die er 'n openbaring in zag van Godswege. In ieder geval heeft het hem volkomen verzoend met den dood, ofschoon deze 'n schitterende toekomst— naar menschelijke berekening — voor hem afsneed.

Als 'n heilige, met 'n glimlach op de lippen is hij zacht en tevreden ontslapen.

En ik vraag me af, of dat niet het beste is, wat 'n mensch in z'n aardsch bestaan verlangen kan."

Zoo beschouwd wordt het inderdaad een soort Faust-legende in de koortsige verbeelding van den zieke afgespeeld.

De raadselachtige figuur van Arbo, die het leven des lichaams terug geeft, maar het zieleleven door zijn inblazingen en verleidingen verwoest, is Mephisto...... de vermomde booze geest, die rond gaat, zoekend wien hij zal verslinden.

En de zieke die dit alles droomt: zijn herstel en de opbouw van zijn geluk op het ongeluk van Huub, zijn vriend; zijne genezing naar het lichaam, maar zijne zedelijke verwording tevens — hij ziet dat aan voor „eene openbaring van Godswege" — en begrijpend dat „sterven gewin kan zijn," voelt hij zich verzoend met zijn vroegen dood.

„Ik ben er van overtuigd, dat God, om mij met m'n vroegen dood te verzoenen, in z'n eindelooze barmhartigheid aan m'n geestesoog voorbij heeft laten gaan m'n leven, zooals 't geworden zou zijn wanneer ik m'n gezondheid had terug gekregen". Zelfs voor den lezer, die de overtuiging van den kranke voor eene illusie houdt, is, zóó verklaard, het verhaal te aanvaarden.

Toch gelooven wij dat Zoetmulder de waarschijnlijkheid zou hebben verhoogd, indien hij zijn „naschrift" aldoor indachtig was geweest onder het schrijven: „ik geef dit verhaal zooals ik het in lange nachtwaken uit den mond van den patient heb opgeschreven."

En juist dát kan Zoetmulder ons niet aannemelijk maken. Hij vertelt zelf...... en niet de zieke. Op bladzijde na bladzijde zou men doorvoor de bewijzen kunnen vinden.

Neem hoofdstuk IV (blz. 9):

„Hoe levendig tot in de kleinste bijzonderheden, herinner ik me de omstandigheden, waaronder Charlotte in ons leven kwam.

Er was iets romantisch aan het geval, maar 't was de romantiek van onzen tijd, brutaal, zonder charme.''

En dan vertelt de zieke ,,in de kleinste bijzonderheden'' van ,,het slanke, bevallige figuurtje, rap op 't flikkerend rijwiel, trok onze aandacht, deed onze jonge, lenteblije harten even opspringen in hunkering naar liefde en geluk.'' (Dat is gestileerd; niet de verhaaltoon van den zieke).

Hij herinnert zich de aanrijding met den dronken man, hoe 't voorwiel volkomen verbogen was, haar verontwaardigd verdriet, de ploertige lompheid van den halfdronken kerel en het knuistvolle optreden van Huub.

En deze scherp-speurende werkelijkheids-waarnemer, die tot de helft van bladzijde 53 door geen ,,fata morgana'' misleid wordt, — gebruikt op diezelfde pagina voor het eerst dat woord en de volgende twee-derden van het verhaal zijn dan ook niet anders dan de fantasmata van den zieke, maar gebracht in de sfeer der realiteit.

En wel zóó sterk verwerkelijkt, dat Arbo onder de anderen verkeert als een mensch van vleesch en bloed, dien men vreemd vindt, maar niet voor een verschijning durft houden, alvorens het ,,naschrift'' daartoe verlof geeft.

Op bladzijde 53 ontvangen wij wel een enkele inlichting, die zou kunnen wijzen op het niet-mensch zijn van Arbo, ,,die m'n geest meelokt naar fantastische droomlanden en in de droeve woestenij van m'n wegkwijnend leven, fata morgana's voor m'n verlangende oogen rijzen doet, die me 'n oogenblik de illusie van werkelijkheid geven''. Maar de geest van den kranke blijft overigens zoo helder; zijn waarneming van alle gebeuren zoo onvertroebeld; zijn voorstelling der andere personen, met wie hij omging, zoo waarheidsgetrouw, dat het ons verwondert, het fantasiebeeld van Arbo zich aan hem te zien opdringen met zulk eene klaarheid, dat hij het voor levend houdt.

Ik hoor derhalve in dit boek Zoetmulder alleen aan het woord tot blz. 53 en vandaar tot het einde: Zoetmulder én de zieke, die beiden hun verhaal tot één trachten samen te smelten. En als ik *Fata Morgana* met genot heb gelezen, dan was het veel meer om hetgeen Zoetmulder beschreef, dan om hetgeen de zieke er tusschen door fantaseerde.

En, ik geloof ook, als Zoetmulder romantischer had durven zijn en stoutmoedig voor eigen rekening den Mephistopheles,

gelijk Goethe en Chaucer het deden, had laten optreden zonder eenig incognito voor den lezer, zijn nieuwste boek boek heel iets bizonders ware geworden.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Beiaard* begint Lr. B. H. Molkenboer eene studie over *De Brieven van Michelangiolo*, die zeer belangwekkend belooft te worden. Hij wil dezen eenzamen, met zichzelf en de wereld kampenden gigant, die de Renaissance in haar lente, zomer, herfst en winter heeft meegemaakt, nu in zijn meer intiem karakter, minder als artist doch als mensch gaan bestudeeren.

Niet met beitel, penseel of driehoek alleen heeft Buonarotti zich uitgesproken: niet enkel met marmer en verven heeft hij poëmen gedicht, welke terecht de plastische tegenhangers van de stanze der *Divina Commedia* genoemd zijn. Ook in de meer enge beteekenis behoort deze kunstheros tot de meest beteekenende dichters van Italië. Alsof hij door zijn beeldende kracht niet genoeg uiting kon geven aan de hevig-titanische gevoelens, die zijn ziel dag na dag verteerden en alsof hij zich schaamde, in de tastbare materie de teedere tochten van zijn kuisch-hartstochtelijke ziel te laten verrimpelen, onderbrak hij telkens zijn ontwerpen en schetsen, door 't teekenblad vol te schrijven met sonnetten en madrigalen, welke ons een hulpmiddel te meer in de hand geven, om de warme bewogenheden van dezen esthetischen martelaar te leeren kennen.

Michelangiolo had, bij al zijn dramatische en epische kracht, den waren lyrischen aanleg, welke de eerste inpuls blijft voor iederen kunstenaar.

Hij, doorstroomd van concepties na concepties, als zelden of nooit in 'n menschelijk brein geboren worden; gekweld door een bijtenden honger, om de wereld, die hij zich droomde, met zijn houweel los te kloppen uit de marmerbergen van Carrara, hij voelde den durenden, dwingenden druk van zijn gul hart, om zich te uiten, om mee te deelen van wat in hem omging.

Daarom ontlastte hij zijn innerlijk niet alleen door zijn beeldende kunst en zijn verzen, maar ook door zijn brieven. De kunstenaar die keer op keer verklaart, dat hij geen tijd heeft om te schrijven en dat het schrijven hem tegenstaat, besteedt geregeld meer dan de helft zijner nachten aan een korrespondentie, die, als alle werk van dezen mensch, de talrijke sporen draagt van zijn opgejaagde genialiteit, van zijn onrust, zijn zoeken, zijn eeuwig worstelen.

We weten, dat Michelangiolo 6 Maart 1475 geboren werd en bijna een eeuw later, in zijn negentigste jaar, 14 Juli 1564, te Rome overleed.

Ruim 500 brieven zijn ons van de honderden, welke hij er schreef, bewaard gebleven: de eerste uit zijn vroegste jeugd, toen hij nauwelijks twintig jaren telde, de laatste van een half jaar voor zijn dood, (dus van 1496—1563), toen hij, in 'n klein krabbeltje verklaarde, voortaan door 'n ander te laten schrijven, wijl zijn hand hem niet meer ten dienste stond.

De brieven zijn gericht aan 'n bonte groep van personen. We vinden er gericht aan pausen, kardinalen, priesters en paters, maar ook aan Lorenzo dei Medici, aan den koning van Frankrijk, en aan kunstenaars zooals Sebastiano del Piambo, Vasari, Cellini, Aretino, ja aan alle vakbroeders, tot de geringsten, zooals steenhouwers en winkelknechten toe.

In dit artikel worden ons excepten uit brieven gegeven aan zijn vader en nietsnuttende broeders, die hij ondersteunde met zijn geld en zijn raad, zonder veel dankbaarheid daarvoor terug te ontvangen.

B e r n a r d V e r h o e v e n eindigt zijn knappe studie over *Enrica von Handel-Mazzetti* en zijn wensch moge in vervulling gaan, dat ,,deze bescheiden studie een weinig hebbe bijgedragen tot de verbreiding van haar kunst, die zoovele krachten luisterrijk ontplooit, waaraan onze stuurlooze, wankelmoedige tijd zoo dringend behoefte heeft: romantiek, synthese, apologie, apostolaat-in-schoonheid, doch bovenal: de Paulijnsche Liefde''. —

Onder den titel *Prototypen van onzen Tijd* geeft D r. J. S a s s e n O.P., naar aanleiding van eenige werkjes van F. Mourret, wijl op hem de lezing zeer suggestief werkte, eenige gedachten, welke hij niet geheel nieuw noemt, maar door deze lezing minstens hernieuwd en publicatie waard gebleken. Het zijn ,,gedachten omtrent historie en leven. Beter nog: omtrent vergaan en weer geworden leven in hun onderling verband en gelijkenis.''

,,Ik wil maar een enkele gedachte hier overnemen: ,,bij allen voorspoed die de Kerk thans geniet, gaan we gevaarlijke tijden tegemoet. Van onze besten zullen er als vroeger om hun met overijling gevormde plannen, hun al te menschelijk triomfeeren, tot de orde moeten geroepen worden. Dwalen schijnt nu eenmaal in Gods Voorzienigheid voor ons menschen het beste sterkwater voor onze nederigheid. En al zal de kennis van het verleden der Kerk en haar overwinningen, van de geschiedenis van vorige geloovige geslachten met hare dwalingen, ons niet altoos voor dwalen behoeden, ze zal zeker ons het gehoorzamen gemakkelijker maken aan Kerkelijk vermaan.'' —

In *Studien* lezên wij van H. P a d b e r g: *Dante's Divina Commedia* I. *De Kern-idee.* Bij het zoeken naar de kern-idee laat hij zich voorlichten door A. P. J. van Delft, wiens vertaling en verklaring wij bekend mogen veronderstellen.

P. H. J. H o e n e n slaat waardig en vastberaden af *De Jongste Aanval op Matt.* 16: 18: *Gij zijt Petrus en op deze Steenrots zal ik mijne Kerk bouwen.* Dit is een artikel van bewonderenswaardige

klaarheid en mag niet ongelezen worden gelaten door hen, die apologetisch werken. Hij wijst op de onvolledige documentatie en zwakke redeneering van Harnack, dien Dr. Cannegieter ten onzent nog in dit jaar blindelings volgde. Niet onaardig is de flater, begaan door „De Protestant" van 9 Febr. 1921. Harnack spreekt van eene interpolatie, die gemaakt zou zijn „ongeveer in den tijd van Hadrianus". Bedoeld is keizer Hadrianus (117—138) en de schrijver in „De Protestant" met miskenning van de geheele kwestie, waarover het gaat, schrijft zonder blikken of blozen: „Als tijd van ontstaan der interpolatie noemt von Harnack de regeering van Paus Hadrianus (772—795)"!!!

Een fout van ruim zes-en-een-halve-eeuw! Wel mag P. Hoenen zeggen: „laat ik den naam van den schrijver maar niet noemen — waartoe zou het dienen —; deze man vervalschte natuurlijk niet opzettelijk, verkeerde alleen in blanke onwetendheid omtrent de feiten en schrijvers, waarover hij refereerde."

W. Mulder, naar aanleiding van een boek door P. Richstätter S.J. in 1919 uitgegeven, schrijft over *De Vereering van het Goddelijk Hart in de Middeleeuwen.*

J. van Heugten, wiens taalkennis hem in staat stelt de werken in het Russisch te lezen, geeft een goed overzicht van leven en werk van *Theodoor Michailowitsj Dostojefski* (1821—1881) en zijn slot-oordeel is: wel blijft hij „een groot, een machtig schrijver, met hooge tendenzen, doch zijn werken bevatten wegens hun desperate bestanddeelen alles behalve zuiver goud en zijn daarom niet zonder voorbehoud aan te bevelen."

In het *Tijdschrift voor Taal en Letteren* schrijft A. van Delft eene *Dante-studie,* waarvan het eerste deel gewijd is aan artikelen van A. Rüdiger, voor den oorlog in „Hochland" verschenen over de „einzig mögliche Bedeutung" van Beatrice.

Die verklaring van Rüdiger, zooals ze ons hier wordt voorgesteld, is in werkelijkheid zoo dat men in Dante nog grooter knutselaar dan dichter zou moeten begroeten.

Van Delft kan zich met die opvatting niet vereenigen. En pater Chr. Kops O.F.M. kan zich niet vereenigen met de opvattingen van A. van Delft zooals blijkt uit zijne bespreking van *De jongste Nederlandsche Dante-verklaring.* Hij zegt o.a. doelend op het groot gewicht dat Van Delft hecht aan de Vita Nuova tot begrip der Commedia: „als het allemaal waar is, wat Van Delft zegt in Vita Nuova gevonden te hebben, dan is Dante voor mij misschien wel groter geworden als 'n fatazierijk en vernuftig geleerde, maar zeker niet als dichter. Het moge wat sterk klinken, maar onder Van Delfts „cerebrale bewerking" wordt de liefelike dichter van Vita Nuova voor mij 'n letterkundige alchimist, 'n raadseltjes-opgever, 'n geniale knutselaar met heel veel vernuft, maar heel weinig spontaneïteit en met heel weinig diep menselik-gevoel. Dantes prachtigste levenswerk: Vita Nuova en Commedia gaan zo ten slotte gelijken op 'n reusachtig mecha-

nisme, 'n reusachtige wonderklok of wonder-orgel b.v. waar men op allerlei verborgen veren en veertjes kan drukken, waardoor dan weer opeens allerlei deurtjes en luikjes opengaan en allerlei nooit vermoede wonder-dingen te voorschijn komen, die ons, nu ja, 'n oogenblik in verbazing brengen, maar waar we toch al gauw genoeg van krijgen, omdat ons diepst menselik gevoel er onbewogen en onbevredigd bij blijft."

Anton Thiry beëindigt (in *De N. Gids*) zijn aandoenlijke, zeer katholiek getinte dorpsvertelling *Pauwke's Loutering*. Verder vinden wij onder de belletristische bijdragen een Indisch verhaal van mevrouw C. Bosman-Winkler, getiteld: *De scheiding der Wegen* en een middeleeuwsche novelle: *Mechtelt*, de geschiedenis van een eenzame burchtvrouwe, door de zonde verrast en haar misslag bitter berouwend. De zielepijn der ongelukkige, die haar troost en redding zoekt bij God is zeer fijn, zelfs subtiel weergegeven, en wonderlijk genoeg — spreken haar geestelijke leiders een taal, die katholieken niet ergerlijk of ook maar hinderlijk is. Er zijn verder gedichten van Helene Swarth, A. Roland Holst, C. A. J. van der Linden en H. W. J. M. Keuls,. De bedaagde dichteres Hélène klaagt haar *Eenzaamheid* uit in klanken, die soms ontroerend schoone gebeden schijnen en dan weer het godlasterlijke tamelijk dicht naderen. Arme, zoekende ziel! wanneer zal de rust voor haar folterend zieleleed komen of — is haar smart zoo groot niet en wordt zij voornamelijk gevoed om ... literatuur te maken?

Dr. A. Jolles schrijft een doorwrochte studie over de *Facetie van Guido Cavalcanta* en toont zich een geestdriftig en zeker te overmatig bewonderaar van Boccacio's Decamerone. Professor Dr. W. J. Kühler heeft zich in zijn godsdienstige overtuiging van Doopsgezind Godgeleerde beleedigd gevoeld door de voorstelling door Ds. K. Vos van de Anabaptisten in een vorige Gids-aflevering gegeven en komt in een artikel: *Het Anabaptisme in Nederland* hiertegen krachtig op. De Redactie van *De Gids* vond na het Hoor en Wederhoor te hebben toegepast, reden het debat voor goed te sluiten.

Het Water als Strijdmiddel is een zeer lezenswaardige studie van Jhr. J. M. A. von Schmidt.

Tenslotte de gewone overzichten en rubrieken.

Groot Nederland, dat er niet fleuriger op wordt, opent met twee novellen van den onvermoeiden en vruchtbaren Vlaming Cyriel Buysse: *De Koe van Dons* en *De Lieve Wereld* genaamd. Karel Wasch houdt een soort meditatie in den trant van zijn bekende dialogen: *Het Hervonden Pad*. Zooals bij hem meer het geval is, moeilijk te verstaan; de gevoelens zijn te ragfijn uitgesponnen en wat misschien deze ziels-analyses zoo moeilijk laat doorvoelen, zij zijn te verstandelijk opgevat of om een modewoord te gebruiken: te cerebraal uitgevoerd.

Een ander verhaal is van Elisabeth Zernike: *Verwachtingen*, de weifelende schets van een besluiteloos meisje, dat wil en niet kan liefhebben, kan en niet wil trouwen. — Deze dame houdt van zulke willooze, onzekere, slappe typen. Met recht noemt haar eindelijk het geduld verliezende aanbidder, dit meisje: een moderne vrouw tot weinig in staat, het minst tot liefhebben. Later wil hij haar zijn door de moeder verlaten kind toevertrouwen, — zij aarzelt opnieuw, wil en wil weer niet. Als de vrouwenbeweging zulke exemplaren aankweekt, dan hebben zij misschien gelijk die haar als uit den booze beschouwen. Nico Rostt behandelt de buitenlandsche letterkunde terwijl F. Coenen binnenlandsche boeken bespreekt. Roel Houwing tracht de plaats aan te duiden door *Jacques Perk* in onze letterkunde ingenomen en schreef daarvoor zijn studie, die echter niet de bedoeling heeft de belangrijkheid van J. P.'s figuur te bepalen ten opzichte van onzen tijd. De 80-ers schijnen thans in hoofdzaak nog te bestaan om bladzijden te vullen over hun doen en laten, hun schrijven, beweren en dichten tegen het einde der vorige eeuw.

Een zeer sympathieke en bewonderende recensie tenslotte van J. B. Schepers over *De Stillen Bouw*, een verzenbundel van Hendrik Mulder. De aangehaalde verzen zijn echter niet in staat ons die bewondering geheel te doen deelen.

In *Le Correspondant* (25 Juli) vraagt Robert Lavollée: *Les Memoires du Cardinal de Richelieu sont-ils faux?* Het „Testament politique'' van Richelieu, openbaar gemaakt in 1688, werd terstond door de meeste historici verdacht van een ondergeschoven stuk te zijn, totdat eindelijk bewezen werd dat het echt was. Met de „Mémoires'' was het anders gesteld. Het manuscript B, het meest volledige (het loopt van 1610 tot '38) werd ontdekt in 1764, uitgegeven in 1823 in de verzameling Pétitot. Dadelijk hield men het voor echt en men zeide zelfs dat het eigenhandig door Richelieu was verbeterd.

Dan komt Louis Batiffol in de *Revue de deux Mondes* (15 April 1921) en spreekt van *Les Faux Memoires du Cardinal de Richelieu.* Hiertegen heeft Lavollée bezwaar en na een ernstige studie komt hij tot de conclusie dat de Mémoires blijven waarvoor men ze steeds gehouden heeft: eene „Histoire du Règne de Louis XIII'' samengesteld met behulp van contemporaine documenten, op bevel, onder directie en met medewerking van Richelieu.

Ernest Daudet gaat voort zijn herinneringen op te halen en in vluchtige trekken weer te geven. PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Caenen S.J. (P.) God met Ons en Wij met God. Canisius-College, Nijmegen.

Dit is een heerlijk boekje, dat in zielen, die het rustig overwegen, zijn doel bereiken zal: verlevendiging van geloof aan Gods tegenwoordigheid. De samenspraken van Deel I leeren een vertrouwelijken omgang van hart tot hart. De lessen van Deel II zijn kristalhelder. Eenvoud van vorm omkleedt een verheven leer, maakt ze aantrekkelijk. Zoo leert men graag, als van den Meester die ootmoedig is van Hart. Ook de gebeden in aansluiting met de stof zijn zeer mooi. Over heel dit boekje ligt de „quies spiritus boni".

Zou de aandacht misschien niet beter op het doel getrokken worden, indien een *nieuwe* Les begonnen werd op blz. 86 bij: „En gij, mijn kind, gij zijt *tempel* geworden".

Op blz. 80, v. zou een antwoord gewenscht zijn op de opgeworpen moeielijkheid. Dit met het oog op een 2en druk.

J. DIEBEN S.J.

Chaignon, S.J. Priester-Meditaties. Paul Brand, Bussum.

Al jaren geleden maakte ik kennis met het werk van Pater Chaignon, oorspronkelijk in het fransch geschreven, en ik vond dat deze meditaties voor priesters tot het beste behoorden, wat ik op dit gebied kende.

En hoewel ik sinds dien tijd heel wat meer van dergelijke overwegingen onder de oogen kreeg, is mijn oordeel nog in geenen deele gewijzigd.

De groote verdienste zit hierin, dat het geen geestelijke lezingen zijn, geen conferenties ook, maar echte meditaties. Zelf denken en zelf toepassen op eigen toestand, dat is mediteeren — en onder leiding van pater Chaignon, die zoo eenvoudig en praktisch is, loopt men geen gevaar zich te verliezen in verheven bespiegelingen, die geen invloed hebben op de regeling van het leven.

De vertaling van Pater A. J. Koenders, Ord. Carm., is uitstekend en wij hopen dat zijn werk onder den Clerus gewaardeerd zal worden, hetgeen het ten volle verdient. R.K.Pr.

Chaignon, S.J. Meditaties voor Kloosterlingen. Paul Brand, Bussum.

Meditatie-boeken voor kloosterlingen bestaan er vele en zeer goede. En tot de zeer goede mag men veilig rekenen de overwegingen van Pater Chaignon, zoodat het een verdienstelijk werk

is van pater Koenders deze te hebben vertaald en daardoor geschikt te hebben gemaakt voor meer gebruikers.

(N.B. Bij beide boeken behoorde niet op den buitenband te staan ,,Eerste Deel'', omdat de twee deelen in den éénen band zijn opgenomen. Wie daar niet op let, mocht denken dat het werk nog niet compleet is.) R. K. PR.

GESCHIEDENIS.

Strachey (Lytton) Queen Victoria. Chatto and Windus, London.

Een hoogst interressant boek, een belangrijke bijdrage tot de kennis van de beroemde Victorian Aera, die voor de geschiedenis van Engeland een tijdperk beteekent van steeds grooter bloei en wereld-expansies. Hoe deze ontwikkeling tot stand kwam tijdens de regeering der koningin, welk aandeel zij er in had direct en indirect, soms zelfs op negatieve wijze, dit maakt de schr. ons op heldere en tevens zeer aangename wijze duidelijk. Zijn levens en karakterschets heeft niets van een droge studie, zij laat zich lezen, vlotter en boeiender dan de meeste romans. Het is dan ook een wondervol leven geweest, dat van de op bijna 82 jarigen leeftijd gestorven vorstin.

Toen zij in 1819 geboren werd schenen haar kansen op den Engelschen troon tamelijk gering. Haar vader was, tegen zijn zin, laat getrouwd, evenals zijn oudere broeder koning Willem IV. Zonderling genoeg hadden de acht zonen van George III geen wettige nakomelingschap toen de kroonprinses Charlotte in 1817 overleed. Het waren zeer losbandige heeren, groote drinkers, grove Hanoveranen, altijd worstelend tegen klimmenden geldnood. Toen de erfopvolging in gevaar scheen, haastten eenigen zich duitsche prinsessen te trouwen. Er was dus alle kans, dat er na Victoria nog een prinsje van Wales zou geboren worden of een koningsdochtertje, maar de babies van Willem IV stierven jong en de hertog van Kent, haar vader, overleed toen zij nog geen jaar oud was.

Veel zorg werd niet aan de opvoeding der toekomstige Engelsche koningin besteed. Haar heele omgeving was en bleef duitsch. Zij kende het Engelsch slechts gebrekkig, want aan het hof der hertogin werd slechts haar moedertaal gesproken. Schr. betreurt dit evenzeer als het feit, dat het prinsesje alleen door vrouwen werd omringd. Vooral haar gouvernante, de luthersche predikantsdochter Von Lehren, oefende grooten invloed op haar uit, meer nog dan haar niet zeer verstandige moeder.

Achttien jaar oud werd zij door den dood van haar oom koningin. Zij leek toen een aardig, tamelijk onbeduidend duitsch meisje, klein van gestalte, met groote blauwe oogen, blond haar en een mondje, dat bijna altijd open stond. Toch verbaasde zij

haar ministerraad toen zij dien voor het eerst presideerde, door haar echt koninklijk optreden, door het besef van haar hooge waardigheid. Dit besef is haar steeds bijgebleven, niet altijd tot haar geluk en tot de handhaving van haar positie als constitutioneel staatshoofd. Het tengere meisje bleek een vasten wil te hebben, dikwijls ontaardend in stijfhoofdigheid,die haar raadslieden op veel last en zorg te staan kwam. Een echter was er, tegen wien de koningin eerbiedig opzag, wiens raadgevingen zij blindelings volgde, omdat hij het voorwerp was van haar groote liefde.

Albert, de prins gemaal, met wien zij al te kort in den allergelukkigsten echt leefde. Hoe deze verstandige man haar liefde, achting en onderwerping won, vertelt Strachey ons uitvoerig. Ook hoe Albert steeds een vreemdeling bleef ondanks zijn groote verdiensten jegens het volk van zijn vrouw. Met tegenzin zagen de Engelschen dat het hof echt duitsch was; na Albert's dood ergerden zij zich aan haar eindeloozen rouw en de zeker overdreven vereering door haar zijne nagedachtenis gewijd.

Zoo bleef langen tijd een klove bestaan tusschen Victoria en haar onderdanen; wanneer zij in de 70 jaren was gestorven, zou zij slechts een kleine plaats in hun genegenheid hebben ingenomen; maar een lang leven was haar beschoren. Na haar gouden en diamanten feest waren alle wolken verdwenen en zij stierf in 1901 als de afgod van haar volk.

Duidelijk blijkt uit deze biographie dat Victoria volstrekt geen vrouw was van groot karakter of hooge geestesgaven. Zij onderging den invloed op echt vrouwelijke wijze van hen, die haar sympathie wisten te winnen. Haar hart beheerschte haar hoofd; zoo vermochten lord Melbourne, Albert Disraëli alles bij haar, terwijl lord Palmerston en Gladstone zich steeds door haar voelden tegengewerkt.

In latere jaren verzachtten zich de harde, scherpe lijnen van haar karakter. Zij was voor haar kinderen steeds een liefdevolle moeder geweest, later werd zij een teer beminde grootmoeder voor haar talrijk nakroost. Haar huwelijksleven was voorbeeldig en haar weduwrouw droeg zij met waardigheid, soms heel dicht bij den stap, die het verhevene van het belachelijke scheidt. Maar in elk geval heeft zij door haar vlekkeloos leven, haar huiselijke deugden en de toewijding, waarmede zij haar plichten als Souvereine vervulde, het koningschap, door haar voorgangers in discrediet gebracht, opgeheven en weer in eere hersteld.

Met haar is de groote ontwikkeling van het groote Britsche rijk gedurende de vorige eeuw gekomen.

Heeft het na haar dood zijn toppunt bereikt? Is het verval reeds begonnen gedurende de laatste jaren van haar leven door den noodlottigen Boerenkrijg, het voorspel van den ontzettenden wereldoorlog? Vragen die geen Lytton Strachey kan beantwoorden. La réponse est à Dieu! M. S.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Ammers-Küller. De Zaligmaker. E. Querido, Amsterdam.

Marie Lensing, directrice van een gesticht voor kinderen, maakt op mij den indruk van een hysterische. „Niet... de vlagen van melancholie en levens-onlust waren haar ergste kwelling. Het was iets anders dat haar de minachting voor zich zelve gaf, den radeloozen twijfel aan haar zedelijke kracht, aan de kuischheid, die haar schild was tegen al het slechte en schaamtelooze, waarmee ze door haar werk in contact kwam.''

En toen werd ze... zoo wat stapel. De schrijfster spreekt van „lentenachten — smachtend verlangen — nooit gekende teederheid — liefdesverrukking — fantastisch hevig gebeuren — willooze zaligheid,'' en noemt dergelijke fraaiigheden meer, om een leelijk soort van hysterie aan te duiden.

Nu is er een mededokter, „de zaligmaker'' geheeten, dien mallootige vrouwen naloopen, en de juffrouw-directrice, niettegenstaande haar broer het afraadt, stelt zich onder behandeling van dit individu. Hij draagt haar naar de operatiekamer en komt daarna haar iederen dag bezoeken. Haar oude verpleegster wordt vervangen door een mooi zusje en de dokter, die van zijn vrouw is gescheiden, laat zich gaan. De directrice wordt giftig als een spin; een paar dagen later verlaat zij de kliniek en weigert zich verder onder behandeling te stellen van den lichtzinnigen aesculaap. Binnen het jaar verneemt zij dat „de zaligmaker'' hertrouwd is met een Engelsche, adellijke dame. Het boek deugt niet. 't Is al erg genoeg als wij in het leven tegen zulke schepsels aanloopen; we behoeven er heusch niet mee kennis te gaan maken zonder noodzaak. M. P.

Bolhuis (E. G. van) De Rechtmatigen. Jacob van Campen, Amsterdam.

Een verhaal van den lande. Hard en wreed als de boerentypen, die wij al meermalen door Bolhuis hebben zien schetsen. Het menschelijke lijkt uitgestorven bij deze wroeters zonder eenigen geestelijken horizont. Is dat niet te eenzijdig pessimistisch?

Gert-Jan is plotseling gestorven en zijne tweede vrouw Stiene verwacht een kind. De zuster van den gestorven boer is woest en betwijfelt de echtheid van het ongeboren wicht. In dat geval is zij de rechtmatige erfgename.

Stiene wordt vermoord door een afgewezen aanbidder. De begeerige zuster neemt nu haar intrek op de hoeve en belooft voor

het kind te zorgen. Maar onheilspellend klinken hare woorden: ,,Dat kind, och, het is een hummeltje, een lijdertje, 't kan niet leven; 't zal niet leven — zeg zelf —. En voor wie is dan 't gedoetje? Voor ons, want wij — zeg zelf — wij zijn de rechtmatigen.'' Zoo spreekt zij tot haar man, en 't belooft niet veel goeds.

Het boek met zijn staaltjes van ruwheid en bijgeloof onder deze boeren, zal door volwassenen gewaardeerd worden om de forsche kracht, waarmee het is geschreven. A. G.

Dostojefski (F. M.). De Eerlijke Dief. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Twee vluchtige — neen korte, want vluchtig is Dostojesfski nooit — schetsen: ,,De Eerlijke Dief'' en ,,de kleine Held''—. De laatste is verreweg de beste. Het is een episode uit het leven van een elfjarigen knaap, die door de groote menschen in wier omgeving hij is, wordt geplaagd en al te veel als kind behandeld. Op een gegeven oogenblik raakt hij buiten zich zelven van verontwaardiging, vooral omdat men hem zoo ,,klein'' maakt in het bijzijn eener vrouw, voor wie hij eene onverklaarbare, schuchtere vereering gevoelt; om te toonen wat hij kan, vliegt hij op een wild paard, dat niemand berijden durft en wordt bij zijn behouden thuiskomst, door de zenuwachtige dames gepakt en gezoend en geprezen als ,,den kleinen held.''

Iedereen kan dit boek lezen, als 't hart hem noodt. A. G.

Froest (Frank). De Geheimzinnige Verdwijning van Robert Grell. E. & M. Cohen, Amsterdam.

Deze roman van den oud-chef der Recherche ,,Scotland Yard'' verschijnt in de serie der ,,Boeiende Romans.''

En voor lezers, die getrokken worden door het geheimzinnige, het romantische, het onmogelijke moet dit boek ongetwijfeld boeiend zijn.

Voor nuchtere lezers, die in staat zijn onder het bijwonen der tragische en opwindende gebeurtenissen, zich nu en dan eens af te vragen: wel wat drommel, waarom doet hij dit nu — waarom gaat die Robert Grell, wiens lijk men meende gevonden te hebben, doch die inderdaad springlevend is, — waarom gaat die kerel zich verbergen? Voor bezitters van zulke koele hersenen is bijna geen enkele detective-roman gerechtvaardigd in zijn bestaan en ontwikkeling.

Maar voor hen, en die vormen de overgroote meerderheid, die op sensatie belust zijn, is hier alles wat hun hartje kan verlangen: een parelsnoer, een lijk, een bruidegom die op den vooravond van zijn huwelijk verdwijnt, een ontvluchting over de daken, een slaap-verwekkende sigaret door een ondergeschikten rechercheur zonder de minste suspicie aangenomen en opgerookt, een wilde

auto-race, een nachtelijk onderzoek der politie op de Theems, waarbij de schuldge ontsnapt ten spijt van alle kansberekeningen en natuurwetten, en ten slotte een brief, waarin alles wat ingewikkeld en verward scheen, wordt opgelost. En een heilzame moraal: als een jonge dame ergens een doode vindt met een dolk in zijn hart, moet zij dien er niet nieuwsgierig uittrekken en na hem bekeken te hebben, weer koelbloedig in het genoemde lichaamsdeel steken. Want zij laat op deze wijze vingerafdrukken achter, die de politie op een verkeerd spoor brengen en zoodoende een heelen speurders-roman kunnen te weeg brengen. A. G.

Grey (Zane.) De wilde Jacht. A. W. Bruna, Utrecht.

Verhaal van sterke, woeste mannen, die hun eigen leven niet tellen maar er ook geen bezwaar in zien hun evenmensch om een kleinigheid bewusteloos te slaan of naar de andere wereld te helpen.

En in deze wildernis van natuur en mannen het achttienjarige meisje, door allen bewonderd en geëerd als iets dat ver boven hen staat. Ook wij moeten haar bewonderen als wij haar vergelijken met die zieke vrouwen onzer moderne romans.

Het grootsche, geweldige, ja het ruw-natuurlijke boeit toch wel iederen mensch, die nog niet geheel door kunstmatige beschaving misvormd is. WILLEM MERKELBEEK.

Johannson (Adolf) Roodhaar.

Nu ik het gelezen heb, vindt ik het niet meer noodig eens na te gaan wie de vertaler en uitgever is. Het boek is nonsens.

Een kind, in de wildernis geboren, is betooverd door een lynx en heeft dan ook een lynxenziel. En opgegroeid trouwt hij en zijn kinderen hebben rood haar in verband met die lynxenziel, geloof ik. Dan komt er nog een massa in van ontrouw. Ik weet niet meer hoe dat allemaal zit. Maar ik weet nog opperbest dat 't een malle historie is en leelijk hartstochtelijk.

Jünger (Nathanaël). De ondergang van de Bokelhoeve. D. A. Daamen, 's Gravenhage.

Jacqueline van der Waals heeft dit boek vertaald, hetgeen een waarborg is voor de zuiverheid van taal. Nathanaël Jünger heeft den roman geschreven, hetgeen zeggen wil dat wij een boek moeten verwachten met stevige tendenz, maar tevens met veel goede eigenschappen.

Deze schrijver, wiens ware naam Rump is, herkent men in al zijn werken, zefs al in den titel zijner meeste boeken, als predikant. Ook hier.

Hof B·kels Ende, roman aus der Lüneburger Heide werd voor 't eerst uitgegeven in 1907. Het is de geschie-

denis van een koppigen boer, die zijn zoon niet wil laten studeeren, hoe ook dominee en dokter Malo en zijn eigen vrouw zich inspanmen om hem tot andere gedachte te brengen.

Op 't einde vinden wij hem terug als een geslagen man. Zijn vrouw en zoon heeft hij verloren door den dood, en hij zelf geeft nu zijn heele fortuin aan godvruchtige stichtingen. Het boek is door en door protestantisch, maar bevat algemeen-christelijke levenslessen, die getuigen van het geloovig gemoed van den schrijver. A. G.

London (Jack). John Barleycorn. H. Becht, Amsterdam.

Wij hebben de mooie boeken van London lief: Pit-tah. — Als de Natuur roept —Jerry— zelfs Terry nog; en wij kunnen maar niet begrijpen hoe dezelfde schrijver Het Dwangbuis, en Vóór Adam's Tijd heeft geschreven. Dat is zoo socialisterig in het éene en zoo verward spiritistisch zielsverhuizers-achtig in het andere geval, dat men geen oogenblik aarzelt het te leggen bij den waardeloozen rommel, dien men naar ,,oud papier'' opzendt.

Joh. Barleycorn kan met het genoemde romanwerk van London niet vergeleken worden. Het is geheel iets anders. De drankbestrijders zien er een prachtig propaganda-middel in voor hun streven, zeker niet ten onrechte, en op het schutblad plaatsten zij een advertentie, die den lezer toeroept: ,,helpt ons Nederland drankvrij maken!''

Is het een tendensroman? Casimir, die een inleiding schrijft, meent van niet: ,,Hier is, geloof ik, geen tendensroman. De opzet is er te typisch voor, de geheele zegging te eigen, de teekening bleef te veel die van den kunstenaar. En toch wordt het geheel een krachtig pleidooi voor het verbod. Hier was een man, géén zielszwakke, geen erfelijk belaste, hier zelfs een met een natuurlijken tegenzin tegen den alcohol. Maar hij wil leven, leven in zijn kring, leven in zijn omgeving, leven als de anderen, leven met de anderen, en waar hij leeft daar vindt hij... John Barleycorn'' John Barleycorn is Jan Gerstekorrel... de drank. De scherpzinnige Casimir vergist zich. Er is wél tendenz! Op blz. 5 zegt Jack London: ,,als de vrouwen mogen stemmen, zullen zij stemmen voor het drankverbod. Als er geen alcohol te krijgen is, zullen de mannen geen trek hebben in alcohol en hem nooit missen.''

En zijn vrouw vraagt hem: ,,Waarom schrijf je dit alles niet op terwille van de jonge mannen en vrouwen der komende geslachten? Waarom schrijft je het niet op om de vrouwen en de zusters en de moeders te helpen in de wijze, waarop zij moeten stemmen?''

En Jack London heeft het opgeschreven en geeft blijkbaar zijn eigen ervaringen. Ook dit schijnt Casimir niet te hebben geweten, anders had hij het toch moeten vermelden.

Want het maakt wel groot verschil voor de waarde der beschuldigingen tegen Jan Gerstekorrel, of zij gegrond zijn op eigen ervaring ofwel voor de gelegenheid zijn gefingeerd.

Ik kan er niet aan twijfelen: Jack London vertelt hier uit eigen leven en ondervinding.

Hij is gestorven, niet lang geleden. En al de bizonderheden, welke wij kennen uit het levensboek, dat van hem werd uitgegeven, stemmen overeen met de bizonderheden, die wij vinden in *John Barleycorn*. Zijn werken om den broode als scheepsjongen, arbeider in een vischpakkerij, helper in een waschinrichting, oesterhaler, avonturier op de groote vaart, kolentremmer enz. enz.; zijn studie aan de Universiteit, zijn schrijverij, eerst vruchteloos en eindelijk met succes. — Het is alles uit London's strijd om het bestaan. Reeds daardoor alleen is het boek de moeite van het lezen waard.

En de invloed, die Gerstekorrel op dit leven gehad heeft, is niet van dien aard dat hij het verwoest heeft, of dat hij ernstige ongelukken heeft aangericht, maar dat hij zich heeft opgedrongen als een onmisbaren kameraad.

London zegt op het eind eenvoudig, dat hij van plan is bij gelegenheid te blijven drinken — koel en kalm besluit hij te blijven doen wat hij door training heeft leeren verlangen. Maar, voegt hij hier aan toe: „toch kan ik als conclusie wel zeggen dat ik wilde dat mijn voorouders *John Barleycorn* voor mijn tijd hadden afgeschaft. Het spijt mij, dat John Barleycorn overal bloeide in de maatschappij waarin ik werd geboren, anders zou ik nooit kennis met hem gemaakt hebben en zou ik niet getraind zijn in zijn kameraadschap.'' A. GIELEN.

Montgomery. (L. M.). Het Regenboogdal. H. D. Tjeenk Willink, Haarlem.

„Het Regenboogdal'' is de geliefkoosde speelplaats van Anne Blythe en dominee Meridith's kinderen.

Dominee, jong weduwnaar, is een echte studie-vos, goed thuis in de wereld van boeken, maar grappig onhandig in de wereld der menschen.

De huishouding laat hij over aan een oude nicht, die in de meest volmaakte goede trouw de kinderen verwaarloost dat het eind er van weg is.

Aardig wordt dit huishoudentje van Jan Steen geteekend.

De nieuwe moeder, om wier hand het lievelings-dochtertje van papa is gaan vragen, zal de handen vol hebben met orde te brengen in het warboeltje.

Ik weet geen beter kwalitatief voor dit verhaal dan het woord „snoezig.'' MARY B. W.

Naeff (Top.) Charlotte von Stein. E. Querido, Amsterdam.

Het is de kwestie of Top Naeff het juiste licht laat vallen op de verhouding van Charlotte met Goethe. Was hij de verliefde of zij? Was hij de man, die met bedachte versjes en ongemeende briefjes haar wilde doen gelooven aan een passie, die hij niet voelde — of was hij inderdaad de verzuchtende minnaar, die koel door haar op een afstand werd gehouden. Er zijn schrijvers die het geval heel anders beschouwen dan Top Naeff dat hier doet. Overigens is de geschiedenis met de bizonderheden, die hier worden verteld, hoogst onsympathiek.

Voor literatuur-historici, die deze voorstelling eens willen vergelijken met die van anderen, kan deze uitgave misschien eenige waarde hebben. Voor andere lezers vinden wij haar overbodig en onbelangrijk — bovendien in 't geheel geen aanbevelenswaardige lectuur. R.

Roy (Kristina). Zonneland. J. N. Voorhoeve, 's Gravenhage.

Een leelijk protestantsch propaganda-romannetje. Mejuffrouw Roy is eene Slowaaksche en staat in de kersversche Tsjecho-Slowaaksche Republiek aan het hoofd van een kranken-asyl en een Diaconessen-huis. „Het gewone volk is door de geestelijkheid dom gehouden" zegt de inleider en hij verheugt zich dat juffrouw Roy die duisterlingen het ware licht gaat brengen door hen ongemerkt den Bijbel te leeren kennen.

Zij gaat als volgt te werk: „Kristina Roy nu neemt ware gebeurtenissen, die zij in gedeeltelijk verdichten vorm mededeelt, en laat dan een geheel onkundige in aanraking komen met den Bijbel, met Jezus. En zonder dat men er erg in heeft, gaat men Mattheus, Markus, Lukas, Johannes door, ja nog grooter deel der Schrift, en telkens wordt men getroffen door de heerlijkheid van de mededeelingen des Bijbels enz. En dat alles deelt zij mee in werken, die niet alleen apologetische, maar ook kunstwaarde bezitten."

Van letterkundige waarde hebben wij in dit verhaal geen spoor kunnen ontdekken, maar de werkmethode is precies als de „inleider" heeft aangegeven.

Een knaapje vindt in een grot een Nieuw-Testament en wordt een ijverig lezer, zoodat hij met zijn teksten den pastoor zoodanig verslaat, dat deze niet beter weet te doen dan maar zoo gauw mogelijk protestant te worden. Het is een beetje belachelijk, maar toch héél gevaarlijk voor eenvoudige zielen. A. G.

Saudek (Robert). Diplomaten. Haagsche roman. W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

Nu ja, een Haagsche roman? Dan toch maar alleen omdat

tijdens den oorlog den Haag als een vluchtheuvel was, waar de schrijver zijn diverse diplomaten veilig bij elkaar kon houden.

En diplomaten? Met allen eerbied gesproken, is het een eigenaardig zoodje, dat Saudek ons hier voorstelt. Attaché's, die om gouden of zilveren cigarettenkokers wedden, dat zij een vrouw ongelukkig zullen maken; een particuliere secretaresse, die, zoo pas nog een arm kantoormeisje, dat naar eene betrekking zocht, eensklaps een genie openbaart, waarover men de handen bewonderend in elkaar slaat, en in haar optreden eene gratie ontwikkelt, die haar voor meer dan eene hertogsdochter doet doorgaan. Maar het allergezelligste van dezen roman, die heelemaal geen roman is, ligt wel in het feit dat de half-blinde Oostenrijksche gezant, graaf Von Gall, zijn diplomatie graphologisch bedrijft.

Hij en zijn secretaresse verzamelen handschriften van alle hervorragende personen, en uit het schrift weten ze in een minimum van tijd het karakter dezer menschen te bepalen.

Mackensen: op den eersten aanblik een tiran met een week gemoed. Maar bij nadere beschouwing, veel, veel meer...... Een echte aangeboren wil, die even zeldzaam is als scheppende kracht. En dan trots en waardigheid, gevoel voor afstand en hardheid in de daad, terwijl het hart in stilte weent, enz.

Hindenburg: Als een musicus, die je een paar soli hoort spelen, een kranige baas, die zijn métier kent; bescheiden en goed. Later hoor je hem weer, met een ander samenspelend, alles klinkt een octaaf lager en matter. Tenslotte mag hij nog maar alleen het accompagnement spelen.

Ludendorff is een stel hersens, geheel gespecialiseerd op organisatie. Niets staat hem in den weg. De kiem van menschelijk gevoel heeft hij niet. Het is een automaat, waarin allerlei nieuwe soorten schroeven en raderen met doodelijke zekerheid alles klaar draaien voor een en hetzelfde doel. Gooi een stuk chaos boven in dien automaat, er komt beneden een brok organisatie uit. Ludendorff heeft den kranigen ouden baas (Hindenburg) tusschen zijn raderen gekregen en de veldmaarschalk is er „georganiseerd" tusschen uit gekomen.

Lloyd George: krachtig en primair, doch te levendig. Is niet bij machte zich te concentreeren, wegens gebrek aan zin voor details. Hij zelf zal niets tot stand brengen, doch zal als geen tweede het kunststuk verrichten, de groote massa te winnen en geestdriftig te maken voor een bepaalde idee, een idee, waarvan hijzelf niet meer weet dan het opschrift ervan.

Deze en dergelijke caracteristica zijn niet onaardig; bewijzen dat de schrijver goed gelezen heeft wat over die leidende personen werd geschreven.

Overigens is het boek, in zeer gebrekkig Nederlandsch, vrij onsamenhangend en geeft niet wat de titel beloofde: een kijk op het spel der diplomaten.

Wegens het verhaal, dat de bejaarde pruisische gravin Würgen-Rostorff op blz. 265 begint, moet het boek niet aan iedereen zonder onderscheid in handen worden gegeven. A. G.

Sinclair (F. de). Focus Serie No. I: De Kroonprins van Dzjiboeti — Pandoerenpot — 'n Mixed-Pickles Geschiedenis uit Amerika — De wraak van Meneer Smits.

No. II: Meneer Focus als hypnotiseur — Gemeubileerde Kamers met Pension — De Geest van Mohammed. v. Holkema & Warendorf, Amsterdam.

De verhaaltjes van de Sinclair zijn genoeg bekend om er veel van te zeggen. 't Zijn over het algemeen grappige lachedingen, die 'n uurtje afleiding kunnen bezorgen. De schetsjes zijn onschuldig; alleen op de „Mixed-Pickles Geschiedenis'', waar iemand naar de Mormonen gaat om twee vrouwen te kunnen trouwen en een dubbelen bruidschat binnen te halen, kan men misschien eene aanmerking maken. Het geval is echter zóó gechargeerd, (nogal flauw overigens) dat het mijns inziens geen kwaad kan. A. G.

Zoomers-Vermeer (J. P.). Het Boek van Koosje. H.U.M.A., Amsterdam.

Zulk een rauw en goor boek had ik nooit van Zoomers-Vermeer durven verwachten. En dat wordt dan liefst nog aangekondigd als bestemd in de eerste plaats voor „oudere meisjes''.

Men vraagt zich af: wat bezielt de menschen tegenwoordig? Hebben ze elk gevoel voor behoorlijkheid verloren en is alle begrip van zedelijkheid verdwenen? Ik kan den inhoud niet nader aangeven, dan ik hier in een paar woorden zal doen. Koosje is het vierde of vijfde kind uit een arbeidersgezin, en moet moeder behulpzaam zijn, terwijl de twee andere dochters in betrekking zijn en spoedig „moeten'' trouwen. Koosje 's gedachten over sexueele dingen worden wijd en breed door de schrijfster uitgesponnen, en op de ruwste wijze in woord gebracht.

Later wordt in een schuur het onwetende Koosje door een ouden boer aangegrepen en wij krijgen in kleuren en geuren een „attentat aux moeurs'' beschreven, die Zola niet zou verbeteren en die mij ook lijkt geinspireerd door het eerste geval van de velen, die Zola in „La Terre'' met wellust beschrijft.

Ook de geschiedenis van 't knaapje Gijs kleeft van viezigheid. Het is een slecht en schandalig boek. A. G.

FRANSCH.

Aiméry (Christiane). Il s'éleva un Vent violent. Cordeilhac-Soubirou, Montrejean.

Hij en zij protestant. Beminnen elkaar en zullen huwen. Hare moeder sterft; zij zoekt troost en vindt dien alleen in den katholieken godsdienst. Zijn vader wil niet dat het huwelijk door gaat. Oorlog. Hij wordt gewond. Alles komt in orde. Boek met nobele gevoelens.

Alanic (Mathilde). Aime et tu Renaîtras. Plon, Paris.

Een goed en boeiend boek; een tikje dramatisch en een weinigje sensationeel met die mooie en verleidelijke vrouwelijke spion. Voor iedereen.

Bourget (Paul). La Duchesse Bleue. Flammarion, Paris.

,,Bourget vide ses cartons''. Dit oudje (verschenen in 1899 onder den titel ,,Trois Ames d'Artistes'') wordt nu ondergebracht in de ,,Nouvelle Collection Illustrée''. De schrijver stelt de vraag, of een artist de passies, welke hij in zijn boek laat werken, ook zelf moet hebben ondervonden. Onbelangrijk. Voorbehouden.

Bourget (Paul). L'Eucuyère. Plon, Paris.

Al bijna twintig jaren geleden verscheen deze zeer romantische roman in ,,Les Annales'' en had toen tot titel: ,,Mal d'Autrui n'est que Songe''. Een adellijk seigneur redt de engelsche Hilda uit de handen van Apachen. Het meisje heeft hem lief, hij zou gaarne een zekere juffrouw d'Albiac trouwen, en een andere rijkgeworden weduwe, vroeger een mannequin, tracht hem voor zich te winnen. Hij verlaat Hilda, die jammerlijk omkomt; Mejuffrouw d'Albiac versmaadt hem, en hij valt tot zijn straf in handen van de weduwe, die hem onder den plak brengt.

Wat langdradig. Lang niet voor iedereen. (Zie vorige aflevering).

Dufourt (Jean). Sur la Route de Lumière. Plon, Paris.

Twee vrienden heeft de oorlog van de vergankelijkheid overtuigd der stoffelijke bezittingen. Zij willen hooger op, zedelijk hooger. Beiden hebben fel geleden; de een verloor zijn geloof, de ander zijn liefde, maar zij vinden het verlorene weer. Ietwat realistisch en tamelijk rhetorisch.

Grimpret (Dr. Berthe) en **Vair** (Gabrielle).. Etudiantes. Calmann-Lévy, Paris.

Medische studente van groot talent, modern meisje met kunstmatigen onafhankelijkheidszin, tracht zich vrij te houden van de liefde, maar vindt ten slotte in Nadol den man, dien zij niet weigeren kan. Onpersoonlijke stijl; geen talent van uitbeelding, zoodat de roman een levenloos verhaal blijft.

Hamp (Pierre). Les Chercheurs d'Or. — Nouvelle Rev. francaise, Paris.

Pierre Hamp heet met zijn naam Bourillon. Hij heeft zich uit den werkmansstand opgewerkt. Hij gelooft aan proletarische kunst en schrijft socialistische romans. Er zit goeds in, maar meer verkeerds. Dit boek, dat op ontroerende wijze de ellende beschrijft van Weenen, waarop eenige gewetenloozen speculeeren om zich te verrrijken, wordt helaas bedorven door de onnoemlijke platheden en de valsche theorie, die Hamp zich veroorlooft uit te stallen.

Maryan. Maison hantée. H. Gautier, Paris.

Het boek is volmaakt onschuldig. Naar mijn smaak zijn al de personen, die erin optreden, wat al te smetloos en volmaakt. Maar zulke lieve en goede menschen bestaan er in werkelijkheid, en er is niets tegen in te brengen als de schrijfster hun de voorkeur geeft. Voor iedereen.

Werth (Léon). Clavel, soldat. A. Michel, Paris.

De schrijver is een anarchist; voor *hem* bestaat er geen moed en vaderlandsliefde. „La guerre est une blague", waarin hij wel gelijk kan hebben. Maar zijn realistische beschrijvingen, zijn gesprekbrokken van fransche soldaten, zijne beschuldigingen tegen de legerleiding, zeggen ons niet veel. 't Lijkt alles meer literatuur dan de schrijver waar chijnlijk vermoedt en „la littérature est aussi une blague". Voor volwassen lezers.

De volgende boeken zijn beslist af te keuren en wij noemen hier schrijvers en titels alleen ter waarschuwing

Charmy (R.). Les Culs-terreux. In deze langdradigen roman staan enkele goede dingen, maar de tendenz is slecht. Volgens den schrijver heeft de kerk afgedaan en ik weet niet wat voor syndicaat moet haar vervangen. — **Corday** (Michel). Sésame ou la Maternité Consentie. Onzedelijk; schandelijke leerstellingen over huwelijk. Veel gepraat over neo-malthusianisme. —

Gautier (Théophile). Le Roman de la Momie. Egyptische roman uit den tijd van Mozes. Een arsenaal van wetenschappelijke of onwetenschappelijke bizondèrheden, die de lezing tamelijk saai maken. Maar wat het ergst is: menige beschrijving is scabreus. — **Granvilliers** (J. de). L'Amant libérateur. Verdediging der vrije liefde. Deze moet het huwelijk vervangen en zal de menschen gelukkig maken, meent de kwibus.— **Houville** (G.d'). Tant pis pour toi. d'Houville is de pseudoniem der echtgenoote van Henri de Régnier, geboren Marie-Antoinette de Hérèdia. Al wat zij schrijft is min of meer pervers. Zelf definieert zij haar roman als: le tableau pervers de deux âmes presque nues." — **Prevost** (Marcel). Le Scorpion. Behoort tot de meest vuile en anti cléricale romans van dezen schrijver. Hetgeen enorm veel zegt. — **Richepin** (Jean). Le Coin des Fous. Een bundel vertelseltjes, die volgens den schrijver „horribles" zijn, maar volgens ons vooral onbeduidend en heel vaak onzedelijk. Hetgeen te verwachten was van Richepin. — **Truc** (G.). Tibériade. Schijnt vooral duidelijk te willen maken dat er geen grond en reden is om te gelooven.

DUITSCH.

Handel Mazzetti (E. von). Rita's Briefe. Ve Teil.

Het laatste deel der brieven van Rita is thans verschenen. Zij bevatten het einde der booze vervolgingen van de gewetenlooze ouders tegen het ongelukkige kind. Steeds meer weerzinwekkend en — wij mogen het gerust zeggen — ongelooflijker worden de pogingen der schandelijke moeder om haar eigen weerloos kind te koppelen aan den losbol van Lorenzen,dien Rita als den vleeschgeworden Satan verafschuwt.

Vaak is aan Mazzetti wreedheid verweten jegens haar geesteskinderen — men herinnere zich de onbarmhartige terechtstellingen van haar meest sympathieke helden en heldinnen, de geraffineerde bijzonderheden van hun marteling en dood, het onbeschrijfelijke lijden van hun liefste naastbestaande b.v. van Sophie von Tessenburg in Der Deutsche Held — van de arme Margareta, van Jesse's kind-vrouwtje e.z.m. Inderdaad, zij verstaat de kunst hun lijdenskelk zoo bitter mogelijk te maken en laat hem door haar ongelukkige schepselen tot den droesem ledigen.

Nergens wellicht maken wij droeviger lijden mede dan van de onschuldige, kinderlijke — soms kinderachtige Rita, wie de donkerste afgronden van zonde en schande zoo onbarmhartig worden geopend. Hartverscheurend luiden haar klachten als zij tegen haar geliefde meesteres, de moederoverste Mathilde, haar ontzettend leed uitjammert en als een vervolgd en ten doode

gewond vogeltje bij de vrome kloostervrouwe bescherming en redding zoekt.

Men weet het droef-blijde einde van haar beproevingen. uit *Bruderlein und Schwesterlein*. In doodsangst klampt zij zich vast aan het zware kruisbeeld, dat op haar neerstort en haar in zijn val verplettert. Zoo blijft haar het ergste bespaard. 't Spreekt vanzelf dat wij in deze brieven de groote eigenschappen der beroemdste Duitsche schrijfster telkens te bewonderen krijgen. Jammer alleen dat alles in zulke grijs-zwarte tinten is gehouden, zoodat zelfs Rita's lichtgestalte gevaar loopt er door verduisterd te worden.

Aardig is de beschrijving van een Katholieken Autoren-Abend, door Rita bijgewoond, waarin wij de groote Oosterrijksche Kath. auteurs Von Kralik, Eichert, Domanig zien optreden, terwijl Enrica von Handel-Mazzetti zelf een fragment van *Meinrad denkwürdiges Jahr* en een gedicht op den dood der keizerin Elisabeth voordraagt. M. S.

ENGELSCH.

Bojer (John). God and Woman. Hodder & Stoughton, London.

Eenvoudig levensverhaal van een kinderloos oudrenpaar. Soms lijkt het wel wat al te uitvoerig, maar door zijn fijnheid van detailbeschrijving houdt het de aandacht geboeid. Het boek staat uit boven de gewone huis-of-tuin romans.

Bowen (Marjorie). The Pleasant Husband and other Stories.

Korte verhalen. Een enkel valt een weinig uit den toon. Over het algemeen geschikte lectuur.

Burroughs (Edgar Rice). Tarzan the Terrible. Methuen, London.

In 't Nederlandsch hebben wij al „Tarzan van de Apen'' en „De terugkeer van Tarzan''. In onze bespreking, verleden jaar, noemden wij beide boeken scenario's voor de film. Ook deze allernieuwste Jungle-roman is van dezelfde soort: een film van avonturen, waar verstand en ademhaling bij stilstaat, door den held beleefd in de wildernis van Afrika te midden van wildwoeste stammen en voorhistorische dieren.

Burroughs (Edgar Rice). Thuria, Maid of Mars. Methuen, London.

Ditmaal is B u r r o u g h s toch werkelijk te extravagant.

De avonturen van Tarzan eischten al zooveel goeden wil van den lezer, om die aaneenschakeling van onmogelijkheden te verdragen; maar hier maakt de schrijver het nog wat erger. Tot tooneel heeft hij de planeet Mars gekozen en kan zijn koene verbeelding vrij spel laten. Waarlijk hij heeft een „extravagant kind of talent''.

Durand (Ralph). The Mind Healer. Collins, London.

De schrijver voert zijn held in de grootste moeilijkheden en den lezer brengt hij, door zijn natuurlijken verteltrant, zoo ver, dat hij zich alles op den mouw laat spelden. Het is grappig en dwingt tot lachen.

Fowler (Mabel). A Bright Green Snake. John Bale, London.

Een gewetenlooze dokter en een monsterachtige verpleegster en een mooi meisje, hun beider slachtoffer. Een onaangenaam boek, dat in onmogelijke overdrijving zijn kracht zoekt.

Hall Caine. The Master of Man. The Story of a Sin. Heinemann, London.

Wij hebben vroeger in dit Tijdschrift eene studie opgenomen over Hall Caine, die eenige jaren geleden in ons land veel van zich deed spreken wegens zijn boek „De Vrouw, die Gij mij Gegeven hebt'', waarin hij een volslagen valsche voorstelling geeft van de huwelijkswetgeving der Kath. Kerk. Er is heel wat reclame gemaakt voor dien roman en er zijn weer een massa verkeerde denkbeelden door verspreid. Dit nieuwe boek wordt ook weer aangekondigd met de groote trom. Hetgeen toch eigenlijk niet noodig was, want Hall Caine heeft een zeer uitgebreiden lezerskring. De „Story'', waardoor wij aardige bijzonderheden vernemen over het eiland Man, waar de schrijver woont, is soms vrij gepassioneerd en blijft het best beperkt tot lezers van rijpere ervaring.

Laney (P. de). The Toll of the Sands. Fisher Unwinn, London.

Een liefdesgeschiedenis en een avonturenroman, die ons brengt in de goudvelden van Nevoda. Gewone ontspanningslectuur.

Wodehouse (P. C.). Indiscretions of Archie. Jenkins, London.

Een dol-dwaas boek, dat door het malle optreden van Archie de lachspieren voortdurend in beweging houdt. Een enkelen keer is de aardigheid niet van geheel zuiver allooi.

Wright (A. V. G.). The Unrelated Family. Jarrolds, London.

Wie van kinderen houdt zal dit boek met groot genoegen lezen. De schrijfster vertelt van haar ondervindingen als vrijwillige helpster in een huis van weesjes, die volgens de Montessori-methode worden opgevoed. Zij doet dit met humor en frissche oorspronkelijkheid; met vroolijkheid en gevoel. Een lief boek.

VARIA.

Een Tekort. In *Der Gral* van December 1920 schreef Johannes Eckardt over *Die Literaturarbeit der deutschen Katholieken*. En hij drukte zijne verwondering er over uit dat zoo weinig katholieken zich bewogen op ,,Detailsgebieten der Literaturwissenschaft.'' Hij geeft met vele moeite verkregen getallen, die het statistisch bewijs moeten leveren.

De naam is die van den behandelden schrijver, het cijfer geeft het getal katholieke auteurs aan, die zich met hem en zijn werk bezighielden:

Abraham à Santa Clara, 2. — Achim von Arnim, 1. — Ernst Moritz Arndt, 1.— Gottfried Bürger, 1.— Clemens Brentano, 6.— Martin von Cochem, 1.— Annette von Droste-Hülshoff, 8.— M. von Diepenbrock, 1.— Martin Deutinger, 1.— Joseph von Eichendorff, 9.— Wolfram von Eschenbach, 2.— Theodor Fontane, 2.— Herman von Gilm, 1.— Gleim, 1.— Grillparzer, 6.— J. Gotthelf, 1.— Martin Greif, 4.— Wilhelm und Jakob Grimm, 2.— Goethe, 11.— J. von Görres, 1.— E. Geibel, 1.— Hölderlin, 1.— Herder, 2.— Hamerling, 5.— F. Hebbel, 4.— W. Hauff, 1.— H. Heine, 4.— Handel-Mazzetti, 5.— Ibsen, 2.— Gottfried Keller, 2.— Kleist, 6.— Kralik, 3.— Körner, 2.— Lessing, 5.— Lenau, 1.— Otto Ludwig, 9.— Liliencron, 1.— Mörike, 1.— Novalis, 1.— A. Pichler, 1.— F. v. Pocci, 2.— Jean Paul, 2.— Raimund, 1.— F. Reuter, 2.— Ringseis, 3.— W. Raabe, 2.— P. Rosegger, 2.— F. v. Spee, 3.— Ch. Sealsfield, 2.— F. Stolberg, 1.— F. Schlegel, 1.— F. Schiller, 21.—A. Stolz, 2.— Angelus Silesius, 1.— J. v. Scheffel, 2.— Stelzhamer, 1.— F. von Saar, 1. — E. Schönaich-Carolath, 2.— A. Stifter, 5.— L. Tieck, 1.— L. Uhland, 4.— Walther v. d. Vogelweide, 2.— J. H. Vosz, 2.— Ch. Wieland, 1.— R. Wagner, 1.— F. M. Weber, 5.—.

Als men bedenkt dat het overgroote deel dezer geschriften niet eens van veel beteekenis zijn, dan moet men erkennen dat hier een groote achterstand is.

Index Het boek van Edmond Cazal *Sainte Thérèse* is op den Index geplaatst. Een niet-katholiek C. Serrurier zegt van dit werk: ,,Geen vooropgezette meening geeft Cazal van haar,

geen heilige of zielszieke is zij, maar een vrouw met een uiterst gecompliceerd karakter. Haar geloof bracht haar, in verband met haar hysterischen aanleg tot mystieke verrukkingen... Gruwelijk is het eind van het boek: het sollen met het lijk der heilige. Vanwaar komt het litteeken in het hart van Theresia, dat nog heden te aanschouwen is? Cazal geeft een hypothese zóó ontstellend, dat men het werk met huivering ter zijde legt."

Ten slotte vindt hij het „een mooi boek door een scherpzinnig psycholoog geschreven, maar dat men niet zonder kritiek moet lezen, omdat het werk is van een vijand van Rome en aan partijdigheid mank gaat." En óf!

De Immoraliteit. Ook van niet katholieke zijde hooren wij al luider en scherper protesteeren tegen de onzedelijke lectuur. Ida Heyermans heeft sinds lang waarschuwend hare stem verheven. Henri Borel, onlangs in „Het Vaderland," sprak minachtend van de „zwoele" literatuur" en betreurt het dat Julia Frank, Jo de Wit en een paar anderen deze zware, zwoele atmosfeer in onze romanletterkunde gebracht hebben. Het „badnummer van *Het Leven*" is dit jaar weer erger dan onfatsoenlijk. Krachtig geeft de Redactie van het „Utrechtsch Dagblad" lucht aan hare verontwaardiging: „Het zoo juist verschenen badnummer van het geillustreerd weekblad „Het Leven" geeft ons aanleiding tot de vraag, of ons volk medeplichtig mag blijven aan de vergroving en verploerting, waarmee een gedeelte der geillistreerde pers ons vergiftigt, en haar lezers verschalkt ten bate van louter commercieele bedoelingen."

Wij verheugen er ons over, dat men in wijder kring begint in te zien, wat een gevaar de vuile pers is voor ons volk.

Toch zal het nog lang duren, eer uitgevers als Querido en boekhandels als de tegenwoordige op het Spui te Amsterdam hun brood niet meer zullen verdienen.

Maar alle actie tegen de verkrachting onzer volkskracht, behoort te worden geëerbiedigd en van overdrijving moet men niet licht spreken. Zachte heelmeesters... U weet wel!

Wij kunnen dan ook niet nalaten het te betreuren dat een katholiek weekblad, in een onbewaakt oogenblik, het voorlichten op het gebied voor lectuur laatdunkend noemde het afbakenen der „douane-grenzen". Men zond ons daarover een frisch stukje, dat wij echter niet opnemen, om deze heel eenvoudige reden: het was alleen wat ongelukkig uitgedrukt, hetgeen den beste kan overkomen.

Wel zouden wij sommige katholieke literatoren, of would-be literatoren willen smeken toch niet te veel met „literaire waarde" en „hooge kunst" te gaan schermen. Die bestaat er maar heel weinig, en als zij in ander opzicht niet goed is kunnen wij haar missen als kiespijn. En bovendien is dat voorgewende fijnproeven van kunst gewoonlijk niets dan aanstellerij, welke men het

meest vindt bij menschen, die nooit van iets ernstige studie hebben gemaakt, óók niet van letterkunde.

Prikkel-idyllen. Hoe Cornelis Veth tot het schrijven zijner genoegelijke prikkel-idyllen kwam, vertelde hij aan een redactrice van *De Amsterdamsche Dameskroniek.*

,,Ik ben op zekeren dag de parodieën door Bret Harte gemaakt op werk van Cooper en Bulwer, en zelfs op sommige verhalen van Dickens, gaan illustreeren en daardoor kwam ik op het denkbeeld, zelf ook iets van dien aard te schrijven.

,,Dat is al lang geleden, want mijn Prikkel-Idyllen zijn meer jeugdwerk dan het wel lijkt.

...'Heb er véél pleizier van beleefd. De kritieken waren bijzonder goed en ook bij het publiek vielen mijn idyllen in den smaak. Enkele deeltjes zijn reeds geruimen tijd uitverkocht. Binnen niet al te langen tijd zal dan ook een tweede druk verschijnen.

,,Een enkele keer is wel eens gebleken, dat een lezer mijn bedoeling maar dan ook absoluut niet had begrepen. Dan werden mijn charges voor zoeten koek geslikt. Intusschen geloof ik wel, dat dit uitzonderingsgevallen waren.

,,Een andere categorie meende uit mijn boekjes te mogen opmaken, dat ik nu gedurende mijn verder leven steeds tegen detectieve verhalen en dergelijk werk zou blijven ageeren.

,,Ik ben dat alsoluut niet van plan. Mijn Prikkel-Idyllen vormen met de in 1918 verschenen parodieën een afgerond geheel, waaraan ik niets meer zal toevoegen.''

Alles lezen? Un autre préjugé, des plus répandus, consiste à prétendre qu'un livre, pourvu qu'il soit bien écrit, ne peut pas faire de mal. J'entends dire cela dans la rue, chez les pauvres, dans les salons.

Oh! je sais bien qu'on fait exception pour les jeunes filles. On veut bien admettre qu'elles ont droit à une sorte de système protecteur. Mais dès qu'elle est marieé, il semble qu'une femme puisse impunément lire toutes sortes de livres. Je n'en crois rien.

Peut-etre pourrait-on admettre, qu'un homme ou une femme, parvenu à la maturité,d'esprit cultivé et avisé, ayant l'expérience du sophisme et le mépris de la bassesse morale, pourra lire impunément beaucoup de livres, meme faux, meme mauvais, s'il y a une raison de le faire. Mais tout lire! Et tout lire avant d'avoir beaucoup vécu! Songez donc à l'effroyable amas de mensonges, et de sottises, et de perversité morale que représente, à coté de purs chefs-d'oeuvres ou d'oeuvres estimables, une litterature quelconque, meme si l'on ne tient compte que de ses écrivains de talent et de ses livres composées habilement.

Et vous présumez assez de vous-meme pour penser que ce flot mêlé de systèmes, d'affirmations, d'insinuations, d'appels à la

sensualité, de descriptions, de contradictions, passera dans votre esprit sans y laisser de trace!

Vous croyez que pourvu qu'un livre soit artistement fait, il est inoffensif, comme si l'art n'ajoutait pas une force et un charme à des doctrines ou à des sentiments dont sans lui la grossièreté vous eut choqué? Ou bien vous imaginez-vous que votre admiration s'attachera exclusivement à la forme et que vous demeurerez insensible à l'idée bien parée et chantante?

(René Bazin.)

Karl May. Wie kent zijn jongensboeken niet. Wie heeft ze niet gelezen en gaarne zelfs, toen misschien de jongensjaren al lang voorbij waren.

Toch vindt men den naam van dezen volksschrijver maar heel zelden in eene duitsche literatuurgeschiedenis, waar wel de namen prijken van anderen, die met hem niet vergeleken kunnen worden.

Hoe komt dat? Omdat in den tijd van het naturalisme er eene May-Hetze op touw is gezet en de boeken van dien volbloed romanticus in den ban werden gedaan omdat zij niet waarheidsgetrouw waren. Ik weet niet meer wat al bezwaren men aanvoerde: May was een bedrieger; hij had nooit de landen en volken gezien, die hij beschreef; zijn Indianen waren kinderen zijner verbeelding en May nam de lezers bij den neus. Het zijn sprookies, louter verzinsels, die hij als ware verhalen aan den man zocht te brengen.

Nu het valsche waarheidsfanatisme der naturalisten door bijna niemand meer wordt geduld, lijken die beschuldigingen zoo belachelijk en dwaas. Als men dien waarheidsmaatstaf ter beoordeeling aanlegde, wat bleef er dan over van *Salambô*, van *l'Atlantide*, van den heelen Jules Verne, ja van de grootste meesterwerken der wereldliteratuur. Max Geiszler slaat den spijker op den kop, als hij zegt: May was door en door een romantiker en daarin ligt de verklaring van de begeestering des volks voor dezen schrijver en van den haat en vijandschap der wijzen, die een kunstmatig naturalisme en rationalisme wilden aankweeken.

Hun pogen is vergeefsch geweest. Karl May is een van de succesvolste en invloedrijkste duitsche schrijvers van den lateren tijd (hij stierf in 1912) en het wordt hoog tijd dat de schrijvers van handboeken voor letterkunde hem weer de plaats geven, die hem toekomt.

Fogazzaro. Een vriend van Fogazzaro, Gallarate Scotti, heeft het leven geschreven van den veelbesproken Italiaanschen schrijver. Een zeer belangrijk werk, dat ons een blik gunt in het zieleleven van den uiterlijk rustigen, maar innerlijk zoo hartstochtelijken man. Hij wist te verbergen wat er in hem omging. Zoo was hij van 1866 tot 73 een ongeloovige, doch

om zijne ouders niet te verdrieten, wist hij zijn toestand zoo geheim te houden, dat niemand het ooit bemerkte. Het beste werk, literair beschouwd, is *Piccolo Mondo Antico.*

Waar Scotti spreekt over het modernisme van Fogazzaro en de veroordeeling zijner beide romans *Il Santo* en *Leila* trekt hij wel wat al te veel partij voor den aangevallene

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Ditmaal neemt de Redactie de vrijheid het plaatsje te bezetten, dat zij zoo gaarne overlaat aan anderen. De reden is, dat zij zoo spoedig mogelijk eene vergissing wil herstellen door een schrijver van de *Nieuwe Eeuw* in het laatste Julinummer begaan.

Hij haalt eene bespreking aan uit Boekenschouw(Juli), waarin wij een zeer slecht boek afkeurden en er bijvoegden dat die auteur als motto had genomen een wanhopig-dwaze en irriteerend vlegelachtige verklaring van den „alcoholist Verlaine".

De onbekende in de *Nieuwe Eeuw* meent dat wij daardoor het genie miskennen van Verlaine, den dichter van *Sagesse.*

Waarom? Wij zouden juist het tegendeel denken. Toen wij die wartaal van Verlaine, zoo stuitend dat we ze hier maar niet opnieuw zullen afdrukken, als het verkozen motto aanhaalden, konden wij toch moeilijk zeggen dat het woorden waren van den „subliemen Verlaine". Evenmin als wij ooit, sprekend van zijn „Odes en son honneur", zullen mogen zeggen dat ze zijn van een reinen dichter.

Neen, dat motto was inderdaad van den „alcoholist" Verlaine; ik kan tenminste niet veronderstellen dat hij nuchter zoo iets zou hebben geschreven; en die beruchte en liederlijke „Odes" zijn van den erotomaan Verlaine. Omdat Verlaine in „Sagesse" en elders een groot en een zuiver dichter was, behoeft men hem dien titel niet te geven, als hij ons onpasselijk maakt. Wij mogen medelijden hebben met den armen, willoozen zwakkeling— maar niet uit medelijden onze lezers op een dwaalspoor brengen.

Hoe wij overigens Verlaine als groot dichter waardeeren, afgezien van het pornografische in zijn werken, kon toch wel bekend zijn uit het feit, dat de hoofdredacteur van „Boekenschouw" twee jaren geleden op zes verschillende plaatsen in ons land eene

lezing hield over den franschen dichter, om de toehoorders nader te brengen tot de schoonheid van zijn „Sagesse" vooral. En dat dezelfde in een ander tijdschrift een artikel wijdde aan Verlaine, waarin deze gehuldigd werd in hooggestemde woorden van bewondering.

Maar daarom gaat het toch waarachtig niet aan, indien wij gedwongen worden een afschuwelijkheid van Verlaine te citeeren, er bij te voegen dat hij zoo'n groot en prachtvol dichter is. De lezers hebben er recht op te weten, dat er in Verlaine een jammerlijk gedegenereerde valt te onderscheiden en een gevoelvol en bewonderenswaardig kunstenaar. Wie dat vergeet, is niet verantwoord tegenover zijne lezers.

CORRESPONDENTIE.

M. Fr. d e n H. vond in een fransch werk aangehaald eene verhandeling over het nut en den dieperen zin van goede omgangsmanieren. Naar hij meent van Fénélon of Bossuet. In Fénélons: Education des Filles vond hij niet wat hij zocht. Het is ook mogelijk dat hij zich vergist in den naam van den schrijver. — Kan een onzer lezers ons hier misschien op weg helpen?

Fr. t e M. Het boek van Alie Smeding hebben wij besproken in een der voorgaande afleveringen. Wij gelooven dat de tijd van dergelijke fotografie - en grammofoon literatuur voorbij is. Mogen wij U opmerken dat Alie Smeding eene schrijfster is.

R. P. R. t e H. Wij nemen gaarne uwe vraag in overweging, ofschoon wij ons niet ontveinzen dat het zeer moeielijk zal wezen, daarop een afdoend antwoord te geven. Zij, die dergelijke citaten bijeen wenschen te houden en te ordenen, zullen waarschijnlijk voor zich zelf wel eene methode hebben uitgedacht. En u weet: het best vindt men gewoonlijk waaraan men gewend is. Toch willen wij eens vragen of er onder onze vrienden en medewerkers zijn, die op dit gebied iets praktisch hebben uitgedacht.

W. H. t e Br In 't vierde deel van zijn „Letteratura della Nuova Italia" zegt B e n e d e t t o C r o c e van de periode, wier vertegenwoordigers hij noemt D'Annunzio, Fogazzaro en Pascoli, dat zij verfijnd is en subtiel maar onwaarachtig: „spira vento d'insincerita". Dat verschilt nog al met uw citaat. Maar ik voeg erbij dat ik het wat Fogazzaro (ik bedoel hier alleen zijn kunst en niet zijn modernisme) absoluut niet eens ben.

DANTE ALIGHIERI
1265 (tusschen 18 Mei en 17 Juni) — 1321 (14 (?) September).

In *De Hollandsche Revue* van Augustus vielen mij deze woorden op:

Voor velen is hij (Dante) een bijna legendarische figuur geworden, voor anderen werd hij een „ingewijde'' in den occulten zin van het woord, voor weinigen werd hij de groote Trooster onder de menschen, in vele landen, voor vele eeuwen. Voor de meesten hangt om Dante en zijn werk de dorheid van een museum-atmosfeer. Zijn geest leeft niet in het levende woord, maar zucht in zwaarwichtige studie. Men *leest* niet Dante, heet het bij velen, men *bestudeert* Dante. En door dit al te gangbare begrip, werd Dante voor den tijdgenoot geplaatst op een schier ongenaakbaren afstand, ging men hem zien als een geest, dien men niet nabij kan komen, die niet te doorgronden is, zeker niet voor het menschenkind van dezen tijd, die de schoonheid vlot ontvangen en niet veroveren wil.''

En daarna gaat de schrijver voort en betwijfelt of de wijze, waarop men hem in Nederland zal herdenken, Dante nader zal brengen tot het nu-levende geslacht.

De voorbereidingen, die op het oogenblik in gang zijn in Nederlandsche letterkundige kringen, waar men graag gewichtig doet, om, straks, op 14 September, op bijzondere wijze het feit te herdenken dat zes eeuwen geleden, Dante uit het aardsche leven verdween, wijzen er nu reeds ondubbelzinnig op, dat de aanstaande „Dante-herdenking'' in het minst niet er toe zal bijdragen Dante nader te brengen tot het nu-levende geslacht, Dante te brengen uit de levensarme sfeer van de studie-kamer, uit de doode zalen van literaire musea, hem te brengen als een koning van den Geest *onder* de menschen.

Maar niettegenstaande zoo veel sombere vermoedens, is deze klager, dien wij niet van overdrijving durven beschuldigen, overtuigd

dat er ook gelukkig in ons land een kring van fijn-gevoeligen is, voor wie Dante meer is dan een grondig „bestudeerd'' Dichter. Zij zullen op den 14den September een enkel hoofdstuk lezen uit zijn goddelijke Comedie en voor hen zal de dag stil zijn en wijding hebben.''

Wie ook de schrijver mag wezen der aangehaalde regelen, geleerd of ongeleerd, voornaam litterator of eenvoudig genieter van schoonheid, hij toont in elk geval eene mate van eerlijke openhartigheid, die weldadig aandoet.

Inderdaad: men *leest* niet Dante, maar men *bestudeert* hem.

Daar is natuurlijk niets op tegen, en zonder kennis van tijd en omstandigheden, waarin hij leefde, kan men ook de *Divina Commedia* niet verstaan.

Maar toen ik een dezer dagen den grooten catalogus van boeken over Dante in handen kreeg en de duizenden titels las — vervolgens kennis maakte met „Britains Tribute to Dante" (door Paget Toynbee) en zag dat er honderd bladzijden noodig waren om te vermelden wat er alleen in het Engelsch over Dante verscheen van 1844—1920, maakte zich toch wel een weinig de vrees van mij meester, dat hij te veel een voorwerp van onderzoek is geworden. Zeer zeker, Dante is iemand die de menschelijke nieuwsgierigheid moest opwekken, evenals Shakespeare en Homeros. Iedere schrijver, hij behoeft maar lang genoeg dood te zijn om het onderzoek moeielijk te maken, kan rekenen op een ongewone belangstelling bij het nageslacht, indien er een waas van geheimzinnigheid hangt om zijn persoon of zijn werk. Maar dit soort belangstelling, licht te verklaren uit menschelijken speurzin, is minder vereerend voor wien zij geldt dan dat zijn nagelaten werk gemeengoed is geworden van alle ontwikkelden.

En dat zal niemand durven beweren van de *Divina Commedia*.

Vraag maar in uw omgeving; iedereen kent Dante en den titel van zijn beroemd gedicht, maar hoe weinigen hebben het gelezen!

Zouden de nijvere en scherpzinnige studiemenschen, die in elk woord een geheime bedoeling en in iederen zin een dubbele beteekenis zochten, niet een weinig schuld er aan hebben, dat het meerendeel der gewone stervelingen Dante is gaan beschouwen „als een geest, dien men niet nabij kan komen."

Shakespeare vinden wij prachtig, ook al weten wij niet of zijn eigenlijken naam niet Bacon moet luiden. Wij lezen en hooren zijn stukken en laten snuffelaars zijn verzen omwoelen, of zij wellicht eens het groote geheim zullen ontdekken.

In Homeros en zijn helden verheugen wij ons, en laten rustig anderen onderzoeken of zijn werk een rhapsodie is van velen of het gedicht van één zanger.

Waarom zouden wij allen geen vreugde kunnen beleven aan de *Divina Commedia*, als wij eene goede uitgave nemen met sobere verklarende aanteekeningen, die wij niet ontberen kunnen bij eerste lezing?

Waarom zouden wij Dante niet kunnen volgen op zijn tocht door Hel en over Louteringsberg naar het Paradijs, niet aangegrepen

worden door zijn ontzetting, meegesleept door zijn vreugden, opgeheven door zijn vervoeringen?

Als de gewone lezers, die geen levenstaak kunnen maken van al de Dante-vraagstukken, eerst moeten weten wat er al zoo geschreven is over Beatrice, het fijne begrijpen van dichters spel met het getal drie en negen, moeten achterhalen wat Dante ontleend heeft aan de Mohamedaansche mystiek, in hoeverre hij een voor- of tegenstander was van de tijdelijke macht der Pausen — blijft de *Commedia* ten eeuwigen dage voor hen een gesloten boek, in den letterlijken zin van het woord.

Men versta mij wel. Ik wil in 't geheel niet met geringschatting spreken over het werk van ernstige geleerden, die met noesten vlijt in de weer zijn om alles wat maar even met Dante in betrekking staat, op te helderen.

Maar wij behoeven niet te wachten totdat zij daarmede klaar zijn. Dat zal nog wel ettelijke eeuwen duren.

Ik wil ook volstrekt niet beweren dat de *Commedia* een gedicht is, waarin men kan doordringen zonder moeite en in eenige verloren oogenblikken. Maar elke ontwikkelde, die voor schoonheid van vorm en verhevenheid van gedachten gevoelig is, behoeft Dante niet te beschouwen als een die staat ,,op schier ongenaakbaren afstand''.

En zoo hoop ik dat naast de velen, die hem maken tot object van hun feesten, er ook anderen zullen zijn, die hem eeren door een enkel hoofdstuk te lezen uit zijn onsterfelijk gedicht.

En voor hen zal de dag stil zijn en wijding hebben.

A. GIELEN.

Literatuuropgave: Er bestaat eene vertaling der *Commedia* in dichtmaat door Dr. J. C. Hacke van Mijnden. Ik heb deze uitgave, welke niet in den handel is, nooit gezien, maar volgens mededeeling van een vriend, is zij een prachtstuk van technische uitvoering. Zij verscheen bij Kruseman te Haarlem (1867—73.) . Bij denzelfden uitgever verscheen in 1864 eene metrische vertaling, met aanteekeningen, door A. S. Kok. De Wereldbibliotheek gaf eene proza-vertaling van dr. H. J. Boeken, die goed bruikbaar is, doch minder voldoet dan de voorgaande. — De vertaling van J. R. Rensburg is ongenietbaar. Evenals bij zijne Boccaccio-vertaling krijgt men den indruk dat hij geen der beide talen voldoende kent. Nog altijd blijft de vertaling (1876) van Mr. Joan Bohl, in terzinen, aan te bevelen. De verklaringen zijn, zooals men door vergelijking gemakkelijk kan nagaan, voor een groot deel ontleend aan Kraus. — De nieuwste vertaling en proeve tot verklaring is van J. van Delft, verschenen bij Malm-

berg te Nijmegen. — Onder het afdrukken ontvangen wij Dante door B. Molkenboer. Daarover later.

Wie het weinige wil weten, dat van Dante's familie en van zijn eigen leven bekend is, kan het nuchter geschreven boek van E. B. J. Jansen O.P. raadplegen: Dante Alighieri, zijn leven en zijn Werken (Malmberg, 's-Bosch) Hij vindt daar verder, kort saamgevat, alles wat hem van belang kan zijn en den weg wijzen voor verdere studie.

BERICHTEN UIT ENGELAND.

Een leelijke beschuldiging tegen Byron.— Een andere lezing van het geval. — Wat is Waarheid?

Daar is over Byron een nieuw boek verschenen, of juister gezegd: een boek dat in 1905 reeds werd uitgegeven voor beperkten kring, wordt nu vermeerderd en verbeterd, onder het publiek geworpen. Men kan het betreuren dat zulks is geschied. Want is de inhoud op zich zelf reeds onsympathiek; de betrekking, waarin de schrijver staat tot den eenmaal gevierden, thans wellicht te veel gesmaden dichter, maakt deze uitgave nog onaangenamer. Ik bedoel *Astarte* door Ralph Earl of Lovelace (Ed.: Christopher— 18sh. net). Deze onvriendelijke bloedverwant tracht in *Astarte* te bewijzen, dat Byron's vrouw, die reeds na een jaar zich van hem scheiden liet, geen blaam kan treffen, omdat zij waarlijk alle reden had een verdere samenleving onmogelijk te achten. Het is bekend dat Lady Byron haar man verdacht in ongeoorloofde verhouding te staan tot zijne halfzuster Augusta Leigh en dat deze incestueuze omgang gevolgen had.

Lord Lovelace heeft het nuttig gevonden dit schandaal wederom op te rakelen en de beschuldiging te staven door oude en nieuwe bewijzen. Mij heeft hij niet overtuigd en zoover ik gelegenheid had het oordeel van anderen te vernemen, schijnen zijn argumenten ook bij hen niet zwaar te wegen. Dat Byron het niet nauw nam met de zedenwet is genoeg bekend, en de dichter zelf heeft geen pogingen gedaan om zijn afwijkingen te verbloemen. Integendeel, gelijk dat niet zelden voorkomt bij mannen van pathologisch-sexueelen aanleg, zocht hij het ziekelijk genot: zich slechter voor te stellen dan hij werkelijk was, en door de enormiteit zijner zonden tijdgenoot en nageslacht te verbluffen. Slechts voor een enkele zijner sexueele overtredingen maakt hij eene uitzondering en spreekt er over in geheimzinnige woorden en toespelingen. Niet zelden bekruipt mij de argwaan, dat Byron zich

interessant heeft willen maken en door zijn vage aanwijzingen de wereld aanleiding en gelegenheid heeft willen geven, zich met hem bezig te houden.

Anderen evenwel, voor wier gezag ik bescheiden mijn eigen meening laat varen, gelooven vast aan een feitelijk gebeuren en hebben de toedracht der geschiedenis als volgt gereconstrueerd.

In *Manfred* en elders jammert Byron over eene, die hij boven allen bemind heeft en die door zijn liefde diep rampzalig is geworden.

I loved her and destroyed her.

Men meent voldoende grond te hebben, in dat slachtoffer Mary Chaworth te mogen zien. Zij was niet gelukkig in haar huwelijk, liet zich verleiden door Byron en schonk hem eene dochter Medora. Vrees voor ontdekking, berouw over hare daad, of wat het anders geweest moge zijn, brachten haar geest in verwarring zoodat zij krankzinnig werd.

Augusta Leigh, de genoemde half-zuster van Byron, nam nu het kind tot zich en om den naam der arme Mary Chaworth te sparen, kon zij niet met de volle waarheid voor den dag komen tot hare zelfverdediging tegen den laster, waardoor zij al spoedig werd overstelpt. Want Byron had vele vrouwen het hoofd op hol gebracht en eene jaloersche vrouw is tot verschikkelijke dingen in staat.

Volgens deze verklaring berust derhalve de beschuldiging tegen Byron en Augusta Leigh op een lasterpraatje, dat hardnekkig werd volgehouden en door de beschuldigden, met het oog op feiten, die men verborgen wenschte te houden, niet weerlegd.

Lord Lovelace komt hier tegen op en volgens hem is Medora wel degelijk het kind van Augusta Leigh. De bewijzen voor zijne beschuldiging raapt hij gedeeltelijk samen uit de poëtische werken van den dichter en geeft verzen, waarin volgens hem wordt gezinspeeld op deze treurige verhouding. Maar wat hij als argument voor zijne stelling aan den dag brengt is zóó weinig overtuigend, dat men er juist het tegendeel uit lezen kan.

Als Lord Lovelace de gedichten aan Augusta gewijd, beschouwt als uitbarstingen eener zondige liefde, dan laat hij zich blijkbaar in de war brengen door zijne vooropgezette meening. Tegenover Augusta is de toon van Byron warm, gevoelvol, hartstochtelijk — wie zou anders van hem kunnen verwachten —

maar zijn woorden verraden niets anders dan gevoelens van dankbaarheid voor de liefde en trouwe zorgen, die zij hem steeds betoonde.

My sister! my sweat sister! If a name
Dearer and purer were, it should be thine...
Had I but sooner learned the crowd to shun,
I had been better than I now can be;
The passions wich have torn me would have slept;
I had not suffered, and *thou* hadst not wept.

Men moet bevooroordeeld zijn als Lord Lovelace om in den laatsten regel (en dan nog zonder verband met het voorgaande) een bewijs te zien voor de schuldige verhouding.

Byron zelf verklaart overigens dat Augusta om zijnentwille den laster heeft verdragen.

Though slander'd, thou never couldst shake:

Maar Lord Lovelace heeft ten zijnen dienste nog onuitgegeven brieven,en daarbij is er een die het geding in zijn zin zou beslissen, indien maar vaststond dat hij door Byron is geschreven aan Augusta.

Dat is echter ,,the question''!

Deze brief is gedateerd 17 Mei 1819; het adres is verwijderd en de aanhef luidt; ,,My dearest love.'' Dit pleit tegen de veronderstelling dat de brief werd geschreven aan Augusta, wijl Byron gewoon was haar te begroeten als ,,My dearest Augusta.'' Ook andere correspondentie geeft geen uitsluitsel en Lord Lovelace staat voor ons als de verdediger eener hypothese, waar tegenover een andere te stellen valt, die minstens waarschijnlijker is.

Eenige bijzonderheden over leven en karakter van Byron, welke wij in dit boek voor het eerst vinden, plaatsen den dichter in nog ongunstiger licht dan waarin hij alreeds voor ons stond. Overigens brengt het geen nieuws. Het doel dat Lord Lovelace voor oogen had bij het verzamelen dezer documenten, heeft hij niet bereikt. Tot eerherstel van Lady Byron was dat ook niet noodig, want niemand zal aarzelen haar in bescherming te nemen tegen den ontrouwen echtgenoot. Hetgeen wij toch met zekerheid van zijn gedrag weten, is meer dan voldoende om Byron te houden voor den aanstichter van het onheil in zijn huwelijk. Het is volkomen overbodig en toont gebrek aan fijn-

gevoeligheid, de schuld van Byron te willen vergrooten door hem te betichten van eene misdaad, die men niet bewijzen kan. Het ware beter geweest, indien men het familie-archief gesloten had gehouden en de nieuwsgierigheid der menigte niet had wakker geroepen voor een schandaal, waarmede men zich reeds veel te lang heeft bezig gehouden. B. v. d. Meer.

VLUGMAREN.

Een zonderlinge kritiek heeft Carel Scharten geleverd op *Jong Leven* van Felix Rutten en Marie Koenen. Men kan haar vinden in zijne „Kroniek der Nederlandsche Letteren" (De Telegraaf). Het dichtend paartje staat er boven, hetgeen al doet vermoeden dat Scharten niet van zins is zijn taak ernstig op te vatten, maar lust heeft een loopje te nemen met een paar letterkundigen, wier zonnetje hem te hoog gerezen lijkt.

Van Carel Scharten had ik tenminste meer geest verwacht dan uit dezen plompen aanval opstijgt:

„Een dichtend paartje! Ach, lieve idylle, ons in Limburg ontbloeid! Ziehier de dichterlijke bruiloft van Felix, den gelukkige, en zijne Marie! Snoeperige versjes van hém, en snuiterige versjes van háár, beminnelijk, dooreengekludseld in 's bruigoms hoogen hoed! En ge weet haast niet wat ge gelooven moet: uw poëtisch gehemelte, dat deze bruidsuikers zoet maar niet lekker vindt, of uwe oogen, die zien, dat het bruidje inderdaad Marie Koenen is, de eertijds zeer talentvolle dichteres in proza en vers.

Maakt de liefde geen kinderen van ons? Hoe werden deze twee auteurs, die men toch, zelfs Felix Rutten, tot nog toe ernstig nam, twee honnige rijmelaars van dichtjens zóó aanminnig, als zij in meer dan een halve eeuw in 't Hollandsch niet geschreven zijn!

Bij 't lezen van deze geniepige regels welt mij een „Ajakkes"! naar de lippen, voor ik het kan tegenhouden.

Wat 'n misselijke grapjasserij over het jonge geluk dezer twee menschen. Wat 'n boeren-bruiloft-geestigheid op „Felix, den gelukkige, en zijne Marie"! Wat 'n kleinzielige insinuatie in dezen zin, en vooral in het éene woordje dat ik cursief laat drukken: „deze twee auteurs, die men toch, *zelfs* Felix Rutten, tot nog toe ernstig nam". —

Scharten, de ijverige compagnon van Antink, spot-

tend over „een dichtend paartje”, het is of men de directie der Staatsspoorwegen de Hollandsche hoort uitlachen, omdat ze wel eens twee locomotieven voor haar treinen zette!

Dat is geen ernstige kritiek! Dat is vulling der „lollige rubriek”, waar de krantenlezers weten hun „lachedingen” te kunnen vinden.

Zeker, S c h a r t e n wijst menig versje aan, dat niet anders dan onbenullig kan worden genoemd. Daarin geef ik hem gelijk. Maar als hij het laat voorkomen of ongeveer alles van twijfelachtig gehalte is,zoetvloeiende gevoelloosheid en goedig-opgewekt voortleuteren, dan is hij door zijne onzijdigheid opzettelijk onrechtvaardig. Want behalve de paar strofen, welke hij aanhaalt en die hem sterk aan Gezelle doen denken, bevat *Jong Leven* zooveel ongekunstelde en zuivere poëzie, dat zij C a r e l S c h a r t e n onmogelijk verborgen is kunnen blijven.

* * *

HOE MORIE METZ-KONING DENKT OVER DE „MANNEN VAN TACHTIG EN HUN KUNST” blijkt uit een der „Noordewind-critieken en -commentaren” in de *Hollandsche Revue* (Juli) naar aanleiding van een aanval van Frans Coenen op K. Wybrands in de „Nieuwe Kroniek”:

De meest verheven kunst is gemaakt lang voor ’80. Ze is gemaakt door Aziërs, Indiërs, Semieten, Grieken, door de eerste Christenen, en door allen, die aangegrepen worden door het aanvoelen van een groot ideaal. Wanneer men bij deze kunst vergelijkt hetgeen de fameuze Tachtigers gedaan hebben, dan ontwelt ons, al naar ons temperament, een glimlachje of een schaterlach. De groote Kunst is niet gemaakt door de Tachtigers. Ze is gemaakt ondanks de Tachtigers, ook in ’80, en zou gemaakt zijn, ook al was het woord Tachtigers nooit genoemd.”

Wat hier zoo uitdrukkelijk wordt getuigd, zijn de grootste algemeenheden, die men bedenken kan. Men mag met even veel recht zeggen: Berlage en Cuypers zijn volstrekt niet de eerste groote bouwmeesters in de wereld. De Aziërs, de Indiërs, de Semieten hadden in dat vak ook hun knappe koppen. Maar wie twijfelt er aan, beste Mevrouw! —

Wat wij verder vernemen van deze dame is al van gelijken aard, verdrinkt in algemeenheid.

Het is... onmogelijk dat er ooit groote kunst gemaakt zou kunnen worden

zonder een groot Ideaal. Het socialisme is het ideaal van een groep, en het ideaal van een groep is een klein ideaal en kan niet brengen tot groote kunst. Het groote Ideaal is universeel en omvat alles, en heeft in het oog het einddoel van alle bestaan; *de vergoddelijking van den mensch.* Het loopt niet uit in de geestelijkheden van den tijd. Het ziet profetisch voor zich uit langs de lijn van de „Waarheid naar het einddoel van het Licht.''

Dat klinkt erg humanistisch en krijgt in den mond dezer bewonderaarster van het occultisme en van het warhoofd Rensburg een theosophisch bijklankje, dat zeer valsch doet. —

Morie Metz-Koning, die op haar eigen rekening niet-propere en tamelijk onliteraire werken heeft staan, deelt voorts ons vertrouwelijk mede: „een boek van Querido heb ik nooit uit kunnen lezen; van alle Geertjes heb ik gewalgd, en veel van het verdere gepruts heb ik goedig beschouwd als pogingen en meer niet.'' —

In deze beschouwing van de literatuur stond ik niet alleen. In vertrouwelijke oogenblikken hebben de enkele grooten, die ondanks '80 bestonden, mij gezegd er evenzoo over te denken als ik. Maar ze hebben gezwegen, omdat ze bang waren voor het kleine stukje brood, dat ze hier met literatuur verdienden, omdat ze bang waren geboycot te worden uit de tijdschriften, omdat ze de zoogenaamde koningin der aarde vreesden: de pers, die in dezen vuilen tijd niet de koningin, maar in velerlei opzichten de prostituée der aarde is geworden.

Ik, Morie Metz-Koning, die geen Indisch journalist ben, en die hier op literair gebied alles heb meegemaakt, beschuldig bij dezen de z.g.n. literatuur van '80, de jonge zielen van het opkomende geslacht dermate te hebben vergiftigd, dat ik dezen heelen perversen tijd beschouw als een gevolg van hun onjuist streven.''

Te veel eer. De letterkundigen van '80 hebben waarlijk zoo'n geweldigen invloed niet gehad. Het bederf was er al in hun tijd en zij zijn er zelf de slachtoffers van. De twijfelzucht, het paganisme, „de vergoddelijking van den mensch'', waarmede hun tijd besmet was, vonden uitdrukking in hun kunst, die door den rijken vorm de armzaligheid der toenmalige levensbeschouwing nog scherper deed uitkomen: een skelet in een koningsmantel.

Het publiek heeft zich eigenlijk nooit bemoeid met die kunst der Tachtigers.

Het Publiek, dat in stilte detective-romans las, en omdat het zoo netjes stond, over „Geertjes'' praatte, snakt naar romantiek, en leest boeken in andere talen, desnoods slechte vertalingen daarvan.

Het zal in stilte eerder grijpen naar een werk dat „Fernando'' heet, dan naar een omslag waar „Jaapje'' op staat. En wanneer het gesuggereerd,

in hypnose gebracht door de prostituée der aarde de Jaapjes en Geertjes zegt te bewonderen, dan heeft het zijn eigen ik verloren en daarvoor in de plaats gekregen de ijdelheid van de schreeuwers zelf; en wat zijn eigen ik verloren heeft, staat open voor alle geestelijk verval, voor elk *isme*, en voor alles, wat men in den tegenwoordigen tijd zenuwziekte noemt.

* * *

DE ZOOGENAAMDE KONINGIN DER AARDE, de pers, die in dezen in-vuilen tijd niet de koningin, maar in velerlei opzichten de prostituée der aarde is geworden'' is echter de eenige niet, die door haar aanprijzen van minderwaardige producten, haar spotten met het ,,eilandje der moraliteit'' (De Telegraaf) de argelooze stervelingen van de wijs brengt.

DE OPENBARE LEESZAAL te Amsterdam stelt open en bloot sommige boeken van Zola ten toon in de algemeene leeszaal, waar iedereen hen ter hand kan nemen, óók de minderjarige kinderen, die deze inrichting bezoeken. En wij armen worden gedwongen door onze kostbare belastingen dit ,,bedrijf van den kwade'' te steunen.

Volksopvoeding is een schoon ding, maar men moet haar vooral niet verwarren met volksverwoesting. FLANOR.

DE DUIVEL VAN ONZEN TIJD.

De bekende fransche schrijfster Colette Yver (madame Huzard-Bergevin) heeft in haar nieuwen roman: *Vous serez comme des Dieux!* een waardigen tegenhanger geleverd van haar vroeger verschenen: *Le Mystère des Béatitudes.*

Men herinnert zich zeker nog dit mooie werk indertijd ook in *Boekenschouw* besproken en geprezen als ,,een heerlijk boek — omdat het zoo waarachtig is''. De schrijfster trok daarin moedig te velde tegen den afgodendienst van het gouden kalf, een der meest beruchte van onzen tijd, en die helaas! wellicht op het grootste getal aanhangers kan bogen. Het was een verheerlijking, een apothéose bijna van de christelijke deugd der armoede, een doorloopende beschuldiging tegen allen, die slechts geluk verwachten van goud en geld.

Tegenover deze aanbidders van den modernen afgod, stelde zij een heiligen priester, zoon van een schatrijke familie, die echter zijn omgeving verliet, zijn bezit weggaf om zich in de grootste armoede te wijden aan de armsten der armen.

Madame Huzard heeft zich altijd op een eigenaardig standpunt geplaatst tegenover de problemen der moderne wereld. Toen het vraagstuk der wetenschappelijke opleiding van de vrouwen, haar recht op denzelfden werkkring als van den man aan de orde was, schreef zij haar beide romans *Princesses de Science* en *Dames du Palais*, waarin zij duidelijk aantoont, hoe moeilijk, zoo niet onmogelijk het voor de vrouw is haar natuurlijke roeping van gade en moeder te vereenigen met de uitoefening van haar ambt als arts of advokaat. Een meisje, dat zich aan de wetenschap wijdt, moet kiezen tusschen haar betrekking en haar natuurlijke, normale levensbestemming. Deze boeken werden in hun tijd veel besproken en weersproken, de toekomst gaf Colette Yver gelijk. De jammerklachten geslaakt door een Ada Gerlo, Justine Abbink e.z.m. zijn heldere echo's op de misschien reeds 30 jaar terug, door Yver gerichte waarschuwingen aan de toenmalige meisjeswereld.

Als katholieke schrijfster wordt madame Yver gewoonlijk niet beschouwd — hoewel zij in de laatste jaren steeds dichter en dichter ons kamp nadert, maar ontegenzeggelijk is het toch dat haar idealen ook door christenen worden nagestreefd, dat zij den zelfden strijd als wij voert tegen de afgoden en afgodjes van onzen tijd, dat zij front maakt tegen alles, waartegen ook wij waarschuwen: de dolle verheerlijking van het zingenot, de vurige aanbidding van het leven, — het eenig begeerenswaardige goed — de volle uitleving van het i k, den bitteren spot met allen die in versterving der zinnen, in zelfverloochening, in godsdienst en in nederigheid hun levensdoel zien.

Met haar scherpen geest en helder verstand heeft zij begrepen dat de wereld op deze wijze naar den afgrond holt en dat slechts redding te vinden is in het volgen van het Evangelie. Het Christendom alleen in zijn hoogste opvatting kan de menschheid stuiten in haar wilde vaart naar den ondergang. Wellicht is zij nog niet volledig doordrongen van de absolute waarheid van het Evangelie, en wordt zij meer door nuttigheidsbeginselen geleid dan door overwegingen van bovennatuurlijken aard, wanneer zij de christelijke geloofs- en zedeleer verheft boven de heillooze moderne theoriën. In elk geval mogen de katholieken in haar een medestrijdster voor hun zaak begroeten van meer dan gewone kracht en ongemeen talent.

In *Le Mystère des Béatitudes* heeft zij in den abbé Naim, een

heilige geteekend, zich hoog verheffend boven het oppervlakkige gedoe en het zondige streven eener wufte wereld. Met trekken aan den H. Franciscus ontleend, teekende zij in hem — ongetwijfeld naar levend model— den Apostel, zijn leven wijdend aan God en de lijdende menschheid. In haar laatste roman: *Vous serez comme des Dieux!* onthult zij een anderen lievelingsafgod door de tegenwoordige maatschappij algemeen vereerd: de Hoogmoed. En 't is weer een hoogstaand priester, die den strijd tegen dezen Duivel aanbindt.

Welke hoofdzonde brengt het meeste onheil aan? wordt gevraagd op een „literaire thee" in het huis van den beroemden romancier, aanstaand académicien, Paul Clergeon.

Het is een zeer intellectueel en artistiek gezelschap dat elken Vrijdagmiddag bijeenkomt in het salon van de goede, maar leelijke mevrouw Juliette Clergeon. Ook de beroemde, groote prediker abbé Parochin, een neef van de gastvrouw, brengt er een van zijn zeer zeldzame bezoeken en hoort de vraag, zoo juist gedaan.

Alle hoofdzonden worden genoemd, maar aan geen kan de noodlottige prijs worden toegekend, totdat de priester de eerste der „pêchés capitaux" aan den schandpaal hecht en haar in heftige bewoordingen aanklaagt.

Het zou jammer zijn deze philippica hier niet onvertaald te laten volgen:

„Le pêché initial c'est l'orgueil. C'est le pêché des anges, il gonfle un être de soi, lui cache ses limites, abolit la science de ses rapports vrais avec les autres êtres, l'orgueil enfin qui se nourrit de lui-même est un crime redoutable. Ce fut le duel abominable de l'ange et de Dieu. Les impies ont dit que Lucifer était beau d'entrer en lutte avec la Divinité. Non, Lucifer n'était pas beau, Lucifer était risible de méconnaître sa petitesse devant Dieu. On se moque du chétif qui ne se sait pas chétif et veut s'égaler à son dominateur. L'orgueil est une estime immoderée de soi-même qui fait qu'on se préfère à tous les autres même au plus grand que soi-même, à meilleur que soi. L'orgueilleux est comme intoxiqué de lui même. Lui seul compte, il s'isole. Il détruit l'équilibre sur lequel le monde repose, cet équilibre qui maintient la balance entre les individus et la collectivité. L'orgueil c'est l'absolu de l'individu. Bossuet a dit: „L'orgueil divise parcequ'il rapporte tout à soi."

Il est le pêché de notre époque. Nous en périssons; la morale

officielle veut bien se mettre d'accord avec la vieille morale catholique pour combattre les autres pêchés, mais l'orgueil elle ne le connait pas. On ne crie pas dans l'école: Humilité. L'humilité pour le laïque, c'est le raccourcissement de l'ignorantin, la chape de plomb qui écrase, c'est la stérile macération de l'esprit. On l'a royée des manuels. Alors vous avez assisté à l'explosion du moi, à son intolérable hypertrophie. Le moindre homuncule se gonfle de sa valeur, se grise de soi même, se croit un dieu. Comment connaitra-t-il la supériorité des autres puisque le moi livré à soi même est une force déchainée et qui ne se conçoit pas d'égale. Vous souriez de la vieille humilité chrétienne qui atrophiait, qui étouffait, qui jetait l'homme contre terre? Voyez aujourd'hui le déchainement de l'orgueil.

Son influence fait craquer l'appareil social. Il méconnait toutes les lois de la subordination des êtres. Qui donc a parlé du crime d'obéir? Il y a une immense aberration. Le mariage est ébranlé, la famille se lézarde, les réformes sociales ne cherchent pas la justice mais cette autonomie stupide de l'individu. Pas une infériorité ne consent de s'admettre. Satan s'est établi dans notre société, c'est lui la source de l'orgueil qui ne trouve l'homme que trop disposé. —

En dan nog ten slotte:

Il y a un diable de l'orgueil qui règne effroyablement et sans guerre sur les âmes modernes toutes disposeés à l'entendre. Il les transporte sur le pinacle du temple et sur les hauteurs d'où il leur montre le monde à leurs pieds et on adore le diable ou on adore soi-même."

Het gezelschap is niet van zijn meening. Zij ook aanbidden den afgod der maatschappij, den Duivel aan wien in de eerste plaats alle dwalingen en rampen, die de wereld teisteren, te wijten zijn. Voor hen is even als voor Nietzsche, Multatuli en de apostelen der moderne levensbeschouwing, nederigheid de ondeugd der zwakken en dommen. Alleen de in den oorlog blind geschoten Guépa, een bekend criticus, hoewel zelf ongeloovig, erkent de waarheid in de woorden van den priester. En dan zien wij het gift langzaam in de verschillende personen, die zich groepeeren om den abbé, doorwerken, hun leven bestemmen en beheerschen.

De jonge schrijfster Isabelle Senanska, offert aan den hoogmoedsduivel de liefde van haar edelen maar te eenvoudigen ver-

loofde om zich te verbinden aan den rumoerigen volkstribuun Zacharie, die alleen om van zich te doen spreken en de massa te overheerschen, bij de communisten aansluiting zocht, na te vergeefs succès te hebben gehoopt voor zijn romans. De schoone millionaire Valentine Houssenn laat zich scheiden van haar man omdat zij hem niet wil gehoorzamen en vrije beschikking verlangt over haar geld. De arme Juliette Clergeon komt tot de erkenning dat haar man haar offerde aan zijn hoogmoed toen hij zich haar leelijkheid getroostte en met haar trouwde alleen om door de letterkundige reputatie van haar vader in de wereld vooruit te komen.

Hun allen, aanbidders van den hoogmoedsduivel, stelt de abbé Parochin tot voorbeeld, een eenvoudige vrouw uit het volk, een vischverkoopster, vol berouw over een misstap, dien zij moedig afboet, vol zelfkennis van eigen zwakheid, vol zelfverachting en nederigheid.

Maar zelfs hij, de boetprediker moet ervaren,dat hij de aanvallen van den hoogmoedsduivel niet ontgaan kan. Na een schitterende preek, waarin hij zijn élite-publiek aan zijn lippen wist te boeien, worstelt hij vóór zijn kruisbeeld neergeknield tegen het gevoel van trots en ijdelheid, dat ondanks hem zelf, zijn ziel bekruipt. Nog feller strijd wacht hem als zijn levenswerk, een door zijn bewonderaars met verlangen afgewacht boek, door de geestelijke overheid wordt afgekeurd en niet mag verschijnen.

't Kost hem ontzettend veel zich te onderwerpen en zijn geesteskind te vernietigen, maar het offer wordt gebracht en als hij weer terug keert in het salon van Juliette Clergeon, waar allen vereenigd zijn, die zich „goden wanen, omdat zij naar de stem luisterden van den oproerigen engel", bekent hij, dat zijn werk nooit zal verschijnen, dat hij zich vergist had en zijn overheden hem van dwaling overtuigden. Allen protesteeren, varen uit tegen den aartsbisschop en diens raadgevers. Deze weten van niets, zij zijn de minderen van den abbé in geleerdheid, in ondervinding. Zijn gedweeheid is hun onbegrijpelijk. Maar de priester blijft onverstoorbaar kalm, zijn standpunt verdedigen; hij alleen kon geen gelijk hebben tegen de geestelijke censoren, zij wisten beter, welken verkeerden invloed zijn woorden op de zielen van zijn lezers konden uitoefenen.

— Maar als ik iets zwart zie, zal niets in de wereld mij dwingen het wit te noemen, roept er een woedend uit.

— Neen, men moet er toe komen te zeggen, ik zie het niet duidelijk, antwoordt de abbé, het ongeluk is zich te verbeelden dat er niets is dan zichzelf.

— En als een kind hebt gij u onderworpen, gij de meester van den kansel!

— Ja, ik heb mij onderworpen uit geheel mijn hart, meer nog, ik ben gaan denken als zij, die mij veroordeelden en veroordeel mij zelf nu ook. Ik verloochen mijn boek, ik trek het terug. Ben ik onfeilbaar omdat ik de gave des woords bezit? Omdat ik de redenaarskunst versta, overtref ik daarom mijn overheden? Neen, ik ben een arme priester, niets meer... Lach over mij, zooveel gij wilt, lach er om dat een oude man gehoorzaamt en er voor bespot wordt — ik heb mij onderworpen, ik heb mij onderworpen! Meer kan ik niet zeggen! —

En allen zwijgen, zij voelen zich als in een andere sfeer verplaatst; al deze frivole menschen, meenen in een wereld te verkeeren, waar niets meer bestaat van wat zij kennen, totdat eindelijk de blinde Guépa de betoovering verbreekt, door ieders gedachte uit te spreken:

— Maar dan moet men een heilige zijn!

En inderdaad, in echte priesters heeft de schrijfster de armoede en de nederigheid belichaamd, in den abbé Naim uit haar vorig, in den abbé Parochin uit haar laatste boek.

Wij schrijven geen beoordeeling van dezen roman en hebben dus niet te wijzen op mogelijke leemten en tekortkomingen, waaraan madame Yver zich schuldig maakte. Wij vragen niet of 't haar eigen geluid niet meest is, dat wij hooren in de welsprekende betoogen van haar schepselen, en verstikken den twijfel of abbé Parochin na den hoogmoed schitterend te hebben overwonnen, geen gevaar loopt zelf het offer te worden van het gevaarlijkste soort, waarin die ondeugd zich vertoont: trotsche nederigheid,— ons doel was alleen te wijzen op haar waarlijk magistrale uitbeelding van den Duivel, die onze hedendaagsche samenleving beheerscht en oorzaak is van al onze rampen en ellende.

Evenals eenmaal aan onze voorouders in het Paradijs strekt deze hoofdzonde de menschheid tot vloek en ondergang door haar te bedriegen met haar verderfelijke belofte: Gij zult als goden zijn!

HANS HEYNEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Studien* zet H. Padberg zijne studie voort over *Dante*. Het verwondert ons een weinig dat hij zich ergert over de felle taal, die de dichter Peter Damiani laat spreken tegen sommige hooggeplaatste geestelijken. Had Dante er niet alle reden voor om scherp tegen de misbruiken van zijn tijd uit te varen? Maar zelfs, al meent men hem niet van overdreven felheid te kunnen vrijspreken, dan gaat het nog niet aan te beweren dat zulks „geen taal is voor een aristocraat als Dante maar voor een stalknecht!" De heilige Hieronymus heeft zich nog wel andere uitdrukkingen veroorloofd dan hier aan Dante verweten worden. Als ooit, dan geldt wel hier de les, dat men geschriften behoort te beoordeelen naar den tijd, waarin zij geschreven werden.

In de rubriek „Mededeelingen" geeft Padberg eene korte verdediging van *Dante's Orthodoxie*. W. de Veer noemt *Spiritisme*: „inbeelding, bedrog of verraderlijke duivelskunst". Wijl de duivel geen kermisbeer is, die op commando zijn kunsten vertoont, zullen de meeste verschijnselen wel berusten op bedrog en inbeelding. F. Tummers onderneemt eene rechtvaardiging van de tegenwoordige praktijk der *Leenrente*. Hij redeneert aldus: zoo dikwijls iemand in de tegenwoordige omstandigheden geld uitleent, staat hij met en door den credietdienst een waarde af aan den leener. Welnu, volgens het aequivalentiebeginsel mag hij daarvoor een even groote waarde terugvorderen. Dit aequivalent, in geld uitgedrukt, is de prijs. Hij mag dus voor die praestatie, thans met iedere geldleening verbonden, een prijs of rente vorderen. Men begrijpt dat met de waarde, waarvan hier sprake is, de ruilwaarde van het geldbezit wordt bedoeld welke tegenwoordig door de algemeene schatting tot stand is gekomen. Het artikel verdient te worden gelezen door allen, die in deze kwestie belang stellen.

De Hollandsche Revue (Aug.) huldigt den knappen bibliothecaris, van de Koninklijke Bibliotheek, *Dr. W. G. C. Byvank*, die met October zijn ambt zal neerleggen.

Wybrands heeft het over *Multatuli... en Willem Roijaards* en vindt dat de laatste vroeger in Indië en thans in Holland een slecht voordrager is van de toespraak van Max Havelaar en van de geschiedenis van Saidjah en Adinda, waarin hij slechts enkele goede momenten had.

De Hollandsche Revue laat verder geene gelegenheid voorbijgaan om de „tachtigers" en hun epigonen te ringelooren. Frans Coenen doet denken „aan de rat, die in eene door hem-zelf uitgeholde kaas woonde, en zijne kaas voor de wereld aanzag Hij is

zoo weinig op de hoogte van alles wat buiten zijn Edammer korstje gaat, dat zijne onwetendheid hem tot grofheden voert!" Elders: „tragiek ligt er in deze giganteske figuur van Querido, waaraan zekere Nederlandsche critici een te groot hoofd en al te onevenredige ledematen hebben gegeven, zoodat voor iemand met gezond verstand en zuiver voelend hart, deze persoonlijkheid er maar al te vaak zeer potsierlijk uitziet. Tragiek ligt er in het eigenlijk misleide publiek, tragisch, tenslotte is deze toestand in de Nederlandsche letteren, wier natuurlijke bloei, herhaaldelijk wordt belemmerd door geestelijk minderwaardigen, die op een onzalig uur gemeend hebben de literatuur van ons land op een of andere wijs te moeten dienen". Op een andere bladzijde is er sprake van „het plebëisch-klierachtige literatoren-geslacht na Tachtig, dat ons Geertjes gaf, en Extaze's en Walmende Lampen, en Slappen, en Bleeke Levens; dat Van den Zelfkant der Samenleving vertelde, den uitgerafelden zelfkant waartoe het door aanleg, afkomst, en uit neiging behoort.

Na verklaard te hebben dat hij liever nog Tollens leest en Oltmans dan Geertje en Walmende Lampen van Johan de Meester, gaat Wybrands in een voetnoot nog verder:

„Heeft óóit eenig auteur zich beter gekeurd in den titel van zijn boek? „Walmende Lampen"... Dat geeft geen licht, dat maakt vuil, dat stinkt...! Juist gezien.

En dat ik Tollens en Oltmans noem, in plaats van Dacosta, en Beets, en Bilderdijk, en Bogaers, en Potgieter, en Busken Huet, is, om de bovenal vervelende stoethaspels van '80 niet nog verwaander te maken dan zij reeds zijn. In de wereld-literatuur beteekent de tachtiger-beweging niets.

Niets!... In de Hollandsche letteren heeft zij, haasje-over spelend met de eenvoudigste regelen onzer schoone taal, van allerlei hermaphroditische (uils)kuikens kapoentje-de-voorste gemaakt. Ik zeg dit, met volledige excuses aan Perk; en Albert Verwey, en — gedeeltelijk! — aan Kloos, en van Deyssel, en Frederik van Eeden. De rest der Tachtigers, en zoowat alle navolgers der Tachtigers, is ratjetoe!" — Deze revue is wél strijdlustig geworden sinds het aftreden van Netscher. —

Het *Tijdschrift voor Taal en Letteren* brengt het vervolg der *Dante-Studie* door A. van Delft, en F. Buitenrust-Hettema staat zijne voordracht af, in 1920 gehouden voor het Provinciaal Utrechts Genootschap, *Over Oudfriese Letterkunde*. L. Hermans maakt *Een Opmerking over de Paradijsvloek*. Hij meent dat de Kain, zooals hier voorgesteld, thuis hoort in een noodlotstragedie. Deze Kain *vertoont* geen vrijen wil, hetgeen voor een tooneelstuk van onzen tijd evenveel gezegd is als dat hij geen vrijen wil *heeft*. We hebben op het oogenblik geen tijd meer

om deze bewering te toetsen, maar het zou ons toch verwonderen indien Hermans volkomen gelijk had.

De Gids is geheel aan Dante gewijd, rijk en belangrijk is voorzeker de inhoud. De reeks artikelen opent met een mooi gedicht van de vuurroode dichteres Henriette Roland Holst, getiteld *Amor inspirator.*

De sterke Liefde, die den Haat
in zich besluit als dag het duister;
hij wist hoe uit haar kracht, het zoete luister
rijke, het diepe lied opslaat.
En dit weten brandt door het hoog Gedicht
voor de Zangers der ongeboren tijden:
als klank van liefde zwaar belijden
dooft alle andren met zijn kleur en licht.
O Dichters! Liefde is eeuwig als de Dood
en zij vernieuwt zich eeuwig als het Leven:
daarom is door onzen zang heengeweven
der tijden avondgloed en morgenrood.

Verder hebben voor poëzie gezorgd Karel van der Woestijne en Mr. H. W. J. M. Keuls, de laatste met een vertaling van den 5den zang van *Inferno.* Een doorwrochte beschouwing over *Wording en grondgedachte der Divina Commedia* leverde Ph. H. Wicksteed, die tracht aan te toonen hoe Dante's opvatting van Hel en Vagevuur verschilde met die van den Aquiner. In Dante's tijd, beweert hij, schijnt het zwaartepunt verplaatst van de Latijnsche liturgie der Kerk naar die (?) der leeken. Maar Dante behoorde tot de oude en nieuwe perioden beide. Schr. wilde het licht laten vallen op de eigenaardige trekken in den persoon en het werk van Dante, die hem zoowel aan de middeleeuwen als aan de moderne wereld verbonden en hem tot een schakel maken tusschen beide. G. Busken-Huet behandelt *Dante en de roman de la Rose,* Dr. J. J. Salverda de Grave *Het verband tusschen Vita Nuova en Divina Commedia.* Dr. Frans Erens maakt *Kantteekeningen bij Dante's Monarchia* dat geen meesterstuk verdient genoemd te worden maar een spel van den geest, een soort Utopia, een vingerwijzing en aanduiding van den weg, dien hij gaarne der menschheid zou zien ingaan. *De hemelsferen bij Dante* worden door Dr. J. F. Koenen nader beschouwd, terwijl Dr. J. Huizinga de aandacht vraagt voor *De figuur van den Dood bij Dante.* Carel Scharten wijdt een kort stukje aan *Dante en Petrarca tot Maria*; hij citeert de lofzangen van beide dichters der Moeder Gods ter eere en komt tot de conclusie dat tegenover Dante en zijn divienen eenvoud, Petrarca in zijn luisterlievende lofspraak aardsch is en heidensch bijna. Zijn zinnelijke mystiek is minder hemelsch dan wel cosmisch. André Jolles bespreekt het *Amorvisioen in de Vita Nuova,* Dr. D. G. Bijvanck *Dante en Potgieter,* Dr. J. Huizinga vraagt zich af, welke voor-

stelling heeft *Erasmus over Dante* gehad? Zijn nuchtere geest kon natuurlijk niet reiken aan Dante's hooge mystiek. Dr. E. F. Kossmann betreurt het in zijn: *Twee puntdichten op Dante uit de 17e eeuw*, dat Vondel, die toch Tasso in het oorspronkelijke lezen kon en Tesselschade met haar vertaling hielp, voor Dante's gedicht niet die bewondering schijnt te hebben gekoesterd, die het verdient. In een tweede stuk, herdenkt Frans Erens *Een achttiende-eeuwer over Dante*, n.l. Antoine de Rivarol, die een proza vertaling van de Goddelijke Commedie gaf. Hoewel niet in alle opzichten geschikt om een denkbeeld te geven van het origineel, verdient het toch bewondering en is nu nog zeer goed leesbaar.

Zoo draagt ieder der oude Gidsers zijn steentje of steen bij ter oprichting van het grootsche monument, door de 20e eeuw gewijd aan de nagedachtenis van den grooten Katholieken dichter Dante Alighieri op den 600en gedenkdag van zijn dood.

Op het allerlaatste oogenblik, even voor het ter perse gaan, ontvangen wij nog *De Beiaard* en hebben nog even tijd te vermelden dat ook hij alleen Dante viert in deze alfevering. Voorin een portret van den dichter, door *Michelino*, Voorts artikelen van M. A. P. C. Poelhekke: *Potgieter, Perk, Henriette Roland Holst-van der Schalk en Dante.* — Van Prof. Mr. Dr. A. Struijcken: *De Volkenbond, Dante-Rousseau.* — Dr. W. Mulder, S.J.: *Dante's Monarchia.* — Dr. Ferd. Sassen: *Het Gioacchino-vraagstuk der Divina Commedia.* — Lr. B. H. Molkenboer O.P.: *Dante en de Dominikanen.*

Onze Eeuw opent met een artikel over Dante door Dr. J. D. Bierens de Haan. Velen zijn teleurgesteld na de *Divina Commedia* te hebben gelezen. Men moet dit gedicht op een afstand bewonderen om het geheel of een gedeelte in zijn geheel te overzien. Hij meent dat menig Dante-vereerder in Roomsche kringen een dichterlijker Dante-begrip zal hebben dan in de Encycliek van 1 Mei tot uiting komt. „Zij herinnert ons aan het rationalisme, waarmede Dante in de Convito zijn eigen gedichten smakeloos maakte en dat hem reeds door Boccacio verweten was.''

PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Bremscheid (Pater Mathias von) O.M.C., De Christelijke Jongeling. Vrij naar het Duitsch door Pater Bas van Kesteren.

Oer (Pater Seb. von). Benedictijn. Het Gebed des Heeren. Vrij naar het Duitsch door denzelfde. Uitgaven van het Nederlandsche Boekhuis.

Deze deeltjes, waarmede Pater van Kesteren onze geestelijke

literatuur verrijkte, kunnen niet genoeg aanbevolen worden. Wie meenen mocht dat een christelijke jongeling gelijk staat met een zoetelijk femelig individu, sla het eerste boekje op en hij zal reeds bij een vluchtig doorbladeren tot de erkenning komen dat na de christelijke deugden, die elk jongeling niet alleen, maar elk mensch moet beoefenen, op de krachtigste wijze aangespoord wordt vooral vroolijk en opgeruimd te zijn, wellevend, oprecht, dankbaar, natuurlijke deugden zeker, maar aan de bovennatuurlijke meer glans en schoonheid verleenend.

Het boek is een geschikt geschenk voor jonge lieden op den drempel van het groote, volle, moeilijke leven staande.

Het tweede boekje tracht op eenvoudige wijze het Gebed des Heeren te verklaren en daarin de onveranderlijke waarheden van het christelijk geloof te vinden, die zoowel voor eenieder in het bijzonder als voor de familie en de gemeenschap een richtsnoer zullen zijn, om tot volmaaktheid te geraken.

Deze verklaring wordt voorafgegaan door een zeer leerzame beschouwing over het gebed, wat het is en wat het zijn moet, Elke bede van het „Onze Vader" wordt nader beschouwd en verklaard. Velen, die helaas! het zoo vaak herhaalde gebed gedachteloos „afroffelen" kunnen hier leeren hoe oneindig veel in deze door Christus zelf ons geleerde smeekbeden verscholen ligt.

Wij verwachten ook van dit werk opwekking en verdieping van het geestelijke leven. De eerwaarde vertaler deed alles om beide boekjes zooveel mogelijk te ontdoen van hun duitschen stempel. Zoo het hem niet overal gelukte, treft de schuld ervan de oorspronkelijke schrijvers misschien meer dan hem, daar zij hun arbeid te veel doordrongen van eigen nationaliteit en mentaliteit. Mogen zij druk gekocht en veel gelezen worden. M.S.

Gedenkboek ter Herinnering aan het Overlijden van Dr. A. Kuyper en de Sprake, die daarbij uit de Pers voortkwam. W. ten Have, Amsterdam.

Over *Leven en Arbeid van Dr. Kuyper* heeft reeds in 1919 Ds. W. F. A. Winckel een boek geschreven. Toen Dr. Gunning een oordeel schreef over dit werk, dat hij ten zeerste prees, liepen hem, denkend aan den smaad en de verguizing waaraan Kuyper in zijn laatste jaren blootstond, deze felle woorden uit de pen:

„Dr. Kuyper *is* een groot man. Reden te over voor menigen Hollander om hem te kleineeren en in jaloersche venijnigheid zooveel mogelijk hem af te kammen. Wij *kunnen* geen menschen verdragen, die als Saul een hoofd boven de middelmaat uitkomen."

Nu heet het: Dr. Kuyper *was* een groot man; heeft men bij zijn dood de vijandelijke gezindheid het zwijgen opgelegd? Heeft bij het open graf de wanklank van toorn en afgunst nog geklonken?

Dit gedenkboek kan diens nazaat antwoord geven op deze vragen, en het moet gezegd, het antwoord strekt niet tot schande van het Hollandsche karakter.

Dit gedenkboek is niet anders dan (afgezien van de buitenlandsche) eene verzameling van artikelen, geschreven bij den dood van den grooten leider in een honderdtal kranten en tijdschriften van verschillende richting.

De protestantsche, katholieke, vrijzinnige en socialistische pers is vertegenwoordigd.

Zooals ik reeds zeide: de toon van al deze herdenkings-artikelen is behoorlijk, al zingt hij niet altijd den lof van den overledene. Maar zelfs de tegenstanders erkennen ruiterlijk de groote gaven en talenten van dezen man, waardoor zij zich zelven eeren. Zelfs een Wijnkoop in de „Tribune" en de Redactie van „Het Volk" geven hem eer en erkennen zijne verdiensten.

Een leelijke uitzondering maakt alleen, voorzoover ik kon nagaan, het artikel van „Het Nieuws van den Dag voor Ned.-Indië". Jammer, dat had geen nut en dat gaf Dr. Gunning gelijk.

Het Gedenkboek met een veertigtal afbeeldingen verlucht heeft zijn waarde en later heeft men in gemakkelijk overzicht het oordeel van den tijdgenoot, van partijgenoot en tegenstander. DR. S.

Mury, (S.J. Paul). Het leven van Gabriël Malagrida van de Societeit van Jezus. W. van Eupen, Boxtel.

Dr. J. van Vessem, de inleider dezer vertaling, zegt: Wie ooit van Pombal's verlicht en onverdraagzaam despotisme gehoord heeft — en dat heeft iedereen, die ooit iets deed aan geschiedenis — kent ook den naam van diens slachtoffer Malagrida". —

Dat zal wel; maar van het leven van Malagrida is hem hoogstwaarschijnlijk weinig bekend. En toch verdient het ten volle te worden gekend in onze dagen van herleefde missie-actie: èn om dat leven zelf, èn om het land waar deze Apostel de leer van Christus verkondigde — het land, waar onze voorvaderen zoo onchristelijk huishielden en tegenwoordig zoovele Nederlandsche geloofsverkondigers Holland's schuld betalen.

Bovendien is dit leven eene bijdrage tot de geschiedenis van den misdadiger Pombal, die over Portugal zooveel onheil gebracht heeft. R. Pr.

Mother St. Paul. Mater Christi. Meditaties over de H. Maagd. W. van Eupen, Boxtel.

„Mogen deze overwegingen van Moeder St. Paul een even gul onthaal vinden als haar eerste bundel „Sponsa Christi".

Oorspronkelijk gehouden voor religieuzen is de stof en de wijze van behandeling ten zeerste geëigend om ver uit te gaan buiten

de kloostermuren tot allen, die in het leven van de „Mater Christi'' putten willen licht, kracht en troost in de ballingschap van dit aardsche tranendal.''
L. P. P. Franke S.J.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Benson (R. H.). Richard Raynal, de Kluizenaar. Het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.

Pater Franke, die zooveel deed om den grooten bekeerling Mgr. Benson, in ruimen kring bekend te maken, prijst dit werkje als diens meesterwerk. In elk geval heeft Benson, die zooals zelfs zijn vele bewonderaars en vereerders erkennen moeten — zich meestal met den zoogenaamden franschen slag van zijn romans afmaakte, aan dit boekje veel meer zorg besteed en hier door getoond, dat hij beter kon, dan hij meestal deed.

Hoe dit verhaal in een ander en dit alweer in een derde past, waaraan het zijn ontstaan dankt — 't heet de uitgave van een oud, onvolledig engelsch handschrift — wordt ons op geestige wijze door voorwoordschrijver en schrijver medegedeeld.

De geschiedenis van den wonderbaren geheimzinnigen kluizenaar brengt ons verre in het beschouwende leven van de naar God dorstende en in Hem opgaande ziel. Niet onwaarschijnlijk is de meening van pater Franke, dat Benson in Raynal het mystieke leven uitbeelde, wat ook hem 't hoogste en meestbegeerlijke bestaan toescheen, hetwelk hij niet beleven mocht, hoezeer al zijn verlangens er naar uitgingen. De vertaler trachtte wel den archaischen toon, door Benson met zooveel succès volgehouden, in onze taal over te brengen, maar wie het oorspronkelijke gelezen heeft, zal den afstand kunnen meten, waarop hij van zijn engelsch voorbeeld is gebleven. Dergelijke werken blijven beter onvertaald. Het ontmoedigende *traduttore-traditore* wordt maar al te vaak op hen toepasselijk ondanks den goeden wil en de begaafdheid van den vertaler.

Toch blijft er ook in den verhollandschten kluizenaar genoeg over om hen, die het voorrecht missen, den schrijver, zonder vertolking te kunnen genieten, — een aangenaam maar vooral stichtend uurtje te bezorgen.

De uitgave is keurig, zooals wij dit van het Boekhuis gewoon zijn.
M. S.

Blankenbruin (Jhr. Frederik van). Sariman. Een verhaal van Indisch Leed.

Pleidooi voor de rechten van den Inlander Bespreekt de

gebreken der wetgeving en de niet altijd eerlijke praktijken van suikerlords.

Praatjes over liefdekruid, door een oud wijf toebereid; verleiding van Sariman's jonge vrouw, en wraak. Verhaal van een Creoolsche, die het er op gezet heeft haar man ontrouw te worden en offertes maakt aan een jong employé. De jongeman voelt zich daardoor ontstemd, maar houdt later een monoloog, waarin hij zich afvraagt, of die ontstemming niet onnatuurlijk is, het gevolg van cultuur, beschaving, die het ware doet verwaarloozen, tot huichelen dwingt en meer zulk moois.

Een raar boek. De schrijver schijnt duidelijk te willen waarschuwen tegen amourettes en dergelijke dingen, maar niettegenstaande deze bedoeling moet het boek sterk worden ontraden. Het middel zou erger kunnen zijn dan de kwaal. M. B.

Dostojefski (F. M.). Een Veelbewogen Jeugd. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Dit boek is niet te omschrijven. Eerst maken wij kennis met een verloopen musicus, die meent dat hij een genie is, maar bijna in voortdurende hallucinaties leeft, welke de alcohol bij hem opwekt.

Als deze vreemde vader krankzinnig en de arme moeder dood is, wordt het kleine meisje opgenomen in een vorstelijke familie en daar opgevoed. Wat haar overkomt is weinig beduidend en de titel van „veelbewogen jeugd'' wordt dan ook niet gerechtvaardigd.

Iedereen kan dit boek lezen en het geeft hem zeker een staaltje van de eigenaardige personen, die Dostojefski pleegt voor te stellen en van zijn nog vreemder wijze van schrijven: uitvoerig alles vertellen, wat er in zijn rustelooze verbeelding opkomt, zonder zich af te vragen of het eenig verband houdt met zijn eigenlijk onderwerp. En toch verveelt hij niet.

WILLEM MERKELBEEK.

l'Ermite (Pierre). Zijn liefde. Roman. Keurboekerij, Tilburg.

Wij behoeven niet veel te zeggen over dit boek, het meesterstuk zonder twijfel van den onvermoeiden priester-schrijver. In het oorspronkelijk heette het *La grande Amie* waarmee bedoeld werd de grond, waarop de sympathieke Jacques de la Ferlandière leefde en arbeidde. Naast dit landgoed geldt „zijn liefde'' de mooie, edele, maar helaas! teringachtige Odette. Hoe Jacques strijdt om beide voorwerpen van zijn liefde tegen aanvallers te verdedigen en voor zich te behouden wordt ons op ontroerende wijze verhaald.

Odile gaat voor hem verloren en na haar heilig sterven wijdt Jacques zich aan zijn andere groote vriendin en wacht in arbeid

en liefdadigheid het uur af, dat hem zal bevrijden en zijn geliefde bruid doen weerzien... „het smartelijke en heilige, het gezegende uur des doods”.

Een mooi, aangrijpend verhaal, een aanwinst zeker voor de met zooveel zorg behandelde Keurboekerij. — M.S.

Hermann (G.). Kubinki. E. Querido, Amsterdam.

Querido moeten wij in het vizier houden. Hij is de uitgever van heel wat viezigheid, waarop de wet geen vat schijnt te hebben, en waarmee de man zijn dubbeltjes verdient, zonder door de politie verontrust te worden.

Dit is de immoreele geschiedenis van Kubinki, den kappersbediende, van Gustaaf, een slager, en drie dienstmeisjes. Wij behoeven er alleen van te zeggen, dat het een smerig boek is, klaarblijkelijk alleen uitgegeven om munt te slaan uit de lagere driften der menschen. Een nobel ambacht, zoo'n uitgever te zijn.
R.

Hertling (L. M. von). Weisskirchen. Vertaling van H. Hoeben. Keurboekerij van het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.

Is dit werk van den oud-kanselier of van een zijner verwanten? Zeer belangrijk lijkt het ons niet toe. Voornamelijk loopt het over een erfenisquaestie, die aanleiding geeft tot familietwist, vervreemding en zelfs misdaad.

Het leven op het kasteel Weisskirchen, waar graaf en gravin Crainich-Scherenberg met hun zes kinderen wonen is wel aardig beschreven. Een liefdoende tante komt er spionneeren, ook al vanwege de erfenis en brengt met haar zoon onvrede en zorg.

De zaak wordt, nadat zij haast onoplosbaar scheen, wat al te gauw opgelost, de knoop te forsch doorgehakt als had de schrijver haast zijn werk af te maken en miste hij den lust het geval dieper uit te werken.

Een goede, katholieke geest doortrekt het geheel, maar wij hadden de jonkertjes gaarne wat minder militairistisch gewenscht. Dit euvel is immers uit den tijd, naar beweerd wordt!

De vertaling is goed, alleen hier en daar een tikje te burschikoos.

Hutchinson (E.) en **Goodchild** (G.). Het Recht tot Staken. Naar het Engelsch. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Een boek dat in ons land reeds tamelijk bekend is door het tooneelstuk er aan ontleend, en verleden jaar eenige malen opgevoerd.

Het gegeven is dood eenvoudig. Opgehitst door een betaalde demagoog staken spoorwegmannen en, om hun loonsverhooging af te dwingen, snijden zij allen toevoer van voedsel af. Een

groep burgers, waaronder verscheidene dokters van het ziekenhuis, trachten dat plan te doen mislukken door een motordienst te organiseeren.

De arbeiders, steeds onder aanvoering van den betaalden deugniet, grijpen nu naar misdadige middelen, spannen een kabel over den weg, en het gevolg is dat een jonge dokter, pas gehuwd na zijn terugkeer uit België, wordt verbrijzeld onder den vallenden vrachtauto.

Een zijner vrienden, een der bekwaamste chirurgen van het land, beweegt nu al zijn collega's als protest tegen dien sluipmoord eveneens te staken en de zieken over te laten aan hun lot.

De vader en de jonge vrouw van den vermoorde trachten door goedheid en liefde den vrede terug te brengen. Het wordt een hardnekkige strijd, waarin de onschuldigen het meest lijden. Eindelijk valt de beslissing. De vrouw van een der hoofdmannen van het verzet, moet onverbiddelijk sterven of eene operatie ondergaan, welke alleen dr. Wrigley kan ondernemen. Hij weigert. Zij hebben zijn vriend vermoord en hij wil de schuldigen straffen door ook gebruik te maken van „zijn recht tot staken". Eindelijk onder den drang der jonge vrouw, wier echtgenoot men zoo laf heeft gedood, geeft hij toe. Een zeer goed boek, dat ook op elke volksbibliotheek behoort te staan. A. G.

Jansen O.P. (E. J. B.). Dante Alighieri. Zijn leven en zijn Werken. Met een portret naar een teekening van J. H. Toorop. L. C. G. Malmberg, 's-Hertogenbosch.

De waarde van dit boek ligt vooral hierin dat het is eene compilatie, welke den lezer ontslaat van de moeielijke en wellicht onmogelijke taak, zelf een honderdtal boeken te raadplegen om te weten wat hij hier in betrekkelijk klein bestek bijeen vindt gebracht.

Het weinige dat wij weten van Dante's leven geeft Pater Jansen kort en zakelijk, en hij houdt zich volstrekt niet op met de conjecturen, die omtrent den dichter gemaakt zijn.

Zoo behandelt hij ook de *Divina Commedia*. Hij geeft den inhoud weer en wijst de tweevoudige allegorie ervan den lezer aan. Ik geloof dat verreweg de meeste menschen genoeg zullen hebben aan wat hij mededeelt. Al de geheime bedoelingen en zinspelingen, welke men steeds heeft meenen te ontdekken achter iederen regel van Dante, moeten afschrikwekkend werken. Alleen geboren commentatoren lezen thans nog een gedicht, dat voor hen de aantrekkelijkheid heeft van een moeielijk raadsel. Zij, wien het alleen om de schoonheid te doen is, zijn gewoonlijk niet in staat de helft van hun leven aan Dante-studie te wijden, in de hoop dat zij in hun laatste levensjaren iets van de Commedia zullen begrijpen.

Het boek van Pater Jansen en daarnaast een goede vertaling

met ophelderende aanteekeningen (geen hypothesen!) mogen hun overtuigen dat men in korten tijd van Dante veel kan weten en zijn werk voldoende begrijpen. A. G.

Kenis (Paul). De Kleine Mademoiselle Cérisette.

De uitgever is weer Querido en „de Sikkel'' uit Antwerpen doet dapper mee om zijn vuile dingen te verspreiden in Belgenland.

Zij was een medinette en hij zoo'n maatschappelijk verongelukte, die er in Parijs weer bovenop trachtte te komen.

Hij woonde op een zolderkamertje en zij, in dezelfde straat juist tegenover hem, had een soortgelijk krotje tot woning.

En dan gaan ze bij elkaar wonen. En als dat lang genoeg geduurd heeft is zij verdwenen, elders haar liefde gaan zoeken.

De man, die haar op het verkeerde pad heeft gebracht, houdt nu in zijn eentje een speech, welke aan zijn schoftigheidje een glimp van poezie moet verleenen.

„Zonder oorzaak zijt gij gekomen, zijt gij verdwenen, volgend slechts eene ingeving uwer onbestendigheid.

Het allerbeste hebt gij mij gegeven: de zon uwer lente en den lach uwer jeugd......''

En zoo zwamt de „maatschappelijk verongelukte'' nog wat door — over een „zieltje dat zweeft op lentegeur'' en „zon in den herfst' .

Het is om er naar van te worden.

Kley (Jac. v.d.) Het gevloekte Ambt. De Gulden Serie, Amsterdam

Het gevloekte ambt is dat van onderwijzer. Hij, die het vloekt heet Henk Wiersma, en in dit zeker op waarheid berustend verhaal, hooren wij het waarom.

Hij begon toch met zooveel moed en pleizier zijn werkkring; naast hem Mien, zijn schattig vrouwtje, dat op het dorp, waar manlief bovenmeester was, Juffrouw bleef, hoewel zij zeker drie van de vier dorpsmevrouwen in verstand en ontwikkeling verre overtrof.

De moeilijkheden komen met de zorgen en teleurstellingen. Schr. stelt alles van Henk in 't mooiste licht. Hij heeft altijd gelijk tegenover de stumpers die hem niet begrijpen en waardeeren, ouders en overheden. Met de kinderen schiet hij goed op. Hij krijgt hoe langer hoe meer tegenzin in zijn vak. Zoo lang mogelijk houdt hij den strijd vol, eindelijk is hij blijde dien te kunnen opgeven, verandert van betrekking en hoopt als boekhouder beter de belangen van zijn gezin en zich zelf te kunnen dienen.

De geschiedenis is een doorloopende beschuldiging tegen de Openbare School en wie haar zoo maakte. De „goddelijke, de gehoofdletterde Democratie'' krijgt leelijke noten te kraken.

Al ligt de tendenz dik op dit verhaal en is het daarom niet van partijdigheid vrij te pleiten, toch is het 't lezen zeker ten volle waard, nu de onderwijzers-quaestie een brandende is geworden in onze dagen.

Literaire waarde heeft het boek niet; hoewel tamelijk droog en zakelijk geschreven doet het het niet onsympathiek aan en laat zich aangenaam lezen. M. S.

Meinhold (Wilhelm) Maria Schweidler of De Barnsteenheks. Het intersantste aller tot nu toe bekende heksenprocessen, naar een defekt handschrift van haren vader, den predikant Abraham Schweidler te Koserow op Usedom — uitgegeven door De Zonnebloem, Apeldoorn.

Wilhelm Meinhold, de uitgever van dit gefingeerde handschrift werd geboren in 1797 in het dorp op het eiland Usedom (waar ook het tooneel is van dit verhaal) als zoon van een armen dorpspredikant. Zijn opleiding was tamelijk incompleet; twee jaren bezocht hij de Universiteit van Greisswald en werd daarna onderwijzer. In 1821 is hij predikant te Koserow en zeven jaren later in Crummin, waar hij gelegenheid had zijn studie voort te zetten, zoodat hij zelfs den graad van Doctor in de Godgeleerdheid kon behalen.

Die Barnsteinhexe werd in 1843 gedrukt, door invloed van den koning, wijl de schrijver geen uitgever kon vinden voor dit boek.

Men zegt dat *Meinhold* dit eigenaardige boek heeft geschreven, om te bewijzen dat de toenmaals opkomende bijbelcritriek principieel foutief was.

Hij wilde aantoonen dat men uit taal en vorm van een geschrift geen conclusie kan trekken wat aangaat den tijd van ontstaan of uit den inhoud niet mag besluiten tot de ongeloofwaardigheid. Daarom trachte hij zijn eigen werk als oude kroniek en de zelfbedachte geschiedenis als echt-gebeurd te doen doorgaan.

Of hem dit is gelukt weet ik niet. In elk geval heeft *Meinhold* niets verzuimd om zijne fictie waarschijnlijk te maken.

Hij stelt het voor alsof hij een handschrift heeft ontdekt, waarvan de eerste zeven hoofdstukken verloren gingen. En hij bootst in stijl en taal op gelukkige wijze het antieke karakter van een oud handschrift na, welk karakter de hollandsche vertaler zeer goed heeft weten te bewaren.

Aan dit archäisme moet de lezer eerst een weinig wennen, hetgeen al spoedig gebeurt, en dan zal hij het verhaal, dat werkelijk boeiend en spannend is, niet uit de hand leggen voor de laatste bladzijde gelezen is.

De enkele bijzonderheden, die de bekwame vertaler R. J. Spitz, geeft over den persoon van *Wilhelm Meinhold*, wil ik nog met de volgende aanvullen:

Meinhold, die stierf in 1851 te Charlottenburg, had een jaar voor

zijn dood het ambt van predikant moeten neerleggen wegens zijn katholieke gevoelens. Behalve gedichten en het heldendicht: *Otto, Bischof von Bamberg*, schreef hij ook *die Klosterhexe*, als pendant van zijn *Barnsteinhexe*. Dit laatste verhaal, dat zijn naam heeft gevestigd, werd door Laube voor het tooneel bewerkt

Een zoon van *Meinhold*, Aurelius Emanuel, ging tot het katholicisme over, werd in 1853 priester en overleed in 1873 te Hochkirch. Ook hij schreef een roman en een historisch-apologetisch werk. A. GIELEN.

Musbach (Dora). Verloren Spel. J. van Oirschot, Breda.

De romannetjes van Musbach zijn onverbeterlijk knoeiwerk en uit moreel oogpunt bijna doorgaans te veroordeelen.

Dit is ook nu het geval. Een kunstschilder verlaat zijne vriendin, die hem een kind had geschonken, dat spoedig stierf — voor een rijke Geldersche, met wie hij zich in stilte verlooft. Als deze door toevallige omstandigheden het verleden van den verloofde leert kennen trekt zij zich terug — ,,maar het leven had haar jeugd vermoord, haar vroolijkheid en vertrouwen waren weg'' —.

De levenslust van de verlaten vriendin was ook ,,geknakt'', maar zij bleef dien vent liefhebben in haar hart, en toen hij op een goeden dag, na een week van grooten strijd, haar bezocht, wist zij: ,,Dat ze in haar sterke handjes zijn zwak karakter hield gevangen...... voor goed...... voor eeuwig!'' Een verkeerd boek en een allemachtig prul! — A. G.

Reineke-Van Stuwe (Jeanne). Vlottende Schaduwen. Uitgave van L. J. Veen, Amsterdam.

Wat 'n virtuositeit, wat 'n kennis, misschien wat 'n ondervinding op het gebied der liefde! Wij wisten wel dat op het punt van — laat ons zeggen — mondaine, haagsche Amor Mevrouw Kloos-Van Stuwe een autoriteit was, niemand beter dan zij kan zoovele variaties moduleeren op dit eene thema — het lievelingsonderwerp ongetwijfeld van haar zelf en haar lezers. Hier overtreft zij zich. Vlottende Schaduwen zijn 26 korte verhalen, allen zonder uitzondering liefde's leed, liefde's geluk, liefde's list, bedrog en ontgoocheling uitbeeldend. Ondanks hun groote varieteit werken zij toch op den duur eentonig en eindigen zelfs vervelend te worden. Au fond lijken al die mooie en modieus getoiletteerde vrouwen sprekend op elkander in haar liefdesverdriet en onze belangstelling in haar hartezaken verflauwt hoe langer, hoe meer. Zij zijn zoo hopeloos futiel, hol en leeg, hier en daar een kleine ontroering als vlottende schaduw, maar dadelijk weer opgetrokken. Het laatste ,,de heerlijke Zondag'', maakt een uitzondering. Het vertelt van een naaistertje, gedwongen door een van haar klanten, dien op te offeren; zij be-

leeft daardoor juist den heerlijksten Zondag van haar leven. 't Is prettig geschreven, gaat echter de literaire waarde van een Zondagsbladvertelling niet te boven. M.S.

·**Robins** (Elisabeth). Waarheen...? Roman naar het Engelsch door Anna Pyttersen. H. J. W. Becht, Amsterdam.

Twee meisjes leefden met haar moeder van een klein inkomen. De oudste was ernstig, de jongste wat luchtiger en bovendien een groote schoonheid. Een rijke tante, rijk aan goederen en aan theosophische overtuiging, vroeg de meisjes te logeeren. Een hulpvaardige naaister speelde beide meisjes in handen van de houdster van een slecht huis, hetgeen des te gemakkelijker ging, omdat zij de tante niet persoonlijk kenden.

De oudste kreeg achterdocht en door een ouden heer werd zij tenslotte geheel op de hoogte gebracht van den aard der gelegenheid. Hij hielp haar ontvluchten. En verder verhaalt het boek nu de pogingen, welke de oudste zuster, door vrienden geholpen, in het werk stelde om het jonge meisje te bevrijden. Maar steeds tevergeefs! Als er, na lang dralen der overheid, een onderzoek wordt ingesteld, is steeds het slachtoffer reeds naar een andere plaats vervoerd. Het is duidelijk dat dit boek goed is bedoeld, en het licht wil doen vallen op de praktijken van den blanke-slavinnenhandel en de onvoldoende hulp, welke door de overheid de arme slachtoffers wordt geboden. Het is te hopen dat wij nog eens de tijd zien aanbreken, dat wij zulke vrouwenronselaars op het marktplein gegeeseld en gebrandmerkt mogen zien, en dan opgehangen aan den eersten den besten lantaarn- of telefoonpaal.

Of dit boek het aanbreken van zulk een tijdperk van gerechtigheid zal bespoedigen, waag ik te betwijfelen.

Het is ook veel te tam geschreven om de volle verontwaardiging van het publiek gaande te maken.

Zelfs, ongewild waarschijnlijk, spoort de schrijfster aan tot een soort van stille berusting, als zij het volgende door de oudste zuster vertellen laat:

,,Op een nacht zag ze in de wolken het gezichtje van Bettina (het verkochte meisje) alsof het uit den Hemel op haar neerkeek om haar te troosten.'' — ,,En een groote verwondering greep mij aan, totdat ik eensklaps begreep, dat het niet alleen was om mij te troosten, maar ook, dat Bettina daar was, om te doen voor anderen, wat niemand voor haar had gedaan. Toen viel al de ellende van mij af, want ik wist nu het antwoord op de vraag: Waarom is dat alles over Bettina gekomen?'' En thans nog vraag ik: ,,waarom heeft zij het moeten zijn?''

,,Door de grijze schemering heen was het mij alsof Bettina mij naar het volle licht geleidde. Want het antwoord op mijne vraag luidde, dat het leed door onschuldigen geleden, nooit tevergeefs werd geleden. Was daar in dit alles dan toch eene leidende hand

te bespeuren? En een stem in mij sprak: ,,Gij zult in het leed der menschen steeds het zaad tot het onsterfelijke goede vinden!'' Ik knielde bij het venster neder en dankte mijne zuster. En anderen zullen haar ook danken.''

Dat is alles heel mooi zachtzinnig, maar daarmee komen wij er niet. Het leed door onschuldigen geleden mag dan al nooit vergeefs geleden worden, het gaat toch niet aan dat wij de misdadigers, die dat leed aandoen, maar rustig laten loopen.

De schrijfster meent het goed, maar drukt zich niet altijd gelukkig uit. In den strijd tegen de gewraakte schanddaden komt geen sentimentaliteit te pas. — Het boek is voor ervaren lezers.

Toergenjef. Assa. Uit het Russisch door J. C. van Wageningen. Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Assa is de dochter van een Russisch landedelman en de kamenier zijner vrouw. Zij ontwikkelt zich tot een eigenaardig karakter, vereenigt in zich het aristocratische van haar vader en het eenvoudige harer moeder.

Opgegroeid tot een schoone jonkvrouw, voelt zij zich, op een harer reizen langs den Rhijn, aangetrokken door een landgenoot en onverholen laat zij hem hare liefde zien. Hij aarzelt; is zich zijne liefde voor haar nog niet geheel bewust; wil zich rekenschap geven van zijne gevoelens. Maar reeds den volgenden morgen weet hij, dat hij haar bemint en zoekt haar op, om haar ten huwelijk te vragen.

Zij is vertrokken. En al zijn zoeken blijft vergeefsch, nooit hebben zij elkaar in dit leven terug gezien.

,,Als de lichte uitademing van het korte bloeiende gras, zoo is al de vreugde en de trots van den mensch — zoo is ook de mensch zelf.''

Echt een verhaal van Toergenjef met zijn berustende melancholie en droefgeestige beschouwingen des levens.

Het boek stemt wel tot stille overpeinzing van der dingen kortstondigheid en luttele waarde.

FRANSCH.

Bertheroy (J.). Les Pavots Mystiques. Plon Nourrit, Paris.

Met al zijn eerbied voor godsdienst, religieus leven enz. — een gevaarlijk boek. Een ongeloovige vrouw leeft in een klooster, vanwege de rust en het mystiek aroma, dat daar hangt. Op haar sterfbed, ofschoon zij volhardt in haar ongeloof, verlangt zij naar de H. Communie en ontvangt die! Pleidooi voor den gevoelsgodsdienst?

Bertrand (Louis). Le Cycle Africain. Le Sang des Races. Ollendorf, Paris.

Meer dan 20 jaren geledenvoor't eerst verschenen, thans herzien en verbeterd. Voor volwassenen.

Croiset (Paul). Les deux Jeunesses. Vermot, Paris.

Twee geliefden worden in hun jeugd van elkaar gescheiden door misverstand en boos opzet. De vrouw, weduwe geworden, ziet hem, dien zij verloren had terug, en een nieuw geluk begint, de tweede „jeunesse''. Onschuldig.

Daudet (Léon). La Mésentente, roman de moeurs conjugales. Flammarion, Paris.

Fransch beoordeelaar zegt: „roman extrêmement osé et parfaitement cynique''. Dus afgekeurd.

Formont (M.). Devant le Mystère. Lemerre, Paris.

Feuilletonwerk wat den inhoud betreft; maar goed geschreven. De vreemde geschiedenis komt hier op neer. Een jongen bemint een meisje en 't meisje bemint hem niet en kiest een ander. De verlatene pleegt zelfmoord, maar zijn knecht heeft het vergiftigde drankje opzettelijk zoo zwak gemaakt, dat de zelfmoordenaar alleen schijndood is voor eenige dagen. De knecht haalt hem te voorschijn en de verrezene komt spoken bij zijn vroegere verloofde. Als 't spelletje lang genoeg heeft geduurd, lost hij het „mystère'' op en maakt zich uit de voeten. Flauw, vindt u niet?

Maindron (Maurice). Ce bon M. de Veragues. Calmann, Paris.

Geschikt voor iedereen.

Marliani (Anna). Arlette Marié et Mère. Rouff, Paris.

Het is een prettig en aardig boek. Jammer dat de schrijfster de boeken prijst van Zola en hier en daar nog een smetje maakt.

Morice (Ch.). Par le Sang de France. Plon Nourrit, Paris.

Het boek wordt door Fransche katholieken natuurlijk aanbevolen, maar dit neemt niet weg, dat het in onze oogen een thesis verdedigt, die niet waar is. De schrijver, vroeger ongeloovig, maar in 1919 bij zijn dood bekeerd, stelt het voor alsof de oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland de worsteling was van twee verschillende beschavingen: de atheistische en materialistische (natuurlijk de Duitsche) en de christelijke (de Fransche). Dat

is malligheid. Wie door dit chauvinisme niet wordt afgestooten mag het romannetje gerust lezen.

Richepin. Le Papillon et la Flamme. Flammarion, Paris.

Twee onschuldige verhaaltjes uit vroegere werken van dezen schrijver opgedolven.

Theuriet (André). Le Fils Maugars. Flammarion, Paris.

Nieuwe uitgave van een oud boek. De jonge Maugars is een eerzaam schilder, die niet wil genieten van de onrechtvaardig verworven rijkdommen zijns vaders. Goede strekking. Voor volwassenen.

Tournassus (J.). Le Sablier de Cristal. Lemerre, Paris.

23 Verhalen ,of juister, legenden uit de verschillende perioden van het menschelijk geslacht. Heel goed en mooi. Maar de middeleeuwsche legende is zeer leelijk en bederft eigenlijk het boek. Als de schrijver bij een herdruk dat ding zou weglaten, mag men dit boek zonder eenig voorbehoud prijzen en aanbevelen.

Verne (Maurice). Les Rois de Babel. Calmann, Paris.

Het is mij niet bekend of deze Maurice familie is van Jules Verne. Zoo onschuldig als deze is hij niet. Het boek verdient niet te worden gelezen.

Villetard (Pierre). Monsieur Bille dans la tourmente. Fasquelle, Paris.

Een humoristische roman. Er komen leuke dingen in voor. Alleen jammer dat de schrijver zijn held, met wien hij een loopje neemt, op zedelijk gebied lichtzinnigheden laat bedrijven, die wel niet verder worden beschreven, maar toch het boek tot voorbehouden lectuur maken.

DUITSCH.

Claudius (Matthias). Des Wandsbecker Boten Gedichte. Perthes, Gotha.

Ter gelegenheid van het 125 jarig bestaan van het Verlag Perthes verschijnt dit werk van haar eersten schrijver. Een goede keuze uit de gedichten, die grootendeels nog in den mond des volks zijn blijven voortleven.

Gerstler (H. W.). Wer ist der Gral? Parcus, München.

Een moderne Parzival, zoekend naar vrede en geluk. Hij heeft zich opgewerkt tot groot-bezitter en wil zijne arbeiders nu tevredenheid en geluk brengen. Maar zij wantrouwen hem, verzetten zich tegen de maatregelen, welke hij toch alleen om hunnentwille heeft genomen. De nieuwe Parzival, de idealist, begrijpt ten slotte dat het Rijk des Vredes niet is van deze wereld. Een goed en een mooi boek.

Mayrhofer (J.). Der Mutter Vermachtnis. Kösel u. Pustet, München.

Zonder eenig voorbehoud aanbevolen als een mooi volksboek.

Steiger (Hans). Die Zauberbrille. Grotesken, Satiren und lustige Skizzen. Kösel, München.

—— Peter Jason und sein Widersacher. Novellen und Skizzen, Kösel, München.

Voor wie houdt van duitschen humor is dit geëigende lectuur

Weicker (Al.). Fetzen. Aus der abenteuerlichen Chronika eines Ueberflüssigen. Roman. G. Müller, München.

Dagboek van een student, dat moet dienen om een beeld te geven van het tegenwoordige Duitschland. Voor geestelijk volwassenen.

VARIA.

Een boek over Indie. Er bestaat — lezen wij in *Oost en West* — in Indië en ook in Nederland groote belangstelling voor boeken over Indië. Wij hebben zeer goede boeken over Indië leeren kennen. Maar den laatsten tijd schijnt er groote vraag naar Indische prulwerken te bestaan. Henri Borel schreef eenigen tijd geleden in de Java-bode een afbrekende critiek over het Indische tooneelspel „S. O. S." van Paul Jörgen. Hij wees er nadrukkelijk op, omdat dergelijke tendenz-werken Indië's zaak ontegenzeggelijk veel afbreuk doen.

De Indische boekenmarkt is thans weer met een gevaarlijk prikkelromannetje „verrijkt".

„Wij kunnen wat beters gebruiken dan pogingen om, onder het mom van belletrie, het Indische Leven belachelijk te maken, te gispen en te kastijden." Dit treffend verwijt werd onlangs door den heer Du P. in het *Indische Leven* neergeschreven, een verwijt, dat geheel toepasselijk is op: S a r i m a n, e e n v e r-

h a a l v a n I n d i s c h L e e d, door Jhr. Frederik van Blankenbruin. Het werk is uitgegeven bij Masereeuw en Bouten te Rotterdam en werd aan de *Java-Bode*, waaraan het bovenstaande is ontleend, toegezonden.

,,Deze tendenz-roman'', zoo schreef de uitgever aan de hoofdredactie, den heer De Vries, ,,geeft op een aangrijpende wijze een kijk op het *werkelijke leven* in Indië, zoowel van blank als bruin. Juist nu in Indië aller oogen open gaan voor de schrille misstanden, verwachten wij van dit boek een groot debiet.''

Met belangstelling heeft de heer du P. zich aan het lezen gezet. Reeds uit de eerste bladzijden is hem gebleken, dat het uitverkoren onderwerp van den auteur het plantersleven is geweest. Het boek heeft geen andere verdienste dan dat het in-vies en goor is. En dat noemt de uitgever een kijk op het *werkelijke* leven.

De heer du P. neemt eenige gedeelten uit den roman over; op den voorgrond stellend, dat het hem niet te doen is om een tuil giftige bloemen te vergaren uit het drabbige moeras van ,,Sariman'', maar om aan te toonen, op welke banale wijze het Indische leven beschreven wordt.

Moorden, diefstallen, drinkgelagen, verkrachtingen, brandstichtingen, vechtpartijen, vergiftigingen en alles wat laag en gemeen is, wordt door den heer Frederik van Blankenbruin bij voorkeur beschreven. De meest schoftige streken worden met wellust uitgesponnen, zoodat men gaat meenen dat de schrijver een kwaadaardige maniak is,die er een ziekelijk behagen in schept, alles wat laag en immoreel is te beschrijven. Niets is heilig voor het individu, dat zich verschuilt achter het pseudoniem van ,,Jhr.'' Blankenbruin; op de meest onbeschaamde wijze beschrijft hij bijv. een bevalling van een Inlandsch vrouwtje. Dat is geen realisme, dat is vies geschrijf, waar de romannetjes van Francisco José niets bij zijn.

De goorling, die S a r i m a n op zijn geweten heeft, trachtte prikkellectuur van de slechtste soort samen te stellen, ten koste van Indië met zijn werkers. Hij is, helaas, geslaagd.

Dit boek vormt geen aanklacht tegen toestanden en personen, het vormt een aanklacht tegen den laffen schrijver.

Deze lectuur dienst overal geweerd te worden.

Redacteurswee. Heeft de courant vele advertentiën, zoo beklagen zich de abonnés over gebrek aan stof. Heeft ze weinig advertentiën, zoo zeggen zij, dat het blad niets waard is.

Laat de redacteur zich veel op straat zien, dan heet het, hij boemelt rond. Werkt hij vlijtig tehuis, zoo is hij een luie man, die zich om geen nieuwtjes bekommert. Neemt hij een bericht van langen adem niet op, dan maakt hij zich vijanden, neemt hij het wel op, dan heet het: hij neemt allerlei rommel aan.

Wanneer hij uit goedigheid akelige voorvallen niet opneemt, dan zegt men, dat hij laf is en zekere klassen voortrekt. Geeft hij

het bericht, dan krijgt hij onaangenaamheid met de familie en haar vrienden. Noemt hij in een verslag over de eene of andere rechtszaak de namen der aangeklaagden niet, op verzoek van hun naastbestaanden, dan laat hij zich omkoopen. Verkoopt hij eens een aardigheid, dan is hij flauw, aanmatigend en onbeschaamd, blijft hij altijd ernstig en deftig, dan is hij saai en vervelend.

Is zijn schrijfwijze scherp en puntig, dan wordt hij voor grof en brutaal uitgekreten, schrijft hij daarentegen gematigd en tam, dan is de redacteur een schaap.

Wanneer hij misstanden onthult, dan is hij een gevaarlijk individu, komt hij daarvoor in de gevangenis, dan heet hij dom; wanneer hij het om deze reden verzuimt, de zaken blauw-blauw laat en het aan anderen overlaat, voor hem de kastanjes uit het vuur te halen, zoo is hij een reptiel, een ellendige broodschrijver, die voor hoogere belangen niets voelt.

Maak het dan iedereen naar den zin, als gij kunt!

Letterkundige Bedriegerijen. In een groot periodiek te Chicago verschenen in den laatsten tijd gedichten, die zoo populair werden, dat een comité besloot een diner te geven ter eere van de dichteres Laura Blackburn, die niemand nog ooit ontmoet had. Het comité zond een uitnoodiging aan de dichteres, die beloofde te komen, op voorwaarde dat zij incognito zou blijven tot aan het uur van de toasten. Toen dat was aangebroken, stond Laura Blackburn op. Het was een lange, stevig gebouwde jongeman. Er werd gelachen, maar sommige aanwezigen waren bitter teleurgesteld.

Dit doet denken aan andere litteraire mystificaties. De Engelschen zijn daar vooral sterk in. James Macpherson, de zoon van eenvoudige boeren, gaf eigen werk uit als gedichten van Ossian, een ouden Schotschen zanger, welke gedichten grooten invloed hadden op Goethe en Chateaubriand. William Sharp verschool zich voor de critiek als Fienna Mc Leod. De gedichten van Sharp hadden geen succes gehad, de critiek verhief het werk van Fienna Mc Leod tot de wolken.

De fransche schrijver Prosper Mérimée gaf tooneelstukken door hem zelf gemaakt uit, als werken van een Spaansche schrijfster — die niet bestond — onder den titel van *Théâtre de Clara Gazul.* Ieder herinnert zich ook nog de beruchte mystificatie van Léo Taxil, die zekere Diana Vaughan uitvond, een tot het katholicisme bekeerde Sataniste, wier mémoires vol griezelige bijzonderheden en brutale leugens, hij uitgaf. Velen zijn in dezen val geloopen, zelfs in ons land, waar met veel reclame een lezing aangekondigd werd van de geheimzinnige vrouw, die natuurlijk niet verscheen. Hoogstaande mannen en vrouwen vielen aan deze speculatie op de lichtgeloovigheid van het geheimzinnigheid lievend publiek ten offer.

Veel beweging werd indertijd ook gemaakt over de verschijning

van een oud-friesch document, het *Oera Linda Bok*, waarvan Ds. Koopmans van Boekeren, de vinder en uitgever was en later ook de maker bleek te zijn. Herman Heijermans begon zijn tooneelkundige loopbaan met een zoogenaamd uit het Russisch vertaald klein drama: *Ahasveros*, dat na veel succès behaald te hebben bleek oorspronkelijk werk van hemzelf te zijn.

De tachtigers beleefden veel pret aan hun romance, *Julia*, een parodie op Fiore della Neve's gedicht *Een liefde in het Zuiden*. Door velen toch werd ook deze grap eerst als ernstig opgenomen, het boekje druk besproken, geprezen, bespot of afgekeurd.

In het Meinummer van 1907 van „l'Occident'' verscheen een artikel van Charles Doury, getiteld: „Un épisode de la Vie de Saint Francois d'Assise''. Het was, zooals Doury in een voorwoord schreef, de vertaling van een Latijnsch manuscript, waarschijnlijk uit de achttiende eeuw. Er werd gewezen op eenige fouten in den tekst, terwijl het niet-compleet handschrift op één plaats verbrand was.

Toen een geleerd Franciscaan den heer Doury vroeg of hij het manuscript mocht inzien, antwoordde deze hem, dat dit niet be tond en dat hij het werk in het Fransch had geschreven, en het maar had laten voorkomen alsof het uit het Latijn was vertaald.

William Henri Freeman, klerk bij een notaris te Londen, deed zijn patroon verbaasd staan over zijn boekenkennis en zijn liefde voor oude perkamenten. Hij vertelde op zekeren dag dat hij in een archief een zeldzaam document had ontdekt, het was een contract voor een hypotheek tusschen Shakespeare en een zekeren Michel Fraser te Stratford. Het perkament was oud, droeg de handteekening van den dichter en het stuk was in antieken stijl geschreven. Groote geleerden verklaarden het voor echt. Maar Freeman overdreef zijn ontdekkingen; achtereenvolgens bracht hij een theater-memorandum van Shakespeare aan het licht, engagementen van actrices, onuitgegeven fragmenten van Hamlet en twee minnebrieven. De nieuwsgierigheid was zoo gespannen, dat Freeman meende, dat hij nu wel een onuitgegeven tragedie van den grooten William kon laten verschijnen. Deze tragedie werd met graagte gelezen, door de beroemdste acteurs ingestudeerd en bij de opvoering met gefluit begroet. Men viel het stuk aan, evenals Freeman, die tenslotte zijn mystificaties bekende.

Dure brieven. Onlangs is op een verkooping te Londen een manuscript van den dichter Shelley, niet veel meer dan een schooljongens opstel over Staatkundige Rechtvaardigheid, verkocht voor £ 1750 (f 20000 ongeveer). Dit is 't hoogste, wat voor een geschrift van Shelley ooit is betaald. Dit belooft veel voor zijn brieven, die weldra onder den hamer zullen komen in Abbotsford — zooals bekend is het kasteel van Sir Walter Scott. De beroemde schrijver had de gewoonte, alle brieven door hem ont-

vangen, te bewaren, zoodat zij 5000 bedroegen. Na den dood van Scott's achterkleindochter, die het vorige jaar overleden is, zullen deze schatten publiek verkocht worden. Alle nakomelingen van Walter Scott en Lord Byron — zij hier aangestipt — zijn thans katholiek.

Een wreed spel van het lot schijnt het dat brieven, geschreven in tijden van grooten geldnood, jaren na den dood van hun schrijvers enorme sommen opbrengen, die hun tijdens hun leven zoo goed te pas waren gekomen. De meesten toch van Shelley's brieven, dienden om een kleinigheid ter leen te vragen en zullen nu met goud betaald worden. Ook in 't archief van den hertog van Norfolk moet een omvangrijke correspondentie van Shelley berusten. De toenmalige hertog trad n l. als vredestichter op tusschen den opstandigen dichter en diens vader. Sympathiek toont hij zich niet in zijn brieven noch als zoon, noch als broer of vriend. Voorloopig schijnen deze stukken echter niet geveild te worden.

Over het naakte in de kunst. De alles behalve preutsche *Kunstwarte*,— een duitsch kunsttijdschrift, bevatte vóór eenigen tijd een beschouwing over het naakte in de kunst, door den bekenden criticus Carl Neumann. Hij erkent openhartig, dat hem alleen artistieke beweegredenen nopen een hoogst afkeurend oordeel uit te spreken over het ongemotiveerde behandelen van naakte figuren in de moderne plastiek. Hij laat zich met geen godsdienstige of ethische beschouwingen in, maar vindt het dwaas het naakte tot de hoofdzaak te maken in de kunst. Het moderne leven toch kent het natuurlijk naakte niet zooals de antieken het begrepen. Het naakte moet oefening, middel blijven, nooit doel worden. De kunstenaars werken naar modellen, zij brengen hierdoor de kunst op dwaalwegen, die ver van het moderne, hedendaagsche leven voeren. Is de Jeremias van Michel Angelo uit de Sixtijnsche kapel, in zijn zware kleederen niet veel treffender dan de verwrongen naakte Nacht-allegorie van het graf der Medici in Florence? Het naakte lichaam is nu eenmaal geen orgaan van den geest en van de verfijnde gemoedstoestanden, alleen zij, die op kunstakademies hun opleiding ontvingen, hangen het bijgeloof aan, dat het naakte het ideale is.

Neumann spreekt het ook tegen dat in de spanning der spieren de zichtbare uitdrukking moet liggen van de aandoeningen der ziel, want het is niet waar dat gekromde teenen, naakte beenen en armen iets te doen hebben met een opgewonden geestestoestand en als voorbeeld haalt hij aan, de middeleeuwsche beeldhouwwerken van Claus Sluter, monniken voorstellend rondom het graf van een hertog in Dyon. Hoewel dik verscholen in hun pijen, waarvan de kap over het hoofd is getrokken, trilt hun smart door de zware kleeding, elke plooi geeft hun aandoening weer. Dit werk van den beeldhouwer, die op de grens der 14e en 15e

eeuw leefde, overtreft alles wat de moderne beeldhouwkunst te zien geeft.

Nergens vindt men in on gedegenereerd geslacht het naakte in onschuld en zonder nevenbedoelingen — zooals bij de antieken voorkwam, waarom men het ook niet meer tot kunst kan verheffen. Eerst als men geleerd heeft zich aan deze feiten te onderwerpen, kan men een nieuwe plastiek verwachten.

Het is wel merkwaardig dat de godsdienstige bezwaren door de christelijke moraal aangevoerd tegen het onnoodige afbeelden van het naakte in de kunst, door zuiver natuurlijke, aesthetische beschouwingen worden gerechtvaardigd. Alweder een bewijs dat echte wetenschap na lange afdwalingen toch altijd weer de uitspraken der katholieke Kerk op het gebied van zedelijkheid erkennen moet.

Léon Bloy. De *Mercure de France* bevat een hoogst lezenswaardige studie van Adolphe Retté, den bekenden convertiet, schrijver o.a. van Du Diable à Dieu —, waarin hij den genialen zonderling, Léon Bloy, in al zijn tegenstrijdigheden beschouwt en de balans van zijn dwaasheden, fouten, excentriciteiten tegenover zijn groote hoedanigheden merkwaardig recht houdt. Wij hopen plaats en gelegenheid te vinden om op dit artikel terug te komen.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ELKE MAAND ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

.... Na deze noodzakelijke inleiding, want ik wil door U niet verkeerd begrepen worden, kan ik mijne vragen stellen:

1. Moet men de *Vita Nuova* van Dante beschouwen als een sonnettenkrans, die naar een vaststaand plan is gevlochten als b.v. de *Mathilde* van Jacques Perk?

2. Heeft men met de getallensymboliek van Dante ernstig rekening te houden en geeft zij dengene, die hem daarin kan volgen, een grootere voldoening door beter begrijpen van zijne gedichten.

3. Is Dante ooit populair geweest? En gelooft U dat hij het ook in onze dagen nog zal kunnen zijn?

NASCHRIFT: Wij hebben de vrijheid genomen uwe vragen wat korter te formuleeren door uwe bijvoegingen omtrent voor en tegen eenvoudig weg te laten. Uwe „noodzakelijke inleiding," die ons voldoende inlichtte omtrent de bedoeling dezer vragen, gaf ons, meenen wij, het recht ze in het Procrustesbed te leggen en wat te verkorten, zonder ze echter te verminken.

Ad 1. Voor het grootste deel zijn de sonnetten minnedichten, vroeger geschreven bij bepaalde gelegenheden, maar zonder samenhang en zonder eenige symbolische bedoeling.

Later heeft Dante eene keuze gedaan uit die amoreuze sonnetten en liederen en er een krans van gemaakt, de verschillende deelen saamgehecht met tusschengevoegd proza en door uitleg en inleg getracht er een geheel van te maken, daaraan eene symbolische beteekenis te geven, waardoor het kon worden als eene inleiding tot de *Commedia*.

U schijnt te gelooven dat de *Mathilde* van Perk op andere wijze tot stand is gekomen. Wij gelooven er niets van. Ook Perk had de meeste zijner sonnetten al gedicht zonder onderlingen samenhang. En later is hij er pas toe gekomen uit die afzonderlijke sonnetten een krans te vlechten; hetgeen door rangschikking, tusschenvoegen van nieuwe gedichten en het suggereeren van een eenheidsgedachte tot stand werd gebracht.

Ad 2. Een moeilijke vraag. Het gekunstelde van deze vernuftigheden zal de meeste menschen van onzen tijd wel hinderen, soms irriteeren. In zijn tijd en later in volle Renaissance hield men nu eenmaal van die gezochte speculaties.

Een feit is het echter, indien men eenmaal het proza tusschen de gedichten van *Vita Nuova* heeft gelezen en weet welk verband de dichter verlangt, men later aan deze herinnering genoeg heeft, het proza gerust kan overslaan, en de gedichten, voor zich alleen genoten, véél mooier zal vinden.

Ad 3. Neen, populair in den eigenlijken zin van het woord is Dante nooit geweest. En voor kort verklaarde nog een katholiek schrijver, zijn naam ontging ons, dat hij „nie eigentlich volkstümlich werden wird". Daarvoor is hij veel te intellectueel en staat dus te ver van en te hoog boven het volk. Dat wil echter niet zeggen, dat ontwikkelden hem niet nader zouden kunnen komen dan nu het geval is. Mits men zich door geleerde commentaren maar niet laat verlokken naar bizonderheden te kijken, die op zichzelf heel aardig kunnen zijn, maar de aandacht aftrekken van het geheel.

CORRESPONDENTIE.

L e z e r s, enkelen slechts hebben een antwoord gegeven op de vraag voor M. Fr. den Haag, in ons vorig nummer omschreven.

De ontvangen antwoorden kunnen niet juist zijn. Alleen is misschien mogelijk wat Mej. E. van der St. ons schrijft:

„Naar aanleiding van de correspondentie van M. Fr. den H., wilde ik vragen of het mogelijk is dat bedoeld wordt: „Lord Cherterfields brieven aan zijn zoon". Ik las er juist over in een boek waarin ze aangehaald werden, als het meest leerzame in de Engelsche literatuur, bevattende een schat van wereldkennis, en wijzend op de waarde van aangename en goede manieren voor de samenleving. Misschien werden die brieven vertaald en ook in Frankrijk populair." —

A. P. t e A. De latijnsche woorden door U opgegeven vormen geen zin, ofschoon ieder woord op zich latijn is. Als U zegt waar u het hebt gevonden (wellicht in Braga) of gehoord is er misschien iets van te maken. Het kan een grapje zijn: Sedet pulchrum in semetipso, bv.: het zit prachtig in elkaar. Zijn er geestige menschen in uw omgeving?

J. S c h r. t e H. De Holl. Rev. is niet theosofisch. Wel is een harer medewerkers, zooals bleek uit het Juli-nummer, met theosofie besmet, namelijk Marie Metz-Koning. Het is te hopen dat haar verzocht wordt op dat punt het zwijgen er toe te doen en ook geen propaganda te maken voor het warhoofd Rensburg, die tegenwoordig semitisch theosoof schijnt te zijn.

H. L. t e R. *Le Gaulois*, wij hebben het al meermalen gezegd, is in hare hoofdstrekking een katholieke krant. Maar men moet niet vergeten dat zij in haar oordeel over tooneel, lectuur, enz. bijna altijd aanprijst wat er werkelijk niet door kan. Juist door haar karakter van katholiek of minstens katholiek-gezind-zijn kan dat meer kwaad dan dat een bekend liberaal of anti-clericaal blad zulke valsche meeningen verspreidt.

D. W. t e S. Wij hebben onzen medewerker in Engeland gevraagd, maar wij vernemen dat daar zoo iets niet bestaat. Vroeger heb ik wel eens in handen gehad *Book-notes*. Maar dat was een onbruikbaar prulletje.

L. F. t e W. *Uit het Leven van een denkende Vrouw* is van J u s t i n e A b b i n k, uitgave Nijgh & v. Ditmar, Rotterdam. Werd besproken in B o e k e n s c h o u w.

RETTÉ OVER LEON BLOY.

Misschien bevatten de woorden door Adolphe Retté in zijn mooi artikel — 15 Augustus *Mercure de France* — waarop wij reeds in het kort de aandacht vestigden — het eindoordeel over den zonderlingen, genialen Katholiek, die Leon Bloy heette en over wiens eigenaardige persoonlijkheid reeds tijdens zijn leven zoo fel gestreden is. Ook in *Boekenschouw* verschenen vele en verschillende beschouwingen over zijn persoon en werken. Tegenover de vaak overdreven bewondering van zijn vrienden stond de verbittering van de, door Bloy's scheldpartijen op vriend en vijand, doodelijk geërgerden. Na zijn dood rusten de veeten en de wrok en uit de liefde zich nog slechts in stille dankbaarheid of vroom gebed. Daarom verschijnt Retté's studie juist op tijd en verdient zij ook in Holland, waar de quaestie-Bloy indertijd zooveel stof heeft opgejaagd, kennisname en belangstelling. Hier toch is een volkomen onpartijdig mensch aan het woord, niet blind voor Bloy's feilen maar vol erkenning van zijn groote gaven en van zijn onverzettelijk geloof.

Oppervlakkig gezien — zoo begint Retté — was hij een man vol tegenstrijdigheden. Een geweldige hoogmoed, een aandoenlijke nederigheid. Soms op de grens van de wanhoop, dan weer stralend van hemelsche hoop. Goed bij buien, met den lach van een kind. Somtijds vol haat en op ieder, die hem mishaagt, gal spuwend; de teederste vriend en de onbillijkste vijand. Altijd levend in overdrijving en opgeschroefdheid tot den hoogsten trap. Zoo gevoelig was hij dat de aanraking met zijn eeuw op hem dezelfde uitwerking had als de inwrijving met Cayennepeper op de bloedige huid van een levend gevilde. En tusschen al deze contrasten, bleef hij hartstochtelijk gehecht aan Jezus Christus, omdat onze Heer op aarde was de Pauvre absolu, de volstrekte Arme.

Hij zelf, Bloy, wilde zijn, zeide hij, wilde aangezien worden als *un homme de l'Absolu*, maar zijn tijdgenooten beijverden zich hem te bewijzen, dat hij het niet was. Dan, als een kruisvaarder van Saint Louis, trok hij zijn zwaard uit de scheede, zijn scherp woord, om de bourgeois stuk te hakken alsof zij Saracenen waren geweest. Zij vluchtten en eenmaal buiten bereik van zijn slagen, riepen zij hem spottend toe „Rien n'est absolu!"

En dan somt Retté de hoedanigheden op, waardoor Bloy zich den haat van zijn tijdgenooten op den hals haalde en die hem — wellicht de geniaalste der fransche schrijvers — zoo impopulair maakten, behalve voor een klein cenakel van vereerders.

Zelf verklaarde hij geen criticus te zijn; men moet van hem geen onpartijdigheid verwachten of objectieve beschouwingen volgens een bepaalde kunstleer. Negen-tiende der schrijvers, zijn tijdgenooten, schold hij uit voor slijkrig, grotesk, imbeciel en hij zeide het zonder omwegen. Hen brutaal aftemaken was hem een soort zending, die hij zich had opgelegd. Men moet erkennen dat sommige van deze executies zeer rechtvaardig waren, b.v. van Zola wiens *Fecondité* hij afmaakte door de logheid, de onzuiverheid en ongepastheid van stijl te brandmerken evenals de verveling uit alle hoofdstukken zweetend en vooral de onwetendheid en wetenschappelijke pretenties, die uit dit boek spreken.

Maar tegen anderen was hij minder rechtvaardig. De bitterheid, die zijn karakter bedierf, deed hem woedend alle waarde ontkennen van schrijvers, wier oeuvre zulke diepe minachting niet verdiende. Dat hij zijn groote verontwaardiging uitsprak tegen Maurice Barrès' eerste werken is te begrijpen, maar dat hij altijd in zijn blinde vooringenomenheid voortging, hem te bedelven onder zijn beschimpingen, zelfs nadat hij zijn prachtige boeken schreef, waarin hij het katholieke Frankrijk in 't volle licht zet, is niet te vergeven. Nog kwaadaardiger is hij gezind tegen Bourget. Met een taaien haat, die zoowel zijn privé persoon als zijn werk gold, vervolgde hij hem levenslang. In zijn onverdelgbaren blinden haat, waarvan hij zich zelf geen rekenschap kon geven, beschouwde hij een schrijver, waaraan hij nu eenmaal een hekel had, als een verdoemeling, het Vagevuur onwaardig; en zich de rol gevend van een rechthandhaver, hield hij niet op hem te vervolgen en te steenigen met keiën en uitwerpsels.

Wie hem wees op de inderdaad onmiskenbare verdiensten van den Bourget der latere jaren zou hem hebben doen brullen, want zijn oordeel betwijfelen, dit was, meende hij l'Absolu, het volstrekte beleedigen, een encycliek ontwijden of zichzelf een brevet van idiotisme uitreiken.

Het meest pijnlijke is echter zijn houding tegenover Huysmans; geen voorwendsel was hem te min om het karakter te besmeuren van dezen boven allen gehaten man. Hij beweerde dat Huysmans hem beleedigd had, maar over de vreeselijke onrechtvaardigheid,

waaraan hij zich tegenover hem (Bloy) had schuldig gemaakt, liet hij zich nooit nader uit. Huysmans in het hatelijkste licht te stellen was zijn eenig doel en zelfs de christelijke liefde kon hem er niet afbrengen. Indien hij werkelijk de absolute christen was geweest, dien hij pochte te zijn, zou hij zich zekere bede van het Onze Vader herinnerd en vergeven hebben.

Droevig is het te moeten erkennen dat hij nooit vergaf aan hen, die hem benadeeld hadden in zijn belangen of gekwetst in zijn hoogmoed. Hij verzamelde gretig alle praatjes uit de conciërgewoningen, of uit letterkundige onder-onsjes en verspreidde ze zonder controle en zonder wroeging. Op deze punten verdiende hij niet het minste vertrouwen. Hij loog niet opzettelijk, maar zijn verbeelding verdraaide de feiten en stelde ze voor als bewijzen van eerloosheid, of van vijandelijke bedoelingen jegens hem. Er school in dezen geestestoestand wel iets van vervolgingswaanzin.

Aan den anderen kant koesterde hij ook hevige bewonderingen en sprak ze uit met trotsche hoogdravendheid. Een kleinigheid was echter voldoende om iemand uit zijn gratie te verbannen. Joergensen b.v. werd naar den schandpaal verwezen omdat hij in een artikel over Zola zijn (Bloy's) *Je m'accuse* niet had genoemd.

Verbazend hoog stelde Bloy zijn eigen werk. Hij scheen het onmogelijk te achten iets voort te brengen dat geen meesterstuk was. Dat de geheele wereld zijn genie niet erkende was hem een oorzaak van pijnlijke verbazing. Vandaar soms zijn wel wat kinderachtige klachten.

Het voldeed hem niet dat een steeds aangroeiende groep van bewonderaars hem met hun lof overstelpten. Al uitte hij zijn minachting voor groote oplagen der kranten, zoo genoot hij toch als een hunner hem lof toezwaaide. Toen Mirbeau, die zeker gevoel van rechtvaardigheid bezat, hoewel hij godlasteren kon als 100000 duivels — een warm artikel schreef over *La Femme pauvre* meende hij dat het succes was gekomen en toen het uitbleef, schreef hij 't toe aan het feit, dat het stuk op den morgen van den Grand Prix verschenen was en dus niet gelezen werd.

Op zekeren dag had hij twist met een kruidenier over een te hooge rekening. De winkelier bood hem inzage van zijn boeken aan: „Ik zal jouw boeken inkijken", smaalde Bloy, „zoodra jij de mijne hebt gelezen".

Ohnet, de veel gelezene, was hem een voorwerp van bittere

afgunst; hij ontzag zich zelfs niet op zijn uiterlijk te schimpen: „l'ineffable bossu millionnaire et avare, l'imbécile auteur du Maitre des Forges qu'une stricte justice devrait contraindre à pensionner les gens de talent dont il vole le salaire et idiotifie le public." Het publiek las Ohnet maar Bloy niet, en 't is niet moeilijk de oorzaak hiervan na te gaan: Iemand, die iederen ochtend geregeld zeker voorwerp van nachtgebruik leeg giet op het hoofd der „bourgeois" hoeft niet op hun sympathie te rekenen; ook moet men de ongeschiktheid beschouwen van vele ontwikkelden om den katholieken geest te begrijpen, die waarde geeft aan zijn mooiste bladzijden. Toch verwonderde hem deze onverschilligheid; hij verwachtte dat zij op zijn scheldpartijen zouden antwoorden met huldebetuigingen. Dit was te veel gevergd van de menschelijke natuur.

Maar wat hem nog meer verontwaardigde was dat het grootste deel der geestelijkheid zijn boeken ignoreerde. — De pastoors, — beweerde hij, — hebben de plechtige gelofte afgelegd niets te lezen tot het Laatste Oordeel. Dit is heel onjuist: priesters lazen hem wel, maar 't is niet te verwonderen dat zij hun bewondering niet uitten voor een schrijver, die in het wilde Paus, kardinalen, bisschoppen, priesters en monikken neersabelde en zichzelf daarbij den eeretitel gaf van onwankelbare steun der Kerk. Wat trouwens hun toegevendheid bewijst: Bloy werd nooit met den Index bedreigd. Een andere eenvoudige reden van de afzijdigheid der geestelijken tegenover Bloy is hun armoede en overmatig werk, die hun geen tijd overlaat om te lezen terwijl de aankoop van boeken hun te duur uitkomt.

Een andere hebbelijkheid van Bloy, waarop Retté wijst is: dat hij zeer twijfelachtige feiten als vaststaand aanneemt en dan hiervan uitgaande zich aan het schelden en vervloeken zet, b.v. in *le Fils de Louis XVI*, waarin hij de indentiteit van Lodewijk XVII met Naundorff aanneemt, hoewel niets minder bewezen is. Een heel systeem wordt hierop gebouwd, waarbij Lodewijk XVI en het geheele ancien régime er alles behalve goed afkomt. Nog liefdeloozer toont zich Bloy — dit haalt Retté niet aan — tegen de weduwe van Napoleon III, keizerin Eugenie, van wie hij heeft hooren zeggen dat zij oorzaak was dat haar zoon naar Zoeloeland ging om er een vroegen dood te vinden. Zonder de waarheid van dit praatje te onderzoeken draaft Bloy er op door om de arme, beroofde moeder te overstelpen met de hatelijkste, scherpste

verwijten; haar een vreemdelinge, een vijandin van Frankrijk en wat al niet meer te schelden. Over zijn woedende vlagen naar aanleiding van de bestrijding der geheime openbaringen door Melanie in la Salette ontvangen, zwijgen wij liever. Hier bereikte Bloy's doordrijving op kerkelijk gebied de grenzen van het ongeoorloofde.

Maar van den anderen kant toont Retté aan, welk een groot taalkunstenaar Bloy was; hij bewondert de schitterende qualiteiten van zijn stijl, zijn prachtige profetische vergezichten, zijn groot geloof en vooral zijn vrijwillige armoede, die zijn leven en dat van zijn gezin tot een lang martelaarschap maakte. Hij heeft bitter geleden om zijn overtuiging en toch nooit zijn pen willen verkoopen terwille van aardsch gewin en roem, waarnaar zijn ziel toch zoo dorstte.

Die armoede, waaraan zelfs twee van zijn kinderen ten offer vielen, verklaart veel in zijn karakter en dat hij niet ondergegaan is, maar ondanks alles zich zelf en zijn beginselen trouw bleef, strekt hem tot groote eere. Zijn *Exégèse des lieux communs* roemt Retté nog boven zijn *Désesperé* en *la Femme pauvre* als zijn meesterwerk. Toen Rachilde over dit werk schreef, dat hij nader stond bij Ravachol dan bij Christus antwoordde Bloy op zijn gewone rake manier: Dan zou ik mij liever met drek voeden dan met een getruffeerde kapoen.

Bloy was geen anarchist; hij heeft gestreden voor de orde, die hij alleen bestaanbaar achtte door de naleving der goddelijke wetten. De ontzettende oorlog is het gevolg van de overtreding dier wet; hij was een verdiende straf en de voorlooper van nog vreeselijker rampen, die hij in de naaste toekomst vooruitzag. En dan offert hij zichzelf en zijn lijden aan God op en verheugt er zich over dat hij in zijn vleesch mag uitboeten wat misdreven werd. Zoo was hij: „Chaque fois qu'il perdit la notion de son destin expiatoire, il ne fut qu'un artiste plein de talent, mais aussi gloriole, vindicatif et injurieux. Chaque fois que la sainte Eucharistie, reçue chaque jour, le reconquit à la Grace, ce futle grand Pauvre, aimé du Saint Esprit, qui, ne possèdant rien au monde, possèdait Dieu et se sent vivre en Lui."

Dat was de echte Bloy, de nederige, die aan een vriend schreef: „Le peu que j'ai, Dieu me l'a donné sans que j'y fusse pour rien, et quel usage en ai-je-fait? Le plus mal, ce n'est pas de commettre des crimes mais de n'avoir pas accompli le bien qu'on

pouvait; c'est le peché d'omission, qui n'est pas autre chose que le non amour et dont personne ne s'accuse. Quelqu'un qui m'observe à la première messe me verrait souvent pleurer. Ces larmes qui pourraient être saintes, sont plutót des larmes très amères. Je ne pense pas alors à mes péchés dont quelques uns sont énormes. Je pense à ce que j'aurais pu faire et que je n'ai pas fait et je vous assure que c'est très noir.'' M. V. D. B.

VLUGMAREN.

DE JODEN-KWESTIE brengt rumor in casa. En niet alleen in Duitschland en Oostenrijk, maar over heel de wereld bijna.

Professor Bolland heeft te Leiden en Amsterdam een steen in het water gegooid, die breede kringen heeft gemaakt. Behalve eenige juiste opmerkingen omtrent democratie welke men nog steeds indentiek waant met de heerschappij der minst beschaafden en minst ontwikkelden, en aan het adres der joden, was overigens zijn redevoering een uiting van wrevel tegenover alles wat den ouden man niet aanstond.

Voor Chesterton is het niet moeielijk het groote probleem samen te drukken in een notendop. De gansche kwestie, zegt hij, zit hierin, dat bij de Joden de familie verdeeld is over de naties. Zoo kan men het geval krijgen dat over zeven groote steden zeven broers of neven verspreid zijn als bankiers, dat een grootvader één reeks kleinzoons de lakens ziet uitdeelen in verscheiden landen, enz. Dat is een gevaar, meent Chesterton. En hij voegt er aan toe: geef hun een vaderland en zij kunnen vaderlander worden, landbouwer, producent.

Karel Wybrands (Holl. Revue) gaat er wat hard aan staan. Hij maakt een onderscheid tusschen Joden en ...... (hij gebruikt hier een scheldwoord, dat wij niet willen herhalen). Tegen de eersten heeft hij niets; zij mogen hun eigenaardigheden hebben, die Westerlingen niet aangenaam zijn, maar zij zijn werkzaam, ontwikkeld, bij-de-hand; de laatsten, die met het scheldwoord aangeduid werden, worden advokaat, en dan steeds advokaat van kwade zaken of koopman zonder moraal, en Wybrands verfoeit hen.

Maar...... wat beteekent dit onderscheid-maken? Het be-

vestigt alleen, wat iedereen toch wel weet, dat er goede en kwade Joden bestaan, gelijk er goede en kwade Christenen zijn.

De kwestie is echter deze: het is een feit dat de meeste Joden meer bijwoners zijn van een volk, dan volkomen opgenomen in dat volk zelf. Zijn zij nu over het algemeen schadelijke gasten, of voordeelig of ten minste neutraal ten opzichte van de cultuur der volkeren, met welke ze samen leven? Sympathie of antipathie kan op deze vraag geen afdoend antwoord geven. Men heeft statistisch te bewijzen of de pornografische uitgevers, de exploitanten van schunnige theaters, de bankroetiers, de blankeslavinnen handelaars, de dolle revolutionairen als Lenin en dergelijke misdadigers, voor 't grootste deel joden zijn of niet. Dan eerst vermag men een antwoord te geven op de vraag en heeft men redenen anti-semiet te zijn of joodsch-gezind.

* * *

PORNOGRAFIE wordt in het geheim verspreid. Een inspecteur van politie heeft mij een catalogus laten zien van boeken in Amsterdam uitgegeven... zonder naam. Maar hij kende den naam van het heerschap, die overigens al een paar malen veroordeeld werd. Achter den titel der aangekondigde boeken, uitsluitend lubrieke verhalen, stond eene omschrijving van den inhoud, zóó bar, zóó berekend op de laagste instincten, dat men zich schaamt zulke schandelijke wurgers van deugd te moeten rekenen tot de menschen. En die ranzige catalogen worden in gesloten envelloppe gezonden aan een vaste clientele en aan personen, die men denkt te kunnen verleiden.

Behalve dit soort bedervers, die in het verborgen moeten werken om uit de handen der politie te blijven, zijn er echter nog anderen, die openlijk durven optreden, omdat zij precies weten hoe ver zij kunnen gaan zonder dat men hen kan aanklagen met kans op succes. Maar dat is ver genoeg om menig zieleleven te verwoesten en onze jonkheid te verleiden.

Waar de wet ons blijkbaar niet kan beschermen, zijn wij op eigen veiligheidsmaatregelen en middelen van verweer aangewezen.

In dit verband zou ik alle katholieken, die prijs stellen op de gaafheid van het opgroeiend geslacht, willen vragen, nooit een boek te koopen dat is uitgegeven door E. Q u e r i d o te Amsterdam en in diezelfde stad den lokkenden B o e k w i n k e l

op het Spui nooit te betreden. Dat zijn ten minste weer twee kansen minder van slechte lectuur in huis te krijgen.

* * *

De October-aflevering van Morks Magazijn toont hoe luchtig men in sommige kringen denkt over de heiligheid van het huwelijk.

Ah! Zoo! — *Huwelijksscène van* Paul Alexander voert eene vrouw ten tooneele, die er een heele reeks amants op nahoudt en hun brieven, wanneer de liaison is verbroken, zorgvuldig met verschillend gekleurde linten samenbindt en bewaart in een openstaande kast in de huiskamer, evenals de nog niet gebundelde van den op dat oogenblik in de gunst zijnden nieuwen vriend. Dat is al erg genoeg, maar erger nog is het schaamtelooze cynisme, het volmaakt afwezig zijn van elk moreel begrip, waarmede die vrouw pronkt in het eerste tooneel en de laffe amant eindigt in het laatste.

Men kan nu wel veilig beweren dat de schets eene satyre is, maar ieder lezer zal den bedrogen echtgenoot belachen en vergeten de schuldigen te veroordeelen.

Ook het uit het Spaansch vertaalde verhaal in dezelfde aflevering: *De Schoone Maalderin* is erg „Spaansch". Het feit, waarop gezinspeeld wordt mag straks blijken in werkelijkheid niet gebeurd te zijn, de insinuatie is al leelijk genoeg en maakt dat „Magazijn" voor de huiskamer onmogelijk.

Waarom moet er toch altijd gespeculeerd worden op het lagere in den mensch? Flanor.

„DE DENKER"... WILLEM KLOOS.

Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten.

In zijn laatste *Letterkundige Inzichten en Vergezichten* (Nieuwere Literatuurgeschiedenis XI) schrijft Willem Kloos op blz. 193:

De Duitschers hebben den naam van veel diepzinniger dan de Franschen te wezen: en daar kan wel iets van waar zijn: maar toch is het óók zeker, dat een goed deel van die diepzinnigheid slechts schijnbaar is, en de indruk ervan alleen gewekt wordt, doordat de Duitschers niet zoo volmaakt in de kunst van schrijven zijn. Zij maken lange perioden met allerlei onderdeelen en tusschenzinnen, die elk weer de aanduiding van een nieuwe gedachte zijn, en de schrijvers moeten dus, omdat zij zelf begrijpen

nog niet duidelijk genoeg te zijn geweest, later hetzelfde met andere woorden nog weer eens herhalen in een geheel van het vorige verschillend verband.

Toen ik die woorden las moest ik toch even lachen. En ik dacht aan hetgeen mij een paar dagen geleden overkwam. Op een der grachten zag ik een paar mannen, die blijkbaar een deel van het hooger loon, dat hen in staat moet stellen het zoogenaamde „menschwaardig bestaan” te leiden, bij Bachus hadden ingewisseld. Toen ik voorbijging en het elkaar broederlijk steunende tweetal aankeek, laveerde de een naar mij toe en fluisterde op geheimzinnig-medelijdenden toon: „hij het 'm weer dwars, ik breng hem thuis”. En met behulp van een lantaarnpaal en een boom zeilde hij naar den arme, dien hij in veilige haven wilde loodsen. Hij was klaarblijkelijk in de vaste overtuiging dat hij dien middag niets dan thee had gedronken.

De oude geschiedenis van den balk en den splinter! En met Kloos is het niet anders. Hij verwijt den Duitscher goedmoedig „zijn lange perioden met allerlei onderdeelen en tusschenzinnen, die elk weer de aanduiding van een nieuwe gedachte zijn”, en hij vergeet heelemaal dat hij aan datzelfde euvel mank gaat.

Ik heb al een half-dozijn malen op die eigenaardigheid van Kloos gewezen en voorbeelden ten bewijze aangehaald. Mag ik het nog eens doen? Dan leg ik hier als stuk van overtuiging eene aanhaling over uit denzelfden elfden bundel der *Inzichten en Vergezichten* (blz. 85):

Schooner en aangrijpender kan het niet gezegd worden, dat het „Ik” van den kunstenaar, wanneer hij er over spreekt, *niet* is zijn dagelijksch Mensch-zijn, *niet* het bewust-levende Wezen, dat zich bemoeit met zijn medelevenden, en in allerlei betrekkingen tot hen te staan komt, maar het diepste, het eigenlijke Wezen der menschen, dat buiten tijd en ruimte verkeerend, door de anderen niet bespeurd wordt, en hem zelf slechts in enkele zeldzame oogenblikken, in die der kunstschepping b.v., verwittigt van uit de verte, dat het wezenlijk bestaat. En dat een kunstenaar dus, die van zijn „Ik” spreekt, *niet* een pedante kwast is, die zich met ostentatie, in een publieke uiting, boven zijn medemenschen gaat verheffen, maar een ernstig, diep-denkend mensch, die op den grond van een doorwerkte levensbeschouwing, weet, dat het eigenlijke Wezen der menschen niet in zijn tijdelijk, zijn etende en drinkende en babbelende verschijning bestaat. Of dat eigenlijke wezen der menschen, dat ons meestal-onbewust blijvende, wat de drager is van ons Bestaan, op-zich-zelf beschouwd een eeuwigdurende individueele essentie is, of slechts een emanatie van het groote Alzijn moet heeten, dat zich in de stoffelijk-

geestelijke wereld openbaart, is natuurlijk een vraag, die hier weinig ter zake doet; nawijsbaar is alleen, dat zoolang de mensch leeft, ook dat dieper Wezen, afgescheiden van zijn dagelijksch doen en laten, in een, om het zoo te noemen, andere sfeer vertoeft, in een, zooals men 't óók kan zeggen, „hoogere” want ontijdelijke, onstoffelijke wereld, die met de onze, waarin ons reëele Zijn leeft, slechts enkele en dan nog niet eens onafgebroken werkende kanalen van correspondentie bezit.”

Nu vraag ik U? Is dat niet „schijnbare diepzinnigheid” in duistere perioden verpakt?

En dat is dan, nota bene, eene paraphrase van een paar regels uit Van Deyssels *Frank Rozelaar*, die iedereen begrijpt, doch alleen Kloos blijkens zijn aangehaalde uitweiding en vertroebeling blijkt *niet* te verstaan. Hier zijn de klare volzinnen van Van Deyssel, welke ongeveer het tegengestelde uitdrukken van wat Kloos er uit gelezen heeft.

„Van de wisseling van dagen en nachten en de op-een-volging der verschillende dagdeelen *bemerk ik weinig*. Het schijnt, dat er daar, *zeer ver van mij af*, een menschenleven op zekere wijze leeft, dat veranderingen ondergaat, verkleurt, eindelijk bewegingloos blijft, en vernietigd wordt: maar *ik* zal het niet *bemerken*.”

Kloos kan nog wel eens pittige waarheden zeggen, maar hij schrijft toch nauwelijks één artikel, waarin hij niet verward raakt in zijn eigen gedachten en dan door lange perioden dat kwijt-raken-van-den-draad voor zich en zijn lezers zoekt te verbergen.

En als hij met metaphysica in aanraking komt, waaraan hij als twintig-jarige reeds zoo'n hekel had, dan maakt hij den indruk van een kind, dat nog niet lezen kan, doch met een groot boek voor zich, de eigen koddige invallen en naieveteiten voordraagt alsof zij daar gedrukt staan. De guit wil de groote menschen eens laten zien hoe knap hij is.

Als een dreumes zoo doet, lijkt het een schelmsche aardigheid; maar als een volwassen, al eenigszins bejaard man, dat spelletje speelt, is het onuitstaanbaar.

En werkelijk onuitstaanbaar van pedanterie en onbenullige diepzinnigheid vind ik Kloos in zijn artikel: *Nog eens over H. v. Oort's Nieuwe-Testament-Uitgave* (blz. 68). Haalt men wat Kloos te zeggen heeft uit den vijver van perioden, waarin hij zijn gedachten zwemmen leert, dan houdt men het volgende goedje over:

„Hoe langer en diep-indringender men het Nieuwe Testament leest, hoe sterker men zich óók voelt ontroeren door die lektuur”.

„Een geestelijke” zal hier op antwoorden: „dat bewijst juist, onweersprekelijk, dat de oorsprong dier Bijbelboeken iets goddelijks heeft”. „Zoo moet een Geestelijke wel spreken”.

Maar iemand die „onbevangen” oordeelt, zonder „vooropgezette meeningen, komt tot een „rationeeler” verklaring der ontroering, die uitgaat van de Evangelie-verhalen.”

Daar hebt U „ten eerste de letterkundige schoonheid, de zuivere, eenvoudige, naieve zeggingswijze”.

Maar die letterkundige schoonheid verklaart toch „geenszins ten vollen den indruk, „dien zij (de Evangelie-verhalen) ook op objektieve ongeloovigen maken.”

Wat dan? De wetenschap, gebracht door „den groot-eerlijken, den onverschrokken D. F. Strausz”, dat „die zgn. historische grondslagen van het Christendom voor een goed deel mythologische vindingen zijn.”

Hé? Ja zeker, want „juist dat is het, wat de Evangelies zoo roerend maakt...... want niets brengt zoo sterk als die lezing, ons tot bewustzijn, dat wij volslagen in het blinde tasten over 's levens einddoel en diepsten grond”.

En omdat wij nu niet meer gelooven aan wat er staat in het Evangelie — omdat „in deze legende moeielijk een begrijpbare zin valt te ontdekken,”— *„toch juist daardoor* blijft het Nieuwe Testament ook voor ons, modernen, een belangwekkende, ja, *zelfs emotioneerende lektuur*”.

Dat staat er nu letterlijk en ik geloof dat weinig lezers in de gelegenheid zijn geweest, zóóveel onzin met zóóveel zelfbewustheid van hoor-je-mij-dat-zeggen, voorgezet te krijgen.

Maar wij zijn er nog niet. Die „ontroering” is maar zoo iets wat K l o o s welwillend verondersteld heeft. Want kijk er eens aan, „de natuurwetten schijnen voor de schrijvers dezer verhalen niet te bestaan” (vanwege de wonderen) en dat maakt „voor de tegenwoordige menschen, die onze voortreffelijke Staatsscholen bezocht hebben, en daar precies-nuchter met hun oogen hebben leeren zien, ... de rest van 't Evangelie, de zedelijke kern onwillekeurig wat *minder indrukwekkend......*” En dat God zich offert voor de menschen, dat is toch niet mogelijk tenzij de schuld van den mensch wordt beschouwd te zijn tegenover een nóg hoogere macht dan God, „zoo mogelijk nog absoluter „ENS”.” En

naif vraagt Kloos, zou hier niet aan de Ananké (het Noodlot) der Ouden gedacht kunnen worden? Maar hoe dit ook zij ,,de hiervoren-opgenoemde redenen'' hebben tengevolge dat ,,echte, d.i. rustig-objektieve, vriendelijk-gezinde agnostici'' zich ,,niet bijzonder sterk tot de Evangeliën voelen aangetrokken.''

Waar blijft nu die emotie en ontroering, van welker bestaan hij de ,,rationeele'' oorzaak eens even zou aanwijzen en wier bestaan voor ongeloovigen hij nu al ijverig aan het ontkennen is?

Hij heeft nu zelfs een paardenmiddel noodig om die ontroering kunstmatig op te wekken. Men moet Friedrich Nietzsche lezen!

,,Ja, dit klinkt paradoxaal, want Nietzsche laat, zooals men weet, geen haar van 't Christendom over.'' Maar dat doet het juist, ,,want gaat men na zijn radikale afkeuring — waarin, 't valt niet te ontkennen, wel veel waars schuilt, maar die te absoluut is — de Evangeliën kalmpjes lezen, dan dringt, met des te meer kracht, al het schoone, naieve, kinderlijke......'' Ja, ja, dat weten we nu. Als we de gekkenhuistaal van Nietzsche, die stierf in het krankzinnigengesticht, hebben gelezen en als wij overtuigd zijn dat hij veel waars heeft gezegd, maar alleen wat te absoluut is, dan kunnen wij pas...... ontroerd worden. De rest van het Kloosche schriftuur moet ik nalaten te ontleden; het is godslasterlijk. De man besluit:

> ,,Voor kinderen beneden de 18 jaar echter, dus voor hen, die nog niet den leeftijd des onderscheids bereikt hebben, lijkt mij de lektuur dezer oud-Christelijke geschriften een tamelijk-verwarrende; en de beste helft er van, datgene waar 't op aankomt, gaat, door hun mindere ontwikkeling, als ,,een vervelend gezeur'' over hun hoofden heen.

Ik zou bijna geneigd zijn te gelooven dat Kloos hard op weg is naar het veiligheids-instituut, waar Nietzsche zijn laatste jaren heeft gesleten.

Maar is er nu niemand in zijne omgeving, verstandig en liefderijk genoeg om te zorgen dat zulke abnormaliteiten van een man, wiens naam toch genoemd zal blijven in onze literatuurgeschiedenis, niet gedrukt worden?

Moet nu het gansche nageslacht weten dat de zanger van *Okeanos*, de dichter van een twaalftal onsterfelijke sonnetten, de schrijver van een reeks kritieken en opstellen, die er zijn mogen, de laatste jaren maar half wijs meer was?

Het is zoo pijnlijk en waarvoor dient het!

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS
DOOR A. B. H. GIELEN S. J.

B. H. MOLKENBOER: *Dante* (J. Romen, Roermond).

Het boek van Pater Molkenboer over den dichter der *Commedia* lijkt mij juist te geven wat wij in ons land het meest noodig hebben.

Dante-literatuur is hier voldoende; goede vertalingen van *Vita Nuova* en *Commedia* bezitten wij; proeven van verklaring dier beide werken ontbreken niet; maar wat Molkenboer poogde te ondernemen is daarom nog volstrekt niet overbodig geworden: „een poging om Dante als mensch en dichter wat nader bij te brengen.''

Want dát heeft de schrijver voor oogen gehad: „den mensch-en-dichter, die, hoe *divino* hij dan ook was, toch ook zijn menschelijke zijden had, langs die zijden vooral te benaderen en hem, tegen den kleurigen achtergrond van zijn tijd, reëel en gewoon te doen zien.''

Dát moesten wij hebben. Want zonder er aan te twijfelen dat in het Dante-leven en Dante-werk waarschijnlijk nog menige kwestie blijft op te lossen, is het toch beter voor een eerste kennismaking, om Dante, den mensch en dichter, niet op te hoogen troonstoel te plaatsen, waar wij hem slechts met schuchteren eerbied durven naderen.

Alle geheimzinnigheden behoort men daarom bij de voorstelling te vermijden en waar de historie zwijgt is het niet ongeoorloofd op psychologische gronden het ontbrekende aan te vullen zonder rekening te houden met de legende.

Maar om den persoon en zijn werk te kunnen begrijpen, mag men niet vreemd staan tegenover zijn tijd en omgeving, vooral als deze voor den modernen mensch zoo verrassend is als de dertiende eeuw, dat „hoogtepunt van de veelzijdige en zeer rijke middeleeuwsche beschaving,'' waar het volle licht naast harde slagschaduwen valt.

Daarom teekent Molkenboer in breede trekken ons de geheele geschiedenis van Dante's geboortestad, het schoone Florence. En tegen dien kleurigen achtergrond wordt de levende Dante uitgebeeld.

De soberheid, waarmede dit geschiedt, had wellicht nog grooter

kunnen zijn, indien geen aandacht ware geschonken aan de tastbare verdichtselen van Boccaccio's Fantasia, van welke een betrouwbare levensschets niet te verwachten viel. En toch is het misschien ook wel goed door de herinnering aan deze legendarische verhalen, de herinnering wakker te houden aan de dichterlijke vrijmoedigheid dier vroege tijden, welke wij ook in *Vita Nuova* en in de *Commedia* haar deel behooren te geven.

De levende Dante was een ontwikkeld en een hartstochtelijk man. Liefde en eerzucht waren machtig in zijn hart. De teleurstelling der eerste maakte hem tot een groot dichter en wellicht ook tot een man, die de heerschappij over zijn hartstochten voor eenigen tijd heeft verloren. En onder de vele onwaarschijnlijkheden, die Boccaccio ons verteld heeft, staat met grooten schijn van waarheid zijne uitspraak: „in dezen wonderbaren dichter had de zinnelust een zeer ruime plaats, niet enkel in zijn jonge maar ook in zijn rijpe jaren." — De eerzucht dreef hem in de politiek en toen hij, weggejaagd uit zijn vaderstad, als balling moest zwerven, bleef de wonde dezer krenking branden in zijne ziel.

De bekeerling, teruggekeerd van zijn dwalingen, heeft het glorieuze epos geschreven van de menschenziel, die zich vrij maakt van de zonde, en door boete en gebed haar weg vindt tot God: dat is de *Commedia*.

Doch de bekeerling, die geen heilige nog was; wiens aardsche leven werd verbitterd door zijne vijanden, maar wiens hoogmoed wel ongebroken bleef, legde in het gedicht naast den deemoed zijner schuldbelijdenis en de fierheid over zijn kunst, de onheiligheid van zijn toorn en trots.

De tien jaren van Dante's eerste dichterlijke periode liggen tusschen de tweede ontmoeting met Beatrice en haar dood (1282—1292). Toen Beatrice was gestorven „gaf Cavalcanti zijn treurenden vriend den raad, om eene keuze uit zijne aan haar gewijde liederen te doen, en ze door een prozatekst tot één geheel, een jeugdroman, te verbinden. Het resultaat hiervan was het boekje dat Dante noemde het Nieuwe Leven: *Vita Nuova*".

En wat nu betreft de symboliek, welke men in *Vita Nuova* heeft willen zoeken, ik geloof met Molkenboer dat men meer heeft gezocht dan er oorspronkelijk in zat. Dante heeft

daartoe aanleiding gegeven: „hij sloeg een solieden band van proza om zijn lichtgewiekte poëzie, met de bedoeling, om het poëtische nog poëtischer, de taal der beelden nog symbolischer te maken. Hij is, na de spontane opspatting van zijn harteverzen, achteraf en nuchterweg aan 't in- en uit-leggen getogen......"

Ik zou nog verder willen gaan en die „spontane opspuiting" durven betwijfelen, in zooverre men die canzonen en sonnetten op Beatrice laat slaan. Misschien wel honderd malen heb ik *Vita Nuova* gelezen, en weglatend het tusschengevoegde proza, dat mij eene verklaring wil opdringen, kom ik steeds meer en meer tot de overtuiging, neen tot het gevoel: al die gedichten zijn niet oorspronkelijk geschreven voor eene beminde Beatrice. In zijn leven heeft hij haar enkel „genaderd op een afstand. Hij spreekt haar alleen toe in verzen. Hij raakt haar nog met zijn vingertop niet aan, van liefdedienst is geen sprake". Het is moeielijk te gelooven dat zulk een liefde-op-afstand Dante gedurende tien jaren zou hebben geinspireerd tot zijn lied van smart en blijdschap, van hooge vereering en innige liefde. De *Vita Nuova* is eene imitatie van de Provencaalsche troubadours; in zijn geheel is het de echte kunstpoëzie, waar de ontluikende Renaissance op voort zou gaan; in zijn elementen, de sonnetten en canzonen, beteekent het heel het liefdeleven van den dichter, waarin Beatrice mag hebben gestaan als het troubadour-ideaal, maar niet als de onmiddellijke inspiratrice. Zou voor haar niet meer zijn geweest de „Cortesia" dan de „Amore"?

Daarom viel het Dante ook zoo gemakkelijk, later in zijn *Convito* te verklaren dat de geliefde Beatrice niets anders was dan „Wijsheid".

Dat kan alleen zoo geduid worden door den man, die zijn jeugdliefden te boven, dacht aan den roem, dien hij als kunstenaar verwerven wilde:

Met andre stem en met een ander wezen
Zal 'k keerend dan als dichter, op de vont
Van mijnen doop den lauwerkrans ontvangen.

En die op het eind van *Vita Nuova* door een sonnet en eene vermelding in proza van een vizioen, de *Commedia* kon aankondigen, waaraan hij bij het eerste schrijven der sonetten hoogstwaarschijnlijk geen oogenblik had gedacht.

Wordt, als men dit aanneemt, de *Divina Commedia* minder grootsch? Neen.

En ook als de vraag bevestigend moet worden beantwoord, of Dante het eschatologische reisverhaal door Hel, Vagevuur en Hemel van den Muzelmanschen mysticus Ibn al Arabi (1165—1240) heeft gekend en hem in hoofdlijnen en zelfs onderdeelen heeft gevolgd, mag men dan den naam van schepper ontnemen om hem alleen dien van dichterlijk ordenaar te laten? Neen. Voorgangers had Dante op elk gebied, dat hij met zijn „dichterlijken durf betrad."

Maar ik ben het eens met Molkenboer:

„Toch verkleinen deze nasporingen, uit liefde voor zijn wereldepos geboren, daarvan de waarde niet. Dante heeft met zijn allesomvattenden geest benut en aan zijn verheven doel dienstbaar gemaakt wat de kultuur der voorgeslachten en omringende volken hem aan de hand deed. Hij was onbewust gehoorzaam aan de wet, dat in dit leven niets in de lucht hangt en dat het één altijd groeit uit het ander. „Je genauer die Geistergeschichte durchforscht wird, desto klarer scheint sich herauszustellen, dass auch die stärkste schöpferische begabung mehr nachschafft als neuschafft", merkt Overmans terecht op. En de genialiteit van den dichter der *Divina Commedia* zal altijd hieruit blijken, dat hij al dat werk van voorgangers en wegbereiders zóó machtig en harmonisch in zich heeft opgenomen, zóó levend doorademd met zijn eigen hartstochtelijke ziel, zóó g gantesk omgebouwd tot een marmeren kathedraal, zóó heroisch getoonzet op de melodiën van eeuwige muziek, dat zijn goddelijk tooneel voor alle geslachten en landen een onuitputtelijke bron van geestelijke verheffing en reinste poëtische vreugde blijft. Verhaalden voorafgaande schrijvers hemelvaarten of helletochten van anderen: Dante heeft alles aan zich zelf willen ervaren. In zijn veelzijdige persoonlijkheid, waarlijk de aktieve en passieve held van die strijdreis door 't Heelal, komen als in de kern alle elementen samen. Zijn menschelijk hart blijft de kracht, die zon en sterren der *Divina Commedia* beweegt."

En wie de poezie, de gedachtenkunst en de verbeeldingskracht van Dante heeft leeren bewonderen uit datgene wat Molkenboer in groote trekken van den tocht door de drie geheimzinnige Rijken beschrijft, hij zal in zich den drang voelen om kennis te maken met de *Commedia* zelf en ook te genieten „de muziek van het vers en de kleur van het woord".

Daarom verdient het werk van Molkenboer te worden geroemd.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Prof. Mr. C. van Vollenhoven opent den October-*Gids* met een artikel over *Ontwapening*. Ieder begrijpt wat deze idealistische pacifist, wiens Vredesdroom van '13 reeds een jaar later wreed verstoord werd, van het Congres in Washington verwacht.

Belletrie vormt het leeuwendeel dezer aflevering. Van Jaarsma is er de aanvang van een roman, *Ontwaken*, verhalend de liefdesgeschiedenis van een jongen boer met zijn blindgeboren nichtje.

S. Pinkhof geeft een lang gedicht: *De Misgeboorte*, dat men meer dan eens moet herlezen om het dan toch nog niet te verstaan.

Van Arthur van Schendel een mooi, fijn gestyleerd, ontroerend verhaal *Felicia* uit den onrustigen tijd van Savonerola, in Florence. Het is 't verhaal eener moeder, vergeefs strijdend om het leven van haar zoon en na zijn stichtenden dood, vol overgave aan Gods wil zich schikkend in zijn raadsbesluit.

Op veel lager plan staat *Doove Kooltje* van H. van Raalte-Simons. Zij beschrijft de jalousie van een oude spichtige freule op een aardig verpleegstertje, wier jeugd, frischheid en opgewektheid zij benijdt. ... Niet minder dan drie artikelen zijn gewijd aan het rapport der *Museum-commissie* van Huizinga, Veth en Roland-Holst.

Zeer belangwekkend is voorts de studie van Dr. W. G. C. Byvanck over de nieuwe Cambridge-Shakespeare uitgave van Sir A. Quiller Couch en J. Dover Wilson — *The Tempest* en *the two Gentelmen of Verona* zijn er nog pas in uitgekomen. Het blijkt dat de *Tempest* — een der meesterstukken van Shakespeare — eigenlijk een soort van huwelijksspel was ... zooals de Zomernachtsdroom, en voor 't eerst werd opgevoerd in 1613 bij de bruiloft van prinses Elisabeth van Engeland met den paltsgraaf Frederik, later meer bekend als den Winterkoning van Boheme. Dr. Veth vraagt ook nog de aandacht voor *een vergeten romanticus* den schilder Johannes Tevenraat (1809...1881) die zich het liefst op jachttafreelen toelegde en die genoemd wordt een jager in zijn hart maar ook een jager in de schilderschool, een jager naar een stout en zeldzaam ideaal. Tenslotte wijdt Mr. A. van der Leeuw een waardeerend woord aan „den Dichter Bloem" dien hij zeer bewondert, hoewel hij zijn levensbeschouwing niet deelt.

Groot Nederland brengt ons het begin van een roman *Bert Jorgen* door Emmy van Loon-van Lokhorst. 't Is de geschiedenis van een vierjarig ventje, dat zijn moeder

verloor. Vader hertrouwt, maar de nieuwe vrouw begrijpt het kind niet. In vele fijn ... misschien te uitvoerig ... uitgesponnen tooneeltjes wordt de treurige verhouding geschetst, waartusschen de arme echtgenoot en vader een droevig figuur slaat. Met belangstelling zien wij het vervolg tegemoet, vooral omdat dit verhaal met de traditie breekt en ons niet op moderne liefdesavonturen onthaalt. *De Fortuintjes van Cassanova*, een tooneelspel van Maurits van Wagevoort komt hier ten einde. De intrigues van den sluwen Italiaan om de rijke Esther Hope te bemachtigen, worden verijdeld en met een zucht van verlichting ziet de Amsterdamsche bankiersfamilie den vreemdeling afdruipen.

Onder de boekbeoordeelingen een sympathieke bespreking van Wouter Lutkie's *Nooddruft en Liefdedrang*, en evenals in De Gids ook een van bewondering getuigend artikel over den dichter *Bloem*.

In *Studien* zet H. Padberg zijne Dante-beschouwingen voort. Het zijn zeer lezenswaarde artikelen, ofschoon nu en dan de conclusie ons wel eens wat te ver gaat. Het bekende boek van Miguel Palacios (La Escatologia Musulmana e la Divina Comedia), heeft de hoofdzuil van Dante's oorspronkelijkheid, die der vinding, neer doen storten. Van een „scheppend" is hij daardoor tot een „ordenend" genie verlaagd". Al is de waarschijnlijkheid groot, we weten toch niet met zekerheid dat Dante zoo in details de mahomedaansche mystiek heeft gekend. En zelfs, al mocht dit ooit vast komen te staan, zou daarom den dichter zijn scheppend genie ontzegd mogen worden? Blijft er niet genoeg over om hem dien titel te laten?

J. Thewissen behandelt *Jan Pieterszoon Coen en de Zending naar Indie*, zoodat voor hen die onze Missie willen kennen ook het een en ander hier nog te leeren valt.

Fred. de Bruyn laat ons lezen de *Eerlijke Bekentenissen van een Transformist*. Deze transformist is de Fransche Professor Marcellin Boule: die ten opzichte van de dierlijke afstamming der menschen komt verklaren: „het spijt mij wel te moeten verklaren, dat geen enkele vondst, waarmede men voor den dag komt, voor mij als bewijsstuk kan gelden.

L. P. T. Franke laat *Chesterton over Joden en Zionisme* praten. In weinig woorden vat hij het heele probleem samen: „Het is normaal voor een natie, dat deze de families in zich bevat. Bij de Joden is de familie gewoonlijk verdeeld over de naties". En Chesterton concludeert: geeft hun een eigen vaderland!

Rusland en de Roomsch-Katholieke Kerk is het opschrift van een artikel door J. Holthus, waarin hij het religieuze vraagstuk bespreekt.

J. v. Rijckevorsel schrijft over Pierre Benoit, den fantastischen verteller van *Koeningsmark*, *L'Atlantide*, *Pour Don Carlos* en *Le Lac Salé*, en hij komt tot het oordeel: „ondanks hun vogue op het oogenblik zullen dan ook Benoit's werken geen

blijvende plaats in de literatuur veroveren, ook al zal de schrijver langen tijd worden genoemd als iemand, die heeft meegewerkt aan een door velen gewenschte reactie'' (namelijk tegen de psychologische romans).

De Beiaard heeft van haar Octoberaflevering een Universiteitsnummer gemaakt. Dr. J. Hoogveld bekijkt ,,in het klare daglicht van de logica'' de verhouding tusschen *Onderwijs en Levensbeschouwing*. ,,Waar sprake is van wetenschap, onmiddellijk steunend op en logisch samenhangend met stellige gegevens, daar aanvaardt de katholieke geleerde dankbaar al wat anderen vonden, daar hebben katholieke denkers steeds zelf naar beste krachten meegewerkt. Maar de kerk aanvaardt niet de bedenkselen, die anderen als wereld- en levensbeschouwing te berde brengen, waar deze in strijd zijn met wat zij weet, dat haar als openbaringsschat door Gods Geest werd toevertrouwd. Alleen reeds de menigte dier beschouwingen, in allerlei opzichten met elkander in tegenspraak en soms nauwelijks langer levend dan hij, die ze bedacht, zou voor haar een waarschuwing moeten zijn.''

Dr. Ferd. Sassen schrijft over onderwijs en inrichting der *Eerste Universiteiten* en Dr. J. Sassen O.P. over *Kerk en Universiteit*. Dr. H. van der Velden betitelt zijn studie *Keulen, Leuven en*——, weglatend den naam der plaats, waar de toekomstige universiteit zal worden opgericht. Fr. Cassianus Hentzen O. F. M. gaat na hoe *Voor honderd Jaren* de opgang begon tot de vrijheid van onderwijs en hoe ,,men in de feiten, die nu juist een eeuw geleden plaats hadden het begin kan zoeken van den grooten en grootschen schoolstrijd in Noord-Nederland.

Dr. Th. Goossens belicht *Een andere Zijde* en wijst er op dat ,,aan onze toekomstige Universiteit niet alleen Roomsche studenten'', maar ook Roomsche hoogleeraren zullen worden gekweekt.

Prof. Dr. Jos. Schrijnen bespreekt *Het Bizonder Akademisch Onderwijs en het nieuw Akademisch Statuut* en gaat na welke veranderingen door het Statuut en de gewijzigde Hoogeronderwijswet in de regeling en rechtspositie van het bizonder akademisch onderwijs zijn gebracht.''

W. Pompe wijst op *Een Katholiek Academisch Verbond*, dat in Duitschland reeds 15000 leden telt. Onder Verscheidenheden wijst R. er op wat katholiek Frankrijk met zijn vijf universiteiten heeft bereikt. PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Abbing (Justine). Een Kunstenaar. Nijgh & v. Ditmar, Rotterdam.

Men vertelt mij dat Abbing een schuilnaam is van Carry van Bruggen. Zij verkondigt vreemde dingen in dit boek („onverdedigbare" zegt zelfs de H. Post) en dat maakt de mededeeling omtrent den pseudeniem niet onwaarschijnlijk.

Deze kunstenaar heeft vrouwen noodig voor zijn inspiratie, en dan kunnen zij verdwijnen. Wij zien hem in dit boek aan het werk. Het arme meisje, dat hij laat zitten en die op den kunstenaar hopeloos verliefd is, wordt onderwijzeres aan een armenschool te Amsterdam. Summa summarum: de kunstenaar is een moreelleelijk en verfoeielijk kereltje, die een brandmerk verdiende op zijn voorhoofd. De juffrouw, die hij misleidt, is een dwaas schepseltje, dat haar toekomst vergooit. De armenschool bestaat zóó alleen in de verbeelding der schrijfster. En het boek is, met zijn verkeerde princiepen, lectuur, die wij afkeuren.

Benson (R. H.). Een Gevoelsmensch. Keurboekerij van het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.

De keurboekerij haast zich haar kast vol te krijgen; haar uitgaven zijn door den armen recensent haast niet bij te houden. Nauwelijks is het eene verschenen of het andere staat reeds te wachten op een aankondiging.

Vooral op de romans van Benson heeft zij de hand gelegd; reeds vele zijn door haar verhollandscht. Nu weer *the Sentimentalist*, als *de Gevoelsmensch* niet zoo heel gelukkig weergegeven.

Onder de soms wat zonderlinge romans van den grooten bekeerling-prediker-mysticus-romanschrijver Robert Hugh Benson vinden wij *the Sentimentalist* lang niet het beste, wat hij geschreven heeft. 't Zou ons benieuwen of het onder de Hollanders grooten opgang zal maken. Het milieu staat wat te ver van ons af; die drukke, soms ook wat vreemd doende engelsche priesters zijn zoo geheel anders dan wij ons liefst den clergé voorstellen. Zeker, er valt niets op hen te zeggen. Zij zijn innig godsdienstig en geloovig, maar toch zullen zij den doorsnee Hollandschen katholiek wat zonderling toeschijnen met hun vrije manieren en studentikoze gesprekken. De vuurproef op den „gevoelsmensch" Chris toegepast, heeft heel veel van een paardenmiddel. Gelukkig brengt zij, o wonder! genezing.

M. S.

Boeck—Arnold (Ella) Het Groot Verlangen. J. Bosch, Baarn.

Personen: vier weezen: Claudius, Romeinsch veldheer; Cornelia, zijn oudste zuster, vervangt de overleden ouders bij Poppea en Phito.

Claudius is een nobel man; Cornelia eene soliede Romeinsche: Poppea een wuft, zinnelijk schepseltje, die haar zuster bedriegt; Phito een schattige jongen van 13 jaar, streng opgevoed door Cornelia, heeft den Griekschen slaaf Alexamondes tot leermeester.

Deze Griek is Christen en in hem stelt Cornelia het grootste vertrouwen; zij heeft hem ook lief.

Op een valsche aanklacht der ondeugende Poppea valt de Griek in ongenade, maar als zijn onschuld blijkt wordt hij in eere hersteld. Hij huwt met Cornelia, doch door een Christenvervolging wordt het geluk vernietigd. Het is een protestantsch Christelijk verhaal. Niet voor jonge meisjes.

Bordeaux (Henri) Het Gouden Zwijgen, vertaling door Ant. de Vreese. Keurboekerij van het Nederlandsche Boekhuis, Tilburg.

In Boekenschouw 13e Jaargang blz. 119 wordt over dezen roman „*Une honnête femme*" in het Fransch geheeten, niet gunstig geoordeeld. De verandering van den titel in Het Gouden Zwijgen is een ware verbetering, en wat den roman betreft, men moge het betreuren dat Bordeaux hier weer ontrouw en overspel tot onderwerp heeft genomen, van de andere zijde moet men erkennen dat hij het conflict op echt christelijke wijze oploste. De waarlijk verheven opvatting van haar plicht, maakt de edele echtgenoote, de liefhebbende Germaine, tot een heldin, naast wie de schuldige Paul een treurig figuur slaat evenals de vrouw met wie hij zich vergat.

De keurboekerij bestemt haar werken nu eenmaal niet voor kinderen — de ouders en meesters moeten zich hier wel van doordringen — en dan kan het geen kwaad voor volwassenen ... de zonde in haar afzichtelijkheid te zien en het middel te leeren kennen waardoor zij goed gemaakt en verzoend wordt. M. S.

Davids (J.) De Avonturen van Detective Jackson. H.U.M.A., Amsterdam.

Veth vertelt ergens dat de een of ander zijn prikkel-idyllen ernstig nam en de satyre niet begreep. Het is niet onmogelijk dat dit boek van Davids door dezen of genen ook zal worden genoten als een heusche dectetive-roman, want op dat gebied is al zooveel beproefd dat de lezers ook het onwaarschijnlijkste zijn gaan slikken.

Maar zij, die het voorwoord van Dr. Melchior Fischer niet overslaan, zullen zich genoegzaam voorbereid gevoelen om deze speurders-avonturen als een grapje op te vatten, als eene parodie

dezer literatuur op zijn slechtst. Fischer haalt er Wundt bij, en het belang van detective verhalen voor de ontwikkeling der phantasie, zoo noodig voor „de studie der physica, psychologie, logica, aesthetica en ethica." Hij ziet in de verhalen van zijn vriend Davids „een eenvoudige inleiding tot het denken op aanschouwelijke wijze."

Onverdierstelijk als satyre is dit detective-verhaal niet. Met kalmte vertelt de schrijver en laat zijn detective al de gebruikelijke onbenulligheden begaan en met een stalen gezicht verklaart hij dat zijn speurzin ongehoord is. Daar is van logische gevolgtrekking, van deductie en combinatie geen spoor te bekennen, maar, gelijk dat in het slechte soort van deze romans gebeurt, de auteur verklaart dat het kras is en... de lezers gelooven het dan wel.

Nog eens, als poging om een loopje te nemen met het detective-verhaal, waaraan tegenwoordig zich iedereen waagt, is dit boek tamelijk geslaagd.

Demolder (Eugène). De bloeiende Weg. Naverteld door Antoon Thiry. E. Querido, Amsterdam.

„De Haagsche Post" oordeelt over dit boek: „een werk dat zeer zeker verderfelijk kan werken als het aan menschen van nog onbeheerscht levensinzicht wordt toevertrouwd". Wij voegen er bij dat het op iederen mensch verkeerd zal werken door zijn pornografische beschrijvingen om de zinnen te prikkelen.

En nu moet men niet komen met de uitvlucht, dat het is „een meesterwerk", dat het is „zoo menschelijk, zoo breed, zoo warm en vol van hart en ziel" — dat alles verandert niets aan het feit: het is pornografie. En wie het lezen, doen dat niet om den mooien stijl en om het meesterlijke van den vorm, maar om den pornografischen inhoud. Juist zooals iemand die de Decamerone leest, dat doet om de pikanterie en niet om het „letterkundige". Men moet maar eens opletten! Die kunstzinnige lezers stellen zich zelfs tevreden met de meest abominabele vertaling, welke maar denkbaar is, de vertaling namelijk van Rensburg. Het zal dus maar het best zijn alle andere overwegingen op zij te zetten en deze eene waarheid over te houden inzake het boek van Demolder: „een werk dat zeer zeker verderfelijk moet werken op iedereen".

Haggard (H. Rider) Maiwa's Wraak. Cohen, Amsterdam.

Een jager in Afrika's bosschen en wildernissen vertelt zijn avonturen en zij zijn van dien aard, dat elkeen er naar luisteren kan.

Harbou (Thea van) Het Indische Graf-monument. Vertaling van Mevr. Nuijs-Postumus. Van Campen, Amsterdam.

Een architect, die ziek ligt, droomt dat hij door een Indisch

vorst wordt gedwongen, een graf-monument te bouwen, dat alles in pracht en praal moet overtreffen.

Wij droomen met den architect mee, hoe hij leeft op het eiland; wat hij er ziet en welke intriges zich tegen hem ontwikkelen. 't Is wonderbaar en ongelooflijk. Men voelt dan ook al spoedig neiging om het opkomend vermoeden te verifieeren en op de laatste bladzijde even te kijken of— het geen droom is.

Dat blijkt zoo te zijn. Ik vind dat altijd eene teleurstelling en als ik weet dat de auteur later met die verklaring voor den dag zal komen, dan heeft het verhaal voor mij alle aantrekkelijkheid verloren. Met andere lezers is dat wellicht niet het geval, en dan vinden zij in dit droom-vertelsel spannende lectuur. A. G.

Hoonoet (J. C.) Als een Vuurbrand. J. Kok, Kampen.

Speculeerende vader pleegt zelfmoord. Zijn studeerende zoons moeten afzien van hun studie. De eene zoon is een verkwister. De andere jongen was braaf, maar na den dood zijns vaders veranderen zijn gevoelens en hij voelt zich getrokken tot het socialisme.

De verkwistende broer brengt er een erfenis door; pleegt diefstal, vlucht naar Parijs en zendt een deel van het gestolene terug. Hij gaat naar Amerika en begint een nieuw leven.

Dit alles opent den wordenden socialist de oogen. Hij komt tot andere gedachten en wordt daarin versterkt door een braaf meisje, met wie hij huwt.

Heel christelijk-vroom boek, dat waarschuwt tegen het socialisme.

Johannes. De Schipbreukeling. Een verhaal uit den tijd der Fransche Revolutie. J. Kok, Kampen.

Speelt in den tijd der Fransche overheersching. Een kind van deftige Engelsche familie wordt uit een schipbreuk gered en opgevoed door een „tabakverkooper." Diens oudste zoon moet soldaat worden; ontmoet op het oorlogspad den broeder der schipbreukelinge; hereeniging der familie; huwelijk van den jongen krijgsman met de Engelsche. Een onschuldig, christelijk verhaal.

London (Jack). In Tweestrijd. A. W. Bruna, Utrecht.

Een Amerikaansche jongen, die millionair is, maar niet van zijn voogden afhankelijk wil zijn, verpandt zijn gouden horloge en gaat met eenige dollars op zak de wijde wereld in. Hij vertoeft onder Cowboys, landloopers, misdadigers. Dan keert hij terug en gaat studeeren. Dat doet hij ook op zijn Amerikaansch. Een professor geeft hij tweeduizend dollar in de week om hem scheikunde te leeren. Zoo doet hij ook met repetitoren in wiskunde, literatuur en geschiedenis. Hij muntte in niets uit maar er was

ook geen vak waarin hij achterlijk was. Ten slotte wordt hij farmer en met zijn millioen „koopt hij hersens", dat wil zeggen de kunde en bekwaamheid van goede leiders. Dan trouwt hij met Paula Desten, die paard rijdt als de beste en zwemt als een dolfijn. In hun groote huis komt Graham, een schrijver, logeeren. En er ontstaat liefde tusschen de vrouw en Graham, die echter door beiden wordt bedwongen. De vrouw verklaart aan haar echtgenoot: „Shaw en de anderen moeten gelijk hebben. Vrouwen zijn roofdieren. Jullie beiden zijn groot wild. Dat is mijn schuld niet. En ik ben een raadsel voor mijzelf! Al mijn opvattingen zijn door mijn gedrag neergehaald. Ik wil jou hebben. Ik wil Evan hebben. Ik wil jullie beiden hebben. Het is geen amoureus avontuur, geloof mij. En als het dat is, zonder dat ik het zelf weet — maar neen, het is het niet, ik weet het zeker". — En de vrouw, die geen God schijnt te kennen, raakt zoo in verwarring over haar eigen toestand, dien zij niet ontraadselen kan, dat zij haar jachtgeweer als bij ongeluk laat afgaan en zich doodelijk verwondt.

Het is een psychologisch geval, dat hier wordt ontleed en wijl nergens het boek door bruut realisme wordt bezoedeld, kunnen ervaren lezers het boek wel lezen, om te begrijpen wat een ellendig en raadselachtig ding een leven zonder eeuwigheidsbegrippen worden moet.

Mauthier (Fritz). Kracht. Jacob van Campen, Amsterdam.

In de Feuilleton-Bibliotheek verschijnen de verhalen, die eerst hebben gestaan als feuilleton in het Algem. Handelsblad. Toch zou men onbillijk zijn indien men sprak van gewone feuilletonlectuur, omdat over het algemeen de literaire waarde of de vertelkwaliteit hooger staat dan men met dat woord pleegt aan te geven. En wat, afgezien van den vorm, den inhoud aangaat, ik geloof ook wel dat de meeste volwassen lezers deze romans (een enkele uitgezonderd) niet ongeschikt zullen vinden. Hetgeen nog niet wil zeggen dat men het eens behoeft te zijn met al wat de auteur of de held van het verhaal verkondigt. Dat is hier ook het geval. Een majoor is vreeselijk verminkt bij gelegenheid eener proefneming met een nieuw springmiddel. Naast dit menschelijk wrak leeft zijn bloeiende vrouw, die bemint en bemind wordt met volmaakt platonisch gehouden liefde. De minnende en beminde is een vriend des huizes, een advokaat. Als een laag individu de eer der vrouw door laster dreigt te bezwadderen, slaat de advokaat hem met een talhout de hersens in. Een landlooper wordt verdacht en hij voelt zich gedrongen dien te verdedigen. De majoor, die intusschen vernomen heeft van zijn vriend, dat hij diens vrouw liefheeft, laat zich met zijn laboratorium in de lucht vliegen. Na lange aarzeling vinden de twee liefhebbende menschen elkaar.

Of de koppige halsstarrigheid van den advokaat „kracht"

genoemd mag worden is een vraag, die velen ontkennend zullen beantwoorden. A. G.

Porter (Eleanor) Mary Marie. Vertaald door H. S. Valeton Ortt. (2de dr.) J. Ph. Kruseman, den Haag.

Mary Maria, het dertien jarig dochtertje van een gescheiden echtpaar, vertelt hare ervaringen gedurende de jaren, dat hare ouders gescheiden leefden.

Door de tusschenkomst van het kind komen de ouders weer samen. Het verhaal is goed geschreven, en ook de groote naieveteit der kleine, die, zooals dat bij kinderen niet zelden gebeurt, eensklaps plaats maakt voor onverwachte groote-menschen-wijsheid is aardig weergegeven.

Het boek is goed van strekking en iedereen kan het lezen.

Salverda de Grave (J. J.). De Historie van Jan van Parijs, vertaald door......—. H. W. Sijthoff, Leiden.

„Het verhaal werd omstreeks 1500 geschreven voor eenvoudige menschen, die alleen ter ontspanning lezen; het eenige doel van den onbekenden schrijver was te vermaken; de eerzucht van den kunstenaar was hem vreemd,'' aldus de inleiding van Prof. Salverda de Grave.

De historie is heel eenvoudig; een echt volksverhaal op kunstelooze wijze verteld en juist daarom zoo aantrekkelijk.

De koning van Frankrijk heeft den koning van Spanje geholpen bij een opstand. En het koninklijk echtpaar van Spanje is daarvoor zoo dankbaar, dat zij beloven hunne dochter als bruid te geven aan den zoon des Franschen konings. Maar de machtige koning van Engeland dingt naar de hand der prinses en de belofte wordt vergeten. Zij zal moeten huwen den ouderen man. Maar onder een burgerlijken naam trekt de jonge Fransche koning met veel statie naar Spanje, en hij is zoo schoon en zoo volmaakt edelman, dat de Engelsche koning zich uit de voeten moet maken en de jonge bruid laten aan den jongen vorst. Een mooi, oud volksverhaal voor literatuurvrienden.

Sick (Ingeborg, Maria) Langs 's Heeren wegen, Naar het Deensch door D. Logeman v. d. Willigen, — H. Honig, Utrecht.

Het zijn een 13 tal kleine verhalen, half sprookje, half vertelling in den droomerigen, ietwat onwezelijken toon, door de Denen zoo gemakkelijk aangeslagen, en dien zij, waarschijnlijk van hun grootsten sprookjes-dichter hebben afgeluisterd. Ingeborg Sick, wier groote romans tot de meest en liefst gelezen boeken behooren uit de Noorsche literatuur, toont zich misschien nog van haar mooiste zijde in deze korte, poëtische schetsen. Zij zijn gevoelig teer soms bij het sentimenteele zoo niet ziekelijke af.

De mooiste zijn, dunkt mij, de italiaansche verhalen uit Assisië en Siena: De nalatenschap van San Francesco en de kleine Catharina van Siena. Duidelijk ziet men er uit hoe Jörgensen met zijn vereering voor deze groote Roomsche heiligen school heeft gemaakt in het protestantsche Denemarken. Innig begrip van den Poverello spreekt uit haar beschrijving van het vrome, arme Assisië en met haar zien wij in de kleine Catharina, die de reizigsters in Siena den weg wees, het beeld, dat zoo goed overeenstemt met de schoone stad, maar ook met de schitterendste herinnering aan de groote Heilige. M. S.

Wijs (Henri de) De Zwarte Schaduw. Van Oirschot, Breda.

Wij hebben vroeger al eens onze meening gezegd over *Ina Rabelli* van denzelfden jeugdigen auteur. Het werk was te jong, te verband-loos en te onhandig om het te kunnen prijzen.

Wij hopen dat d e W ij s op den duur zal winnen en een goed schrijver worden. Hij is er nog niet. Er zit geen compositie in. Het heele gedoe van die dame op haar huwelijksreis, de eigenaardige theorieën over het leven, komen ineens zoo dwaas het verhaal onderbreken, dat wij ongeduldig worden en vragen: wat moet dat boek?

Schrijver kan misschien wel iets worden: ijver heeft hij genoeg, maar zoolang hij geen plan weet te maken, helpt alles niets. Het moet dan op eene mislukking uitloopen; daar is geen kruid tegen gewassen.

FRANSCH.

Albert-Jean, La Ville de Joie. Een O-W-er koopt een prachtig landhuis en richt het in voor de viering van passie en ondeugd. — **Arcos** (René). Caserne. In den trant van Barbusse. Slecht. — **Baillon** (André), Histoire d'une Marie. Eene verdediging van de deerne. Brutaal. — **Anet** (Cl.), Petite Ville. Immoreel. — **Boeuf** (Fr.), L'Enfant Rebelle. Schaamtelooze vertelling uit een schaamtelooze jeugd. — **Foley** (Ch.), Une folle Jeunesse. Zeer scabreus. — **Gilbert** (M.), L'Amour de la Blonde. Brutaal realistisch. — **Landre** (Jeanne), Le Débardeur lettré. Zonder meer af te keuren. — **Lapaire** (H.), Paroisse galante. Schandaal-geschiedenis. — **Roy** (E. le), Mademoiselle de la Ralphie. Schandalig en anti-godsdienstig. — **Mery** (Jules), Le Célibatographe. Ongure grapjes op het celibaat. — **Mortier** (Pierre), Le Coeur sur la Main. Cynische en met deugd spottende vertelsels. — **Odinot** (P.), Apprendre à mourir. Heel ongezond en dwaas boek. — **Perrin** (J.), Le Mariage d'Abélard. Het onderwerp is bekend en men begrijpt dat het geen stof kan zijn voor een fatsoenlijken roman. — **Querlin** (M.), Lui et lui. Gewoonweg abominabel. —

Daudet (Léon). Suzanne.

Hoe een verstandig mensch zich iets kan wijs maken, blijkt wel uit het feit dat Daudet een goede strekking wil zien in zijn beslist immoreelen roman. Het is een heruitgave van een boek, dat verscheen in 1896.

Hoofdpersoon is een beroemd professor in de geneeskunde, die op den leeftijd van veertig jaren overvallen wordt door een drukkende lusteloosheid.

Op een goeden dag ontmoet hij een achttienjarige, die blijkt zijn natuurlijk kind te zijn. Zij komt bij hem in huis. Een geweldige hartstocht grijpt hem aan en het slot is de zondeval.

Zijn echtgenoote vergiftigt zich en de twee schuldigen komen tot inkeer. De lezer ziet hen knielen voor het beeld der zuiverste Maagd.

Volgens Daudet is de goede thesis, die hier zou worden bewezen: „de wetenschap schiet te kort en het geloof zegeviert.'' Dat is heel lief, maar het boek is zeer afschuwelijk, brutaal zinnelijk, eenvoudig zedeloos.

Guiard (M.). L'Evangile de Sa Majesté. Plon, Paris.

Twee meisjes van den Elzas hebben een buitenlander gehuwd. De eene een belgischen diplomaat, de andere een duitschen officier.

De eerste heeft een dochter, de laatste een zoon, die van elkaar gaan houden. Op het verlovingsfeest verneemt men dat de oorlog verklaard is.

Dan komen de verschrikkingen. De belgische wordt vermoord, de verloofde dochter mishandeld, de jonge officier sneuvelt.

Het boek is goed; laat de menschen nog eens duidelijk de afschuwelijkheid van den oorlog zien. Tegenover den godsdienst neemt de schrijver een standpunt in, dat zijn boek voorbehouden maakt.

Rostand (M.). Le Pilori.

Men vraagt zich af wat Maurice Rostand in het hoofd gevaren is. In 't begin van dit jaar heb ik een aardig tooneelstuk van hem gelezen, dat beloofde voor de toekomst. En nu ineens dit krankzinnige boek. Het is niet te ontleden, en het verdient ook niet dat men er zich lang mede bezig houdt.

Het is anti-christelijk, eigenlijk anti-alles.

L'homme au Pilori verkondigt de wereld, dat er geen God, geen toekomstig leven, geen deugd, geen zedenwet, niets... niets bestaat! De menschen, die hem hooren zijn nog zoo verstandig hem uit te lachen en op een goeden dag wordt hij gesteenigd, hetgeen wel niet mag, maar voor den stakkerd een uitkomst moet zijn.

En de jonge Rostand trekt zijn partij en voorspelt dat eenmaal

de menschen, als zij tot nadenken zijn gekomen het miskend genie zullen eeren en den gesteenigden fratsenmaker een standbeeld oprichten. Het is slecht en jammerlijk onzinnig.

Tinayre (Marcelle). Les Lampes Voilées. Calmann, Paris.

Twee novellen. Zeer zwaarmoedig en droefgeestig. Jonge man in oorlog komt dicht bij de woonplaats zijner geliefde. Hij schrijft haar en verwacht een bezoek. Een sneeuwstorm belet haar te komen. Hij waant dat zij hem niet meer bemint en zoekt den dood in den strijd. Het tweede verhaal vertelt van eene vrouw, die ongelukkig is gehuwd. Later vindt een jongeman in haar zijn ideaal, maar zij is een oude vrouw. En hij ontzegt zich het geluk eener andere liefde. Twee levens gebroken! Met eenig voorbehoud aanbevolen.

DUITSCH.

Hoecker (Otto). Die Tunnlbohrer. Habbel, Regensburg.

Een lichtzinnig meisje verlokt haar verloofde, een jongen boer, het landwerk op te geven en te gaan werken bij den tunnelaanleg. Zoo kan hij veel geld verdienen en zullen zij later gaan wonen in de stad Chicago. Zijn nieuw leven wordt nu beschreven, en het is niet zoo gelukkig en frisch als zijn leven te lande. Zijn meisje flirt met een ander; daaruit volgt haat en strijd, bijna doodslag. Nu gaan den jongen man de oogen open; hij keert terug tot zijn vader en trouwt eene vrouw, die hem gelukkig kan maken. Het boek is goed.

Kaiser (Franz). Wüste, du Erlöserin. — Salzer, Heilbronn.

Een aangrijpend verhaal, op meesterlijk-eenvoudige wijze verteld, over het verblijf in Algerijnsche gevangenschap.

Madjera (W.). Der Satyr und das Elfenkind. — Strache, Weenen.

Een sprookjesboek, maar van een bizonder soort. Want de sprookjes zijn politiek en historische satyren, die nu en dan den spijker vrij hard op den kop treffen. In I r r w e g e d e r L i e be komen gewaagde scènes voor en in A u f e r s t e h u n g wordt den spot gedreven met Innocentius X, weshalve men dit boek als voorbehouden heeft te beschouwen.

Schrott-Pelzel (H. von). Peter Andersag. — Tyrolia, Weenen.

Schrijfster laat een boeren jongen opleiden tot onderwijzer.

De ervaringen, die hij opdoet, dienen dan als kritiek op het tegenwoordige opvoedings-systeem. Er zitten goede gedachten in den roman, maar de houding der schrijfster tegenover de geestelijkheid is hatelijk, hetgeen uitkomt in het teekenen van een drietal erbarmelijke typen. Daarom is ook het boek niet voor iedereen.

ENGELSCH.

Blayre (Christopher). The Purple Sapphire. Allan, London.

Veronderstelde manuscripten van de Universiteit van Cosmopolis, waarin allerhande sensationeele en wondere geschiedenissen liggen gedoken. Geesten en boosaardige edelsteenen en dergelijke fantasterijen. Het is moeielijk denkbaar, dat een sterveling in zulke onmogelijkheden plezier kan hebben. Heeft hij het wel, dan mag hij genieten.

Evans (A. J.). The Escaping Club. Lane, London.

Wie niet meer aan den oorlog wil herinnerd worden, ofschoon dat vrij onmogelijk is, moet dit boek niet lezen. Voor hen, die daar niet tegen op zien, is dit verhaal van Evans een opwindende avonturen-roman.

Tijdens den slag aan de Somme werd hij door de Duitschers gevangen genomen en ten slotte gevangen gezet te Clausthal in het Hartzgebergte.

Hij wist te ontsnappen met een Fransch officier, doch op het oogenblik dat hij de grens zou overschrijden, werd hij weer gegrepen. In het kamp van Ingolstadt maakt hij met zijn medegevangenen plannen tot ontsnapping, die echter mislukken. Eindelijk, toen de gevangenen naar elders werden overgebracht, ging hij er van door en bereikte de Zwitsersche grens, Dat gebeurde in 1917 en Mr. Evans werd als aanvoerder naar Palestina gezonden, waar hij in gevangenschap raakte van Kemal Bey. Het is wel spannend.

Grier (Sidney C.). The Strong Hand. W. Blackwood, London.

De sterke hand is die van Napoleon, met forschen greep vorsten en vorstinnen aanvattend om met hen een vaak wreed spel te spelen.

Onder gefingeerde namen wordt ons hier het huwelijksleven verhaald van Karel van Baden en Stéphanie de Beauharnais. De geweldenaar liet den prins zijn verloving verbreken met een Beiersche prinses— door hem voor zijn stiefzoon Eugène bestemd — en schonk hem als vergoeding de hand van een nichtje van keizerin Josephine — zoo pas uit het pensionaat komende en door hem als dochter aangenomen. Het huwelijk werd zeer ongelukkig;

het over het paard getilde nieuwe prinsesje zag verachtelijk neer op haar tamelijk linkschen echtgenoot en zijn familie, gewende zich niet in Duitschland, trad als spion op voor haar pleegvader en stuurde de heele regeering in de war.

Een nog niet opgeloste tragedie — de geheimzinnige verdwijning van hun oudste zoontje — bracht de echtgenooten tot elkander. Napoleon trad telkens als huwelijksmakelaar en vredestichter op in dit en een ander echtelijk drama. Zijn onder zekere bonhomie verborgen heerschzuchtig optreden, zijn vlagen van onredelijken toorn en zijn onbegrensde hoogmoed komen in Grier's uitbeelding goed naar voren, evenals de angst der duitsche vorstjes, rillend en bevend onder den druk van zijn sterke hand.

Hoewel wat wijdloopig geschreven boeit het boek van het begin tot het einde. M. S.

VARIA.

Hoe schrijvers schrijven. Letterkundigen zooals Xavier Marmier (1809—1892) b.v. gaven zich moeite, vooral ten behoeve van de zetters. Omtrent de grootte van de letters was er groot verschil van smaak; de historieschrijver Henri Houssaye schreef met reusachtige letters bijna alles los van elkander, en van Gyp (de gravin De Martel) werd gezegd, dat zij voor haar romans riemen papier noodig had, waar een ander met boeken zou hebben volstaan. Daarentegen schreef Eugène Sue in zijn grooten leuningstoel op een daaraan vastgemaakt plankje zijn romans in een zeer gedrongen en bijna microscopisch klein schrift, waarin hij nog overtroffen werd door het fijne gekrabbel van Paul Lacroix, meer bekend onder zijn pseudoniem Le bibliophile Jacob, wiens roman „La danse macabre'' op de keerzijde van een ander schrift zoo gedrongen en fijn geschreven was, dat de bladen voor de zetters in strooken verknipt werden. Van Byron wordt vermeld, dat hij de zetters knapper vond dan zichzelf, daar zij zijn schrift konden lezen. De dichter Emile Deschamps verkeerde in Byron's geval. Toen een zijner vrienden hem een brief terugzond met eenige vraagteekens, zag hij zich ook niet opgewassen tegen de taak om zijn eigen schrift te ontcijferen en gaf hij er de voorkeur aan, zijn vriend te gaan bezoeken om hem mondeling mede te deelen, wat hij hem had willen schrijven. De gravin de Gasparin en de romanschrijver Alfred de Bréhat hadden een even onleesbaar handschrift. Levallois verhaalt in zijn Mémoires, dat hij, als hij een brief van Bréhat kreeg, dien eenvoudig in zijn zak stak, om dien, als hij den schrijver ontmoette, zich door dezen te laten voorlezen, wat aan Bréhat niet altijd gelukte.

Men leest dikwijls van schrijvers, dat wat zij ter neer schreven, bijna zonder veranderingen of doorhalingen voor den druk geschikt was. Dit is zeker een mooie gave, maar— Rousseau schreef, dat

zijn niet te ontcijferen handschriften met de vele wijzigingen, verschikkingen, doorhalingen, enz. een bewijs waren voor de moeite, die hij aan zijn werken besteed had, en dat hij niets geschreven had, dat hij niet vier of vijf maal had moeten overschrijven, alvorens het naar den drukker te kunnen zenden. Voltaire corrigeerde voortdurend zijn geschriften. „Ik heb het ongeluk,'' zei hij, „mijn gebreken te goed te kennen; een vaststaande tekst van mijn werken zal eerst na mijn dood in het licht kunnen verschijnen.'' Alexandre Dumas fils en Flaubert waren ook nooit tevreden met wat ze vroeger geschreven hadden. In Bernardin de Saint-Pierre's nalatenschap vond men veertien handschriften van de eerste bladzijde van Paul en Virginie, in die van Fénélon elf handschriften van zijn Télémaque. Buffon schreef zijn Epoques achttienmaal over. Mérimée schreef het handschrift van Colomba zeventien maal over en Paul Louis Courier sloeg het record door van kleine briefjes tot zeventienmaal klad-ontwerpen te maken.

Lamartine schreef zijn werken altijd met potlood, omdat inkt, die moet drogen, kon vlekken en hem hinderen in zijn inspiratie. Op zijn schrijftafel lagen steeds eenige dozijnen aangepunte potlooden gereed. Jules Verne schreef ook zijn werken met potlood, maar op een manier, die wel niemand die er de proef mee neemt, tot navolging zal aansporen. Wanneer hij eenig werk in potlood af had, schreef hij het namelijk daaroverheen met inkt over en maakte daarbij de noodige correcties, die hem wenschelijk voorkwamen.

Verscheiden schrijvers worstelen met het bezwaar dat hun gedachten sneller gaan dan de pen. Lamartine meende dit door het gebruik van het potlood zooveel mogelijk te verhelpen. Anderen, vooral zij, die gewoon waren in het openbaar te spreken, dicteerden inplaats van te schrijven. Zoo Sainte Beuve, Gustave Planche, Jules Levallois, Ernest Daudet. Sully dicteerde aan vier schrijvers tegelijk. Honoré de Balzac ten slotte, had een zeer dure manier van schrijven. Het handschrift, dat aanvankelijk naar de drukkerij ging, was gewoonlijk slechts een schets van het werk. Kreeg hij de proef, dan begon hij het verhaal uit te werken, zette dit bij de tweede proef voort, enz. Zijn César Birotteau werd eerst na de zeventiende proef afgedrukt. (Wetensch. Bladen).

Plagiaat. Naar aanleiding van de vraag of Pierre Benoit de stof voot zijn „Atlantide'' heeft ontleend aan een roman van Ridder Haggard schrijft Georges Claretie in „Le Figaro'', dat niets moeilijker is uit te maken dan het plegen van plagiaat. Zoodra een schrijver succes heeft, beschuldigt men hem ervan.

Toen Sardou in 1882 zijn „Odette'' in de Vaudeville had zien opvoeren, beschuldigde Mario Uchard, die in 1857 een stuk, getiteld Fiammina, in de Comédie Francaise had doen spelen, Sardou van plagiaat van dit stuk. „Behalve het cynische van de taal van uw „Odette'', mijn waarde Sardou,'' schreef hij, „is er

geen woord in mijn stuk, dat ook niet in het uwe voorkomt. Is het stuk van u? Is het van mij? Of zijn wij twee samenwerkers?"

Sardou vond die vragen bespottelijk. „Die Odette-kwestie," zei hij, „is bête, bête, bête. 't Is heel eenvoudig: „Fiammina" is van u, „Odette" van mij." En hij stelde Uchard voor de zaak te doen beslissen door de Société des Auteurs. Uchard verwierp dit voorstel en wilde procedeeren. „Dat zal eenige exemplaren van Fiammina" doen verkoopen," zei Sardou. „En dat is alles wat mijn vriend Mario verlangt."

In het proces was Sardou schitterend. Uchard beweerde dat aan hem niet alleen de intrige van het stuk was ontleend maar zelfs de woorden. Sardou ging de twee stukken na en kwam tot de slotsom, dat er slechts twee woorden gestolen waren: „Oui, maman" wat een uitbarsting van vrolijkheid bij het publiek tengevolge had.

En wat een les in litteratuur gaf Sardou! „Le Barbier de Séville" plagiaat. Bevat die niet dezelfde intrige als „l'Ecole des Femmes."

„L'Ecole des Femmes" plagiaat. Ontleend aan de novelle van Scarron „La Précaution inutile." Scarron heeft ook weer plagiaat gepleegd. Hij heeft zijn novelle ontleend aan „Les Nuits" van Strapprole, die „Le Pecorone" van Giovanni had geplunderd!

Wat bleef er van de beschuldiging van Uchard over onder de behandeling van Sardou? Eén enkel feit. „La Fiammina" was ontleend aan een stuk van Giacommetti, in 1854 verschenen.

Uchard verloor zijn proces. Volgens het vonnis hadden Sardou en Uchard hun onderwerp ontleend aan de gevoelens en hartstochten die het menschelijk hart bewegen.

Walter Scott. De 150 jarige herdenking van Walter Scott's geboorte. Den 15 Augustus was het anderhalve eeuw geleden sedert sir Walter Scott geboren werd. In dit jubilé-jaar hebben wij er niet veel van gemerkt dat deze geboorte-datum in Engeland en Schotland op bijzondere wijze gevierd is. In 1871 werd het eerste eeuwfeest met veel luister herdacht, voornamelijk door een volledige uitgave van zijn werken, opgedragen aan zijn schoondochter Mary Monica Hope Scott. Of de groote Schotsche romancier — wiens roem en populariteit eens ongeëvenaard was misschien in het buitenland nog meer dan in zijn eigen land — nu nog zulk een vermaardheid geniet, valt te betwijfelen. Hij ook heeft den invloed van den tijd ondervonden en men leest hem nu nog het liefst in zeer korte bewerkingen. In elk geval zal het niemand meer overkomen wat een correspondent van *the Times* eens moest ervaren. Aan het station van Euston vroeg hij aan het boekenstalletje een roman van Walter Scott. De verkoopster verklaarde er geen te hebben. — Hoe is het mogelijk riep hij uit, mij dunkt, dat u daarvan veel zou verkoopen — Juist,

antwoordde de vrouw — veel te veel; als wij de werken van Scott in voorraad hadden, zou niemand van onze andere boeken iets willen weten. — En nu? Sic transit gloria mundi!

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Het moge niet onbescheiden wezen hier een uittreksel te geven uit een brief eener dame. Het ware te wenschen dat zij, die meenen van letterkunde te houden, naar haar voorbeeld ook het beste zochten en zich niet tevreden stelden met gewone ontspanningslectuur: oppervlakkige en vaak slecht geschreven romannetjes, om niet erger te zeggen.

Er behoort natuurlijk wat moed toe om door te dringen in het werk, dat niet als een molen voor ons openstaat. Maar wie zich een weinig moeite getroost, zal die ruimschoots beloond vinden! Wat groote geesten hebben gedacht en machtige kunstenaars hebben gezien, verdient altijd onze aandacht en maakt ons beter en grooter.

En het is jammer dat ik deze schrijfster gelijk moet geven en even als zij heb ondervonden: „dat ontwikkelde protestanten over het algemeen veel meer voelen voor degelijke lectuur dan de katholieken."

* * *

„Dezer dagen las ik het Septembernummer van Boekenschouw en vond daarin uw artikel over Dante. Daar ik sinds jaren eene vurige vereerster van l'Altissimo Poeta ben en dit, na alles wat ik de laatste maanden over hem heb gelezen, nog meer dan ooit ben geworden, is het mij eene behoefte U eens te zeggen, dat het mij zoo'n genoegen deed, U er op te zien wijzen, dat Dante voor ontwikkelde en kunstlievende menschen volstrekt niet „op schier ongenaakbaren afstand" behoeft te staan. Mij dunkt, hij zou best wat meer gelezen en genoten kunnen worden, dan tot nu toe in Holland het geval was. Zou men in de hoogere klassen der Mulo-scholen en der H. B. S. niet de schoonste Zangen der *Goddelijke Komedie* met eene goede verklaring er bij kunnen doorlezen en bestudeeren? Het idee, dat Pater Linnebank in de *Nieuwe Eeuw* aangeeft om de beste leerlingen Italiaansch te doen leeren ten einde van het oorspronkelijke werk te kunnen genieten,

lijkt me nog beter, doch in de practijk waarschijnlijk moeielijk uitvoerbaar.

In mijn jeugd leerde ik ook Italiaansch, doch hoewel ik al vrij spoedig *„I promessi Sposi"* en *„Le mie Prigioni"* kon lezen, waagde ik mij toch nog niet aan D a n t e! Wel las ik, toen ik omstreeks 22 of 23 iaar oud was, de Hel, vertaald en met verklaring van Mr. J. Bohl. Ik vond het bijzonder interessant en genoot er ook wel van, doch kwam nog niet tot de beide volgende deelen. Dit gebeurde eenige jaren later, toen ik naar de dertig liep, en in de gelegenheid was met eene Italiaansche dame en eene vriendin — die Protestant was, de taal van Dante had geleerd en zich zeer voor hem interesseerde — de Commedia grondig te bestudeeren. Wij gebruikten eene Italiaansche uitgave met commentaar,ik meen van C a m e r i n i, (daar de Italiaansche dame sinds eenige jaren overleden is, kan ik het niet meer te weten komen) en verder had ik er de vertaling van Bohl — die ik bezit — ook altijd bij. Wij waren met de lectuur meer dan drie winters bezig, want lazen niet oppervlakkig. Ik genoot zeer van alles, vooral van het *Purgatorio*, dat altijd mijn lievelingsgedeelte is gebleven. Geheele stukken leerde ik er van uit mijn hoofd, ook de drie eerste Canti van de Inferno, een enkel stukje van het Paradiso, doch niet veel. Dit heb ik altijd het moeielijkst gevonden en voor een leek in theologie en philosophie, dunkt mij, ook niet volledig te begrijpen en te genieten. Doch fragmenten er uit, bijv. de elfde Zang over Franciscus en Dominicus, de laatste met het prachtig Ave Maria, en anderen, zouden, dunkt mij, met eenige verklaring toch ook wel onder het bereik van velen gebracht kunnen worden. Toen ik de *Commedia* uit had las ik de *Vita Nuova*, die mij veel minder voldeed. Sommige sonnetten vond ik lief, mooi en zoetvloeiend; andere lieten mij geheel koud en D a n t e's indeeling en verklaring ervan vond ik dikwijls vervelend. In het Hollandsch vond ik het echter nog veel minder te genieten. D a n t e's andere werken ken ik niet; wel heb ik er, vooral den laatsten tijd, veel over gelezen. De Dantenummers van de verschillende tijdschriften heb ik met belangstelling gevolgd.

Alles wat ik over D a n t e kan te pakken krijgen lees ik steeds zooveel mogelijk. Ik ben nu juist aan het boek van Pater Molkenboer begonnen; tot nu toe vind ik het wel interressant en bevalt het mij beter dan dat van Pater Jansen, dat ik wel zakelijk, doch erg droog vond. De laatste weken ging ik ook eenige malen naar de Kon. Bobliotheek om aldaar nog eens het werk van Hacke van Mijnden — waar U ook nog van spreekt — op mijn gemak te zien. Vroeger had ik Doré's illustraties van de Hel — ik meen vertaald door ten Kate —wel eens bekeken, doch nooit de beheele Commedia zooals ditmaal. Ik las hier en daar brokstukken uit van Mijndens vertaling en die leek mij mooier en minder gewrongen dan die van Bohl. Verder toonde men mij op de Koninklijke ook nog eene volledige illustratie der *Commedia* door Italiaansche artisten,

welke ik niet kende, in 1902 uitgegeven „a cura di Vittoria Alinari.'' Ik vond er enkele mooie platen bij, doch vele welke den tekst slecht weergaven. Hoewel dit bij Doré ook wel eens het geval is, prefereer ik in het algemeen toch de illustraties van den Franschman; er is natuurlijk meer eenheid in het werk dan in de Italiaansche uitgave, die door verschillende personen werd geillustreerd. Dan ging ik ook nog eens naar de Bibliotheek om in het Gedenkboek te lezen: *Omaggio dell Olanda*, want dit komt ook niet in den handel. Ik las met belagstelling het stuk van Pater Molkenboer over Dante en Vondel; over Dante en Cimabue van Byvanck, over Francesca da Rimini van Poelhekke en nog een paar anderen.

In het voorjaar heb ik de Italiaansche lezing van Pater Semeria bijgewoond en daarna de Vijf lezingen van Kapelaan van Delft. De eerste was pétillant, de laatsten waren interressant, doch zwaar. Het is dunkt mij, zoo'n geheel ander standpunt dat Kap. v. Delft inneemt dan de overige Dante-comentatoren. Erg benieuwd ben ik wat de andere kenners en navorschers daarvan zeggen zullen. Doch ik ben het geheel met U eens, dat er wel eens al te veel in de détails nageplozen wordt en men daardoor de schoonheid van het geel te veel uit het oog verliest. Ik heb ook Hel en Vagevuur van Van Delft op het oogenblik in huis, en na wat ik er van las, vind ik dat de verklaring van diepe studie en groote liefde voor Dante getuigt.

Ik heb van den zomer een stukje in een Tijdschrift geschreven: Een praatje over den grooten doch veel te weinig bekenden dichter Dante Alighieri. Ik had er veel meer van kunnen maken, doch men had mij verzocht het zoo beknopt en eenvoudig mogelijk te doen. Dus is het niet veel zaaks geworden, en de aansporing die ik deed, dat de vrouwen der hoogere standen zich toch eens in eene goede vertaling met verklaring van Dante zouden verdiepen, zal ook wel weinig resultaat hebben gehad.

CORRESPONDENTIE.

J. B. A. Gr. te Vl. Eene bespreking van Anton Coolen: *Lentebloesem* zal denkelijk in het volgende nummer verschijnen. Om, vrij van elken invloed te oordeelen, zullen wij de door U aangewezen kritiek niet vooraf lezen.

M. Fr., den H. Op uwe vraag, reeds een paar maanden geleden vermeld, ontvangen wij nog een antwoord uit Scheveningen, namelijk eene verwijzing naar Brancerau: *Convenances et politesse*. Wij gelooven niet dat dit het door U gezochte is, maar zijn den inzender dankbaar.

Mevr. C. H.-Br. te N. Het is moeielijk een parallel te

trekken tusschen *Vlaschaard* van Stijn Streuvels en zijn eerste werken. In zijn eerste werk vind ik hem op zijn best, en de prachtige natuurvisie dezer werken wekt meer mijne bewondering dan het realisme van *Vlaschaard*. U weet echter dat Streuvels zelf er anders over denkt.

De Heilige Tocht van A. Prins kan ik niet lezen, zonder ernstig mij te verontrusten over dat martelen onzer taal en die hortende verbeelding.

G. K. te B. Ik zal zien of ik U binnenkort een lijstje kan sturen van Engelsche boeken. Alle boeken van Florence Barclay zijn goed, behalve het spiritistische: *Ledig teruggezonden* en het (een geheel verkeerde voorstelling van het kloosterleven gevende) *De Witte Vrouwen van Worcester*.

Mej. E. T. te Sch. Als ik kan antwoord ik U nog persoonlijk. Het boekje is wel van Is. van Dijk. Goed bedoeld, maar het is te subjectief om waarde te hebben.

Lezers. Het late verschijnen van dit Octobernummer komt geheel ten laste van de Redactie, die overstelpt was met arbeid, veroorzaakt door de uitgave van de Jaarlijksche Boekenschouw, die spoedig zal verschijnen. Die zich een denkbeeld kunnen vormen van de omvangrijkheid der werkzaamheden daaraan verbonden, zullen zonder eenigen twijfel deze verontschuldiging aanvaarden.

*** In verband met deze aankondiging van Jaarlijksche Boekenschouw wenschte ik nog eene mededeeling te doen. Het ligt niet in mijne bedoeling terug te komen op eene polemiek, welke bijna een jaar geleden werd gevoerd tusschen den heer Zwanikken en mij. Maar ik wil verklaren welk aspect die zaak voor mij op het oogenblik heeft. De redenen door mij in mijn laatste artikel gegeven (zie aldaar) en niet minder een met de grootste stelligheid afgelegde en ook nu nog volgehouden getuigenis van een derde, deden het vermoeden ontstaan, hetgeen ik liet doorschemeren, dat de heer Z. „in de kaart speelde van belanghebbenden'', die op zeer onaangename wijze tegen de uitgave werkten.

Einde Augustus j.l. heb ik eindelijk eene samenspraak gehad met den heer Z. Waar deze op eerewoord verklaarde dat hij in zijn kritiek geheel onafhankelijk had gestaan en in geenen deele had bedoeld anderen dienstig te zijn, voel ik mij gedrongen, óók al bestaat er op het oogenblik nog eene moeielijkheid waarvan wij de oplossing niet hebben kunnen vinden, zonder aarzeling aan te nemen dat de heer Z. niets gemeen had met de onsympathieke tegenwerking, waaraan wij blootstonden.

Mijn oordeel over de bedoelde kritiek is niet veranderd, maar wel in gunstiger zin gewijzigd mijn oordeel over den heer Z. persoonlijk. A. GIELEN.

DE „LETTRES PROVINCIALES" VAN PASCAL

In het Juli-nummer van Boekenschouw werd aandacht gewijd aan het boekje, uitgegeven door de vier predikanten, die in den loop dezes jaars een soort van kruistocht preekten tegen de katholieke Kerk en hun toehoorders verkondigden: hoe gevaarlijk in zijn actie (Ds. Bakker), hoe slecht in zijn leer (volgens Ds. Kromsigt gelooven de Roomschen niet aan den H. Geest en eigenlijk ook niet „*in* God, maar alleen *aan* God''), hoe jammerlijk afgoderij-drijvend in en door zijn Maria-vereering (Ds. Poot) het Catholicisme is.

Bij diezelfde gelegenheid verklaarde Dr. Beerens dat de Paus een „vice-God'' is, en hij maar niet begreep waarom Zijne Heiligheid niet onfeilbaar is wanneer hij spreekt of schrijft „over Sterrekunde.''

Naar aanleiding van dit boekje schreef toen de referent: „Sinds het verscheen, maak ik er een trouw gebruik van en geef de andersdenkenden, die komen om voorlichting, het gewoonlijk in handen, met het dringend verzoek het eens goed te bestudeeren. Glimlachend brengen zij het terug en verklaren wel te begrijpen, dat zulk een afgodendienst en leer van beate onnoozelheden onmogelijk katholiek kunnen zijn. En dan kan ik met hen praten.''

Sindsdien bleek uit de open brieven van andere protestantsche leeraars dat met de propaganda der genoemde ijveraars zij zich niet konden vereenigen. En geen wonder! Waar boeken in overvloed zijn om zich op de hoogte te stellen van katholieke geloofs- en zedeleer; de beschuldigingen, telkens sinds eeuwen en eeuwen herhaald, op degelijke gronden weerlegd zijn; ontwikkelde katholieken, geestelijken en leeken, steeds bereid worden gevonden om te verklaren wat degenen, die sinds de zestiende eeuw uithuizig zijn geweest, niet meer begrijpen, kan een ernstig man het moeielijk verdragen dat een ernstige zaak met oppervlakkige voorbarigheid wordt afgedaan.

Zoolang mogelijk moet men vasthouden aan de goede trouw van een tegenstander, doch daar zijn grenzen. En die grenzen worden bedenkelijk dicht genaderd als men een tegenpartijder, wien intellect en ontwikkeling niet te ontzeggen valt, argumenten hoort gebruiken, welker vocsheid bij den minsten klop zich zelf verraadt. En dat is het geval in het propaganda-boekje der

vier genoemde heeren, en andermaal in de lezing, welke Dr. Beerens een paar weken geleden te Utrecht heeft gehouden over de moraal der Jezuieten...... puttend zijn wijsheid uit de *Lettres Provinciales* van Louis de Montalte, die zonder schuilnaam heette Blaise Pascal.

Volgens verslag van het *Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad* (Middag-uitgave, 29 Oct. 1921) heeft dr. J. F. Beerens in Irene zijne tweede lezing over Pascal gehouden en hem „belicht als bestrijder van de Zedeleer der Jezuieten."

De geleerde spreker verklaart, en wij nemen aan dat hij oprecht is in zijn dwaling, dat:

de voornaamste leerstellingen der Jezuieten-moraal zijn: ten eerste het probabilisme of de waarschijnlijkheidsleer. Volgens deze leer mag men in gewetenszaken evengoed een waarschijnlijkheid als een zekere overtuiging volgen.

Voorts het intentionalisme, d.i. de leer, dat alleen daden goed of slecht zijn, naar gelang het oogmerk waarmee zij worden verricht, goed of slecht is.

Ten derde de leer van de equivocatie, waaronder men verstaat de leer, dat een mensch zich van dubbelzinnige woorden mag bedienen, waaraan hij in zijn gedachten een bepaalde beteekenis toekent, ook al weet hij dat zijn hoorders aan een andere beteekenis zullen denken.

En eindelijk de restrictio mentalis of het gedachten-voorbehoud, volgens welke leer men de beteekenis van zijne woorden in zijn gedachten mag beperken.

Aldus dr. Beerens volgens het verslag. Het verrassende is dat de Jezuieten juist het tegenovergestelde leeren van wat dominee hun verwijten durft.

Immers, volgens hen is: 1e „een ieder verplicht te doen, wat het geweten hem voorschrijft; na te laten wat het geweten hem verbiedt. In gevallen, waarin het onzeker is of eene handeling valt onder het voorschrift of het verbod eener wet, *waar derhalve in elk geval twijfel blijft*, is men vrij de eene of de andere meening te aanvaarden."

2e. Het intentionalisme van Beerens is niets anders dan de toepassing van het beruchte „het doel heiligt de middelen. In alle moraalboeken wordt dat zonder meer veroordeeld als zonde.

3e. De aequivocatio, *zooals* Beerens *die omschrijft*, wordt door de Jezuieten als onzedelijk verworpen. Zij leeren wél dat

men een antwoord mag geven, vatbaar voor tweeërlei uitleg, hetzij door den dubbelen zin der woorden (aequivaoctio), hetzij door omstandigheden van tijd, persoon, enz. (restrictio). Maar zulk een antwoord is slechts geoorloofd in bizondere gevallen: *men mag zich daarvan alleen bedienen, indien het bekend maken der waarheid niet verplicht en het verbergen der waarheid wel geboden is*, (b.v.: ambtsgeheim — of — ten opzichte van sommige nieuwsgierige vragen door kinderen gesteld).

Uitdrukkelijk voegen de Jezuieten hier nog bij: „Is men verplicht de waarheid te bekennen (b.v. als getuige voor het Gerecht, bij het aangaan van contracten) dan is *elke* „aequivocatie'' verboden.''

Ik wilde den heer Beerens wel eens hooren als hij antwoord moet geven aan een kind, dat met lastige vragen over sexueele verhoudingen tot hem komt; aan een dief, die belangstellend onderzoekt waar hij zijn geld verborgen heeft; aan een onbeschaamde, die tracht uit te vorschen wat een protestantsche geloovige aan dominee heeft toevertrouwd over zijn zieletoestand.

4e. Wat de spreker verstaat onder „restrictio mentalis'' als gedachten-voorbehoud, dit wordt door elken moralist als „restrictio pure mentalis'' beschouwd en gehouden voor een *leugen*, dus *absoluut* verboden.

Zoo staan de vier beweringen van Dr. Beerens als vier besliste onwaarheden gebrandmerkt.

De vraag dringt zich op: hoe was het mogelijk dergelijke stellingen te verkondigen als waarheid, terwijl het toch zoo eenvoudig was zich te overtuigen van de volstrekte onwaarheid?

Want er blijft toch wel geen andere uitweg over dan de geheele orde der Jezuieten, vanaf hare stichting tot op den dag van heden te houden:

ofwel voor een leger van onmogelijke onnoozele bloedjes, die de deugnieterij van hun leerstellingen niet inzien en heuschelijk meenen er mee te kunnen werken „ad majorem Dei gloriam'',

ofwel voor een wijdvertakte misdadigersbende, die wetens en willens de wereld bedriegt.

Het eerste is moeielijk zoo maar te aanvaarden, wijl heel de geschiedenis aanwijst dat nu juist domheid en stumperigheid niet hun meest kenmerkende eigenschap is geweest.

Het tweede is psychologisch nog moeielijker te verklaren, als

men nagaat dat al die Jezuieten zich gedurende gansch hun leven verplichten tot armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid; dat honderden en honderden in de gruwelijkste martelie hun bloed en leven hebben geofferd tot verdediging van Christus leer; dat er duizenden de bitterste ontberingen en de zwaarste vermoeienissen hebben gedragen om in vreemde landen het Evangelie te verkondigen.

Toch schijnt Dr. Beerens het onmogelijke te willen aannemen op gezag van den genialen pamfletschrijver Blaise Pascal. Van hem getuigt hij met ingenomenheid:

„Pascal schreef in glashelderen, onderhoudenden trant; het ging bij hem om de werkelijkheid en om de waarheid en niet — zooals bij de Jezuieten — om woorden en klanken en de macht."

Dat is kordaat gesproken, maar daarom is het nog geen bewijs. Dr. Beerens mag van de goede trouw van Pascal houden wat hij wil, het staat in elk geval historisch vast dat:

Pascal een werktuig was in de handen der Jansenisten en zijn *Lettres Provinciales* een der sluwste vervalschingen is, die de literatuur kan aanwijzen.

1o. Voltaire, een onverdacht getuige in deze materie schrijft: „On tentait toutes les voies de les (les Jésuites) rendre odieux. Pascal fit plus, il les rendit ridicules... Il est vrai que tout le livre portait sur un *fondement faux*. (Siècle de Louis XIV; III, 294. Oeuvr. Compl. (Ed. Gotha 1791).

2o. De ongeloovige geleerde Bayle haalt in zijn *Dictionnaire historique et critique* (in voce: Pascal) een brief aan van een Jansenist, een geestverwant van Pascal, die schrijft: „On ne peut gueure compter sur son témoignage (namelijk, van Pascal) soit au regard des faits qu'il rapporte, parce qu'il en était peu instruit, soit au regard des conséquences qu'il en tire, des intentions qu'il attribue à ses adversaires, parce que, sur des fondaments faux et incertains, il faisait des systèmes qui ne subsistaient que dans son esprit."

Dat was het juist! Door de Jansenisten werd Pascal gebruikt om het pamflet op te stellen. Volgens zijn eigen verklaring bezorgden zij hem de citaten, welke hem de argumenten moesten geven tegen hunne tegenstanders, de Jezuieten. Van moraaltheologie had hij weinig of geen begrip en het is dus niet te ver-

wonderen, dat zij hem ondeugdelijke argumenten in de handen konden stoppen. Toch blijft het steeds een raadsel hoe een man als Pascal, indien hij werkelijk de teksten heeft gecontroleerd, de Jezuieten vaak kon laten zeggen *juist het tegengestelde* van wat er te lezen staat in hun boeken op de door Pascal geciteerde plaatsen!

3o. Afgezien van het feit dat Pascal in zijn lijst van moralisten Jezuieten noemde, die nooit tot deze orde behoorden, of die nooit een letter over moraal hadden geschreven, hebben wij toch dit andere, voor de scheurmakende Jansenisten beschamende feit, te vermelden: dat Pascal niet alleen op verschillende plaatsen den tekst der citaten vervalscht, maar dat hij orgeveer alle aanhalingen vervalscht naar de beteekenis, door ze uit het verband te rukken.

4o. Dr. Beerens kan zich overtuigen van de waarheid der sub 3o uitgesproken beschuldigingen door te raadplegen de uitgave der *Provinciales* bezorgd door Maynard, die aan den voet der bladzijden den waren tekst der citaten aangeeft of den juisten zin verklaart en door eenvoudige vergelijking de vervalsching voor iedereen evident maakt.

Hier is de volledige titel van het bedoelde werk:

„Les Provinciales ou les Lettres écrites par Louis de Montalte à un Provincial de ses Amis et aux révérends Pères Jésuites, publiées sur la dernière édition revue de Pascal, avec les variantes éditions précédentes; et leur Réfutation consistant en Introductions et nombreuses Notes historiques, littéraires, philosophiques et théologiques, I (445). — II (477), Paris, 1851. —

Dit is voorloopig voldoende en ik zal geen verdere aanwijzingen geven van de uitgebreide literatuur.

Maar ik heb een ernstig verzoek aan dr. Beerens. Door in zijne lezing te verklaren dat Pascal niet alleen de zedeleer der Jezuieten, maar de moraal der geheele katholieke Kerk met recht heeft aangevallen, heeft hij elken katholiek reeds duidelijk gemaakt dat de *Lettres Provinciales* valsch moeten zijn.

De niet-katholieken hebben echter ook recht op de waarheid en in onze twintigste eeuw wordt het toch wel tijd dat zij zich niet meer laten voorlichten over de zedeleer der katholieke Kerk door een pamflet, waarvan de uitgave begon in 1650 en dat was samengesteld door menschen, die zich aan het gezag der Kerk niet wenschten te onderwerpen.

Veronderstellend, gelijk het betaamt, dat dr. Beerens

de waarheid wil en niets dan de waarheid; dat hij echter door zijne studie niet is voorbereid om deze te vinden te midden van de vervalschingen, die hem ongemerkt moeten ontgaan, zoolang zijne aandacht er niet uitdrukkelijk op gevestigd wordt,

doe ik het volgende voorstel:

dat dr. Beerens *en ondergeteekende een grondige studie maken van de* Lettres Provinciales *en elkaar daarbij behulpzaam zijn door hun persoonlijke kennis over dit onderwerp en de literatuur, waarover zij beschikken, onder elkander uit te wisselen en te bespreken, om ten slotte hunne bevinding open en eerlijk publiek te maken.*

Amsterdam. A. GIELEN.

GOETHE EN ZIJN VROUW.

Vele legenden omzweven steeds het leven en... lieven der groote mannen, waarheid en verdichting omstrengelen elkaar vaak zoo dicht, dat het aan 't nageslacht moeilijk zoo niet onmogelijk is ze te onderscheiden, der waarheid recht te laten wedervaren en de legende naar het grenzelooze rijk der fantasie te verbannen.

Shakespeare, Dante, Tasso en zoovele anderen uit nog donkerder tijd, van wie wij eigenlijk zoo weinig weten, zijn door moderne navorschingen van menig mooi lichtkransje beroofd. Van de enkele vaststaande feiten ons door hun tijdgenooten overgeleverd hebben ijverige onderzoekers geheele biographiën opgebouwd, waarin voor het romantische maar luttel plaats overblijft. In het verschiet der eeuwen lijken hun gestalten ons dan nog ijler en onwezenlijker toe naast de schitterende realiteit van hun werk.

Bestaan er omvangrijke bibliotheken alleen van de studies aan Dante en Shakespeare gewijd, ook Goethe kan niet klagen over gebrek aan belangstelling in zijn persoon en leven. *Goethe und kein Ende* werd er reeds sinds lang gezucht, al scheen hier ook de taak van zijn biografen veel gemakkelijker.

Goethe was bijna de tijdgenoot van een vorig geslacht. Nog geen eeuw is sinds zijn dood verloopen en bovendien zijn ons een

massa levensbijzonderheden over hem bewaard door de velen, die hem van nabij gekend hebben en zelf goed de pen wisten te hanteeren. Hij was het middelpunt van een letterkundigen kring; geen wonder dat zijn vrienden en bewonderaars niet over den grooten dichter en filosoof zwijgen konden en ieder hem van eigen stand- of oogpunt te beschouwen en beoordeelen trachtte. Nu zou men licht denken dat door deze omstandigheden — zijn tamelijk dicht bij ons staan en de menigte berichten en oordeelvellingen van zijn tijdgenooten — zijn machtig figuur ons helder en duidelijk voor oogen kon gesteld worden, dat geen neveltje hem voor ons verduisterde, dat wij hem van binnen even zoo goed leerden kennen als van buiten, zoodat legende geen vat kon hebben op zijn persoonlijkheid omdat aan de waarheid alle recht was gedaan.

En toch is er in de laatste jaren weer een geheel nieuw licht gaan schijnen over het karakter en het leven van hem, dien de Duitschers zich zoo gaarne als den grooten, majestueuzen Olympier voorstellen, een machtigen Zeus gelijk, op hemel en aarde in trotsche onbewogenheid neder ziende en zelfs in zijn liefdeleven, evenals zijn mythologisch voorbeeld, steeds de opperste der goden blijvend.

Maar zijn huiselijk leven bleef niet meer gesloten voor de nieuwsgierige blikken der Goethe-vorschers, men is er in gaan spieden en zoeken en kwam tot verrassende resultaten. In zijn studies over den Weimarschen geheimraad en diens gezin heeft Bode ons reeds veel nieuws en interessants verteld over den grooten Germaan, in pantoffels en huisjasje[1]), maar na hem is een vrouw nog ijveriger aan het zoeken gegaan en komt nu met allerlei documenten aandragen, die een soort eerherstel moeten brengen aan de volgens haar veel gesmade, veel belasterde vrouw, gedurende 28 jaren lang Goethe's trouwe gezellin. Hoewel zij op alle manieren ook den halfgod op zijn voetstuk tracht te houden, zijn haar pogingen in deze minder geslaagd. Goethe legt het in zijn behandeling van de arme Christiane bepaald tegen haar af. Al het Olympische verzinkt in het niet, bij het lezen van zijn huishoudelijke, bijna keukenpietsche brieven, bij zijn alles behalve eervolle handelwijze tegenover de moeder van zijn zoon, die de Schrijfster tevergeefs tracht goed te praten.

---

[1]) Zie het art. in Boekenschouw Oct. '19: De Zoon van Goethe.

E t t a F e d e r n, zoo heet deze vurige Goethe-vereerster, deed zeker goed werk door ons Christiane von Goethe in een helderder en beter licht te doen zien en ons — ondanks haar fouten en misslag — meer met haar te doen sympathiseeren dan met haar egoistischen levensgezel.

Veel kwaad is er over Christiane gezegd of liever miszegd. Zij heette een meisje uit het volk, een danslustig, lichtzinnig schepsel, slordig, verkwistend, ter kwader ure door den beroemden man in zijn huis opgenomen, waardoor hij tegenover zijn hooge beschermers en vrienden in een scheve positie kwam te staan. Zij haalde hem neer door haar alledaagsheid, haar laag bij den grond zijn. Later deed zij hem schande aan door haar verslaafdheid aan den drank, die aan haar vier babies en aan haarzelf het leven kostte. Goethe duldde haar in zijn huis en betreurde het door haar aanwezigheid van zijn beste vrienden gescheiden te zijn, zonder dat hij den moed had dien onwaardigen band te verbreken. Door, na 17 of 18 jaar, zijn verhouding tot haar wettig te regelen, gaf hij het grootste bewijs van zijn zwakheid en maakte zich belachelijk door voor zijn „dikke helft" — zoo noemden zijn goede vriendinnen de wat al te corpulente matrone — alle achting en eer op te eischen verschuldigd aan die „Frau geheimrätin". Men vond het jammer van Goethe, dat hij, die zooveel bemind had en bemind werd, en zoo gemakkelijk een hoogstaande vrouw kon vinden, waardig naast hem als een Juno te tronen, zich vergooide aan zoo'n onbeduidend schepseltje. De jalouzie van niemand minder dan Charlotte von Stein, Goethe's muze, die haar vriendschap met hem steeds hoog en rein had weten te houden, vervolgde het arme kind onbarmhartig. Zij ontzag zich niet allerlei „klatsch" over Christiane te verspreiden; veel van het kwaad haar toegedicht vindt men in de brieven en gesprekken der schijnbaar zoo fijngevoelige vriendin van Goethe, die zijn Iphigenia en Torquato Tasso inspireerde.

Ook anderen o.a. Schiller's vrouw, ontzagen zich niet het arme meisje te negeeren of als dienstmeid te behandelen en op alle wijze te belasteren. Een der meest tastbare leugens omtrent haar, betreft haar afkomst. Christiane Vulpius kwam volstrekt niet voort uit de heffe des volks. Integendeel, haar voorouders waren juristen of predikanten. Ook haar vader was jurist; hij stierf als archivaris en liet zijn groot gezin, — acht kinderen uit twee huwelijken — onverzorgd achter.

Zijn vroege dood en treurige finantieele omstandigheden werden aan dronkenschap toegeschreven, echter zonder eenig bewijs. Christiane werd in 1765 geboren; haar twee jaar oudere broer Christiaan August is als schrijver bekend. Hij studeerde in Jena in de rechten, heraldiek, geschiedenis en numismatiek. Hij trachtte later door zijn pen in het onderhoud van zijn jongere broertjes en zusjes te voorzien. Christiane verdiende in een fabriek van kunstbloemen een karig stukje brood.

Men zegt dat Goethe bij een bezoek op deze fabriek voor 't eerst Christiane Vulpius zag. Zij was in gezelschap van een officier, die zich een ongepaste scherts tegenover het meisje veroorloofde, waarvoor Goethe hem scherp terecht wees. Anderen vertellen dat zij hem in het park aansprak om hem een verzoekschrift ter hand te stellen van haar broer, die hem om een betrekking verzocht. Goethe was juist terug van zijn italiaansche reis, door hem ondernomen om zich te verzetten tegen zijn ongelukkige liefde voor de veel oudere Frau von Stein, die om zijnentwille haar plichten jegens man en kinderen niet wilde vergeten. Hij kwam veel kalmer terug en meende van toen af zich koud en ongenaakbaar te moeten toonen tegenover zijn omgeving. Deze pose was echter met zijn in den grond mededeelzame natuur in strijd en 't kostte hem moeite ze vol te houden. Hij voelde zich vreemd tegenover de Weimarianen en deze zagen niet vriendelijk op tegen hem, wiens meerderheid hun lastig werd. Zoo schijnt hij zijn troost bij het eenvoudige meisje gezocht te hebben; hij was toen een man van dicht bij de 40 jaar. Zij nauwelijks 23. Reeds eenigen tijd scheen er een verhouding tusschen hen te bestaan; er werd over gefluisterd en Goethe achtte het noodig zijn vroegere vriendin von Stein er over in te lichten. Tevergeefs trachtte hij haar te bewijzen dat zij, zijn geestelijke gezellin, geen reden had jaloersch te zijn op het meisje, waaraan hij zijn minder edele liefde schonk, maar Charlotte voelde zijn ontrouw als een persoonlijke beleediging en toonde zich in het vervolg de bitterste vijandin van het ongelijksoortig paar.

Goethe's positie in Weimar werd zeer moeilijk; van alle zijden voelde hij den vijandelijken invloed der vrouw, die hij eens boven alles liefgehad en als een hoog ideaal vereerd had. Hij weerstond echter alle aanvallen en nam Christiane bij zich aan huis met haar jongere zuster en een tante. Den 25 December 1789 werd Goethe's oudste zoon, die zijn eenige bleef, geboren.

Wonderlijke begrippen over moraal schenen toen in Weimar te heerschen: niemand van de familie Vulpius was blijkbaar verontwaardigd over de plaats, door hun bloedverwante bij Goethe ingenomen. Hij deed zijn uiterste best om haar broer Christiaan August een goede plaats te bezorgen. Uit zijn aanbevelingsbrieven blijkt hoe ontwikkeld deze jonge man was en toch heeft hij genoegen genomen met de twijfelachtige, alles behalve eervolle positie van zijn zuster, zonder er ooit op aan te dringen dat op de een of andere manier aan deze onwettige verhouding een eind werd gemaakt. Nu is het waar dat zulke „Gewissensehen'' in het protestantsche Duitschland iets zeer gewoons waren. Zelfs vorsten ontzagen zich niet, zooals b.v. Karl Ludwig van den Pfalz, koning Frederik Wilhelm II van Pruisen, bij het leven hunner vrouwen met toestemming der kerkelijke overheden, een tweede huwelijk z.g. van de linkerhand met een andere te sluiten, maar toch werd het Goethe door den hofkring en zijn deftige vrienden zeer kwalijk genomen, dat hij openlijk met „die Vulpia'' leefde. Veel recht hadden deze niet om op zijne wanverhouding te smalen, want het ging er aan het kunstlievende Weimarsche hof alles behalve stichtelijk toe. De hertog bleef Goethe echter de hand boven het hoofd houden en trad zelfs als peter op van diens onwettig zoontje, dat onder den naam van Julius, August, Walther gedoopt werd.

Intusschen vond Goethe in zijn door Christiane beheerd huis een aangename rustplaats voor zijn beslommeringen en ergernissen. De jonge vrouw vereerde hem hoog, diende hem als een loontrekkende, maar trouwer en liefdevoller. Hun brieven zijn hartelijk, eenvoudig en vooral door en door huiselijk, maar 't komt ons voor dat E t t a F e d e r n te ver gaat door vooral in G.'s brieven bewijzen te vinden voor zijn groote liefde jegens Christiane. Wel komen er herhaaldelijk uitdrukkingen in voor als: Ich vermisse Dich sehr und liebe Dich von Herzen, — Behalte mich lieb, en meer dergelijke lievigheden — heel dikwijls ook verzoekt hij: Sey mir ein rechter Hausschatz — maar wie de sentimentaliteit van de Duitschers kent, weet dat zulke woorden hun al heel gemakkelijk uit de pen vloeien en niet veel meer waarde hebben dan andere banaliteiten. Toch blijkt uit alles dat het Christiane gelukte hem een aangenaam tehuis te scheppen; haar brieven bewijzen dat zij een goede, zuinige huisvrouw was en 't hem echt gezellig wist te maken. Nooit klaagt zij in haar

brieven over haar ongelukkigen toestand, over vernederingen door haar ondervonden, altijd spreekt zij haar groote bezorgdheid uit over den gezondheidstoestand van haar „lieben Geheimrat". zij vertelt van de aardigheden van hun zoontje, op wien de vader recht trotsch is en — wat zeker haar tot groote eer strekt — nooit laat zij zich in met stadspraatjes en kwaadsprekerijen en toont zich hierin zeker de meerdere van haar hooggeplaatste vijandinnen.
Zeker moest zij menige beleediging verdragen; de familie Schiller maakte gaarne gebruikvan haar diensten,logeerde zelfs in Goethe's huis maar ignoreerde haar geheel. Bij een ernstige ziekte van haar verwaardigt zich Schiller niet eens naar haar toestand te vragen, terwijl zij toch goed genoeg is voor zijn kinderen te tobben en te zorgen.

Onbegrijpelijk schijnt het dat Goethe zijn trouwe huiszorg niet eerder getrouwd heeft. Federn prijst er hem over en verheerlijkt elders beiden:

„Christiane und Goethe waren Vorkämpfer nicht bewuszt, nicht aus einen Prinzip heraus, nicht um einen neuen Weg ein zu schlagen, nur den eigenen Bedürfnissen ihres persönlichen Lebens folgend, sind sie die ersten klassischen Beispiele einer neuen auffassung von Liebe und Ehe geworden. Nicht Feigheit, nicht Schwäche haben Goethe veranlaszt, seine freie Ehe noch nach 18 Jahre zu legimitieren wie es auch nicht mangelnde Liebe oder Rücksichlosigkeiten waren, die ihn 18 Jahre lang in freier Gemeinschaft mit Christiane zusammen leben lieszen. Beiden haben den Beweis gebracht, dasz Sie weder in der eine noch in der anderen Epoche ihrer Gemeinschaft das Menschen Urteil fürchteten und sich von ihr beëinfluszen lieszen".

De vooruitstrevende dame, kampvechtster waarschijnlijk der vrije liefde, vergeet, hoe zij kort tevoren uitdrukkelijk beweerde, dat Goethe onmogelijk met Christiane kon trouwen omdat zij dan in de hofkringen moest verkeeren en daar zeker geschouderd zou worden, wijl het dan duidelijk zou blijken hoe weinig zij in die sfeer paste.

Christiane zag er lief, maar wel een beetje ordinair uit, met de jaren vergrofte zij uiterlijk meer en meer, werd hard rood in het gezicht en zeer zwaar. Zij had weinig geleerd, maar bezat een buitengewoon goed oordeel en een groote mate gezond verstand. Goethe verveelde zich volstrekt niet in haar gezelschap, hij luis-

terde gaarne naar haar en vroeg haar zelfs om raad. Zij heeft hem zeker niet omlaag getrokken; hij hief haar eerder tot zich op, hij liet haar zijn manuscripten lezen en hechtte aan haar oordeel. Een geleerde, hoog ontwikkelde vrouw, was voor hem minder geschikt geweest; hij had in haar zijn meerdere gevreesd, maar Christiane's bewondering en vereering deden hem goed.

Er is hun brieven dikwijls sprake van groote voorraden wijn, die Goethe bestelde, volgens Feders een noodzakelijkheid omdat het water in Weimar niet deugde. Nergens vindt men echter een toespeling op Chr.'s overmatig drankgebruik. 't Schijnt dat vader, moeder en zoon buitengewoon veel van het edele druivennat hielden maar uit niets blijkt dat zij — behalve August — het misbruikten.

Nog vier keeren werd Christiane moeder, maar haar kinderen leefden slechts zeer kort. Ook deze vroege sterfgevallen werden door kwaadwilligen aan de drankzucht der moeder toegeschreven. Doch in eene, niet uitgegeven Romeinsche elegie door Federn gepubliceerd, waarin Goethe in prachtige verzen ,,das Unsagbare'' bezingt, kunnen wij ons genoeg overtuigen, niet tot Goethe's eer, dat ook hier de arme moeder onverdiend belasterd werd.

Eindelijk in 1806, nadat Goethe en Weimar ontzettend veel door den oorlog geleden hadden en Christiane uitstekend huis en hof tegen de Franschen had verdedigd, besloot Goethe zijn plicht te doen tegenover zijn gezellin in lief en leed. Hij liet zich in alle stilte met haar trouwen en gaf slechts aan zijn beste vrienden kennis van de groote gebeurtenis.

Er zijn juist uit dit tijdvak geen brieven van Chr. bewaard gebleven. 't Is dus moeilijk uit te maken, welken indruk haar verheffing tot G.'s wettige gemalin op haar maakte. Toch kan 't niet anders of zij moet er zich gelukkig door gevoeld hebben. In haar hartelijke, echt moederlijke brieven aan haar zoon teekent zij zich steeds: C. von Goethe. De brieven door haar man aan haar gericht dragen niet meer het vernederende adres van: Demoiselle Vulpius'' maar zijn bestemd voor die Frau Geheimrat von Goethe.

Zij ontving nu in haar huis de vrienden van Goethe en hun vrouwen en schijnt tegenover hen geen slecht figuur te hebben geslagen. Zij begon echter spoedig te sukkelen — aan overmaat van gezondheid beweerden de geneesheeren — want zij was zeer

volbloedig. Ook Goethe moest elk jaar in Carlsbad of een andere badplaats een kuur doen.

Gedurende deze afwezigheid schreven zij elkander trouw; de verhouding tusschen de echtgenooten werd steeds hartelijker, al was zij van zijn kant een tikje schoolmeesterachtig. Christiane verloochent nooit haar liefdevolle zorg. Zij was hem een goede hulpe met toezicht te houden over de tooneelspelers. Zooals men weet, was Goethe directeur van het Weimarsche hoftheater. Zij vervulde haar taak zeer naar genoegen van haar geleerden echtgenoot en van de acteurs, voor wie zij een moederlijke vriendin was. Dit onderwerp komt telkens in hun brieven terug.

Christiane leefde nog tot 1816. Het jaar te voren was zij lang van haar geliefden man gescheiden geweest. Zij gebruikte de baden in Lauchstadt, hij vertoefde in Frankfort en vergat in het gezelschap van een nieuwe vlam, Marianne von Willemer, geheel en al dat hij een zieke vrouw had, die dagelijks vol verlangen naar den postbode uitzag. Bijna twee maanden laat hij haar zonder bericht in doodelijke ongerustheid. Zij klaagt maar verwijt hem niets, overgelukkig als zij eindelijk een brief ontvangt en hoort dat zijn onverklaarbaar stilzwijgen niet aan ziekte is toe te schrijven. Den 6 Juni 1816 sterft zij aan bloedkrampen. Goethe was zeer bedroefd dat hij haar moest missen. In de 28 jaar van hun vereeniging was hij zoo innig met haar vertrouwd geraakt, zoo gewend aan haar zorgende liefde; maar hij was te egoist om lang over haar te treuren. Op den dag van haar dood schrijft hij in zijn dagboek:

— Niet bijzonder geslapen. Vele condoleanties. Het bed uit. 's Middags met August, mevr. en prof. Biermer. Kleurenproeven. Tegen den avond prof. Riemer; de proeven voortgezet.

En den 8 Juni:

Mijn vrouw vroeg om 4 uur begraven. Verscheiden brieven. Fragment uit den Ramayon aan majoor von Knebel. Akten ingenaaid. In den tuin. Das nächtszubeobachtende durch gedachte, Farbenversüche vorbereitet.

Zelfs de zware slag van haar dood kon hem niet storen in zijn proeven met de kleuren!

Toch betreurde hij haar innig zooals uit zijn brieven blijkt, maar hij kon nu eenmaal niet leven met zijn verdriet. Hij liet dadelijk haar kamers anders inrichten om niet door haar herinnering gekweld te worden. Het volgende jaar trouwde zijn zoon

en dit huwelijk werd door Goethe bespoedigd om maar weer de ledige plaats door een andere vrouw te laten innemen. Hij was toen 67 jaar oud. Zeven jaar later had hij trouwplannen met een 19-jarig meisje, die echter door zijn zoon August werden verijdeld.

HANS HEIJNEN.

HET KATHOLIEK GEWETEN DER GESCHIEDENIS

DOOR HILARY BELLOC

Hilary Belloc is een zeer bekend figuur in Engeland, even origineel als sterk. Zeker neemt hij een voorname plaats in onder de engelsche kath. schrijvers.

Geboren uit een engelschen vader en fransche moeder schijnt hij steeds twee vaderlanden te hebben gehad: Engeland en Frankrijk. Hij heeft in Frankrijk zijn militairen diensttijd volbracht en promoveerde later in Oxford. In 1906 begon hij zijn politieke loopbaan als parlementslid en trad ook weldra als schrijver op van vele werken op verschillend gebied, maar zijn katholiek geloof bleef steeds de grondslag van zijn soms wel ietwat vreemd aandoende stelsels.

Aan zijn nieuwste boek ,,*Europa en het Geloof*'' gaf hij tot ondertitel het Katholieke geweten in de Geschiedenis en deed dat onderwerp tevens als inleiding van zijn werk dienen.

Het is zeker merkwaardig dat twee geesten als Chesterton en Belloc Engeland verwijten, zich ten tijde der Hervorming van de europeesche traditie te hebben afgescheiden. Beiden trachten hun vaderland weder hiermede te verbinden en Belloc ziet hiertoe slechts een middel: de katholieke éénheid.

Wat hij bedoelt met het katholieke geweten der geschiedenis legt hij op de volgende wijze uit:

Ik zeg geweten d.w.z. een innerlijke kennis door de identiteit, het begrip van iets dat zich slechts één maakt met dengene, die het kent. Ik zeg niet het katholieke gezichtspunt van de geschiedenis, want dit beteekent niets. Er is een protestantsch, joodsch, mohamedaansch, japansch enz. gezichtspunt; deze allen zien Europa van buiten aan. De katholiek ziet Europa van binnen. Er is evenmin een kath. gezichtspunt van de Europeesche geschiedenis als dat een mensch een gezichtspunt op zich zelf zou

hebben. En dan gaat hij door te bewijzen dat een mensch zich zelf heel anders beziet, dan anderen hem beschouwen. Zoo is het ook met ons, die deel hebben aan de groote geschiedenis van Europa. Een katholiek, die haar leest zoekt haar niet blindelings van buiten, hij begrijpt haar van binnen. Hij kan haar niet geheel begrijpen omdat hij een eindig schepsel is, maar hij begrijpt toch wat er te begrijpen valt. Het geloof is Europa en Europa is het geloof. De katholiek brengt aan de geschiedenis, met geschiedenis bedoel ik de geschiedenis van de Christenheid, de kennis van zich zelf. Even als iemand in den biechtstoel zich beschuldigt van hetgeen hij waar weet en dat anderen niet kunnen beoordeelen, zoo laakt hij de europeesche beschaving in haar geheel, als hij het doet, om redenen die de zijne zijn. Zijn veroordeeling is niet betrekkelijk maar volstrekt rechtvaardig, want hij weet hoe en waarom zij zich aldus heeft ontwikkeld. Anderen, die niet katholiek zijn, beschouwen de geschiedenis van Europa uit de verte als vreemdelingen. Zij zien niets dan haar uiterlijke verschijnselen; hij ziet haar in haar middelpunt, in haar essentie, in haar geheel.

Het katholiek geweten der geschiedenis is niet het geweten ,,dat begint met de ontwikkeling der Kerk langs de kusten der Middellandsche zee. Zij dateert van veel vroeger. De katholiek begrijpt den grond waaruit de plant van het geloof is ontkiemd. Op een wijze aan ieder ander onmogelijk, begrijpt hij de militaire ontwikkeling van Rome, wat wij danken aan Athene, welk voedsel wij vonden in de stammen van Ierland, Bretagne en Gallië, hun vage, maar eerbiedwaardige herinneringen aan de onsterfelijkheid, welk verband wij opeischen met de riten van valsche maar diepzinnige godsdiensten en hoe het oude Israël, in de oude wet tenminste, een centraal punt en wat wij katholieken noemen, een heilig volk was. Voor den katholiek ontwikkelt zich het geheele perspectief in zijn natuurlijke orde. Het tafereel is normaal. Niets schijnt hem misvormd. De ontplooiing van onze groote geschiedenis is gemakkelijk, natuurlijk, volledig. Zij is ook beslissend''.

Maar de moderne katholiek, vooral wanneer hij beperkt is tot het gebruik der engelsche taal, lijdt door een betreurenswaardige omstandigheid. Geen modern boek der engelsche taal geeft hem dit overzicht van het verleden, hij is gedwongen de zeer vijandige autoriteiten te bestudeeren van de Noord-Duitschers (of van de

Engelschen, die hen napraten) wier wetenschap nooit die is van een waarheidlievend en evenwichtig Europeër. Hij voelt in deze boeken de afwezigheid van dingen, die volgens zijn Europeesch instinct er in moesten zijn; maar hij kan de leemten niet aanvullen want de schrijvers dezer boeken kenden ze niet of liever konden ze niet begrijpen. Belloc haalt twee voorbeelden aan om te bewijzen, wat hij zeggen wil. Het eerste is het Europeesche slagveld van den jongsten oorlog, het andere de geschiedenis van den H. Thomas van Kantelberg.

Op zijn eerste voorbeeld zullen wij niet verder ingaan. Het ligt nog te vlak bij ons om reeds geschiedenis te kunnen zijn, bovendien wordt hier Belloc's geweten als katholiek te veel beinvloed door zijn engelsch geweten om geheel juist te kunnen zien en oordeelen.

Sprekender en meer overtuigend, voor 't oogenblik ten minste, is het geval van den H. Thomas à Becket. Uitgelegd door protestantsche geschiedschrijvers is het niet mogelijk iets er van te begrijpen. Men kent de geschiedenis van den grooten Engelschen primaat. Hij weigerde den koning ter wille te zijn in het aanbrengen van veranderingen in de kerkelijke organisatie. De voornaamste dezer verordeningen gold het onderwerpen van alle geestelijken — priesters en wijdelingen van mindere orden — aan wereldlijke rechtbanken en niet meer aan geestelijke zooals tot dien tijd steeds geschiedde. Verbanning en later zijn marteldood waren het gevolg dezer weigering.

Oppervlakkig gezien was de primaat op dit punt te onhandelbaar; de Kerk heeft trouwens niet lang na hem de geestelijke rechtbanken afgeschaft en niemand denkt er tegenwoordig meer aan gewijde personen, die zich aan een misslag hebben schuldig gemaakt, zich anders dan leeken te laten verantwoorden voor het gerecht. (Dit is niet juist. Red. B.)

Onkatholieken kunnen deze feiten niet juist beoordeelen; voor hen is Thomas niets anders dan een man, die zich aan de oude orde van zaken gebonden voelde, een reactionair, een ouderwetsche. Nog minder begrijpen zij iets van hetgeen op den dood van den Heilige volgde, de boetedoening van den koning, zijn moordenaar, den toeloop naar zijn graf, de mirakelen, die daar plaats hadden. Op hun manier trachten zij hiervoor een verklaring te vinden door de wonderen te verzwijgen, te ontkennen

ofwel ze aan een afspraak van de geestelijkheid met blinden en lammen toe te schrijven.

Maar de katholiek, die deze wonderbare geschiedenis heeft gelezen uit de authentieke bescheiden, oordeelt geheel anders en begrijpt haar van binnen.

In Thomas' tegenstand ziet hij zijn strijd voor de vrijheid der Kerk. 't Komt er niet op aan of de aanleiding tot dezen strijd minder ernstig was, hij handhaafde het beginsel van de éénheid en de tucht der Kerk, haar onafhankelijkheid van de wereldsche macht. De katholiek ziet duidelijk in dat de H. Thomas schijnbaar overwonnen werd in dit bijzondere punt, maar dat hij echter voor geheel Europa het ideaal heeft gered, waarom hij streed. Ook begrijpt hij de oorzaken van de geestdrift van het volk. De waarborg van een gezond en zedelijk bestaan van den eenvoudigen mensch tegen de bedreiging der rijken en de macht van den Staat, de zelfregeering van de algemeene Kerk waren door een kampioen tot den dood verdedigd en de zedewet door de Kerk gesteld blijft het onderpand der vrijheid.

Ook de wonderen bij het graf gebeurd zijn voor hem geen reden tot verwondering of ontkenning, zij behooren tot het geheele plan der Voorzienigheid, die de rustplaats van haar trouwen strijder verheerlijken wilde. Zoo staat dan de Europeër, de redelijke mensch, de katholiek tegenover den twijfelenden barbaar met zijn holle dogmen zonder bewijzen, en zijn stoffelijken samenhang.

Van deze bijzondere voorbeelden gaat hij over tot een derde, het uitgebreidste van allen daar het de geheele geschiedenis van Europa betreft. Het katholiek geloof heeft zich in het Romeinsche keizerrijk verbreid, niet omdat de joden zoo verstrooid waren over de wereld, maar omdat het verstand der oudste volken en vooral van de Romeinen, het aannam in zijn rijpheid.

Men heeft gezegd: het Christendom is in Rome geslopen terwijl het rijk verviel, en verhaastte zijn verval. Dit is slechte geschiedenis; onthoudt deze waarheid: „Het geloof is wat Rome aannam in haar rijpheid, het was niet de oorzaak van haar verval maar heeft eerder alles bewaard wat bewaard kon worden."

In de volgende duistere eeuwen gaat de katholiek voort de redding van Europa te zien in een algemeenen aanval tegen de Mohamedanen, de Hunnen, de Noormannen. Er bleef niets over van Europa dan het midden, het hart. Toch heeft het alles overleefd en in zijn verjeugdiging gedurende de Middel-

eeuwen zag men een nieuwe schitterende beschaving opkomen, die Belloc in vurige bewoordingen weet te schilderen.

In de 15e eeuw was het lichaam van Europa ziek en had een geneesmiddel noodig. Dit liet zich te lang wachten en toen zag men het uit elkander vallen door de Hervorming. Dit zou de dood worden, maar daar de Kerk niet aan de stervenswet onderworpen is, was het Haar dood niet.

De Katholiek ziet Haar langen strijd, hij ziet den afval en het verraad van de Engelsche politiek. Engelands breuk met Europa, zijn scheiding van het leven dat het tot nu toe leefde, zijn ontbering van het voedsel, waarmee het zich voedde.

En dan beschouwt hij vlak bij Groot-Brittanie den grond, die door een wonder en onverklaarbaar toeval het geloof bewaarde, toen Groot Brittanié het verloren had. Hij ziet op een lijn met dit verlies het behoud van Ierland.

Zoo weerspiegelt de katholiek in zijn eigen natuur den loop der geschiedenis; hij voelt haar ebbe en vloed, het rythme van een leven dat het zijne is. De Europeërs zijn van zijn vleesch, hij kan spreken met de 1e of de 15e eeuw. De altaren zijn hem niet vreemd en als hij de goden heeft vervangen, dan is hij ook hun erfgenaam. —

VLUGMAREN.

In de H. P. (5 Nov. 1921) schrijft Mr. C. P. van Rossem in zijn rubriek *Surprises* een grappig stukje over *Zes fouten in een dicteetje.*

Na tafel was een der vrouwelijve gasten naast hem gaan zitten en had hem als volgt toegesproken.

— Mijnheer Van Ross m, u kent natuurlijk beter dan wie ook de zuivere orthographische spelling van onze taal. U schrijft immers dagelijks, het hanteeren van het Hollandsch is voor u tot een beroep geworden. Gelooft u het mogelijk dat een knap en algemeen ontwikkeld mensch in het dictee van één zin, zes à tien spellingfouten maakt?

— Hoe dat, freule? Zes à tien fouten in één enkelen zin, en nog wel een Hollandschen zin?!

— Bent u bereid de proef te ondergaan? Ik moet u echter waarschuwen dat het niet zoo eenvoudig is als het lijkt. Hetzelfde dictee heb ik na een diner ook opgegeven aan den burgemeester van Den Haag en aan enkele andere bekende menschen en geen van hen had minder dan vijf à zes fouten, er waren er zelfs van tien.

En het slot van deze samenspraak is, dat de heer Van Rossem vol moed en zelfbewustzijn het voorstel aanneemt en neerkrabbelt wat de freule hem voorzegt.

„Deze op wijdsche titels gestelde adelijke dame, die de brieven van haar verafgoden echtgenoot op de volmaaktste wijze had gerangschikt en in laadjes geborgen en bij den rechter door hoofsche manieren en uitwijdingen in het gevlei trachtte te komen, werd nogthans onmiddelijk gevonnist wegens de onderhandsche verkoopen van roode koolen en steenkolen die uit den aard onderhands geschieden, terwijl een steigerend ros dat zware lasten torste over den steiger galopeerde."

Na een uiterst zorgvuldige correctie van dit suggestieve proza geef ik het resultaat van mijn gescherpt intellect aan de freule over. En met angstige blikken volg ik de bewegingen van het betreffende potlo d dat zesmaal achtereen op het papier neervalt en zesmaal een schaamtevol merkteeken achter laat. „6 ft." noteert de freule met grimmige satisfactie onder het laatst geschreven woord. En ik herhaal, heel klein en lichtelijk in mijn wiek geschoten: zes fouten...

Zes fouten! Soit! Maar wie haalt ze er uit? Ik geef het mijn lezers en lezeressen als Zondagavond-spelletje te doen, natuurlijk zonder gebruik van De Vries en Te Winkel.

Het verwondert mij wel dat een man als V a n R o s s e m ook zonder De Vries en Te Winkel zich niet weet te herinneren dat volgens hun codex men schrijft: weidsch en adellijk en onmiddellijk en nochthans... Misschien houdt hij zich maar zoo, om een loopje te kunnen nemen met onze officieele spelling. Nu, dat mag wel, want menig voorschrift is tamelijk dwaas. Ik denk vooral aan de overbodige verdubbeling van klinkers, waar geen vergissing in beteekenis mogelijk is en verschil van uitspraak niet kan verkregen worden. Leren" is economischer dan „leeren" en even verstandig als het van alle overtolligheid ontdane „lezen"; en „kopen" begrijpen wij net zoo goed als „koopen" en schrijven het vlugger. Wie met zulke willekeurigheden breekt, werkt in het belang eener goede en zoo eenvoudig mogelijke spelling.

Maar laten wij toch nooit de vereenvoudiging zoo ver drijven dat wij gaan schrijven zooals wij spreken. De uitspraak van het Nederlandsch, zelfs in de beschaafde kringen, is over het algemeen zoo slordig, dat een correctief in een tamelijk schoolmeesterachtige spelling alles behalve overbodig is.

Anders gaan wij den weg op der Afrikaanders en schrijven over tien jaren in dezer voege:

Net soos 'n donderweer die lugt laat broei,
En lewenslust al laër en laër sink,

Wanneer natuur te mat is om te groei,
En as jou kop te moeg is om te dink,—
Dan bewe warrelwinde deur die gloed
Soos sere losgewringde sugte.

Neen hoor, als bij ons in eens ,,die band is verbreek wat ons so lang het bind'', loopt het mis en is het misschien beter, om de Babel-periode te vermijden, maar dadelijk onze taal te vervangen door Esperanto.

* * *

WHY I SHALL NOT BE THERE! Bernard Shaw is komen verklaren waarom hij geweigerd heeft als ,,professional journalist'' naar de Conferentie van Washington te gaan. Hij was gevraagd even als Wells en Bennett, maar hij wil niet en geeft zijn reden in *The Nation* (12 Nov.). Hij meent dat de bijeenkomsten in schijn maar toegankelijk zullen zijn voor de pers, want datgene, waarop het eigenlijk aankomt, wordt toch niet behandeld in openbare zittingen, doch in het geheim. En daarvan komt de journalist *niets* te weten, ofwél wordt hem in het strengste vertrouwen *alles* medegedeeld door den een of ander. In beide gevallen is het hem onmogelijk het publiek in te lichten. ,,In short, we shall learn nothing about this Conference from the Conference itself.'' Het gaat er niet over ontwapening, maar men zoekt naar machts-evenwicht, evenals vóór den oorlog. Maar elk der machtigen zal meenen dat het evenwicht er niet is, zoolang hij zelf niet sterker is dan de overigen. Het gevolg is dat de afgevaardigden voorzichtig elkander zullen polsen, en trachten geheime verdragen te sluiten. En als het te laat is zullen de volkeren ontdekken, waartoe zij verbonden zijn, juist gelijk Engeland in 1914 tot de ontdekking kwam van wat er reeds in 1906 was overeen gekomen.

Ik vrees dat Bernard Shaw gelijk heeft. Maar is het dan geen schande dat de menschheid zoo met haar hoogste goederen, haar leven en hare beschaving, roekeloos spelen laat?

Zij die hun bloed willen geven voor een rechtvaardige zaak, hebben toch wel recht te weten of ze geen slachtoffers worden van domheid, willekeur, winzucht of hoogmoed?

Een verdrag behoorde er te zijn, maar zóó eenvoudig, dat zelfs de eenvoudigste kan nagaan door wien het geschonden is.

Laat de Regeeringen oorlog verklaren zooveel ze willen, desnoods driemaal per dag, maar daarnaast worde de voorwaarde gehandhaafd dat geen vijandelijkheden mogen beginnen tenzij drie maanden minstens na die verklaring. En dat ieder volk zich verplicht dengene die deze overeenkomst schenden durft, als gemeenschappelijken vijand te beschouwen en ten onder te brengen.

Ik wilde dan toch wel eens zien of de kans op oorlog niet aanmerkelijk zou worden verminderd. Drie maanden lang kan men geen hartstochten kunstmatig opgewekt houden. In dien tijd zullen leugens onthuld, vergissingen hersteld en onhandigheden worden goed gemaakt.

En men zal zien dat bijna alle geschillen door overleg en beraad kunnen worden opgelost; geen bestiale moord en doodslag noodig is om recht te verkrijgen.

De Conferentie van Washington is goed, omdat de bespreking eene bezuiniging is in bewapening; zij is echter geene beperking van den oorlog.

De gevaarlijkste bewapening is die van leugen en opwinding en blinde hartstocht — maar binnen drie maanden is die uitgewoed en zal plaats hebben gemaakt voor de bezinning, die een oorlog zoo goed als onmogelijk maakt. FLANOR.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Gids wijdt een groot gedeelte van zijn omvang aan belletrie: eerst het vervolg van D. Th. Jaarsma's *Het ontwaken*, dat soms wel wat te fijn en lang uitgesponnen schijnt en het begin van een ander dorpsverhaal *Aardebanden* door Herman de Man. Van de andere artikelen is het vermelden waard *Aanteekeningen* door Frans Eerens, die op de tekortkomingen van Lanson in diens Fransche literatuur geschiedenis wijst en meteen de bekende Fransche critici: Sainte Beuve, Lemaitre en Faguet bespreekt. Zeker is het dat de Franschen ook op dit gebied als voorbeelden moeten beschouwd worden. Niemand echter heeft Ste Beuve in dit genre geëvenaard nog minder overtroffen. Zijn Lundis kunnen na zoovele jaren nog altijd met evenveel genot als voorheen gelezen worden. Velen hunner zijn veel belangrijker dan de boeken waarover zij handelen, die trouwens reeds lang vergeten zijn. Verder uit hij zijn groote bewondering voor Tolstoi als criticus — een oordeel, dat weinigen met hem zullen deelen —

omdat hij zelfs in Schakespeare veel durfde afkeuren,wat conventie bij overlevering als het ware mooi moest vinden. Ten slotte prijst hij hoogelijk de King Lear vertaling van A. Roland Holst en hoopt dat deze ons eenmaal den Hollandschen Schakespeare zal bezorgen, dien wij ondanks Burgersdijk nog altijd schijnen te missen.

Antonie Waterlo is de schilder, in *Elsevier's maandschrift* op de eerste plaats behandeld. Weinig is er bekend van zijn leven en levensomstandigheden. Hij was tevens etser en leefde van 1609 tot 1676.

J. Knoef karakteriseert zijn talent, waarvan hij zeven fraaie proeven geeft. Hij trekt aan door zijn zachte, vriendelijke vormen, maar dat hij geen krachtige natuur is, blijkt uit het weinig individueele van zijn lijn. Dan beschouwt Re van Oven het werk van den Rotterdamschen decorateur en glasschilder Jaap Gideling in een studie, verlucht door een aantal reproducties van zijn kunstwerken. Hij is volgens schrijver geen baanbreker voor een vernieuwde toekomst en verkeert nog te veel onder het l'art pour l'art principe, dat te München jaren achtereen leiding gaf aan de Duitsche kunstnijverheid. In zijn prachtige Smyrna tapijten komt zijn eigenlijke aanleg, grillig en fantastisch, het meest uit en is iedere invloed van München verdwenen, opgelost in de zeer persoonlijke en zeer verfijnde visie van een Hollandsch sierkunstenaar. Raymond van Marle zet zijn interressante essay voort over *Kunstlievende vorsten uit Italien's verleden.* Deze vorsten zijn Robert d'Anjou, broeder van den heiligen Lodewijk, koning van Frankrijk en diens opvolgers. Zij beschermden o.a. de kunstenaars Simon Martini en Giotto. Prachtige proeven van hun kunst worden hier gegeven alsmede van beeldhouwwerken, die de Santa Chiarakerk in Napels versierden. Behalve Karel van Anjou treden nog als kunstbeschermers op Karel van Calabrië en diens vader Koning Robert. Na hun dood vervalt de kunst, die echter te Napels geheel door vreemdelingen, Franschen, Romeinen, Florentijnen en Sienneezen werd beoefend. De Napolitanen schijnen niet uit te blinken in de schoone kunsten. E. Sieuwertz van Reesema bestudeert naar aanleiding van een oud-Egyptische muts de eigenaardigheden van het weefsel en reconstrueert op zeer vernuftige wijze het oude kleedingstuk. Van Hélène Swarth twee sonnetten *Melken* en *najaarsavond*, die gelukkig geen liefdesmart bezingen. Van den heer *A. H. v. d. Feen* het slot van zijnen aangrijpende novelle — *Een gunst* — De gunst bestaat in het korte bezoek van een tot celstraf veroordeeld jong mensch van goeden huize aan zijn stervenden vader — verder een fragment uit een Vlaamsche novelle van Lode Zielens: *Van twee kinderen. Op Oostersch Bezoek*, een reisherinnering van Maurits Wagevoort en de gewone boekbesprekingen, waaronder wij die van H. R. (obbers) missen.

Groot Nederland begint met een *Vlaamschen Eenacter*. Cyriel Buysse. Arie de Leeuw vertelt tamelijk wijdloopig maar niet zonder ontroering een oud Servisch verhaal: *Simon de Vondeling*. M. H. Werkman geeft staaltjes van *vooruitstrevende Duitsche lyriek*, die meer revolutionair dan zoet sentimenteel zijn en weinig doen denken aan de dichters en dichteressen van een vroeger geslacht: Droste, Uhland, Weber e.s. Dr. W. J. Schoenmakers spreekt *Levenswoorden* uit, die behooren tot een *Levenswoordenboek* maar zooals wij het van hem gewoon zijn verward, ingewikkeld, quasi diepzinnig en daarom vrijwel ongenietbaar. Frans Coenen tracht te betoogen dat de *Dadaisten* niet zoo gek zijn als zij zich voordoen. De staaltjes, die hij echter geeft van hun kunst?, doen ons sterk twijfelen aan de juistheid van zijn opvattingen. Verder de gewone rubrieken, die niets vermeldenswaardig bevatten. PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Cyprianus (Br.). Leven van den H. Rochus. Uit verschillende werken zoo nauwkeurig mogelijk samengesteld, gevolgd door een litanie en verschillende gebeden ter eere van den Heilige. Uitgave van J. W. van Leeuwen (K. Fercken), Leiden.

Ieder weet zeker wel dat de H. Rochus de patroon is tegen de besmettelijke ziekten, maar wie hij was, wanneer en hoe hij leefde, waaraan hij zijn voorsprekersschap bij dezen geesel der menschheid dankt, hoe weinigen zullen zich hiervan rekenschap kunnen geven; en wij mogen ongetwijfeld broeder Cyprianus uit Huibergen erkentelijk zijn dat hij ons nader bekend maakte met het leven, werken en lijden van dezen populairen Heilige.

In den droevigen tijd toen de Spaansche griep in ons land woedde en duizenden haar ten offer vielen rijpte in den geest van den vromen broeder het plan een levensbeschrijving te geven van dezen machtigen patroon tegen epidemiën. Te lang bleef het licht verborgen onder de korenmaat. Door deze beschrijving wilde de vrome schrijver het plaatsen op den kandelaar om het in volle glorie te doen schitteren en meerderen op te wekken hun toevlucht te nemen tot den H. Rochus. Wij wenschen van harte dat zijn doel bereikt zal worden. Hij verdient dit zeker ten volle. In zijn nederigheid gevoelt hij, dat zijn pen niet voldoende is voor dit verheven oogmerk. Hierin vergist hij zich; het heilig verhaal is eenvoudig, kunsteloos verteld, maar het laat zich gemakkelijk lezen en is — wij zouden haast schrijven: romantisch genoeg. Rochus toch was de vurig afgebeden zoon van aanzienlijke ouders. Zijn vader was gouverneur van Languedoc. Hij versmaadde echter zijn rijkdom en maakte een pelgrimstocht naar Rome. De pest

woedde toen juist in Italië — gedurende de 14e eeuw —en God schonk hem de genade de lijders te genezen. Wat er later met hem gebeurde zou zeker stof kunnen geven tot een aangrijpend mysteriespel. Verder willen wij er niets van verraden maar hopen het keurig uitgevoerde boekje — waarvan de lage prijs (75 ct.) niemand hoeft af te schrikken — in veler handen te zien. T. E.

Lavedan (Henri) La belle Histoire de Généviève, dessins de Augel, Société litteraire de France, 10 Rue de l'Odéon, Paris.

Henri Lavedan, vroeger bekend om zijn meer dan lichtzinnige tooneelwerken en andere geschriften, heeft ook den invloed ondergaan der „Wedergeboorte" in Frankrijk en komt ons verrassen met een meesterwerk dat zijn talent van een geheel andere zijde doet kennen. *La belle histoire de Généviève*, van de heilige patrones van Parijs, is meer dan een verhaal, anders dan een legende, het is een gedicht in proza, bezield door een levendig geloof en wondermooi van woordkunst.

Het bestaat geheel uit gesprekken en ieder weet welk een meester in den dialoog Lavedan is. De schilderingen van den hemel, van de Hunnen, zijn vol gloed en leven. Hij volgt de geschiedenis van Genoveva van zeer nabij en laat soms geheel de natuur deelnemen aan het drama. Schapen, bijen, mieren, planten, de wind spelen allen een rol en verheerlijken de heilige herderin. Toespelingen op den tegenwoordigen tijd geven, vooral voor de Franschen, er een geheel bijzondere bekoorlijkheid aan. Genoveva zal steeds de beschermster blijven van Frankrijk over duizend en nog eens duizend jaar.

Het werk is mooi uitgevoerd en zeer geschikt als cadeau voor andere dan Fransche kinderen en groote menschen. Lavedan heeft zichzelf schitterend gewroken in dit mooie heiligen leven.

Saint Anselme (Soeur Marie) des Soeurs blanches de N. D. d'Afrique Les Carnets d'une Ame. Journal et méditations Perrin, Paris.

Dit boek wordt voorafgegaan door een brief van Mgr. Marnas, bisschop van Clermont en door een voorrede van den bekenden kerkelijken historieschrijver Georges Goyau. Het bevat de levensbeschrijving van een uitverkoren ziel. In de wereld was zij Jeanne Paillancher geheeten in 1889 te Pont Chateau (Puy de Dome) geboren; meestal is zij zelf aan het woord in haar dagboek, haar meditaties en haar gedichten. Zij stierf in 1918, nog geen dertig jaar oud. Het is een boek vol zoetheid en heiligheid.

Christen zielen zullen er door gesterkt worden, psychologen het met succes bestudeeren. Het schouwspel van deze volkomen evenwichtige natuur, die zich door het ascetisme verheft tot de hoogten van het contemplatieve leven en zelfs tot de innige veree-

niging met God, bevat een les voor hen, die aan de mystieken een soort van ziekelijke verstarring verwijten of wel een geest van onverschilligheid voor aardsche dingen, en hierin een reden vinden om het mysticisme te verachten en te beschimpen als een patholigisch verschijnsel.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Abbing (Justine) Een Kunstenaar. Nygh en v. Ditmar, Rotterdam.

't Is een publiek geheim dat de schrijfster van *Een denkende vrouw* zeer na verwant is aan Carry van Bruggen, zoodat beide in den spiegel ziende hetzelfde beeld daarin ontwaren. In haar ongeloofelijke productiviteit laten deze schrijfsters schier elke maand een boek uitkomen. Nu loopt weer *Vergelding* van Justine door de straten van „de Hofstad" en Carry mediteert zeker weer over een vervolg van Prometheus. , Een kunstenaar schijnt ons echter nog meer geloofwaardig dan „een denkende vrouw". Van beiden moeten wij aannemen dat zij groote geniën zijn — omdat de schrijfster het ons verzekert. Dit geloof valt echter moeilijk. Wel hooren wij dat Bob Ravesteijn, de kunstenaar, glorieuze kunst maakt en voor zijn inspiratie telkens een nieuw liefdes-voorwerp noodig heeft, maar wij die deze kunst niet genieten kunnen, zien in hem niets anders dan een van die, ons uit het werkelijke leven zoo bekende vlegels, die in hun werkelijke of vermeende artisticiteit zich een vrijbrief geven om allerlei ploertigheden uit te halen. Bob bedreigt twee meisjes, waarvan het eene zich verdrinkt, het tweede dreigt uit het raam te springen.

Van zulke kunstenaars is noch de wereld, noch de kunst gediend.

Bonsels (Waldemar) Eros en de Evangeliën. Uit de aanteekeningen van een Vagebond. Uit het Duitsch vertaald door Johanna Groneman. „Patria", Amersfoort.

In een der vorige nummers van dezen jaargang kan men een artikel vinden over Bonsels en zijn werk. Voor wie dat nog eens wil overlezen, zal het duidelijk worden dat dit boek moet worden afgekeurd, en voor wie het in een paar woorden wil hebben meegedeeld, moge volstaan dat *Eros en de Evangeliën* en om zijn erotiek en om zijn valsche godsdienstige opvatting ondeugdelijke lectuur is.

Bruggen. (Kees van) De Freule. Em. Querido, Amsterdam.

Zij was de Freule (aldus begint van Bruggen) en woonde alleen op een groot kasteel en bezat uitgestrekte boschgronden en landerijen, en ze was ondanks haar vijf en twintig jaren een vrouw van gezag, die onder alle omstandigheden wist wat ze deed. Alles ging ook goed totdat een kunstschilder het in zijn hoofd kreeg den spot te drijven met de afsluitingen en den „verboden toegang" Artiesten, die gewoonlijk gebrek aan contanten hebben en beroemd zijn om hun superbe verachting voor het „aardsche slijk," voelen vaak veel voor communistische idealen.

Zoo was het ook gesteld met den persoon in het fluweelen jasje, die geen lust had de heerlijkheidsrechten der freule te eerbiedigen. En hij was welsprekend, misschien ook wel een knappe jongen; hij wist tenminste de jongedame te overtuigen dat anderen ook rechten hebben op haar bezittingen.

De goede ziel, uit communistische gezindheid of „pour les beaux yeux" van den artiest, laat alle hekken en omheiningen en bordjes „met verboden toegang" wegnemen. En de stroopers hebben vrij spel, en schieten het jachtveld leeg.

De freule, die geen sterk hoofd schijnt te hebben, twijfelt of zij wel het geld, dat zij zonder eigen verdiensten bezit, mag gebruiken, al is het dan ook om er goed mee te doen; nooit wil zij een woord van dank hooren voor verleende hulp, omdat die haar zoo weinig kost. Zij hoopt maar dat die schilder nog eens terug zal komen, hetgeen gelukkig niet geschiedt. Die twee hadden elkaar beslist stapel gemaakt. Maar toen hij niet meer opdaagde — schonk de freule haar hand aan een ritmeester, „een man van gevestigde meeningen, zeker van zich zelf, een stam om aan te hechten."

„Hij werd de meester van haar bezit, hij regeerde in de stallen en in de tuinen, hij herstelde het evenwicht in het bedrijf, dat weder kracht en beslotenheid kreeg binnen de herplaatste heiningen. Oom Hendrik kwam weer jagen en was welkom en voldaan. Maar hij vond zijn nicht een kwijnende vrouw geworden, zonder wil en zonder moed. Men prees haar weldadigheid in het dorp, al smoezelend glimlachend achter de hand, dat er een streep door heen liep, maanziek van dien jongen met z'n fluweelen jas."—.

Als een Satyre op het communisme is het best te genieten.

Burroughs (Edgar Rice). Tarzan en de Juweelen van Opar. Blankwaardt & Schoonhoven, Rijswijk.

Wij hebben al de, op filmvertooning berekende, Tarzan-boeken besproken en moeten verklaren dat ze echte spektakelstukken te aanschouwen geven.

Voor een enkelen keer kan dat er door, maar nu moest de schrijver eindelijk eens een ander onderwerp gaan zoeken dan de heldendaden van den bij apen opgevoeden Tarzan. Burroughs schijnt

te vergeten dat de jonge wilde een eerzame Engelsche lord John Clayton Greystoke is geworden, die gehuwd is en voor zijn plezier is gaan wonen in een bungalow te midden der Afrikaansche wildernis — want hij laat den man, zoodra hij uit het gezicht der beschaafde menschen is, weer zijn plunje uittrekken, met de vaart van een sneltrein zich slingeren door de toppen der boomen, herten en antilopen inhalen om uit hun lenden het warme, rookende vleesch te snijden en het met verscheurende tanden te verslinden, leeuwen omarmen als teddybeertjes en hun den ruggegraat breken met energieke vrijmoedigheid, met een bewustelooze vrouw op zijn rug in een eeuwenouden boom klimmen en als deze reus door een woedenden olifant met wortel en al wordt uitgerukt, een sprong door de lucht doen van een twintig meter en met zijn last veilig neer komen in den kruin van een anderen boom.

't Is alles grandioos. Vernuftig is het ook lord Greystoke zijn geheugen te doen verliezen, zoodat hij niet weet dat hij dezelfde vertooningen nu al voor den zevenden keer herhaalt. De arme lezer, wiens geheugen niet verstompt is, herinnert zich al die dingen in een der vorige Tarzan-boeken reeds letterlijk gelezen te hebben en hij vraagt zich af, of het nu werkelijk geen tijd wordt Tarzan zijn zilveren bruiloft te laten vieren en als rustig pater familias, wien de apenstreken niet meer passen, afscheid te laten nemen van het publiek. Lichtelijk voorbehouden om enkele situaties.

Courths Mahler (H.) Liane Reinold. Vertaling van Mevrouw J. Wesselink van Rossum. (2den) J. F. Swartsenburt, Amsterdam.

In Duitschland werd eenige maanden geleden van Katholieke zijde een campagne geopend tegen de veelgelezen schrijfster C o u r t h s M a h l e r, niet omdat zij verkeerde boeken schreef (dit werd er uitdrukkelijk bijgezegd), maar omdat zij niets dan draken voor den dag bracht. Dit vind ik al een heel vergeeflijke zonde, en het is werkelijk overdreven daarvoor iemand, die ten minste de verdienste heeft van onschadelijke lectuur te fabriceeren, zoo hard te vallen.

Liane Reinold nadert ook bedenkelijk dicht het genus der draken of wat literaire menschen hooghartig zoo believen te noemen; maar ik geef hun, die zich daar niet aan storen, schoon gelijk.

Zij, die van een roman verwachten dat er verboden liefde in verwerkt is, zullen zich teleurgesteld voelen, vooral omdat het begin van het boek den schijn wekt, dat het dien kant zal uitgaan. Gelukkig, is niets minder waar dan dat, zooals men zien kan uit het volgend beknopt verslag.

Een knappe, vijftigjarige graaf, die zich ongehuwd noemt, engageert een gezelschapsdame voor de negentienjarige dochter

van een overleden vriend; voor dit jonge meisje richt hij eene woning in te Berlijn en om de drie maanden komt hij bij haar, Liane Reinold, een achttal dagen doorbrengen. De gezelschapsjuffrouw achterhaalt dat deze zich ongehuwd noemende graaf wel degelijk getrouwd is en een zestienjarige dochter heeft. Zij verwijt graaf Rastenau zijn leugen en deze zet haar aan de deur. Maar de juffrouw weet ook in het hart van Liane de zaden van argwaan te strooien, zoodat deze haar woning verlaat en in „betrekking gaat". Vóór ze iets gevonden heeft, brengt ze enkele dagen door in pension Weseman en leert daar een graaf kennen, die luistert naar den naam Greifenberg. Zij voelen dat ze elkaar lief krijgen en de graaf, wetend dat hij door een huwelijk met een burgerlijk meisje zijn majoraatsrechten zou verliezen, maakt zich dapper uit de voeten.

Maar god Amor laat zich niet in de watten leggen en hij weet alles zoo listiglijk te regelen, dat Liane „in betrekking" komt bij eene familie, waarmede graaf Greifenberg zeer bevriend is. Liane verneemt hier ook dat hij in het pension een schuilnaam had aangenomen en niet Greifenberg maar Rastenau heet, of beiden. Hij is namelijk de neef van den knappen, vijftigjarigen Joachim Rastenau uit het begin van het boek. Aan dezen vertelt de jongere nu dat hij smoorlijk verliefd is en verder verdiept hij zich in de studie van het familie-archief waar hij tot zijn onuitsprekelijke vreugde eene clausule ontdekt, die veroorlooft te huwen met een vrouw van minderen adel; ja, verbeelt u eens, zelfs met eene gewone burgerlijke, indien de nog-levende Rastenau's zich daartegen niet verzetten. En daar de knappe vijftigjarige de eenige nog-levende is, en deze geen bezwaar heeft tegen het huwelijk van zijn neef, worden de kaarten verzonden. Maar de vroegere gezelschapsjuffrouw waakt! Zij schrijft een brief aan Joachims vrouw om deze mede te te deelen dat haar man een „liaison" houdt met Liane. De knappe vijftigjarige is nu gedwongen zijn geheim open te leggen. En wij vernemen het verrassende feit, dat Liane zijn eigen dochter is. Graaf Joachim was namelijk in het geheim gehuwd geweest met een burgermeisje; zij werd de moeder van Liane en stierf een paar jaren na de geboorte. Het kind liet hij opvoeden bij eene zuster der moeder en later in een deftig pensionaat in Zwitserland. Waarom had hij altijd dit huwelijk verzwegen? Ook al weer om zijn majoraatsrechten niet te verliezen. Zijn tweede vrouw had hij eerst getrouwd „uit conventie", maar in dit zestienjarig huwelijk had hij haar oprecht liefgekregen. Deze ingewikkelde geschiedenis wordt nu voorzichtig medegedeeld aan Liane, die den oude Rastenau als vader omhelst en den jongen als haar echtgenoot. Men ziet, alle vereischten voor een draak zijn aanwezig en wij gelooven dan ook dat het geval in den smaak zal vallen van verreweg de meeste lezers. De moraal zal wel wezen, dat de majoraatsbepalingen vrij idioot kunnen zijn, maar tevens een kostbaar middel om romantische verwikkelingen te bevorderen.

Dorfler (Peter) Het Geheim van den Visch, uit het Duitsch door H. v. d. Heuvel pr.: Uitgave J. W. v. Leeuwen (K. Ferdeen) Leiden.

Peter Dorfler is een zeer geachte en gewaardeerde Duitsche schrijver. Voor zoover wij weten is dit kleine verhaal het eerste, dat van hem in onze taal is vertaald. Wij hopen dat het niet het laatste is, want Dorfler onderscheidt zich door — een zeldzaamheid bij onze Oostelijke buren — door zijn vlotten, levendigen verhaaltrant, waaraan het zwaarwichtige al te degelijke van zijn landgenooten ontbreekt. Hij is een ijverig medewerker van het kath.: tijdschrift *Hochland* en hierdoor aan vele lezers bekend. ,,Het geheim van den Visch'' is natuurlijk voor ons geen geheim. Het is het symbool, waaronder de eerste Christenen den Verlosser in het verborgen aanbaden. Het grieksche woord visch immers is I-ch-t-u-s en vormt met zijn vijf letters het begin van vijf grieksche woorden, die in 't Hollandsch beteekenen: Jesus, Christus, Zoon van God, Zaligmaker.

Wij worden geplaatst onder de regeering van Marcus Aurelius, den philosoof-keizer, die met zijn — wat wij 't gemakkelijkst noemen: *laissez aller* — een hevige christen-vervolging niet belette maar zelfs duldde. Met den gekroonden wijsgeer hebben wij echter niets te doen. Hoofdpersoon of heldje van de novelle is een alleraardigst, temperamentvol knaapje zoon van zeer wereldsche ouders, die eerst niets beter weet te doen dan zijn meesters tot stervens toe te plagen, zijn slaven te mishandelen, allerlei kattekwaad uit te halen zooals aan een rijk, verwend, voornaam jonkske past. Voor niemand heeft hij ontzag en toch weet de schrijver ons duidelijk zijn kinderverdriet, innerlijke onvoldaanheid, verlangen naar kennis, goedheid, liefde op meesterlijke wijze te doen aanvoelen. Een nieuwe Gouverneur wint zijn eerbied, door hem wordt hij ingewijd in het groote Geheim van den Visch, dat bestemd is het aanschijn der aarde te veranderen. Theouas wordt Christen, woont den marteldood van zijn meester bij en Christen geworden tart hij den toorn van zijn heidenschen vader.

Het boek is goed vertaald, slechts hier en daar treffen wij een zin of een woord, dat een Hollander niet zou gezegd hebben zonder zijn germaansche voorbeeld. Maar waarom spreekt de vertaler van Kamenier s t e r s? Het woord K a m e n i e r is toch algemeen bekend en goed hollandsch.

Galsworthy (John). In Ketenen. W. de Haan, Utrecht.

Galsworthy filozofeert gaarne en zijn romans zijn gewoonlijk de aanschouwelijke argumenten van de een of andere stelling. Gelijk veel wijsgeerig aangelegde menschen heeft hij de eigenaardigheid van tamelijk obscuur te zijn in de uitdrukkingen zijner

gedachten, waardoor een schijn van diepzinnigheid hangt over zijn werken, die, naar het mij wil voorkomen toch ook niets meer is dan een schijn.

Dit boek begint hij zwaarwichtig doceerend aldus: „het instinct van 't bezit is niet te bevredigen. Tijdens bloeitijd en veete, vorst en hitte, volgt het de wetten van vooruitgang, zelfs in de familie Forsyte, die geloofd had het te hebben vastgelegd. Het kan evenmin losgemaakt worden van de omgeving als de hoedanigheid van een aardappel van een grond, waarin hij gepoot is.

De Engelsche historicus van de tachtiger en negentiger jaren zal te zijnen tijd de vrij snelle ontwikkeling beschrijven van zelfgenoegzaam en onbeperkt provincialisme tot nog meer zelfgenoegzaam, zij 't dan ook minder beperkt imperialisme, met andere woorden, van het instinct van „bezit" van het vooruitstrevende volk.

En zoo was het ook met de familie Forsyte. Ze breidde zich niet alleen uit aan de oppervlakte, maar ook innerlijk."

Na dezen aanhef krijgen wij over 'n 360 bladzijden de historie der familie Forsyte, welke ik de eer heb gruwelijk vervelend te vinden. Man en vrouw hebben jaren gescheiden van elkaar geleefd en besluiten eindelijk tot openlijke scheiding bij de wet. Zij huwt een neef van Forsyte en krijgt een zoon; hij eene Parisienne, die eene dochter schenkt. Dat moet dan vast beduiden de „uitbreiding" waarvan de schrijver spreekt.

Het hopeloos gefilosofaster van Galsworthy over God en godsdienst en Christendom maakt het boek zeer ernstig voorbehouden. Menschen, die niet genoeg geschoold zijn, krijgen den indruk dat er werkelijk in schrijvers zinlooze zinnen diepere gedachten schuilen en houden zich er allicht langer mee bezig dan goed voor hen is.

Hulzen (G. van) De zwarte wagen. Ned. Bibliotheek, W. J. van Gode in Goedkoope boeken, Amsterdam.

De Zwarte wagen is een vervallen woonwagen, waarin twee sukkelige menschen wonen, die zoogenaamd door op de kermissen te spelen, eigenlijk door stelen aan den kost komen.

Een verhaal van ellende, twisten, drinken alles heel aanschouwelijk en tevens waar voorgesteld. Jammer van het talent en de kunst aan zoo'n weinig aantrekkelijk onderwerp verspild. Niet slecht.

Lokhorst (Emmy van) Phil's laatste Wil. Em. Querido, Amsterdam.

„Phil's amoureuze perikelen" hebben we al gehad, en wij erkenden dat de teekening van een bakvischje, overgelaten aan haar verliefde instincten zonder eenig correctief van godsdienst en zedeleer, psychologisch juist was.

Hetzelfde kunnen wij zeggen van deze dertienjarige, die haar laatsten wil gaat schrijven.

Haar broer, de Leidsche student is gestorven en Phil was juist gekleed in een page-pakje toen het eerste bericht zijner ziekte kwam. En nu hij dood is, trekt zij datzelfde pakje nog eens aan om te zien wat er dan gebeuren zou. Hare moeder ondekt haar aldus verkleed, en berispt hare ongevoeligheid. Dat bedroeft het kind en zij besluit te sterven. Maar voor zij sublimaat gaat halen van moeders waschtafel, schrijft zij haar testament en verdeelt hare eigendommetjes.

„Als ik ben begraven, wil ik dat er niemand bij ons komt eten, maar dat jullie stilletjes bij mekaar gaat zitten en die muziek speelt, waar Felix zooveel van hield.

Ik sterf alleen en verlaten, maar ik ga naar Felix want hij heeft mij geroepen. Amen".

Nu was zij gereed om te sterven, maar Nelly kwam binnen met thee en koekjes, welke Phil nog eerst wilde genieten alvorens uit het leven te scheiden. En dan besluit ze onder de dekens te kruipen en eerst eens goed warm te worden. Zij droomt van Felix, die haar prijst en haar bij de hand neemt en in een kleine boot helpt. „Hij zette zich aan het stuur, en door een glanzenden schijn voeren zij samen naar de oneindigheid..."

Dit is wel de uitbeelding van een overgevoelig, ziekelijk romantisch kind, dat reeds geheel rijp schijnt voor het zinnelijke liefdeleven der latere Phil. Ik kan dit soort lectuur niet aanbevelen, omdat in het boek geen enkel remedium wordt gegeven tegen de ziekte.

Lubeley (Ignatia) De Schaduw. G. J. Ruijs, Utrecht.

René de Mons was de derde zoon van een jonge weduwe. De oudste had den rang bekleed van officier, was jong gestorven. Veel plezier had ze van hem niet beleefd. De tweede was de trots der moeder, die hem voorbestemd waande tot een schitterende toekomst. Emile, zoo heette deze kwajongen, zocht het voorloopig meer in pret en spel dan in ernstige studie. Om hem echter gelegenheid te geven zijn verkwistend leven voort te zetten en zijn speelschulden te voldoen, werd beknibbeld op de kosten der opvoeding van haar derden telg, René. Hij bleef steeds bij moeder. Na haar dood werd hij erfgenaam van het landgoed De Tsaar, waar hij zich vestigde. Hij huwde met Ninette van der Steen, omdat zij was „une jeune fille bien eleveé," een goede huishoudster beloofde te worden en... hij van oordeel was vroeg of laat te moeten huwen. De jonge vrouw had haar drogen man hartelijk lief, en begreep dadelijk dat de losbollige broer Emile een schaduw in zijn leven was. Zij zocht een weg om hem tot inkeer te brengen, maar René vertrouwde zijn gebroederte niet. Toen kwam eensklaps de tijding dat de verloren zoon ernstig ziek lag; René ging

er dadelijk heen en waakte bij zijn stervende broeder. En toen hij thuis was gekomen vertelde hij op zijn langzamen toon: ,,'t was een moeielijke omgang, maar als hij beter was geworden, had ik het toch graag eens met hem geprobeerd. De liefhebbende Ninette vond haar man, na dit edelmoedige woord, een held. En nu wist zij (het was in 1855) dat zij ,,dit vereenzaamde hart helpen kon zijn moeielijk leven te doorworstelen, en in haar liefde vroeg zij niets meer voor zich zelf.''

Een schat van citaten uit Fransche en Engelsche dichters geeft eenigen fleur en iets bloemlezingachtigs tevens aan dit overigens onbeduidend verhaal.

Musbach (Dora) Het Erfstuk. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Een dame vergrijsd in ,,de letteren'', die wij het boek ter lezing gaven, legde bij terugzending een kaartje tusschen de bladzijden, waarop zij had geschreven: ,,een vuil rommeltje''! Een heer, die daarna het ding ter keuring kreeg, was niet zoo kort maar misschien nog radicaler in zijn uitspraak: ,,geen hollandsch, geen moraal, geen spoor van talent — te slecht voor colportage-roman.'' Het heeft mij niet verwonderd. Ik heb, voor zoover ik mij kan herinneren, nooit iets goeds van D o r a M u s b a c h in handen gekregen.

Zij kan eenvoudig niet schrijven, en met eene hardnekkigheid, een betere zaak waardig, blijft zij toch maar voortgaan met inkt en papier te verknoeien.

Nu begrijp ik heel goed dat er omstandigheden kunnen zijn, die haar nopen naar een bijverdienste te zoeken; ik wil ook toegeven dat, als het haar lukt met romanschrijverij, hoe belachelijk haar werk overigens is, zij mag profiteeren van den slechten smaak der lezers en volharden bij hare productie van prulromans; maar waarom moeten haar schrifturen ook nog moreel slecht zijn? Aangenomen dat een roman, die stinkt als ,,adellijk wild'' meer duiten in het naaidoosje brengt dan een fatsoenlijk boek, toch pleegt men, in onze Maatschappij zelfs, te verwachten dat een vrouw haar natuurlijk schaamtegevoel niet zoo meedogenloos vermoordt om zoo luttel meer-verdienste. De praktijk schijnt echter uit te wijzen — denk maar aan Clara Viebig en Rachilde — dat die idealistische ,,men'' ongelijk heeft. 't Is jammer en bedroevend!

Rossem (C. P. van) Humoresken en Sarcasmen. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Van Rossem, die in zijn blijspelen wel een geestigen, misschien te veel van de Franschen afgekeken dialoog kan schrijven, is in deze Humoresken en Sarcasmen niet bijster gelukkig.

In al deze stukken, in het heele boek zit geen grein humor, maar

wel sarcasme. En dan toch ook niet eens wat men echt sarcasme kan noemen, vlijmend in zijn voorgewende luchthartigheid of barsch in zijn grimmigen spot.

Sommigen dezer Humoresken en Sarcasmen zijn bovendien van een soort, dat het boek ernstig voorbehouden doet zijn.

Sande (H. B. v. D.) Levensdurf, roman — N. V. Drukkerij de Spaarnestad, Haarlem.

Velen zullen zich nog wel dezen roman herinneren toen hij een jaar of wat geleden bijna gedurende een vollen jaargang door de Kath.: Illustratie liep. Hij moet toen wel succes hebben gehad. Het verhaal zit stevig in elkaar, en beeldt den strijd uit tusschen den braven, ijverigen Johan Strong, die door gebrek aan „Levensdurf" gevaar loopt zijn meisje en zelfs zijn goeden naam te verliezen en den schurkachtigen, gladden Verburg. Natuurlijk wordt deze bedrieger ontmaskerd en Strong krijgt zijn meisje en reputatie terug. Het gebeuren heeft onder de mobilisatie plaats en mocht dus tijdens zijn eerste verschijning op een brandende actualiteit bogen, nu blijft het nog een welkome herinnering aan dien fel bewogen tijd.

„Levensdurf" is een flink degelijk boek zonder veel fantasie of sentimentaliteit, dat zeker met genoegen en nut gelezen zal worden, een echt volksboek en aanwinst voor de Kath.: leesbibliotheken.

Sinclair (F. de) Leugens. Van Holkema en Warendorff, Amsterdam.

Juist in deze dagen dat de Sinclair een slechte pers heeft naar aanleiding van zijn wel al te gedwongen grappigheden, begaat hij de nederigheid zijn heuschen naam (A. H. van der Feen)bloot te geven n te laten drukken onder den pseudo op den omslag van dezen roman. Maar de kritiek liet zich daardoor niet vermurwen en stond over het algemeen weer met weinig vriendelijke gebaren tegenover de nieuwe verschijning. Men vindt den casus te gewild en de personen te boekerig. Kitty en Gedeon waren getrouwd en hadden elkaar beloofd steeds de waarheid te zeggen. Het resultaat was dat zij spoedig bekend waren onder den naam Mijnheer en Mevrouw Harrewar. En van dat onderlinge geharrewar hadden ze spoedig genoeg, zóó zelfs dat Kitty wilde scheiden. Een advokaat werd onder den arm genomen; Kitty trok reeds weg uit de echtelijke woning naar het Zuiden en... een briefwisseling onstond tusschen Mevrouw en Mijnheer Harrewar. Ze houden eigenlijk veel van elkaar en komen ook zoo langzamerhand tot ander inzicht. Hij, Gedeon, laat de Croutes eener talentlooze schilderes in de kranten aankondigen als waardevolle stukken, hetgeen de arme dame koopers en brood en... ijdelheid bezorgt; hij geneest ook een zenuwzieke dame door valsche spiritische séances te ensceneeren;

zijn broer, een teringlijder, maakt hij wijs dat geen dokter kan uitmaken of hij ongeneeslijk is of niet. Als een zwager hem attent maakt op deze inconsequenties, zegt Gideon: wat komt het er op aan of het waar is, als het maar gelukkig maakt. Het resultaat heiligt de middelen. En hij voegt er bij, om zijn eigen geestestoestand te verklaren: „ik denk dat een mijner voorvaders een bastaard is geweest van Loyola." Op dit peil handhaaft zich de geestigheid van den Sinclair en men kan niet ontkennen dat het boek, overigens onschuldig niettegenstaande zijn dwaze paraedoxen, criant vervelend is. — Barbra Ring heeft in Petra hetzelfde onderwerp geestiger behandeld.

Streuvels (Stijn) De Schoone en stichtelijke Historie van Genoveva van Brabant. Met teekeningen versierd door Jules Fonteijne. L. J. Veen, Amsterdam.

Streuvels stelt belang in de oude volksverhalen en heeft ons verteld van den Vos Reinaerde en in twee zware deelen van Genoveva. Dit laatste verhaal heeft hij hervat en in beknopter vorm weer eens opnieuw geschreven. Een mooie uitgave.

FRANSCH.

Benoit (Pierre) Le Lac Salé. Albin Michel — Paris.

Benoit behoort tot de meest gelezen auteurs van het hedendaagsche Frankrijk. Zijn romans: *Koningswerk L'Atlantide, Pour don Carlos* hebben hem een grooten kring van lezers verworven. Maar zijn roem is alles behalve onverdeeld, men heeft hem beschuldigd van plagiaat, hem alle literaire verdienste ontzegd, onbeduidendheid, feuilletonnisme, kwajongensachtigheid zelfs clericalisme verweten. Zijn boeken zijn de aandacht van ernstige lezers onwaardig, van psychologie heeft hij geen begrip enz. enz.

Deze door jalouzie misschien in de pen gegeven oordeelvellingen mogen zeer overdreven zijn, waar is het, dat Benoit niet veel snaren op zijn instrument heeft en zijn melodiën te vaak herhaalt.

Men treft in al zijn romans met geringe variaties, altijd dezelfde personages aan en soms ook nog dezelfde situaties. Toch boeien zij, misschien het meest door het kader, waarin Benoit zijn verhalen weet te plaatsen, door de vreemde landen, die hij beschrijft en de personen van allerlei nationaliteiten die hij laat optreden. Bovendien staan vele van zijn zielkundige analyses te hoog om in gewone feuilleton literatuur dienst te doen.

Het onderwerp van *le lac Salé* is ook tamelijk ver gezocht. Het verhaal speelt in Amerika en de Mormonen-stad, aan het Zoutmeer.

Een jonge, rijke weduwe vertoeft daar in 1854 vergezeld door

haar biechtvader d'Exiles, een Franschen Jezuiet. Onbegrijpelijk genoeg brengt deze haar in kennis met een methodisten dominé, die haar hart wint en met haar trouwt. Onmiddelijk na het huwelijk merkt de arme Annabel, dat hij een mormoon en reeds getrouwd is en dat zij de dienstmaagd moet worden van de eerste mevrouw.

Tevergeefs tracht de pater haar te ontrukken aan haar ongelukkigen toestand. Annabel heeft haar man lief, schikt zich in haar lot en de pater geeft zich over aan Roodhuiden, die sedert lang zijn dood zochten. Ratledge, een Engelsch officier, die ook eens om Annabel's hand dong, vindt haar 25 jaar later in Salt Lake city terug als een oud besje, vuil en kindsch. Haar man is president der Mormoonsche gemeente. Zooals men ziet laat het verhaal aan onwaarschijnlijkheid niets te wenschen over. De rol van den Jezuiet vooral is zeer dubbelzinnig; men weet niet goed wat men aan hem heeft, en wat hem drijft. Al bedoelde de Schr. hem sympathiek te maken, toch laat hij een onaangenamen indruk na. Annabel is een zwak, slap schepsel dat haar lot dubbel en dwars verdient en geen beklag waard is. Voor jonge lieden *zeer* voorbehouden. (Zie vroegere aflevering van B.)

Demians d'Archambaud (M.) Marcelle, Plon, Paris.

Een mooie roman, waarin het ontzettend leed wordt verhaald van een oorlogsweduwe, wier man gesneuveld is en die haar troost niet in God wil of kan zoeken. Alles moet deelen in haar smart en zij ziet zelfs het huwelijk van haar dochter als een groote gevoeloosheid aan, maar ook Marcelle treft dezelfde slag en samen dragen zij nu haar kruis. De dochter wijst de moeder den weg, dien zij gaan moet om tot berusting te komen en haar verlies in overgeving aan Gods wil te dragen.

De mooie verhaaltrant, de vlotte stijl, en de verheven gedachten maken er een klein, gaaf meesterstuk van.

Le Goffic (Charles) L'Abbesse de Guérande — Plon, Paris.

Deze roman is niet zoo bijzonder belangrijk door zijn intrigue; die is wat al te gewild romanesk. De abdis is de bijnaam van de markiezin de Sovril een echte feeks, die met ijzeren hand over niet alleen haar gezin regeert, maar ook over vereenigingen, waarvan zij het hoofd is. Zij is trotsch op haar adel, scherp, tyranniek, zij behoort tot een secte, de „Louisets",afstammelingen van bretonsche katholieken, katholieker dan de paus, die in 1801 het Concordaat niet wilden erkennen. Onbarmhartig vervolgt zij haar schoondochter, die haar eenigen zoon tegen haar wil getrouwd heeft en is oorzaak van veel leed door het jonge paar beleefd.

Wat echter het verhaal zoo aantrekkelijk maakt is de milieuschildering, het kleine enge stadsleven, de fossielen gegroept om

de oude markiezin, de verschillende personen, zoo scherp getypeerd, de goede pastoor Carlton, de eenige, die de arme Jeannine beschermt, de kwaadaardige Génévìève, door de abdis uitverkoren als bruid van haar zoon, de zeeofficier Xavier, het landschap, alles is vol kleur, beweging en leven.

Aan de leelijke hebbelijkheden der markiezin, die zich als zoo godsdienstig voordoet, zal niemand zich ergeren, die bedenkt hier met een soort schismatieke te doen te hebben.

Hermant (Abel) Phili ou par delà le Bien et le Mal. Flammarion.

Een boek van slijk en vuil; dat niemand er zich mede besmeuren moge! De geschiedenis is zoo doodeenvoudig mogelijk. Een duitsch prinsje in 1918 door zijn onderdanen verjaagd, vestigt zich in Zwitserland, leeft daar in volstrekte vergetelheid van elke zedelijke wet.

Een geluk is het, dat Hermant zoo moeilijk te lezen is en de verveling uit alle porien van zijn boek zweet. Wat hij in drie bladzijden had kunnen zeggen, daar vult hij een heel deel mee. Bovendien veracht hij den gewonen vorm van een verhaal, en vertelt niet om te vertellen. Hij schikt de verschillende deelen niet, bereidt de gebeurtenissen niet vóór, legt de karakters niet uit en doet niet zooals andere schrijvers: zelf gelooven aan 't geen hij vertelt, en zijn best doen om 't anderen te doen gelooven. Hij verwaarloost de fabel geheel en al om zijn wijsheid en philosophische stellingen aan den man te brengen. En welke philosophie! 't Is of hij moeite heeft zelf ernstig te blijven bij 't geen hij vertelt en niet te doen merken dat hij, onder al zijn gewichtig gedoe, eigenlijk zijn lezers in het ootje neemt.

Abel Hermant heeft door de gruwelen van den oorlog niets geleerd.

Pūjo (Alice) Rose Perrin — Plon, Paris.

Dit is een boek, dat men ieder in handen kan laten. Een aardig gevonden romanesk gegeven, vol geest en humor uitgewerkt.

Keun (Odette) Une femme moderne — Flammarion, Paris.

Een alles behalve aanbevelenswaardig werk, ondanks het literaire talent der schrijfster, die zich echter te veel aan groote overdrijvingen en misplaatste lyrische ontboezemingen schuldig maakt. Erger zijn de theoriën door de moderne vrouw zonder blikken en blozen uitgekraamd en haar liefdesavonturen. Haar verhouding tot een Kath. bretonschen officier is zoo stormachtig, dat men alleen door de beschrijving van hun strijd, hun wanhoop en liefdesrazernij, genoeg van de liefde zou krijgen.

DUITSCH.

Bucker (Hans) Seele. Verlag der J. Schnellschen Buchthandlung C. Leopold Warendorf in Munsterland.

Deze jonge Munstersche dichter geeft ons in zijn roman „Seele" een echte proeve van „Heimatskunst" niet alleen maar ook een fijne zielkundige studie. Ondanks zijn jeugd is in zijn werk reeds een groote geestelijke rijpheid aanwezig, die het beste voor zijn toekomst doet hopen. Mooi geteekend is de hoofdpersoon Elisabeth Rieders, die zich in volkomen zelfopoffering en zelfvergetelheid wijdt aan haar broer een oorlogsblinden schilder. Een adem van vrede bezielt het geheele verhaal, dat in het oude Munster speelt. De natuurbeschrijvingen zijn vol stemming evenals de schildering der kerken, van den Dom vooral met zijn in schemer verzonken gewelven. De lezer komt onwillekeurig onder den indruk van Munster's gezellige hoekjes en straat maar vooral van het oude genadebeeld der Moeder Gods in Telgte, dat ook een rol in het verhaal speelt.

Wibbelt (Augustin) Hilgenbeller en 't Kinderparadies. Uitgave als boven.

De zoo geliefde schrijver van het Zonneboek, komt nu de kinderen verheugen met twee boekjes, die ook door de grooten met veel genoegen zullen gelezen worden.

Zerkaulen (Heinrich) Ursula Bittgang, Die Chronikeines Lebens Uitgave als boven.

Deze kroniek is grootsch in haar eenvoud en teekent den ontwikkelingsgang van een meisje tot vrouw en moeder. Ursula verliest vroeg haar moeder, die zij innig liefhad en diep betreurt; haar eerste, mooie liefdesdroom vervliegt en in een nuchter huwelijk vindt zij niet het geluk, dat zij zich voorstelde. Toch blijft zij haar plicht getrouw en versmaadt zelfs later, weduwe, een nieuw geluk, dat haar toewenkt, ter wille van haar kinderen. Zij bereidt hun een heerlijk tehuis en wordt beloond door hun liefde, eerbied en toewijding

„Een zonnemensch" noemt haar de schrijver, die hoewel of liever omdat zij de beteekenis, den ernst en de treurigheid van het leven kent, meer en meer zonneweelde te geven weet.

Het boek is keurig uitgegeven en zeer geschikt als cadeau. De genummerde uitgave in perkamenten band kost slechts 100 Mark! nog geen gulden! (Zie vorige aflevering.)

VARIA.

Waarom de vader van Edmond Rostand niet gekozen werd tot lid van het Parlement. Eugène Rostand had een vertaling gemaakt van de gedichten van Catullus. In een der verkiezings vergaderingen had Rostand het woord gevraagd. Juist toen hij wilde beginnen te spreken riep een uitstekend linguist Bertas geheeten:

— Zwijg, gij hebt Catullus vermoord. Waarmede hij bedoelde een heftige critiek te geven op zijn slechte vertaling. Het publiek dat heelemaal Catullus niet kende, dacht dat het een gewonen burgerman gold. En toen Rostand na de interruptie zijn redevoering wilde voortzetten, schreeuwden de toehoorders:

— Moordenaar! moordenaar! Weg met hem! Hij heeft Catullus vermoord!

Niemand wist wie Catullus was maar Rostand werd beschuldigd zijn moordenaar te zijn en liet zijn politieke carrière varen.

Ruskin en Politiek. Op een verkooping van autografen, werden ook brieven van Ruskin geveild. Hieronder kwam er o.a. één voor, blijkbaar aan een student wonende in Inverness d.d Juli 1880 geschreven, en waarin het volgende te lezen stond; — Wat heb je in des duivels naam te doen zoowel met mijnheer Disraëli of mijnheer Gladstone?— Je bent een student van de Universiteit en je hebt niet meer te maken met politiek dan met ratten vangen. Als je ooit met begrip tien woorden van mij gelezen had dan zou je weten dat ik niets meer geef om mijnheer Disraëli of mijnheer Gladstone dan om twee oude straatorgelpijpen met hun door stoom gedreven gedreun en dat ik het heele liberalisme even veel haat als ik Belzebub haat.

Nieuwste poezie. In „de Stijl" lezen wij de laatste verzen van Kurt Schnitter, waarvan wij dit ontroerend staal laten volgen:

Gedicht 62.

Eins Zwei Drie Vier Fünf
Fünf Vier Drie Zwei Eins
Zwei Drie Vier Fünf Sechs
Sechs Fünf Vier Drie Zwei
Sieben Sieben Sieben Sieben Sieben
Acht Eins
Neun Eins

Zehn Eins
Elf Eins
Zehn Neun Acht Sieben Sechs
Funf Vier Drei Zwei Eins.

Het kan echter nog eenvoudiger: men bezichtige de „Letterklankbeelden" van I. K. Bonset, waarvan wij de „derde afdeeling overnemen:

Z' Z' Z' Z'
i - -
Z' Z' Z'
i - -
Z' Z'
i - -
Z
a

p' p'
P P P P P P P
a
i - -

X K M
X K M
X K M
Q -
Q' U'
U' Q'
f f f
K f -
Q'
O -
H'
X R
Q K
Q R O P
M - -

De oudste Tijdschriften. Het tijdschrift, dat thans, oneindig vertakt, met buitengewoon fijne specialiseering, ons geheel moderne leven beheerscht, is feitelijk pas in de 19e eeuw tot bloei gekomen. Vóór dien tijd waren er nog slechts weinig tijdschriften, hoewel reeds circa twee eeuwen vroeger de eerste op tijdschriften gelijkende publicaties het licht zagen. Frankrijk was hier de baanbreker.

Het eerste tijdschrift, dat uitkwam — zoo lazen we destijds in „De Groene Week" — was het „Bureau d'adresse" van Theophraste Renaudot (1633—1642). Frankrijk bezit ook het oudste der nog verschijnende tijdschriften: het „Journal der Savants", waarvan onder redactie van d'Hédouville het eerste nummer het licht zag den 5den Januari 1665. Duitschland kwam in 1663 zijn eerste periodiek aan de wereld voorstellen, nl. de „Erbaüliche Monats-ünterredüngen" van Johann Rist. Italië volgde in 1668, met zijn „Giornale del letterati", terwijl pas in 1680 het eerste Engelsche periodiek verscheen, de „Mercurius Librarius", hoewel dit land thans in de „Philosophical Transactions" nog een der oudste tijdschriften bezit, die onafgebroken zijn gepubliceerd.

Nederland vervulde bij het wordingsproces van het tijdschrift een zeer merkwaardige rol, want het „Journal des savants", dat te Paris verscheen, werd hier, van het eerste nummer af,

gedrukt. Toch duurde 't tot 1692 vóór een specifiek Nederlandsch tijdschrift verscheen: „de Boekzaal van Europa", die het met een korte staking (van 1706—1714) tot op den huidigen dag volhield, hoewel de reeks sedert vele jaren wordt voortgezet onder den titel „Geloof en Vrijheid". In de overige landen van Europa kwamen de eerste tijdschriften alle pas in het midden van de 18e eeuw. Nederland behoort dus mede op dit gebied onder de pioniers.

CORRESPONDENTIE.

M. de B. te R. Het beste boek van Freytag (1816—1895) lijkt ons *Soll und Haben*. En iedereen kan dat gerust lezen.

J. R. te H. Ja, Anatole France is een „nom de plume". Hij heet eigenlijk Anatole Francois Thibault. Hij is ook lid van de Académie, maar dat verhindert niet dat zijn boeken, voor 't grootste deel, behooren tot de meest perverse lectuur.

Gr. L. te N. Het lijstje is U toegezonden. Wat aangaat uwe beoordeeling van dat boek, zullen wij uwe zienswijze aan onzen medewerker bekend maken.

Dr. F. G. M. H. te L. Dostojefsky, wiens honderdste verjaardag 30 Oct. werd herdacht, is een van de beste, zeker een der diepzinnigste Russische schrijvers. Herhaaldelijk hebben wij zijn werken besproken in Boekenschouw en ook, meenen wij, in een der vroegere jaargangen een artikel aan hem gewijd. Zoo pas verscheen een boek over hem (bij van Loghum Slaterus en Visser, f 5.75) door eene dochter uit zijn tweede huwelijk. Dostojefsky is een ernstig, au fond zeer religieus mensch. Aan zijn manier van schrijven, zoo brokkelig en dikwijls zeer langdradig, moet men wennen. Tot zijn beste, grootere werken behooren *Schuld en Boete* — *De Gebroeders Karamazof* — *De Booze Geesten* is meer rhapsodisch. In *Het Landgoed Stepantchikowo en zijn Bewoners* is de figuur van den dweeper kostelijk geteekend, ofschoon sterk gechargeerd. Natuurlijk alleen voor volwassen, ontwikkelde lezers.

R. B. te H. Neen! *De Japansche Gesprekken* van Multatuli hebben niets met Japan te maken Het is een satyre op militie —deugd — huwelijk; een pleidooi voor de ongehuwde moeder, enz. Hij argumenteert niet, maar spot en hoont slechts. Het is een zeer onhebbelijk boekje van dien oppervlakkigen mopperaar.

DANTE-HERINNERING.

Nu we de meesters hebben hooren spreken over den „altissimo poeta”, laat ons voor 'n enkelen keer ook luisteren naar den leerling. We varen dus met hem eenige jaren terug: dan zal hij toonen wat zijn scheepje droeg, toen 't voor 't eerst van wal stak met kostbare lading, uit de schachten van de *Goddelijke Komedie*

De leerling van toen herinnert zich nog helder 't oogenblik dat zijn leeraar hem met nog 'n paar samenriep en voorstelde wat Italiaansch te leeren. „'k Zal U duidelijk maken”, zoo ongeveer de leeraar, „wat ik daarmee voorheb. Ge hebt wel eens gehoord van Dante. Het is al 'n 600 jaar geleden dat die leefde, maar „ware dichters sterven niet”. Dante behoort tot die onsterfelijken, een van de grootste katholieke dichters van de wereld. Ik zou willen dat ge dien in 't oorspronkelijke kondt lezen. En daartoe is noodig dat ge Italiaansch kent. Als Vondel geen Nederlander was, zoudt ge dan *zijn* taal niet willen kennen? Welnu, dan gaan we ook Dante's taal leeren. Want ook hij is 't dubbel en dwars waard. Ge zult later, daar ben ik zeker van, den hemel ervoor danken. Maar ik zeg u vooruit: hij is moeilijk, heel moeilijk, en diep en hoog, maar ook ontzaglijk schoon. Zijn hoofdwerk is de *Divina Commedia, Goddelijk spel,* waarin hij verhaalt van zijn gefingeerden tocht door hel, vagevuur en hemel.

Het is heelemaal geen kost voor u, jongens, zegt men. Eer ge hem aankunt moet ge zoowat in alle wetenschappen thuis zijn. Geleerden schrijven er boeken over vol, en dan begrijpen ze 't nog niet allemaal. Wij willen er tóch aan beginnen en probeeren wat we kunnen. Mij dunkt dat we heel veel best zullen snappen. Wij wagen ons niet zoo ver op de Dante-zee. Waar 't diep is zien ze ons niet. Mijn bedoeling is: u zóóveel van Dante te laten zien, dat ge hem liefkrijgt; u zóóveel Dante-kennis bij te brengen, dat ge hem niet meer missen kunt, maar naar hem verlangt, hem opzoekt, dikwijls, als 'n goeden vriend, van wien ge veel goeds en moois hebt geleerd en dat met u meedraagt door 't leven.”

Het hart van den leerling was warm, verlangend. Ja, hij had wel ooit van Dante gehoord, ergens gelezen: een beroemd dichter, die de *Divina Commedia* schreef, 'n gedicht waaıaan hemel en aarde heeft gewerkt. Iets bovenmenschelijks dus. Daar was 't bij gebleven.

Nu was hij ervoor in gloed geraakt. En toch: zou 't niet móeten tegenvallen? Hij had al wel geworsteld met titanen: Homeros, Vergilius. Waren heidenen! Dat hij met dien roomschen reus zoo zou kunnen opschieten, kon hij zich kwalijk wijs maken. Bedroog hem 't oude, klassieke gerucht misschien? Vreemd anders: met Vondel — toch ook 'n roomsche reus — kon hij zoo goed overweg. Daar had hij smaak in. Die raakte z'n christelijk gemoed. Daar kon hij zoo heerlijk aan denken, in de kerk vooral kon hij dat: voor 't Altaar, bij Maria's wonderbeeld. Dan was hem die taal uit 't hart gegrepen. Hij snapte er niet alles van, maar Vondel was z'n ideaal, 't toppunt.

Daarbij: met hem was hij langzaamaan vertrouwd geraakt. Daar was hij geleidelijk in opgegaan, trap voor trap ertoe opgeklommen. Maar Dante: daar stond hij zoo abrupt, zoo ineéns voor.

Op 'n goeden keer begon 't al:

Nel mezzo del cammin di nostra vita.........

En wat daar stond, waarachtig, dat begreep hij. Even grootsche beginverzen staken in z'n hoofd:

Μῆνιν ἄειδε, θεα, Πηληϊάδα' Αχιλῆος....
Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris......

en 't zooveel zoetere:

Ik zing van Gods Altaargeheimenissen......

Echt lief was hem maar alleen 't laatste, en zou 't ook dat van Dante gaan worden.

Er kwam uitleg bij: Dante was 35 jaar oud toen hij zijn tocht begon, dus in 't jaar 1300, enz. Het getal 3 speelde in heel de Commedia 'n symbolische rol......

Wat kon die man 't toch fijn-stiekem zeggen. Daar zat dikwijls wat *achter*! En dan die stoute opzet: zoomaar 'n kijkje gaan nemen in de andere wereld: hel, vagevuur, hemel. En Dante nam je mee en liet, kenner van menschelijke en goddelijke dingen, je al 't interessante zien en hooren en voelen. Maar dát juist verruimde blik en hart zoo. Niet overal mocht hij bij. Als 'n watertandenden jongen, van 'n volgeladen boom slechts enkele rijpe appelen worden toegeworpen, die hij dan lekker en zonder schade voor de gezondheid oppeuzelt: zoo viel hem alleen toe wat z'n jonge tanden lustten.

Pater Kops, wiens Dantestudies hij in „Van Onzen Tijd'' mocht door lezen, gaf hem 'n mooien kijk op 't geheel. Als hij, aan de hand van *zijn* geleider, vóór zich zag geleerden, die op mijlen afstand stonden te wijzen, te rikraden, dan zette hij geen stap meer verder. Zoo daalde hij maar 'n klein eindje af in den Inferno. Den veerman van den Acheron had hij al ontmoet in de Aeneis. Vergilius was er groot kunstenaar, maar die mythologie! 't Had hem niet geroerd, niet afgeschrikt. Hier, nu Dante hem aanwees, zag hij dien donkeren demon levend vóór zich, rusteloos bezig met zijn somber bedrijf. Hij hoorde zijn stem bulderen tegen 't rampzalig geslacht. Hoe afschrikwekkend die hel! Het opschrift boven de poort: „laat af van alle hoop, gij die hier binnentreedt'', [1]) maakte hem heilzaam bang. 't Was 'n waarschuwingsbord: gevaarlijk. Er uit blijven, hoor! Niet dalen daarom, hooger op moest hij, stijgen als Dante, langs den berg van loutering in onbluschbaar verlangen naar Beatrice: 't geluk. Ervoor „duiken in 't vuur — moest 't — al was 't zoo heet dat kokend glas 'n verfrissching zou zijn.''

Hoe lief dat Purgatorio! Wat bad men daar godvruchtig het *Gebed des Heeren*. Hoe hoopvol klonk er 't *Salve Regina* langs de rotswanden. De ontmoeting met Beatrice: om nooit meer te vergeten. Voor kwade dagen, als hij zou schijnen verdoold in 'n donker woud, „waar de zon zwijgt'', borg hij weg:

„De oneindige Goedheid heeft zoo wijde armen,
Dat Ze al omvat, wat tot Haar komt gevloden.''

Wat hem mede aldoor opviel was Dante's eigenaardige stijl, de manier waarop hij mooie en leelijke dingen zei. Ongewoon maar behaaglijk, want altijd nieuw en frisch en keurig. Zóó z'n woorden, vergelijkingen, beelden. Onverwacht doorgaans, vreemd zelfs in 't begin, maar toch nabijliggend, doodeenvoudig:

„Zooals degene, die met benauwden adem uit de zee aan den oever gekomen, zich omwendt naar het gevaarlijke water, en spiedt: Zóó wendde mijn geest, die nog vluchtende was, zich weer terug om den doorweg te bezien, die geen persoon levend laat.''

Dat was natuurlijk en echt.

---

[1]) Vertalingen meestal volgens Dr. Boeken.

Nog deze prachtige vergelijking die aan Homeros deed denken:

,,Gelijk de schapen komen uit de kooi, één, getweeën, gedrieën,
en de anderen staan vreesachtig, met oog en muil naar beneden
gericht,
en wat de eerste doet, dat doen ook de anderen, tegen den rug
van deze opdringend als deze blijft stilstaan, onnoozel en zachtkens
en het waarom weten zij niet:
Zóó zag ik toen den kop van die gelukzalige kudde zich bewegen
om te komen, kuisch van aangezicht en eerbaar in den gang''.

Modern, individueel kunstenaar, die Dante!

Even mocht hij ook mee naar omhoog, naar 't Paradiso, ,,al werd dat water nooit bevaren'', schouwen in die kreitsen, waar ,,de glorie van Dengene die alles beweegt, dringt door 't heelal, en glanst in 't eene deel meer en in 't andere minder.'' Licht, heerlijk licht, aloverweldigend, alzaligend Goddelijk licht. De ziel moest licht zijn, was verwant van 't licht, speelgenoot van 't licht, minde 't licht, moest voor 't licht geschapen zijn. In de hel was geen licht: ellende; in 't Vagevuur schemerlicht: boete; in den hemel volle licht: zaligheid. Hemelsche Beatrice, wat straalden uw oogen licht, Koningin des Hemels, wat blonkt Gij vooral glorieus,

Zoo diep in 't goud van 't albezielend licht
Der Godheid, met uw stralende aangezicht,
Dat Cherubijns belonken, en beminnen!

En:

Wie is het, die zoo hoog gezeten,
Zoo diep in 't grondelooze licht?......
Dat 's God!...... (Vondel).

Van wat hij zien mocht in het oord ,,waar de Liefde beweegt de zon en de andere sterren'' nam hij de zoete herinnering mee:

Daar juicht het al, wat van geen vlek geschonnen,
Het aanschijn keert naar U (Maria), en 't zuiver Lam.
Daar kent men God, drie glanzen, éene vlam.
Gelukkig die Gods blijdschap heeft gewonnen! (Vondel).

Dante was hier vooral te machtig, te geleerd, te verstandig. Vondel, die hem bekoorde om zooveel nog onzegbaars, Vondel moest dikwijls de tolk zijn van wat 't hart in stille verrukking

bracht. Zoo werd Sint Bernards verheven smeekgebed tot de Heilige Moeder van God 't diep-innigst na-gebeden in zijn Vondels hartetaal:

Terwijl wij dan nog, in dit dal van tranen,
Vast zuchten om verkwikking voor de ziel,
Daar d'eerste slang ons naschiet op den hiel,
Daar 't zwaar valt zich van zoet vergift te spanen:
Zoo kome uw gunst, daar boven, ons te vordel.

De leeraar mag tevreden zijn en de leerling dankbaar. De kennis-making met Dante heeft inderdaad liefde voor Dante voortgebracht.

De herinnering hier neergeschreven, moge getuigen voor beide, en bijdragen tot de eer van den ,,morto immortale, onsterfelijken Doode'', van wien de faam nog in de wereld duurt, en duren zal zoolang de wereld duren zal.''

UDEN. M. J. SMITS, Kruisheer.

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS
DOOR A. B. H. GIELEN S. J.

BENNO J. STOKVIS. *Lodewijk van Deyssel. Een samenvattende studie.* (P. N. van Kampen, Amsterdam.)

P. H. RITTER JR. *Lodewijk van Deyssel.* (Hollandia-drukkerij, Baarn.)

,,Het is een reeds veel besproken feit, dat het Nederlandsche ,,publiek'' zijn schrijvers niet kent. De Tachtigers worden slechts door een beperkte groep van ,,intellectueelen en beschaafden'' gelezen; het ,,volk weet zelfs niet van hun bestaan.''

Datzelfde verschijnsel vinden wij terug in elk land en het bewijst hoe ver de meeste schrijvers van de volksziel vervreemd zijn.

Benno Stokvis meent dat ,,geen buitenlander zich zal kunnen voorstellen, zal willen gelooven, dat er Nederlandsche studenten zijn, in Nederland geboren en opgevoed, die zich uit lang vervlogen schooltijd, niet dan zeer vaag en met moeite den naam over een der grootste Nederlandsche schrijvers herinneren; dat men in de groote steden van Holland bekende leesbibliotheken vinden kan, aan wier eigenaars het niet bekend is, dat er ,,een schrijver van Deyssel'' bestaat; dat in beschaafde kringen wèl-

opgevoede menschen deftig over „Professor van Deyssel" redeneeren, als over een vermaard geleerde, die een belangrijke ontdekking heeft gedaan; dat er eindelijk „geletterden zijn, die verwonderd opzien, als zij vernemen, dat „Van Deyssel" geen wezenlijke naam, doch slechts een pseudeniem is."

Ik geloof veeleer dat een buitenlander, die het werk van Van Deyssel kent en tevens weet wat de groote massa der menschheid pleegt te lezen, zich geen seconde zal verbazen over de betrekkelijke onbekendheid van dezen schrijver.

Het is ook niet „merkwaardig" dat Van Deyssel in de katholieke wereld zoo weinig lezers vindt. Ik heb de reden daarvan den heer Benno Stokvis al eens persoonlijk medegedeeld: zijn naakt naturalisme deed ons het hoofd afwenden en zijn heele levensbeschouwing, zooals die sprak uit vele zijner geschriften, maakte hem voor ons een vreemde.

Hetgeen volstrekt niet wil zeggen dat wij Van Deyssel niet kunnen bewonderen als misschien den grootsten onzer prozaschrijvers, den virtuoos, die het instrument der taal hanteert als zelden iemand vermocht. En met waardeering begroeten wij het pogen van Benno Stokvis om „voor de eerste maal Van Deyssel in den geheelen gang zijner ontwikkeling zoo volledig mogelijk te schetsen, een synthetische beschouwing van dezen schrijver te geven."

Wij nemen de vrijheid, aan zijne „samenvattende studie" het een en ander te ontleenen, dat met den persoon van Karel Thijm en zijn werk wat nader bekend kan maken.

Karel Joan Lodewijk Alberdingk Thijm werd in 1864 te Amsterdam geboren, waar hij de lagere scholen bezocht van Van Schaik en Kuntz. Op zijn elfde jaar ging hij naar Rolduc, waar hij zich toonde als „een leerling, vroeg rijp van geest, middelmatig van studielust, grillig van karakter, met nukken van kwaperterij en vlagen van Geezekes-bravigheid", zegt smakelijk Persyn. Hij werd daar weggezonden na een verblijf van twee en een half jaar en kwam op het gymnasium te Katwijk, waar hij het maar enkele maanden houden kon.

Toen, op veertienjarigen leeftijd, zou hij worden opgeleid in en voor den boekhandel zijns vaders, doch drie jaren later verliet hij „de zaak" om „in journalistiek en letterkunde zijn eenige bezigheden te vinden".

Zijn ,,eersteling'' heeft gestaan in het Hilversumsche weekblad de *Gooi en Eemlander* van Juni of Juli 1880. Het was een ingezonden stuk over ,,Peinture-Bogaerts'', ,,van zoo weinig beteekenis dat wij er gerust het zwijgen toe kunnen doen'', volgens Netscher.

In 1881 trad Karel voor het eerst op onder den schuilnaam Van Deyssel, ontleend aan het plaatsje Deissel, nabij Paderborn in Westphalen, de bakermat der familie Alberdingk.

Zoo onderteekende hij een heftig artikel *De Eer der Fransche Meesters*, door zijn vader opgenomen in ,,De Dietsche Warande''. Het was een aanval op eene beschouwing van Dr. W. J. F. Nuyens over Victor Hugo en den slechten invloed van het tooneel.

Schaepman werd woedend over den aanmatigenden toon en de eigenaardige stellingen van den jongen Thijm en beloofde hem door zijn broek heen ,,eenige lessen van eerbied toe te dienen voor wat edel is en groot''.

Het werd een opzienbarende en weinig verkwikkelijke strijd, waarin Professor Thijm partij koos voor zijn zoon en onder zijn bekenden naam van ,,Pauwels Foreestier'' de grieven tegen diens artikel begon af te weren (*Afwering van Grieven*, 1882.)

Voor Van Deyssel was het ,,een heel mooi debuut,'' als men tenminste het bekend-worden van zijn schrijversnaam als zoodanig wenscht te beschouwen.

In 1883 begint de eerste periode in Van Deyssels werk, welke Benno Stokvis laat voortduren tot 1889.

,,Hier begint de geeseling door een twintigjarige van de beroemdheden Vosmaer, Van Hall, De Vos, Ten Brink, Wallis, Louise Stratenus, en hoe zij allen verder heetten. Dan wekt hij zijn volk op, het ,,volk van vijftigjarige zuigelingen, arme menschen uit een vervaltijdperk, ...liefdeloozen, hateloozen, hersen- en harteloozen'', om te verlaten den afgodendienst van de valsche godjes in de Nederlandsche letteren, en zich te bekeeren tot den eenigen god van Waarheid en Schoonheid, de reine en groote kunst. Hij weet, dat hij en de zijnen zullen moeten strijden, en hij roept zijn vijanden toe: ,,Komt dan op ons af, kudde buffels van de middelmatigheid,'' ,,over rekstokken hangende lappendekens,'' want ,,wij willen Holland hoog opstooten midden in de vaart der volken''. — De voor Van Deyssels latere kritieken zoo teekenende scheld-tiraden, zijn hier reeds tot een vrij ver gevorderd stadium van ontwikkeling gekomen......''

,,Met *Over Literatuur* (in 1886) begint Van Deyssel zijn eigenlijken strijd voor de Beweging van Tachtig, en in den loop der volgende jaren (vooral 1888) verschijnen een aantal *scheldkritieken*, zóó machtig en overweldigend als men tot dan toe in Holland nog niet vernomen had, met een vernietigend sarcasme en vermoordenden spot, die ten eenen male on-Nederlandsch waren''.

,,*De Kritieken* in deze eerste periode van v. Deyssels werk, zijn meer polemisch heftige geschriften en lyrische ontboezemingen, dan scherp analyseerende beschouwingen. Het bekritiseerde boek is den kunstenaar dikwijls niet meer dan een aanleiding tot schrijven: dán komen zijn phantasieën, zijn verbeeldingen van de werkelijkheid, en hij schrijft verder, steeds voort, en het wordt een nieuwe schepping, een nieuw stuk proza, dat blijft in onze literatuur. Terwijl Van Deyssel over kunst spreekt, schept hij zelf kunst. Het boek, dat hem tot schrijven bracht, de aanleiding, wordt nu bijzaak, ja overbodig. Het belangrijkste gedeelte in de kritieken is dat, waarin hij niets doet dan hartstochtelijk uitroepen hoe hij een boek vindt, en mededeelen welke gewaarwordingen in hem ontwaakt zijn. Daarnaast zijn deze kritieken vooral ontboezemirgen over literaire toestanden in het algemeen, die eveneens beter den criticus doen kennen dan het bekritiseerde. Naar Van Deyssels overtuiging is het minder gewichtig, dat een kritiek juist is, als wel, dat zij zelf een stuk literatuur vormt: juistheid is bijzaak, schoonheid het eenige criterium.

In dezen tijd was hij de aanbidder van het woord, de kunstenaar met het woord, de banderoldrager met de leuze ,,l'art pour l'art'', de hater van de gedachte in de kunst.

Maar slechts voor enkele jaren. Want reeds in 1888, ,,toen de Tachtigers eigenlijk eerst recht begonnen met hun inhoudslooze woordkunst'' schreef hij *De Gedachte* en oordeelend het werk zijner tijdgenooten, klaagt hij ,,de gedachte is er niet, zij geven maar stemmingen, zij geven maar dierlijk leven, maar geen gedachte''. En ook in zijn eigen werk zocht hij haar tevergeefs: ,,ik zag groote schoonheid, witte gezangen en roode liederen en gouden klachten, maar de gedachte was niet in haar, zij was gevoeld, niet gedacht''.

Zoo zou hij ook eenmaal bekeeren van zijn lyrische bewondering voor de erotische kunst van een Zola, maar voorloopig zat hij daarin nog vast.

Onder dien invloed schreef hij *Een Liefde*, waaraan hij arbeidde van 1881 tot 1886.

Toen in 1887 het boek verscheen ging er een storm van verontwaardiging op. Zelfs Kloos noemde het een *onwelvoegelijk boek* en Verwey vond het *onzedelijk*. En als Benno Stokvis het verheft in deze studie als „een van de schoonste boeken, die in onze literatuur geschreven zijn,” dan is dat een heel zonderling oordeel. En als ik hem een weinig hoor sollen met de eerzame burgers, die dezen roman vuil vinden, dan erger ik mij.

Zoo ook wat zijn vergoelijking betreft van *De Kleine Republiek*. Ik kan daar niet op ingaan, maar hoop dat Benno Stokvis eens het woord van Van Hall zal begrijpen: „men verhaalt, dat sommige zielskranken er vermaak in scheppen, tijden achtereen, hun tong uit te steken, obscene gebaren te maken, of de vuilste woorden achter elkander uit te schreeuwen.

De heer Van Deyssel, doet ons in sommige gedeelten van zijn roman, aan die ongelukkigen denken.” Inderdaad, evenals bij Zola steeds, was dit bij Van Deyssel gedurende eenige jaren eene obsessie.

De tweede periode in Van Deyssels werk (1889—1893) noemt Benno Stokvis eene van overgang.

„In deze jaren begint hij zich van het naturalisme te verwijderen: in 1891 verschijnt *De Dood van het Naturalisme*. Meer en meer gaat hij zich verdiepen in de katholieke mystiek der Middeleeuwen. Naast Ruysbroeck en Böhme leest hij de Heilige Teresia en Maeterlinck”.

Ik hoop toch niet dat de heer Stokvis den protestant Böhme en den salon-kwakzalver Maeterlinck tot de katholieke mystici rekent. Met dezen laatste heeft Van Deyssel, denkelijk ervarend de voosheid van diens gedachtenwereld, welke alleen door uiterlijke vormenschoonheid boeien kan, al spoedig en voorgoed gebroken.

In dit gedeelte der studie komt nog eene onnauwkeurigheid voor die wij niet zonder meer voorbij mogen gaan. Op bladzijde 52 spreekt hij van den ouden Thijm als van een goed en vroom katholiek, „die weliswaar in sommige opzichten van de voorschriften der Kerk afweek”. Dat is volkomen onjuist. Thijm moge zijn eigenaardige opvattingen hebben gehad, hij was een trouw zoon der Kerk, wier „voorschriften” hij eerbiedigde. Dit in het voorbijgaan.

Overigens is het de vraag of hier of elders van een overgangs-*tijdperk* bij Van Deyssel mag worden gesproken? Valt er bij dezen schrijver niet een *voortdurende* verandering te bespeuren in stijl, in kunstopvatting, in levensinzicht?

Wij vinden trouwens in deze jaren naast zijn rustig en bezadigd werk als *Multatuli*, de novelle *Blank en Geel* en *Het Leven van J. A. Alb. Thijm* ook hartstochtelijke kritieken en sensitivistische prozagedichten, die aan den jongen Van Deyssel herinnerden.

Het tijdperk van 1893—1918 kenschetst Stokvis als eene periode van „geestelijk tot rust komen"; „het is de volledige verzoening van den kunstenaar met het leven en de wereld".

Maeterlinck werd hem de diep-vereerde, die Zola verdrong, maar spoedig zelf ook terzijde werd geschoven. Goethe, voor wien hij voorheen maar weinig bewondering gevoelde, wordt nu een meester. De eertijds gesmade Vóór-Tachtigers Van Lennep, Bosboom Toussaint, Hildebrand weet hij thans te waardeeren.

„Meer en meer had het begrip van de relativiteit in alles en bij alles, zich van Van Deyssel meester gemaakt. Hij zag, dat zij, die hij vroeger bewonderd had, hem nu gering en van weinig beteekenis toeschenen; hij zag, dat wat hij vroeger had willen verpletteren onder zijn haat en spot, hem nu prijzenswaardig voorkwam".

Aanvankelijk begon Van Deyssel in zijn kritieken dan ook te analyseeren en de motieven op te sporen, waarom hij een boek mooi vindt, om straks weer, zonder den ouden hartstocht, terug te gaan tot zijn eerste methode en eenvoudig mede te deelen hoe hij een boek vindt. Maar uit dezen tijd is de kritiek niet zijn voornaamste werk. *Het Kind-leven* (De Adriaantjes), zijn *Rembrandt-studies* en *Uit het Leven van Frank Rozelaar* staan hier als bewijzen van zijn veelzijdig kunnen en, wat het laatste betreft, als uitdrukking van een soort Oostersche wijsheid, die de wereld beschouwt als een ding, waarmede men zelf niets te maken heeft.

Die rust en verstandelijke gemoedelijkheid heeft zich bestendigd en in 1918, het aanvangsjaar der vierde periode in het werk van Van Deyssel volgens Benno Stokvis, werd zij tot systeem verheven in zijne beschouwing over *Letterkundige Kritiek*. Daar heet het: „het lijkt mij het interessantst te pogen door textkritische analyse en toetsing daardoor aan een zekeren vorm van redelijkheid, van schoone redelijkheid, een persoonsgeest te classi-

ficeeren, en daarna dien tevens in zijn kosmische, algemeene beteekenis en direkt op zijn plaats te zetten". Hier is het verstand aan het woord.

En de gemoedelijke berusting blijkt uit dit andere: „waarom zouden wij willen beletten of eene min of meer onaangename meening er over laten hooren, dat het denken van groote scharen onzer medemenschen gedurende een tijd veraangenaamd wordt door hetgeen van het standpunt der zoogenaamde letterkundige kritiek beschouwd, niet veel anders dan bombast en bombarie verdient te heeten."

Zeker, dat klinkt wel heel anders dan de wilde strijdkreten van den jongen man, die met den tomahawk in de vuist zich op de verschrikte letterkundigen eener vroegere generatie wierp en hun bloed wilde zien stroomen.

De jeugdige voortvarendheid en drift, die ook wel eens bloot artistiek en kunstmatig opgewekt zal zijn geweest, heeft plaats gemaakt voor de zelfbeheersching van den man, die begrepen heeft, dat het al, waarover de menschen zich druk maken, toch bij slot van rekening niet zoo buitengewoon belangrijk is.

Een gewoon verschijnsel bij de meeste menschen, en niet het minst bij de vurigen van temperament, die de jaren allengs getemd heeft.

Het is een langzame evolutie in denken en voelen, een gestadig groeiende neiging naar vereenzaming, als een langzame voorbereiding tot het groote afscheid.

* * *

Het boekje van Mr. P. H. Ritter, waarvan thans de tweede druk verscheen, zal velen lezers wel niet onbekend zijn. Voor wie eene studie maken van Lodewijk van Deyssel is het onmisbare lectuur. Maar wie zou willen oordeelen over de juistheid van Ritter's beschouwingen, zal spoedig moeten toegeven dat het onmogelijk is. Men heeft wat hij zegt, te aanvaarden in zijn geheel of te laten liggen. Aannemen kan men om het scherpzinnig betoog en de logische structuur van deze hypothese; afwijzen omdat het bij slot van rekening toch altijd maar eene hypothese is en blijft.

Aldus Mr. Ritter:

Moge van Deyssel vóór alles de macht van den kunstenaar hebben beseft, de beteekenis van den kunstenaar hebben vastgesteld, moge hij zelf

zelden een volzin hebben geschreven, welke niet zijn waarde heeft als kunst, men kan, hoezeer begeerte naar schoonheid dezen geest geleid heeft, de figuur van Thijm niet zien als die van een louteren kunstenaar — Van Deyssel is daartoe te weinig begrensd, te contemplatief, te veel „aestheticus''. Het actief karakter van den kunstenaar heeft hij zelf gekenschetst in zijn heroisch-individualistische dagboekbladen, de kunstenaar is in de diepste eigenlijkheid een man der daad, in onbewustheid geeft hij de verschijnselen, waarin de beschouwende aestheticus de Idee weervindt.

Tegenover die activiteit staat de essentie van Van Deyssels geest. Bij Thijm geen dramatische ontwikkeling van duistere levenskrachten, maar een keurend achtervolgen van wat uit het onderbewuste tot het oppervlak van zijn bewustzijn komt. Van Deyssel is een statische, geen dynamische natuur. Zijn onbevangenheid geeft hem al omvattendheid, maar verzet zich tegen den ondergang in hartstochtelijke eenzijdigheden. Van Deyssel spreekt van de diepte uit, niet naar de diepte toe. Hij toeft aan de afgronden en voor de toppen van het leven, maar hij wordt niet in de diepten neergeslingerd of tot de hoogten opgeheven door demonische machten. De levensessentie opent zich plotseling in zijn werken en wij staren dus in zijn wezen als in een ontstellend ernstig of ontroerend gelukkig menschenoog. Hij heeft alle gewaarwordingen van een nerveuze kinder-z i e l in zijn „Verhaal van Adriaan'' tot in de subtielste nuancen gepeild, maar nimmer heeft dat werk den adem en den bloei getoond van het kinderlijk g e m o e d. Van Looy's „Jaapje'' en Thijms „Kindleven'' spelen zich af in verschillende geestelijke werelddeelen. Nimmer is het kinderlijke in Thijms werk te bespeuren geweest, en van het gemoedsleven kent hij al de teedere aanvoelingen zonder dat zijn arbeid aan de gemoedsbron ontsprong. De Gestalte in Van Deyssels werk is die van het Absolute, dat soms het Pierrot-masker van den Dandy vertoont. Van Deyssel geeft de incarnatie der Waarheid, niet die der Persoonlijkheid. Mateloos moet deze mensch hebben geleden om het Geluk, meer nog dan zijne werken te begrijpen geven, waarachter zich een voorname en vaak in hunkering om het klein-menschelijke tot schreiens toe bewogen ziel verscholen houdt. Wij krijgen meer de gedachte dan de persoon van Thijm te zien, wiens eigen werk en leven behooren tot dat éēne monumentale kunstwerk: Van Deyssels aandacht.''

Het is niet gemakkelijk uit deze duister uitgedrukte gedachten, met zekerheid de eigenlijke kern te vinden. Maar als wij haar willen zien in die woorden: „Van Deyssel is een statische, geen dynamische natuur'', dan komt de vraag: Wie kan dat, buiten Van Deyssel zelf, ooit bevestigen of ontkennen?

Maar als ik uit de worsteling van den sensitivist en den ontleedenden verstandsmensch, waarvan beiden beurtelings onder of boven liggen, het werk tracht te begrijpen van Karel Thijm, meen ik een grondslag te hebben, waarop ik veiliger kan steunen bij mijn waardeering en verklaring, dan op de hypothese van

Mr. Ritter, die vele dingen verklaart doch in wezen willekeurig blijft.

COLPORTAGE-ROMANS.

Van alle zijden ontvingen wij vragen om inlichtingen over romans, die door colporteurs over het land worden verspreid. Daarmede wordt van ons het onmogelijke gevergd, om de eenvoudige reden, dat deze boeken in afleveringen aan den man worden gebracht en wij derhalve vooraf geen enkel gegeven bezitten, waarop ons oordeel steunen kan. Indien het vertalingen waren van oude volksboeken, zou het niet moeilijk zijn het origineel onder de oogen te krijgen, maar het is gewoonlijk „oorspronkelijk werk".

Of men dus al titels opgeeft als: *Het Geheim eener blinde Moeder*, of *De Bruid van den Scherprechter*, het brengt ons niets verder. Zelfs de eerste proef-aflevering, welke men ons van dezen laatsten roman toezond, zegt niets. Daaruit blijkt alleen dat het een ontzettende draak belooft te worden, juist zooals het eigenlijke volk dat verlangt. Dat kan echter nog geen reden zijn om tegen de verspreiding van het ding te waarschuwen.

Misschien wel het feit, dat de menschen op een verfoeielijke manier worden afgezet. Want anders kan men het moeielijk noemen, als men verneemt dat men de onnoozele zielen de kapitale som van 12 gulden laat betalen voor één roman, die op slecht papier en met ellendige letter gedrukt, in 82 afleveringen den lezer gelukkig komt maken.

De winsten, die door uitgevers en colporteurs worden gemaakt, zijn dan ook om te watertanden, hetgeen men eenigszins begrijpen kan, als men bedenkt dat op bedoelden roman minstens 8 gulden per exemplaar als winst kan worden over gehouden. Dat is toch wel wat bar!

Doch waar het blijkt dat het volk voor zulk leesvoeder zooveel geld over heeft, mocht men ook wel eens bedenken of colporteurs met goede boeken geen kans van slagen zouden hebben.

Vroeger slaagden in de mijnstreek ernstige colporteurs zeer goed in het plaatsen van Duitsche familieboeken, zelfs zuiver godsdienstige als van Alban Stolz.

Met het verdwijnen der Duitsche taal in die streken, zijn ook

de venters der goede boeken verdwenen, tot groote schade van den geest onder de mijnwerkers.

Wordt het geen tijd eens de hand aan den ploeg te slaan en het veld niet langer braak te laten liggen, of wat nog erger is: het ter bearbeiding over te laten aan minder goede elementen?

Voor een boek dat pakt, heeft het volk wat over. Door uitgevers van colportage-draken wordt in den Jordaan meer geld verdiend dan ooit een voornamere uitgave in de rest van Amsterdam zal opbrengen.

Maar men moet niet komen met zoogenaamde literatuur. De gevoelens behooren er op te liggen als kabeltouwen, de sentimentaliteit mag er afdruipen, de edelmoedigheid van de mooie rol moet onovertrefbaar, de schurkachtigheid van den verrader hemeltergend zijn. Niets belet om met zulke zware middelen lessen van levenswijsheid en karaktervorming te geven. Later kan men altijd nog eens zien of langzaam de smaak van het publiek wat verfijnd kan worden. Dat is echter niet de hoofdzaak. Hoofdzaak is het volk in zijn honger naar sensatie iets aan te bieden, waarmede het dien kan stillen en tevens iets beters verwerft.

Schrijvers, uitgevers en colporteurs kunnen hiermede een prachtig werk verrichten. R.

STAATSMAN EN ROMANSCHRIJVER.

Wie den naam hoort uitspreken van Benjamin Disraeli denkt hoogstwaarschijnlijk alleen aan den Engelschen eersten Minister en niet aan de „Novels", die wij van zijne hand bezitten. Misschien weet men niet eens dat hij zich ooit met letterkunde in dezen vorm heeft beziggehouden, of rekent men het tot zijne jeugdzonden, toen hij nog niet kon vermoeden te zijn geroepen om eenmaal den last des staats te moeten torsen.

Zoo is het toch werkelijk niet. Disraeli heeft getoond dat zijn liefde voor de letteren niet van voorbijgaanden aard was. Als jonge man schreef hij zijn *Vivian Grey* en toen hij ver reeds over de zestig was kwam hij voor den dag met zijn *Lothair*.

Nu is het volstrekt niet mijne bedoeling, die oude verhalen weer te gaan ontdekken en opnieuw den lezers aan te bieden als lectuur.

Uit literair oogpunt beteekenen ze wel iets, doch daar is zoo-

veel beters te vinden, zooveel ook dat sterker onze belangstelling trekt omdat het nieuwer, meer tijdgenootlijk is, dat een kunstmatige ressurrectio dezer vergeten boeken geen zin heeft.

Doch daar zijn er, die uit oude boeken gaarne zich een denkbeeld vormen over den tijd, waarin zij geschreven werden, of over het karakter van den persoon, die ze bedacht en uitvoerde.

En voor dezen is mijn vluchtig artikelje, dat eigenlijk niets anders dan een „gentle hint'' wil zijn.

Een vriendelijke wenk namelijk, om den leeraar in het Engelsch aan te sporen de novellen van Disraeli eens te bestudeeren, daarmede te vergelijken zijn optreden in de openbare wereld en de ontwikkeling van zijn karakter en denkbeelden. Dat zou een dankbaar onderwerp zijn voor eene dissertatie ter behaling van den graad van doctor.

Uit het eerste het beste boek van den lateren lord Beaconsfield blijkt reeds dat hij er wilde komen, de aandacht op zich vestigen en zijne stem laten hooren in het kapittel dezer wereld. *Vivan Grey* is een sleutelroman, waarin de voornaamste staatslieden en de grooten dier dagen door den schrijver worden gebruikt om de hilariteit op te wekken. Later zeide Disraeli dat het niet moeielijk is karikaturen te teekenen, want zij vragen slechts „een klein beetje talent en veel gebrek aan hoffelijkheid.''

Dat is wel wat al te bescheiden. Want, al zit er geen geraamte in het boek, zoodat de geschiedenis niet stevig samenhangt, toch boeit het door de knappe en ondeugende teekening van Carabas en Cleveland en Beckdorff en van de intrigueerende Mevrouw Lorraine. Ook en niet het minst door de brutaliteiten en het mengsel van nonsens en gezond verstand, dat de jonge Vivian ten beste geeft. Het liefdeshistorietje dat er door gevlochten is, laat ons koud, maar het scherpe, stout-aanvullende en geestigpratende in dezen roman trekt de aandacht. En trok toentertijd ook de aandacht; waar het Disraeli om te doen was. Of hij reeds zijn doel voor oogen had, is een andere vraag; maar de taktiek was in elk geval goed: in oppositie gaan om eenmaal zelf naar boven te draaien aan het wisselend rad der fortuin. Maar dan is het zaak te blijven aanhouden en dat deed Disreali.

Zijn *Popanilla* verscheen, waarin hij satiriek de Engelsche Constitutie te lijf ging, of nauwkeuriger gezegd: niets spaarde in het conventioneele Albion. Alles moet door onder de spits-

roeden van zijn spot: het koloniaal systeem, de politieke economie, de Anglikaansche kerk, de wetgeving, de handel, de menschen-van-niets, die echter door hun winst van millioenen zich verbeelden iets te zijn geworden.

In *Ixion in Haeven* verbergt hij onder eene mythologisch verhaal, dat voor onzen smaak weinig aantrekkelijks meer heeft, een sociale satyre, waarin zelfs George IV (Jupeter) optreedt. *The Infernal Marriage* is eveneens een godengeschiedenis, waarin de goden en de reuzen de Tories en de Whigs moeten voorstellen. Na deze kortere ironische uitvallen, vlot en vaardig geschreven, verscheen de tweede roman *The Young Duke*, die wellicht wat vaster en planmatiger is gebouwd dan de eerste, maar de goede eigenschappen welke deze bezat, heeft ingeboet. In *Contarini Fleming* ging zijn talent weer aanmerkelijk omhoog en blijkt Disraeli een scherpzinnig psycholoog te zijn. Het is zeer waarschijnlijk dat de schrijver hier een staaltje geeft van zijn eigen ontwikkeling.

Eenige andere publicatiën sla ik over, omdat ik ze alleen ken van de vermelding door anderen en ze niet in handen heb kunnen krijgen, om ze ten minste vluchtig te kunnen inzien. Wijl het echter voor hen, die een diepgaander studie willen maken, eenigszins gemakkelijk mag zijn, als ze hier reeds de titels vermeld vinden, schrijf ik deze af: *The Revolutionary Epick*, het is bombastisch, maar schijnt wel weer te geven wat er giste in het gemoed van den schrijver, die echter bij het eindigen van den derden zang, geen lust had om het werk af te maken; *The Wonndrous Tale of Alroy*, een verhaal dat vertelt van een vorst, die zijn volk tracht te emancipeeren; *Henrietta Temple*, een simpele liefdesgeschiedenis, — en *Venetia*, waarin hij vermomd Shelley en Byron laat optreden, de twee revolutionaire dichters, voor wie de joodsch-opstandige ziel van Disraeli sympathie gevoelde.

Het was nu al bijna twintig jaren geleden dat de schrijver met zijn eerste boek voor het publiek was verschenen. In dien tijd had hij naam gemaakt en ervaring gewonnen en hij wilde zijn politieke overtuiging eens volledig uitspreken. Dat deed hij in *Conningsby, or, the new Generation*. De roman is bijzaak, een voorwendsel om zijn politieke geloofsbelijdenis af te leggen, welke was die van Jong Engeland. Conningsby is de vertegenwoordiger van vrijheid en democratie; Monmouth de hartelooze, zelfzuchtige verdediger van een star conservatisme. En om deze groepeeren zich al de personen, die Disraeli op zoo meesterlijke wijze

voor ons weet te doen leven; parlementsleden en journalisten, luidruchtige, zelfvoldane gewichtigheden en stille werkers, vroolijke, frissche naturen en kerels, die uit alles een winstje zoeken te plukken. Voor ons is deze roman nog van een verrassende waarheid, want de typen die hij ons voorhoudt, zien wij ook thans nog om ons heen.

Scherp teekent de schrijver in *Sybil, or, the two Nations* het contrast tusschen het leven van rijken en armen, der jonge nietsnuttige aristocraten en der hongerende fabrieks- en mijnzwoegers. De grondtoon is droevig, maar leuke persoonlijkheden met grappige hebbelijkheden zorgen bij tijds voor afwisseling en geven een prettige kleur, waar de tafereelen te somber dreigen te worden.

In *Tancred, or, the new Crusade* vraagt hij onze bewondering voor een jongen idealist, die meent dat alleen herleving van den godsdienst heil kan brengen aan de volkeren van Europa.

Dan zwijgt Disrraeli voor langen tijd. Hij was geroepen als staatsman zelf te leiden wat hij zoo vaak beweerd had dat verkeerd werd bestuurd. Hoe hij dat gedaan heeft, behoeven wij hier niet te vermelden.

Voor ons is het misschien van belang te weten dat zijne nietkwade gezindheid ten opzichte van de katholieke Kerk in minder vriendschappelijke waardeering allengs is overgegaan. Dat bleek duidelijk uit het boek *Lothair,* dat eindelijk, vijf en twintig jaren na zijn *Tancred,* verscheen. Het laat zich in met den strijd der Anglikaansche en Katholieke Kerk en men meent er zinspelingen in te kunnen ontdekken op de kardinalen Wiseman en Manning. Zijn laatste boek is *Endymion,* waarover een schaduw ligt van triestheid, niettegenstaande den humor, die nog uit deze bladzijden sprankelt.

Het leven dat hij zoo hartstochtelijk liefhad om wat het hem brengen moest, spoedde ten einde. Zijn grootheid had hij bereikt en zij was reeds voorbij; zijn taak was afgedaan. Hij kon niet veel meer dan een toeschouwer zijn bij den strijd, waaraan hij zoo forsch had deelgenomen.

Endymion is een verbloemde autobiographie, niet streng historisch maar toch der waarheid genoeg getrouw om ons te onthullen hoe Dirsaeli zich voelde en hoe hij zich zelven zag.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

De Beiaard heeft ditmaal veel verzen, ouderwetsche en moderne. Mr. E. J. J. van der Heijden: *Faust's Stervensuur.* Naar aanleiding van Oswald Spengler's boek: „Der Untergang des Abendlandes. Umrisse einer Morphologie der Weltgeschichte" schreef hij dat artikel. „Het stervensuur van den Faust is gekomen, de wereld van den autonomen mensch vergaat". „Maar het deert den Christen niet. Zijn wereld is een andere. Hij heeft slechts een glimlach voor de ontdekking, dat het wereldgebeuren niet vanuit hier en heden, doch vanuit een afstand bezien moet worden. Zijn afstand is de eeuwigheid. Zijn coördinaten-stelsel is het Kruis. Al het worden en vergaan is ook voor hem verwerkelijking, maar verwerkelijking van de mogelijkheden, die God zelf eens in de schepping heeft gelegd. De moeielijkheden der geschiedenis, de onmogelijkheid haar naar de natuurkundige, mechanische, methode bevredigend te bevatten, kent hij als gevolg van het feit, dat haar werkende oorzaak is de mensch met al zijn dwalingen en onverstand, zijn hartstocht en zijn zonde. De onberekenbaarheid van het historisch gebeuren spruit hem niet alleen voort uit de ontelbaarheid der potentieele combinaties, doch veeleer uit de vrijheid van den mensch, de motieven van zijn handelen te bepalen."

Th. de Valk, O.P. schrijft over *Spinoza en Vondel.* Men zal denken: bien étonnés de se trouver ensemble! Maar schrijver betoogt dat de dichter-wijsgeer in de vier eerste Boeken zijner Bespiegelingen eene kritiek op het Spinozisme heeft gegeven. En hij overtuigt ons.

G. Brom vergelijkt *Alberdingk Thijm en Van Deyssel.* „Aan Thijm doet het pas herdrukte boekje van Ritter over Van Deyssel, het vaagste maar ook het diepste wat over den zoon geschreven werd, onwillekeurig telkens te kort". Dat is zeer juist: Ritter, het blijkt genoeg uit de eerste bladzijden van zijn boekje, begrijpt den ouden Thijm niet, kon niet doordringen tot zijn wezen dat, het moet erkend, ook zoo gemakkelijk niet te benaderen is. Aardig is wel deze tegenstelling van Brom: „De Thijms zijn van huis uit strijdbaar, allebei onweerstaanbaar: de oude ridder en de jonge roofridder van 't zelfde ras, dat voor ons oog ontaardt, wanneer de schoonheidsverering op schoonheidsvergoding, de verfijning op verweking, de veredeling op verwildering is uitgelopen. De vader was geestelik met naief vertrouwen in het zinnelijke, de zoon werd zinnelijk met pikante belangstelling voor het geestelike. Gaan de vormen overwoekeren, dan krimpt het wezen hopeloos ineen. De bronnen van inspiratie raken door inzijpeling

van lagere elementen vergiftigd en eindelijk verdrogen ze door afsluiting van de gemeenschap.''

Raak is Brom in zijn *Kroniek en Kritiek* over onze hedendaagsche democratie —; maar ik durf er niets van aanhalen uit vrees dat een deel aanleiding zou kunnen geven tot misverstand van het geheel, waarmede ik het hartgrondig eens ben.

In *Studien* wijdt Dr. H. Duurkens een artikel aan *Een eigen Hoogeschool*. M. van Steen reist in *Bosnie en de Hercegovina*; L. de Jonge spreekt over *Paradijsvloek en Paradijszegen*, een ascetische opwekking.

Zeer interessant is het stuk van P. Albers: *Bezetenen en Heksen in Duitschland na den 30-jarigen oorlog volgens Duhr*. Wat 'n tijd! Het leek of alle menschen toen wel bezeten waren dat ze zulke monstruositeiten konden bedrijven en nog denken dat ze verstandig deden. Een troost dat de katholieken het niet zoo bar maakten als de anderen; dat zou weer aanleiding hebben gegeven om een serie lezingen te houden in de N.Z. Kapel. Over het feit dat de Jezuieten het ernstigst deze domheden en gruwelen hebben tegengewerkt, zal men dáár waarschijnlijk niet spreken.

In *Onze Eeuw* heeft Prof. Ph. Kohnstam het *Over Natuurwetten en Determinisme*. Mr. Marius G. Levenbach: *Bolland en de Samenleving*. Hierin betoogt hij dat Bolland met deze redevoering ,,niet alleen zichzelf, maar vooral ook de leer van de zuivere rede in het biezonder, de wijsbegeerte in het algemeen onnoemlik veel kwaad gedaan heeft, bij allen, die streven naar een zuiverder, nieuwe samenleving''. Als het Hegelianisme er door in discrediet is geraakt, zouden wij dat een winst achten. Maar volgens Levenbach heeft Bolland niet den heelen Hegel overgenomen. Enfin, dat is van heel weinig belang.

Wetenschappelijke Bladen heeft onder vele andere opstellen er een over *De Huidige Russische Letterkunde*. De schrijver, André Lévinson, begint met te verklaren: ,,niets is moeielijker, dan den tegenwoordigen stand van de Russische letterkunde nauwkeurig te omschrijven of er een bevredigend algemeen overzicht van te geven.'' Het overzicht is erg vluchtig, zoodat het niet mogelijk is er een uittreksel van te geven, wijl er dan niets van zou overblijven.

De Gids brengt het droeve einde van den mooien dorpsroman van D. Jaarsma: *Het Ontwaken*. De lieve, blinde Titia, gelukkige vrouw geworden van den sympathieken vriend, sterft bij de geboorte van haar eersten zoon en laat haar man diep bedroefd achter.

Dr. Ch. M. van Deventer wijdt hartelijke woorden aan de nagedachtenis van den onlangs te Parijs overleden Gideon, eenigen zoon van Conrad Busken Huet. Door de goede zorgen van zijn ouders werd het zwakke kind aan den dood ontworsteld, maar hij bleef levenslang tenger en ziekelijk, bovendien werd zijn gang bemoeilijkt door een ernstig voeteuvel, dat ook de

oorzaak van zijn dood geworden schijnt. Hij leefde voor boeken en couranten en hoewel een geestig causeur, zocht hij het gezelschap der menschen niet op. Sinds lang was hij als Franschman genaturaliseerd, maar zijn liefde voor Holland was hem gebleven en velen bewaren de herinnering aan zijn vriendelijk en fijn beschaafd optreden.

„Zijn verdiensten als man van wetenschap moet een ander schetsen. Maar voor velen in den lande was hij de man, die den naam Busken Huet hoog hield, en zoozeer dat zij zullen gevoelen of de groote Conrad thans ten tweede male stierf; het is goed, dit gevoel: de ouders en de zoon behooren in onze herinnering even innig bijeen te blijven als zij het in hun leven waren.
Vele Hollanders zullen zoo gevoelen; maar zij, die zijn vriend mochten zijn, — een vriend hoopt hier, dat zij in hun verdriet eenigen troost vinden in de gedachte, dat deze eenzame zwakke zich bemind wist te maken en een leven van veel geluk heeft gehad."

H e l è n e S w a r t h haalt in een tiental sonnetten *Heugenissen* van haar jeugd op, waarin zij aanleiding vindt haar leed soms op zeer ontroerende wijze tot God te klagen en dan volgens gewoonte Hem ter verantwoording te roepen, zooals b.v. in deze regels:

Hoe wreed, hoe zwaar was dat voorgevoelen
Van donker noodlot, zwevend boven 't leven,
Waarvoor een God nog eischt dat wij Hem danken.

De rustelooze zoekende ziel der bedaagde dichteres heeft nog in lang niet gevonden wat alleen haar vrede en geluk kan geven.

J. C. v a n E e r d e zet zijn artikel over *Koloniale Zelfopvoeding* voort. C. S n o u c k-H u r g r o n j e herdenkt den grooten duitschen orientalist *Ignaz Goldzither* die dikwijls in ons land vertoefde en vele relaties had met Hollandsche geleerden. J. J. A. A. F r a n t z e n wijdt zijn aandacht aan *Nederland's Hulde aan Dante*, waarin hij o.a. grooten lof geeft aan de magistrale studie van Dr. Sassen O.P. Hij besluit aldus:

„Vatten wij den indruk van al het hier besprokene samen, waarbij wij ons ook het slechts terloops vermelde herinneren, dan voelen wij, bij al den rijkdom, de verscheidenheid en schoonheid van het geheel toch nog een leemte. Wij hadden gewenscht, dat een van onze vooraanstaande dichters of critici een woord van waardeering had gesproken voor den subliemen woordkunstenaar Dante, den onuitputtelijken rijkdom en de plastiek van zijn taal, zijn meesterschap over rhytme, rijm en klank, die taalmuziek, die de geheele toonschaal der menschelijke aandoeningen van de diepste smart tot de hoogste verrukking opklimt — zulk een woord tot lof van den schepper der nationale litteratuurtaal zou zeker recht naar het hart van het voor de kunst zoo gevoelige Italië zijn gegaan."

In de Bibliographie bespreekt dezelfde M o l k e n b o e r's *Dante* waaraan hij, naast matigen lof, scherpe aanvallen tegen anti-clericale en andere ooren verwijt. Zooals met andersdenkenden vaak het geval is, kan de heer F r a n t z e n Dante's orthodoxie in geloofszaken niet in overeenstemming brengen met diens bittere en grimmige behandeling van kerkelijke waardigheidsbekleeders, waaronder zelfs Pausen. Dat juist hieruit Dante's liefde voor Gods Kerk blijkt, wier in zijn oog onwaardige

bedienaren haar schande aandoen en daarom zijn niet altijd billijke verontwaardiging wekken, schijnt voor dezen overigens zoo verdienstelijken Dante-kenner een ondoordringbaar mysterie te blijven.

Groot Nederland opent met een tiental gedichtjes van de onvermoeide, onuitputtelijke Helene Swarth. Verder vertelt de nog oudere Vlaamsche novelliste Virginie Loveling *Herinneringen uit mijn Kindertijd*, die zeer onderhoudend zijn en voortgezet worden. Dit hoofdstuk is vooral gewijd aan een vriendin Florence Schoor, met wie de Schr. vele aardige kinderavonturen beleefde, maar van wie zij later door het leven gescheiden werd. H. van Loon heeft ook een verhaaltje *Scherven*, dat een kijk geeft in een treurig modern huwelijk, waarbij, zooals meestal, het arme kind het gelag moet betalen. Joh. Jansen bezingt *Een Glimlach*. Dr. H. F. Fischer zet zijn studie *Over Beschaving* voort, waarvan hij nu *De Breuk met het Verledene* behandelt; wij zouden uit dit zwaarwichtige artikel merkwaardige bekentenissen, maar ook onverwachte dwaalbegrippen kunnen aanhalen. Zeer goed komt de moderne beschaving er niet af. De *Levenswoorden* van Dr. M. H. J. Schoenmaekers worden er niet duidelijker op. Integendeel! Tenslotte de gewone rubrieken. PLURES.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Ballings S.J. (N.). Wilskracht. L. C. G. Malmberg, 's Hertogenbosch.

Men zucht zoo dikwijls: „stond er toch eens een man op om onze ontredderde maatschappij weer in orde te brengen''. Wat zou zoo'n man moeten uitrichten met marionetten, weekelingen en goedzakken, antwoordt Pater Ballings. Napoleon zou niets vermogen met soldaten zonder initiatief, de knapste bouwmeester kan geen stevig gebouw optrekken „met kaasbollen of boterklotten inplaats van arduin''.

Wacht niet op een man, maar word er zelf een. Dat is een goede raad en daarom moet men beginnen met de „Wilskracht'' aan te kweeken.

En hoe dat gedaan kan worden leert de schrijver. In een veertiental hoofdstukken maakt hij onderscheid tusschen valsche en echte onafhankelijkheid, verklaart als Foerster dat zelfbeheersching de ware vrijheid is, dat men zooveel waard is als de wil waard is. In één woord: de schrijver geeft goede en praktische lessen, waaraan men veel heeft.

Toch komt het mij voor dat de stof wat logischer had kunnen worden geordend; de inhoud der afzonderlijke hoofdstukken

wat scherper afgebakend om het gevaar te mijden nu en dan eens in herhaling te vallen. Heeft hij te haastig gewerkt? Ook de vorm zou het soms doen vermoeden. Zoo lees ik op blz. 14: „Gooi uw natuur de strengen over den nek, sla haar de sporen in beide flanken! Laat ze volle stoom geven!" En aangezien men een paard wel de sporen in de flanken kan slaan maar niet vollen stoom laten geven, moeten wij besluiten dat de schrijver al te film-snel zijn beelden verspringen doet. Dit is niet het eenige voorbeeld dat ik heb aangetroffen. Maar om rechtvaardig te zijn moet ik er bijvoegen, dat over het algemeen zijn beelden en vergelijkingen heel treffend, veelal origineel en altijd populair zijn. Wat hij zegt is ook zonder twijfel de moeite van het overdenken waard.

Maar met het laatste hoofdstuk „Een Toonbeeld" kan ik mij niet vereenigen. Den kloeken Garcia Moreno stelt hij ons voor als een toonbeeld van wilskracht, hetgeen zeer begrijpelijk is. Jaren geleden heb ik het leven van dezen godvruchtigen en moedigen president gelezen, en altijd heeft hij mij sinds voor den geest gestaan als een groote figuur, een man van een stuk, die zijn zwakheden had uitgebannen en wist wat hij wilde. Maar de voorbeelden die Pater Ballings aanhaalt en vooral het laatste (het doodschieten van den rebel, niettegenstaande het smeeken der arme moeder en geheel het volk — eenvoudig omdat Garcia zijn woord wilde houden) maakt hem mij ineens onsympathiek. En ik voel dadelijk dat er ook een uiterlijk vertoon van wilskracht kan zijn, die een soort van trotsche uitdaging is, een lust om den tegenstand van buiten te breken. Koppigheid, hardnekkigheid en starheid is niet hetzelfde als wilskracht in den christelijken zin van het woord. Het feit dat Ballings de verdediging van Garcia Moreno op zich neemt, waarin hij ons niet overtuigt, bewijst wel dat hij zelf voelt: er mankeert toch iets aan. Dan was het eenvoudiger geweest dat voorbeeld niet te gebruiken. Behoudens deze kleinigheden, weet ik op dit flinke boek niets aan te merken, en kan het zonder voorbehoud aanbevelen. R. K. Pr.

Hinsbergh (E. A. van). Preeken. Uitgegeven door J. Kaarsgaren, leeraar te Culemborg. Paul Brand, Bussum.

Ofschoon ik den te vroeg overleden herder zeer van nabij heb gekend, was het mij toch nooit gegeven zijn oratorisch talent te bewonderen. Maar ik heb wel vaak gehoord van zijn groote gave om door te dringen tot hart en verstand van zijne toehoorders.

Professor Knuvelder zegt ter inleiding, „het meest bekorende voor deze preeken bestaat hierin, dat het werkelijk *gewijde* welsprekendheid is." Tevergeefs zal men er zoogenaamde sociale preeken in vinden, tenzij in dezen zin dat de Christelijke waarheden worden verklaard in hun beteekenis voor onzen tijd. Wie anders doet, haalt de gewijde welsprekendheid omlaag, verwart

de kerk met een vergaderzaal en den kansel met een katheder.

In dezen bundel zijn verzameld preeken voor onze grootste feestdagen, en het komt mij voor dat zij door bouw, uiteenzetting der leer en zuivere toepassing, voor vele priesters een voorbeeld zullen zijn.

Voor sommigen is wellicht de vorm wat te sober, de zinnen te kort — dat heeft in elk geval de verdienste dat hij ook niet gewild oratorisch is — voor anderen is het misschien zoo ongeveer de taal, die hun zelf het meest eigen is.

Laat dat zijn zooals het wil. Een goed spreker zal toch altijd zijn eigen vorm moeten scheppen, zijn eigen beelden zoeken en al wat zijne manier van voordragen verlangt. Daarom worde hier liefst uitsluitend gewezen op den kostbaren inhoud, waaraan niets behoeft veranderd of gewijzigd te worden. R. K. PR.

Plus (S.J. R.). God in Ons. Uit het Fransch vertaald door G. v. Gestel S.J. Teulings, 's Hertogenbosch.

„Dieu en Nous" werd dadelijk bij zijn verschijnen vertaald in Spaansch, Engelsch en Italiaansch. Dat pleit natuurlijk wel voor de waarschijnlijkheid dat het iets beteekent, maar dit uiterlijk testimonium heeft den Nederlandschen vertaler niet tot zijn werk verlokt. Hij heeft gezien dat onze Katholieke actie vol jonge, frissche groei- en bloeikracht zit. Deze actie moet niet alleen worden verbreed, doch verdiept, niet alleen uiterlijk maar ook innerlijk gebracht tot hooger intensiteit.

En hij gelooft vast, dat dit boek daartoe veel zal kunnen bijdragen. Wij gelooven het met hem.

Met echt Fransche klaarheid heeft de schrijver zijne stof behandeld. Het eerste hoofdstuk kan men beschouwen als eene introductie, welke ons recht naar het hart der kwestie leidt. In zijn schematisch overzicht kon de schrijver heel dat kapittel samenvatten in een scherp geformuleerd syllogisme:

Het doel der godsvrucht is de vertrouwelijkheid met God. — Maar men kan niet vertrouwelijk zijn met iemand die afwezig is. — Derhalve is de grondslag voor de godsvrucht dat God in ons aanwezig is door de heiligmakende genade.

In twee volgende hoofdstukken wordt ons vervolgens verklaard hoe wij door de bovennatuurlijke genade deelachtig worden aan Gods Goddelijk leven, en welk eene waarde dat heeft voor ons.

In het tweede deel krijgen wij dan een keurige uiteenzetting, wat de Goddelijke inwoning in onze ziel eigenlijk beteekent en ik geloof dat vele Christenen, wien nog steeds de diepe zin ontgaat van de woorden: dat de Christen een andere Christus is, dat wij een tempel zijn van den H. Geest, beter hun bovennatuurlijke voorrechten zullen leeren begrijpen.

Na behandeld te hebben de natuur der doodzonde en getoond

hoe zij een breuk is met God, die ons bovennatuurlijk leven doodt— gaat de godvruchtige leeraar over tot de verklaring welke onze betrekkingen met God moeten zijn van het standpunt dat God in ons woont door de Genade — en hoe wij de ware Godsvrucht — dat is immers de vertrouwelijkheid mvan God met ons, kunnen beoefenen.

Wij hebben zelden een boek in handen gehad dat zoo resoluut, zoo vrij van al die verschillende godvruchtige, maar uiterlijke gebruikjes, waaraan zoo dikwijls op den duur het hart geen deel meer aan neemt, den weg wijst naar de kern van alle godvrucht: de inwoning van God in ons — het weten van wat dit beduidt en hoe wij er gebruik van moeten maken. Wie eens een heel bizonder boek over het geestelijk leven wil bezitten, raad ik aan ,,God in Ons'' zich aan te schaffen. R. K. PR.

GESCHIEDENIS.

Anema (Seerp). Een vergeten Dichteres uit de achttiende Eeuw. (Clara Feyona van Sytzama). P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam.

Ofschoon Van Vloten melding maakt van Clara als dichteres en ook Prof. Te Winkel in zijn ,,Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde" haar niet overslaat— kan het toch niemand verwonderen, die hare verzen onder de oogen krijgt, dat zij als kunstenaresse vergeten is door het nageslacht. Haar talent was werkelijk maar heel matig.

Toch zal men het boek van Seerp Anema met belangstelling lezen; het is een brok cultuurgeschiedenis uit onze achttiende eeuw, den tijd der ,,slemppoëten''. — DR. S.

Kol (H. H. van). Oud en Nieuw Japan. Grepen uit het Leven. Met een Voorrede van Prof. Dr. M. W. de Visser en met 118 illustraties buiten den tekst. W. L. & J. Brusse, Rotterdam.

Het vorige boek over Japan *Indrukken van Land en Volk* was spoedig uitverkocht, hetgeen Van Kol de gedachte gaf den overvloed van materiaal, waarover hij nog beschikte te gebruiken tot het schrijven van een nieuw boek.

En het is belangwekkend voor iedereen,die van Land en Volkenkunde houdt. Dit is eigenlijk het eenigste dat ik zeggen kan, want van waardeering of afkeuring heb ik mij te onthouden. Van Japan en zijn volk weet ik niet meer dan wat ik gelezen heb uit Van Kol's eerste boek en het past mij dus als onwetende, doch nieuwsgierige leerling aan de voeten te gaan zitten van den meester en aandachtig naar hem te luisteren. En ik doe dat met

te meer vertrouwen waar een deskundige als Professor de Visser Van Kol als een bevoegde erkent.

Toch meen ik wel te moeten opmerken, dat het boek met zijn intieme beschrijvingen van de opleiding der Geisha's geen boek is, dat men iedereen zonder onderscheid in handen kan geven. W.

Shackleton (Ernest). Mijn Zuidpool-tocht. Het verhaal van mijn Expeditie naar het Zuidpool-gebied. Voor Nederland bewerkt door Arthur Tervooren. 88 Illustraties. Scheltens en Giltay, Amsterdam.

Na zijn terugkeer van de *Nimrod*-expeditie, maakte Shackleton het plan voor een nieuwen tocht om de Pool te bereiken. In Januari 1914, het rampenjaar, maakte hij zijn voorbereidingen bekend. De oorlog brak uit, maar de Engelsche Regeering wilde dat de expeditie door zou gaan. En den dag na het uitbreken van de wereldstrijd, zeilde de Endurance uit.

Het doel dezer expeditie werd niet bereikt. Maar wat de mannen doormaakten; de opofferingen welke zij zich getroosten, de ontberingen, die zij hadden te dragen zijn waard verteld en aanhoord te worden.

En hier worden zij verhaald eenvoudig, zonder eenige opgeschroefdheid, zoodat wij tot het einde meeleven.

Een goed en leerzaam boek, dat aanspoort tot energie en bewondering wekt voor de stoere mannen, wier portretten wij vinden in dit mooie boek. L. R.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Cohen (Josef). Leven en Dood. J. B. Wolters, Groningen.

Dertien schetsen — bijna zonder uitzondering vol van pijnlijk pessimisme.

Er zit toch iets ongezonds in, het leven op zulk eene wijze te bekijken dat men het hoonen of haten moet.

In het eerste verhaal slaat een boer zijn vrouw de hersens in en loopt als een omroeper door het dorp om zijn misdaad te verkonden. In een ander trouwen twee menschen, die zoo leelijk zijn dat ze meedoogenloos worden bespot en de wanhoop nabij komen.

Verder hooren wij een man vertellen hoe een droom hem aanleiding werd zijn vrouw van ontrouw te beschuldigen, en dat de droom waarheid bleek. Of van den jongen die voor onderwijzer

studeert, gestolen heeft en gered moet worden door het verkoopen der eenige koe zijner ouders. Van de vrouw, die voor 't eerst in haar leven gewasschen werd, toen zij werd afgelegd. Van de twee notabelen, die naar Brussel gaan en aan den rol raken; straks als leden van het comité de vluchtende Belgen moeten ontvangen, onder welke de twee zondenmeisjes, waarmede zij in Antwerpen hun geld verbrast hebben.

Neen, wij kunnen deze eenzijdige lectuur, die alleen het leelijke voor den geest brengt, niet aanbevelen. Hoe goed ook geschreven, het blijft ziekelijk en onaangenaam. —

Courths-Mahler (H.). Met de linkerhand getrouwd. J. T. Swartsenburg, Amsterdam.

Vorst Botho Rastenberg heeft zijne vrouw reeds vroeg verloren en zijn eenige zoon, Herbert, is ernstig ziek. Slechts één ding kan den prins nog redden...... eene bloedoverstorting. Zijne verpleegster stelt zich voor deze operatie beschikbaar; de jongen herkrijgt zijne gezondheid. De vorst schenkt Zuster Maria zijne liefde, welke zij gaarne beantwoordt. Zij vertelt hem, dat zij reeds getrouwd was, doch man en dochtertje bij een schipbreuk verloren heeft.

Hertog Ferdinand Solmshausen, die een morganatisch huwelijk gesloten heeft met eene zangeres, Regina Heijden, is, ondanks zijne groote liefde voor vrouw en kinderen, niet gelukkig. Door het ministerie wordt op eene scheiding aangedrongen en hij bezwijkt tenslotte, na eenige keeren herhaald te hebben: „Wat God vereenigt, kan de mensch niet scheiden". Hij zal nu in het huwelijk treden met prinses Beate; op het juiste moment sterft Regina, zoodat aan de scheeve verhouding een einde komt. Zijn tweede echt is zeer ongelukkig; Beate schenkt hem een troonopvolger, doch hare jalousie ten opzichte der andere kinderen bederft alles en deze worden door de hooge adellijke families met minachting bejegend. Hertog Ferdinand sterft van verdriet. Eindelijk breekt de zon weer door de wolken en ieder ziet zijn ideaal verwezenlijkt. Zelfs vorstin Rastenberg vindt haar doodgewaande dochter terug.

Courths-Mahler (Hedwig). Twee Vrouwen. J. T. Swartsenburg, Amsterdam.

Baron Donatus Falkenau laat bij zijn dood aan zijne dochter, Anneliese, Neulinden na, terwijl het majoraat Falkenau aan zijn neef Norbert komt. Deze heeft zich eenige jaren geleden door eene actrice laten inpalmen en is met haar getrouwd. Zij verlaat hem en hij doet in Falkenau zijne intrede als majoraatsheer.

Anneliese vermoedt niets van dit huwelijk; Norbert zelf vergeet, dat de wet hem nog bindt. De liefde ontbrandt in hunne

harten; de ontgoocheling volgt. De actrice, van Norberts veranderde positie verwittigd, zoekt hem weder op en wil hare rechten als majoraatsvrouw niet prijsgeven. Een handige advocaat weet de tooneelspeelster te ontmaskeren en beschuldigt haar, dat zij zich met valsche papieren met den baron heeft laten trouwen. Haar huwelijk is dus onwettig en zij vertrekt met de stille trom. Niets weerhoudt thans Norbert meer, met Anneliese gelukkig te zijn. Mevrouw Courts-Mahler heeft eene buitengewone handigheid, om moeilijke vraagstukken op te lossen. Hare opvattingen over het huwelijk kunnen we niet altijd deelen, alhoewel ze 't goed bedoelt. Voor ontspanningslectuur zijn haar boeken geschikt.

Dostojefsky (F. M.). De vreemde Vrouw en de Man onder het Bed. Uit het Russisch door S. v. Praag. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Waarschijnlijk een fragment uit een grooter werk van dezen Rus, die thans in de mode is en van wien men uit conventie nu alles mooi pleegt te vinden.

Het is een sterk overdreven farce; de geschiedenis van een ouden man, die zich in het hoofd heeft gehaald, geheel ten onrechte, dat zijn vrouw op minder nobele avonturen uitgaat.

En zoo komt het dat hij op een goeden avond zich bij vergissing verborgen heeft onder een ledikant, waar hij in het donker nog een anderen man aantreft, die daar ook niet thuis hoort. Als eindelijk een kostbaar keffertje de beide indringers te lijf gaat, ziet hij zich genoodzaakt uit zelfverdediging het diertje dood te knijpen. Verlegen en doodongelukkig staat hij voor de woedende bewoners van het huis en tracht het geval op te helderen. Hetgeen gelukt. En Dostojefsky trekt de moraal: „dat jalouzie een onvergeeflijke hartstocht, neen erger...... een ongeluk is".

De behandeling van het geval, onmogelijk grappig en situaties scheppend, die het nuchter verstand terstond onbestaanbaar verklaart, brengt ons echter dringender deze andere gedachte: dat jaloezie een mensch onbeschrijfelijk ridicuul maakt.

De titel door uitgever of vertaler gekozen speculeert een weinig op ongezonde nieuwsgierigheid. Het dingetje is voor volwassenen.

Dostojefsky (F. M.). Oompje's Droom. Eene episode uit de Geschiedenis van de stad Mordassow. Uit het Russisch door S. van Praag. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Men moet zich eenigszins vertrouwd hebben gemaakt met zijne manier van schrijven om Dostojefsky te kunnen genieten. Ik ken er die maar niet kunnen heen komen over zijn eeuwig afdwalen van het onderwerp; zijn plotselinge digressies, welke als zoodanig ook heel gemoedelijk steeds worden aangekondigd met een: „al-

vorens verder te gaan, moet ik toch even vertellen''; zijn zware overdrijving der karakters, met neiging tot de karikatuur.

Men moet aan dézen schrijver wennen, in zijne mentaliteit zien door te dringen, waar de meeste anderen hun lezers trachten te veroveren.

Het geval is hier zeer eenvoudig en de karakters zijn tot het groteske overdreven. Een moeder, die de eerste viool wil spelen in het stadje Massarow, haar man behandelt als een idioot, en heerschzuchtig beschikt over de toekomst van hare dochter, die zij wil koppelen aan een rijken, afgeleefden grijsaard. Door het ontroerend zingen van haar dochter, brengt zij den versuften grijs tot een soort van liefdesverklaring en huwelijksaanzoek. Doch de oude man, oompje, meent later alles slechts te hebben gedroomd. Toch zou de arglistige en voor geen middel terugdeinzende moeder hem tot een huwelijk gedwongen hebben, indien de trotsche dochter niet openlijk, ten aanhoore van een gichelend gezelschap, het bedrog der moeder had ontdekt. Er komt niets voor in dit verhaal, dat iemands gevoelens kwetsen kan.

Farnol (Jeffery). De Goud-Maan. Naar het Engelsch, 2de dr. N.V. Johannes Müller, Amsterdam.

Een vluchtig en vermakelijk stukje ontspanningslectuur. Het gaat over een jongen Amerikaan, natuurlijk een milliardair, die van zijn verloofde een briefje krijgt dat zij over een paar weken met ik weet-niet-wien gaat trouwen.

Zooals in alle Engelsche novellen stopt de jeugdige gentleman bij deze onverwachte tijding zijn pijp en denkt er over wat hem te doen staat.

Een uur later stapt hij met zijn rugzak den weg op en gaat een voetreis ondernemen desnoods om de wereld. Maar zoover behoeft hij niet te loopen om de rust des gemoeds terug te vinden.

Hij belandt op een vervallen heerengoed, waarvan de achttienjarige, beeldschoone meesteres den ondergang zoo lang mogelijk tracht tegen te houden.

Maar op een goeden dag zal een deel der oude meubels verkocht moeten worden en het jonge meisje vlucht uit het huis, omdat zij het niet zou overleven daarbij tegenwoordig te zijn. Als zij 's avonds terugkeert is er geen enkel stuk verdwenen, want de jonge Amerikaan heeft rustig iedereen overboden. Doch nu komen de verwikkelingen, vooral als de dame hoort dat haar edelmoedige redder spoedig zal gaan trouwen. Hoe zal ze hem zijn geld terug geven; zijn schuldenaarster kan zij toch niet blijven. En als hij haar vraagt tot vrouw, denkt zij dat hij haar met zijn geld heeft willen winnen. De praktische Amerikaan, die uit de beste bron weet dat het kind heel veel van hem houdt, draagt haar op een goeden avond in zijn auto en trouwt haar midden in den nacht in een oude kapel op het land. En als zij thuis komen geven ze

elkaar den eersten kus. Het verhaal is dood-onschuldig en biedt een prettige lectuur ter verpoozing.

Foppe (Magda). Waar twee samen zijn. Uit het Haagsche bureauleven. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Deze Magda schrijft goed en natuurlijk en weet vooral den toon te treffen van de moderne, over het algemeen wat aanstellerige, jonge meisjes.

Haar grootste gebrek, eigen aan alle jeugdige auteurs, is dat zij zich niet weet te beperken. Hier behoefden wij alleen de figuren van Mastbeek, Bets en Fred misschien, scherp en duidelijk te zien, terwijl de andere personen slechts schetsmatig hadden moeten geteekend zijn — zij staan op het tweede plan.

Nu echter vernemen wij uitvoerig hoe de vader van Bets aan zijn vrouw kwam, hetgeen geheel buiten het verhaal valt; en ook wordt in den breede verteld de geschiedenis en levensomstandigheden der overige kantoormeisjes, waardoor onze aandacht noodeloos wordt afgeleid.

De these der schrijfster is goed. Studenten worden gewaarschuwd voor ze naar de Universiteit gaan, jonge meisjes, met haar natuurlijken aanleg om lief en vriendelijk en naief te doen, laat men als klerk of typiste op het kantoor zitten in tegenwoordigheid en in dagelijksch tête à tête met een heer, zonder het kind van te voren tot voorzichtigheid aan te manen. Welke gevolgen dit kan hebben, demonstreert Magda Foppe aan den gehuwden chef Mastbeek en aan de argelooze Beppie. Wat geplaag, gestoei, verliefdheid bij den overigens stuggen en ietwat verlegen man en... een kus, waarop beiden dadelijk begrijpen dat zij op den gevaarlijken weg zijn.

Voor meisjes, die in dezelfde gelegenheid komen, kan het boek wellicht nuttig zijn, ofschoon ik het betwijfel.

Frensen (Gustav). Klaas Hinrich Baas. Bewerkt naar het Duitsch door Dr. C. D. Sax. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Met den schrijver van het zwoele Jörn Uhl en het Christendom-vijandige Hilligenlei moet men op zijn hoede zijn.

Beide troebele elementen van erotiek en agnosticisme speuren wij ook weer in dit boek. Het is het verhaal van een jongen uit de volksklasse, die zich opwerkt door zijn hard aanpakken en koppigen wil om er te komen. Maar de hoogmoed, dien Multatuli als hoogen moed bewonderde, schijnt hem in het bloed gevaren. Voor niemand en niets buigt hij. Of er een God bestaat weet hij niet en voegt er heel dom bij: „dat komt er ook niets op aan". Zijn eerste vrouw laat hij van zich heengaan en huwt met een andere, die hem beter durft weerstaan. Toornig om haar tegen-

spraak, gaat hij eenige dagen weg om haar te laten boeten voor haar durf. En hij bezoekt de plaatsen waar hij als dertigjarige een meisje heeft vervoerd; waar een andere, door hem bespot, krankzinnig is geworden en in verdwazing gestorven; waar zijn eerste, onbeduidende vrouw nu inwoont bij haar broeder en kalm gelukkig is. En Klaas Hinrich begint in te zien dat hij toch lang niet in alles gelijk heeft gehad. Hij keert gauw terug naar zijn vrouwtje, en verneemt dat hij heel alleen en zoo spoedig mogelijk naar China moet vertrekken. „Ik ben een kerel, die telkens weer opnieuw moet leeren", zegt hij en dat is een waar woord. Om gezegde redenen vind ik het boek vrij ernstig voorbehouden.

Sinclair (Upton) Een Volbloed Amerikaan. Geschiedenis van een Patriot. W. Versluys, Amsterdam.

Sinclair heeft er een grimmig genot in, de rotte plekken in de Amerikaansche samenleving aan te wijzen. De valsche opvoeding en lichtzinnige huwelijken der hoogere standen (in Sylvia) de toestanden bij de exportslagerijen, de exploitatie der mijnwerkers en thans......

Ja, wat thans? Wil hij verklaren dat, als je maar gewetenloos genoeg bent, de onbenulligste jongen in Amerika iets worden kan? Of dat er een goede kans is voor allen die het „roode gevaar" bestrijden, omdat zij zich zoo een goed vaderlander, een vertrouwbaar patriot toonen?

Het verhaal is niet erg overtuigend. Een schoenmakersjongen wordt door de particuliere politie in het vertrouwen genomen; hij moet in het kamp der socialisten dienen als stille verklikker, valsche bomaanslagen ensceneeren, valsch getuigenis afleggen, enz. enz.

Door die tastbare overdrijving wordt men geprikkeld en weigert te gelooven wat men leest.

Om de verhouding van den spion tot de vrouwen (realistisch zijn de beschrijvingen niet) kan het boek toch niet aan iedereen zonder onderscheid in handen worden gegeven.

Valera (Juan). Roeping en Liefde. (Pepita Jimenez). Uit het Spaansch vertaald door H. J. Scholten. A. W. Bruna, Utrecht.

De schrijver stelt het voor als vond hij onder de papieren van den overleden Deken der Kathedraal te ......, een manuscript, dat uit drie deelen bestond: 1. Brieven van mijn neef; 2. Paralipomenos; 3. Epiloog. Brieven van mijn broer. — En dat is dan eigenlijk de roman „Roeping en Liefde".

De neef van den deken is iemand, die roeping voelt om priester te worden. Hij logeert bij zijn wereldschen en luidruchtigen vader tijdens de vacantie, en leert daar ook kennen een mooie weduwe van voor in de twintig.

De brieven van den jongen man aan zijn oom den Deken, aanvankelijk wat overdreven devoot en dweepziek, laten toch al spoedig doorschemeren dat hij het mooie weeuwtje heeft opgemerkt. En zij is ernstig op hem verliefd geworden.

Het geval is vrij eenvoudig: ze hadden elkaar maar dadelijk moeten trouwen. Maar dan was het te gauw afgeloopen. Een goedige maar onverstandige pastoor meent het meisje er op te moeten wijzen dat hare liefde zeer zondig is en de jongen verbeeldt zich dat hij inderdaad roeping heeft. Een oude dienstbode brengt het zaakje in orde; ze krijgen elkaar en leven gelukkig tot in lengte van jaren.

Het plaatje op den lossen omslag en eene fout van den vertaler zijn in staat een valsch idee te geven van wat er eigenlijk gebeurt. De vertaler noemt den student een paar malen kapelaan en het plaatje stelt hem voor als geestelijke met steek en toga. Een oppervlakkige lezer zal daaruit besluiten dat hij met een priester te doen heeft en dan staat het vrijaadje-in-eer-en-deugd natuurlijk in een heel ander licht. De geschiedenis is overigens wat sentimenteel en, naar het mij voorkomt, ironisch.

Verona (Guido da). Mimi Bluette. Van Holkema & Warendorf, Amsterdam.

Wat het plaatje op den omslag reeds deed vermoeden, de allereerste zin nog waarschijnlijker maakte, blijkt volle zekerheid, zoodra men het verhaal gelezen heeft. Daar is geen sprake van dat men zich vergissen kan in de kwalificatie van dit boek: het is *pornografie.*

Eene vrouw heeft zich niet ontzien dit verhaal, waarin de vrouw zoo verachtelijk wordt ten toon gesteld, te vertalen. De naam van deze vertaalster is Christine Moresco-Brants.

FRANSCH.

Cormeau (Henri). Le mal Joli. Scabreus en ongenietbaar van stijl. — **Crocekia** (Edouard). Le Roman du Chérif. Zeer gewaagde situaties. — **Gasquet** (Joachim). Il y a une Volupté dans la Douleur. Om religieuze motieven af te keuren. — **Gevel** (Claude). Une Femme... Une Ville. Schilder, model, verleiding. — **Guillot** (Denis). Verhaal van afgevallen priester. — **Salmon** (André). L'entrepreneur d'illuminations. Verwerpelijk om zijn brutaal cynisme. — **Seuhl** (Antonin). Les Gaités de la République de Patati et Patata. Erg plat; overigens niet onaardige karikatuur.

Acker (Paul). La Protectrice. Plon, Paris.

De volledige inhoud is „La Protectrice" en „Marthe et Lucie", twee verhalen, die bijna dezelfde geschiedenis verhalen, doch met verschillenden afloop.

Een jong musicus uit de provincie wordt te Parijs gehuldigd en de glorie stijgt hem naar het hoofd. Een onvoorzichtige dame krijgt het in haar bolletje hem te gaan leiden en zij wordt spoedig zelf verleid. Van den jongen man, die talent bezit, komt niets terecht.

Lucie is ook eene artieste; tegen den zin harer familie vertrekt zij naar het conservatoire en treedt later op aan de Comédie-francaise. Een oneerbaar voorstel maakt haar afkeerig van dat milieu. Door bemiddeling harer zuster Martha keert zij terug naar huis en huwt een braven notaris.

Het is geen boek voor jonge meisjes.

Aigueperse. Grande Soeur. Gautier, Paris.

Lectuur voor volwassen meisjes, die er niets dan goeds uit leeren kunnen.

Constant (Jacques). Quand le Livre est fermé. Albin Michel, Paris.

Wat men zelf verder fantaseeren kan na het lezen van een verhaal, „quand le livre est fermé".

Constant droomt voort na het lezen van Homeros en vindt verdere lotgevallen uit voor Ulysses. Maar in zijn huis op Ithaca wordt de wijze van den Trojaanschen oorlog en de held der lange en gevaarlijke omzwervingen, een wel al te gewoon-burgerlijk manneke onder de bewerking van Constant.

Den roman van Prévost en de verliefde Manon Lescaut heeft hij beter begrepen. Met een zeker welbehagen wekt hij haar tot een nieuw leven, dat echter niet behoorlijker is dan het vroegere.

Alleen met groote reserve kan men het boek ter lezing geven.

Duvernois (Henri). La Brebis galeuse. Flammarion, Paris.

Het „schurftige schaap" wordt geschuwd en gemeden door iedereen, omdat men haar verdenkt een portefeuille te hebben ontvreemd in de club. Een jonge man brengt haar onschuld aan den dag en krijgt haar tot vrouw. Niet voor iedereen zonder onderscheid.

Groussau (Edmond). Si vis...... Messager, Toulouse.

Iedereen, die kan en wil (si vis), heeft roeping tot het religieuze leven. Dat soort propaganda-romans is mij persoonlijk

weinig sympathiek, maar de vlotheid en overtuiging, waarmede dit verhaal is geschreven, maken toch wel indruk.

Paillot (Fortuné). Les Epoux scandaleux. Flammarion, Paris.

Hun huwelijk was opgedrongen. Baloorig besluiten ze nu, elk zijn gang te gaan. Maar spoedig bemerken ze dat zij toch niet buiten elkaar kunnen... en het komt weer in orde. Het gaat wel niet zoo eenvoudig als hier staat beschreven en zoo behoorlijk is het ook niet allemaal, maar voor menschen van eenige levenservaring geen verboden lectuur.

Piechaud (Martial). La dernière Auberge. Grasset, Paris.

Een roman van veel avontuurs, dat dengene, die het beleeft, nu juist niet tot held verheft. Hij is een jong officier, lichtzinnig en zonder gewetensbezwaren. Het moederlijk erfdeel heeft hij verbrast, een groot deel der fortuin zijner tante er door gebracht en tenslotte steelt hij van een der mondaine vrouwen met wie hij leeft een kapitaaltje.

Dan deserteert hij, vlucht naar Spanje en zoekt daar zijn eerste geliefde, die in een klooster is getreden. Deze overreedt hem naar Frankrijk terug te gaan, zich vrijwillig gevangen te geven en zijn schuld uit te boeten. Hetgeen hij doet. De krijgsraad spreekt hem vrij. Een andere jonge dame verklaart hem zijne liefde, doch haar broeder is tegen een huwelijk met dien lichtzinnigen gast. Deze troost zich door omgang te zoeken met een lichtekooi, komt dan tot bezinning en trekt ten oorlog. Hij sterft voor zijn vaderland en verricht daarmede de eenige verstandige daad van zijn leven. Vreemd dat zoovele vrouwen van dezen deugniet houden. Het boek is voorbehouden.

Strozzi (Paul). Miss Cacique et Papa Trompette. Nilsson, Paris.

Een paar grappige geschiedenissen, die men zuiver als ontspanningslectuur heeft te beschouwen.

Trilby. Amoureuse Espérance. Libr. des Lettr., Paris.

Het boek is onderhoudend en prettig geschreven; sommige lezers (ik voeg dit erbij om volledig te zijn en niet achter te staan bij den franschen referent, die dezelfde opmerking maakt) vinden het boek misschien niet geschikt voor hunne dochters wegens het huwelijk tusschen oom en nicht, waarom dit heele verhaal draait.

DUITSCH.

Engelbrecht (K.). Don Pablo, der Narr. Diekmann, Halle.

Een heftige bespotting van den Duitscher, zooals hij was, volgens dezen schrijver dan altijd, voor de katastrofe.

Het is te grof. Als onze nabuur niets anders was geweest als de verwaande Hannes,de ijdele Protz en de veelvraat, dien Engelbrecht hier teekent als een trouw beeld van zijn landgenoot, dan had toch waarlijk het Duitsche Rijk zich niet zoo snel kunnen ontwikkelen tot een staat, wiens wetenschap en kunst en industrie de wereld hebben verbaasd. Eene satyre kan wel aardig zijn, doch als zij bijna uitsluitend met drabbigen hoon werkt, gaat de aardigheid er spoedig af. En dat is hier het geval.

Kretzer (Max). Fidus Deutschling. Dünnhaupt, Dessau.

Kretzer wil ook de vriend zijn, die zijn land- en tijdgenooten feilen toont. En ook hij doet dat hier op waarlijk onbehouwen manier.

Hij hekelt in de instincten van den bastaard Deutschling, den woeker, de genotzucht, de huichelarij van velen — en dat is goed. Laat hem den vinger leggen op de wonden om ze te genezen, maar niet zoo brutaal realistisch, niet zoo onverschoonbaar en gevoelloos ruw, dat men zich afwendt en van dit schouwspel, dat heilzaam had kunnen werken, niets hooren en zien meer wil.

Men heeft den Duitschen Diplomaten verweten dat zij uitmunten door een volkomen gebrek aan tact; datzelfde zou ik willen zeggen van menigeen hunner tegenwoordige zedemeesters: zij hebben geen tact; zij zullen verbitteren inplaats van te helpen en de buitenlander zal nog weer eens bevestigd worden in het oude vooroordeel, dat hem overal gebrek aan fijngevoeligheid deed ontdekken. Dat is te betreuren.

Loerke (O.). Der Oger. Hoffmann, Berlin.

Het talent van dezen schrijver blijkt hier en daar te duidelijk om het niet nog meer te betreuren dat hij het gebruikt voor zulk een griezelroman. Dat is oprechte „schund", die men niet genoeg kan ontraden.

Nabl (Fr.). Die Galgenfrist. Egon Fleischel, Berlin.

Als een symptoom van de ziekte des geestes, die niet zeldzaam is geworden in de duitsche letterkunde na den tijd van physieke en psychische inspanning sinds 1914 tot heden, kan deze roman worden beschouwd.

Het is de geschiedenis van een malade imaginaire, dien de dokter zoekt te genezen niet door hem zijn waandenkbeeld uit het hoofd te praten, maar door hem gelijk te geven en te vertellen dat hij nog maar twee jaren te leven heeft.

En cynisch besluit nu de zieke twee jaren lang zijn galgenmaal

te rekken en zich over te geven en in wilden, zinnelijken roes naar het einde te rollen.

Maar als hij zijn laatste uur gekomen meent, onthult de dokter hem zijn geheim; de proef die hij genomen had om door lust des levens zijn zwaarmoedigen levenshaat te verdrijven — en verklaart hem genezen.

Is het eene zinspeling op het Duitsche volk in zijn geheel? Een raad dan om op te volgen of een symboliseering van wat de schrijver de jaren na '18 onder zijn oogen heeft zien gebeuren? Ik weet het niet; ik weet wel dat het boek slechts behoedzaam als lectuur kan worden gegeven.

ENGELSCH.

Om niet in herhaling te moeten vallen, zeggen wij hier dat de volgende boeken gerekend kunnen worden tot de behoorlijke ontspanningslectuur.

Baines (C. E.). The Black Circle. Hodder & Stoughton, London.

Ik beschouw het boek, dat nog wel den eersten prijs won in een wedstrijd, uitgeschreven door den tegenwoordigen uitgever, als tamelijk mislukt.

Curtiss (Ph.). The Mysterions Mr. Pickering. Thornton Butterworth, London.

Een werkloos tooneelspeler schrijft op een advertentie, die zoekt ,,een dwazen man, verlangend naar een rustig en net tehuis''. Als antwoord wordt hem de zorg en bewaking opgedragen van een onbewoond huis, waar hij zijn verrassend avontuur beleeft. Goed geschreven en vol gezelligen humor.

Gregory (J.). The Desert Valley. Hodder & Storighton, London.

Een professor gaat met zijn dochter naar de ,,Wild West'' om goud te zoeken. Men begrijpt dat het vermakelijk wordt. Een liefdesgeschiedenis verhoogt de vreugde.

Milne (A.). Mr. Pim. Hodder & Stoughton, London.

De origineele en onverstoorbare Mr. Pim, die zich niet laat binden door dwaze conventie, is een aantrekkelijke persoonlijkheid. Onder de grappigheid zit dieper gevoel.

Porter (Eleanor). Sister Sue. Constable, London.

Verhaal van een meisje dat haar artisten-toekomst opoffert voor haar huiselijke plichten en daarvoor beloond wordt, maar anders dan zij had gedacht.

Stratton-Porter (Gene). His Father's Daughter. Murray, London.

Een goed en aantrekkelijk verhaal, evenals de heldin Linda Strong.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Dostojefski. Eenigen tijd geleden werden aan onze letterkundigen door het maandschrift *De Stem* eenige vragen gesteld over Dostojefski, den bekenden Russischen romanschrijver. Ik ben altijd nieuwsgierig het antwoord te vernemen als zoo rondweg gevraagd wordt: houdt u van dien schrijver; leest u hem graag? — of iets dergelijks, op den man af.

Nu weet ik wel dat over den smaak niet geredetwist kan worden en dat een groot deel van ons liever Lord Lister leest dan... ja, laat ik maar zeggen Dante of Shakespeare of een anderen hooge, dien ieder voor zich zelf mag uitdenken. Maar het is toch ook een feit dat menschen, die het aan hun stand, hun beroep, hun opvoeding, verplicht zijn een beteren smaak te hebben, zich niet licht zullen blootstellen en zich angstvallig houden aan het bewonderen der geijkte grootheden.

Wordt het echter zoo rechtstreeks gevraagd als *De Stem* dat deed, en blijft men daarbij vrij of zijn oordeel te geven of te zwijgen in alle talen, dan mag men toch zeker wel aannemen dat zij, die voor den dag komen met hun gevoelen, de gelegenheid hebben aangegrepen om precies te zeggen wat zij meenen.

En daarom is zoo'n enquete wel leerzaam.

In mijn verwachting echter, dat er weer heel dikwijls de *Russische ziel* zou worden bijgehaald, ben ik niet bedrogen.

Dr. P. van Moerkerken antwoordt: ...... „naast grote bewondering voor sommige hoofdstukken voelde ik bij andere weer ergernis over een drukdoende langdradigheid, die ik niet anders kon zien dan als verstoring der harmonieuze kompositie. Dostojefki's zielsontleding is scherp en vast, maar de ontlede zielen leken mij, West-Europeaan, te zeer uitzonderingsgevallen. Ik kon nooit geloven dat daar nu de „Russise ziel" open lag, — die mij trouwens steeds een zonderlinge abstraktie toescheen." —

Dr. J. Bierens de Haan praat er wat om heen; hij heeft er te veel aan gedacht dat zijn antwoord door anderen gelezen zal worden en nu is het een opstel geworden: hij ziet bewegelijkheid zonder beweging, het heilige is een schoonere fataliteit dan het misdadige enz., al dat soort zinnen, waarmede wijsbegeerte, letterkunde en wetenschap zoo vaak vertroebeld worden.

Herman Robbers is duidelijker: „ik geloof dat wel geen van ons, Westerlingen, de Russische ziel altijd „zeer ver-

trouwd'' zal zijn, doch zoo vreemd als velen die ziel tegenover zich voelen (vele niet-kunstenaars vooral) zoo zonderling en afwijkend van de onze leek zij mij eigenlijk nooit. Ik geloof men krijgt dien indruk van vreemdheid ook vaak door gebrek aan aanleg voor, en oefening in het doorgronden van menschenzielen. Verreweg het meeste in Dostojefki komt mij voor algemeen menschelijk te zijn en zéér herkenbaar in ons zelf en anderen.''

Frans Erens bekent dat de psychologie van D. hem uiterst vreemd is.

Albert Plasschaert is geestdriftig en vindt D. den grootsten romanschrijver zijner eeuw. Hij noemt zijn zielskennis de meest ongewone, die bestaat en bedoelt daarmee de meest rijke en groote.

Volgens hem is de psychologie van D. niet Aziatisch, maar algemeen — niet buitensporig — enz.

Ik kan nog wel meer antwoorden aanhalen, maar waarvoor dient het? Zoudt U mij kunnen zeggen wat die ,,Russische ziel'' beduidt en wat U denkt van dezen schrijver?

Den Haag. L. v. d. H.

Naschrift van de Redactie. Afwijkende ras-eigenschappen eener natie, die natuurlijk meer in het oog springen dan de overeenkomstige, zijn wel in staat bij vreemdelingen een overdreven voorstelling te wekken, zoodat er wordt gesproken van een Slavische ziel, een Oostersche ziel, een Japansche ziel enz. Ik geloof, indien men het woord ,,mentaliteit'' of ,,volksaard'' gebruikte, de uitdrukking zuiverder zou zijn. Maar Russische schrijvers hebben niet zelden gewezen op die Russische ziel: Toergenjef, Tolstoi en Prins Volkonsky bijvoorbeeld. Of echter in doorsnede een pessimistische en melancholische Rus meer verschilt van een gemoedelijken Duitscher, een luchtigen Franschman en flegmatieken Engelschman dan deze het onderling doen, durf ik betwijfelen. En het heeft ook geen zin te wijzen op de neiging tot uitersten in den Russischen aard: zwaarmoedigheid en uitspattingen van dolle vroolijkheid. Immers, bij den gemoedelijken Duitscher ontdekken wij de meest barre barschheid, bij den lichtzinnigen Franschman ongeëvenaarde heldhaftigheid, bij den ,,splenetic'' en flegmatieken zoon van Albion een onbegrijpelijke voetbal-opgewondenheid. In bijna ieder mensch zijn die uiterste, tegengestelde eigenschappen en de heele taak van karaktervorming is: te komen tot een samenstelling, die in het midden ligt.

In Rusland is nog weinig gedaan aan die karaktervorming en zoo blijven de elementen zichtbaar, waar een compositum die zou hebben verborgen.

De langdurige slavernij, de felle, lange winter en de tropische zomer, de over-verzadiging der rijken en de bittere armoede van het volk, het gebrek aan ontwikkeling bij dit laatste, de troostelooze eindeloosheid van de steppen, de overgenomen, maar

niet geassimuleerde westersche beschaving der hoogere standen, dat alles werkt het onaangetast blijven bestaan der extreme neigingen in de hand.

Zulke typische Russen geeft de pessimist Toergenjef zelden; want zijn grootste pessimistische karakters vinden hun gelijken in elk land; in Tolstoi's Anna Karenina is alleen de grübler Levine wat karakteristiek russisch, juister nog: tolstoiaansch; maar Dostojefski is de teekenaar dezer uitersten in al zijn boeken.

De jaloesie — de dweepzucht — de huichelarij — den niets ontzienden hoogmoed heeft hij ontleed met meedoogenlooze scherpheid. Hij plaatst ze voor ons in hun hoogsten graad van ontwikkeling, zoodat de personen die er mee belast zijn voor ons staan als karikaturen, niet door overdrijving van den schrijver maar door overdrevenheid der passie zelfs. Het is alsof Dostojefski al die hartstochten wil toonen in een stadium, waar zij het tragische hebben overschreden en belachelijk worden. Hetgeen heilzaam kan zijn voor hen, wien deze bolle, alle evenredigheden vernietigende spiegel wordt voorgehouden.

Wat nu den vorm betreft van zijne romans, daarover kan ik moeielijk oordeelen. Ik ben wel begonnen met Tolstoi te lezen in het origineel, maar het viel mij te zwaar en ik heb het opgegeven. En tijd of gelegenheid ontbraken mij om verder mijn studie op dit gebied voort te zetten. Maar dat eene vertaling het oorspronkelijke in allen deele kan weergeven, dat is van zelf uitgesloten. Ik heb een dezer dagen een paar schetsen van Stijn Streuvels in het Engelsch gelezen, en al het bekoorlijke was verdwenen. Het leek alles even bleek en onbeduidend. Zoo zal het ook wel zijn voor hem, die het Russisch machtig is, en eene vertaling leest. De Nederlandsche vertalingen zijn, alleen reeds bezien uit het oogpunt onzer eigen taal, vrijwel mislukt.

Wat betreft de samenstelling der romans van Dostojefski, ben ik het volkomen eens met Dr. van Moerkerken, die „ergernis" voelt over „drukdoende langdradigheid", waarin hij niet anders kan zien dan „verstoring der harmonieuze kompositie".

Toergenjef is logisch en knap in de architectuur zijner verhalen, hetgeen hij waarschijnlijk aan zijn langdurig verblijf in Frankrijk heeft te danken; Tolstoi (zelfs in zijn best gecomponeerde roman: Anna Karenina) kan zich niet weerhouden vele wersten ver af te dwalen; bij Dostojefski wordt het geval hopeloos.

Doodbedaard, terwijl wij in gespannen aandacht zitten te luisteren, onderbreekt hij zijn verhaal: „o ja, nu moet ik toch nog even vertellen......" en dan zijn wij vooreerst nog niet aan het station van vertrek terug.

Zoodra er een personaadje ten tooneele verschijnt, al is hij maar figurant, heeft Dostojefski hem te pakken en begint hem psychologisch te ontleden. Dat is hinderlijk. Erger is het, wanneer hij zoo vaag is dat wij heelemaal niet zeker zijn of wij den schrijver hebben begrepen. Zoo, om een enkel voorbeeld te noemen, in

Een veelbewogen Jeugd. Driemalen heb ik de laatste helft gelezen en overdacht als was het een schaakprobleem, om te achterhalen wat er is tusschen dien Potjr Aljeksandrowietsj en zijn vrouw.

Ten slotte meen ik te moeten begrijpen dat deze Potjr een geraffineerde huichelaar is. Zijne vrouw laat hij onder den indruk alsof hij haar iets vreeselijks grootmoedig vergeven heeft, doch de herinnering hem het leven somber maakt. Zoo houdt hij haar onder het gewicht eener schuld, die niet bestaat, en maakt er gebruik van om zelf den edelmoedige uit te hangen en haar te regeeren.

Uit een door Katja, het aangenomen kind, in de bibliotheek gevonden brief, blijkt dat hij zeer goed weet dat zijn vrouw in werkelijkheid onschuldig is — en poseert als de verontwaardigde, die haar tegen de gansche wereld verdedigen zal.

Een anderen uitleg zie ik niet.

Maar verondersteld dat ik juist heb gezien, dan is het toch een fout in den schrijver dat hij zijn gedachten niet scherper kon uitdrukken en den lezer in het onzekere laat van wat hij eigenlijk bedoelt.

Met dat alles houd ik toch Dostojefki, *niet* voor den grootsten romanschrijver der 19de eeuw, daarvoor ontbreekt té veel aan de techniek, *ook niet* voor den grootsten psycholoog, omdat de fijnere schakeeringen hem ontgaan, maar wel voor een der merkwaardigste schrijvers der Russische literatuur.

Geachte Redactie.

Met plaatsing van volgend stukje zult U mij zeer verplichten. Bij eventueele beantwoording ontving ik gaarne het No. van Uw blad. Bij voorbaat mijn oprechten dank.

Als boekhandelaar ontving ik een proefnummer van een met Januari a.s. nieuw te verschijnen tijdschrift „De zwarte kat", uitgave Roman- Boek- en Kunsthandel Singel 326 te Amsterdam. Na lezing van dit eerste No., hetgeen niets anders bevat dan slechte, zinneprikkelende schetsen en moppen, acht ik mij verplicht, reeds vóór de verschijning, tegen dit blad te waarschuwen. Er wordt op een schandelijke wijze gespeculeerd op de laagste hartstochten en op de zinnelijkheid van den mensch. In het voorwoord staat te lezen, dat de redactie „reinigende vroolijkheid" wil verspreiden, maar als dit op deze wijze gaat geschieden, dan noem ik het „verpestend vuil", waar de aschtaal-man niet vroeg genoeg bij geroepen kan worden om het te verwijderen. Als de redactie geen gezonde en geestige humor geven kan, laat zij dan liever zwijgen. Aan hare rotte pennevruchten heeft het volk geen behoefte. Iedereen moet dus weigeren dit nieuwe tijdschrift te koopen en zijn kenissen er voor waarschuwen, dan zal de uitgave spoedig gestaakt worden. Hoogachtend,

DEN HAAG, Dec. '21. J. MEEUSSEN.

CORRESPONDENTIE.

J. Br. te H. De *Gedanken und Erinnerungen* van Bismarck (III) verscheen bij Cotta te Stuttgart. Zeker, die zijn zeer belangrijk. Het voornaamste in dit 3de deel is wel de verklaring van het gedwongen heengaan des ijzeren kanseliers. Voornamelijk moet de oorzaak der breuk, volgens Bismarck, worden gezocht in hun verschil van opvatting der te voeren politiek ten opzichte van Rusland.

A. W. H. Misschien kunt u eens informeeren bij P. Lethielleux, uitgever Parijs. Een jaar of 13 geleden begon hij eene *Bibliothéque d'Histoire des Religions*. Alleen het eerste en tweede deel is in mijn bezit: A: Bros: „La Religion des peuples non civilisés" — en O. Habert: „La Religion de la Grèce antique" heb ik gelezen. Het is goed (katholiek werk) voor ontwikkelde lezers en op de hoogte der wetenschap. Aangekondigd waren nog „La Religion de l'Egypte Ancienne" dat u misschien van eenig nut kan zijn en „Doctrines Religieuses des Philosophes Grecs." U kunt wel eens vragen wat er later nog meer verschenen is.

Gr. te Vl. Die bespreking van Coolens' „Lentebloesem" werd vertraagd buiten onze schuld. *Hochland* is een katholiek tijdschrift, wordt uitgegeven te München.

Past. Z. te V. Ja, dat is zoo. En de schrijfwijze „nochthans" is natuurlijk fout. Flanor heeft er toch schik in gehad, zooals blijkt uit een briefje, dat hij ons zond.

Br. S. te O. *Paul d' Ivoy* overleden in 1915 (hij heette Charles Deleutre) was een anticlericaal journalist en feuilletonschrijver.

Hij is het meest bekend door zijn „voyages excentriques" waarvan men tegenwoordig in Nederland jongensboeken maakt. Zij worden niet letterlijk vertaald, maar bewerkt. Zij zijn door het wonderbaarlijke heen en de onmogelijkste dingen laat hij gebeuren alsof het niets beteekende. De boeken zijn niet slecht, maar of het jongensboeken zijn (zij lezen ze dolgraag) is een vraag. Ik zou ze eer volksboeken noemen; het overdrevene, voor nietsstilstaande en de kleine liefdesavonturen bestemmen ze voor het volk, dat vooral in zulk soort van dingen belang stelt. In Boekenschouw werden besproken „De blauwe vlag" en „Miss Musketier" (ik meen in den loopenden jaargang). Een enkel boek zal een jongen geen kwaad doen, maar heeft hij er de vrije beschikking over dan komt er van zijn studie niet veel meer te recht.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL.

Als U mij niet gevraagd hadt, wat men hier in het algemeen denkt over den roman, die den Goncourt-prijs heeft behaald, dan zou ik waarschijnlijk op dit oogenblik nog geheel onkundig zijn van den naam des schrijvers en den titel van het bekroonde boek.

Wij zijn op het punt van literaire bekroningen en jury-uitspraken zoo gezegend, dat wij onze eigen weelde niet kennen. Maar vooral ook: wij zijn een beetje sceptisch tegenover het oordeel van zulke min of meer officieele schoonheids-stempelaars en hebben maar al te veel reden om ons af te vragen, naar welk een maatstaf men de waarde pleegt uit te meten.

Want helaas, er is misschien geen land ter wereld, waar de „salons littéraires", de letterkundige clubs, de „chapelles" en bentgenootschappen zoo krioelen als in mijn dierbaar vaderland. En ze zijn niet altijd zoo onschuldig als die van vader Ragueneau, den „Phoebus-Rôtisseur" in „Cyrano de Bergerac".

Maar voor de jeugdige talenten, die in de Lichtstad samenstroomen, toch even verleidelijk, wijl een toegekende prijs hen ook die woorden van den poëet, „mordant la grande lyre de pâtisserie" mag ontlokken:

Pour la première fois la Lyre me nourrit!

En zoo zal het nu ook wel zijn. De gelukkige, die „primus" verklaard werd, heet René Maran en zijn roman (een „véritable roman nègre", zooals uitdrukkelijk gezegd wordt) *Batouala*.

De schrijver zelf is een kleurling en Batouala een zwart opperhoofd met vele vrouwen, waarvan eene wordt bemind door een ander.

De zwarte koning, of wat hij dan werkelijk moge zijn, heeft het spoedig ontdekt. Na een mislukte poging om zijn medeminnaar uit den weg te ruimen, zoekt hij in schijn zich met hem te verzoenen, afwachtend de gunstige gelegenheid dat hij zijn wraak kan uitvieren.

Maar zijne berekening faalt nog eens, en de verraderlijk geworpen, maar niet treffende speer, heeft slechts tengevolge dat een panter zich op Batouala werpt en hem doodelijk verwondt. Waarna de schuldige gelieven den stervende komen bespotten.

Dat is alles. En vraagt men verder hoe deze simpele geschiedenis wordt verteld, dan kan ik hier alleen maar zeggen: dragelijk. Hier en daar is een episode, die de aandacht boeit, maar over het algemeen is het boek grauw-egaal, niettegenstaande de dichterlijke zinnen, die nu en dan afwisseling zouden moeten brengen, maar te slap zijn om het te doen.

De stijl is volmaakt onpersoonlijk; de geschiedenis volkomen onbelangwekkend; de beschrijvingen niet zelden hinderlijk realistisch en grof; de beschuldigingen aan het adres der fransche bestuurs-ambtenaren, waarschijnlijk niet onverdiend, maar veel te generaliseerend.

Het is geen overdrijving te beweren, dat elke week zeker een dozijn boeken van de pers komen, die in elk opzicht beter zijn.

Hoe men de keuze van de heeren der Academie Goncourt verklaren kan, weet ik niet goed. Is het misschien de lust naar het exotische, die hier den doorslag heeft gegeven? Of een hulde aan het zwarte ras, dat voor onze vrijheid zijn bloed heeft gestort op het slagveld in Europa?

Ik heb ook al eens onderzocht of de mentaliteit van de jury eenige aanwijzing kon geven omtrent de gevallen beslissing.

Léon Daudet is voor realisme niet bang en de hatelijkheden tegen de fransche ambtenaren hebben wellicht zijn satyrieken geest gewonnen.

Henry Céard dweepte steeds met Zola en de moreele onbevangenheid van Maran leek hem waarschijnlijk een groote verdienste.

Bourges kan in dezen neger-roman den weerklank hebben gevonden van zijn eigen pessimisme, dat een duimdik op al zijn werken ligt.

Léon Hennique, ofschoon ik moeielijk begrijp dat hij bekoord kan zijn door Maran's stijl, moge de herinnering aan zijn geboorte-eiland Guadeloupe week hebben gestemd.

Dit zijn echter veronderstellingen en niets meer; doch men is van zelf geneigd daarnaar uit te zien als men geen zekere verklaring heeft.

U deelde mij mede dat ten uwent werd genoemd, als een boek dat veel kans had prijswinnaar te worden, de roman van Jacques Chardonne; *l'Epithalame*.

Dat het niet gebeurd is, kan ik echter best begrijpen. Literatuur

verandert als een dames-hoed, misschien niet zoo dikwijls en zoo plotseling.

De scherp-ontledende psychologische roman heeft zijn bloeitijd voorloopig weer gehad; de kunst van mikroskopische oplettendheid, van angstvallig-nauwkeurige detailbeschrijving valt weinig meer in den smaak. De wereld heeft sinds 1914 geweldige avonturen beleefd en de menschheid is thans verzot op avontuur en sensatie.

En dat ontbreekt er ten eenenmale aan den roman van Chardonne. Over een lengte van meer dan 600 bladzijden verspreidt de auteur zijn enerveerend minutieuze aanteekeningen betreffende het dagelijksche leven van twee menschen, die zonder te bevroeden het waarom, niet meer mét, maar náást elkaar leven. Zij begrijpen elkaar niet en het onschuldigste woord, de eenvoudigste daad wordt verkeerd uitgelegd. En als men die aaneenschakeling van misverstanden, die met een weinig goeden wil,zelfbeheersching en verstand, waren te vermijden, maar aldoor moet bijwonen, dan voelt men een onweerstaanbare neiging om uit te roepen: schei toch uit met dat gezanik!

Dat klinkt niet vriendelijk, maar de natuur wordt hier sterker dan de hoffelijkheid.

Toch heeft Chardonne ontegenzeggelijk véél meer talent dan Maran. Hij mag gerekt, langdradig en vervelend zijn, men moet toch erkennen dat hij een fijn waarnemer is en wát hij ziet ook goed en van alle kanten ziet.

Maar de lezers stellen er luttel belang in: te zien wat hij zich de moeite geeft zoo zorgvuldig te bekijken. En het wekt verwondering dat Chardonne (die van huis uit Boutellau heet en een uitgever is) krachtens zijn beroep nog niet te weten is gekomen, dat zulk pijnlijk-juist observatie-werk, zonder avontuur en gebeuren, niet meer in trek is.

Het boek met zijn valsche moraal en godsdienstige onverschilligheid verdient overigens te worden afgekeurd. Wij durven echter veronderstellen dat dit van geen invloed is geweest op de beslissing der jury.

Misschien verwondert men zich over dit gezegde, als men bedenkt dat tot de beoordeelaars ook behoorde Léon Daudet, die toch openlijk en krachtig uitkomt voor zijn katholiek geloof.

En toch durf ik volhouden wat ik gezegd heb. Wij hebben

hier weer te doen met een van die tegenstrijdigheden, waarvoor men eenvoudig stil staat.

Léon Daudet, de zoon van den geestigen schrijver Alphonse, die het Tartarin-type vereeuwigde, is de directeur van de strijdlustige *Action Française*, een felle hekelaar van alle corruptie, een voorganger van vele katholieken en zelf een katholiek „sans peur en sans reproche''.

Dat is te veel gezegd: „sans reproche'' is hij niet.

Want de romans, welke hij schreef en waarin hij zich dikwijls beijverde de hoogere beginselen te verdedigen, zijn zoo gewaagd, zoo voluptueus, om het woord maar te spreken dat ons op de lippen brandt, dat men waarlijk geen kruidje-roer-mij-niet behoeft te zijn om er door te worden gekwetst.

Het treft des te heviger naar mate men het minder had verwacht. Schreef hij nog niet in 1920 het artikel: *Zola ou le romantisme de l'égout*; noemde hij dezen epischen vuilik (salaud) niet een „aliéné moral'', zijn romans: het handboek der ontucht?

En in den loop van dit jaar, kort geleden, komt hij waarachtig voor den dag met *l'Entremetteuse* dat wij eenvoudig een verderfelijk en onzedelijk boek moeten noemen.

Als vijftien-jarig kind werkt zij een schuldige liefde van haar vader met een andere vrouw in de hand. Als wij haar dertig jaren later terug zien als weduwe en moeder van een knappen jongen, die zijn studies maakt aan de universiteit, heeft zij nog steeds die neiging om de zonden van anderen uit te lokken en te vergemakkelijken. Door haar toedoen worden jonge meisjes de prooi van verachtelijke „débauchés''.

Haar zoon weet niets van het gedrag zijner moeder; en zij weet niet dat haar jongen de dochter liefheeft van een zijner leermeesters. Een ongunstig heerschap pleegt een aanslag op dit onschuldige kind en bij nader onderzoek blijkt dat de moeder van hem, die haar eerlijk bemint, de hand in het spel heeft gehad. Vol afkeer wendt de zoon zich af van deze vrouw, daagt den schuldigen aanrander uit tot een tweestrijd en doodt hem, ofschoon Daudet den student ons voorstelt als een hoogstaand katholiek. Hij huwt het meisje — en de moeder bekeert zich. Dat is, kortweg, een onwaardig verhaal. De waarschuwende woordjes, welke de schrijver hier en daar uitstrooit, tegen den hartstocht, maken de zaak niet goed; zijn schilderen van verleidingspogingen en

erotische tooneelen, maken het geval nog erger dan het in den grond reeds is.

Men zal niet nalaten Léon Daudet, die door zijn heftig optreden en kwetsende satyren zich vijanden genoeg heeft gemaakt, dezen slechten roman voor de voeten te werpen en tegenover zijn verwijten zal men nog dikwijls wijzen op zijn eigen werk.

Dat is verdiend en het is te hopen dat het Daudet tot nadenken moge brengen.

Want hij mag niet vergeten dat een lichtzinnige, ergerlijk lichtzinnige roman van zijne hand onnoemelijk meer kwaad doet dan een van Zola of andere gepatenteerde pornografen.

Op hem vertrouwen vele lezers om het goede dat zij van hem weten en aanschouwen, en in dat vertrouwen zwelgen zij argeloos het vergift dat Mariette hun aanbiedt.

Het doet mij pijn zóó te moeten spreken over een man, wiens geestverwant ik wel niet in allen deele wezen kan, maar dien ik toch hoogacht om zijn verdiensten, maar... magis amica veritas: de waarheid boven alles. LUCIEN LAFAGE.

ANATOLE FRANCE.

Het onmenschelijke Humanisme.

De toekenning van den Nobelprijs aan Anatole-Francois Thibault (zich noemend Anatole France) heeft weer de aandacht gevestigd op dezen 77-jarigen grijsaard en zijn oeuvre, dat door sommigen als een humanistisch meesterwerk bovenmate bewonderd, door anderen om zijn perversiteit, wrangen spot en ongeloof wordt verfoeid.

Daar de laatsten vooral zwijgen over France en de hem te beurt gevallen onderscheiding, hebben zijn bewonderaars vrij spel en kunnen ongestoord de loftrompet steken over zijn onmiskenbaar schitterende gaven als stylist niet alleen, maar ook over zijn wereldwijsheid en levensbeschouwing, zijn fijnen spot en zijn humanisme, zijn groote menschelijkheid.

Wat dit alles eigenlijk beteekent en waard is, hoe ledig de theorieën van Anatole France blijken bij nader onderzoek, heeft Henri Massis, de bekende fransche, katholieke schrijver duidelijk en onpartijdig aangetoond in een artikel der

Revue Hebdomadaire, dat den suggestieven titel draagt van: *Anatole France ou l'humanisme inhumain.*

Massis onthoudt France geen lof. Zijn naam is voor het buitenland „ce qu'il y a de plus exquis et de plus raffiné dans notre langue". Hij erkent dat niemand zooveel heeft gedaan om Frankrijks overwicht in Europa te herwinnen. Niet minder zeker is het dat deze man en zijn werk op den eersten rang stond in het intellectueele leven van verscheiden geslachten en dat hij bijna het prestige genoot van een Voltaire bij zijn tijdgenooten.

In elk geval, zijn invloed heeft een stempel gedrukt op Frankrijk, hetzij men hem met te veel hartstocht afwees, dan wel met te veel ijver aanvaardde.

France is een van die schrijvers ten wier opzichte men partij *moet* kiezen, omdat te veel van onze gevoelens, denkbeelden en geloof in het pleit betrokken zijn.

Hij behoort thans volgens Massis tot het verleden. De schrijvers die in 1885 vijf en twintig jaar oud waren, zijn France dankbaar dat hij hen heeft behoed voor de armzaligheid en laagheid der toenmaals heerschende scholen. In dien tijd hechtten zij weinig gewicht aan zijn opstandige meeningen, zijn boosaardigheid van geest en zelfs aan zijn goddeloosheden. Zij begroetten in hem voornamelijk den bewaarder van die hoogste zoetheid van taal, welke door driekwart der tijdgenooten werd mishandeld.

De letterkundige geschiedschrijver zal dit oordeel bekrachtigen; maar toch kost het reeds moeite om die dankbaarheid te begrijpen, tenzij men zich weet terug te denken in hun tijd.

Toen immers was de literatuur zóó vervallen en ontredderd, dat de boeken van France, waarin de oude traditie der fransche taal werd hooggehouden, daar stonden als schitterende uitzonderingen.

Nu is alles anders. Men wil niet alleen uit de kunst allen valschen schijn verdrijven, maar vraagt ook meer redelijken inhoud. Men stelt zich niet meer tevreden met te genieten van het schitterend oppervlak, doch zoekt ook dieper door te dringen.

Zoo komt het dat het tegenwoordige geslacht aan de boeken van France iets anders vraagt dan een vermakelijke ontspanning en ze ernstiger neemt dan de schrijver zelf ooit gedaan heeft.

De minst dogmatischen zijn den spot moede, die slechts vonken

uitspettert van zoogenaamde wijsheid, welke vijandig staat tegenover elk geloof, ofschoon toch de godsdienst zooveler hart nog verwarmt en energie tot daden verleent.

Neen, niet enkel de religieus-aangelegden verwijderden zich van een man, die dwalend in een wereld zonder doel en bestemming, zijn eenigsten troost vond in een gedachtenspel van vernuftigheid en die het volk opzette om een geluk te gaan zoeken in de toekomst, dat hij zelf onbestaanbaar wist.

Men weigerde te erkennen de aanwezigheid van mededoogen en ziele-goedheid, waar de zwakheden en het egoistisch genot zoo scherp voor den dag kwamen.

Niemand denkt er aan, Anatole France cultuur te ontzeggen. — Zijn werk is een opperst voorbrengsel van cultuur en men wordt voor een halven barbaar aangezien, wanneer men het niet bewondert.

Zelfs zij die toegeven de onzedelijke strekking zijner werken en die schrikken voor zijn „verneinenden Geist", twijfelen niet aan zijn intellect. Men verwijt hem veeleer een overmaat van cultuur in zijn finale onmacht.

Niemand zijner tijdgenooten heeft wellicht zooveel gelezen als France, mag bogen op zoo algemeene eruditie. Als geen ander verstond hij de kunst met ongelooflijke behendigheid den inhoud zijner bibliotheek over te tappen in zijn eigen boeken. Toch, naar eigen bekentenis, bleef zijn studie zonder resultaat en zijn weten onvruchtbaar.

Zelf noemt hij, die een „boekenziel" is, anderen, die het eveneens zijn, naievelingen. „Het boek", zoo schrijft hij, „is de opium van het Westen. Zij die veel boeken lezen, zijn als de eters van haschich. Het fijne vergift, dat hun hersens doordringt, maakt hen ongevoelig voor de werkelijke wereld."

En elders nog: „De boeken vermoorden ons; wij hebben er te veel en van te velerlei soort. Wij bevorderen door onze studie de kans op hersenverweeking".

Hoort men hem, dan zou de cultuur een bedwelmingsmiddel zijn van den wil, een bederf voor het verstand, een ondeugd, die men liefheeft, ofschoon men weet dat men er aan sterven moet.

Hoe dikwijls heeft men deze phrasen niet wanhopig herhaald, totdat wij eindelijk inzagen, dat noch intellect, noch eruditie, noch cultuur schuldig waren, doch alleen wat in waarheid een karikatuur van dit alles was.

Cultuur is geen dilettantisme. Een dilettant is wel de man die speelt met zich zelf. Alleen als men den zin der woorden verkracht, kan men cultuur houden voor spel en vermaak.

Cultuur vormt het oordeel, geeft het de rechte lijn en verrijkt, is dus een beginsel van eenheid en ordening. Zij werkt meer op het verdiepen der menschheid dan op uitbreiding van kennis. Zij geeft lessen van adeldom en al de rijkdommen, die zij brengt in onzen geest, dienen slechts tot verheffing van de ziel.

Maar hoe verstaat Anatole France haar? Hoe heeft hij uit gezonde, voedende spijze een vergift, uit wat het leven verstrekt, een beginsel van bederf, ontbinding en dood gehaald?

Voor hem staat het vast, dat het wijzer is kool te gaan planten dan te schrijven; dat aesthetiek op niets berust en ethiek eenvoudig niet bestaat. Deze ,,al te cerebrale man'' is het sprekendst voorbeeld van verstandeloosheid; hij is tevreden met zijn onmacht en al zijn verstand gebruikt hij om zich onbekwaam te verklaren.

Dat is wel eene nederigheid, die niets anders tracht te verbergen dan een opstandigen trots. Zijn twijfelen verbergt zwakheid van karakter en hart. En waar het hart middelmatig is, daar is het verstand niet sterk.

Want hij die niet ernstig en eerbiedig kan staan tegenover den ernst van het heelal, zal het nooit kunnen zien met dien diepen blik, die het bewijs is van waarlijk verstandelijk inzicht.

In zijn *Revolte des Anges* heeft France het geheim open gelegd van zijn inn gste gevoelens en overtuiging. Dit werk is bij lange niet het beste, dat hij schreef, maar het treft door den klank van een anderen, ongewonen toon. De stijl zelfs is hard geworden, de spot gefcrceerd en gedwongen. Het trilt overal van zenuwachtige drift. Waar men vroeger slechts gebrek aan menschelijkheid en edelmoedigheid des harten kon betreuren vond men thans, tot nog heviger teleurstelling, een bittere heftigheid.

De bekoorlijkheid en misleidende zachtheid van voorheen is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor een kwaadaardigheid, die God durft beschimpen en den mensch hoont en sait.

Liefde beperkt hij tot zinnelijkheid, heldenmoed tot belachelijke opgewondenheid, de teederste gevoelens onzer natuur worden gekarikaturiseerd.

Niets ontsnapt hem in zijn arren moed, dat hij niet verdacht maakt, indien hij het niet gelijk kan stellen met zijn voosheid

en armelijkheid. De ouder wordende twijfelaar bakent de grens af, als onoverkomenlijk, waar zijn eigen onmacht begint; hij verbiedt daar over heen te gaan, alsof hij bij anderen de vreugde in hun zekerheid niet kan verdragen. Zij bestaat niet, beweert hij.

Alleen het idyllische Oud-Hellas lokt hem aan. Dat is zijn paradijs, waarvan hij de verleidelijkste beschrijvingen geeft, die echter spotten met wat de geschiedenis en de literatuur der Grieken ons als waarheid heeft doen kennen.

Hij looft in lofgezang den gewijden grond van Griekenland, waar het volmaakte geluk heerscht, wellust en onschuld samen gaat; waar geen toorn of haat de rimpeloosheid der rust verstooren. En boosaardig vraagt hij dan: ,,Waaraan is deze onvergelijkelijke bloei te danken? Omdat er bij hen geen priesterschap bestond, geen dogmen, geen openbaring en de Grieken den naijverigen God niet kenden?''

Massis toont aan, en het is waarlijk niet moeilijk, hoe wreed juist die oude goden werden gedacht, hoe de Nemesis dreigend over de wereld rondzweefde, hoe de klachten der lijdende menschheid opklommen naar den onverstoorbaren Olymp.

Het Socratisme heeft deze wreede oude goden der verbeelding onttroond, maar slechts na een afgrijselijke godsdienstvervolging, welke Renan noemde de ,,Grieksche Inquisitie''.

Maar France heeft deze verheerlijking van het oude heidendom noodig, om Jehovah, ,,den wraakzuchtigen Semiet'' — om Christus ,,met wien schoonheid en vreugde ten onder zijn gegaan'' te kunnen beschuldigen.

Door zulk een averechtsche beschouwing van de geschiedenis van het menschdom is Anatole France er toe gekomen zich zijn treurige voorstelling te vormen van mensch en leven.

Zijn humanisme is diep onmenschelijk.

De hoogere gevoelens onzer zedelijke natuur zijn er volkomen vreemd aan. Zoo is zijn menschheid niets dan een dwaze maskerade en de harmonieusheid zijner taal is niet in staat ons daaromtrent te misleiden. Zijn menschen verschijnen ons als grijnzende ledepoppen en buiten de snelle bedwelmingen hunner zinnen, zien wij geen teeken van leven; geen gevoel, geen verstand.

Jules Lemaitre stelde zich verwonderd eens de vraag hoe een der romanfiguren van France zich zoo snel ontpoppen kon in een slechten, gekwelden en kwellenden bruut. En hij meende: ,,dit komt doordat de personen van France zoo ver staan

buiten het echte leven. Om een figuur levend te maken, worden voor zulk een schepping, belangstelling, sympathie en liefde vereischt, die altijd hebben ontbroken aan dezen spotzieken zedepreeker. Onmachtig om den geheelen mensch te omvatten, heeft hij nu eens dit, dan weer een ander deel van hem afzonderlijk beschouwd en ironisch de contrasten, welke hij vond, aangewezen, zijn scepticisme voedend met die eigenaardigheden en ten slotte alles belachelijk gemaakt.

Hij lijkt wel bekrompen, omdat hij niets ziet dan wat op het eerste gezicht te zien is. Maar hij goochelt met een schijnbaar philosophische scherpzinnigheid, die oppervlakkigen allicht tevreden stelt.

Zijn intellect vindt het laatste woord in de ontkenning, welke toch eigenlijk niets anders is dan eene bekentenis van machteloosheid.

Evenmin als wij den schoonen naam van cultuur geven aan hetgeen de menschheid ontbindt, zullen wij verstand noemen dit perverse geestesspel, dat er genoegen in vindt alles uit elkaar te scheuren en niets overlaat dan een walg voor alles.

Och ja, den smaak van Anatole France kan men blijven bewonderen; zijn rhytmische volzinnen zullen steeds een verrukking zijn voor den taalkundige, den vriend der rhetorische kunst, die schuilt in elken geletterden Franschman.

Maar sterk en oorspronkelijk in hun vorm zijn toch slechts die werken, welke door een diepe overtuiging werden ingegeven en bezield.

En dááraan heeft het Anatole France altijd ontbroken.

M. v. D. B.

Anatole-François Thibault werd in 1844 geboren. Hij noemde zich steeds met den naam France, waarmede zijn vader, den boekhandelaar, bij verkorting gewoonlijk werd aangeduid.

De jonge Anatole las veel; alles door elkaar; zonder systeem en controle. Zoo won hij veel eruditie, maar geen samenhangende wetenschap.

Hart en geest waren reeds vroeg bedorven, zooals bleek uit zijn eerste dichtbundels (o.a. *Les Noces Corinthiennes*, 1876), waaruit zijn onbeteugeld sensualisme en zijn haat tegen het christendom hoog opklinkt.

Zijn grieven tegen den godsdienst zijn terug te brengen tot deze ééne: de godsdienst is „un spectre qui vient troubler les fêtes de la vie". Dat teekent den geheelen France: zijn grenzelooze oppervlakkigheid, zijn onbegrijpelijk gebrek aan ernst, zijn drang naar het zinnelijke.

Zulke menschen zonder idealen, worden gewoonlijk bespotters van alles wat zich even boven den grond verheft; zij zijn de ontkenners van al wat nobel en groot is, omdat zij den moed niet hebben het te kennen.

Zoo is Anatole France: deugd, vooral die van zuiverheid, bestaat niet (*Thais*); de eenige levenswijsheid is, het onaangename te vluchten en het genot zoeken (*Les Opinions de Jerôme Coignard*); literatuur is onzin; feitelijk bestaat er niets dat de moeite van het verwerven loont (*Le Jardin d'Epicure*); wat door anderen eerbiedig werd bejegend, overdekte hij met smaad (*Vie de Jeanne d'Arc*).

Tegenover de Maatschappij stond hij als anarchist, tegenover de Kerk als lasteraar, tegenover de religieuzen als een vriend van Combes, tegen over Christus als aanhanger en bewonderaar van Renan.

De groote Apostel Paulus is in zijn oogen een onwetende prater (*Sur la Pierre blanche*).

In *La Revolte des Anges* mengt hij scepticisme met perversiteit en in *Les Dieux ont soif* toont hij zich als den volslagen nihilist op alle gebied: „der Geist der stets verneint''.

Het is geen overdrijving te zeggen dat Anatole France een der verderfelijkste schrijvers is van den lateren tijd, vooral omdat hij door zijn gelikte taal en zijn zoet-lokkend woord zoo menigeen in zijn netten kreeg, die verre zoude zijn gebleven als hij den vogelaar in zijn ware gedaante had gezien.

Het cynisme, de godsdiensthaat en de immoraliteit maken bijna alle werken van France onleesbaar. Volwassenen, die om de een of andere reden iets van hem willen lezen, wordt aangeraden *Le Crime de Sylvestre Bonnard*, de naieve idylle van den ouden geleerde, die geen reden geeft tot ergernis. R.

ONTAARDING.

Wij ontvangen een schrijven van Mevrouw J. P. Zoomers-Vermeer naar aanleiding der bespreking van *Het Boek van Koosje*, opgenomen in Boekenschouw van 15 Aug. 1921 (blz. 149). De kritiek luidde aldus:

Zulk een rauw en goor boek had ik nooit van Zoomers-Vermeer durven verwachten. En dat wordt dan liefst nog aangekondigd als bestemd in de eerste plaats voor „oudere meisjes''.

Men vraagt zich af: wat bezielt de menschen tegenwoordig? Hebben ze elk gevoel voor behoorlijkheid verloren en is alle begrip van zedelijkheid verdwenen? Ik kan den inhoud niet nader aangeven, dan ik hier in een paar woorden zal doen. Koosje is het vierde of vijfde kind uit een arbeidersgezin, en moet moeder behulpzaam zijn, terwijl de twee andere dochters in betrekking zijn en spoedig „moeten'' trouwen. Koosje's gedachten

over sexueele dingen worden wijd en breed door de schrijfster uitgesponnen en op de ruwste wijze in woord gebracht.

Later wordt in een schuur het onwetende Koosje door een ouden boer aangegrepen en wij krijgen in kleuren en geuren een „Attentat aux moeurs" beschreven, die Zola niet zou verbeteren en die mij ook lijkt geinspireerd door het eerste geval van de velen, die Zola in „La Terre" met wellust beschrijft.

Ook de geschiedenis van 't knaapje Gijs kleeft van viezigheid. Het is een slecht en schandalig boek.

Mevrouw J. P. Zoomers-Vermeer heeft hiertegen hare bezwaren en schrijft:

Waar heb ik geschreven, dat dit boek was bestemd voor *oudere meisjes?* Het boek *kan* en *mag* niet in handen van de jeugd komen, dus hoe zou ik dat in 's hemelsnaam hebben kunnen zeggen? De criticus vergist zich dus schromelijk en indien hij eerlijk is, zal hij dit ronduit erkennen.

...Uwe critiek verwerp ik dus met het volste recht. Doel mijner werken als „Het Boek van Koosje" is alleen: de ellende in de maatschappij blootleggen.

Indien er geen ellende meer is, zullen zulke boeken ook niet meer verschijnen, maar tot zóó lang......!

Zoover wij weten heeft *de schrijfster* haar boek inderdaad niet aangekondigd als lectuur voor oudere meisjes, en dat beweerden wij ook niet. Maar door anderen werd het zóó aangekondigd en ook hier in Amsterdam en in Den Haag als dusdanig door boekhandelaar en bibliotheekhouder aangeboden. Wij kunnen veronderstellen dat zij door den titel werden misleid, doch ook dat zij eenvoudig hebben geredeneerd: dat boek moet bedoeld zijn als voorlichting om oudere meisjes te wijzen op de gevaren, die zij loopen.

Dat is natuurlijk eene illusie; want afgezien van het feit dat in de kringen waar deze waarschuwing op haar plaats zou zijn de „oudere meisjes" door de omgeving gewoonlijk al te veel zijn ingelicht, is er nog het grooter bezwaar dat dergelijke boeken opwindend en prikkelend werken op verbeelding en zinnelijkheid.

En daarom is het ook voor den rijperen lezer een boek dat hem geen goed kan doen.

Eene vrouw als Zoomers-Vermeer moet té fijn voelen om bij nader inzien daarvan niet overtuigd te wezen. Zij wil „de ellende in de Maatschappij blootleggen". Maar wat zij vertelt, weet ieder volwassen mensch dat er gebeurt in deze donkere wereld. En indien zij meent dat er nooit genoeg over geschreven kan worden, dat het goed is maar aldoor weer op die ellendige

toestanden de aandacht te vestigen, dan voegen wij er bij: niet op die manier.

In 1915 werd een zwaarlijvig witboek uitgegeven over de „Gruweldaden bedreven door Russische troepen tegenover Duitsche Burgers en Duitsche Krijgsgevangenen", dat aldus werd gemotiveerd: „De Keizerlijke Duitsche Regeering gelooft dit barbaarsche, met alle oorlogsgebruiken zoowel als met alle menschelijkheid spottende optreden der Russische troepen voor de geheele wereld te moeten brandmerken, en teekent hierbij tegen deze ongehoorde gruwelen, als tegen een schande der twintigste eeuw, op de scherpste en plechtigste wijze protest aan".

De bedoeling was goed, maar de uitvoering was jammerlijk. Vooral in de beschrijving der verkrachtingen van ongelukkige vrouwen en kinderen, daalden de samenstellers af tot zoo noodelooze bizonderheden, dat overal een kreet opging van verontwaardiging. Een onzer Hoogleeraars schreef toen in het openbaar, dat het Witboek eenvoudig pornografie genoemd moest worden.

Men kan alles zeggen, maar niet op elke wijze. Uit den volksmond hoort men het soms: dat is geen liedje om te zingen, maar om te fluiten.

En dat heeft de auteur vergeten. De beschrijving die zij geeft omtrent het nachtelijk euvel van het jongetje, van het kleine meisje bij den ouden boer in de schuur en nog heel wat meer, maakt haar boek onleesbaar. Zij antwoordt ons: „indien er geen ellende meer is, zullen zulke boeken ook niet meer verschijnen, maar tot zóó lang......!"

Maar met zulk een princiep is de poort wagenwijd opengezet voor de schandelijkste geschriften. Zola heeft daarmede een vrijbrief en al degenen, die ooit zullen modderen als hij in de menschelijke ellende en de afzichtelijkheid van zonde en perversiteit, zij behoeven maar te vertellen: het gebeurt werkelijk zoo!

Is het al niet erg genoeg dát het gebeurt en moet het gebeuren dan nog eens geteekend worden door de pen, opdat anderen het ook kunnen zien en, wie weet, zich daarin verlustigen?

Er moet toch gewezen worden op wantoestanden om verbetering te krijgen? Ja, juist als in het Duitsche rapport, maar niet op die manier!

Lemche heeft een hard en wreed en rauw boek geschreven over „Offers der Zonde",maar ik kan mij voorstellen dat het misschien iets goeds kan uitwerken. Het betreft een speciaal geval, de

bestrijding van een onteerende ziekte, de aansporing tot verzet van haar, die er de onschuldige slachtoffers van worden. Ik zal zulke lectuur niet aanbevelen, maar ik acht het toch niet onmogelijk dat zij wel eens iets bereikt.

Wat zou echter „Het Boek van Koosje" kunnen verbeteren? Het bevat niet veel anders dan „les faits divers d'une humanité élémentaire et toute en instinct" — en kan alleen eene ongezonde nieuwsgierigheid opwekken.

Daarom vind ik dit boek verwerpelijk niet alleen voor oudere meisjes, maar voor iedereen.

Wij gaan waarschijnlijk van te verscheiden beginselen uit dan dat schrijfster en ik in deze materie tot eenstemmigheid kunnen komen, maar ik meen dat mijn oordeel voldoende is gemotiveerd

En ik houd staande dat wij met dergelijke boeken den verkeerden weg opgaan en de onderscheiding van wat behoorlijk is en niet, bij het levend geslacht nog meer wordt vertroebeld dan zij reeds is.

En het is waarlijk al bedroevend genoeg!

Onder het mom van wetenschap worden de boeken van Havelock Ellis, die verschenen onder den verzamelnaam *De Psychologie der Sexen*, aan den man gebracht en niet alleen nuttig verklaard voor doctoren, rechtsgeleerden e.d., (de uitgever zoekt zooveel mogelijk exemplaren te verkoopen), maar ook voor elken ontwikkelden leek, die volledig over het geslachtsvraagstuk wenscht te worden ingelicht... ook over, de abnormale uitingen".

Het afschuwelijke *Alrauue* van Ewers wordt opgehemeld tot een psychologische studie, terwijl het toch eigenlijk niets is dan de kranke verbeelding van een gedebaucheerden geest.

Het infernale boek van Barbusse werd hier te lande geroemd als een stuk onsterfelijke kunst, terwijl een radicaal fransch blad zijn kunst noemde een „art barbare".

De misselijke roman *Grenzen* van E. d'Oliveira wekte vriendelijke bentgenooten zelfs op tot het schrijven van eene brochure, waarin het gore ding werd geprezen als *het* boek van onzen tijd.

Mimi Bluette, het levensverhaal eener publieke vrouw, wordt in de December-aflevering van „De Hollandsche Revue" opgekamd en bezongen in woorden, die ons doen vragen of het hoofd van den criticus wel heelemaal in orde is. Na te hebben verklaard

„het boek is een pleidooi voor de waarachtige liefde", en zijn begeestering voor den naam der deerne te hebben uitgejoedeld: „in dien naam is de schoone weemoed die beeft in sommige praeludes van Chopin" — vat hij zijn indrukken samen: „na het lezen van dit boek is er iets nieuws, een nieuwe trilling van weemoed en schoonheid in onze wereld gekomen. En vraagt ons een sterveling, die ontroerd wil worden door de dingen van het leven en niet door dichterlijke visioenen, welk boek hij lezen moet, dan zeggen wij met een vreemde schittering in de oogen... *Mimi Bluette*... Dit boek brengt ons geboeid en nieuwsgierig, in het parterre van het mondaine theater, vlak voor het voetlicht, en het laat ons achter, stil en innerlijk bewogen, in de wijde schemerlichte kathedraal voor het altaar van de liefde..."

Wat moet de uitgever hebben gelachen toen hij dezen bombast las en zich herinnerde dat hij het boek uitgaf omdat de tijden zoo slap waren en hij begreep met dat soort lectuur iets te kunnen verdienen.

Gerard van Eckeren vertaalde uit het fransch de vuile historie van een souteneur en eene prostituée: *Bubu van Montparnasse*. En hij ontziet zich niet zijn lezers wijs te maken dat het in dit boek gaat „om een algemeen groot levensgevoel", en hij verzekert dat „dit boek wijst, wat zijn vizie op het leven betreft, zeer stellig in de richting van het Verhevene, hoe weinig „verheven" het hier behandelde onderwerp ook zij." Alsof de fransche auteur in zijn eigen land niet bekend stond als een fabrikant van galante avonturen, dien men veilig kan rekenen tot de zooveelste-rangschrijvers. Maar hij is ruim 10 jaren dood en, als ik mij niet vergis, behoeft men thans het vertalingsrecht niet meer te koopen, hetgeen ook wel kan hebben bijgedragen om hem ineens over de grenzen te sleepen. Zoo kunnen wij voortgaan met den catalogus van zedelijke verbastering open te leggen. Maar het is genoeg! Méér dan genoeg om te bewijzen dat ons volk wordt bedrogen en misleid; dat onder den naam van kunst het met gedrukte vuiligheden overstelpt wordt; dat thans openlijk worden uitgegeven en verkocht de schunnigheden, die men vóór den oorlog alleen in het geheim durfde drukken en toezenden onder couvert.

Als nu tenminste dat gewauwel over kunst en psychologie en levenswaarheid maar ophield. Want juist die laffe onoprechtheid, waar zij toch moeten voelen de misdadigheid van hun

immonde bedrijf, maakt hen zelf niet alleen verachtelijker, maar hun producten ook des te gevaarlijker.

Het zedelijk bewustzijn van een groot deel des volks is gaaf genoeg om zich walgend af te wenden van dergelijke literatuur; maar worden deze gezonde menschen listiglijk beslopen door de zielenverkwanselaars, door hun mooie praatjes aangespoord om eens een proefje te nemen, dan zijn zij al spoedig besmet en wordt hun verder leven een sleepende ziekte.

Mevrouw Zoomers-Vermeer behoort volstrekt niet tot dat soort auteurs, wier naam ik noemde. Maar „Het Boek van Koosje" is een bedenkelijk verschijnsel.

Deze schrijfster behoeft toch werkelijk niet tot zulke onderwerpen af te dalen om gelezen te worden.

En evenmin als ik mij had kunnen voorstellen dat zij ooit zulk een rauw boek zou schrijven, evenmin kan ik op dit oogenblik het mij indenken, dat zij mettertijd zelf niet haar boek als eene groote vergissing zal erkennen.

Dat is geen vernedering, want „errare humanum est": vergissen is menschelijk. — A. G.

BERICHTEN UIT ENGELAND.

Gelijk men in Engeland er plezier in had de portretten te teekenen van de heeren in Downing Street, in Holland eene galerij aanlegde van de leden der Tweede Kamer, zoo ook in Amerika.

De schrijver heeft zich in de schaduw gehouden en zijn naam verzwegen, hetgeen hem echter geen vrijheid heeft gegeven om extra-hatelijk of smalend en venijnig te zijn tegenover degenen, wier karakter hij tracht te schetsen in deze bladzijden.

Neen *The Mirrors of Washington* (Putnam 15 Sh.) is veel rustiger en kalmer dan *The Mirrors of Downing street*. De ongenoemde schrijver kan wel eens ondeugend zijn, zooals wanneer hij C. E. Hughes noemt den meest verlichten geest van de... *achttiende eeuw* en zich vroolijk maakt over de beslistheid en zekerheid, waarmede hij steeds optreedt. Een enkelen keer wordt hij scherper en dan bemerkt men dat de persoon in kwestie hem antipathiek is.

Dat is niet het geval als hij president Harding ons schildert als een beminnelijk, ietwat luidruchtig heerschap, wiens democratie bestaat in zijn gemoedelijken omgang met Jan en Alleman.

Wilson laat hij ons zien als een eenzame en een vreemdeling te midden van de slimmelingen rondom, van wier politiek hij niets begrijpt. Als tegen een stervenden gladiator is het gepeupel tegen hem opgestaan en heeft hem overstelpt met zijn ondankbaar en wreed gejoel.

Het boek is waard te worden gelezen.

Van grooter belang is echter het leven van Lord Salisbury door zijne dochter Gwendoline Cecil: *The Live of Robert Marquis of Salisbury.* 1830—1880 Hodders & Stoughton, (42 Sh.). Dit is niet slechts eene biographie maar een stuk wereldgeschiedenis.

Het bevreemdt wel een weinig, een man als Salisbury te leeren kennen als eenigszins schuw en terughoudend in den omgang met andere menschen.

Daar tegenover staat echter zijn vastberadenheid om zijn wil door te drijven, waar hij van zijn goed recht overtuigd is. Deze karakter-eigenschap toonde hij reeds toen hij zijn vader, die bezwaar maakte tegen een huwelijk met de niet rijke Miss Alderson, een brief schreef, welke eindigde met deze woorden: „I am exceedingly sorry that my adherence to this marriage should cause you any annoyance; but my conviction that I am right is too strong for me to give it up: and it *is my* happines, not yours, that is at stake".

De jonge man had goed gezien; zijn huwelijk was gelukkig en Miss Alderson bezat al de eigenschappen, welke hem ontbraken. Zonder haar, kunnen wij gerust zeggen, zou hij nimmer geworden zijn wat hij werd.

Toch bleef hij feitelijk zijn leven lang een pessimist; eenigszins fatalistisch aangelegd.

Hij kon niet begrijpen dat men sprak van den grooten last der verantwoordelijkheid, welke hij te dragen had. Neen, een last vond hij alleen het nemen van een beslissing, maar was die eenmaal genomen, dan trok hij zich van hetgeen er uit voortkwam, het mocht oorlog of vrede zijn, niets meer aan. „With the results I have nothing to do".

Hij gold voor een goed christen, maar als wij lezen wat zijne dochter daarover schrijft, dan lijkt ons zijn christelijkheid toch

meer in naam dan in werkelijkheid te hebben bestaan. Hij bekende namelijk dat: ,,while he had never known what it was to doubt the truth of christiane doctrine, he had all his life found a difficulty in accepting the moral teaching of the Gospels.'' Voor hem was het iets geheimzinnigs, waarvoor hij een angstig respect had, maar hij kon zich moeilijk voorstellen dat het eenigen invloed had op de ziel van een mensch. Hij kon het Kerk-vervolgende Frankrijk dan ook niet heelemaal ongelijk geven, dat het niet weten wilde van het Catholicisme, waaraan zijne beschaving ontgroeid was(!). Het is wonderbaar, dat een man met zulke verwrongen idee's kon worden geroepen tot een der hoogste waardigheden van zijn land.

En mag ik nu nog even de aandacht vestigen op een uitgave, die den liefhebbers van letterkunde welkom zal zijn. Ik meen de Cambridge-uitgave van Shakespeare's: ,,Merry Wives'' (*The Merry Wives of Windsor*), Edited by Arthur Quiller-Couch and J. Dover Wilson, Cambridge University Press (8 sh.).

Shakespeare, die met zijn Falstaff-figuur in Henri IV (eerste deel) de harten der toeschouwers had gewonnen, moest op verlangen van Queen Elizabeth een verliefden Falstaff scheppen en wel zoo spoedig mogelijk. Hij voldeed daaraan in uiterst korten tijd en slaagde boven alle verwachting, want zijn Fallstaff-creatie is hier op zijn best.

De geleerde uitgevers zijn van oordeel dat Shakespeare een bestaand stuk heeft omgewerkt en zij durven zelfs de hypothese aan, dat dit het in 1592 door den Shakespeare-troep opgevoerde *The Jealous Comedy* zou zijn geweest.

Het moet gezegd worden dat de uitgevers hun veronderstelling op zeer vernuftige wijze zoeken waar te maken en zij alles bijeen hebben gebracht wat maar even op een argument lijkt; maar hoe knap zij zich ook toonen, ik hoop dat men het niet verwaand zal vinden als ik mij niet gewonnen geef. De uitgave is echter uitmuntend en de opmerkingen der heeren, welke zij maken aan den voet der bladzijden, behooren ernstig te worden overwogen.

Het leven van Dostojefsky is thans ook in het Engelsch verschenen: *Fyodor Dostojefsky; a Study*. By his Daughter Aimée Dostojefsky (Heinemann, 12 sh.: 6 d.). Als het nog niet is geschied zal het toch ook wel spoedig in het Nederlandsch vertaald worden, en ik ben dan ook niet van plan er hier iets

over te zeggen. Ik heb het overigens tot heden niet gelezen. Maar mij kwam eene beoordeeling onder de oogen van een onzer scherpzinnigste critici: J. Middleton Murry. Hij spreekt een vernietigend vonnis uit.

Met verlangen had hij uitgezien naar deze biografie, al sinds hij een paar jaar geleden in de literaire bijlage van *The Times* een jubelende recensie van het Russisch origineel had gelezen, en meende het volle licht te zien vallen op een der grootste en meest raadselachtige figuren van de 19de eeuw. De ontnuchtering was des te heviger.

When we have reached the end of her book,we realize that Aimée Dostojefsky has not changed her attitude torwards her father since she was seven. She is still propping her eyes, nodding sagely, and trying to understand something that is apparently beyond her intelligence. The only addition that the years have brought is that they have made her a crank. That is a arsh word; but to soften it would give only a false idea of the value of her book.''

Het probleem Dostojefsky is voor zijne dochter inderdaad buitengewoon eenvoudig. De eenige verklaring ligt hierin dat hij was een Littauer en de Littauers zijn Noormannen. Zij vindt dat haar vader veel overeenkomst had met Shakespeare. Welnu, Shakespeare was een Noorman evenals Dostojefsky en daarmede is alles gezegd. Hij, Dostojefsky bewonderde de schoonheid der Engelsche vrouwen. Natuurlijk: ,,It is Norman blood calling to Norman blood''.

Zijn vader was een geweldenaar, een dronkeman, waarschijnlijk het origineel van den ouden Karamazov (*in de Gebroeders Karamazov*). En de oorzaak van al die ellenden? Hij was...... een Littauer.

Het boterde niet tusschen Dostojefsky en Turgenjef. Dat is te begrijpen, D. is een... Littauer en T. is een Tartaar. Met Tolstoi ging het al niet beter en dat kwam omdat D. een Littauer en Tolstoi een Germaan was. En zoo gaat het voort. Mejuffrouw Dostojefsky schijnt zich alleen maar te herinneren dat haar vader een Littauer was, en de rest lijkt zoo volkomen vergeten dat haar beweringen soms lijnrecht in strijd zijn met de feiten. Als dit bijvoorbeeld.

Centuries of European culture separated my father from the Russians. A Lithuanian, he loved them as a man loved his younger brothers, but he realized how young they still were, and how much they needed to study and work. European critics often make the mistake of identifying Dos-

tojevsky with the heroes of his works. My father was a great writer who painted his compatroits from nature. A moral chaos reigns in his novels, because such a chaos reigned in our Russia; but this chaos had no counterpart in Dostojevky's private life. His heroines forsake their husbands and run after their lovers, but he wept like a child on hearing of the dishonor of his niece and refused to receive her thenceforth. His heroes live lives of debauchery and throw their money about recklesssly; he himself worked like a slave for years in order to pay the debts of his mother... His heroes are unmindful of their civic duties; he was a fervent patriot, a reverent son of the church; a Slav devoted to the cause of the people of his race. Dostojevsky lived like a European, looked on Europe as his second country, and advised all those who consulted him, to study and acquire the culture which most of my compatriots lask."

J. Middleton Murry legt daarnaast nu de werkelijkheid.

Ten eerste: hij kent geen Europeesche critici die Dostojefsky vereenzelvigen met zijn romanfiguren. Mejuffrouw Dostojefsky echter doet het wel: ,,She asserts for instance, most categorically that Myshkin in ,,The Idiot" is an exact portrait of her father".

De ,,moral chaos" dien zij ontdekt in de romans, zal niemand anders er in zien — integendeel! Maar Dostojefsky's privaat leven was wel degelijk chaotisch, zooals overduidelijk blijkt uit zijn eigen brieven. Hij was een speler en een roekelooze geldverkwister. Hij liep weg van zijn eerste vrouw. Hij was op het eind van zijn leven een Slavophiel en misschien ook een trouw zoon zijner Kerk, maar het is dwaasheid te verklaren, dat hij het altijd is geweest. Zelf immers bekent hij meermalen dat er een lange tijd in zijn leven was, waarin hij zijn geloof verloren had.

En tenslotte, inplaats van zijn landgenooten te wijzen op de Europeesche cultuur, verzette hij zich voortdurend tegen al wat uit het Westen kwam.

Het is begrijpelijk dat deze criticus niet tevreden is met het werk der dochter, die ons den eigenaardigen, grooten schrijver niet nader heeft kunnen brengen. B. v. d. Meer.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Studien* (Januari) vertelt W. Mulder van *De Knechting van Ierland*. Is. Vogels hervat de vrij lang onderbroken artikelen over den dichter van Meurs en geeft nu eenige bizonder-

heden over de onderlinge vriendschap van *P. van Meurs en Dr. Schaepman.*

H. Duurkens laat licht vallen op de, sinds eenigen tijd in de pers besproken secte: *De Liberaal-Katholieken aan de Laan van Nieuw Oost-Indie in den Haag.* De valschheid van deze onderneming treedt zoo klaar aan den dag, dat er niet veel gevaar dreigt. Het gros harer adepten vindt deze secte dan ook onder de leden der Theosophische Vereeniging. „De Liberaal-Katholieken hebben met den godsdienst der Katholieke Kerk het omgekeerde gedaan van wat de Protestanten met haar deden. Dezen hebben, strevend naar een Godsvereering „in geest en waarheid", haar uiterlijken eeredienst, voor een goed deel althans, verworpen, doch haar leer, voorzoover dat bij een loochening van de zichtbaarheid en het hierarchische der kerk mogelijk was, althans in enkele groote trekken en lijnen behouden. Genen daarentegen hebben de leer der Katholieke kerk en haar innerlijke genadekracht overbodig verklaard, doch haar uiterlijken eeredienst gehandhaafd, al hebben zij dien dan ook uit den aard der zaak tot een *louter* uiterlijk vertoon gedegradeerd en met dwaasheden van eigen vinding opgesmukt".

Toevallig komt in deze aflevering onder de rubriek *Lezers en Redactie* een antwoord op de vraag of de Pausen en de Kerkelijke Overheid de heksenprocessen in de hand hebben gewerkt. „Het bewijs voor beantwoording in bevestigenden zin tracht men te ontleenen aan de bulle van Paus Innocentius VIII van den 5en December *Summis desiderantes affectibus* en aan het befaamde werk van de pauselijke inquisiteurs Heinrich Institoris en Jacob Sprenger: *Malleus maleficarum* van 1486." Maar ten onrechte wordt beweerd dat deze geschriften de oorzaak van de heksenprocessen zijn geweest. Wel moet betreurd worden dat Paus en inquisiteurs zich niet méér boven hun tijd hebben weten te verheffen.

Mr. Guus van Chelbe (De Holl. Revue, December, blz. 975), mag dit nummer der *Studien* wel eens raadplegen.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Bordeaux (Henri). Hélène Page. Vertaling van M. C. Zwierzina. G. J. Slothouwers, Amersfoort.

François Dorsy en Hélène Page waren in hun jeugd goede vrienden. Zij was op hem verliefd en hij, „dezer liefde onbewust", ging naar Amerika. Zij waande zich versmaad, huwde met een ander en kreeg een paar snoezige kinderen.

Maar jawel, op zekeren dag ontmoette zij in Parijs den teruggekeerden François. Ze voelden zich nu beiden heftig tot elkaar aangetrokken, en als de liefde voor haar kinderen haar niet had weerhouden, was het al mis geweest vanaf het eerste moment. François werd door het lichtelijk hysterische vrouwtje zoo in de war gebracht dat hij zijne verloving met een degelijke Amerikaansche verbrak.

Deze begreep hoe de zaken stonden en dat zij haar vroegeren verloofde moest beschermen en veilig over den stroom dezer passie zien te voeren.

Hélène ging op een goeden dag naar de woning van François, vast besloten alles op het spel te zetten. De man was gelukkig niet thuis. En toen het vrouwtje andermaal verscheen, ontmoette zij de praktische Amerikaansche, die haar mededeelde dat op haar aandringen François maar weer den grooten plas was overgestoken, en dat zulks het beste was voor beider geluk.

En Mary ging toen ook scheep naar Amerika, en ofschoon hare verloving nog steeds verbroken was, hield zij moed en dacht: „de wereld is klein en we zullen elkaar wel terugvinden.''— Een paar kleinere liefdesgeschiedenissen vullen den band verder aan.

Voor lezers van rijpe ervaring; en wie het niet leest, verliest er niets bij. M. PAVELS.

Bordeaux (Henri). De witte Pauw. Uit het fransch door M. C. Zwierzina. G. J. Slothouwers, Amersfoort.

Een verarmde adellijke familie moet het kasteel harer voorvaderen verlaten. Het wordt gekocht door een ouden heer, die de grillen inwilligt van zijn kleindochtertje, dat absoluut het kasteel wil hebben om tevens meesteresje te worden over den witten pauw, die in de bosschen paradeert.

Het vijftien-jarig zoontje van de eerste familie, trappelt van spijt en toorn... maar het mag niet baten.

Vele jaren later. De jongen is een verdienstelijk beeldhouwer geworden, die den „prix de Rome'' heeft gewonnen. Hij keert terug uit Italië naar zijn oude moeder en ziekelijke zuster, die in de nabijheid van het kasteel bleven wonen.

De nieuwe kasteelbewoonster, het grillige meisje van vroeger, is opgegroeid tot een wuft, eigenzinnig en heerschzuchtig persoontje. Zij is verloofd, maar dat belet haar niet alles aan te wenden om den jongen kunstenaar in haar netten te vangen.

En als ze hem het hoofd op hol heeft gebracht, wendt ze zich weer tot den vroegeren verloofde, den millioenen-koesterenden leeglooper. Na een poosje verandert ze weer van lust, en de jeugdige artiest is ezelachtig genoeg om voor den tweeden keer in de kaars te vliegen. Maar juist op het uur dat zij in hun vrijaadje opgaan, sterft de zuster van den jongen man; zij had hem al zoo dikwijls gewaarschuwd en het veranderlijke schepsel ver-

geleken bij den grilligen, trotschen „blanken pauw". De oogen gaan hem open, en als zij komt met bloemen voor de doode, bonjourt hij haar hoffelijk uit zijn huis en leven.

Zij keert weer terug naar den zak-vol-millioenen, maar maakt het vaste voornemen als zij getrouwd is, er een bende aanbidders op na te houden...... tot het einde.

Maar zij denkt niet aan den pauw, waarmede men haar terecht vergeleken heeft, die daar nu nog vergeefs coquetteerend rondstapt met zijn vuil-witten, gebroken staart. Gepassioneerd. Voor volwassenen. M. PAVELS.

Breevoort (Johanna). Haar Idealen. 4e druk. W. Zwagers, Rotterdam.

Deze onvermoeide strijderes voor het Christelijke (protestantsche) vrouwen-ideaal heeft veel geleerd sinds zij voor het eerst dit boekje uitgaf. In haar voorreden bij den derden en vierden druk geeft zij zich rekenschap van haar veranderd standpunt. Zij was steeds een vurige voorstandster van de „vrijmaking der vrouw". Nu de vrouw bijna alles verkregen heeft, waarvoor zij eens zoo fel streed, is het zaak haar nieuwe rechten en oude plichten met elkander in overeenstemming te brengen.

„Haar Idealen" is de geschiedenis van een kind des volks, gedwongen als meid te dienen; maar haar dichterlijke aanleg en onbegrensde weetlust dringen haar zich meer te ontwikkelen. Is dit wellicht een stuk autobiographie? Ieder weet hoe ook Johanna Breevoort,Mevr. Bakhoven Michels, zich van dienstbode tot schrijfster wist op te werken. Haar Christine dwaalt af, verliest en herwint haar geloof en oude idealen en sterft jong en godvruchtig in de hope des eewigen levens.

Het boekje bevat veel, dat ook voor katholieke vrouwen nut kan hebben. Zij moeten zich echter niet laten afschrikken door den eigenaardigen, ietwat ouderwetschen, protestantschen toon en uitdrukkingswijze. M. S.

Brusse (M. J.). Rotterdamsche Zedeprenten. W. L. en J. Brusse's Uitg. Mij., Rotterdam.

Een allertreurigst, angstwekkend boek, dat men niet zonder huiver lezen kan. Het schetst ons vreeselijke toestanden, die in onze nabijheid bestaan, het openbaart geestes- en zielsverdwazingen van een gedegenereerd geslacht, het onthult ons zonden in het duister gepleegd, die men niet bestaanbaar zou hebben gedacht in onze zoogenaamd beschaafde maatschappij; en daartegenover staat de onmacht van hen, die zoo gaarne redding willen brengen.

Het is een heftige aanklacht tegen Rotterdam, zulke gruwelen duldend in haar druk, egoistisch bestaan van zakenstad, maar

tevens ook tegen de lakse moraal na den oorlog, ondanks de zedelijkheidswetten, zoo schrikbarend toegenomen, dank de ongegeneerde kleeding der vrouwen, thans meer dan vroeger aan het bedrijfsleven deelnemend, aan de lichtzinnigheid, zwakheid en winzucht der ouders, aan de alles beheerschende genotzucht, den drang naar het zich uitleven, alle standen bezielend, waardoor niet alleen „de rosse Zandstraat", maar bijna de geheele havenstad tot een soort pandaemonium is gemaakt.

Den schrijver van *Onder de Menschen* kan men niet verdenken, minder goed gedocumenteerd voor den dag te komen, zoodat ons de schrale troost ontbreekt te mogen hopen,dat hij misschien overdreven heeft en de wantoestanden in de Maasstad toch niet zóó erg zijn. Vele van zijn inlichtingen ontving hij van het hoofd der politie; zelfs laat hij den chef der zeden- en kinderpolitie aan het woord, die ons de droefste dingen onthult over het zedenbederf der jeugd. Schrijnend is het hoofdstuk, dat een opsomming bevat van 95 gevallen uit slechts twee maanden practijk, waarin de overheid de arme slachtoffers los moest laten en hen aan het verderf overlaten omdat haar de middelen ontbraken om helpend op te treden.

Deze noodkreet, geslaakt door een ernstig man, die tegen het kwaad ageert met de bewijzen in handen, kan niet anders dan zijn stadgenooten wakker roepen en de oogen openen voor ellende en zonde, in hun stad bedreven en geleden. Zou deze stad, zooals reeds beweerd werd, voor niets warm gemaakt kunnen worden als 't niet om een schip of een stuk vrachtgoed gaat?

Doch ook andere steden mogen haar „mea culpa" spreken, want daar woekert eveneens de zonde, daar lokt de verleiding door kleeding, — waarvan Brusse in felle woorden het gevaarlijke teekent en waartegen door katholieken van den kansel en in de pers sinds lang gewaarschuwd is; ook daar gaan meisjes en kinderen ten gronde ondanks den goeden wil en onverdroten ijver van menschlievende mannen en hoogstaande vrouwen.

Dit boek is een nuttige, zoo niet noodzakelijke lectuur voor allen, die zich wijden aan maatschappelijk en liefdadig werk, maar men sluite het zorgvuldig weg en late het vooral niet in de huiskamer slingeren. M. v. D. B.

Corelli (Marie). Liefde, lang geleden. L. J. Veen, Amsterdam.

Het is wel niet erg vriendelijk om dat zoo vierkant weg te zeggen, maar ik kan het toch niet langer inhouden: Marie Corelli is een ratel. Ze kleppert maar door, over mannen, die geen verstand hebben, ofschoon ze er zich altijd op voor laten staan; over vrouwen, bij welke geen Engel in de schaduw kan staan; over God, die in de heele natuur is; over hemel en hel, die toch onmogelijk bestaan kunnen, want dan zou er ook een musschen- en meerkollenhemel moeten zijn; over occultisme, groene stralen, harmonie der seferen...

in 't kort, zij levert een poespas van bedenksels en woorden, waarmede je een half werelddeel naar het gekkenhuis kunt helpen.

Deze bundel bevat ook weer van die malligheden, welke ons zoo bezorgd maken over de bovenvliering van Marie Corelli. *Bruine Jan's Probleem* is een dissertatie van een gouddelver of veehoeder, over den hemel. Triomfantelijk laat Corelli hem verklaren dat er geen hemel is; wat zou hij er doen? Hij kent niemand, heeft nooit vrienden gehad! Wie zou hij daar ontmoeten? Waarom zou God zich om hem bekommeren meer dan om een insect of een ,,meerkol''? En een ijverige dominee, tot heimelijk genot van de schrijfster, weet geen antwoord op die vragen.

In *Wil, vriendelijk Licht, mij leiden* heeft een geleerde een geheimzinnigen groenen straal ontdekt, waarmede hij de andere wereld hoopt te verlichten en als hij in het donker dat ding laat schijnen, legt er zich een nog geheimzinniger straal van ,,wonderbaar wit licht'' over heen, zoodat het een kruis vormt en... ik weet niet meer, wat er dan gebeurt, maar het heele stukje is een occultistische openbaring, zooals sommige goochelaars die ook vertoonen.

Ik heb het boek in de kachel gelegd en 't verteerde gemakkelijk tot niets. Ik bedoel het papier, want wat er op stond was niets en kon niet minder worden. Dat is het laatste boek van Corelli dat ik heb gelezen; ik ben niet van plan mij door die Engelsche juffer voor den gek te laten houden.

Bovendien staat er nog een leelijke, onbehoorlijke geschiedenis in van een monnik. A. GIELEN.

Dinter (S.J. Joh. van). Herautjes. Schetsen. (Eerste Bundel). L. Th. van Dijk, Hillegom.

Dat is wel heel goed werk. Zoo eenvoudig als iedereen het meent te kunnen, terwijl in werkelijkheid maar weinigen er toe in staat zijn.

Ik heb van dezen blijden schrijver vroeger wel schetsjes gelezen met veel gedachtenpuntjes en zoogenaamd literaire versieringen. Dat was het proefwerk van den jeugdigen man, die zich zelf nog niet gevonden had, maar toch reeds hoop gaf dat hij eenmaal vinden zou.

En dat heeft hij gedaan.

Het is nu alles zoo innig en oprecht, zonder kunstjes en daarom zoo kunstvol, zonder zoeken naar mooiigheid en daarom juist zoo schoon.

Daar zijn van die fijne trekjes vol weldoenden humor en evenironisch soms, als in *Het klinkend Metaal*, waar de jongen, die novice zou willen worden, teleurgesteld zich voelt omdat er geen buitengewone dingen van hem zullen gevergd worden: over het water van een vijver loopen of bloemkool onderstboven in den grond zetten; als in *Gods Aalmoes* waar de provinciaal van Pater Clemens ,,er anders over dacht'' en diens talent maar gemoedelijk

„onder de donkerte der korenmaat" zou hebben verborgen gehouden, als God zelf niet een weinig zijn „toeval" had laten ingrijpen.

Ik hoop dat een volgende groep herautjes spoedig moge dagen en vrome en wijze lessen den lezers weer verkondigen.

A. GIELEN.

Eschstruth (Nataly von). Bruidegom en Bruid, 2e druk. W. Zwagers, Rotterdam.

Juffrouw Eschstruth is bepaald in de mode. Dit is reeds haar tweede roman en in herdruk liefst, die voor ons ligt. Het boek is opgedragen aan álle meisjes van 16 tot 60 jaar en het wordt bovendien nog als humoristisch aangeprezen.

Misschien schuilt een goed deel van den humor in het woord „meisjes", alsof getrouwden van beider geslacht het niet lezen mogen. In elk geval 't is een vroolijk, opgewekt verhaal, dat niet diep gaat en ook niet door waarschijnlijkheid uitschittert. De „comedy of errors" is aardig gevonden en zoo goed en kwaad als het kan, opgelost. Een gedeelte speelt in Holland, maar het kon evengoed Denemarken of Finland zijn. Alles gebeurt onder den oorlog doch men vreeze geen akeligheden. Er wordt evengoed geflirt, geminnekoosd, verloofd, getrouwd, gefuifd alsof de wereld niet in lichte laaie stond.

De uitgave is bijzonder netjes verzorgd, een geschikt cadeau, vooral aan meisjes, die dichter bij de 16 dan bij de 60 staan!

M. SLOOT.

Eschstruth (Nataly von). Beloonde Trouw. Bewerkt door Bsse L. J. van den Borch. D. Bolle, Rotterdam.

Nataly von Eschstruth heeft langzamerhand aan onze leesbibliotheken de plaats ingenomen, waarin Marlitt, Werner, Heimburg, zich bij een vorig geslacht verheugden. Maar Eschstruth is met haar tijd mee gegaan. Zij schrijft minder zwaar, minder stroef dan haar voorgangsters. Liefde en verliefdheid voeren ook in haar boeken den boventoon; deze liefde is echter steeds geoorloofd en wordt soms zwaar beproefd. Doch tenslotte komt alles terecht; „de trouw wordt beloond" en het gelukkige paar gaat blij den levensweg op, overtuigd dat hun beproevingen voorgoed geëindigd zijn.

Zooals men ziet: nog heel „ouderwetsch; want moderne romans beginnen juist na het trouwen. Inplaats dat, zooals bij Eschstruth, het doek valt onmiddellijk na de bruiloft of de verloving.

Dit verhaal speelt op het einde van den oorlog en men leeft een beetje — niet zoo heel veel — de ellenden mee door het Duitsche volk verduurd in die treurige nadagen. S.M.

France (Anatole). De Wraak der Goden (Les dieux ont soif). Vertaling van A. Moresco.

Het feit dat Querido de uitgever is, mag reeds gelden als eene waarschuwing. Hebben wij daarbij dan nog te doen met een schrijver als France, dan weet men vooruit wel, waaraan men zich heeft te houden. En inderdaad, het boek is walgelijk, en behoort thuis in de allengs beruchte serie *De Populaire Editie* (uitgaven voor het Gepeupel?) waarin ook de andere leelijkheden verschenen: De Hel, Kubinke, enz. R.

Hoogewerff (G. C.). Jacob Martens. Een Verhaal uit de Zestiende Eeuw. G. Callenbach, Nijkerk.

Als motto plaatst schrijver de woorden van Fruin op het titelblad: „een goede zaak wordt niet slecht, omdat sommige van hare voorstanders kwaad hebben bedreven; zij wordt reiner in onze oogen, naarmate zij zich scherper van het bedrijf der zoodanigen afscheidt.''

Deze woorden voorspellen reeds dat Hoogewerff niet alles wil goedpraten wat de Geuzen aan trouweloosheid en wreedheid hebben misdreven. En dat blijkt dan ook.

Meer dan eens spreekt hij zijn afkeur uit over de wreedheden tegenover geestelijken en weerlooze gevangenen, die geen andere misdaad hadden bedreven dan dat zij standvastig bleven in het katholieke geloof.

Op blz. 379 lezen wij: „en inmiddels was er den vorigen dag een duistere persoonlijkheid komen opdagen: Jan van Omal, een Luikerwaal, evenals Lumey en diens handlanger, een gewezen kannunnik, maar die de tucht der Roomsche Kerk slechts had verlaten, om zich over te geven aan de gemeenste uitspattingen, waaraan hij zich ook in den Briel schuldig maakte, een van die lage naturen, die een schande en een vloek zijn voor elke partij, bij wie zij zich aansluiten.'' Maar in het oog van den protestantschen schrijver zijn dit slechts vlekken „op den strijd der Nederlanders vóór de vrijheid en tegen vorstelijke tirannie en geloofsdwang''.

Van zijn standpunt zit de katholieke kerk vol afgoderij, superstitiën en onzuiverheid. Het behoeft wel niet uitdrukkelijk te worden verklaard, dat zulk een boek voor ons niet bruikbaar is.

A. GIELEN.

Metz-Koning (Marie). Verborgen Gronden. Scheltens & Giltay, Amsterdam.

J. de W. schreef in *Elzevier's M.* (Januari '22) over dit boek: „De titel „Verborgen Gronden'' rechtvaardigt al dadelijk zekere vermoedens. Geen opdracht ditmaal, doch een minder vluchtig

een ietwat geconsolideerd occultisme, dat voor zich zelf te spreken tracht. Een argeloos lezer zou dit alles voor schrijfsterfantazie of voor persoonlijke ervaringen en ontdekkingen kunnen houden, doch zij die met de leeringen der moderne theosofie eenigermate op de hoogte zijn, zien in dit werk geen manifestatie eener persoonlijkheid, maar eer een wereldsche, handige „verfilming" van wat meest geboden wordt in een hulsel van ernstige theorie en zwaar, „wetenschappelijk" proza.

...Haar vluchtige voortvarendheid speelt haar parten, zij toont zich een echte vrouw, die babbelen wil, en die niets beseft van den ernst en de verantwoordelijkheid welke zij zich zelf behoorde op te leggen. ...In dezen tijd waarin het dillettanten-occultisme welig bloeit, betreuren wij het zeer, onbeheerschte goederen te zien berusten bij een praatzieke vrouw."

Ja, Mevrouw Metz-Koning is onberekenbaar in haar bewonderingen en niet minder in haar averechtsche propaganda voor wat zij dan goed en schoon vindt. Niet lang geleden ontboezemde zij hare sympathie voor het warhoofd Rensburg, die in hare verbeelding als een geniale denker en kunstenaar staat. Minerva beware ons.

Dit theosophisch boek is voor ons natuurlijk een verboden boek. R.

Michaëlis (Karin). De groote Biecht. Roman vertaald door Alice van Nahuijs. Uitg. Van Holkema & Warendorf, A'dam.

Misschien herinnert men zich nog hoe eenige jaren terug Karin Michaëlis, een der knapste Deensche schrijfsters van onzen tijd, opzien baarde door haar boek „Das gefährliche Alter" waarin zij beweerde en trachtte aan te toonen, dat de vrouw van tusschen de 40 en 50 jaar, gehuwd of niet, tot allerlei dwaasheden in staat was en na een ingetogen jeugd en middelbaar leven, altijd moeite had zich zelf te beheerschen, zoo zij ten minste niet in uitspattingen van het ergste soort zichzelf brutaal „uitleefde". Omstandigheden beletten haar meestal dit uiterste te bereiken, maar de neiging, de lust was er steeds. Men nam het juffrouw of mevrouw Michaëlis zeer kwalijk dat zij deze waarheid of onwaarheid zoo onomwonden uitsprak en hierdoor een smet wierp op haar Zusters. Anderen gnuifden van haar bijna cynieke bekentenissen en verzekerden dat zij den spijker op den kop had geslagen.

Hoe 't zij, Karin sprak hier zeker niet van de kuische, reine, echt-christelijke vrouw, die zij waarschijnlijk niet eens het voorrecht had nader te leeren kennen, maar van de moderne, het product van een beschaving zonder God, een speelbal van haar ongebreidelde zinnen en noodlottige levensopvatting.

't Spreekt van zelf dat Karin Michaëlis na het lawaai-succès van haar roman, op dit thema voort bleef borduren en telkens weer dezelfde vrouw op de grens van dien ouderdom uitbeelde,

dorstend naar emotie, belust op sensatie van liefdesavonturen zonder eenig stuur of zedelijken teugel of godsdienstig gemoedsbezwaar, alleen handelend naar den indruk van het oogenblik.

In de groote Biecht (waarom die titel, want er wordt volstrekt niet in gebiecht ?), zien wij de niet meer jonge Benitta haar zilveren bruiloft vieren met haar eersten-gescheiden-man in gezelschap van een jong mensch, die dol verliefd op haar is en op wien zij meent het ook te zijn. Dan heeft zij nog haar groote passie, haar tweeden man, die dol van jalouzie, door haar verjaagd, ver weg vertoeft, maar met wien zij steeds in briefwisseling is.

Behalve deze drie mannen, hield zij er nog andere vrienden op na en een vriendin, gedè equilibreerd als zij, die zelfmoord heeft gepleegd. Hetzelfde lot ondergaat ook Benitta als zij geen weg meer weet met haar twee mannen en haar vriend, wien zij beloofde meer te zijn dan een vriendin. Silvio, man No. 2, over zee gekomen om de ontrouwe te dooden, vindt haar in de eenzaamheid bezig hem een liefdesbrief te schrijven. Verrukt laat hij den revolver vallen, sluit haar in de armen, maar zij ziet geen uitkomst. Over een klein uur zullen man No. 1 en de vriend verschijnen — wat hun allen voor te liegen? Een kort besluit. Zij vuurt en — treft goed! 't Verhaal is uit, maar men stelle zich het tooneel vóór: de drie mannen gegroept om het lijk der geliefde.

Het verhaal is mooi geschreven, heeft geestige dialogen, diepe psychologische beschouwingen, fraaie natuurbeschrijvingen en toch maakt het een droeven indruk: wat is de mensch, hoe hoog ontwikkeld ook — Benitta is schrijfster van zeer gewaagde romans — aan zichzelf en aan zijn instincten overgelaten? M. SLOOT.

Molenaar M. S. C. (M.). In koele Schaduw. Met een inleiding van Dr. H. W. E. Moller. Het Nederl. Boekhuis, Tilburg.

Het best geloof ik een denkbeeld te kunnen geven van dit innige boek als ik de eerste bladzijde hier gedeeltelijk den lezers voor leg:

OVER DE MOEDER.

Aan mijn Zuster.

Dat fluisterend mijn woord U toekome, want de herinnering aan de Moeder is als een paarse avond-bloem zoo teeder en zoo bang voor het licht. We dragen ze in de diepste donkerte van onze ziel. Opdat geen mensch het bemerke.

Want in geheimenis blijft het heilige het best bewaard en mede-deelzaamheid is in vele gevallen ontwijding.

Kom nu wel dicht naast mij: verstoor U niet, dat ik poog den voorrang te lichten, waarachter wij in het zuivere schrijn van onze hooge vereering de herinnering der Moeder bewaren.

Er blijft nog schaduw genoeg, mijn zuster.

Zoo is de toon van geheel dit boek: zacht en weldadig kalm als van een, die den vrede heeft gevonden en over alles spreken kan in zachte woorden.

Zijn smart is geworden tot stille berusting; en zijn stemming is vrede met God en zijn ziel en met alle creatuur.

Hij weet dat het een groote wijsheid is: „vroegtijdig het schoone dood-gaan te leeren".

Om het eeuwige bemint hij het tijdige: „de bloem, het blad en den vogel: en het veranderlijke seizoen voorspelt mij den onveranderlijken hemelschen zomer: ik zegen het korenveld en bid om wasdom over den wijnberg, omdat de aarde en het geschenk der aarde mij lief is om den hemel".

Daar klinkt uit deze bladzijden zoo berustend en devoot, zoo voldaan en toch verlangend, zoo vriendelijk weemoedig een toon als wij hooren in de stem van den wijzen Thomas van Kempen.

Maar men moet ze niet lezen, deze schetsen, gelijk dr. Moller waarschuwt, achter elkaar. Want ze moeten tijd hebben om door te dringen tot ons gemoed; zij geven schoonheid om langzaam en bedachtzaam te proeven en ons te brengen in de stemming die tot bedelend bidden noopt:

„Laat ons het kleine vergeten, oneindige Vader, en laat ons met rustigen hartslag door het leven gaan, uw wezen tegemoet en uw sterke schoonheid; alsmede recht in uw schoon gelaat zien, dat onder zijn vreedzame wimpers ons mateloos sterkt en verblijdt". A. GIELEN.

Philippe (Charles-Louis). Bubu van Montparnasse. Vertaald en ingeleid door Gerard van Eckeren.

Niettegenstaande de belachelijke verklaring van den inleider, dat dit boek wat zijn vizie op het leven betreft, zeer stelling wijst in de richting van het Verhevene (met een hoofdletter!), valt er niets anders voor een christen van te zeggen dan dat het een slecht boek is.

De schrijver zou hier vertellen „van de meest afschuwelijke consequenties van den staat van armoe". Dat wil zeggen: we vernemen hier het stichtelijke verhaal van „Bubu, den souteneur, die leeft van het geld, dat de kleine Bertha, het jonge, zwakke prostitueetje..., hem aanbrengt." Dat heeft hier echter niets te maken met „een consequentie van den staat van armoe".

Het gevalletje is verschenen in de serie „Moderne klassieken".

Daar mag wel een vraagteeken achter staan!

Zeker, P h i l i p p e is gelukkig dood sinds 1909, maar dat is nog niet voldoende om „klassiek" te zijn.

Door zijn werk zal hij het nooit worden, want afgezien van de scabreusheid zijner vertellingen voor de lichte wereld, schrijft hij een taal, die volgens het oordeel van bevoegde Franschen, ongeveer alles te wenschen over laat. A. G.

Reijneke van Stuwe (Jeanne). De Man in het Spel. Roman in 2 dln. L. J. Veen, Amsterdam.

Hiermede opent de vlugge en vruchtbare schrijfster een nieuwen

Cyclus: „Van Vrouwenleven", waarin zij het leven der vrouw van verschillende kanten wil belichten en hare psyche zal trachten te verklaren.

Van psychologisch verklaren of begrijpen is overigens in dit boek niet veel te bespeuren. Het is mondaine, het is hartstochtelijk en een boek van vele liefden en verliefdheden. De gelegenheid om de liefdens te schilderen in alle kleuren en schakeeringen, heeft de schrijfster zich zelve geschapen door te midden van een groep leeraressen en vrouwelijke leerlingen één onweerstaanbaren man te plaatsen, tot wien alle harten magnetisch getrokken worden.

En ten slotte trouwt hij het meisje, dat hém een lesje had willen geven door hem hopeloos verliefd te maken, en dat in haar eigen netten wordt gevangen.

Het vlot geschreven maar hoogst oppervlakkig verhaal is toch geen lectuur, die ik kan aanbevelen. R.

Seidler (Michael). Voorrecht. Een Roman van den Overgang. Jacob van Campen, Amsterdam.

Harold, de vierde Viscount Whern, werd in zijn eigen jachtgronden doodgeschoten door den broeder van een meisje, dat hij had verleid......

Michael, de vijfde Viscount Whern, pleegde zelfmoord uit wanhoop, na eenige jaren van vergeefsch verzet tegen de wandaden van een ouderen (en een jongeren) broeder......

Richard, de zesde Viscount Whern, verwikkeld in eene schuldige liefdesverhouding tot de vrouw zijns broeders, verkocht zijn voorvaderlijke bezitting, en ging buitenslands, wijl hij vreesde voor de toekomst en de bevrediging van hartstocht stelde boven zijne eer......

„Vol verbittering sprak ik reeds in deze of dergelijke bewoordingen de zinsneden uit, welke het slot zouden vormen eener geschiedenis van het geslacht Braden, die over 50 jaren wellicht een of ander ijverig geschiedschrijver zou gaan te boek stellen". (blz. 274.)

Aldus schrijft Richard Braden, de zesde Viscount Whern, wiens „persoonlijke levensgeschiedenis" (autobiografie) dit boek verondersteld wordt te zijn. —

Hij begint met de begrafenis van zijn vader Black Whern, den ruwen, eigenzinnigen edelman, en heeft gelegenheid bij deze plechtigheid de geheele familie aan ons voor te stellen. Harold, de opvolger, — een losbandige man, die veel schulden maakt, en na eenigen tijd wordt neergeschoten door een eenvoudigen jongen, die de eer van zijn zuster wreekt.

Dan Michael, de onhandelbare, hooghartige, die straks zal trachten de eer der familie te redden. Maar het word hem te zwaar en wanhopig jaagt hij zich een kogel door het hoofd. De zrue Mary is een aanstellerige communiste; de mooie, maar licht-

zinnige Monica heult met den vijand gedurende den oorlog, zonder goed te weten wat zij doet. Maar zij maakt het haar broeder onmogelijk zijn hooge betrekking in 's lands bestuur te houden. En vervolgens de smart: dat zijn broeder Richard zijne Barbara liefheeft. Het is hem te veel om te dragen en hij gaat heen uit het leven.

En dan blijft Richard. Hij ziet al spoedig dat Whern niet meer te redden is. Hij moet verkoopen aan een oorlogswinstmaker. Richard Whern wordt Richard Braden en hij trouwt de weduwe van zijn overleden broeder.

Een moedeloos verhaal dat vaak cynisch wordt. Ofschoon de toestanden, welke beschreven worden, allesbehalve gaaf zijn, viert de schrijver toch nergens zijn lusten uit in naturalistische voorstellingen. De liefde tusschen Richard en Barbara wordt door krachtige zelfbeheersching bedwongen, niet het minst door de wijze houding van Barbara.

Volwassen lezeis zal dit verhaal niet schaden.

Swift (Jonathan). Gulliver's reizen, vertaald naar de nieuwe uitgave van Padraic Collin. Geillustreerd door Willy Pogàny. W. J. Thieme & Cie., Zutphen.

Een prachtig uitgevoerde heruitgaaf van Swift's beroemde werken. Te mooi, zou men haast zeggen, voor een kinderboek. De illustraties van Pogàny, een Hongaar, oftewel het pseudoniem van een landgenoot, zijn gewoonweg schitterend. Behalve de fraaie teekeningen tusschen den text zijn er nog vele platen in kleurendruk bij, die zoowel door teekening als coloriet verre boven het gewone staan.

Wat den text betreft, zoo betreuren wij, dat de vertaler zich niet beslister zijn standpunt koos: Voor kinderen of volwassenen! 't Is bekend dat *Gulliver's Reizen* niet van Swift's fantaisie alleen de voortbrengselen zijn, maar dat het den deken van St. Patrics in Dublin vooral te doen was, scherpe critiek uit te oefenen op politieke en moreele toestanden van zijn tijd in Engeland. Deze zijn natuurlijk allesbehalve geschikt voor kinderen en men gaf tot nu toe hun een gezuiverde uitgaaf van dit overigens voor hen zoo aantrekkelijke werk. Deze vertaler echter liet wel het een en ander wegvallen, dat voor kinderen niet toelaatbaar was, maar toch niet genoeg om het tot een kinderboek te maken; terwijl daarentegen de grooten juist de scherpe satyre van Gulliver's sprookjes hun aandacht schenken.

Zoo is dit boek vleesch noch visch, hetgeen zeer jammer is, daar het ouders en opvoeders tot voorbehoud dwingt, bij het schenken dezer prachtuitgave aan de hun toevertrouwde jeugd.

De vertaler heeft het boek voorzien met een zeer goede inleiding, en in het kort Swift's leven en werken behandeld. Hij was een zonderling, lastig man; geen Ier, hoewel in Ierland geboren en

ofschoon hij Engeland als woonplaats verkoos toch vol sympathie voor het ongelukkige volk en vol verontwaardiging over de schandelijke wijze waarop het verdrukt werd. Hij is een der eerste voorvechters geweest van het vrije Ierland. Hij wierp zich op als den kampioen van het Iersche volk, dat nu juist in onze dagen eindelijk vrijheid zal verkrijgen. Zijn levenswijze tusschen zijn twee vereersters Stella en Vanessa was ook — op zijn zachtst genoemd — zeer vreemd; na den dood der beide vriendinnen omsluierde de groote geest zich langzamerhand en eindigde in volslagen duisternis.

Geen boek, zegt de inleider, is zoo fortuinlijk geweest als *Gulliver's Reizen*. Het is de wereld ingegaan en de wereld heeft het als iets van zichzelf opgenomen, het heeft zijn intrede in de kinderkamer gedaan en de kinderkamer heeft het dezelfde onsterfelijkheid als die van „Jack en de boonestaak" bezorgd. Het is door kinderen gelezen als een wonderverhaal en door staatslieden in ballingschap als een soort geheime geschiedenis.

De reizen zijn, als dikwijls te voren, omgezet tot een verhaal voor kinderen...... Maar niet, vóór dat zij zoo oud zijn als Sara, hertogin van Marlborough, behoeven zij te begrijpen, wat deze dame bedoelde, toen zij zeide: „Zeg hem dat het de meest nauwkeurige beschrijving van koningen, ministers, bisschoppen en gerechtshoven is, die met mogelijkheid geschreven kan worden.

M. Sloot.

FRANSCH.

Cazin (Paul). Décadi ou la pieuse Enfance. Plon, Paris.

Goed en geestig. Voor iedereen. Ouders zullen niet zonder voordeel de ontwikkeling van deze kinderziel bestudeeren.

Chardonne (Jacques). l'Epithalame. Stock, Paris.

Een zeer langdradige minutieuse beschrijving van een paar, dat met liefde is gehuwd en nu, ofschoon ze elkaar liefhebben, elkaar niet meer begrijpen, terwijl er geen enkele reden is, die deze verwijdering verklaart. Het boek is naturalistisch en daarom voorbehouden.

Daudet (Léon). l'Entremetteuse.

De schrijver is katholiek, maar het boek is helaas slecht. Eene dame, die voor koppelaarster speelt en, zonder dat zij het weet, haar toekomstige schoondochter op het punt staat te verkwanselen aan een ouden deugniet. Zij komt tot inkeer, terwijl de zoon zijn moeder ontvlucht en den verleider doodt. Slecht!

Daudet (Lucien). Les Yeux neufs. Flammarion, Paris.

Lucien, die nu toch zoo langzaam naar de veertig gaat (hij is

de zoon van Alphonse, den bekenden schrijver van *Tartarin* enz.) heeft kans gezien zijne herinneringen uit de eerste zeven levensjaren weer op te diepen. Wie ziet er kans toe hem zoo iets na te doen? In elk geval, het boek is vrij aardig, en wie lust heeft kan er zich aan vergasten.

Decaen (A). Miss Loker et consorts. Plon, Paris.

Het verhaal op zich zelf is onbeteekenend, maar zoo levendig en natuurlijk voorgedragen, dat men daarom alleen het wenscht te lezen. Er valt niets op af te dingen.

Foville (Jean de). l'Ennemie de l'Amour. Plon, Paris.

De schrijver veroordeelt wel de valsche liefde (echtbreuk), maar hij is zoo hartstochtelijk en warm in zijn schilderingen dat iedereen zeer voorzichtig moet zijn met dit boek.

Gilbert (M). Celle qui s'en va. Ferenczi, Paris.

Eene vrouw ontvlucht de echtelijke woning en eene vriendin neemt de zorg op zich voor de hulpelooze kinderen en het huis van den verlaten man.

De schuldige keert terug na 12 jaren, maar wordt zoo naijverig als zij bemerkt, welk eene plaats de trouwe verzorgster zich gewonnen heeft in het hart der kinderen, dat zij zich voelt als een vreemde en andermaal verdwijnt.

Het boek is niet verkeerd, maar alleen voor geestelijk volwassenen geschikt.

Lavedan (Henri). Le Chemin du Salut. I. Irène Olette, II Gaudias. Plon, Paris.

Lang en breed verhaal in twee deelen, waarin de schoone en deugdzame Irène en de slechte dokter Gaudias een hoofdrol vervullen.

Ernst en kortswijl wisselen elkaar af en het is, alles saamgenomen een smakelijk boek.

Maran (René). Batouala, roman nègre.

Behalve Congoleesch is deze roman bloederig, zwoel en zéér realistisch in de beschrijving van sexueele handelingen.

Martel (T). Ce que Coûtent les Rêves.

Een goed boek voor communistische idealisten. Rousset was een nobel man, een idealist met hooge princiepen en verlangen naar sociale hervormingen.

Hij is rentmeester op een kasteel en de jonge freule bewondert hem zoo oprecht, dat zij ook zijn leerstellingen (van Rousseau)

gaat aanhangen. De fransche revolutie breekt uit. De oude kasteelheer is een der eerste slachtoffers. Zijn dochter huwt den rentmeester, die lid is geworden van de conventie, en zijn droomen hoopt te verwezelijken. Maar hij wil verbetering brengen door recht en beleid, hetgeen de andere heeren tegenstaat, die hem dan ook al spoedig op het schavot brengen.

Ieder kan dit boek lezen.

Paradowska (M). Hors du Foyer. Renaiss. du Livre, Paris.

Mevrouw Paradowska (zij is eene française, genaamd Gachet) bestudeerde, na haar huwelijk met een Pool, de Galicische zeden en gewoonten ter plaatse.

Wij danken daaraan verschillende goede romans: Demoiselle Micia, Marylka, Pour Noémi, e.a. —.

Hors du Foyer is een herdruk. Tragische geschiedenis van een Russische studente, die in anarchistische kringen geraakt en haar leven verwoest. Voor volwassenen.

Variot (Jean). l'Effigie de César. Renaiss. du Livre, Paris.

Er is niets op dat boek te zeggen, behalve dat het uitermate zonderling is. Het is alsof het succes van Benoît (l'Atlantide) den schrijver heeft verlokt om het ook eens op die manier te beproeven.

Wie houden van deze nieuwe mode, vinden hier iets van hun gading.

DUITSCH.

Ehrhardt (Paul). Die letzte Macht, Eine Utopie. Drei-Masken-Verlag, München.

Eene Utopie is inderdaad deze gemeenschap op een der Azoren-eilanden. De schrijver vindt van alles uit om het den menschen zoo „bequemlich'' mogelijk te maken en gelukkiger dan zoovele Alchimisten ontdekt hij de kunst om goud te maken. Wel bekome het hem.

Een echte Utopie, een droom die nimmer verwezenlijkt zal worden, want de schrijver verwacht zijn heil te uitsluitend van de volmaking der techniek en het meesterschap over de materie. Het boek laat zich bij gedeelten prettig lezen, maar is gedeeltelijk toch ook ontegenzeggelijk taai.

Federer (Heirich). Spitzbube über Spitzbube. Grote, Berlin.

Een boek van Federer is altijd waard te worden gelezen, en indien het een weinig tegenvalt dan komt het, omdat van dezen schrijver zooveel verwacht wordt.

Wat hij ons thans biedt is héél goed, maar niet zoo superieur

als zijn vroeger werk. Komt dat misschien omdat hij ons terugbrengt naar de 15e eeuw, waar wij ons toch altijd een weinig ongewoon gevoelen, al vinden wij er ook terug het eeuwig-menschelijke? Toch staat dit boek nog op een eereplaats onder de verschijningen van den dag en is een staal van goede, eerlijke kunst.

Herwig (Franz). Das Begräbnis des Hasses Eine Ostmärkische Erzählung. Herder, Freiburg.

Het boek heeft eene str kking, welke ongetwijfeld voor Duitschers belangrijker is dan voor een vreemdeling.

In zooverre het echter laat uitkomen dat menschen, die zoo vaak vijandig tegenover elkaar staan, tot welzijn beider partijen eigenlijk op elkaar zijn aangewezen, kan het toch ook buiten Duitschland eene heilzame gedachte verspreiden. Voor iedereen.

Hinrichs (Aug.). Der Wanderer ohne Weg. Quelle & Meyer, Leipzig.

„Der Wanderer" vertelt zelf hoe hij gezocht heeft en gedwaald, dreigde te verongelukken in zingenot, maar eindelijk zwervensmoede den aangewezen weg volgt en zijn levensgeluk vindt.

Het is een oprecht boek, vrij van gezochtheid in vorm of inhoud, ernstig maar niet zwaarmoedig en voor groote menschen gezonde lectuur.

Rademaker (Franziska). Das Ave der Heimat. Roman aus Kevelaer. Butzon & Bercker, Kevelaer.

Een verbazend mooi boek, dat wij al eer hadden moeten aankondigen.

Wij voelen vrij veel bewondering voor vorm en inhoud en het dialect dat er doorheen loopt, is voor elken Nederlander zoo licht verstaanbaar, dat hij zich daardoor niet behoeft te laten afschrikken om zelf te onderzoeken,of hij niet dezelfde vreugde als wij ondervonden, zal beleven van dit boek. Eenige kleine aanmerkingen zullen wij maar voor ons houden. G. Mosmans Zoon te 's Hertogenbosch heeft het depot voor Holland.

VARIA.

Flaubert. Dat F l a u b e r t heeft geschreven het mystiek-philosophische *La Tentation de Saint Antoine*, is natuurlijk onze meeste lezers bekend.

Minder bekend is waarschijnlijk wat dr. P. Valkhoff onlangs mededeelde op de maandvergadering der Maatsch. van Nederl. Letterk.

La Tentation bestaat in drie verschillende bewerkingen, waarvan bijna alleen de laatste, door den schrijver zelf in 1877 gepubliceerd, hier te lande bekend is. De beide andere hield Flaubert terug en zij werden eerst 30 jaren na zijn dood in het licht gegeven.

In de groote Conard-editie staan de drie bewerkingen naast elkaar.

Zijne vrienden hadden Flaubert aangeraden het eerste manuscript te verbranden, hetgeen hij echter niet deed.

Daarna schrapte hij veel van het overdadige, maar kwam toch niet tot eene uitgave, omdat het proces, waarin hij gewikkeld was wegens zijne roman *Madame Bovary*, hem voor nieuwe gerechtelijke vervolging deed vreezen.

De laatste bewerking getuigt van veranderd wetenschappelijk inzicht, en van grooter scepticisme en pessimisme. De stijl is van een marmeren vastheid geworden, maar heeft zijn welluidend rhythme behouden. — „Overal in de drie werken vinden we Flaubert zelf terug, de verschillende perioden van zijn leven". —

Maxim Gorky. In de Engelsche Tijdschriften en weekbladen van einde November verschijnt een oproep van Maxim Gorky, waarin hij aanspoort tot ondersteuning van de Russische intellectueelen, die in gevaar zijn van honger om te komen.

Hij zegt dat de Russische wetenschappers in de jaren, dat hun land door boeven werd geregeerd, die heel Europa niet in staat schijnt aan de galg te hangen, waar zij behooren te zijn, gewerkt hebben in het belang der wetenschap en in manuscript zooveel geleerde werken gereed liggen, dat deze naar zijn schatting, wel 20.000 bladzijden druks beslaan.

Hij vraagt: of Engeland en Amerika niet een fonds zouden kunnen stichten om deze werken uit te geven. „This would enrich the world by a considerable amount of new works in all branches of Science.

Bekroonde Roman. De H. Post loofde indertijd een prijs uit van 3000 gulden voor een roman. Geen der ingezonden handschriften voldeed aan de gestelde eischen en de H. P., stelde toen de uitgeloofde som ter beschikking van de Mij. der Ned. Letterk., om daaruit toe te wijzen drie jaarlijksche prijzen van f 1000 voor den naar haar oordeel besten roman van dat jaar, geschreven door iemand, niet ouder dan 35 jaren.

De M. d. N. L. heeft voor dit jaar den prijs toegekend aan *Het Schamele Deel* van Mej. E. Zernicke.

Shakespeare. George Greenwood ontneemt alle illusie aan hen, die meenden dat „William Shakspere of Stratford" boeken had nagelaten met zijn naam als eigenaar.

Hij heeft een brief van Edward Maunde Thompson, een der beste paleographen, in zijn bezit, die de handteekening in „Florio's

Montaigne" een besliste vervalsching (undoubted forgery) noemt en vroeger reeds schreef in „Shakespeare England" (Vol. I, p. 308), dat de handteekening W^m^. Sh^e^., in een uitgave van Ovidius' Metamorphosen, eveneens valsch is.

Kunst of Wetenschap? Toen ik jong was leed hier in Engeland de litteraire kritiek en die der andere kunstuitingen aan eene inbeelding, die men noemde, kunst om de kunst. Thans loopt zij gevaar te gaan lijden aan een nog veel zottere inbeelding, die men zou kunnen noemen: wetenschap om de wetenschap... De nieuwe romanschrijver heeft de neiging om heelemaal geen romanschrijver te zijn... Veeleer zal hij er prat op gaan een psycholoog te zijn of in zeer ernstige gevallen zelfs een psycho-analist. Nu heb ik met mijn critiek van dat soort wetenschappelijke romans deze moeielijkheid, dat naar mijn overtuiging er in het fictieve veel meer waarheid schuilt dan in het wetenschappelijke... Lees de meesterwerken der verbeelding van het verleden, en gij zult zien, dat slechts hun redelijke, vooruitstrevende en wetenschappelijke gedeelten onleesbaar zijn. Niet de oude, doch de nieuwe dingen zijn muf.

Boeken. In *The Publishers Circular* lezen wij: „De Productie van boeken neemt steeds toe, en hun kwaliteit neemt steeds af. De nieuwe boeken nemen steeds meer in aantal toe; zij zijn over het algemeen beter gedrukt, op beter papier dan vijftig jaar geleden; doch wat betreft inhoud, stijl, compositie, zijn zij, op enkele schitterende uitzonderingen na, in alle opzichten minder. Wij hebben ons niet bezig te houden met de oorzaken van deze degeneratie, welke slechts één uiting is van de geheele daling van den algemeenen smaak. Het is voldoende het feit te constateeren en zijn uitwerking op den boekhandel te onderzoeken. — Het is opmerkelijk dat hoewel het meerendeel der auteurs minderwaardige boeken schrijft, het meerendeel der lezers daarop niet schijnt te letten. De vraag naar nieuwe boeken, in het bijzonder naar nieuwe romans, overtreft het aanbod. De meesten lezen liever een nieuw verschenen boek, zij het ook slecht, dan een van ouder datum, zij het ook goed. Sentimenteele en sensationeele verhalen, welke op geen hooger peil dan de penny-verhalen van twintig jaar geleden staan, worden tegenwoordig verkocht voor 7, 8 en 9 shilling. De toestand is dus deze: het lezend publiek heeft opgehouden minderwaardigheid af te keuren, of naar uitmuntendheid te vragen".

Daar zit waarheid in deze klacht, maar ook overdrijving. Een groot deel van lezers en vooral lezeressen vroeg steeds meer naar de nieuwheid dan naar de uitmuntendheid van een boek. In hun oogen was eene bibliotheek, die het allerlaatst verschenen prulletje nog niet bevatte, maar overigens een rijke keuze bood

aan al wat waard was te worden gelezen, niet op de hoogte van den tijd! Dat is dus geen ontdekking.

Wél is het gehalte der koopers veranderd en met hen natuurlijk ook de vraag naar *boeken*, betere of minderwaardige boeken. De fortuinen hebben zich verplaatst en veel geld is vaak in handen van menschen, die bitter weinig beschaving en ontwikkeling bezitten. Zij zijn zoo plotseling, door een gril der Fortuin, van de keuken overgebracht in het salon dat zij hun smaak en manieren niet hebben kunnen veranderen. Daar zal minstens één generatie over heen moeten gaan. De lectuur die zij vragen, mag gerust duur zijn, maar zij moet ook op hun begrip en gevoel, die niet zoo heel fijn zijn, berekend wezen: in een of ander opzicht prikkellectuur.

Jammer dat de *Circular*, na geconstateerd te hebben dat het tegenwoordige publiek minder veeleischend maar grooter is, kan besluiten met den volgenden raad: „Laat de boekhandelaars hun verkoopen wat zij noodig hebben; als man van smaak moge hij dat betreuren, doch als handelaar dient hij tevreden te zijn met den ruil". Vele boekhandelaars hebben ten onzent dezen raad reeds opgevolgd en eenige uitgevers schijnen bereid dat minderwaardige te produceeren. En zoo krijgen wij in het boekenbedrijf de verkoopers van verderfelijk voedsel voor geest en ziel.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

Dat anderen meestal beter op de hoogte van je zaken zijn dan jezelf, is een ontegensprekelijk feit. Een aardig staaltje van deze waarheid vond ik toevallig in een bericht in het weekblad *Oost en West* onder den titel *Een vorstenlandsch sterfgeval*, naar aanleiding van het overlijden van den heer H. Dezentjé, directeur der Cultuur Mij. Djoengkaré. Dit bericht is overgenomen uit het *Nieuws v. d. Dag van Indie*, waaraan de redactie van dit blad de volgende beschouwing vastknoopt:

Er loopen over de uitgebreide familie der Dezentjé's en hare geschiedenis allerlei verhalen, waarvan een goed deel berust op fantasie. Herhaaldelijk inspireerde zij de pennen van schrijfsters en schrijvers, die geboeid werden door het waas van romantiek, dat over de afkomst dezer Vorstenlandsche familie lag.

In Indische romans vindt de *Insider* brokken uit de Dezentjé-

historie terug, zonder voldoende aanduiding echter om ook den leek op het juiste spoor te brengen.

Mej. van Sloot (sic!) een Indische — te Semarang geboren — later onder den schuilnaam Melati van Java, eene bekende schrijfster van Indische romans, putte uit het leven der Dezentjé's de stof voor haar in 1886 verschenen roman *Hermelijn*. Het was eene Hollandsche dame, die huwde met een der zoons van Tinus Dezentjé, den uit den Java-oorlog vermaarden en thans nog bij een ieder als „de groote Tinus" bekenden partijganger uit dien langdurigen krijg: deze dame werd door de Schr. als Hermelijn bij den lezer geintroduceerd, terwijl een der Indische familieleden als Corona is aangeduid.

Ook Augusta de Wit behandelt volgens het N. v. d. Dag, in *Natuur en Menschen in Indie* deze familie, doch zij heeft zich zelfs niet de moeite gegeven om behoorlijk te informeeren en schrijft er maar op los. Dan wordt zij op vele onjuistheden in haar beweringen gewezen.

In hoeverre Aug. de Wit zich tegenover de familie Dezentjé heeft vergrepen, kan ik natuurlijk niet nagaan en ook niet hoeveel zij aan hun geschiedenis te danken heeft.

Van mij zelf kan ik alleen getuigen, dat ik deze familie nauwelijks bij naam heb gekend, dat de lotgevallen van den grooten Tinus mij geheel onbekend waren en dat dus mijn *Hermelijn* volstrekt niets met de Dezentjé's te maken heeft, en dus ook niet door hen geinspireerd is, zooals de N. v. d. Dag schrijver met zooveel stelligheid beweert.

MARIE SLOOT.
(MELATI VAN JAVA.)

DE LAATSTE LICHTING.

In overleg met het Hoofdbestuur van den Bond van R. K. Openbare Leeszalen en Boekerijen zullen wij in deze rubriek zoo spoedig mogelijk korte mededeelingen opnemen omtrent aard, strekking en inhoud der nieuwste boeken (vooral romans e.d.).

Wij begrijpen dat vlugge inlichting voor leiders van Bibliotheek en Boekhandel van groot belang kan zijn. Maar dan moet worden gewerkt met bekwamen spoed en veler bijstand.

Daarom verzoeken wij alle belanghebbenden ons behulpzaam te willen zijn en, waar zij zich in de gelegenheid mochten bevinden: ons spoedig van eene uitgave te verwittigen (b.v. bij het aanbieden van reis-exemplaren), dat vooral niet na te laten.

Deze rubriek moet met vereende krachten worden opgebouwd en wij houden ons dringend aanbevolen voor alle aanmerkingen en voorstellen, die tot verbetering kunnen leiden. Er is werkelijk geen gevaar dat wij behoorlijke en welwillende kritiek niet dankbaar ter harte zouden nemen.

Het karakter van ons Maandschrift blijft echter gehandhaafd. Wij hebben het gemaakt tot een tijdschrift, dat in alle kringen wordt gelezen, en zullen ons eigen werk niet gaan vernielen door er een soort van beredeneerden maandelijkschen catalogus van te maken, die slechts voor een paar dozijn menschen in den lande mogelijk van nut kan zijn, maar door duizenden lezers als ongenietbaar zou worden afgewezen.

Assche (Piet van). De Doode en de Wulpsche Vrouw. Em. Querido, Amsterdam.

Zonder eenig voorbehoud af te keuren.

Barbusse (Henri). Het Mes tusschen de Tanden. Em. Querido, Amsterdam.

Een hartstochtelijk pleidooi voor geweld en revolutie, dat het geweld der anderen om de orde te handhaven verfoeit en daardoor zichzelf veroordeelt als inconsequent. Een anarchistisch propaganda-geschrift, dat wij niet mogen verspreiden.

Bonsels (Waldemar). Het Anjekind. Een vertaling. Uit het Duitsch vertaald door Johanna Groneman.

Dit boek is te veroordeelen om religieuze en moreele redenen. De schrijver is pantheist en met de zedelijkheid neemt hij het zoo nauw niet.

Bredero (G. A.). Volledige Werken. Met inleiding, ophelderingen en aanteekeningen van dr. J. A. N. Knuttel.

De stukken van Iste deel zijn verschenen. De kluchten, welke daarin voorkomen, vooral „de Molenaar" behooren tot de pornografische lectuur. Van II is nu het Iste stuk: „Lucelle" verschenen, dat behoorlijker is (zeker als men rekening houdt met den tijd van onstaan) maar toch ook nog streng moet worden voorbehouden.

Caine (Hall). De stem van het Geweten. Vertaald door G. W. Elberts, 1e en 2e dr. A. Sijthoff, Leiden.

Het boek dat handelt over de wroeging van een, die in een oogenblik van opwinding gezondigd heeft met een meisje, daardoor zijn andere en betere liefde voelt bedreigd, is alleen lectuur voor volwassenen.

Cervantes de Saavedra (Miguel). De Historie van Grisóstomo en Marcella. Uit het Spaans door Eug. de Bock. Houtsneden van Jozef Cantré. De Sikkel, Antwerpen.— Van Loghem, Slaterus, Arnhem.

Vooral om de eigenaardige houtsneden, is het hier te doen. Tekst volmaakt onschuldig. Het boek, in weinig exemplaren gedrukt, zal later door bibliophilen worden gezocht.

Dam (Jules van). Onder Hypnose. Phantastische Verhalen van Ongekende machten.

Onder deze verzamelnaam is verschenen I: Een Schrikwekkende Misdaad. Spoorweglectuur. Niet aanbevolen.

Eckeren (Gerard van). De late Dorst. Em. Querido, Amsterdam.

Eene vrouw, die niet zoo jong meer is, verlangt naar het huwelijk en zoekt het. Ze wordt afgewezen en haar toekomst-droom is voorgoed vernietigd. Geen aanmerking te maken.

Elsschot (W.). De Verlossing. Van Dishoeck, Bussum.

Van een monsterachtige bruut, die zijn vrouw als een beest behandelt, zijn medemenschen uitbuit en als laatste genot den pastoor aan zijn sterfbed roept om hem dood te schieten. Stuitend en degenereerend.

Ivans (J. van Schevichaven). De Dubbelganger. Uit het leven van Geoffrey Gill. A. W. Bruna, Utrecht.

Het boek is zeer goed bruikbaar, maar het is geen boek voor de jeugd.

Koenen (Marie). Het Koninkje. Paul Brand, Bussum.

Voor iedereen geschikt.

Lemonnier (Camille). Het ventje van Onze-lieven-Heer. Naverteld door Antoon Thiry. Met houtsneden van Jozef Cantré. Van Loghum, Slaterus, Arnhem.

Het is vooral te doen om de houtsneden, zou ik denken. De tekst is zeer oneerbiedig. Men wete alvast: Lemonnier is een Belgische schrijver, overleden 1913. Hij verdedigt de instincten der vrije natuur tegen het christendom. Werd eenige malen gerechtelijk vervolgd wegens pornografie.

Moens (Wies). Opgangen. Houtsneden van Jozef Cantré. De Sikkel, Antwerpen. — Van Loghum, Slaterus, Arnhem.

Impressionisme in verzen en houtsneden. Door de verzen loopt wat erotiek. Overigens weinig kans, zin en beteekenis te vatten. „Lichte akrobaten zijn onze ideeën over de wereld! Zweefrek-gymnast, bont als een paradijsvogel, hij waagt de sprong: topaas tjoepende uit de ring!"—? — Als document van de geestelijke aberratie van deze tijden heeft het later waarschijnlijk waarde.

Moresco-Brants (Christine). Het Kornalijnen Halssnoer. Em. Querido, Amsterdam.

„Een waar babbel-boek" heeft men het genoemd. Het is onuitstaanbaar met zijn rookende en mal-doende meisjes.

Ogier (Gulliam). De Gulsigheydt. Herdrukt, ingeleid en aangeteekend door Dr. Willem van Eeghem en versierd met Houtsneden door Henri van Straten. De Sikkel, Antwerpen. — Van Loghum, Slaterus, Arnhem.

Inleiding en aanteekeningen zeer belangrijk voor studenten in de Letteren. Mooie houtsneden. De klucht (1839 te Antwerpen opgevoerd) zit te vol „mansdolheid" om ze niet voorbehouden te achten voor wie geen reden tot lezen heeft.

Raalte (Frits van). Kinderen en Menschen. Jacob van Campen, Amsterdam.

Om zijn eigenaardige paedagogische inzichten te verwerpen.

Sas (Henri 't). Het vroolijke Panopticum. Humoristische roman. Boekdrukkerij „Helmond", Helmond.

Voor iedereen. Meer grappig dan humoristisch.

Schmitz (Marie). Marietje. Mij. voor G. en G. Lectuur, A'dam.

Het is geen kinderboek, maar een boek over een kind voor groote menschen.

Timmermans (Felix). Karel en Elegast. In proza naverteld. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De oude bekende legende in sappig proza. Goed.

Wickstrom (Victor H.). Uit het Dagboek van een Rampzalige vrouw (Een Moderne Historie). Met een inleiding van H. Pierson. 2e druk. Hollandia, Baarn.

Ds. Pierson schrijft: „het kan de oogen doen opengaan voor de ontzettende gevaren, waaraan een jonge vrouw blootstaat door de ontucht van mannen". Dat kan, maar het kan ook een heel ander effect hebben. Men heeft ook gezegd van dit boek dat het leert: „wat jonge meisjes en jonge mannen vóór het huwelijk moeten weten". Voor jonge meisjes en jonge mannen achten wij het boek echter geheel ongeschikt.

CORRESPONDENTIE.

— Daar mijn driestarretje in het Octobernummer (1921) door een enkele niet schijnt verstaan te worden in den zin, dien ik bedoelde, herhaal ik nog eens uitdrukkelijk: dat ik al het zakelijke in mijn oordeel over de kritiek van den heer Zwanikken handhaaf, maar als ongeschreven wensch te beschouwen wat zijn persoon en bedoeling in minder gunstig daglicht kon plaatsen.

A. Gielen.

L. S. te U. Hierbij de woorden, die voor U het „Sesam" zullen zijn. Bewaar die en herinner mij er aan: B.B.V. — D.P.V. — I.H.A. Later meer. A. Gielen.

L. W. te H. Boeken van Christina Roy kunt U niet opnemen. Ze zijn specifiek protestantsch. Soms ook wordt door haar het Catholicisme direct aangevallen.

L. Br. te O. *Anna Karenine* van Tolstoi kan een normaal aangelegd mensch gerust lezen. Zeker, er is sprake van echtbreuk en zelfmoord, maar er komt in het boek geen enkele aanstootelijke bladzijde. Een boek is niet slecht omdat er in gesproken wordt over slechte daden der menschen. Wij zullen waarschijnlijk spoedig een artikeltje wijden aan dezen roman. Met *Madame Bovary* kunt U *Anna Karenine* niet vergelijken. De franschman is realistisch, beschrijft tot in de fijnste bizonderheden het bedrijven der zonde, waardoor hij zeer gemakkelijk de verbeelding van dezen of genen lezer kan bezoedelen. Bovendien *Madame Bovary* is verboden.

J. de Cl. te R. Ik kan U niet voldoende inlichten over de echtheid der *Gedenkschriften* van Keizerin Eugenie. Ik herinner mij dat in den Gulden Winckel daarover heftig gestreden is en de uitgever Sythoff te Leiden opkwam voor de echtheid. Of er later nog meer daarover is geschreven of bewezen weet ik niet.
Toevallig las ik dezer dagen in *Die Bücherwelt* de aankondiging van *Memoiren der Kaiserin Eugenie* door graaf Fleury (Brockhaus, Leipzig).
Generaal Fleury was opgegroeid met den zoon van Keizerin Eugenie en is haar altijd trouw gebleven. Hij beschikt over veel documenten, brieven van het keizerpaar en zijn eigen herinneringen.
Eigenaardig is het dat het boek in het Fransch, zooals de uitgever den recensent mededeelde, nog niet is verschenen, maar wel in het Engelsch.

C. G. te N. Het is belachelijk en hoogst onverstandig de *Ideën* en *Woutertje Pieterse* van Multatuli in de bibliotheek voor H.B.S.-jongens te plaatsen. In den door U gezonden catalogus staan nog meer boeken, die er absoluut niet behooren te zijn. Zoo b.v. sommige werken van de beide Limburg Brouwer's.

L. Gr. te L. *Een Mei van Vroomheid* is een fijn, dichterlijk verhaal van Maurits Sabbe. Het verscheen, al jaren geleden, bij Paul Brand te Bussum.

Dr. H. te ?. Zoudt U de geheele zaak niet beschouwen als een fictie? Het is niet moeielijk aan te toonen dat U dan zeker het dichtst bij de waarheid is. Van het gevraagde wordt U overigens gaarne inzage verleend.

Erratum. Boekenschouw, XV, 8, 15 Dec. 1921, blz. 296 werd abusievelijk vermeld Dr. Sassen, O.P. — De schrijver der bijdrage in „Omaggio dell' Olanda" (en in het geresumeerde Gids-artikel stond het zonder fout) is Dr. Ferd. Sassen van Rolduc.

EEN GOUDEN FEEST.

De nijvere bezitters van diploma werkloosheid hadden hun behoorlijk weekgeld opgestreken en hun taak van zorgvuldig niets-doen volbracht. En de straten achter het Concertgebouw lagen te glimmen als ijsbanen in het druilende licht der lantaarns.

Schuifelend en glijdend sukkelde ik voort, verwenschend de democratische epidemie, die zulke toestanden heeft mogelijk gemaakt, en dan weer zegenend de omstandigheden, welke deze voorproef mij opdrongen.

Want ik zou straks op nog gladder ijs komen te staan. Voor het eerst in mijn leven ging ik ,,interviewen'' en had mij voor dit bedrijf goed uitgerust. In mijn borstzak droeg ik een ,,Stenogramm-Heft'' en een paar potlooden, en in mijn ziel een verwijtend gevoel van onbescheidenheid. Hoe zou ik beginnen?

Het electrisch belletje achter in den gang had de dienstbode gewaarschuwd, de deur ging open, mijn hoed en overjas verdwenen in het vestiaire-hoekje en ik stond reeds in de vriendelijke huiskamer tegenover M e l a t i van J a v a en haar trouwe levensgezellin, toen ik nog niet wist hoe te beginnen.

M e l a t i , die ook het slachtoffer was geworden der bewuste werkloozen en haar gebroken arm in stevig verband droeg, ontving mij vriendelijk als gewoonlijk en een half uur later zaten wij nog vriendschappelijk te schermutselen over de beruchte ,,voorspellingen van Malachias''. Het was slechts een spiegelgevecht, maar ook dergelijke dingen kunnen lang duren en in mijn radeloosheid haalde ik het ,,Stenogramm-Heft'' te voorschijn en legde het met drie scherp-gepunte potlooden op tafel.

Twee donkere oogen zagen mij vragend aan.

Maar ik liet mij niet van mijn stuk brengen en met de onbewogenheid van een ,,professional'' begon ik:

,,U weet dat ik verleden jaar er reeds op zinspeelde in een van mijn artikelen, dat U in 1922 een jubileum moest ondergaan. Den zeventienden Februari is het juist *vijftig* jaren geleden, dat uw eerste schets in druk verscheen. Dat was *Een Doornenkroon,* geplaatst in ,,Het Kath. Stuiversmagazijn'' onder den naam M a t h i l d e. En nu wilden wij die gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder U en uw verdienstelijk werk te huldigen. Ronduit gezegd, ik kom voor een interview.''

Zoo had ik het *willen* zeggen, maar nauwelijks begreep M e j u f f r o u w S l o o t wat de bedoeling was, of met de eenig beschikbare hand begon zij heftig af te weren, en er klonk een weinig ergernis in haar stem, toen zij kortaf verklaarde, dat zij daarvoor niet te vinden was. Heel haar leven had zij een hekel gehad aan tentoonstelling van haar persoon, hetgeen haar ook steeds had belet onder eigen naam te schrijven. En honderd argumenten meer.

Het werd weer een warme strijd als over den braven Malachias, waarin ik ten slotte mocht zegevieren. Helaas, ik was slechts een geboeide en gebonden overwinnaar, want al leverde M e l a t i met de grootste vertrouwelijkheid al hare herinneringen aan mij uit, ik mocht er slechts in beperkte mate over beschikken. Toch geloof ik nog wel het een en ander te kunnen mededeelen dat mijne lezers met belangstelling zullen vernemen.

N i c o l i n a M a r i a C h r i s t i n a, dochter van Karel Frederik Sloot en Jacoba Louisa van Haastert, werd te Semarang geboren.

Van haar kan letterlijk worden gezegd dat zij al spelende leerde. Door haar omgang met andere kinderen, die schooltje speelden en met losse letters woorden vormden, was zij op drie-jarigen leeftijd reeds in staat drukwerk te lezen. Op een eigenaardige wijze kwam die vroege kennis aan het licht. Haar vader had in een dagblad als advertentie een familiebericht geplaatst en zijne verrassing was niet gering toen de kleine meid met de krant in de hand, opgewonden, als had zij eene ontdekking gedaan, naar hem toe kwam en zonder haperen het bericht voorlas. Later heeft hij honderden malen deze gebeurtenis verhaald en voegde er dan lachend bij dat hij van toen af reeds een vermoeden had van haar letterkundige toekomst.

Daar waren overigens heel wat gewichtiger aanwijzingen, die zulk een vermoeden wettigden: hare oongelooflijk voorspoedig ontwikkelde phantasie en de gave van vertellen. Haar vijf jaren jonger zusje, later Mevrouw dr. Kortenhorst, heeft als kind van het talent der oudere mogen genieten en menig verhaal moeten hooren dat nooit geschreven was en nimmer gedrukt zou worden.

Toen in 1864 hare ouders voor ruim een jaar naar Holland kwamen, ging M e l a t i, die tot dan huisonderwijs had genoten of zich zelve onderricht, voor het eerst naar school, bij de Zusters

van de Piusschool, doch haar zwakke gezondheid in ons kliemerig vaderland was oorzaak dat zij na drie maanden hare vrijheid weer herkreeg.

Teruggekeerd naar Indië ontving zij onderwijs van de Zusters Ursulinen te Noordwijk en haar vrijen tijd besteedde zij aan de onderrichting van haar zuster en broertje, tegenwoordig een der directeuren, als ik mij niet vergis, van de Twentsche Bank te Londen.

Dat zij zelve ernst maakte met de studie, blijkt wel uit het feit, dat zij op achttienjarigen leeftijd in het bezit was der akte L. O. en met goed gevolg de examens had afgelegd in Fransch en Engelsch.

Hoe zij bij dat alles nog tijd heeft gevonden om te schrijven is een raadsel voor iedereen, die niet getuige is geweest van het overweldigend vlugge tempo, waarin zij altijd werkt. Men behoeft geen schriftkenner te zijn om te zien hoe het hare de sporen draagt van het onvermogen der haastige hand om de nog sneller gedachte bij te houden.

Deze onverdroten ijver en voortvarende werkzaamheid waren oorzaak, dat toen hare ouders in 1871 voor goed naar Holland terugkeerden, de bagage der jonge dame zwaar was van kopie, waaronder eenige geheel voltooide romans.

Vanuit den Haag, waar de familie zich voor korten tijd vestigde, deed haar vader verschillende pogingen om een uitgever te vinden en eenig werk zijner dochter gedrukt te krijgen.

M e l a t i vond dat het te lang duurde, alvorens eenig resultaat werd bereikt, en besloot, zonder iemand daaromtrent in het geheim te nemen, zelve de hand uit den mouw te steken. Vlug beraden als altijd, ging kopie en een brief naar eene redactie, waarin een nederige Mathilde, die men uit de bijgaande omschrijving moest houden voor de autodidaktische dochter van een groentenboer, vroeg of zij talent had of niet. Het antwoord was gunstig, want spoedig verscheen de gezonden novelle onder den titel: *Een Doornenkroon* in „Het Stuiversmagazijn". En het eerste honorarium — 4 gulden per vel, — werd edelmoedig en kunstlievend besteed om haar kennisjes de zoetheid te laten proeven, welke ook de literatuur kan geven.

Nu was het ijs gebroken, de eerste moeielijkheid overwonnen. Nog in hetzelfde jaar werd de novelle *God en Koning* afgedrukt n van Belle's „Encyclopaedie".

En toen zij op het einde van 1872 verhuisde naar Roermond was het verhaal der *Twee Moeders* gereed voor de pers. Pater van Meurs had intusschen kennis gemaakt met de jeugdige schrijfster en was blijde deze novelle te mogen opnemen in ,,De Katholieke Illustratie''.

In het kleine stadje bleef het niet lang onbekend dat er eene jonge dame woonde, die hare bevoegdheden hardnekkig versmaadde en geen onderwijzeres wilde zijn, maar zich geheel wenschte te wijden aan de literatuur. En menigeen schudde afkeurend het hoofd over de buitensporigheden van dat jonge ding. Maar het jonge ding, gelijk zij verder heel haar leven zou doen, stoorde zich niet aan wat de menschen eksterden en ging haar eigen gang.

Het jaar 1873 blijft voor Marie Sloot onvergetelijk. Haar *Annonciade* had een prachtig succes en maakte haar naam in wijden kring bekend, doch deze vreugde werd overschaduwd door de donkere smart, welke de dood harer geliefde moeder haar bracht.

Men heeft vaak gezegd: een kunstenaar kan nog geen rijp werk leveren, voor er iets groots in zijn leven is gekomen: een groote smart of blijdschap of liefde. Dat ondervond ook Mejuffrouw M. Sloot.

,,Wat ik vóór den dood van mijne moeder schreef, was eigenlijk niets anders dan het onbewust verwerkte uit de herinneringen, die ik had van Hahn-Hahn en mijn andere dagelijksche lectuur. Toen het verdriet in mijne ziel was geboren, een zéér groot verdriet, was het of de heele wereld en de menschen eensklaps waren veranderd.''

In die gemoedsstemming schreef zij *De Jonkvrouw van Groenerode*, dat verscheen bij Gualtherus Kolff (wiens fonds later door Roelants is overgenomen) met eene inleiding van dr. Jan ten Brink. Zij had haar manuscript voor het eerst onderteekend met den naam Melati, waaraan de uitgever eigenmachtig toevoegde van Java.

Onder dit pseudoniem heeft zij meestal goed-neutrale boeken geschreven, zeer juist oordeelend in dien tijd, dat zij op die wijze een grooter publiek van gezonde lectuur kon voorzien. Zij zelve heeft het nooit beweerd, maar het zou mij toch niet verwonderen indien de al te preutsche eischen, welke toen gesteld werden aan

een katholieken roman, haar van zelf heeft gedrongen naar een terrein, waar zij zich ruimer en vrijer kon bewegen.

Thans kan men het moeielijk meer gelooven dat de schrijfster een jongeman, die naar het front vertrok, zijn verloofde ten afscheid niet mocht laten omhelzen, maar alleen de hand geven, dat zij het woord „liefde'' moest vervangen door „genegenheid'' en een kerel, dien zij had voorgesteld achter een kanne peuzelaar — i.c. een heele kruik bier, — zich met een glas moest tevreden stellen.

Behoedzaamheid is prachtig, doch men kan alles overdrijven. En kinderen, die in hun jeugd te kort zijn gehouden, ziet men later niet zelden uit den band springen. Daarvoor was Melati echter te verstandig en te katholiek.

In 1881 vestigde zij zich metterwoon te Amsterdam, waar in '83 ook haar vader overleed, die altijd zoo levendige belangstelling in haar werk had getoond. Uitgevers had zij nu genoeg, die haar boeken wenschten te drukken. Het was onmogelijk aan al de aanvragen te voldoen.

In de hoofdstad kwam zij natuurlijk ook in relatie met de bekende literatoren van vóór '80. Het is fabelachtig hoeveel menschen zij van nabij heeft gekend in binnen- en buitenland. Tot haar vrienden of goede kennissen behoorden, om ten miste enkele namen te noemen, Taco de Beer, Fiore della Neve (Van Loghem), Lina Schneider, Catharina Thijm, de bekeerlinge, later weer afgevallene Louise Stratenus, Antoon Sterck, Hofdijk, J. R. v. d. Lans, Van Meurs, Jos. Alberdingk Thijm, op wiens „Vioolstruik-'' avonden zij dikwijls verscheen, de Duitsche schrijfster Ferdinande von Brackel, Keiter, de echtgenoot van Maria Herbert, en vooral niet te vergeten de altijd-opgewekte, geestdriftige „abbé'' Brouwers van Bovenkerken. Met Johanna van Woude behoorde zij tot de groep vrouwen, wie 't eerst het lidmaatschap der Maatschappij van Nederl. Letterkunde werd aangeboden. Dat was in 1893.

Het buitenland gaf ook bewijzen van waardeering, door haar boeken te vertalen, zonder de schrijfster verlof te vragen of zelfs maar kennis te geven van de volbrachte annexatie. Zoo ontdekte Mgr. van Cooth dat er een Duitsche uitgave bestond van Melati's en Mathilde's toenmaals bekende werken, in 20 deelen bij Habbel te Regensburg verschenen.

Mej. Sloot zelve vond op een harer reizen in Frankrijk, heel toevallig op de leestafel in een hotel de aflevering van een

Tijdschrift, waarin een harer novellen verfranscht was. Of de vertalingen van sommige harer romans in het Engelsch, Deensch en Italiaansch ook buiten haar om zijn geschied, heb ik vergeten te vragen. De geestelijke goederen van den naaste vervielen toen nog primo capienti, den eersten den besten kaper.

Op een goeden dag meende M e l a t i zich geroepen een tijdschrift te stichten en zoo kwam *De Familiebode* in het leven, die echter bezweek in den aanvalligen leeftijd van slechts twee jaren.

Het is sindsdien gebleken dat zij gaven genoeg bezat voor de leiding van een periodiek, want dertien jaren lang was zij redactrice van *De Huisvriend* (1891—1904) en bijna een kwart-eeuw van *De Vrouwenwereld* (1887—1909).

De lijst der Tijdschriften, waarin zij terloops of geregeld bijdragen plaatste, kunnen wij hier niet volledig geven. De meest bekende zijn: De Katholieke Illustratie (Mathilde), Het Dompertje (N[3]), Dietsche Warande, De Java-Post, De Katholiek (M. S.), De Wetenschappelijke Nederlander, De Nieuwe Eeuw, Stemmen der Eeuw, Elzevier's, Nederland, Van Alle Tijden, Boekenschouw, enz.

Buiten dezen uitgebreiden literairen werkkring bewoog zij zich nog op maatschappelijk gebied en is reeds gedurende 18 jaren Bestuurslid van de Internationale Vereeniging ter Bescherming van Meisjes en redactrice van *Het Orgaan*.

Want als men meent dat deze vrouw, die een halve bibliotheek heeft voortgebracht, niet veel anders kan hebben gedaan dan over haar schrijftafel gebogen zitten, vergist men zich grondig.

Schrijven deed zij bijna alleen als het boek in haar hoofd was volgroeid, en zooals het klaar lag in de brandkast van haar ijzeren geheugen, op het papier moest worden overgebracht ten gerieve van den drukker.

Dat denken en componeeren heeft haar niet verhinderd belang te stellen in alles wat er gebeurde, en zij heeft het niet kunnen helpen indien zij, evenals Thackeray, vaak niet anders dan de „vanity fair" kon zien in het gedoe der menschen.

Liefst is zij dan ook waar zij vermoeden kan dat menschen en dingen nog „echt" zijn.

Op haar jaarlijksche reizen in de schoone zomermaanden, vermijdt zij daarom gewoonlijk de groote mode-plaatsen en vertoeft op het heerlijke eiland Wight, in het oude Oxford, in een vergeten hoekje van Schotland, een vriendelijk dorpje van Frankrijk of Italie, waar zij kans heeft ten minste nog een glimp te zien

van het rasechte volk, het „onbetreden land'' en de ongerepte natuur.

Wat nu ten slotte volgt is geen verwerking van gegevens en indrukken, welke ik aan mijn interview te danken heb. Ik spreek hier de meening uit, welke ik mij over haar heb gevormd in verloop der jaren dat ik haar kende en met haar samenwerkte.

Ik beschouw Mejuffrouw Sloot als eene der meest begaafde vrouwen, die bij ons in het openbaar zijn opgetreden. Zij leest de oorspronkelijke werken in het Fransch, Duitsch, Engelsch, Spaansch, Italiaansch, en Noorsch, hetgeen niet zoo'n heel gewoon verschijnsel is. Toen ik eens toevallig ontdekte dat zij als kerkboek het bekende „Coeleste Palmetum'' gebruikte en ik haar vroeg of zij ook latijn verstond, moest zij bevestigend antwoorden. De directeur van het College te Roermond (Mgr. Rykers, later Deken van Wyck) had haar daarin zorgvuldig les gegeven en sinds haar twintigste jaar had zij nooit anders dan latijnsche gebedenboeken gebruikt.

Niet alleen haar feitenkennis op het terrein van kerkelijke en wereldlijke historie verbaasde mij en anderen, waaronder academisch afgestempelde vakgeleerden, maar vooral haar ingeleefd-zijn in bepaalde tijdperken, als b.v. de Victoriatijd, de Fransche Revolutie, de Weimar-periode, de klater-eeuw van den Roi Soleil.

In zekeren zin is zij eene voorloopster van de goed-begrepen Emancipatie der vrouw. Niet door bemoeial te zijn, door „actie te voeren'' dat men er kregelig van wordt, maar door eenvoudig als de natuurlijkste zaak ter wereld het recht te nemen van zich zelve te ontwikkelen en haar eigen werkkring te kiezen in overeenstemming met den aanleg en de talenten, welke zij in zich ontdekte. En vergist heeft zij zich niet. Want moest zij weer beginnen, zij zou denzelfden weg kiezen.

„Otium cum dignitate'' mag ik haar niet wenschen, want naar rusten verlangt zij nog niet. Maar als zij de rust dan niet wil, en zij heeft gelijk, dan behoeft toch niets ons te verhinderen de eer en de hulde haar op te dringen, omdat zij die dubbel en dwars heeft verdiend en wij geen schuldenaars willen zijn.

A. GIELEN.

HET ROODE LAMPJE.

Hoe ongaarne ook, ik moet toch eindelijk wel zwichten voor de vele vragers, wier aantal steeds aangroeit, en mijn oordeel zeggen over het boek van Frederik van Eeden.[1])

Ik heb geaarzeld, want ik vind niets zoo hinderlijk als opdringende nieuwsgierigheid waar een mensch den zielestrijd doorworstelt, waarin het hoogste te winnen of te verliezen valt. Die moet stil volstreden worden en liefst alleen omringd zijn door de belangstelling van biddenden.

Maar nu het bericht is gekomen dat Frederik van Eeden katholiek werd, schijnt bij menigeen de gedachte te zijn opgekomen dat ook zijn vroegere werken plotseling in een ander licht zijn te beschouwen, alsof hun inhoud veranderd was. Sommigen hebben in dezen zin zich reeds uitgelaten, en ik kan natuurlijk niets anders verklaren dan dat zij het volkomen mis hebben.

De schrijver zelf heeft het dezer dagen zeer juist gezegd: ,,Wistik was een aardige Kobold, maar hij heeft Johannes toch niet den waren weg kunnen wijzen.'' En door menig vroeger boek van Van Eeden doolt zulk een Wistik.

Dat geldt ook, en niet het minst, van *Het Roode Lampje*. Het blijkt mij uit veler brieven dat dit boek beschouwd wordt als eene ,,professio fidei'' van den dichter. Zóó gezien, moet het op bijna elke bladzijde den katholieken lezer hevig verbazen en hem doen vragen of deze bijna-doorlóópende negatie iets gemeen heeft met het geloof onzer vaderen.

Maar mij verbaast het eigenlijk nog meer, dat iemand ter wereld de gepeinzen onder het roode lampje kan aanzien voor een katholieke geloofsbelijdenis.

Van Eeden zegt duidelijk genoeg in zijn boek dat hij eigenlijk met een vast geloof, dat bergen verzet, alleen nog maar gelooft in God en zijn eigen onsterfelijkheid.

Zijn begrip van zonde, dat zoo bedenkelijk nadert tot dat van Schell, zijn signifische omschrijving van den tekst der H. Schrift, zijn loochening van de hel, zijn spelen met geloof in tweede en

1) *Het Roode Lampje.* **Signifische Gepeinzen. 2 dln. W. Versluys, Amsterdam, 1921.**

derde potentie (ik geloof dat ik geloof te gelooven!), zijn niet-aanvaarden van een onfeilbaar leergezag, kortom, de een of andere stelling op ongeveer elke bladzijde dezer twee deeltjes, zijn zoo weinig katholiek, dat werkelijk niemand zich in het karakter van dit boek behoefde te vergissen.

Het verhaalt de wordingsgeschiedenis van zijn geloof, dat de schrijver echter nog niet heeft gevonden in de katholieke Kerk als hij de laatste bladzijde van zijn tweede deel voltooit.

Het is een eerlijk zoeken en niemand zal twijfelen aan de oprechtheid der bedoeling, waarmede Van Eeden zijn onderzoekingstocht begint:

„Ik wil waarheid, waarheid, niets dan waarheid en de gansche waarheid.''

Maar in deze bladzijden komt hij boven de moeielijkheden niet uit, raakte hij verward in het struweel zijner gedachten, want „van rationeele logica weet het Roode Lampje niets af'' erkent de schrijver en breekt zich den grond onder de voeten weg door te verklaren dat „al onze waarheden... maar halve waarheden of één duizendste waarheden'' zijn. (I: 140).

Het is hem niet te doen om te loochenen. „Ik zou zelfs kunnen zeggen dat ik geloof in derde of vierde potentie. Maar ik weet niet, wat ik erbij denken moet... En zoo gaat het met heel het Credo. Het zal, vrees ik, eentoonige lectuur vormen. Want ik laat geen woord als waarheid passeeren op 't geluid van een hol-klinkend parool.'' (I: 44.) Men weet dus precies waaraan men zich te houden heeft, wat dit boek betreft.

Een zoeker wil weten, wat het Katholieke Credo behelst. Hij beklopt kritisch elk woord der geloofsbelijdenis om te achterhalen wat er in zit. Zijn methode van signifisch denken maakt hem wantrouwend tegenover elk woord, hetgeen zijn taak natuurlijk niet vergemakkelijkt. Zijn niet zuiver uit elkaar houden van gelooven en begrijpen, al kan dan het geloof nooit iets irrationeels vragen, speelt hem niet zelden parten. In 't kort: er gebeurt wat te verwachten was: de zoeker op dit voor hem ongewone terrein maakt wel eenige vorderingen, maar blijft den meesten tijd in kringen draaien om ongeveer weer uit te komen op dezelfde plaats. Maar hij twijfelt niet dat hij ten slotte de waarheid vinden zal.

Het verloop van zijn tocht heeft hij beschreven in dit boek: *Het Roode Lampje*. Hij is er nog lang niet, zou men zeggen, al

krijgt men den indruk dat deze oprechte, indien hij een kompas gebruikt en zich richt naar de sterren, naar het licht van boven, vroeg of laat wel vinden zal.

En dan komt kort na het verschijnen van dit boek het bericht dat Van Eeden, dien wij in *Het Roode Lampje* nog zoo héél ver van het katholicisme verwijderd zagen, katholiek is geworden. (Hetgeen niet geheel juist is.)

Dit was verrassend, maar toch niet ongelooflijk. Wat weten wij van de werking Gods in de ziel van den evenmensch?

En toch, deze schijn van ongelooflijkheid heeft menigeen bewogen, anders te oordeelen over *Het Roode Lampje* dan hij onbevooroordeeld zou doen.

Men dacht dat de Van Eeden uit dit boek reeds de katholieke Van Eeden moest zijn en in die bladzijden ging men zoeken naar eene „professio fidei."

De scherpzinnigen, en ook zij, die den overgang van den gevierden dichter niet goed konden zetten, zochten vergeefs en meenden terecht dat wat zij daar vonden allesbehalve katholiek was. Doch zij maakten de valsche gevolgtrekking dat de schrijver dan ook nu nog niet katholiek kon zijn geworden.

Niet weinig katholieken, het blijkt uit de brieven die ik ontving en de gesprekken, waarin ik betrokken werd, gingen onnoodig vergoelijken en meenden dat er meer katholiciteit in *Het Roode Lampje* schuilt dan men oppervlakkig zeggen zou. Dat is eene gevaarlijke meening, omdat argeloozen en theologisch niet voldoend ontwikkelden daardoor in verwarring kunnen worden gebracht.

Wordt het boek voltooid dan kan het als dat van Jörgensen, van prof. von Ruville, van Huysmans en honderd anderen een stichtende bekeerings-geschiedenis worden en een bijdrage tot de psychologie van den bekeerling.

De twee eerste deeltjes op zich zelf zijn meer een verzameling van moeielijkheden tegen het Geloof, zonder bijvoeging der oplossing. Het behoeft niet gezegd te worden dat zij, die zelf de oplossing niet kunnen vinden, uit de lezing van het boek slechts moeielijkheden zullen overhouden. Waaraan men zich liefst niet roekeloos moet blootstellen.

A. B. H. Gielen, S. J.

EEN PAAR WOORDEN OVER MOLIÈRE.

Hooggeschatte Redacteur, U beschouwt mij als een specialist in Molièrica en vindt dat ik van mijne wijsheid wel iets ten beste mag geven voor de belangstellende lezers.

Het gaat mij ter harte dat ik U moet tegenspreken, en dat gebeurt waarlijk niet uit valsche bescheidenheid. Want al weet ik betrekkelijk van dezen blijspeldichter waarschijnlijk meer dan vele anderen, ik weet toch te weinig om mij een beeld te kunnen construeeren, dat door zijn losse samenstelling niet al te veel rammelt.

Is Molière een genie? Zeg mij dan eerst eens precies wat 'n genie eigenlijk beteekent.

Heeft hij de gave der vinding gehad? Neen, hij leefde naar den stelregel: „Je prends mon bien ou je le trouve''. Misschien heeft Dante dat ook wel gedaan, Racine deed het zeker en Lafontaine niet minder en Shakespeare schrok er ook niet voor terug. Molière dankt echter niet alleen vele zijner gegevens aan Plautus, Terentius, Boccacio, Sorel e.a., maar hij nam letterlijk heele brokstukken over uit de vergeten tooneelstukken van Cyrano de Bergerac en Boisrobert.

Was hij een hoogstaand mensch? Alles behalve! In de bandelooze Zeventiende eeuw muntten de tooneelspelers zelfs uit door hun losse zeden, en Molière maakte geen gunstige uitzondering.

Was hij een uitstekend schrijver? Schérer zegt: „Molière est aussi mauvais écrivain qu'on peut être''. Fénèlon vindt zijn verzen afschuwlijk, en meent hem te mogen verwijten dat hij de beeldspraak soms zoo dooreen haspelde dat het een „galimatias'', onzin, werd. La Bruyère heeft ook al zijn aanmerkingen evenals Boileau.

Is hij als tooneelspeler en schrijver niet herhaaldelijk uitgefloten en in pamfletten bespot? Herhaaldelijk! De opvoering van zijn Misanthrope was eene mislukking, die van l'Avare nog erger; de opvoering van andere stukken werd door het gebrul der toeschouwers en een regen van projectielen onmogelijk gemaakt.

Heeft men hem later niet ten hemel verheven? Ook al! En Brunetière waarschuwde tegen afgodischen eeredienst!

„Molière n'a pas seulement ses fidèles, il a ses dévots; le

culte que nous lui rendons deviendra même bientôt, si nous n'y prenons garde, intolérant comme une superstition; déjà, fut ce d'une main délicate et légère, on ne peut plus toucher à son ombre, sans faire crier quelqu'un de ses adorateurs; on l'a bien dit, il est vraiment en train de passer dieu."

En toch... en toch, wat men ook voor grieven moge aanbrengen, hoe men ook kan bewijzen dat hij in eigen leven geen moreelen regel kende, dat hij gansche tooneelen van anderen gestolen heeft, soms verzen schreef van gering allooi — *voor mij blijft Molière de grootste blijspelschrijver* sinds het jaar één, gelijk Shakespeare de grootste tragedie-dichter, omdat beiden zoo'n onvergelijkelijke kennis hadden van het spel der menschelijke hartstochten, belachelijk of geweldig, die zij niet uit boeken maar in het leven zelf hadden leeren kennen, dat zij moeielijk overtroffen kunnen worden.

En wijkt hun kunst af van voorschriften der meest beroemde kunst-kookboeken, dan bewijst dat alleen dat die kunst hun was aangeboren en niet geleerd; en juist onvolmaakt genoeg was met al haar bizondere kwaliteiten, om onsterfelijk te worden.

Maar U kunt van mij niet vergen dat ik dit alles nu eens netjes ga uitwerken tot een vervelend artikel, dat misschien niemand zou lezen. En het kan mij overigens weinig schelen wat anderen van Molière denken; ik vermoed dat het Molière ook niet meer schelen kan.

Als hij, kan ik mij heel goed vereenigen met deze egoistische wijsheid: „je prends mon bien ou je le trouve."

Laat ieder dat doen voor zich, waar het geen huissleutels, brandkasten of vreemde landen betreft, maar het gemeengoed van kunst en wetenschap, en ik zou wel eens willen zien hoe vriendelijk het er zou gaan uitzien op onze malle planeet.

Nu is er alleen maar uitkomst te verwachten, indien Molière kan deelnemen aan de conferentie te Genua en daar een stuk vertoonen dat „La peur de Vivre" mag heeten of zoo iets.

Wilt U den lezers een geschikt boek aanraden, dat heel wat tegenstrijdigheden over Molière uit den weg ruimt, dan raad ik U aan dat van professor Gustave Michaut: *La Jeunesse de Molière*. Het is nieuw, en ontsteekt licht in de duisterste periode van den dichter (1622—1658). Hachette te Parijs gaf het uit en verkoopt het voor 12 francs.

En nu vriendschappelijk gegroet. Ik, die niet schrijven wil,

zal altijd blij zijn als ik weer eens met U praten kan als vroeger... ook over Molière......

* * *

Het artikel dat wij hadden gevraagd ter gelegenheid van het derde eeuwfeest van M o l i è r e, ontvingen wij, zooals blijkt, niet. We konden echter niet nalaten den brief van onzen eigenaardigen vriend, die zoo menige treffende opmerking bevat, hier af te drukken. R.

VLUGMAREN.

Daar ben ik dan toch van geschrokken! Het kwam ook zoo onverwacht alsof iemand aan de noodrem had getrokken.

Om niet te gaan „kankeren'' met de medereizigers over de hooge tarieven en de slechte uitrusting van het Spoor, had ik uit mijn tasch de Januari-aflevering van *Nederland* genomen, en begon er doelloos in te bladeren.

Daar zag ik eene bespreking van *De Groote Biecht,* een roman van de waarschijnlijk sexueel geperverteerde schrijfster K a r i n M i c h a e l i s.

Ik kende dat viezigheidje en was nieuwsgierig naar wat V. L. d. J. (van Lidth de Jeude?) ervan zou zeggen. En ik las met blijde instemming.

„Soms is het een vuil boek; soms een amusant boek; soms een irritant boek. Het is alsof een pianist van zekere virtuositeit Chopin en two steps, fragmenten van Händel's Largo en rag-times met nog ouderwetsche walzen, door elkaar raffelt. Dat het een abnormaal boek is, leid ik af uit het feit dat er in dezen lijvigen roman geen enkel kind voorkomt. Alleen zijn Benitta en Silvio verzot op twee fox-terriers, Flip en Flap, en toen ik de pagina's las, die aan deze genegenheid gewijd zijn, dacht ik zoo, dat K a r i n M i c h a e l i s daarin waarschijnlijk onbewust demonstreert, hoe haar personen in hun aard veel eigenschappen gemeen hebben met het schaamteloos... dier!''

Flink! — dacht ik bij mij zelven. Het is een verblijdend teeken dat ook niet-katholieke bladen de liederlijkheden, welke men onder het merk van literaire kunst importeert, met hun waren naam durven noemen.

En ik schommelde weer in mijn tasch om meer van die verblijdende teekenen te vinden. Waarachtig, de November-af-

levering van *De Hollandsche Revue* had ook iets over dat smerige boek. Ik las...:

„Dit boek is een volwassen werk; rijp, bijna *te* rijp. De biecht is die van een „femme de lettres", een kunstenares die veel heeft liefgehad. Haar liefdeleven heeft triviale invloeden niet gekend. De schrijfster heeft van haar een sterke romantische persoonlijkheid gemaakt, maar in haar biecht en niet minder in die van de andere even gevoelig geschetste vrouwenfiguur in het boek, zegt zij veel moois, veel waars, veel dat behoort tot het domein der universeele gedachte. Alledaagsche zielen zullen de biecht niet begrijpen, maar interessant en wel eens gedurfd vinden in de hoogste mate.

De groote biecht is die van een „groot voelende vrouw, met een rijk innerlijk leven..."

Wat rinkelt de narrekap van dezen ongenoemden recensent! Tot zijn eer zou ik willen aannemen dat hij het boek, waarover hij zoo'n volkomen onware dingen vertelt, niet heeft gelezen.

„Haar liefdeleven heeft triviale invloeden niet gekend." Verbeeld je, het is een doorloopende prostitutie van het begin tot het einde, als zij zich een kogel door het lichtzinnige hoofd jaagt om te ontkomen aan de gevolgen van haar schandelijk gedrag.

„Een groot voelende vrouw." Zij is weerzinwekkend met haar „amour morbide" en haar lage wellustinstincten. Haar eigen man verwijt haar pornografie in haar boeken.

Een, die zijn leven heeft besteed aan sexueele abnormalia, heeft eens geschreven: „een mensch kan echter niet tegelijk zoo ver en zoo spontaan afwijken in zijn aandriften van de rest der wereld, waarin hij zelf leeft, als hij niet een oorspronkelijk abnormaal talent heeft. Op zijn allerminst heeft hij een neuropathische gevoeligheid voor abnormale indrukken. Dikwijls is er meer dan dit, zijn er bepaalde sporen van degeneratie,soms een bepaalde graad van aangeboren zwakzinnigheid of een neiging tot krankzinnigheid."

Er is geen andere keuze: eene geraffineerde deugniete of een zwakzinnige gedegenereerde.

Is het dan niet misdadig om de menschen te gaan wijs maken dat zij in dit schaamtelooze boek een „groot voelende vrouw" zullen leeren kennen?

Of flatert deze ongenoemde criticus er maar wat uit, en is hij

dezelfde, die in de vorige aflevering naar adem hijgde van ontroering bij het hooren van den naam der publieke „Mimi Bluette". Dan mag de Redactie hem toch wel eens door een specialiteit laten onderzoeken.

Vóór alle onderzoek durf ik reeds verklaren dat deze man zelf behoort tot de „alledaagsche zielen", maar niet in den zin, dien hij bedoelt.

Maar zou zoo'n dom stukje, waar de onbenulligheid der „universeele gedachte" zoo zwaar opligt, werkelijk lezers kunnen lokken?

Wis en zeker! Hoe is het gegaan met den negerroman Batouala, sterk gepeperd en verder ongeveer zonder eenige kwaliteit, van den gebrekkigen neger-schrijver M. René-Maran.

Dat ding heeft den Goncourt-prijs gekregen, wat voor menschen van smaak eer een waarschuwing dan een aanbeveling pleegt te zijn. Een schrijver in *Les Annales* beweert ten minste dat die jury altijd bekroont wat uitmunt, maar gewoonlijk door...... inferioriteit.

Welnu, zegt Cahuet in *La Petite Illustration*:... en cinq semaines, le roman négre de M. Renè Maran a pu atteindre un tirage superieur à celui de bien des chefs-d'oeuvre de notre litterature, après tout un siècle ou un demi siècle de gloire au bout duquel on les honore avec éclat."

Waarom heeft zoo'n vod zulk een schitterend debiet? In de eerste plaats omdat het heet is en half-verbrande gehemelten nog prikkelen kan. Het is literaire jenever.

Maar ook omdat er menschen zijn, die boeken koopen, welke zij waarschijnlijk nooit lezen, maar toch fatsoenshalve meenen te moeten hebben, omdat er over gesproken wordt.

„Depuis la guerre, une clientèle supplémentaire est venue aux lettres. Il y a, et plus spécialement pour les romans, un public nouveau-né, le public qui achéte et qui ne lit pas."

En gelijk deze menschen, hoe hoogst respectabel zij overigens ook kunnen zijn, zich hun meubels en schilderijen laten voorschrijven door den eersten den besten behanger, laten zij zich in de keuze der boeken leiden door elk jong maatje, mits zijn advies maar gedrukt is. FLANOR.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Beiaard* vindt Dr. J. Hoogveld eene plaats voor de lezing, welke hij hield op den R. K. Leergangendag te Tilburg, over *Katholicisme en Kultuur*. Vele verzen, waaronder uitmuntende, en proza van Marie Gijsen en Marie Koenen.

Dr. Gerard Brom wijdt een dozijn bladzijden aan *Bolland* en maakt ons nieuwsgierig met zijn verklaring, dat dit een fragment is uit eene studie „De Omkeer in 't Studentenleven", die binnenkort verschijnen zal. Van den professor heet het: „Als opgekomen volkskind zwoer de niet academies gevormde en daarom dubbel academies gezinde hoogleraar zoo conservatief mogelik bij hoge hoed en koningskroon".

Maar al was hij conservatief, hij was weinig professoraal. „De vulkaniese voordracht van zo'n onprofessoraal hoogleraar die met een sprong op het academies toneel verscheen, om het met reuzenstappen te beheersen, bleek des te verrassender, omdat hij met logica zijn „spraakleer van de wetenschap" begon. Plasties en drasties gooide hij tussen zijn geheimtaal een kras Hollands, dat als een paukeslag pakte, of onderbrak zijn zalvende spreuken met een pittige scheldpartij. Dat was hoegenaamd geen vallen uit den rol bij deze antiproletariese plebejer, die zijn eenheid van tegendelen levend belichaamde. Niet de dialectiek van zijn intellect, maar de retoriek van zijn onwijsgerig temperament, niet zijn mentaliteit maar zijn vitaliteit maakte immers zoveel indruk. Ondoordacht liep de jeugd een luidruchtige propaganda tegemoet, want de jeugd wil in stormaanvallen veroverd worden, gaat het stille klare licht voorbij en vliegt op het schitterende, verblindende af. De felle Bolland met „vuisten en fascineerende oogen", vuuroogen boven een bijtmond, waarmee hij scheen te tarten: kom maar op! In zo'n stemming had een redevoering — elke les immers was er een — van hem, soms „met zuivere redeleer bitter weinig te maken". Des te sterker trok hij gevoelige personen en kunstenaars aan, want, hoe grof zijn eigen wansmaak ook mocht wezen, zijn spreken op zichzelf gaf kunstgenot." —

Poelhekke heeft mij uit het hart geschreven, waar hij een oordeel spreekt over het werk van *Mathias Kemp*. In zijn proza mag deze dichter wel leesbaar zijn, maar honderd anderen schrijven beter dan hij. Van hem geldt niet „même quand l'oiseau marche on voit qu'il à des ailes".

„Mathias Kemp is allereerst fantast en vizioenair. Hij leeft het sterkst, en het scherpst óók, in het rijk der verbeelding. De nuchtere realiteit naturalisties-nuchter zien, kan hij niet, noch

koel ontledend een karakter *uiteen*leggen. Als hij in die richting werkt, krijgt zijn proza zoowel als zijn vers iets naiefs-onbeholpens.'

,,In zijn beste werk blijkt hij de begenadigde bezitter der waarlik grote gave: de droom, ook de meest fantastiese, tot werkelijkheid te kunnen brengen.''

Ik zou zelfs durven volhouden, dat in het ongelijkmatige werk van dezen Limburgschen dichter, de schoonste, meest majestueuze en grootsche verzenreeksen zijn te vinden, die in de laatste halve eeuw in Nederland geschreven zijn. Het is alleen jammer dat hij zich soms te veel laat gaan in zijn zucht om geweldig te zijn, en daardoor de proporties van zijn beelden te groot neemt, en dan meer verbijstert dan ontroert. Maar hij is een echt en oorspronkelijk dichter, een wien de kunst in het bloed zit.

De vriend der Ieren, W. Mulder, schrijft in *Studiën* over *Home Rule.*

J. van Heugten spreekt van *Geestesorienteering* naar aanleiding van J. Jac. Thomson's: ,,De Russische Ziel en de Westersche Cultuur'' en Dirk Coster's essay in Dostojevski.

,,Jac. Thomson, die zijn zes beschouwingen aanbiedt als lezingen, gehouden voor ,,de School van Wijsbegeerte'' te Amersfoort, heeft zijn heros wel bestudeerd. Niet de kunstenaar, niet de rijke levensuitbeelder interesseert hem op de eerste plaats, maar vóór alles het Dostojevski-idee: de allerreëelste en aan alles zin gevende werkelijkheid van het transcendente, van God; de verbroedering van alle menschen in Jezus-Christus, de weg- en richting-wijzende zekerheid der onsterfelijkheid.''

Van Heugten zegt wel te recht: ,,Het verraadt zulk een schrijnende armoede aan Gods-oriënteering Dostojefski als wegwijzer des geestes binnen te halen.'' De groote Russische schrijver zou, ,,zoo hij nog beter gezien had dan hij reeds zag, al die zoekenden en tastenden, die smachtenden naar nieuwe waarheid en hooger leven, al die hunkerenden naar Godsbenadering en Christusgemeenschap gewezen hebben op de groote ,,godsdragers'', de bevoorrechte ,,aan Christus deelachtigen'', de heiligen.

,,Dirk Coster's geestdrift voor Dostojefski is van andere makelij. In machtige frazen, zwaar van onstuimig gejubel en olympische verbolgenheid, wil hij ,,getuigen'' van Dostojefski. ,,De moderne mensch met zijn verleden in honderd jaar droomens en lijdens werd zich in Dostojefski voor goed bewust'', vertelt Coster, ,,wijl deze het machtig weefsel van zelfbedrog onzer cultuur onbarmhartig bloot legde.'' Maar Coster is niet duidelijk en hij spreekt het niet uit, wat D. den modernen mensch moet brengen.

L. P. P. Franke laat *Chesterton over Ierland* aan het woord, zooals hij zich in zijn *Irish Impressions* van 1919 reeds had uitgelaten. De origineele schrijver wascht Engeland hardhandig de ooren.

Wetenschappelijke Bladen vertaalt het artikel van Harold

Spender over *Ierland tijdens den Wapenstilstand.* Het is eene reisherinnering, recenter dan die van Chesterton, wijl pas van verleden jaar November. Verrassend is wat hij mededeelt van Limerick, de somberste en meest eenzame stad van West-Ierland. ,,Doch de eenzaamheid van Limerick is niet het gevolg van den oorlog. De prachtige stad werd ten tijde van het ,,Verbroken Verdrag'' (1691) verwoest en heeft weloverwogen besloten voorgoed verwoest te blijven. Zij heeft er b.v. van afgezien de huizen, tijdens de verschillende wanordelijkheden der zeventiende en achttiende eeuw vernield, weer op te bouwen en zij zit gelijk een Lazarus voor de deur der Engelsche rijken, haar wonden en zweren toonende, levende op de herinnering van ongerechtigheden in het verleden — of, zooals de levendige Iersche spreekwijze luidt: ,,Tokkelende op de beenderen van haar voorvaderen.''

Uit *Le Correspondant* halen wij te voorschijn de beschouwing van graaf De San Martino de Valperga: *Le Futurisme, Son But, sa Methode, ses Résultats.* In den Italiaanschen Senaat hield deze afgevaardigde eenige jaren geleden eene redevoering, waarbij hij een lans brak voor het futurisme, en, als de wellevendheid het niet had verhinderd, zou zijn uitgefloten.

Toch is zijne houding ten opzichte van het futurisme niet veranderd. Hij bewondert het allerminst in zijn resultaten, stemt met zijn beginselen niet in, en heeft geen vertrouwen dat het een gezonde en blijvende hernieuwing zal te voorschijn brengen. Wat dan?

Hij merkt op dat elke voortgang in de kunst, vooraf is gegaan door stuiptrekkingen en overdrijvingen.

Met den tijd wordt het evenwicht hersteld en verwijderd wat niet zuiver was. Met andere woorden: de reactie gaat aanvankelijk te ver om tenslotte te komen tot het juiste midden.

Marinetti was de groote drijver. In het ,,théatre de l'Opéra'' te Rome, voor een vergadering van 3000 personen, riep hij uit dat men alle museumsverzamelingen enz. moest vernietigen, omdat zij de jong-kunstenaars verlokten tot slaafsche navolging en alle oorspronkelijkheid doodden. En dat werd gezegd in Rome met zijn kunstschatten uit het verleden. Het verwekte een vreeselijk protest en een kloppartij.

Het futurisme predikt de heftigheid, de hoogste energie in kunst als in het dagelijksch lèven ,,ou il exalte le mouvement, la force poussée jusqu'au paroxysme, le courage jusqu'à la folie, le mépris de tout danger, de toute fatigue, de toute souffrance, de la mort même.''

En die overdrijving vindt de bewonderaar zoo schoon; het is een afkeer van plagiaat, van het gewone, van de kopie!

En is het niet mogelijk dat zij tenslotte kunstvormen aldus ontdekken kunnen, die zij nooit zouden hebben gevonden als zij maar aldoor hun voorgangers waren blijven navolgen.

Hebben zij nu reeds iets bereikt, die futuristen? Tot zijn spijt moet de schrijver een beslist „neen'' laten hooren.

Het zal wel waar zijn; zoodra wij het niet meer mal vinden en het als werkelijke kunst kunnen aanvaarden is het geen futurisme, geen toekomstkunst meer. Het futurisme heeft de verdienste dat het de menschen wakker heeft gemaakt. Enfin, als dat de eenige verdienste is — dat deed het kanon van Waterloo ook.

PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Gogh-Kaulbach (Anna van). De Twee Zusters. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Twee jonge meisjes, dochters van een dorpsgeneesheer, wonen samen in Amsterdam. De oudste geeft les en de jongste studeert op het conservatoire. Zij heeft kennis aan een kwajongen, die zich kunstenaar voelt en buien heeft van melancholie, waarin hij aan zich zelf twijfelt, om dan weer te bluffen over hetgeen hij eenmaal de wereld zal laten hooren.

Deze kwibus is bovendien een ploert. Het schoolmeisje, een echt dweepend kind, neemt hij op wandeling mede naar de Larensche hei en onteert haar.

In het buitenland gaat hij dan verder studeeren, ik meen zelfs van het geld, dat zij met viool-les verdient. Zoo'n kerels zijn tot alles in staat. Het meisje wordt moeder, maar zij houdt het voor den artiest zorgvuldig verborgen. Het moest den grooten man eens hinderen in zijn groei. Haar vader trekt het zich niet erg aan. De oudste voelt in zich de moeder ontwaken en is blij dat zij voor het knaapje zorgen mag, terwijl de jongere zuster optreedt in Parijs en Amerika.

Een flinke jonge man, die meent dat het kind van de oudere is, verklaart haar zijne liefde en zegt dat hij een goed vader zal zijn... voor haar kind. Zij wijst hem op zijne vergissing en noemt den artistieken kwibus als den vader, hetgeen den man gelukkig maakt. Hij vindt zijn toekomstige dus beter dan hij dacht en den artiest, die haar zuster verleidde, een „ploert''. Hij zegt dat ronduit en ik vind het kranig van hem.

Ten slotte keert deze terug, verneemt wat er gebeurd is en schrijft een brief, waarin hij verklaart „dat hij zonder haar niet kan leven'' en meer van dien nonsens. En waarachtig, het schepseltje is gek genoeg om hem te gelooven.

Hoe noemen ze zulke literatuurbrokken ook weer?

Tranche de vie, niet waar? Maar vreemd, dat zij het leven juist

altijd aansnijden waar de kanker zit. Is er werkelijk niets gezonds meer over gebleven? A. G.

Housman (Laurence). De Schaapskooi. De Geschiedenis van eene Schaapsherderin en hoe zij hare Kudde verloor.— Geautoriseerde vertaling uit het Engelsch door wijlen Mevrouw G. van Uildriks, van blz. 177 af in dankbare herinnering voltooid door haren zoon Ir. R. Loman. Hollandia, Baarn.

De scherpzinnige criticus, wien ik het boek ter bespreking zond, stuurt het mij terug met de opmerking: „lees U het eens; ik kan er geen touw aan vast knoopen.''

Ik heb het gelezen en kan het naadje van de kous ook niet vinden. Het is de levensgeschiedenis van een zekere Jane Sterling, leidster van een godsdienstige secte(?), die tenslotte verlaten door hare aanhangers, eenzaam levend haar leven slijt „gelukkig, onbewust van eenige vijandige gezindheid jegens haar, 't zij in het lot of in hare medemenschen, en niet in hare eenzaamheid het bewijs ziende van mislukking, dat daarin, voor iemand, die eenmaal als leidsvrouw eener menigte was opgetreden, volgens sommiger oordeel zou moeten gelegen zijn'' (uit het voorwoord).

Maar ik weet niet wat of wie Jane Sterling is, of zij werkelijk bestaan heeft, hetgeen ik wel vermoed, ofwel een soort fantasie-heilsoldaat is, door de schrijfster uitgevonden. Ik geef daarom maar een heel verkort verslag van den inhoud van het boek en het leven van Jane Sterling, die zich alles getroostte om den evenmensch op den goeden weg te brengen.

Zelve was zij als meisje verleid, zonder dat zij wist wat er gebeurde. Toen zij andermaal door denzelfden jongen werd aangerand, deed zij steenen in haar kous en weerde zich met dit wapentuig zoo hardhandig dat zij hem doodsloeg. Toen het kind geboren werd, liet men het opnemen in een gesticht en het meisje zocht een dienst. Overal stond zij bloot aan verleiding, maar zij wist zich te verdedigen. Teruggekeerd, na jaren in het dorp, huwt zij en na een jaar breekt haar man den hals. Het kind, dat haar na zijn dood is geboren, verdrinkt bij het spel. Dan gaat zij op zoek naar haar eersteling en komt in de groote havens tusschen het ruwe volk. De dronkaards tracht zij te genezen; loopt rond met een emmer witkalk en grooten kwast en teekent de deugnieten; de dronken matrozen ontrukt zij aan de lichte vrouwen-en... zoo brengt zij ook eens haar eigen zoon thuis, dien zij als dronken matroos in de straatgoot vindt. Ze doet haar best hem te redden, en hij wil wel; maar bij de eerste reis wordt hij in een twist doodgestoken. Hier eindigt het verhaal. Zij is nu meer dan vijf en dertig jaren oud. Staat weer moederziel alleen in de wereld, en haar eigenlijke taak van leidster schijnt thans te beginnen. Daarover vernemen wij niets in het boek. Voor

openbare bibliotheken is het boek niet geschikt. Misschien voor sommige lezers inteıessant. (Er is een vervolg.) A. G.

Leeuw (Aart van der) De Mythe van een Jeugd. C. A. J. van Dishoeck, Bussum.

Een zeventienjarige bengel is de mythologie in het hoofd geslagen. Hij droomt van minnende goden en godinnen, en waant zelf een Faëton te zijn. Hij ment als de zonnegod een vurig paardenspan, maar brengt het er niet goed af. De paarden slaan op hol. Een Amazone brengt de dieren tot staan, neemt den jongeling mee naar huis en vertroetelt hem. Het beeld van hare schoonheid blijft hem bij en bij gebrek aan beter kust hij een dienstmeisje. Men waarschuwt zijn moeder, die het niet gelooven kan. Dan verneemt zij het avontuur met de rossen, spoort de Amazone op en gaat haar bedanken voor de redding. Deze dertigjarige godin zegt dat zij weduwe is en vraagt de moeder of haar zoon haar naar het Zuiden vergezellen mag.

En als een andere Madame de Warens verleidt zij daar den jongen en leidt met hem een quasi-echtelijk leven. Den zeventienjarigen lummel gaan de oogen eerst open als hij een gesprek heeft afgeluisterd en dan gaat hij weer terug naar moesje.

Als hij straks een jong meisje lief krijgt vertelt hij zijn wedervaren met de oudere vrouw. Als deze dat wel wat erg vindt, kalmeert hij haar en steekt een heele redeneering á la Rousseau af over „het wonder der jeugd, het wenschen, het smachten, de wereld in vlammen... Het kind gaat dood, de jongen is zoo zeer een nieuwgeboren wezen, dat hij schier zijn vroegeren naam vergeet". En hij vindt dat dan een wijzere, oudere, een wetende en rijpe vrouw een gids moet zijn.

Welnu „Dit had Felicia (die verleidster) hem willen wezen, en zij was het, die hem door de wildernis van gloed en vonken, behouden en gelouterd (Nota bene!) tot Anna had gevoerd." Je kunt maar gauw tevreden zijn.

Het boek deugt niet, dat behoeft nauwelijks meer gezegd. Als wij er wat langer bij stilstonden, dan was dat om eens te laten zien wat er al zoo in de hersens van een schrijver kan opborrelen.

M. B. P. W.

Lemonnier (Camille). Het Ventje van Onzen-Lieven-Heer. Naverteld door Thiry. Met houtsneden van Jozef Cantré. N.V. van Loghum-Slaterus, Arnhem.

In de vorige aflevering van dit Maandschrift (blz. 358) staat in een korte notitie over dit boek: „de tekst is zeer oneerbiedig".

Deze vlaamsche navertelling is gevoeliger dan het fransche origineel, en de sappige, plastische taal weet beter den schijn van eenvoud te bewaren, waarin dit verhaal gehouden wil worden.

Maar het blijft toch altijd maar een schijn, waardoor de ironie van den onheilig-voelenden Lemonnier telkens en telkens weer zijn stekels toont. Trots de uiterlijke argeloosheid der taal van Thiry ontdekt men den leelijken voltairiaanschen grijns van Lemonnier, die zich verheven voelt boven de liefde tot zijn „achterlijk" Vlaanderenland en den godsdienst, waaraan het trouw bleef.

Heel het boek van Lemonnier is een travestie van het heilige.

Het Ventje van Onzen-Lieven-Heer heet in het doopregister Ivo Mabbe, een winkelierke in touwen en zaden, die in de processie de rol te vervullen heeft van den Christus, die triomfantelijk Jeruzalem binnenreed.

En de jongeman, die ons een echt „doetje" lijkt, denkt zich in zijn taak zóó in, dat hij de woorden van Christus telkens op de lippen heeft, zijn zegenend gebaar nabootst, een enkele maal meent een wonder te hebben verricht, en zich aangetrokken voelt tot het arme schooiersvolk.

Men lacht hem uit en hij krijgt het te kwaad met de geestelijkheid. In de processie wordt hij even uitgefloten en niemand kijkt bijna naar hem, want men heeft die onbeweeglijke figuur van den Christus, met zegenend opgeheven hand, gezeten op het zilverkleurig ezelke al zoo dikwijls gezien — en men heeft meer oog voor het dramatische van den Christus, die valt onder het kruis en door de woeste krijgsknechten met geweld wordt voortgedreven.

En Het Ventje, smartelijk getroffen door dit ondervinden, begrijpt dat het beter is, niet te willen zijn wat men in werkelijkheid niet is, en hij luistert nu naar de liefde van de knappe Cordula Rijkeboer, het „Vleesch van Vlaanderen" noemt haar Lemonnier, die in den optocht zoo trouw de rol vervulde van Magdalena.

Een fijn-voelend en geloovig mensch had dit alles wellicht zóó kunnen behandelen, dat het geen karikatuur werd. Ofschoon, men zal moeten toegeven, dat het een hachelijk ondernemen blijft voor iedereen. Verbeeld U dat men de personen van het passiespel te Oberammergau laat zien in hun dagelijksche en triviale bezigheden een gansch jaar lang, en daarbij zorg draagt hen vooral te noemen bij hun historische en gewijde namen? Men begrijpt wel wat pijnlijke situaties men dan te teekenen heeft.

En Lemonnier zoekt juist dergelijke situaties; hij vindt die grappig, misschien wel geestig.

Ik herinner mij, het is al lang geleden, in een boek van Zola een boerenkinkel ontmoet te hebben, aan wien de schrijver den naam van Christus geeft en dien hij allerlei onwelvoegelijkheden laat verrichten tot hilariteit van het plebs. Zelfs de Zola-bewonderaar Lepelletier had voor deze geniepigheid een afkeurend schouderophalen. Het is de manie van een inktwerper in de

literatuur, die geen blankheid of reinheid kan zien zonder dadelijk den lust te voelen om het vuil te maken.

Aan dit ,,verdacht'' ontkomt Lemonnier ook niet. De vrijaadje, in eer en deugd overigens, tusschen Ivo en Cordula, voorgesteld als een liefdesverhouding tusschen Christus en Magdalena hindert geweldig. En de beschrijving der processie is werkelijk onwaardig en cynisch.

De zadelmaker Landejan (die den kruisdragenden Christus moet voorstellen) ,,om er fut in te krijgen, was eenige borreltjes gaan pakken in een herberg van de buurt. Men zag hem naderen, de kroon een beetje scheef en 't gezicht rood en zwart besmeurd, lijk een Christus van den Kalvarieberg''. — En straks wordt het schouwspel vertoond van den half-beschonken kerel ,,gebroken onder den last van het kruis en van zijn dikken kop, zwaar van baard en van doornen. De borreltjes jenever hadden hem verteederd omwille van zijn eigen lot en hij weende echte tranen. Ze waschten het vermiljoen weg waarmee hij beklad was; 't leek of een golf van bloed langs zijn wangen liep. Zelfs de ongeloovigen waren ontroerd en zegden: ,,Landejan is een goede Christus'', zooals ze van een vechthaan gezegd zouden hebben: ,,'t Is een goede haan''. —

En straks als de figuranten van de processie, door den regen overvallen, in hollende vaart vluchten naar de kerk, dan heeft Lemonnier, en het teekent hem, vooral oog voor de naakte beenen, en ,,de heldere'' schouders der vrouwen, die zich verkleeden:

,,Een warme reuk dampte uit dit vette vleesch van Vlaanderen, verzuurde de klamme lucht en mengde zich met den nareuk van den wierook en den muffen walm van het houtwerk. Ze stonden daar, met onnoozele oogen lijk van een veers, te blazen en hun zweet af te vegen.

De zinnelijkheid van een mystieke kermis tintelde alsdan onder de spitsbogen. Het leven keerde weer uit de diepten des doods, gezwollen van verlangen en liefde.'' —

Dit boek zal niemand van den goeden weg brengen. De taal van Thiry kan men genieten. Maar het mengsel van goedkoopen wierookwalm en stinkenden sigarendamp staat spoedig tegen. Men wordt tenslotte boos om de kwajongensachtige raillerie en ziet in Lemonnier nog alleen den dorperen knaap, wien de vrijzinnigheid te pakken heeft gekregen en die naar hartelust eens toonen wil hoe hij dien Vlaamschen eenvoud is ontgroeid. — En de goede Vlamingen schijnen niet eens te bemerken hoe de fransche Belgen Lemonnier en De Coster en andere een loopje nemen met de familie — zij vertalen vlijtig en dankbaar hunne werken. — De houtsneden zijn van Jozef Cantré... en men beweert dat hij beroemd is.

Hij gaat in zijn kunst niet zoo ver als andere modernen, want met wat inspanning en goeden wil is het, als men tenminste den tekst van het boek heeft gelezen, niet onmogelijk te achterhalen

wat de houtsneden voorstellen. De primitieve mensch, die met een vuursteen zijn kunst beproefde op de horens van rendieren en de ruwe wanden van steengroeven, deed het precies zoo. Maar hij kon niet anders; Cantré waarschijnlijk wel.

A. GIELEN.

Kyne (Peter) Het Dal der Reuzen. (The Valley of the Giants). Vertaald door Mej. L. M. Holst. J. W. Boissevain, Haarlem.

John Cardigan was de pionier der beschaving in de Californische wouden, waar hij de eerste houtzaagmolen oprichtte. Hij verloor na vier jaren gelukkig huwelijksleven zijn jonge vrouw en bleef alleen met Bryce, het zoontje, dat eenmaal zijn opvolger zou zijn. Bryce haalt later in stilte zijn diploma's als civiel- tn werktuigkundig ingenieur en als hij na zes jaren terugkeert vindt hij zijn vader bijna blind terug.

En in de buurt heeft zich een oud-kolonel Pennington (die om duistere redenen den dienst heeft moeten verlaten) als concureerend houtzager gevestigd.

Deze man vindt geen enkel middel te min en te laag om de Cardigans te benadeelen.

Shily Summer, zijn nichtje met de fraaie lokken en de dwingende oogen, is van gansch anderen aard. Zij wenscht de Cardigans, en vooral Bryce niets dan goed. En als haar looze oom en voogd Pennington door heel leelijke en listige streken den ongergang dier familie zoekt, dan kijkt het dapper meisje hem in de kaart en slaat hem de valsche troeven uit de hand. De snoodaard verdwijnt dan met de Noorderzon. En geen gevoelig mensch kan er op tegen hebben dat Shirley en Bryce gelukkig worden met elkaar onder de wuivende sparren van de ongerepte wouden, waar het in elk opzicht gezonder leven zal zijn dan in onze steden van killen steen, waaronder de wouden als heipalen met de afgetakelde kruin in den modder staan.

G.

Maas (J. van der). Illusie. Roman van liefde en leed. W. Kirchner, Amsterdam.

Een jeugdig student in de theologie wordt verliefd op een jongedochter, maar de papa van het meisje wil er niets van weten. Zijn schoonzoon verliest zijn geloof en gaat een beetje aan den rol in Rotterdam. Een vriend brengt hem terug op het pad der deugd en hij hervat zijn studie voor dominee. De vrouw van dezen vriend brengt hem weer bij zijn eerste liefde en alles zou goed geworden zijn als het meisje niet bang was geweest voor het lage traktement. Nu komt er niets van.

Later wordt hij ernstig ziek en ontdekt dat de dochter van den dokter veel van hem houdt. Dat schijnt dan wel in orde te komen, want ,,in zich wist hij 'n nieuwe lente geboren... in zijn ziel was de vree, de late vree.'' Voor Protestanten.

Middendorp (Herman) De Groene Cirkel. Nygh & v. Ditmar, Rotterdam.

Detective-roman. De snuggere Crampton en zijn vriend Eddy, wel bekend uit het „Mysterie van Mont St. Jacques'' werken nu samen in den Haag, om den moordenaar van een advokaat op te sporen. Verschillende hoogere beambten, evenals Crampton en zijn vriend, ontvangen dreigbrieven onderteekend met een Groenen Cirkel. Hiermede heb ik den lezer het geheim ontdekt van den geheimzinnigen titel. Om het ingewikkeld complot op schitterende wijze te zien opgelost, raad ik hem aan den kwieken Crampton te volgen en hem op de vingers te kijken.

JOS. VAN LENT.

Mooy (Henriette) Acht Dagen Wieltocht. C. A. J. van Dishoeck, Bussum.

Men zoude alles wat van dit boek te zeggen ware, kunnen samenvatten in Van Deyssels inleidende woorden: „Acht Dagen'' „is goed omdat het één gelijkmatig voortgolvende stroom van jonge levensvreugde is.''

Dit is een boek om zeer te beminnen. De gansche persoon van de schrijfster in al de blijheid van haar jongen levensmoed uit zich hier onbeschroomd en zonder terughouding; het is de bruisende kracht en geestdrift van de jeugd, die het leven ziet als één heerlijkheid van genietingen. Deze levensvreugde, deze onstuitbare drang naar de verrukkingsroes van het hoog-heerlijke is Grieksch in zijn Dionysisch schoonheids- en geluksbegeeren. De schrijfster heeft de velden lief, de boomen, de dorpen, de huizen, de menschen; zij heeft alles lief, wat edel is en mooi, de heele wereld onder de blauwe lucht in de zon. De schrijfster is een goed en gelukkig mensch.

Dit is een zeer bizonder boek, een boek van hooge geestigheid, scherpe observatie, prachtige plastiek, aangrijpende sfeerbeschrijving; een boek van aanbiddelijke spontaneiteit en frischheid. Het is vol rijke vondsten van spiritualiteit en vizie: nergens iets afgezaagds, banaals, ondoorvoelds, altijd levend, eigen, bizonder, geen woord of uitdrukking conventioneel gebruikt. De observatie is inniger, dieper-indringend, grooter begrijpend en persoonlijker, dan de meer algemeen menschelijke van de Camera Obscura. Meesterlijk en subliem zijn de beschrijvingen van het landschap, in regen, storm, onweersbuien, neerschroeienden zonnebrand: men komt door Mejuffrouw Mooy's sterk suggestieve schildering oogenblikkelijk in de juiste sfeer.

De stijl, oorspronkelijk en zuiver, is àf, zonder „woordkunst'' in de enge beteekenis van dezen term, te worden; de rhythmiek waarop het gansche verhaal gelijkmatig en op effen hoogte aan ons geestesoog voorbijgolft, geeft het voortreffelijkste bewijs

van de doorleefdheid van het geschrevene. Merkwaardig hierbij is het dikwerf ongemerkt tot vers worden der volzinnen(1).

In zekeren zin is dit boek realistisch: ook dit is de beschrijving van een bestaande werkelijkheid. Het is gemeenschapskunst (want voor allen) en tendenzkunst. Want deze is de tendenz van dit prachtige boek: de wereld beter, schooner, rijker, gelukkiger maken, de wereld en de menschen opheffen uit het moeras van dagelijksche zorgen en beslommeringen en hen voeren in een schoonheidsroes tot de gelukzaligheden van een hun onbekende verrukking en vrijheid. Nederlandsch is deze kunst om de liefdevolle, aandachtige uitbeelding van *al* het geziene.

Is *Acht Dagen*, gelijk men wel heeft willen beweren, te lang? Indien het werkelijke kunst is, kan het niet te lang zijn; een kunstwerk is altijd juist zoo (van vorm, inhoud, omvang, aard, enz.) als het zijn moet (anders is het geen kunstwerk.)

Is dit boek ,,meisjesachtig'', gelijk eveneens verkondigd werd? Neen, het is kinderlijk, maar dichterlijk-kinderlijk(2), benijdenswaardig kinderlijk rein; daarom noemde ik de schrijfster ,,een gelukkig mensch'', daar zij niet ziet ,,la vie se trainer dans la boue sanglante des passions''. Zij ziet het leven heerlijk en in transparante schoonheid, zooals te wenschen ware, dat wij allen het zien konden. Ach, werd dit boek toch zooveel gelezen, dat het een balsem kon zijn op de wonden in den menschengeest van dezen tijd!

Indien *Acht Dagen* tot zijn verdiende bekendheid komt, volgt binnenkort een gansche reeks reisverhalen van wandel-, fiets-, auto-, boottochten in alle vormen en grootte; wij wachten af. Toch is dit boek te fijn en te zeer echte kunst, dan dat het in ruimen kring zoude gewaardeerd worden: stond slechts op het titelblad *Acht Dagen, Roman van Liefde en Leed* (of *Liefde en Haat* e.d.), de uitgever konde binnenkort een tweeden druk ter perse leggen. En nu? De geringe belangstelling voor wat waarlijk goed is, de hooge prijs...

Het eenig betreurenswaardige is, dat dit boek ons slechts van acht, niet tachtig dagen verhaalt.

BENNO J. STOKVIS.

---

1) Voorbeelden: **bl. 20** ,,Zoo zweeft een zacht accoord door grauwe zaal.'' — **bl. 27** ,,Door de poort van Morgenstond komt het licht naar binnen, | vullend heel het wereldrond met een zacht beminnen.'' — **bl. 38** ,,Daar in de verte blonk een bocht van kronkelrijke IJsel, | die stroom vloeide eertijds hier, dicht onder gindsche steenen; | en wie verlof kreeg van den wachter in den hooge, | die ankerde er zijn boot, en kwam naar 't slot getogen.'' — **bl. 77** ,,Wé keken stil, vergeten was de pas doorstane angst | en d'onbehaaglijkheid van gansch dien regendag, | de wereld lag rondom, gelijk een hof van vrede, | en deelde ons van rust de sterke schoonheid mede''.

2) d.w.z. van eene kinderlijkheid die des dichters is.

Schiffer Jr. (Aug.). „Vox Dei". 's Werelds Ondergang. Roman uit het Jaar 3000. G. J. Grauw, Amsterdam.

Wel ja! Wij zijn in het jaar 2993 „dus nog slechts eenige jaren van de dertigste eeuw verwijderd", zooals de schrijver zeer ter zake opmerkt....

„De aarde ziet er nu heel wat anders uit dan in de twintigste eeuw." Een vliegmachine kan niet meer vallen, de bliksem wordt aangewend om „kolossale accumulatoren" te vullen, steenkolen zijn overbodig geworden enz. Bij 't zien van dien geweldigen vooruitgang, mag Schiffer Jr. wel zuchten, gelijk hij ook werkelijk doet: „wat waren de menschen tusschen de jaren 1900—2000 toch dom!"

En te midden van al die ontwikkeling bij het aanbreken der 30e eeuw, komt me daar opeens professor Armstrong in de Aula van Greenwich University met de sensationeele mededeeling dat over een half jaar de wereld zal vergaan.

Eerst gelooft het niemand. „Men zeide, dat die voorspellingen verzinsels waren van hooggeleerde heeren, die, dikwijls, op aansporen hunner echtgenooten de aandacht der wereld op zich moesten (her)vestigen" (blz. 9)!! —

Maar donderslagen bij helderen hemel, het omkeeren van dag in nacht, hevige koude plotseling gevolgd door ontzettende hitte, cyclonen en al zulke nare dingen overtuigen de wereld op 18 November 2993 dat het einde nadert en de professor gelijk heeft.

Een knappe kop, die prof! Als de schrijver les van hem had gehad, zou hij zeker niet twintig maal „professie" hebben laten drukken, waar hij „profetie" bedoelt, misschien ook al niet hebben gedacht dat de „omega" der wereld is gekomen, en zuiver latijnsche woorden voor grieksch hebben gehouden, of bang zijn dat men hem „imbicilitus" verklaart. Maar wij dwalen af.

Het tweede hoofdstuk, zooals er letterlijk staat, „brengt ons in kennis met John Sjeaver en Clara Mendels, die de hoofdpersonen worden in onzen roman".

Clara's moeder was een Italiaansche, haar vader een Spanjool, die het vijfjarige meisje na den dood der moeder, aan een „Bohemerbende" gaf. Toen Clara 22 jaren was moest zij vluchten voor de „te smachtende" blikken van Pedro Rosetti, want zij wilde blijven wat zij was: „ofschoon zigeunerin toch rein en deugdzaam".

Zij vluchtte naar Engeland, ging in 10 uren over de brug van Hâvre naar Dover, leerde daar John kennen „toen een student in den groentijd", werd door hem aan het tooneel verbonden als danseres en „in twee jaar tijds had ze het finantieel zoover gebracht, dat ze de eerste vier of vijf jaar niets meer behoefde te doen". —

John had vader en moeder nooit gekend, want de laatste stierf bij zijn geboorte en de eerste een half jaar daarna.

Bij testament was bepaald dat de zoon op 25-jarigen leeftijd

het aanzienlijk vermogen moest worden uitgekeerd op voorwaarde „dat John in de medicijnen moest *gaan* studeeren, *dus* dokter worden.'' Waaruit duidelijk blijkt dat in de dertigste eeuw het erfrecht sterk gewijzigd is; dat men pas laat begint met de studie voor dokter, terwijl het oolijke woordje „dus'' den lezer wil waarschuwen dat men niet in de medicijnen studeert om bankdirecteur te worden ófwel de schrijver ons tracht wijs te maken dat in die tijden van hooge beschaving nooit een student wordt gesjeesd en studeeren gelijk staat met voleindigen.

Voor dezen jongen man behoeft men niet bang te zijn: „buiten zijn studiën op medisch gebied, legde hij zich ook met hartstocht toe op de wetenschap, die men „Agricultuur'' noemt en op Geographisch en vooral Astrologisch gebied.''

Je kunt nooit weten of het niet eens te pas kan komen. En John dacht aan alles; gelijk de auteur ons verzekert: „het echt Engelsche gezegde: „You never can tell!'' zat hem steeds in het hoofd.'' —

Deze twee willen beproeven of zij den algemeenen ondergang, door de „professie'' van Armstrong aangekondigd, niet kunnen overleven. Zij trouwen, niet voor de wet, waarschijnlijk omdat de registers van den burgerlijken stand spoedig toch geen waarde meer zullen hebben, als alle gemeentesecretarissen van den aardbodem zijn weggejaagd.

Zij doen het „voor God, voor de Natuur.''

En nu wordt met koortsachtige haast een reusachtigen bol van aluminium vervaardigd en daarin een reusachtige, beweegbare vierkante kamer gebouwd, in vele afdeelingen verdeeld: slaapkamer, zitkamer, stal, terrarium, herbarium, machinekamer enz. Vloeibare lucht, een koe, een stier, een haan en een hen, twee kanaries en twee nachtegalen, zaden, planten, lysol, accumulatoren worden daarin opgeborgen.

In deze woning sluiten zij zich op en maken de verschrikking door, die alle leven wegvaagt van den bodem der aarde. Een kind wordt hun geboren — en als zij eindelijk weer buiten komen, staan ze alleen op de wereld.

Ofschoon er op de verwoeste wereld waarschijnlijk genoeg busgroenten en gecondenseerde melk is overgebleven om er eenige jaren van te leven, beginnen deze nieuwe Adam en Eva met energie het landbouwbedrijf te beoefenen. En alles zou goed zijn gegaan als daar niet een tweede Adam, Tom Gale, ten tooneele was verschenen. Op onverklaarbare wijze werd hij van den dood gered en na „eenige inderhaast gesmolten bouillonpastilles en daarna een flinken teug whisky,'' valt hij in een diepen slaap. Daarna, gewasschen en geschoren, blijkt hij een knappe man.

Men begrijpt de rest. Het tweede kindje dat wordt geboren heeft een anderen vader dan het eerste. Met deze zonde is ook nijd, leugen, huichelarij in de wereld gekomen.

En wij aanschouwen het tragische einde...... De kinderen zijn gestorven en Clara...... weende...... weende...... weende...... Met

starren, wezenloozen blik keek John naar haar... zag den waanzin in haar oogen... kromde zijn vuisten, sloot die om Clara's hals... kneep...... kneep steviger...... liet los...... en barstte in een waanzinnig gelach uit...... haar lichaam viel op zij... boven op 't kindje en John weer op haar... want Tom sloeg met 'n grooten steen John de hersenen in......

— — — — — — — — — — — — — — —

Toen holde Tom weg...... doodsbang voor de lijken...... voor zichzelf...... voor God...... voor de Natuur......

— — — — — — — — — — — — — — —

Hij liep steeds verder... verder... zonder doel, zonder te letten waarheen hij ging......

Hij struikelde... stond op... struikelde weer, stond weer op... struikelde ten derde male... bleef liggen......

— — — — — — — — — — — — — — —

Voorgoed — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

„En weer ging de zon op enz.'' Het is genoeg. Op de allerlaatste bladzijde zegt de Maan met spottenden mond: „Ecce Homo!'' — Omega. Die twee laatste woorden staan met vette letters gedrukt.

Ik heb mij wat lang met dit druksel bezig gehouden, maar we mogen toch wel eens lachen in deze sombere tijden. Het is phenomenaal. Denkelijk werk van een armen kerel, wiens zenuwstelsel in de loopgraven geschokt is.

Die puntjes en streepjes zijn niet van mij. Wettig en gedeponeerd eigendom van den auteur. Heele bladzijden zien er soms uit alsof zij in Morse-codex getelegrafeerd zijn. Op de laatste twee en een halve pagina's staan 294 van die puntjes en 133 streepjes. Geen wonder dat er één streepje doorloopt.

Dit zwaar-ernstig verhaaltje is zoo ongelooflijk komiek dat men ieder oogenblik onbedaarlijk zit te schokken. Als de schrijver zich met hart en ziel er op toe had gelegd om komiek te zijn, had hij het nooit zoo prachtig klaar gespeeld, daar ben ik zeker van.

Slecht is het boekje niet. Er komen een paar verkeerde dingen in; op bladzijde 117 een allerdrolligste noot van den schrijver over den Bijbel, en het is geen boek voor bakvischjes, maar het is overigens zoo ronduit krankzinnig dat men het hart niet heeft. den schrijver iets kwalijk te nemen. A. G.

Wasch (Karel). Arnold Fronde's eerste Liefde. E. Querido, Amsterdam.

Dat moet dan een vervolg zijn op *Judith's Esten donkere Jaren*, dat wij vroeger reeds hebben gewogen en te licht bevonden. Dit boek keuren wij eveneens af. Het is hartstochtelijk en realistisch

en Fronde heeft een hoofd vol zulke onmogelijke krankzinnige bespiegelingen, dat men er tureluursch van wordt.

Van den inhoud zal ik verder maar geen verslag geven.

JOS VAN LENT.

Williamson (C. N. en A. M.). Vrouwenlist Bewerkt door W. J A. Roldanus Jr. A. W. Bruna, Utrecht.

Een beroemd advokaat wordt in een nachttrein aangesproken door een meisje dat zijn bescherming inroept en hem een zwaar verzegelde enveloppe toevertrouwt.

De vriendelijke jurist weet geen betere bescherming te geven, dan het lieve kind in een ommezientje te trouwen.

Hij is schatrijk en zij heeft dus een pracht-auto. Op een goeden dag brengt zij een bloedend atelier-meisje mee naar huis, dat in een bui van moedeloosheid uit het raam is gesprongen en voor dood opgenomen. Het meisje geneest en zal op haar beurt de redster worden der vriendelijke mevrouw.

Want de verzegelde enveloppe met de gewichtige papieren is den advokaat ontrold zonder dat hij er erg in had, en een andere, van buiten precies gelijk, doch gevuld met krantenknipsels, er voor in de plaats getooverd. Bovendien wordt zijn vrouw een kostbaar parelsnoer ontstolen. En nu gaan de poppen aan het dansen. De man verdenkt zijn vrouw van erge dingen. Een schatrijke petroleummagnaat vertrouwt den beroemden advokaat niet meer. Twee benden van beruchte boeven manoeuvreeren rondom verzegelde enveloppe en halssnoer.

Maar het Iersche naastertje van haar tuimelval geheel hersteld, haalt de geweldigste toeren uit en redt hare weldoenster, haar verzegeld couvert, haar paarlen. Voor zich zelven behoudt zij alleen een charmanten advokaat. Het is een goede film vol ongelooflijke en afwisselende tooneelen.

M. PAVELS.

Wohbruck (Olga). In den Maalstroom. Vertaald door J. P. Wesselink- van Rossum. J. van Oirschot, Breda.

Een verward boek, verhalend van een half dozijn rampzalige huwelijken. Dat wordt verteld met stukken en brokjes, zoodat wij nu van het eene dan van het andere weer iets hooren:

Geluk kan er moeielijk zijn bij zulke uit het lood geslagen menschen. De eene vrouw is een winkeldievegge en steelt om haar schulden te betalen, al haar energie uitputtend om in den kortst mogelijken tijd weer nieuwe te maken.

Van een ander paar drinkt de man en de vrouw tracht geld te maken door het wedden bij rennen.

Een andere goede jonge vrouw heeft een ouden man, die een invalide is en haar behandelt als eene slavin.

Het voornaamste paar uit dezen maalstroom is een dokter en zijn vrouw. Zij heeft eerzucht, spoort hem aan om het hoogste te bereiken, werkt zich zelf half dood om de kliniek, door haar toedoen opgericht, beroemd te maken. Maar door haar koele zakelijkheid verliest zij de liefde van haar man en van haar zoon, en verliest ten slotte beiden.

't Is allemaal heel tragisch, maar zóó is het leven toch niet. Dergelijke fataliteits-lectuur drukt den mensch neer, kweekt pessimisten en levensbangen.

Ik zal niet beweren dat het een slecht boek is, in den zin dien wij gewoonlijk aan dat woord hechten, maar het is een onwaar en miezerig boek. In eene bibliotheek, die ten doel heeft goede en schoone boeken te verspreiden, zou ik het vast en zeker niet opnemen. M. PAVELS.

FRANSCH.

Escholier (Raymond). Cantegril. Een herbergier, die van het leven een fuif maakt, drinkt, steelt, bedriegt en onzedelijk leeft. Biographie van een deugniet. — **Margueritte** (Victor). Le Soleil dans la geôle. Pleidooi voor vrije liefde, echtscheiding op de ruimst mogelijke schaal. — **Vioux** (Marcelle). Une Répentie, Marie-Magdeleine. Gaat inderdaad over de Magdalena uit het Evangelie, wil men ons wijsmaken. Maar het is een volkomen vervalsching van het Evangelie, én wat Christus betreft, én Magdalena, én Judas. Bovendien zeer sensueel. — **Rosny** (J.H.). Un Trésor dans la Neige. Rosny met zijn prehistorische bedenksels is altijd vervelend en aan christelijke moraal stoort hij zich niet. Dát blijkt ook hier.

Chadourne (Louis). Terre de Chanaan. Albin Michel, Paris.

Met den bijbelschen titel bedoelt de schrijver het goudland, waarheen eene expeditie trekt op zoek naar het kostbaar metaal.

Hier en daar is de schrijver nogal vrij in zijn uitdrukkingen zoodat men het boek niet in handen van iedereen kan geven.

Foissac (Ernest). Fatum. Crès, Paris.

De geschiedenis van Jokaste en Oidipous herhaald in het huwelijk van den bankier Dalvaire, die krankzinnig wordt als hij ontdekt wie hij heeft gehuwd.

In de oude tragedie is het gebeurde zoo ver weg, voelen wij het zoo legendarisch, dat het monsterachtige ons niet onmiddellijk treft. Maar hier stoot het af en doet het pijnlijk aan. Ik ontraad het boek.

Forge (Henri). Signé „Durand". Albin Michel, Paris.

Vijf vrienden vinden het volgende uit om hun boeken te verkoopen. Vier schrijven onbeduidende prullen en de vijfde schrijft niet, behalve zijn naam onder de kopie der anderen. Hij zorgt alleen dat hij overal gezien wordt, dat men hem opmerkt, dat men over hem spreekt. Hij verschijnt in alle kringen, heeft een neger als secretaris, draagt opvallende kleeren, sluit een sensationeel huwelijk en... de prulboeken der anderen, met zijn naam geteekend, worden verslonden.

Als hij sterft is het uit met de glorie en het debiet. De vier overgeblevenen moeten zien op een andere manier aan den kost te komen. — Het is wel ondeugend, maar er zit veel waarheid in! De roem van velen rust niet op degelijker grondslag. Niet voor al te jonge menschen.

Imann (Georges). Les Nocturnes. Grasset, Paris.

Georges Imann heet Gigaudet. De pseudoniem heeft hij gemaakt uit den meisjesnaam zijner vrouw: Manni. Gigaudet was krijgsgevangene in Duitschland, daarna geinterneerd in Zwitserland, waar hij de voorbereiding heeft gezien van de Russische revolutie door een bende deugnieten.

Russin, gehuwd met Italiaanschen diplomaat, wordt de maitresse van den Franschen consul, steelt zijn papieren, ontketent een staking bij Creusot, brengt Duitsche spionnen in Frankrijk. Als de consul het ontdekt, stelt hij zijn paperassen in handen van zijn jongen secretaris en zelfmoordt zich. De sluwe vrouw speelt nu hetzelfde spelletje met den secretaris, maakt zich meester van de geheimen en vlucht naar de Sovjets.

Niet slecht, maar voorbehouden wegens de beschrijving der corrupte wereld, waarin het verhaal speelt. De schrijver zegt dat het geen sleutelroman is, dien hij heeft geschreven, maar Ch. Bourdon (in „Revue des Lectures") verzekert dat Villebot niemand anders is dan Guillebeaux; Medviedoff een dubbelganger van Lénin en Romieux den schrijver Romain Rolland voorstelt.

Nalim. Le Disparu. H. Gautier, Paris.

Een jong meisje heeft een jongen man lief; maar haar ouders verliezen alles wat zij bezitten en het kind (hetgeen wij niet verstandig vinden) offert zich op om een rijkaard te huwen, dien zij niet bemint.

De oorlog breekt uit. De niet-beminde rijke komt op de lijst der vermisten, maar eerst als het bewezen is dat hij voor goed is verdwenen van dit ondermaansche, stemt de jeugdige weduwe toe in een huwelijk met het jongmensch, dien zij van den beginne af heeft liefgehad. De hemel zegene het bruidspaar. Het boek is onschuldig.

Sorel (Albert) Mea Culpa. Albin Michel, Paris.

Voor volwassenen een goed boek.

André Lafrand, vroeger socialist maar sinds het leven hem toelachte, weer gewoon „bourgeois'', krijgt de tijding dat zijn vrouw is doodgebleven bij een treinongeluk.

Een vroegere vriend, door hem medegesleept in het socialisme, wordt verdacht den trein te hebben laten derailleeren. Hij wist niet dat de vrouw van Lafrand tot de reizigers behoorde, en toen hij het vernam, was het te laat om het ongeluk te voorkomen.

Beide mannen, ongeloovigen, weten niet beter te doen dan in hun smart en schuldbewustzijn afscheid te nemen van het leven.

VARIA.

Keynes' nieuw boek. John Maynard Keynes, die zoo de aandacht trok door zijn boek *The Economic Consequences of the Peace* heeft in Januari 1922 een nieuw boek uitgegeven (bij Macmillan, Londen) dat tot titel heeft *A Revision of the Treaty*. Hij beschouwt toestanden en gebeurtenissen der laatste twee jaren en besluit met bepaalde voorstellen om het Verdrag te herzien en het economisch evenwicht in Europa te herstellen. Zonder twijfel zal het boek van dezen scherpzinnigen schrijver waard zijn te worden gelezen. (Ned. vertaling verschenen).

Gevleugelde Woorden. H. J. W. Becht te Amsterdam heeft thans in vierden druk uitgegeven het bekende boek: *Gevleugelde Woorden*. Verzameling van bekende citaten, spreekwoorden en zegswijzen in verschillende talen. (Nederl., Fransch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Spaansch, Latijn en Grieksch). Zooveel mogelijk met opgave van den oorsprong en met de verklaring in het Nederlandsch. Bijeengebracht door J. H. de Ruyter.

Het bandje is keurig en sierlijk in zijn bruin-zwart-goud. En de inhoud zal velen helpen om een gevleugeld woord, dat zij ergens opvangen en niet begrijpen, te leeren verstaan. Met een klein aanhangsel had de verzamelaar het ook bruikbaar kunnen maken voor hen, die bij de een of andere gelegenheid op hunne beurt ook eens een gevleugeld woord zouden willen laten hooren. Daartoe was alleen noodig geweest een lijst van *trefwoorden*, die naar de respectievelijke gezegden in het boek verwees.

In dat geval zou de heer de Ruyter waarschijnlijk ook tot de bevinding zijn gekomen, dat hij heel wat heeft opgenomen wat nu juist niet tot de *gevleugelde woorden* behoort, in den zin dien men aan die uitdrukking algemeen pleegt te geven. Ik vind er op elke bladzijde, die ik gaarne zou zien geschrapt. Ziehier (blz. 202): Vergadert U geen schatten op aarde — Vergeef ons onze schulden, gelijk wij ook vergeven onze schuldenaren — Verboden vrucht — Ver in 't Zuiden ligt mijn Spanje — Verlos ons

van den booze — Verzuim de gave niet, die in U is — Vergadert U geen schatten op aarde, enz. Op die één bladzijde (en ik heb het boek op goed geluk opengeslagen) staan 17 gevleugelde woorden, waarvan ik er 10 als niet-gevleugeld zou willen zien verbannen. Van den anderen kant mis ik er een heelen stoet, die binnengelaten had moeten worden en waarvoor, bij een nieuwe uitgave, de plaats der ongevleugelden mag open komen.

Maar dan dringt zich misschien eene beperking op, want anders kan men Stoett's: „Spreekwoorden" wel in zijn geheel overnemen; en die beperking zou zijn tot de gevleugelde woorden uit vreemde talen, welke echter in ons land nog veel gebruikt worden. Zoo: ab ovo (van het begin af)— ab uno disce omnes (zooals de een is, zijn ze allen) — laudator temporis acti (een lofredenaar op den ouden tijd, een conservatief) — ad fundum (tot op den bodem — het glas ledigen) — argumentum ad hominem enz. enz. Die staan er allemaal in, ofschoon het nu juist geen gevleugelde woorden zijn — doch zij komen te pas en ik zou de geheele verzameling in dien trant willen bijeengebracht zien.

De citaten uit gedichten kunnen gerust vervallen, tenzij ze iets op een heel bizondere wijze zeggen. Maar wat is er bizonders aan de verzen van Tollens: „Waar Maas en Waal te zamen spoelt en Gorcum rijst van ver", of „O Tannenbaum, o Tannenbaum". Zoo kan men wel 50 folianten vullen.

De aanteekening bij „Het doel heiligt de middelen" is correct, die bij „Reservatio mentalis" is glad verkeerd. En daar komt nog bij dat de citaten zoo ongevleugeld zijn als het maar eenigszins mogelijk is.

Ik sta volstrekt niet afwijzend tegenover deze uitgave en geloof dat zij menigeen nuttig kan zijn; maar ik ben ook overtuigd dat de waarde verdriedubbeld had kunnen worden, indien den verzamelaar een duidelijker plan voor den geest had gestaan.

Paul Keller de redacteur of, gelijk hij zich noemt, de burgemeester van Die Bergstadt (tusschen twee haakjes: een prachtig Duitsch Tijdschrift voor de huiskamer) vertelt het volgende.

In een Oostenrijksche gevangenis gaf een tuchthuisboef aan den geestelijke, die de gevangenis pleegt te bezoeken, eene „Christus legende" welke hij zeide in de eenzaamheid zijner cel te hebben geschreven.

De predikant raakte in vervoering, liet de legende afdrukken in een Kerkelijk blaadje en gaf als zijn meening te kennen dat een man van zoo groote talenten wel begenadigd mocht worden voor de rest zijner straf.

Op een goeden dag zond men Paul Keller een afdrukje en het bleek dat de boef eenvoudig de legende woordelijk had overgeschreven uit het boek van Keller „Das Niklasschiff". Of de man genade heeft gekregen, wordt niet vermeld.

Een kunstenaar van Justine Abbing vond gelukkig geen genade in de oogen van een recensent in *het Getij*.

Hij heeft lang gewacht het te zeggen, denkend dat zijn eerste indruk misschien gewijzigd zou worden. Maar het baatte niet en hij moet bekennen: „nog zelden heeft een boek mij zoo verveeld als „Een kunstenaar."

Alles is mis: de kunstenaar, die voor de eene na de andere vrouw zijn inspiratie moet warm houden; en de panteistische dokter „die nog al nonsens debiteert" en de onnoozele Annet, die „piekert zwaar in hoofletters over het Al, het Hart, opgaan in het Hart der dingen, en wat dies meer zij."

Schrijver heeft, en te recht, een hekel aan zoogenaamd-filozofische aanstellerij. en diepzinnigheid met hoofdletters. Hij heeft gelijk, want gewoonlijk zijn het niets anders dan armzalige kletspraatjes.

Professor Prinsen — In *Het Getij* (blz. 127) schrijft C. J. Kelk: „Vooral sedert Prof. Prinsen het Katheder besteeg, is er een ongehoorde vrijgeest losgebroken onder de officieele kenners onzer Letterkunde, die zich dikwijls in een ware revolutie botviert. Prof. Prinsen, immers, is als criticus een zeer onzekere autoriteit, die vooral drijft op hetgeen hij van den kant der artistieke letterkundigen te hooren krijgt. Zijn ophemeling b.v. van Is. Querido's „Oude Waereld" — hoe redt professor zijn figuur, nu de meeningen bijna algemeen omgelagen zijn? — en van Francois Pauwels „Fantomen", door Van den Bergh terecht een tweede-rangs bundel genoemd, bewijzen dat volkomen. Deze leermeester (die, tusschen haakjes, al niet meer tot de jongeren behoort) zal niet in staat zijn piëteit voor de poezie der middeleeuwen én voor die van Vondel bij zijn volgelingen op te wekken, ten minste niet in voldoende mate. Zijn, meestal zeer onjuiste, inzichten in de nieuwe literatuur schenken mij de overtuiging, dat zijn critisch vermogen louter resultaat is van zijn studie en niet — wat het wezen moest — een literair instinct."—

IN EIGEN KRING	WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

SCHUNDLITERATUR. In Heft 4 (Januari 1922) van *Der Gral* vind ik over „Schund" een artikeltje *Schundliteratur und Rettung*

ihrer Opfer, waaruit ik iets wil overnemen en waaraan ik iets wensch toe te voegen. De schrijver is Julius Maria Worms.

Eerst vraagt hij: „wat verstaan wij onder „Schundliteratur"? Het antwoord mogen wij ook wel eens vernemen, want het blijkt elken dag duidelijker dat met dit woord wordt geschermd in onze Pers, zonder dat men weet wat het eigenlijk beteekent. Sommigen verstaan er hoofdzakelijk, zoo niet uitsluitend, onzedelijke lectuur mede; hetgeen volstrekt onjuist is. — Dus: „Wat is Schund"? Alles wat den smaak bederft en den lezer onbekwaam maakt om waardevolle boeken te genieten. Verder ook dat soort boeken, dat, zonder eenige literaire verdienste, het zedelijk oordeel van den lezer en zijn verbeelding aantast. Onder den schreeuwerigen titel vindt men gewoonlijk nog de toevoeging: Detective-, avonturen-, roover-, spook-, erotische-, okkultische roman! —.

Gewoonlijk worden zij op slecht krantenpapier gedrukt, en in afleveringen aan den man gebracht. Aan zulk een Schund-roman *Der Scharfrichter von Berlin* verdiende de uitgever vóór den oorlog $1^1/_2$ tot $1^1/_4$ millioen Mark.

In 1911 werd geijverd tegen de Schundliteratuur en gedurende den oorlog werd zij verboden, echter zonder veel resultaat.

Een Berlijnsche uitgeverij bekende openlijk in het jaar 1908, dat zij in één enkel jaar 25 millioen colportage-afleveringen had verspreid. Elke aflevering kostte 10 pfennig; de totaal-omzet was derhalve voor 2.500.000 Mark!!

Het is misschien niet nutteloos de namen der firma's hier te noemen, die tegenwoordig in Duitschland deze „Schundliteratur" fabrieken en verspreiden.

Mignon-Verlag, Dresden. — Mitteldeutsche Verlagsanstalt, Theodor Remert, voorheen Dresdener Roman-Verlag. — Verlagshaus für Volksliteratur und Kunst, Berlin. — Verlag moderner Lektüre, Berlin. — Verlag O. Wessel, Lübeck. — Verlag H. Richter Nachfolger, Berlin. — Verlag J. Deubler, Wien. — Verlag R. Klinger, Berlin. — Verlag F. Fechners, Berlin. — Blockhaus-Verlag, Dresden. — Verlag Jul. Bagel, Mülheim a. Ruhr. — Merkur-Verlag, Berlin. — Verlag F. Rietsch, Landshut. — Verlag Willi Pinkert, Berlin. — Werner Dietsch-Verlag. — Schlager-Verlag (Paradies-Bücher), Leipzig. — Apachen: aus dem Dunkel der Groszstadt, Anonymer Verlag. — Rekord-Verlag (ook Sonnen-Verlag), Gebr. Krömer, Breslau. — Sternbücher-Verlag, Koch & Co., Leipzig. — Verlag Vogel & Vogel, Leipzig (ook Ostra-Verlag genoemd). — Verlag R. Zimmer, Stuttgart. — Monopol-Verlag (ook Diana-Verlag), Berlin.

En wie zijn de lezers? Gewoonlijk maatschappelijk zwakkeren. (Werklieden, dienstmeisjes, kantoorbedienden). Maar ook onder de studeerende jeugd van 12 tot 17 (onze H.B.S.ers en Gymnasiasten) vindt zij talrijke slachtoffers.

En de schundliteratuur, die op seksueel gebied het verst durft

gaan, wordt het meest gekocht door meisjes van 12 tot 17. Niet alleen haar zakgeld wordt daaraan besteed, maar ook wordt er geld voor „weggenomen".

En deze „Schundliteratur" kweekt misdadigers op alle gebied. Behalve het geld wordt door de uitgevers ook het goed en bloed des volks gestolen.

Zou het niet goed zijn, ook voor ons land eens na te gaan welke uitgevers zich schuldig maken aan dien handel en tegen hen te waarschuwen? MR. W.

NASCHRIFT. Goed zou het zeker zijn, maar wij beschikken thans nog niet over voldoende gegevens. Wat Em. Querido te Amsterdam thans uitgeeft, beschouwen velen waarschijnlijk niet als Schund, maar het is veel erger en doet veel meer kwaad. En... vergeet ook niet: onze bioscopen leven bijna allemaal van Schund, en dat in den vollen zin des woords.

Ons hollandsch woord is uitmuntend en spreekt duidelijk: *Prikkellectuur*. De Duitschers bedoelen met „schundliteratur" ook vaak die boeken, welke wij den minder vleienden naam van *draken* geven.

In een katholiek Tijdschrift (Duitsch) werd kort geleden een campagne gevoerd tegen Courths-Mahler omdat zij Schund produceerde en niets anders. Laten wij nu eens goed onderscheiden: De boeken van Courths-Mahler geven *geen prikkellectuur*; men kan ze eerlijk *draken* vinden. Maar is dat genoeg? Het volk (en O, zooveel ontwikkelden!) vinden het eenig als een arme gouvernante haar gezond bloed laat overtappen in het lichaampje van een stervenden, bloed-armen knaap van een schartijken, nog jongen en knappen weduwnaar, en dankbaar door dezen tot echtgenoote wordt gekozen! Nu goed, drakerig — maar niet prikkelend! Smaakbedervend — ook al goed — maar wordt de smaak van den lezer niet grondiger bedorven door de entravaganties van...... (ik zal nu maar geen namen noemen)...... van verschrikkelijk beroemde schrijvers. Neen het volk heeft een anderen smaak dan de meer-beschaafden en dat is ook niets, als het in den vorm, dien het liefheeft, maar wat goeds voorgezet krijgt. Het volk leest en smaakt geen Dante en Gezelle, Vondel en Veuillot, geen Cervantes en andere groote meesters. Trouwens, 90 percent uit onze kringen doet dat ook niet; fatsoenshalve praten de menschen er wel over en gebaren alsof ze het mooi vinden, maar wie wat scherper toekijkt, ziet heel gauw dat het niet waar is.

„Schundliteratur", in zooverre het slechts gebrekkige lectuur is, onhandig in den vorm, wat onbeschaafd volksch, moet ons niet te zeer ergeren.

„Schundliteratur" in den vorm van *prikkellectuur* verdient bestrijding; niet alleen als zij prikkelt op seksueel gebied! Daarom mag men gerust alle bloederige detective-romans veroordeelen,

even sterk als dat soort van films. Roof- en moord- en inbrekers-romans hebben al heel wat kwaad gesticht, niet minder dan de immoreele. Ik zag echter met verbazing, nog kort geleden, een detective-roman (waarvan de schrijver vermoedelijk katholiek is) door het dolle heen geprezen in katholieke Bladen. Het is een aaneenschakeling van fantastische, sluwe en bloedrige misdaden, echte *prikkellectuur*! Daaruit volgt wel dat deze goedgezinde prijzers niet weten of hadden vergeten dat „Schundliteratur" in het algemeen alle *prikkellectuur* lectuur is en niet alleen de onzedelijke in engeren zin.

DE LAATSTE LICHTING.

Wij doen nogmaals een beroep op belanghebbenden, leiders van Bibliotheek en Boekhandel, ons voor deze rubriek gegevens en opgaven te verschaffen. Tot heden hebben wij genoeg bewijzen van instemming ontvangen, waarvoor wij dankbaar zijn, maar wij zagen nog geen enkelen medehelper opdagen. Zou het dan tóch waar zijn, wat zoo vaak wordt gefluisterd en ook wel eens luid verkondigd, dat het in den aard van boekenmenschen ligt, veel te jammeren en zelden iets aan te pakken?

Ammers-Kuoller. Een Pionierster. Mina Kruseman en hare verhouding tot Multatuli. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

De, meestal verontwaardigde belangstelling, welke Mina Krüseman, de geëmancipeerde generaalsdochter eertijds opwekte, is thans door vergetelheid vervangen, ofschoon de eenzame, oude dame nog leeft in Frankrijk.

Dit boekje is eigenlijk niet meer dan een uittreksel uit haar zware autobiographie en van weinig belang. Wie iets weten moet uit het leven der rumoerige vrouw verwijzen wij liever naar haar eigen levensbeschrijving en briefwisseling.

Annunzio (Gabriele d'). Het Groote Vuur. Uit het Italiaansch door E. A. Keuls-Schuur, 2dln. Scheltens & Giltay, Amsterdam.

Alle romans van d'Annunzio staan op den Index, en ofschoon dit boek is geschreven ná deze algemeene veroordeeling, moet het toch ook als verboden worden beschouwd totdat uit den inhoud het tegendeel blijkt en dit door ter zake bevoegden wordt verklaard.

Een katholiek zal niet ongeduldig uitzien naar deze verklaring, waar het heele oeuvre van den schrijver door dit hoogste gezag zoo ongunstig beoordeeld is.

Benson (R. H.). De God der Wereld. Roman. Vertaling van Henriette van der Waarden. Het Nederl. Boekhuis, Tilburg.

Benson (R. H.). Wat was het? Vertaling van L. L. Het Nederl. Boekhuis, Tilburg.

Zonder ons uit te spreken over het min of meer verdienstelijke dezer beide boeken, willen wij zeggen dat het geschikte lectuur is voor nadenkende katholieke lezers.

Bock (Eugeen de). Jeugd in de stad. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Dit boek verscheen reeds in 1918 te Gent als Fonteine uitgave. De jeugd, die hier wordt beschreven is niet schoon; een stelletje studenten, die vooral belangstellen in meisjes en vrouwen. In zijn geaffecteerd proza is het boekje moeielijk te lezen, en bovendien is het laf sensueel.

Cappelle (P. van). De Electriciteit. Hare voortbrenging en hare toepassing in de Industrie en het Maatschappelijk Verkeer. 8e herziene en veel vermeerderde druk door J. M. G. Scheffer w.i. Met ongeveer 1000 afbeeldingen.

Een van de beste boeken op dit gebied, dat op geen Openbare Biblioth. mag ontbreken.

Cohen (Joseph). Nederlandsche Sagen en Legenden. Met 32 Illustr. in kleurendruk en zwart door Pol Dom. W. J. Thieme, Zutphen.

Deze derde druk is eenigszins gewijzigd. Wij bevelen dit schoone boek, waarvan de 2 dln. ruim 800 bladzijden tellen, van harte aan. Voor bibliotheken zeer geschikt.

Couperus (Louis). Met Louis Couperus in Afrika. Jacob van Campen, Amsterdam.

Journalistieke Reisbrieven, niet diep en weinig nieuws brengend, maar gelijk aan een vluchtige causerie. Volwassenen.

Geyl (P). Nederland en België. Hun gemeenschappelijke Geschiedenis en hun onderlinge Betrekkingen. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

Een klein boekje van 56 bladzijden, dat onbevangen en sans parti pris geeft wat de titel belooft.

Haspels (G. F.). David en Jonathan. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Reeds de derde druk van dezen roman, dien wij als een kloek boek durven aanbevelen. Maar het is geen lectuur voor kinderen.

Minnema (Nine). De andere lijn. J. T. Swartsenburg, Amsterdam.

Geschreven in reactie op het boek van Ina Boedier Bakker: ,,De moderne Vrouw en haar Tekort,'' waarmede wij het voor een goed deel eens waren. Zij weerlegt het niet. Nine Minnema beweert veel, waarmede wij het hartelijk oneens zijn.

Roland Holst (Henriette). Uit Sowjet-Rusland. Beelden en Beschouwingen. Uitgegeven in opdracht van het komitee tot propaganda onder de Intellektueelen voor Hulp-verschaffing aan Sowjet-Rusland. W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

Het boek bevat genoeg onzuivere stellingen b. v. over de vrije liefde, de echtscheiding enz. Voor ontwikkelden is het echter wel leerzaam want

haars ondanks kan de schrijfster haar diepe verslagenheid niet verbergen en moet zij erkennen dat het onbegonnen streven der Sovjets op eene mislukking is uitgeloopen.

Rombouts (Fr. S.) Prof. dr. Bavinck. Gids bij de Studie van zijn paedagogische Werken. Met portret van dr. Bavinck. Malmberg, 's Hertogenbosch.

Met dezen katholieken gids is het gemakkelijk het vele treffende en goede in de paedagogische werken van den protestantschen professor te vinden.

Saudek (Robert). Diplomaten. Haagsche Roman. 2e uitgebreide druk. W. L. en J. Brusse, Rotterdam.

Wij zeiden ons oordeel reeds over dezen roman. De nieuwe en uitgebreide druk geeft geen aanleiding tot herziening van onze uitspraak. Het verhaal der oude gravin, van hare verleiding namelijk, blijft de voornaamste reden dat het lang niet iedereen in handen kan worden gegeven.

Vermeer (Ernst). Maja. J. Ploegsma, Zeist.

Dagboek van een pas afgestudeerd ingenieur.

Verdediging van het ongeloof, waarin hij zijn meisje meesleept. Wij zullen dit boek eens nader bespreken om aan te toonen wat een verwarring er kan heerschen in het hoofd van menschen, die niets goed en véél oppervlakkig hebben gelezen en bestudeerd. Het boek is slecht.

Wijting Pr. (H.) Naar de Moederkerk, De Katholieke Leer uiteengezet voor Andersdenkenden. J. R. van Rossum, Utrecht.

Prachtig boek voor andersdenkenden om den katholieken godsdienst, die hun vaak zoo volkomen onjuist wordt voorgesteld, zuiver te leeren kennen. Niet minder aan te bevelen aan allen, bij wie andersdenkenden voorlichting zoeken, en voor alle katholieken, die op de hoogte van hun taak wenschen te zijn.

CORRESPONDENTIE.

Au. te s'Bosch. In het Engelsch bestaat zoo iets niet. In Fransch en Duitsch is er keuze. Geef ons duidelijker op wat u precies wenscht, dan kunnen wij u den titel van het boek geven.

J. D. te H. U hebt gelijk. *Batouala*, de leelijke maar bekroonde roman van den neger René Maran, is niet zijn eerste werk. Het eerste, in 1909 uitgegeven, heet *La Maison du Bonheur*. Wij kennen het niet en weten dus ook niet of het even realistisch en ruw is als het laatste.

L. S. te R. Wend u tot de Commissie tot Regeling van het Vertalingsrecht — direct aan den administrateur M. Bronner, Heerengracht 124, Amsterdam.

St. M. te A. In 7de Jaargang van Boekenschouw blz. 124 kunt u daaromtrent de gevraagde inlichting vinden.

ILSE VON STACH.

Deze zeer begaafde vrouw behoort tot de katholieke schrijfsters van Duitschland, die met Enrica von Handel Mazzetti, Margarethe Windhorst, Marie Herbert, Anna von Krane en Marie von Hutten, zich in korte spanne tijds reeds een groote bekendheid verwierven door gansch Duitschland en niet het minst bij de protestanten. Zij stamt uit Westphalen en werd daar den 17den Februari 1879 in Haus Probsting bij Borken als telg van een aloud adellijk geslacht Stach von Goltzheim geboren. De Westphalers zijn van een opvallende genegenheid bezield voor hun vaderland, waarmee zij zoo volkomen zijn saamgegroeid, dat gansch de bouw hunner artistieke creaties, hetzij ze dichter of beeldhouwer zijn, steeds weer het liniaire, het harde, bedachtzame, ja zelfs het beslotene van hun landstreek tot uiting brengt.

I l s e v o n S t a c h had een moeilijken levensweg te begaan, vooraleer zij haar einddoel bereikt had. Zij legde een glansrijk examen af voor leerares en leefde langen tijd in de groote steden, waar ontbering en nijpende nood haar deel was; totdat zij eindelijk als vrouw van den bekenden kunsthistoricus Prof. Martien Wackernagel naar haar schoone landstreek, naar Munster, kon terugkeeren.

Zeer vroegtijdig ontbloeide hare poëtische begaafdheid. Op zes-jarigen leeftijd schreef ze reeds een klein gedicht, dat natuurlijk een sterke reminiscentie was aan de verzen in haar zangboek. Maar toen scheen ze reeds onbewust doorzield van de gedachte dat men slechts zingend dichten mag ter eere van God: een zeer merkwaardige kunstopvatting, welke zij later nimmer verloochend heeft. Want de godsdienstige problemen staan geheel in het middelpunt harer werken: hetzij deze moderne levens-problemen behandelend, wijzing geven in onzen richtingloozen tijd, ofwel geheel en al in het historisch-verleden spelen. Reeds in het kleine kerstmisspel *Christelflein*, dat Hans Pfitzner vrij bewerkte en tot een Kerst-opera componeerde, die bijna in alle groote duitsche theaters met veel bijval vertoond werd, valt er een zoo geestelijke bovenstroom waar te nemen, dat wij hevig onder den indruk komen van den overtuigenden godsdienstzin en de door en door katholieke visie der schrijfster. Des te dichter en inniger benadert dit gedicht het ongerepte kinderlijke gevoel, nu Pfitzner's zuiver-gevoelde muziek

deze naif-kinderlijke vroomheid met wondere teerheid te uiten wist!

De stof voor haar voortreffelijken eenakter *Der heilige Nepomuk* had zij van te voren reeds behandeld in een kleine novelle *Die Beichte,* die als „Luxus-Druck'' bij Boisseree in Keulen verscheen. De inhoud dezer beide stukken is natuurlijk volkomen hetzelfde, hoewel de artistieke beelding en vormgeving belangrijke verschillen aan het licht brengen. De novelle verinnigt de psychologische ontwikkeling en doet de mystieke diepte van het biechtgeheim nog vollediger uitkomen dan de dramatische uitbeelding der stof, die van zelf meer de uiterlijke handeling belichten moet. De werking van dezen eenakter, die reeds in Basel, Eisenach en andere plaatsen werd opgevoerd, zal menigeen sterker toeschijnen dan die der novelle; hoewel we deze laatste, juist om haar zuivere zegging en innerlijke voldragenheid een hoogere kunst-waarde zouden willen toekennen.

I l s e v o n S t a c h teekent ons met enkele forsche streken op een achtergrond van felle kleuren: Koning Wenceslaus van Bohemen, die in toomelooze ijverzucht zijn kinderlijke gemalin vervolgt. In zijn onbedachtzame wanijver dwingt hij haar vaak meermalen daags hare feilen en tekortkomingen aan haren biechtvader, den vromen proost Nepomucenus, te bekennen. Zij is zich echter van geen schuld bewust: alleen wordt ze vaak ongeduldig, wanneer haar gemaal haar lang alleen laat om op jacht te gaan en zijn dolle avonturen te kunnen uitvieren. De Koning tracht nu haar eenzaamheid en smartelijke verlatenheid te verdrijven en dies laat hij haar als gezelschap een jong ridder, Graaf Heinrich von Rosenberg. Deze maakt haar bekend met het werk van „Meister Gottfried'': de Sage van Tristan en Isolde, verhaalt haar van de wonderheden der liefde en wekt zoo in de kinderlijke vrouw een teere genegenheid, die bij haar zelfs ongemerkt uitbloeit tot een stille liefde. De vrome Nepomucenus bevroedt echter reeds de stil-aan rijpende tragiek in het leven der koningin, die in onschuldige naiviteit hare innerlijke neigingen openbaart en daardoor nog feller prikkelt de blinde ijverzucht haars gemaals. Koning Wenceslaus eischt nu uitsluitsel hieromtrent van Nepomucenus. Maar door diens star zwijgen wordt hij nog heviger bevangen van naijver en jalousie. In een vlaag van woede gelast hij op een donkeren nacht Nepomucenus van de brug in de Moldau te storten en verwacht nu stellig, dat hij zieltogend hem de schuld der koningin

bekennen zal. Een wonder redt zijn verheerlijkt lichaam uit de golven en alom schalt luide de jubel van het geloovige volk. De koningin begint haar schuld te vermoeden: ze wordt zich bewust van hare teedere toenadering tot Graaf Rosenberg en wanneer deze voor haar staat, verbloemt ze hare liefde niet maar verkondt ze luide met de woorden: ,,O Heinrich, o Heinrich''. Het tragisch conflict heeft zijn hoogtepunt bereikt. De koning verbant de koningin, veroordeelt den graaf, die bij het verlaten van het kasteel onwetend door eigen krijgers wordt neergeveld......

Dit drama, dat magistraal van bouw en dramatische bewogenheid, bij beleidvolle opvatting groot succes verzekert, is met buitengewone aantrekkelijkheid en kalm overleg geschreven. Het kan overal zeker zijn van zijn werking, te meer daar de geest van den H. Nepomucenus, de martelaar van het biechtgeheim, aan gansch deze gebeurtenis een hoogere wijding geeft.

Haar dramatische begaafdheid heeft Ilse von Stach nog volkomener bewezen in een later werk: *Genesius*, waarin eveneens een innerlijk-godsdienstige ommekeer het hoofdthema is. Dit werk is aanmerkelijk-rijper en inhoudsvoller en waardevoller van dramatische kracht: terwijl ook hare lyrische geaardheid, welke vooral in *Griseldis* — een christelijke tragedie — de meest-felle zielswroeging als omteedert met zachte schoonheid van woorden en de innerlijke spanning verbreekt, haar hier niet veel parten speelde.

Door deze werken, die op de groote theaters van Leipzig, München en Basel met schitterend succes werden opgevoerd, heeft Ilse von Stach reeds bewezen: dat zij een schrijfster is van lyrisch-dramatische begaafdheid — hetgeen ons stellig hopen doet, dat zij ook op dit gebied nog grootsche werken scheppen zal, waarnaar we vooral in dezen tijd, nu de smaak van het publiek, die velen reeds tot vertwijfeling bracht, zich gaandeweg te veredelen schijnt, met reikhalzend verlangen uitzien. Want niet te loochenen valt, dat meer nog dan de andere kunsten het tooneel in onze eeuw de schoone roeping heeft, de cultuur te veredelen.

Ilse von Stach, die *Genesius* opdroeg aan de nagedachtenis van Lopez de Vega en Jean de Rotrau, is evenwel niet verstard in een onnatuurlijke gemanireerdheid en zit niet opgesloten in een doffe atmosfeer van slaafsche navolging en traditie, maar heeft in alles getracht naar felle originaliteit. Zij gaat steeds voort met haar onverstoorbaar-rustig zoeken naar de meest-directe zeg-

ging, de zuivere openlegging van zielsconflicten — en geeft zich over aan den niet te miskennen drang naar het hoogere! Het sterkst is zij altijd, wanneer zij ragfijn en tot in de verborgenste vezelen ontleden kan wat er omgaat in de diepe wereld eener vrouwenziel — heel dat subtiele weefsel van edele en innige gevoelens, welke zij zoo wonderbaar-spontaan te verwoorden weet in fijne lyriek, zoodat wij alles tot in de kleinste bijzonderheden in volle realiteit beleven!

Op het gebied van het proza heeft Ilse von Stach wel haar grootste succes te boeken met haren roman *Die Sendlinge von Voghera.*[1]) Dit streng en levendig verbeelde werk heeft ons een inzicht geopend in de warrige toestanden ten tijde der Reformatie en het verscherpt deze jammerlijke godsdienstoneenigheid door de schrille contrasteering van romaansche en germaansche opvattingen. Twee zeer tegenstrijdige levensbeschouwingen — de duitsche en romeinsche — zijn in dit veel-omvattende werk wonderklaar gesynthetiseerd, hetgeen niet enkel de vele levensproblemen in zich verhoogt en in hun volheid ontwikkelt, maar ook de ver uiteenloopende karakters afzonderlijk een veel grootere belangrijkheid en hoogere beduiding geeft. Ilse von Stach heeft eerst na langdurige studiën dezen roman geschreven, die in theologisch en historisch opzicht zoo diep vergroeid is met den geest van dien tijd en zijn veelheid van problemen, dat een innerlijke levendigheid van ongekende overtuigingskracht daaruit werkt.

Ilse von Stach heeft haar eersteling door haren lateren roman *Hans Elderfing* [2]) geenszins overtroffen. Ook hierin worden religieuse vraagstukken van buitengewone actualiteit vervlochten, maar het moderne tijdsbeeld, waarin deze roman verbeeld is, biedt niet die ontzaglijke perspectieven als het historisch wereldbeeld der *Sendlinge von Voghera.* Hetgeen ons werkelijk verrukt in dezen roman, dien ik iedereen te lezen aanraad, die belang stelt in de moderne Roomsch-Duitsche litteratuur, is Von Stach's zachtvloeiend en helder proza en artistieke, modern doorvoelde uitbeelding van haar verknochtheid aan haar schoon geboorteland Westphalen. De nuchtere hardheid en koele rustigheid, den Westphaler eigen, heeft in dezen roman haar meest-karakteristieken stempel gedrukt. Deze diepe, innige ingekeerdheid en verdroomd-

[1]) Jos. Kösel, Friedrich Pustet, Kempten-München.
[2]) Kösel—Pustet, Verlagshandlung, München.

heid van het land komt zelfs zeer teekenend tot uiting in hare hymnische gedichten, welke ze verzamelde in Missa Poetica en Requiem, en geeft aan het geheel een onzegbare bekoorlijkheid. Toch schrijnt er door deze gaaf-uitgezegde gedichten een zacht heimwee naar het verleden, naar haar kinderjaren, toen zuiverst Godsverlangen, diep geloof en blijmoedig Godsvertrouwen haar omademden en onder het lezen en herlezen(!) — want zij is wel eens precieus en haar taal en beelding gewrongen — voelen we een zachte ontroering in ons kloppen en worden we stil en ingekeerd: alsof we lang en diep geluisterd hadden naar een wonderschoon gezang...... uit de verte.

Een dichteres, die in luttele scheppingsjaren reeds zoo vele rijpe vruchten toonde, verdient ten volle onze genegen aandacht. Want zoo Ilse von Stach — een schrijfster, die ge onthouden moet! — blijft voortwerken in opgetogenheid van geest, rustig en onverdroten, mogen we vroeg of laat van haar nog iets belangrijks en boeiends verwachten. Immers, met des te meer reden mag men juist op haar groote verwachting stellen: omdat zij *met een gloeiende vitaliteit en onuitroeibare werkkracht,* ook levensproblemen durft aangrijpen, die vér boven al het tijdelijke uitgaan — en zij aldus ten nauwste verwant is met de huidige menschheid, die met eigen innerlijke verwardheid geen raad wetend, dag aan dag vraagt en vorscht naar den eigenlijken zin des levens.

Breda. HEIN HOEBEN.

MEISJESBOEKEN.

Een nieuw boek van Felicie Jehu was gewoonlijk een welkome gast in onze meisjes-bibliotheek. Zij schrijft onderhoudend en haar boeken waren voorheen niet zonder ethische waarde.

Ik zal niet zeggen dat er in haar laatste werken een geheel veranderde richting te bespeuren is; maar het komt mij toch voor, dat zij een ander soort lezeressen op het oog heeft dan vroeger of zich heeft laten vangen in de nieuwe mode van flirtende en opleeraren-verliefde meisjes.

Dat zou nog kunnen, als zij die lichtzinnige onhebbelijkheden scherp afkeurde of ze eens flink bespottelijk maakte. Want „le ridicule tue”, en menig meisje zouden misschien de oogen opengaan om duidelijk te zien hoe belachelijk zij zich maakt.

In die jeugdboeken moet natuurlijk niet worden geschoolmeesterd en gezedepreekt; dan worden ze niet gelezen. Maar men kan toch vorderen dat er voor het groeiend geslacht een opvoedende kracht van uitgaat.

Ik geloof ook wel dat Felicie Jehu dit heeft gezocht in hare meisjesboeken; zij heeft in allen geval getoond dat zij het kan. Getuigen bij voorbeeld: *Het Circuskind.* — *Agnes Slawonski.* — *Blind Zusje.* — *Moeder Neurke,* en zoovele andere. Met moeder Neurke heeft ze indertijd mijn hart gestolen. Neurke is eene Zuid-Limburgsche schoonheid; een eenvoudig boerenmeisje, gehuwd met een kunstschilder, die om zijn lief vrouwtje haar verrukkelijken eenvoud te laten behouden, zich met haar vestigt op een Limburgsch dorpje. Maar de kinderen worden grooter, de inkomsten kleiner en het gelukkige echtpaar ziet zich gedwongen Den Haag tot woonplaats te kiezen, waar het oudste meisje speelkameraadjes vindt in de stadsche nichtjes. Onder deze is er een echte nuf, die het neusje ophaalt voor het eenvoudige Neurke en haar landelijk Doortje.

Maar Felicie Jehu laat verwaande Thea eens dapper onder handen nemen door de andere nichtjes: „Als je soms denkt", zegt Suus, „dat je geestig bent, dan vergis je je. Tante Neurke is een heel lief mensch en ik zou je aanraden nu eens en voor altijd uit je hoofd te zetten, dat ze van wat andere afkomst is dan onze moeders. En wat Doortje aangaat, die is misschien meer waard, dan wij met ons drieën te samen!" Een gevoelig lesje, en zoo kordaat gegeven, dat alle jonge lezeressen dadelijk partij zullen kiezen voor de verstandige, die het standje uitdeelt.

Het avontuur van nicht Jetty is ook niet onaardig uitgewerkt om de les, die er in verscholen ligt, niet al te opdringerig te maken

Jonge meisjes dweepen gemakkelijk, en wij mogen dat nu wel bedenkelijk vinden, het feit is niet weg te cijferen. Jetty van der Vos vond Frits Dirksen, die bij haar vader les kreeg, een „leuk type" en „een snoes" van een jongen. De knaap was primus op het voetbalveld, maar in de klas kwam hij steeds in de achterhoede.

De vader van Jetty, gewetensvol leeraar, dacht derhalve minder geestdriftig over den jongen dan zijn dochtertje. Op een goeden avond, toen Jetty de thee boven bracht en Frits weer met een leeg hoofd boven zijn boeken zat en niets scheen te begrijpen, kwam de leermeester op een minder gelukkigen inval. Hij zou den leerling eens beschaamd maken voor en door zijn jonger doch-

tertje, en vroeg Jetty de som eens even uit te werken, waarop Frits wanhopig zat te turen.

Het was vreeselijk voor den jongen te worden overtroefd door dat kind, in wier oogen hij zoo graag een held leek. En 't meisje, echt vrouwelijk, kreeg medelijden en beweerde de som niet te kennen. En de jongen, echt mannelijk, doorzag het fijngevoelige trucje niet.

Hij vertelde het aan zijn schoolkameraden, die nu spotten met meester Vos, die meende dat „zijn uiltje een valk'' was. Rob, Jetty's broer, moest vechten met Frits om de eer van zijn vader te verdedigen. Jetty zelve was verontwaardigd en besloot alles te herstellen. Uit eigen beweging bood zij zich tot verbazing van haar vader aan, om den voetballenden leerling te helpen. En zij deed dat zoo knapjes, dat Frits eindelijk beschaamd, zich inspande om haar te volgen en werkelijk begreep.

Het meisje had verwacht dat de jongen nobel genoeg zou zijn om ook dit te vertellen aan zijn makkers en te laten uitkomen dat vader zich niet had vergist in zijn valkje.

Maar Frits zweeg in alle talen; en toen Jetty van haar eigen broer moest hooren dat „een jongen zoo iets niet doen kon'', barstte zij verontwaardigd uit! „Jullie bent dus laf'', zei ze minachtend.

Rob haalde de schouders op: „Dat is een gemeen woord: laf. Je wilt toch niet zeggen, dat een jongen als Frits, die iederen jongen met gemak staat, laf is?'' „Dat zeg ik wel, vreeselijk laf vind ik hem. Eerst vader bespotten en in een gek daglicht plaatsen en dan niet vertellen, dat hij toch gelijk heeft gehad. Laf is dat.''

Rob liep de deur uit: „Jullie meisjes zijn eigenlijk allemaal malloten'', riep hij nog even naar binnen. Maar Jetty minachtte voortaan haar held, en zij had gelijk.

Zeer juist is hier het verschil tusschen de psyche van jongens en meisjes geteekend. En het begrip dat zedelijke moed heel wat hooger staat dan de moed der spieren is op ongezochte wijze bijgebracht.

Een frisch lesje door de jeugd zelve aan de jonge lezeressen gegeven!

Veel minder gelukkig is F e l i c i e J e h u in *De Kinderen van haar Jongen*. De fijne takt ontbreekt hier.

De 74-jarige Mevrouw Hattema neemt de vier kinderen van haar in Indië vertoevenden zoon bij zich in huis. Irène, zestien lentes telt zij, noemt zich „art-student'' en zal schilderen leeren.

De leeraar in haar klasje is een jonge aap, die zich meer interesseert voor de knappe gezichtjes zijner leerlingen dan voor zijn vak. „Snoes'' noemen de meisjes hem; een jongen zou hem allicht „mispunt'' hebben gescholden. Irène, met haar lief snuitje, heeft al dadelijk zijne aandacht, en vooral roemt hij haar „mooie haren.'' Maar veel leert zij niet bij hem, en als een oude, verstandige leeraar den „snoes'' komt vervangen, ziet deze dat het meisje niet veel kent en stuurt haar onverbiddelijk terug naar de teekenklas.

Een jaar later komt zij weer terug in de schilderklas, waar de beste leerling, Theo van Dijk, nu de algemeene lieveling is van het vrouwelijk element.

Theo en Irène ondernemen spoedig wandelingetjes en de jongen maakt haar portret voor „zijn verzameling mooie meisjeskoppen''. Later stelt de leerling voor op Irène's kamer thee te komen drinken, zonder gezelschap van anderen, — — „hij moet haar voor zich alleen hebben.'' Hij troont haar ook mee naar zijn huis, want ze moet zijn moeder, door-en-door burgerlijk vrouwtje, leeren kennen „voor je eenmaal mijn meisje bent.'' Waar Irène nog heelemaal niet aan gedacht heeft. Nu wil ze van hem af en prijst de schoonheid van Rosa, waarop Theo dan ook alweer haastig verlieft.

En Irène? „Ze had er zelf geen kwaad in gezien. Bijna alle meisjes van de Academie hadden een vriend onder de jongelui, met wien ze wandelen.''

En de oude Mevrouw? Zij berispt het kleinkind, dat haar schreiend tot antwoord geeft: „Ik kon toch niet alleen zoo gek doen. Alle meisjes gaan wel wandelen met den een of ander. Ik ben toch al zeventien; ik kan toch niet zeggen, dat ik niet durfde voor U.'' — Maar opgewekt voegde ze erbij dat het nu heelemaal uit was tusschen hen. „Mevrouw Hattema was nu heelemaal gerustgesteld. Wat een kinderspel was dat geweest. Een beetje gevleide ijdelheid, een prettig gevoel de uitverkorene te zijn van een gevierd kunstenaar in den dop.'' —

Het heele boek is ongeschikt voor jonge meisjes, want dat treurige „gescharrel'' kan niet zuiverend en verheffend werken op de gevoelige verbeeldingen. Maar de vergoelijking der grootmoeder maakt het nog erger. Wat de scherpste afkeuring verdiende, wordt een kinderspel genoemd, een zeer verklaarbaar verschijnsel — en de gevaarlijke omgang krijgt een sanctie van de oude, deftige dame, die toch lang genoeg geleefd had om verstandiger te kunnen zijn.

Ook in *De Club van Zes* mis ik den takt van F e l i c i e J e h u.

Zes meisjes, zoo om en in de veertien, gaan naar de waarzegster. Een hulpvaardige dienstbode heeft haar aan het adres geholpen En deze voorspelde natuurlijk precies wat iedereen wenschte. Het sluwe wijf loodste de kinderen nog binnen bij haar dochter, die voorgaf somnambule te zijn, maar om een hoekje van de deur had afgeluisterd wat moeder profeteerde.

De nieuwsgierige Aagjes wisten dat ze verkeerd deden en spraken thuis niet over haar avontuurtje. Het gebeurde maakte echter op sommige diepen indruk en bracht stoornis in het zenuwgestel terwijl een andere dwaze dingen deed om haar gezondheid te versterken.

Nel was „roem" voorspeld. Zij had muzikale neigingen en zou die ontwikkelen. Bij uitzondering mocht ze een keertje mee naar de Opera, waar Lohengrin gespeeld werd.

„Wat was ze verrukt over dien Zwanenridder in zijn zilveren harnas." En dan volgt het lange relaas van de giechelende meisjes, die er op uitgaan om het portret van den beroemden tenor te koopen. En de vriendinnen begrepen niet, waarom er zoo'n geheim van werd gemaakt, als Nel en Bets het portret op een stille plaats zaten te bewonderen. Daar was toch niets tegen? „Je mag toch ook wel een schilderij bewonderen," zeiden ze. Een van de meisjes vertelt het thuis, aan tafel. Ze vond het een komieke geschiedenis. Haar moeder lachte er om, maar vader nam het anders op.

„Bets had nog niet genoeg, dat haar van haar werk afleidde," zei hij.

„Maar Bets had dat portret niet gekocht, Vader, dat deed Nel."

„Ja, dat mankeerde er nog maar aan, dat Bets haar weekgeld voor zulke dingen uitgaf. Maar ik doelde nu niet op het materieele, maar op het ethische van de kwestie. Bets mag zich niet met zulke dwaasheden ophouden, dat neemt haar te veel in beslag."

De moeder, die er om lachte, doet dom; en de vader maakt zich met zijn „ethische kwestie" niet zuinig ridikuul, als hij niets weet te vertellen, dan dat het Bets te veel in beslag neemt.

Het is jammer dat Felicie Jehu in haar laatste boeken hare aandacht wijdt aan dat nare soort van meisjes; die lichtzinnige, aanstellerige, brutale nesten, welke wij elken dag de H.B.S. zien uitzwermen.

Worden zij in de meisjesboeken zoo „leuk" voorgesteld, dan zullen zij spoedig het standaardtype worden van het meerendeel

der zes- en zeventienjarige kinderen. Daar ligt juist het gevaar; want van dat flirtende, scharrelende, ginnegappende soort hebben wij er al veel te veel.

En de lieve, kinderlijke, maar rein en hoog voelende meisjes worden met den dag zeldzamer. En zeker in de kringen, waar de opvoeding „neutraal" heet. Dat mogen de schrijfsters bedenken, ook Felicie Jehu, die het beter kan, want het beter reeds menigmaal gedaan heeft. MARIE P.

VLUGMAREN.

Wat een genot en verrassing, te hooren dat er zooveel tevreden menschen op de wereld zijn! Met aldoor groeiende blijdschap heb ik in Het Handelsblad de talrijke antwoorden gelezen op de vraag van O. d. S.: *als gij niet waart wat gij zijt, wat zoudt gij dan willen zijn?*

En letterlijk niemand wil iets anders! Oud-ministers en kamerleden, professoren en schrijvers, tooneelspelers en liedjeszangers, geleerden en vliegeniers — ze zijn allen tevreden met hun lot, of met zich zelf, tevredener dan eertijds Lucifer in den hemel.

Bij die eenstemmigheid van tevredenheidsbetuigingen voel ik mij toch wel een beetje beduusd, alsof ik een robbertje met Carpentier gebokst had. Want hoe zit het nu toch? Moet ik het getuigenis van mijn ooren en oogen verloochenen tegenover die hartelijke ontboezemingen van tijdelijke gelukzaligheid Onder de Streep?

Ik lees geen roman of stuit bijna telkens op een tragisch huwelijk, een ongelukkige liefde, een verwoest leven. En de groote kritiekers knikken plechtig en goedkeurend, en verzekeren ons dat de schrijvers van deze rampspoeds-boeken het leven in het hart grijpen; spreken in het voorbijgaan schamper van de engelsche vertellingen (waarvan de personen kerngezond zijn, stevig ontbijten en lachen uit volle longen) als van goedkoope amusements-lectuur. Als ik een krant open sla, is het of mij de jammerklachten tegenklinken uit Dante's Inferno; ieder mensch blijkt een kwellenden duivel te hebben. Lloyd George kronkelt in de conservatieve armen van George Youngster, Wijnkoop vliegt iedereen naar de oogen, zelfs zijn eigen spiegelbeeld. Kapitalisten huilen om de hooge belastingen, werkloozen beklagen zich dat men hen aan

het werk wil zetten, werkgevers jammeren dat zij in hun eigen zaak niets meer te zeggen hebben, Marchant brult omdat partijgenooten zijn pantoffel niet wenschen te kussen, schrijvers zitten in een afgelegen hoekje te brommen dat het maar niets gedaan is met de Roomsche literatuur, Vrijheidsbonders zijn verontwaardigd dat men geen vloot en leger kan houden zonder kosten, vrouwen grienen omdat ze niet voor alle ambten geschikt worden geacht — — — zelfs de baby van mijn buurman huilt hartverscheurend, waarschijnlijk omdat moeder geen veiligheidsspeld heeft gebruikt.

Maar wat moet ik nu denken van die glunderende menschen in het Paradiso Onder de Streep? Zijn al die testimonia werkelijk gemeend of misschien door medelijden ingegeven, in de hoop dat hun tevredenheid aanstekelijk zal werken op de andere stervelingen? Het verschijnsel is anders bedenkelijk onnatuurlijk: zóó veel tevreden Nederlanders binnen een half jaar!

Toch verblijdend... ten minste als het gevolgen heeft en de tevredenheid dezer uitverkorenen zich langzamerhand van vele anderen meester mocht maken.

Wat een zegen voor onze kunst, onze politiek, onze heele samenleving. Het is er nu zoo duf en drukkend, want te velen zitten maar ingespannen te loeren of zij den bal onder de lat door kunnen krijgen, ook al moeten zij daarbij een ander omver loopen. Wie tevreden leeft met wat hij is en heeft, haalt zulke streken niet uit.

Toen ik jong was, dweepte ik met Victor Hugo en Byron en van Schaepman hield ik veel. Nu weet ik heel goed dat het erg onfatsoenlijk is, zoo iets in het publiek te zeggen. Maar ik wil niet beter schijnen dan ik ben.

In later jaren vond ik zelf ook wel dat er klinkklank in hun verzen zit, en soms meer opgewondenheid dan dichterlijke bezieling — maar die dichters met groot geluid, staken toch met hoofd en schouders uit boven de kereltjes, die tegen hun laarzen trachtten op te klimmen.

In Victor ontdekte ik spoedig den megalomaan en ik begreep waarom zijn poëzie dikwijls zoo megaphoon was. Als kunstenaar was hij ontzaglijk rijk, doch droeg te veel en te opzichtige ringen aan zijn vingers en zijn smaak was niet fijn genoeg om steeds zijn weelde juist zooveel te verbergen dat het geen schitterkraam kon lijken. Wat men hem echter verwijten moge, voor mij blijft

hij de geweldige verbeeldings-virtuoos; de hartstochtelijke ziener, de geniale zanger. Als ik in deze dagen van ,,versobering'' mijn boeken moet verpanden, zal Hugo toch een der laatste dichters zijn, van wie ik afstand doe.

En Byron een der eersten.

Eenige weken geleden zou ik dat niet hebben gezegd, maar sinds is mijn stemming ten opzichte van dezen man veel veranderd. Ik wist dat hij geen groot mensch was; nu weet ik dat hij verachtelijk is.

John Murray heeft onlangs uitgegeven *Lord Byron's Correspondence* in twee deelen, en over deze uitgave las ik in een Engelsch weekblad:

,,Shelley's letters to Byron are the letters of a good man, but they are not good letters. They are the formal utterances of an angel. Byron's letters, on the other hand, are good letters, though they are not the letters of a good man. They are the informal utterances af a devil, or, it may be fairer to say, of a man possessed by a devil.''

Misschien was het beter geweest voor mijn gemoedsrust, als deze woorden mij niet hadden verlokt om vijftig shilling over te leggen voor het bezit dezer *Correspondence*.

Och, niet om het geld heb ik spijt; maar ik had mij de ergernis kunnen besparen van mijn held te zien in zijn ware gedaante: een kleine, hartelooze grof-lompe mensch.

Uit zijn leven wist ik hoe zijn mismaakte voet dezen Apollo hinderde en hij zocht het euvel te verbergen voor het oog der menschen. Zijn zedelijke wanstaltigheid tracht hij in deze brieven, vooral waar hij schrijft aan de beproefde vertrouwelinge Lady Melbourne, maar zelden te bedekken; de man die het vernederend vond een horrelvoet te hebben, schijnt trotsch te zijn op zijn horrelziel.

Ik heb de twee deelen dezer *Correspondence* nog niet in hun geheel gelezen; en ik geloof ook niet dat ik het ooit doen zal.

Het wordt eenzaam in het leven naar mate men ouder wordt, want veel wat wij lief hadden wordt ons ontnomen en veel werpen wij zelf ten slotte weg, omdat wij ontdekten, dat het ,,rubbish'' is.

Maar het valt soms hard. FLANOR.

TEGENSTELLINGEN.

In *De Hollandsche Revue* van 25 Febr. 1922 staat onder bovenstaanden titel het volgende stuk, dat wij niet willen verzuimen ter kennis onzer lezers te brengen:

,,De Nederlandsche bewerking door Gerard van Eckeren van Charles Louis Philippe's *Bubu van Montparnasse* heeft een vrijwel unaniem goede pers gehad. Men sprak (Madeleine Böhtlingk in *De Stem*) van: ,,Philippe's misschien schoonste werk'' en van: ,,een meesterwerk der moderne Fransche literatuur.[1])

Maar nu lezen wij over en naar aanleiding van ditzelfde boek in het maandblad *Boekenschouw* van 15 *Januari l.l.*:

> ,,Gerard van Eckeren vertaalde uit het fransch de vuile historie van een souteneur en eene prostituée: *Bubu van Montparnasse*. En hij ontziet zich niet zijn lezers wijs te maken dat het in dit boek gaat ,,om een algemeen groot levensgevoel'', en hij verzekert dat ,,dit boek wijst, wat zijn vizie op het leven betreft, zeer stellig in de richting van het Verhevene, hoe weinig ,,verheven'' het hier behandelde onderwerp ook zij''. Alsof de fransche auteur in zijn eigen land niet bekend stond als een fabrikant van galante avonturen, dien men veilig kan rekenen tot de zooveelste-rangschrijvers. Maar hij is ruim 10 jaren dood en, als ik mij niet vergis, behoeft men thans het vertalingsrecht niet meer te koopen, hetgeen ook wel kan hebben bijgedragen om hem ineens over de grenzen te sleepen. Zoo kunnen wij voortgaan met den catalogus van zedelijke verbastering open te leggen. Maar het is genoeg! Méér dan genoeg om te bewijzen dat ons volk wordt bedrogen en misleid; dat onder den naam van kunst het met gedrukte vuiligheden overstelpt wordt; dat thans openlijk worden uitgegeven en verkocht de schunnigheden, die men vóór den oorlog alleen in het geheim durfde drukken en toezenden onder couvert.
>
> Als nu tenminste dat gewauwel over kunst en psychologie en levenswaarheid maar ophield. Want juist die laffe onoprechtheid, waar zij toch moeten voelen de misdadigheid van hun immonde bedrijf, maakt hen zelf, niet alleen verachtelijker, maar hun producten ook des te gevaarlijker.''

Een verschil van waardeering, zooals men ziet, dat nogal ingrijpend is.

Bij George Hermann's over het algemeen ook gunstig besproken roman *Kubinke* vinden wij in *Jaarlijksche Boekenschouw* aangeteekend:

[1]) In datzelfde artikel spreekt M. Böhtlingk ook over de *perverse zinnelijkheid* in dat boek. RED. B.

„Weer een deel van de afschuwelijke „populaire editie" van den uitgever Querido. Vuile liefden tusschen meiden en slagersjongens..."

Ook hier verschil van waardeering. De humaan-voelende zal zich verzetten tegen den laatsten zin: meiden en slagersjongens... Het staat er zoo cru alsof zij geen menschelijke wezens zijn met een ziel die liefde of erbarming behoeft...

Bij een nieuw boek van Maurice Maeterlinck staat in *Jaarl. Boekenschouw* aangeteekend:

Een verboden boek, gelijk al de anderen van dezen schrijver.

Bij het in de zoo goed als geheele literaire pers geroemde boekje van Karel Scharten *De bloedkoralen doekspeld* komt deze notitie voor:

„De geschiedenis van dezen krankzinnigen edelman keuren wij beslist af om de ruwe en immoreele bladzijden."

en bij Arthur van Schendel's jongste werk *Der Liefde Bloesems*:

„Dit verhaal uit den Renaissance-tijd is sterk erotisch. Veel naakt! Verboden is het boek niet, maar wij durven niemand de lezing aanbevelen."

Ook de Nederlandsche tijdschriften worden vaak zeer verschillend gewaardeerd. Alweer in *Jaarl. Boekenschouw* vinden wij aangeteekend bij *Den Gulden Winckel*:

„Waar het betreft de beoordeeling van moraliteit der boeken, volkomen onbetrouwbaar".

Bij *De Wereldkroniek*:

„Deze prentjes-periodiek werd dit jaar bedorven door de stukken van Carry van Bruggen."

Ten aanzien van *De Haagsche Post*, „het blad der betere standen" — met een half millioen lezers! — wordt opgemerkt:

„Alles samengenomen, een gevaarlijk blad."

Men ziet: tegenstellingen. Wij commentarieëren niet, maar, niet waar, zij noodigen wel tot overpeinzen uit......"

* * *

Wel ja, laten wij eens peinzen!

In B o e k e n s c h o u w houden wij vast aan ons katholiek

beginsel, en lusten de literatuur niet, die vooral op de zinnelijkheid speculeert. Wij staan daarin gelukkig niet alleen, en ook anderen dan katholieken laten zich niet bij den neus nemen en maken wel degelijk onderscheid tusschen het sensueel verlokkende en aesthetisch bekorende.

Een ongenoemde criticus van *De Hollandsche Revue,* wij wezen er op in het voorgaand nummer (blz. 374) zal dat het werk noemen van „alledaagsche zielen'', maar wij mogen vragen of het niet juist omgekeerd is.

Meent *De Hollandsche Revue* nu werkelijk dat al de viezerige boeken, waarmede men de laatste twee jaren, ons land overstroomt, worden uitgegeven om de kunst te dienen en de lezers op te voeden in schoonheid?

Ik heb hier een briefje voor mij van een boekhandelaar, die den kunstzinnigen uitgever vroeg, nog kort geleden, hoe hij er toch toe kwam een schunnig boek uit te geven? Het antwoord was: „er is zoo'n malaise en we mogen toch ook wel eens een buitenkansje hebben.''

En de uitgever, die het monopolie heeft van de meest brutale uitgaven van den laatsten tijd, is hij werkelijk de man, die ons den weg moet wijzen naar het schoone? Heeft hij dat geleerd, toen hij bediende was in den „Bijenkorf''? Of gedurende zijn eervolle „Ausflug'' naar Duitschland? Of is hem dat eensklaps aangewaaid, toen hij „zetbaas'' werd van bekende uitgevers, die zich zelf achter de schermen houden, hun naam niet te grabbel willen gooien, maar toch heel gaarne „een buitenkansje'' hebben?

De Hollandsche Revue, welke wij meenden dat onbevangen genoeg zou zijn om zich niet te laten be-invloeden door opdringerige handelsmanieren, welke veel gelijken op die der sigaren-kwanselaars van de Nieuw-markt, moest eens beproeven een antwoord te vinden op die vragen.

In elk harer afleveringen geeft zij blijk, dat zij zich niet laat overjubelen door vooropgezette meeningen, maar een eigen oordeel wil. Nog in dit nummer (gelijk zij het zoo dikwijls deed) gaat zij den onmannelijken Couperus te lijf en vertaalt de vernietigende kritiek welke voorheen Alexander Cohen („de eerste, die stelling nam tegen den kliekgeest der Nederlandsche Letteren'') schreef in „De Mercure de France''.

Welnu... wat peinst zij over haar eigen tegenstellingen? Over

Couperus, de Meester, de luiden van '80 oordeelt zij voortdurend anders dan de meerderheid der kritiek-schrijvers.

Waarom? Toch niet uit persoonlijken afkeer van genoemde heeren? — Waarom dan? Omdat de Redactie eene andere opvatting heeft van kunst en van literaire beginselen, zou ik denken.

Zoo staat het ook met ons. Men toetse ons oordeel aan onze princiepen — die men bestrijden kan als men wil. Hier zijn ze:

Wij laten ons nooit voor zeggen door anderen of een boek mooi is of niet. Wij geven de eigen meening en als het de moeite waard is, óók de motiveering daarvan.

Wij gelooven dat er menig boek door den een kan worden geprezen, door een ander afgekeurd in de meest volmaakte goede trouw en in eerlijke overtuiging. Want het schoon *vinden* is subjectief met een fundament in het object. „Tegenstellingen" zijn natuurlijk.

Wij stellen de ethica ver boven de aesthetica en verbergen het voor onze lezers niet, waar de eerste wordt beleedigd onder voorwendsel van de laatste trouwelijk in eere te houden. Dergelijke lectuur beschouwen wij, in lichten of ernstigen graad, als prikkellectuur.

En thans nog even terug tot de feiten:

C h a r l e s L o u i s P h i l i p p e, die in onze pers als een auteur van den eersten rang werd voorgesteld, wordt door de Franschen gekapitteld om zijn „style étrange, obscur et difforme".

G e o r g e H e r m a n n, wiens „Jettchen Gebert", „Kubinke" en „Nacht des Dr. Herzfeld" opzien hebben gebaard, wordt hier te lande genoemd als een groot artiest. In Duitschland sprak men van „den durchaus ephemeren Charakter seiner Schöpfungen."

M a u r i c e M a e t e r l i n c k staat op den Index. Hetgeen niet wegneemt dat wij den fijnen, wel ietwat wekelijken stilist bewonderen, ook al bestreden wij zijn valsche mystiek en zijn weergaloos oppervlakkige levensfilosophie.

K a r e l S c h a r t e n, A r t h u r v a n S c h e n d e l e.a. behooren tot onze beste schrijvers, maar het oordeel over beide romans, dat wij hebben gegeven, is onaantastbaar. Het wijst overigens alleen op een feit, dat niet te verdoezelen valt.

D e H a a g s c h e P o s t is en blijft „alles samengenomen een gevaarlijk blad", al kan dit natuurlijk niet van *elk* wekelijksch

nummer worden gezegd. Waarom De Haagsche gevaarlijk is, hebben wij al menigmaal uitvoerig uiteen gezet.

Als wij dat in het kort willen herhalen, kunnen wij niet beter doen dan letterlijk af te drukken wat *De Hollandsche Revue*, vlak onder haar artikeltje over „Tegenstellingen" heeft geschreven over de H. P.

„Het is immers bekend dat de heer van Oss zijn lezers slechts voorzet, wat in zijn kraam te pas komt. Wat daarin niet hoort, wordt uit de kolommen van zijn blad geweerd. Dat noemt men dan „voorlichting van het publiek" en „behartiging van algemeene belangen."

Een en ander wordt hier gedemonstreerd door een betrekkelijk ondergeschikt geval, maar het is karakteristiek voor de mentaliteit van den leider. Het drukt een ietwat eigenaardig cachet, zullen wij maar zeggen, op iedere actie door de H. P. ondernomen.

Kijk eens aan. Wij denken er precies zoo over, en vonden de medewerking van den Wetenschappeling Van Bemmelen, en van den theologaster (die zijn ontslag kreeg) en van den folkorist, die in elk christelijk feest de ontwikkeling ziet uit een heidensch...... een weinig verdacht.

Dàt wilden wij maar even zeggen. RED.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Wetenschappelijke Bladen vertaalt, of juister, bewerkt een artikel van Robert Dunlop: *Frans Josef en de Groote Oorlog*. Deze schrijver put uit de herinneringen, geschreven door Freiherr von Margutti, particulier secretaris van Keizer Frans Josef, en verschenen in 1921 onder den titel: „Vom alten Kaiser." Volgens Margutti is de moord van Sarajewo volstrekt niet de aanleiding tot den oorlog; deze treurige gebeurtenis liet den keizer volkomen koud. De moord werd slechts aangegrepen door iemand die een aannemelijken casus belli wilde hebben om op den oorlog aan te sturen.

En volgens Margutti was de man, die den oorlog zocht allerminst Frans Josef, maar de Duitsche gezant te Weenen, Herr von Tschirschky-Bögendorff. Het blijft echter een geheim of hij handelde op eigen gezag of volgens bevelen uit Berlijn. Om de waarheid te zeggen, moeten wij verklaren dat Margutti geen bewijzen geeft van zijn beweren.

Over *Per Daniel Atterborn*, een Zweedschen literator, geboren in 1791, worden mededeelingen gedaan, die ontleend zijn aan de

geillustreerde Zweedsche literatuur-geschiedenis van Schück en Warburg.

M. F. Liddell meent *De Herleving der Iersche Letterkunde* te mogen begroeten. Hij gaat na welken invloed daarop zullen hebben de katholieke Kerk, de keltische Beweging en de engelsche taal. Heel veel verder brengt dit artikel onze wetenschap niet, wij gelooven zelfs, als onmiddellijk getuige van het Iersche leven door ons verblijf in groen Erin, dat de schrijver niet tot de psyche van het Iersche volk is doorgedrongen.

Uit den inhoud van *Onze Eeuw* wijzen wij als belangwekkend aan, zeker voor een bepaalde groep van lezers, de artikelen van D. J. E. Enklaar: De *Oudste Bewoners van Europa* en *China's politieke Ontwikkeling* door J. J. L. Duyvendak.

In *Elsevier's* heb ik met belangstelling gelezen uit *Hendrik Ibsen's Grimstadtijd*, waarvan L. Lacomblé ons vertelt en plaatjes laat zien.

Ibsen's ouders waren aanvankelijk welgestelde menschen; maar toen Hendrik 8 jaar oud was, ging zijn vader bankroet, en moest de familie Skien verlaten en ging buiten wonen op een vervallen klein landeigendom. Hendrik heeft als oudste zoon dien overgang het meest moeten gevoelen en dat verklaart zijn ernst als kind in die dagen en zijn drang tot afzondering. In 1842 keerde de familie weer terug in Skien en twee jaren later, op zestienjarigen leeftijd, ging hij naar Grimstad (dat in dien tijd slechts 800 inwoners telde) om er als apothekersbediende zijn brood te verdienen en zich voor te bereiden tot het studentenexamen. Want hij was van plan in Kristiania te gaan studeeren in de medicijnen.

Lacomblé ontmoette in 1912 nog een 12-jarigen broer van Ibsen, een tachtigjarige, die woonde in de oude mannenstichting van Frederiksvaern. En deze vertelde dat hij zijn broer Hendrik sinds hij op zestienjarigen leeftijd het huis had verlaten, nooit meer had gezien en alleen zijn „Brand" had gelezen. Familiezwak schenen ze niet te hebben. Chr. Due, een vriend van Ibsen, die gelijk met hem in Grimstad verbleef, leeft nu nog, een krasse grijsaard van 94 jaren.

In de apotheek van Nielsen (in 1916 ingericht tot Ibsenmuseum) schreef de jonge dichter zijn eerste drama: „Catilina", tijdens zijn verblijf aldaar van 1847—'50. Hij was toen twintig jaren en voelde in zich reeds de titanische kracht om zich met de geestesrichting van zijn tijd te meten. Hij leefde in de revolutionaire bewegingen, die in 1848 overal in Europa gistten. Catilina, in tegenstelling met de traditie, stelt hij voor als bewonderenswaardig hervormer en zijn streven als rechtvaardig. Hij nam weinig deel aan het gezelschapsleven, ook, waarschijnlijk, omdat zijn financieele omstandigheden dat niet gedoogden. Echte vrienden waren hem de reeds genoemde Due en de student Ole Schulrud. Deze drie vormden een triumviraat, waar over alles tusschen

hemel en aarde geboomd werd, niet het minst over het huwelijk. Due weet in verband daarmede te vertellen, dat Ibsen ijverig de meening verdedigde, dat hij zelf en zijn eventueele vrouw ieder op hun verdieping moesten wonen, slechts elkaar bij de maaltijden ontmoeten en altijd elkaar met „U" aanspreken. Dat was toentertijd zijn ideaal van een huwelijk. Toen Ibsen met zijn drama Catilina gereed was, leefden de drie vrienden in groote spanning. Nadat Due het stuk in het net geschreven had, nam Schulrud het mede naar Kristiania, waar men hem zeide dat het niet geschikt was voor een opvoering. Een uitgever liet zich ook al niet vinden, totdat Schulrud zijn vriend in de gelegenheid stelde het zelf uit te geven, hetgeen geschiedde onder den schuilnaam: Brynjolf Bjarme. Het was geen succes; slechts 32 exemplaren werden aan den man gebracht. (De nieuwe oplaag in 1875 werd in verscheidene duizenden exemplaren verkocht).

Onder denzelfden pseudoniem verscheen zijn eerste gedicht „In de Herfst" in Christianiaposten, waarvan Due correspondent was. Deze vertelt, hoe hij Ibsen op een avond het exemplaar bracht, waarin het gedicht was opgenomen. „Hij werd bleek van ontroering, maar spoedig kwam er een blos van blijdschap op zijn gelaat, en ik ben er van overtuigd, zegt Due, dat hij zich bij het verschijnen zijner latere werken niet zoo gelukkig heeft gevoeld als toen „den eersten keer".

In het Grunstad-museum zijn nog 26 gedichten uit dien tijd in manuscript aanwezig, die nooit werden gedrukt. Een dezer gedichten (1847) heet berusting en luidt:

Zijn de stralen uit het donker der ziel,
Die door de duisternis boorden
En als bliksemflitsen schitteren,
Slechts tot eeuwge vergetelheid geboren?
Was al mijn verlangen vergeefsch,
Was mijn droom slechts een fantoom,
Was mijn dichten koud en leeg?
Zwijg dan, gij ondertonen! Kan 'k U niet begrijpen,
Laat mij dan onder millioenen,
Vergeten leven en vergeten vergaan!

Dit was anders bestemd. Nu wijst een zwart-granieten obelisk op het Heilandskerkhof in Kristiania de plek aan, waar de jonge onbekende apothekersbediende-dichter van 1847, als de wereldberoemde Hendrik Ibsen begraven ligt.

In *Studien* geeft W. Mulder het vervolg van *Sinn Fein* en H. Padberg beschouwt *Abraham Kuyper als Stylist,* dien hij in deze kwaliteit ten hoogste waardeert. *Het Houtsnijwerk in Nederland tijdens de Gothiek en de Renaissance,* een boek van D. Bierens de Haan, geeft P. Albers aanleiding tot het schrijven van een tevreden beoordeeling, die denzelfden titel draagt. Wat evenwel Bierens de Haan zegt over de Noord-Italiaansche Renaissance lokt hem tot tegenspraak en hij beveelt den schrijver de

bestudeering aan van Pastor's Papstgeschichte, vooral het derde deel, om een juister inzicht te verkrijgen.

Wat Is. Vogels verder mededeelt uit de briefwisseling van *P. van Meurs en Dr. Schaepman* is de volle aandacht waard. Wij zien hier de vriendschap dezer beiden haar toppunt bereiken, maar ook zijn er reeds de teekenen eener komende verkoeling.

„Toen was 't hoogtepunt zijner vriendschap met Schaepman bereikt. Van de zijde van den laatste ten minste trad langzamerhand verkoeling in. 't „Beste Meurs" ging hem niet meer zoo van harte, 't veranderde allengs weer, figuurlijk en letterlijk, in „Amice", tot ook dat op 't laatst verstomde. Jammer! zegt men onwillekeurig, dat deze vriendschap nog zooveel menschelijks aankleefde! Te meer wijl de verkoeling grootendeels voortkwam uit een bewust of onbewust misverstand. Dr. Schaepman was namelijk van meening, of hield 't er ten minste voor, dat zijn vriend als commissaris der redactie op 't bureau der „Illustratie" veel meer te zeggen had dan in werkelijkheid het geval was, dat hij voor „Dompertje" en „Huisgezin" ongeveer aangaf, of ten minste aangeven kon de richting in de politiek."

En als die richting dan niet naar den zin was van den doctor, droeg in zijn oog dus de nalatigheid van Van Meurs de schuld. „Het is mij onverschillig of men mij goed vindt, maar ik wil niet dat men mij op deze wijze afbreekt. En gij hebt te veel geest om niet in te zien dat dat geschiedt en Gij hebt macht om dit te beletten. Het gaat niet aan zoo iets toe te laten. Gij zult mij moeten toegeven dat ik U nooit of nimmer om eenigen dienst heb gevraagd, die op zelfverheffing of wat daar op leek uit moest loopen. Maar ik meen van U te mogen vorderen dat Gij mij niet laat negeeren of trappen ... in het Dompertje. Als Gij hier geen stokjen voor steekt, dan werkt Gij, door verzuimenis, mede om onze katholieke politiek naar den kelder te helpen."

De „beste Meurs" had geen stokjen er voor te steken, en hem werd grooter invloed toegeschreven dan hij bezat. — Zoo brengt de politiek niet alleen tusschen landen en volkeren, maar ook tusschen afzonderlijke personen niet zelden ontstemming.

Gerard Brom (in *De Beiaard*) wijdt een opstel aan *De Jezuieten* naar aanleiding van het eeuwfeest van Ignatius' heiligverklaring. „Al mag de wereld spreken van Loyola, er wordt meer het type van de hele familie onder begrepen dan de vader persoonlik, en ook zijn beelden of altaren in ontelbare kerken konden zelden een directe verhouding van de Katholieken tot hem bewerken. Een Aloysius is door de devotie populair geworden, niet Ignatius. Hij deelt dat lot met de heldhaftige Hildebrand, meer pausdom dan paus, van wie het feest in Rome zelfs zonder plechtigheid voorbijgaat."

En zoo wordt dr. Brom er vanzelf toe gedreven op het feest van den stichter de geheele stichting waardeerend te herdenken.

Bernard Verhoeven biedt ons in deze aflevering het eerste deel van een bijbelspel: *Mirja*, dat in vijf bedrijven voltooid zal zijn.

B. A. Schipper O. P. wijst op het verband tusschen *Vondel en Thomas*, wat betreft de ,,Bespiegelingen'' van den dichter, welke hun apologetische argumenten ontleenen aan het werk van den grooten leeraar. Overtuigende parallellen worden overvloedig aangetroffen.

In *De Gids* begint Jo van Ammers Küller een roman uit het tooneelleven, *Het Huis der Vreugde*. Zij waarschuwt deze fantasie niet te beschouwen als een roman à clef, want het is niet haar bedoeling een gecamoufleerde biografie te geven van bestaande tooneelmenschen. Het is het verhaal van een jong meisje uit een vervallen aristocratische familie, dat hare verloving afbreekt en aan het tooneel gaat. De eerste hoofdstukken loopen wat al te traag en brengen den lezer er nog niet in.

Verder worden ons voorgezet *Gedichten* van Aart v. d. Leeuw een een aardig *Lied van het Geld* door J. P. Panhuijsen. J. Burger vraagt: *Keeren wij tot het vrijwilligersleger terug?* Dr. Gerard Brom bespreekt *Het Geslacht van Klikspaan*. Hij beschuldigt Kneppelhout van overdrijving en toetst zijn studentenverhalen aan de werkelijkheid. Kneppelhout erkende zelf reeds dat hij Duitsche personen en toestanden had afgekeken.

Groot Nederland gaat er niet op vooruit. Cyriel Buysse bedoelt een satyre met zijn *Lieve Wereld* en F. C(oenen) geeft in de rubriek *Literatuur* pluimpjes en tikjes. PLURES.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Beach (Rex.). De Mijnroovers (The Spoilers). Vertaald door Dr. J. W. Boissevain. — J. W. Boissevain, Haarlem.

Een boek van geweldige avonturen, die alleen mogelijk zijn in de wilde gouddelvers-wereld.

Er wordt geknoeid met de wet, er wordt geknald met revolver en karabijn, en op het eind krijgen wij een worstelpartij tusschen de twee hoofdpersonen, die de beenderen der strijders doet kraken evenals het huis waarin deze Homerische bokspartij plaats vindt.

En tusschen deze ruwe knapen bewegen zich twee meisjes, waarvan de eene haar leven betert en de andere door haar beschaving en vrouwelijken takt een der woestelingen temt en bekeert tot een ordelijker leven.

Het is ontspanningslectuur, niet voor kinderen geschreven, maar bruikbaar voor allen, die over deze vriendelijke jaren heen zijn. M. PAVELS.

Belinfante (E.). Casa Bianca. Illustraties van W. Heskes. Jacob van Campen, Amsterdam.

Een mooi meisjesboek. De jonge paying guests van Mevrouw Cortelingen zijn alleraardigste meisjes, die gaarne het goede doen en het leven van anderen blij en zonnig willen maken.

Jo Tervaart en Dien Beugers sluiten zich prachtig bij dat zestal aan.

De verloving van den frisschen, guitigen oom Wim met Mevrouw Cortelingen's oudste pleegdochter, loopt vlot van stapel. Er is iets goeds uit te leeren.

Vroeger zouden wij zeggen: het is een boek voor meisjes, die de jaren al in het verschiet zien wanneer zij lange rokken zullen dragen; maar sinds overgrootmoeders nog balletrokjes dragen, zegt zoo'n omschrijving niets meer. Heel oude menschen weten wellicht wat wij bedoelen. M. B. P.

Benima (Corns). Caleidoscoop. G. J. Grauw, Amsterdam.

Ofschoon het kloeke boek op uitmuntend papier is gedrukt en in een deftig linnen kleed is gestoken, vermoed ik toch dat het geschapen is om in de volksbuurten te leven.

Reeds door de nadrukkelijkheid, waarmede de auteur heel onverschillige woorden in opvallend lettertype laat drukken, krijgt men het vermoeden dat de schrijver zich richt tot een publiek, waar tegenover men niet duidelijk genoeg kan zijn.

Zoo zegt hij ons in cursief, dat er werd „gemompeld over zijn *afkomst*, zoowel als over zijn *verleden*." En wat verder verklaart hij in cursief, ofschoon de teekens al heel duidelijk den klemtoon aangeven, dat men „een concurrent nu eenmaal *ook* wel eens wat gunt." En zoo vaart Cornelis Benima voort den kast der cursief-letters te pas of ten onpas aan te spreken; hetgeen den kenner der volksziel verraadt, die dol is op zulke onderstreepingen. Men zie maar eens de meest gangbare afleveringen-romans.

Overigens toont „Caleidoscoop" ons een bonte varieteit van maatschappelijke misstanden, waarbij Benima een hartig commentaar geeft.

Hij neemt de hardvochtige militairisten onder handen, maar niet minder de simulanten. Wij hooren majoor Okshoofd te keer gaan tegen „de uitgeputte jongemannen": „vooruit dan toch lammelingen! Vooruit varkens!" — Wij zien den soldaat van Dingen, in civiel slagersjongen, een bloedspuwing nabootsen door middel van een doorgebeten met bloed gevuld blaasje. En wij schudden met den schrijver het hoofd over zooveel slechtheid bij hoog en bij laag.

Het „Vijfde Hoofdstuk" begint zeer menschkundig aldus:

„Waarde lezer. —

Gij verlangt een verhaal.

En krijgt nog steeds brokstukken.
Heb geduld, weldra zult gij vorm onderscheiden!''

En inderdaad, er is zoo iets als een verhaal, maar erg brokkelig. Een eenvoudige jongen komt in dienst bij kettinghandelaars, onder wie een plichtvergeten graaf, en terwijl deze heeren hem erin willen laten loopen, is hij pienter genoeg hun den loef af te steken en een halve ton gouds voor zich te incasseeren. Na van een keelgezwel bevrijd te zijn, wint hij zelfs de schoone bruid van den ontmaskerden graaf! Bij dit alles komt nog veel over kunst, vooral de goddelijke tooneelkunst, over ziekenhuizen en verpleegsters.

Jammer dat de schrijver het tooneeltje tusschen den belagenden tooneeldirecteur Brouwer (zoo duidelijk geteekend dat iedereen kan raden wie bedoeld wordt) en de half-ontkleede, onschuldige actrice, te realistisch maakt. Al zouden wij overigens het boek voldoende waarde willen toekennen (wat wij niet doen) dan moet deze passage ons dwingen tot een voorbehoud.

Benson (Robert Hugh). De Godheid der Wereld, Roman. Vertaling van Henriette van der Waarden.— Het Ned. Boekhuis, Tilburg.

Een toekomst-roman. En Benson blijkt nog eens een geweldig fantast te zijn, waar hem de gelegenheid zoo gunstig is.

Wie van dit zonderlinge boek behoorlijk en beknopt verslag kan geven, heeft zijn sporen verdiend. Maar ik vrees dat wel niemand daartoe in staat zal zijn.

Zij die houden van iets vreemds, zullen dit boek lezen in stijgende aandacht, misschien wel in één adem door tot de laatste bladzijde, waar de wereld vergaat in al haar glorie.

Meer nuchtere menschen zullen belang stellen in de toekomstteekening van Benson en niet het minst in de wijze waarop hij het verleden (ons heden) beschouwt en veroordeelt. Daar zit wel iets logisch en het verband dat hij legt tusschen dat heden en de gefingeerde toekomst, en ik vermoed dat voor Benson dat boek minder eene spielerei is geweest, dan men geneigd zou zijn te denken.

M. PAVELS.

Benson (R. H.). Wat was het? Roman. Vertaling van L. L. — Ned. Boekhuis, Tilburg.

In een kransje van geestelijken vertelt ieder op zijn beurt een zonderlinge geschiedenis, waarin iets onverklaarbaar geheimzinnigs moet zitten.

Men weet dat Benson een bijna ziekelijke neiging had voor dat soort van dingen. — Ik houd er niet van.

Wie er plezier in heeft, kan aan dit 14 tal geschiedenissen zijn hart ophalen.

Volgens een der vertellers zijn sommigen dezer verhalen ,,zoo

geheel onverklaarbaar, van menschelijk-standpunt gezien, dat al wat zij schijnen te bewijzen is, dat er nog een ander standpunt moet zijn.''

En veiligheidshalve noodigen de geestelijken den heer Benson uit op voorhand eene verklaring van hun reserve af te leggen.

,,'t Is dus afgesproken, Mijnheer Benson, dat als u deze verhalen drukt, u er bij zult voegen, dat niemand van ons zich blootstelt, door aan een er van te gelooven, behalve, veronderstel ik, aan zijn eigen verhaal?''

,,Ik zal het vermelden'', zei ik.

,,Misschien zou u kunnen zeggen, dat we zelfs niet aan ons eigen verhaal gelooven. U kunt over dat van u natuurlijk zeggen, wat u wilt''. A. G.

Brondgeest (Bernard). Doolhof. Em. Querido, Amsterdam.

De schrijver beschouwt het leven als een doolhof en verdeelt zijn boek in tien dolingen. Het totaal is ongenietbaar, ruw en misselijk-makend. Daarmee heb ik den indruk weergegeven, dien ik ondervond en anderen met mij.

Het begint met het verhaal van een barones, die een kind heeft van haar koetsier. Als dit kind meerderjarig is laat de voogd, die het bestolen heeft, den jongeling los in de wereld der hartstochten, zoodat hij spoedig sterft aan zijn uitspattingen.

Het tweede vod is een pleidooi voor homosexueele liefde. Aan het einde staat: Willemsoord, aan boord van Hr. M's. Wachtschip. Ik hoop toch dat hare Majesteit nettere officieren in dienst heeft.

Housman (Laurence). De Schaapskooi. Hollandia, Baarn.

Ik zeide reeds in mijn verslag van dit boek (zie vorige aflevering van Boekenschouw) dat het niet compleet scheen. En ik heb gelijk gehad. En ik heb ook weer wat geleerd.

Dat namelijk leenbibliotheken dikke boeken, die in één deel verschenen, geleverd krijgen in twee kunstmatige deelen. Ongeveer op de helft wordt het boek gesplitst, en voor de laatste helft wordt een titeltje geplakt (alleen titel, zonder naam van schrijver of uitgever) zoodat voor het eene exemplaar bij uitleening het dubbele tarief kan worden gerekend.

Zoo 'n gepraepareerd exemplaar was mij voor de helft in handen gevallen, en de wederhelft kwam eerst later. Over het boek is verder niet veel te zeggen. Het vrouwtje sticht een gemeente van ,,paradijsvogels'', die haar op het eind van haar leven in den steek laten. Maar zij blijft altijd even blijmoedig tot aan haar eenzaam einde.

Een boek voor ,,buitenkerkelijke menschen'' zou Dominee Bakels zeggen. Er zit wel iets moois in het karakter der vrouw, maar met den geneesheer, die haar onderzoekt, kan men gemakke-

lijk instemmen: heel normaal is zij niet. Om haar eigenaardige, vaak kant-noch-wal-rakende godsdienstige dissertaties is het boek te verwerpen. A. G.

Kemp (Math.). Een verwarde Liefde. J. H. Vos, Maastricht.

Ik heb Kemp liever als dichter. Het is of hij zich in proza niet zoo thuis gevoelt en den gebonden stijl noodig heeft om waarlijk vrij te zijn. ,,Même quand l'oiseau marche, on voit qu'il a des ailes'' gaat bij hem niet op.

Dat bewijst dan weer eens te meer dat een dichter wordt geboren ... en een prozaschrijver gevormd. Hetgeen toch eigenlijk maar half waar is.

Maar al is Kemp geen voldragen prozaist, het half dozijn schetsjes, verhalen of hoe men ze noemen wil, leest men toch wel met genoegen. Hij heeft van die invallen, gedachten-sprongen en opmerkingen, die de verglijdende aandacht telkens en telkens weer vastgrijpen. Ook op dit gebied kan Kemp wat worden; al ligt hem het instrument nog niet zoo natuurlijk als het vers. A. G.

Kleyntjes (J.) en **Knippenberg** (Dr. H. H.) Napoleon Imperator Paul Brand, Bussum.

Het boekje, deel van de ,,Witte Bibliotheek'', werd uitgegeven in het ,,Herdenkingsjaar van Napoleon's Dood'' en wij zijn dus niet vroeg met onze aankondiging.

In dit herdenkingsjaar is de hulde niet geweest wat men er van verwacht had, zeggen de schrijvers te recht.

Wel gelooven wij dat menigeen in rust en stilte het tragisch leven van dezen geweldige nog wel eens aan zijn blikken voorbij wil zien trekken. En het kan werken ten goede als een meditatie over de ijdelheid van aardschen roem, de nietigheid van uiterlijke praal, de dwaasheid van druk vertoon, eerzucht en grootheidswaanzin.

,,Toen hij op zijn eigen persoon de zege had bevochten, brak voor hem een blijder gelukszon door dan bij de talrijke triomfen die hij vierde, omstoeid door juichende soldaten en omjoeld door een volk, dat de krijgsroem verblindde.''

Dit boek leest men als een epos, van het begin tot het einde, den ondergang van den held. Het boeit en stemt tot nadenken.
Dr. S.

Reijneke van Stuwe (Jeanne). De Man in 't Spel. Roman van een Vrouwenleven. L. J. Veen, Amsterdam.

J. R. van St. heeft het plan een nieuwe serie romans te schrijven, die geschoven kunnen worden onder den algemeenen titel: ,,Van Vrouwenleven''. Over den ,,Man in 't Spel'' hebben wij in vorige

aflevering al iets gezegd, maar wij vermoeden dat menige lezeres er iets meer van wil weten. Daarom dit uitvoeriger verslag.

De man in dit spel is Xander Renck, wel bekend in Parijsche artiesten-kringen. Op het oogenblik is hij een der meest besproken, meest gewaardeerde figuren uit de Haagsche Society-kringen, hetgeen toch wel wat verwondert van een leeraar in teekenen en kunstgeschiedenis aan een deftig pensionaat van bijna volwassen jonge dames.

Mevrouw van Lichtevoorde, statige douarière, is directrice in naam. Zij geeft het cachet aan de inrichting, waar de gezusters Junod alles hebben te zeggen.

De jonge dames leeren zich theoretisch en practisch bekwamen voor de rol, die zij in de wereld zullen te vervullen hebben.

De „welbekende'' Xander is de eenige mannelijke leeraar aan dit instituut, en behalve de dames Junod, verheven boven zulke dingen, kringen alle jonge vrouwen om hem heen met popelend hart.

Marietje van Angerlo, onderwijzeres in de handwerken (en niet te vergeten: aangenomen dochter eener rijke douarière) waant zich de bevoorrechte. De hoekige Bertha van Berlicum, koestert zich in het zonnetje zijner vriendelijkheden.

Suzanne de l'Aunar, leerares in het Fransch, bezwijkt voor zooveel bekoorlijkheden. Maar zij is een arm gebocheld wezentje en beperkt er zich toe met hem als onbekende te correspondeeren en haar brieven te teekenen (zeer teekenend): Alraune! Hij antwoordt en doet heftige liefdesverklaringen aan de incognita, die hij dichterlijk „princesse lointaine'' noemt. Als zij dood is, vertelt jaloersche Bertha hem, wie zij was.

De onderwijzeres in de wellevenskunst, freule Elise Rovenius ('t is daar een deftig boeltje, niet waar?) neemt Renck au sérieux en is smoorlijk verliefd. Ze luncht met hem, komt op zijn kamer, brengt hem bloemen, verkwikt zijn aesthetische ziel met nieuwe kleurschakeeringen, en brengt halve dagen door op de Koninklijke Bibliotheek om voor hem te copiëeren. Als zij bemerkt dat hij haar aangekondigd bezoek heeft vergeten of wat lang moet wachten, omdat iemand anders bij hem is, krijgt zij zenuwtoevallen. Ten slotte expedieert een verstandig dokter haar naar Gelderland tot herstel der geschokte gezondheid.

Niet alleen de onderwijzeressen, maar ook de leerlingen waren onder den ban van des leeraars aantrekkelijkheden. De trotsche Patricia van Roden toont zich ongenaakbaar. Zij heeft zich voorgenomen Xander een ongelukkige liefde te laten beleven om hem wat sterker van karakter te maken. Zij is in stilte verloofd met een jongeman, die niets om haar geeft gelijk zij niets om hem, en meent dat ze het experiment veilig kan nemen. Maar de mijn springt verkeerd. Na korten tijd zijn de twee menschen tot over de ooren op elkaar verliefd en kussen en omhelzen elkaar alsof er niets nuttigers te doen viel. Xander is echter wel zoo

verstandig te begrijpen, dat hij op Huize Roden geen welkome huwelijkskandidaat zal zijn. Patricia stelt hem voor, samen te vluchten, hetgeen de leermeester weigert om haar naam niet in opspraak te brengen. Maar de moeder der freule, zelve het slachtoffer van een ,,mariage de convenance'', springt voor de geliefden in de bres en het boek sluit met de aankondiging van het huwelijk.

Xander Renck is een charmeur, hetgeen in dit geval beteekent dat hij tegenover alle meisjes vriendelijk en aardig is en onweerstaanbaar wil zijn..

Hij geeft warme handdrukken, streelt met zijn oogen, slooft zich uit om gezellig te praten — en ze worden dol op hem.

Wat het volgende deel zal brengen, is nog onbekend, maar de schrijfster kan waarschijnlijk beginnen met het ongelukkige huwelijksleven van Patricia en Xander. Als het anders verloopt, valt het mee. R. v. B.

Vermeer (Ernst). Maja. J. Ploegsma, Zeist.

Wij hebben al vermeld dat dit de auto-biografie is van een student, die al vroeg zijn geloof verliest en zijn streng geloovig meisje, zonder dat hij zijn invloed op haar gebruikt, volgt hem.

Er zou geen reden zijn om terug te komen op dit boek, als het ons geen blik gunde in de ziele-leegheid van zoovele moderne menschen. Zij meenen, en misschien wel oprecht, dat zij al heel wat weten — en in werkelijkheid is het in hun hoofd een Babel van verwarring. Dat hij het niet eens kan worden over ,,een God, die uitverkiest ter verdoemenis'', is begrijpelijk.

Maar toen ,,in een stillen nacht'' werd het hem plotseling duidelijk: ,,de eeuwige verdoemenis is een waan, een schrikbeeld, een afschuwelijke leugen.'' En dadelijk daarop ontdekte hij dat de bijbel zich herhaaldelijk tegenspreekt. Want om een voorbeeld te noemen: ,,God wil dat alle menschen zalig worden''. — ,,Waarom gebeurt het dan niet''. Want als God iets wil en 't gebeurt niet, dan is hij niet almachtig.

Ten slotte kwam hij tot de overtuiging: ,,de bijbel is niet Gods woord, neen, Gods woord is in de bijbel''. De mensch moet waarheid en verdichting weten te scheiden. In een boek over crimineele anthropologie heeft hij gelezen dat er gewone en geboren misdadigers zijn.

Is er dan wel een vrijen wil? Maar hij weet ,,heel duidelijk dat we wél verantwoordelijk zijn voor onze daden; ons geweten overtuigt ons van zonde, onze wil is gericht tegen Gods wil''. Geen enkel bewijs dat hij hier nog denkt aan de moeielijkheid van straks; als onze wil tegen Gods wil gericht kan zijn, waar blijft dan Gods almacht?

Het kwade is er al geweest vóór den mensch, want vóór den mensch bestonden roofdieren, die elkaar verslonden. En als het

kwade er is geweest vóór den mensch, dan kan deze er ook niet de oorzaak van zijn geweest, gelijk de geschiedenis van den val des eersten menschen het voorstelt. Geen spoor van onderscheid wordt gemaakt tusschen materieel en zedelijk kwaad.

Bovendien het kwade is slechts *schijn*. Want God, als het goede principe, kan het kwade niet willen. En wijl hij almachtig is,en dus niets bestaat zonder zijn wil,bestaat het kwade inderdaad niet.

Schopenhauer vertelt hem dat er geen God kan zijn. Maar de jongeman houdt vol: „er *moet* een God zijn.''

Schopenhauer vindt hij een paar dagen later konsekwenter dan Paulus. Vervolgens heeft hij het over den a-logischen wil, die in God huist, en waarvan de wereld een uitvloeisel zou zijn volgene Von Hartmann. Daarna is hij bezig met den ijstijd, met den Neanderthaler, den Pithecantropus, den holenbeer.

Ik heb er genoeg van. Aanvankelijk wilde ik een samenhangend relaas schrijven, de geschiedenis van het volslagen ongeloovig worden van dezen heer Vermeer. Maar waartoe? Het is een geestelijke beri-beri in het hoofd van een jongeling.

Bij hem, als bij zoovelen van het tegenwoordige geslacht, ontdek ik een volkomen gebrek aan logisch redeneeren, aan 't schakelen van gedachten, aan weten en kennis, die ten minste eenigszins bezonken is. En de vraag dringt zich weer op: ligt dat niet aan de studie-methode; het volpomp-systeem; de haastige overlading, welke geen tijd tot verwerken laat?

Ik weet het niet, maar ik ondervind het maar al te dikwijls, dat de jongelui van thans niet zelden den hik in hun hoofd hebben.

W. v. V.

FRANSCH.

De volgende romans moet men rekenen tot de corrupte of bedriegelijke lectuur, die ieder mensch, hoe sterk hij zich ook wane, op den duur moet schaden.

Beroud (Henri). Le Vitriol de Lune. Scabreus hier en daar. Geschiedvervalsching. Moordaanslag van Damiens op Lodewijk XV, schuld der Jezuiten. Le Vitriol de Lune is een geheimzinnig vergift, waarmee ten slotte de koning uit de wereld wordt geholpen. Een echte draak en lasterpamflet. — **Gobron** (G.). Yan, Fils de Maroussia. Een spiritistische roman, en derhalve verboden door de boekenwet. — **Lauris** (G. de). Germaine Ravenel, mal mariée. Een heel ordinaire echtbreuk-roman. — **Leon-Martin** (L.). Tuvache ou la Tragédie pastorale. Onwaar en onmenschelijk. — **Levaillant** (Maurice). La Porte Secrète. Veertien verhaaltjes over zondige liefde. — **Mandelstamm** (Valentin). Een roman van slechte zeden. — **Rolland** (Romain). Pierre et Luce. Vooral om zijn hatelijk anticlericalisme te verwerpen, of minstens

voorbehouden. — **Saint-Sorny**. Bicchi. Een Corsikaansche roman, waarin veel spaansche peper.

Brête (Jean de la). Illusion Masculine. Orsoni, Paris.

Een geestig boek, dat men voor niemand behoeft weg te stoppen, maar liever als bewijs gebruiken dat men een liefdeshistorie kan vertellen zonder zinnelijke zinspelingen of hartstochtelijke voorstellingen.

Cim (A.). Les deux Cousins. Hachette, Paris.

Van de twee neven is de een een deugniet en de ander een fatsoenlijke jongen. De eerste ziet er niet tegen op zijn tante in te nemen tegen den laatste, maar zijn geknoei komt aan den dag en tante heeft nog tijd haar testament te veranderen ten gunste van den belasterde. Voor iedereen, maar vooral voor de jeugd.

Corday (Michel). Ma petite Femme. Flammarion, Paris.

Zonder eenig schaamtegevoel onthult Corday de intiemste gebeurtenissen. Slecht.

Corday (Michel). Le Charme. Flammarion, Paris.

Na twintig jaren vindt hij de dochter van de vrouw, die hij vroeger beminde. Het is alsof hij haar weer ziet. En hij maakt zich los van andere banden om haar te kunnen krijgen. Slecht. Zeer leelijke bladzijden.

Coulomb (Jeanne de). L'Impossible Lien. Orsoni, Paris.

Niets op aan te merken, tenzij dat alles te onwaarschijnlijk is en te weinig natuurlijk verloopt.

Grandier (A.). Quand le Coeur se trompe. Edit. du Fauconnier, Paris.

Gehuwd zonder liefde; plan tot scheiding. Hij wordt ziek. Zij verpleegt hem en krijgt hem lief. Hij houdt zich koel; zij wanhopig. Daarna geluk. Goed geschreven. Onderwerp versleten. Voor volwassenen.

Hirsch (Charles). La Demoiselle de Comédie.

Corrupt van het begin tot het einde. Het is alsof de schrijver de uiterste zorg heeft besteed om toch vooral te zorgen dat geen enkele van zijn figuranten bij ongeluk fatsoenlijk zou zijn.

Jouhondeau (M.). La Jeunesse de Théoville. Histoire ironique et mystique. N. Revue Francaise, Paris.

Het boek is langdradig en vervelend en bovendien niet zonder gevaar door zijn spot met valsche vroomheid, waardoor zoo gemakkelijk ook de ware in 't belachelijke wordt getrokken.

Maupassant (Guy de). Hautot Père et Fils. Flammarion, Paris.

Drie vertellingen, ontleend aan andere boeken van de Maupassant. Brutaal sexueel en goddeloos.

Nion (Fr. de). Le Page de la Reine. Flammarion, Paris.

Avonturen van Philippe de Sainte-Hermine, die in 1779 in dienst kwam van Marie-Antoinette. Slecht is het boek niet, maar de vele galante avonturen, die in den smaak van den ridder vielen, maken het toch voorbehouden voor rijpere lezers.

Nouveau (Alb.). Boule-de-zinc, ou l'Ecole des Bourgeois. Verbost, Paris.

Dochter om moeder te redden zegt dat het gevonden briefje van haar is. Daardoor gedwongen een man te huwen, dien zij veracht. Zij schiet hem dood. Scabreus!

Pérochon (E.). Le Chemin de Plaine. Plon, Paris.

Een treurig beeld van de école laique. In zooverre verdienstelijk. Maar brutaal realistisch en voor weinigen leesbaar.

Rénard (Jules). La Maitresse. Fayard, Paris.

Een stuk of zes verhaaltjes, waarvan de eerste den naam aan het boek geeft en al spoedig duidelijk maakt dat het niet noodig is verder te lezen, 't is slecht!

Reval (Gabrielle). La Bachelière. Flammarion, Paris.

Gedeeltelijke levensloop (want er moet nog een vervolg komen) van een meisje zonder geld en met zeer veel diploma's en akten. Verdienstelijk, toch wat filmachtig. Enkele vrij-krasse bladzijden maken eenig voorbehoud noodzakelijk.

Theuriet (André). Bigarreau. Calmann-Lévy, Paris.

Jammer dat onder deze vijf vertelsels er een paar schuilen (met name de tweede en derde), die het beslist noodig maken het boek voor te behouden voor menschen, die niet lichtelijk gescandaliseerd worden.

Alanic (Matth.). Le Devoir du Fils.
Maire (E. le). La Rêve d'Antoinette.
Movet (Lionel). Chemin Secret.

Alle drie heel goed. De moreele goedheid is de grootste verdienste, want in ander opzicht zou men meer kunnen verlangen: meer waarschijnlijkheid, meer onthouding van ingrijpen in de gebeurtenissen, om ze tot een goed einde te dwingen, en liefst wat meer kracht in de karakters.

DUITSCH.

Berger (Fritz). Unseres Hergotts Versuchskinder. Novelle Dom verlag, Berlin.

Fritz Berger is een jonge Zuid-duitsche schrijver, die blijk van veel talent geeft in deze historische novelle. Het boek is goed.

Betsch (Roland). Komödie Heckenmiller. Bergstadtverlag, Breslau.

De nedergang van een jongeling, die ook tengevolge der onverstandige leiding zijner ouders en der misleiding van slechte vrienden, maar vooral door eigen schuld en zwakheid van karakter, zijn leven voor goed te verwoesten dreigt. Het is ook een vriend die hem van volslagen ondergang redt. Het boek is goed.

Burkhardt (Max). Heustecher. Bibliogr. Institut, Leipzig.

Naam en manier van schrijven en keuze der stof komen vrij aardig met elkaar overeen, zoodat wij denken aan Max Burckhard (men lette: een beetje anders gespeld), die in 1912 op 58-jarigen leeftijd te Weenen stierf. In zijn weinig bekende romans doet hij ook satyriek en komiek, juist als deze Burkhardt, die eveneens luistert naar den naam van Max. Maar toch, de jonge Max heeft meer talent, inniger humor, en ijler luchtigheid dan de oude. Wie een humoristischen roman weet te waardeeren, zal „Heustecher" gaarne lezen, ook al vindt hij het hier en daar wellicht wat overdreven grappig.

Dörfler (Peter). Peter Farne. Ein Abenteuer wider Willen. Haas & Grabherr, Augsburg.

Een klein maar heerlijk boek. Het verhaalt van de avontuurlijke omzwervingen van Peter Farne, die niet alleen een held blijkt in het trotseeren van gevaren en het dulden van lijden, doch vooral door de sterkte en reinheid van zijn ziel. Dit boek is een weldaad voor elken lezer.

Dörfler (Peter). Stumme Sünde. Eine Erzählung. Kösel, Kempten.

Wilhelm Matthiessen schrijft o.a.: ...in diesem neuen Werk wird es besonders klar, wie weit Dörfler jenseits der Grenze steht, die Literat und Dichter trennt. Was hätte jeder Literat von heute aus der Stummen Sünde der Schäfers gegen das Bettelmädchen gemacht? Es wäre ein Wühlen in Psychologie und Erotik geworden. Daarvoor heeft de katholieke schrijver zich weten te hoeden.

Fischer (Wilhelm). Das Geheimnis des Weltalls. Strecker & Schröder, Stuttgart.

Fischer is een „Altmeister" in de Duitsche literatuur. Hij werd in 1846 geboren en maakte in 1880 opgang met zijne vertelling „Atlantis". Hij is optimist en idealist van huis uit en wist dat steeds te blijven. In de ruwe werkelijkheid voelt hij zich vreemd en dekt liefst alles met een dichterlijk waas. De twee vriendelijke verhalen van liefde, die hier voor ons liggen, bevestigen zijn idealisme en dichterlijken zin.

Gichtel (Gustav). Die Versuchung des Frater Ivo — und andere heitere Klostergeschichten. Tyrolia, Innsbruck.

Vijf onschuldige vertelsels, wier waarde meer bestaat in den knappen verteltrant dan in den humor van het vertelde.

Krane (Anna, Freiin von). Die Leidensbraut. Geschichte eines Sühnelebens. J. P. Bachem, Köln.

Ziehier wat Aug. Vezin zegt van dit boek:
„Es ist verständlich, dasz es Anna von Krane, die Christuserzählerin, zu Anna Katharina Emmerich, der Christusseherin, hinzog und dasz es sie reizen muszte, die seltsam rührende Gestalt der stigmatisierten Dülmer Nonne, deren Gesichten sie vielleicht manche Anregung verdanken mag, selbst zum Vorwurf einer Dichtung zu machen. Sie hat die Aufgabe überaus ernst genommen, sechs Jahre lang alles Erreichbare an Urkunden, Briefen und Erinnerungen durchforscht und sich in die Umwelt ihrer Heldin, in den Geist des Ortes und der Zeit hineinzuleben bemüht. Aber über diesem Studium verschob sich wohl allmählich die Absicht. Uber die Dichterin, die uns in Katharina den Gedanken eines nach Jesu Vorbild dagebrachten Sühneopfers seherisch deuten und die Spieler und Gegenspieler eines solchen Seelen- und Lebensdrama dichterisch gestalten wollte, ist die Forscherin gekommen, die ein Uberführen ihrer Forschungsergebnisse aus der realen in die ästhetische Wirklichkeit nicht wagte. Und so ist aus der Dichtung eine Lebensbeschreibung geworden — eine

mit Anteilnahme und Ergriffenheit erzählte und hie und da die Umwelt auch rund und farbig gestaltende, aber doch nur eine Lebensbeschreibung, die sich von der Fülle der Einzelzüge sogar die grosze Linie ihres Grundgedankens überwuchern liesz und auf jeden Fall die Lebenspoesie der Gottseligen uns schuldig bleibt. —

Wäre man nicht mit andern Erwartungen an das Buch gegangen, würde man es wohl dankbar loben können; so legt man es unbefriedigt — oder mit der Hoffnung aus der Hand, dasz die Christusdichterin es selber nur als Vorarbeit für eine künstige Emmerichdichtung nehmen möchte.''—.

Schussen (Wilhelm). Die schöne Witwe. Novellen. J. Schnell, Warendorf.

De bekende schrijver Heinrich Zerkaulen prijst deze novellen als iets buitengewoons. En van Schussen zelf zegt hij: ,,Wie ein meisterlicher Goldschmied schlieszt er schöne Ringe des Lebens ohne Fugen suzammen. Kleines malt er grosz, und im Groszen liebt er das Kleine; einer unserer weniger rechten poeten.''

Ulitz (Arnold). Die ernsthaften Toren. Novellen. Alb. Langen, München.

Meer dan twintig novellekens, die voor 'n groot deel in verband staan met den oorlog en wat de oorlog bracht. De schrijver kent het vak en weet best hoe hij zoo'n kort verhaal in elkaar moet zetten. Karakters teekent hij uitstekend en zijn figuren zoekt hij in alle kringen en standen.

Jammer, dat hij nergens den invloed van het bovennatuurlijke schijnt te bespeuren.

Vesper (Will). Porzellan. Novellen. H. Haessel, Leipzig.

Liefde- en echtbreuk-geschiedenissen uit den renaissancetijd, verhaald in fijne woorden doch naar luchtige en lichtzinnige manier, welke echter niet uitsluit dat een zwoele hittigheid tus- schen de bladzijden hangen blijft, die niemand goed kan doen.

Zerkaulen (Heinrich). Der kleine Umweg. Eine Erzählung. Kösel, Kaempten.

Gelijk alles wat Zerkaulen schrijft, staat ook dit verhaal boven het gewone en alledaagsche; behoort tot de goede lectuur, in elken zin van het woord, en verdient hartelijk aanbeveling.

VARIA.

Barbra Ring, de prettige Noorsche schrijfster, wier boeken zoo frisch en levenslustig waren, heeft sinds eenigen tijd lust om haar pen in een ander inktkokerktje te doopen.

Haar laatste boek als wij ons niet vergissen, *In het Duister,*

is zoo moedeloos en grauw, zoo levenslaf en zielloos, dat wij de blijgeestige schrijfster van vroeger niet meer herkennen.

In het Duister is het verhaal eener vrouw, die zonder liefde, alleen om zijn rijkdommen een veel ouderen man heeft getrouwd, zich dan laat verlokken tot verboden liefde met een vriend harer jeugd, van wien zij toch eigenlijk ook niet houdt. De eerste leugen, die van haar huwelijk, heeft tot gevolg dat haar geheele leven een aaneenschakeling van leugens wordt. Zij vindt het dan ook maar beter den dood in te gaan.

Het is een akelig boek, en het valt werkelijk te betreuren dat de schrijfster haar talent en haar succes zoo deerlijk miskent.

Het Roomsche Spook. In No. 2 van „Leven en Werken", spreekt Annie Salomons hare waardeering uit over het dramatische werk van Mevrouw J. Simons-Mees.

Een paar zinnetjes moeten wij daaruit aanhalen omdat het zoo teekenend is voor de bevangenheid, waarmede sommige leiders en leidsters staan tegenover de katholieke levensopvatting.

„Ik weet dat zij (Simons-Mees) uit een echt-liberale protestantsche familie, zoo hartstochtelijk hecht aan de persoonlijke vrijheid, dat het kathilicisme haar antipathiek is. Toch heeft ze in haar „Levensstroomingen" den jongen man, die de kloosterpij wil aannemen, zoozeer recht laten wedervaren, dat een redactrice, die met beklemming den groeienden invloed van Rome in ons land aanzag, haar het stuk met veel literaire waardeering terug zond, met de bijvoeging, dat ze in haar tijdschrift geen propaganda wenschte voor de Roomsche Kerk. Een oordeel, dat door Mevrouw Simons-Mees zeker als een pluim voor haar artistieke objectiviteit is opgevat."

Maar dan toch ook een oordeel dat de schamelheid der vrijzinnige redactie treurig tentoonstelt.

Mijnheer Pirroen. In zijn stil stadje Lier legt Felix Timmermans op 't oogenblik de laatste hand aan het tooneelstuk „Mijnheer Pirroen", dat binnenkort in den Haag vertoond zal worden.

„Ik hoop er deze week nog mee klaar te zijn," schrijft hij ons: „ik heb nu en dan wel eens aan tooneel gedaan; zoo heb ik nog eens een stuk onder Ibseniaanschen invloed geschreven, dat echter verloren is geraakt. Misschien maar goed ook! Deze „Pirroen" is op touw gezet met den heer Veterman; ik doe er óók mijn best aan zooveel ik kan en hoop er tevens letterkundige waarde aan te geven.

„Ik wil u daar gaarne wat van vertellen, hoe 't stuk ineen steekt, al zal ik het ook hobbel en tobbel doen, daar 't nog niet heelemaal af is, en er nog wijzigingen kunnen aangebracht worden. Toch zullen de groote lijnen niet te zeer mogen gebogen worden, of mijne geestdrift loopt weg.

De Pirroen, is de Pirroen uit Anna-Marie, mijn laatste boek.

Daar, waar in het boek Pirroen op den tweeden rang staat, komt hij hier op 't tooneelstuk op den voorgrond, en komt Anna-Marie op 't achterplan.

Het gaat hierom: de liefdegeschiedenis van Pirroen; die zich ook kan ontwikkelen desnoods zonder Anna-Marie; doch zij blijft in het stuk, omdat zij een persoon is die mee helpt het vreemde karakter van Pirroen te laten uitkomen.

Nu spreekt het van zelf, dat de plaatsen, die in 't boek voorkomen, de gebeurtenissen, de woorden enz., hier heelemaal anders geschikt zijn; tafereelen vallen weg, andere komen er bij, of vele tafereelen uit het boek worden hier tot een gebracht.

Doch de geest blijft hetzelfde. De liefde van Pirroen is dezelfde en die van Césarine eveneens. Ook die van Anna-Marie; doch het gewetensconflict is er hier uitgehouden. Haar geval is 't volgend: zij bemint Corenhemel, doch wanneer ze verneemt dat hij gehuwd is, verlaat ze het stadje en keert terug naar Italië. Heel het conflict in het boek „Anna-Marie" ontrolt zich langzaam, vijf à zes maanden, terwijl het hier in 't tooneel, zoowel voor Pirroen als Anna-Marie in sneller tempo gaat. Op een spanne tijds van een week.

Personen als Livinus en Grain d'Or komen weliswaar in 't stuk voor, doch hun rol is meer van een figurale beteekenis, zoo ook Swaen en Koekoek en Van de Nast. Het is zoo verdeeld. Vier bedrijven.

1e Bedrijf. *Feest bij Pirroen* ter gelegenheid van Anna-Marie. Er worden liefdegeschiedenissen verteld, Pirroen vertelt ook de zijne en beweert dit jaar nog met Césarine te trouwen, naar wie hij al twintig jaar uit ziet; doch zij moet het hem zelf vragen. Ook Corenhemel vertelt zijn geschiedenis uit Rusland, waardoor Anna-Marie jaloersch wordt. Pirroen komt tot de ontdekking dat er wat broeit tusschen Anna-Marie en Corenhemel. Hij wil daar een einde aan maken. Hij heeft een plan.

2e Bedrijf. *Bij Cesarine van Sint Jan*: Pirroen komt met Anna-Marie bij Césarine; ook heeft Pirroen daar Corenhemel doen komen, want Pirroen heeft een plan; doch kan hij het niet ten uitvoer brengen, daar Césarine met Corenhemel over diens zieke vrouw spreekt, waardoor Anna-Marie ontdekt dat Corenhemel getrouwd is. Nadat Pirroen Anna-Marie heeft naar huis gedaan, komt hij weer; nu begint Césarine aan haar wraakplan te werken, n.l. Pirroen tot de huwelijksaanvraag opnieuw te verplichten, en hem dan te weigeren. Dit alles omdat Pirroen gezegd heeft, dat Anna-Marie op het voormalig landgoed der Sint Jans' den zomer zal doorbrengen. (Want Césarinne is eene adellijke, die zeer arm geworden is, en door Pirroen's liefdadigheid onderhouden wordt). Pirroen loopt in de netten van Césarine, vraagt, ondanks zijn eeden, hare hand, doch Césarine weigert. Dat is te veel voor Pirroen! Als zij morgen bij hem om zeven uur niet komt toestemmen, dan zal er ook het vreeselijkste gebeuren!

3e Bedrijf. *De andere dag.* Pirroen verwacht Césarine, kleedt zich op zijn best. Is overtuigd, dat zij komen zal. Troost ondertusschen de hopelooze Anna-Marie. Wacht, wacht...... doch Césarine komt niet. Ontgoocheling voor Pirroen.

4e Bedrijf. *Pirroen is besloten zich te dooden.* Anna-Marie vertrekt naar Italië met een gebroken hart. Pirroen, eigenaardig als hij is, heeft zijn vrienden uitgenoodigd op het laatste Festijn, wat hij noemt zijn Begrafenisfeest. Deze denken dat het weer een eigenaardige mop is van Pirroen en amuseeren zich ter dege. Doch Swaen ziet wel dat het gemeend is, en gaat Césarinne verwittigen. Als de vrienden weg zijn, neemt Pirroen ook afscheid van zijn geliefde pauw Jupiter; bereidt zich voor op den pistooldood, als Césarine dan eindelijk komt. Nu ze beiden op 't uiterste gedreven geweest zijn van wanhoop en angst, zijn ze ook het meest genaakbaar. En de liefde duwt hen bij elkander om... te trouwen.

Ge ziet, we blijven bij het boek en toch is het iets op zich zelve. In één woord, de geest van Pirroen is dezelfde op 't tooneel als in 't boek.

't Meeste hangt af van ons, doch ook veel van de spelers, en ik ben er zeker van dat Hubert Laroche daar amandel zal aan geven!

Ik heb zelf ook een Pirroen gekend, ja meer dan eenen, (zelfs het begrafenisfeest is historisch!) en daar Laroche een Vlaming is van aan zijn teenen tot in zijn ruggemerg, zal hij hem dat wel goed afkloppen! Want ik ben zeker dat Laroche ook wel Pirroenen zal ontmoet hebben!

Ik hoop maar, en daar twijfel ik haast niet aan, dat de Hollanders, een karakter als Pirroen kunnen aanvaarden en begrijpen. Waarom niet? Tenzij dat het aan ons ligge! Ge gaat er toch naar zien? Ik misschien ook! (Hbl.)

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ▪ ▪ ▪ ▪ ▪ ELKE MAAND ▪ ▪ ▪ ▪ ▪

Den Heer J. v. B. deelen wij hierbij mede, dat zijne bijdrage in onze periodiek niet kan worden geplaatst. Wij onthouden ons van alle politiek, tenzij een boek beoordeeld moet worden dat men niet bespreken kan zonder zich even op politiek terrein te begeven.

Hij houde het ons ten goede indien wij ons beginsel trouw blijven, ofschoon wij daardoor de belangrijkheid van zijn opstel in geenen deele onderschatten, al achten wij het ook misschien minder opportuun in de gegeven onstandigheden

De Heer A. N. Frenkels jr. schrijft ons een brief, waaruit blijkt dat hij bij Molière's eeuwfeest een uitvoerig artikel had verwacht.

Niet zoozeer een levensgeschiedenis van den dichter in het algemeen, die kan men immers overal vinden. Maar eene behandeling van vraagstukken, die verondersteld mogen worden niet zoo algemeen bekend te zijn.

En de schrijver vindt het de moeite waard te weten „in welke verhouding de jonge vrouw van Molière tot hem heeft gestaan" — „wat er waar is van het weigeren der kerkelijke begrafenis", en vooral wil hij wat helderheid in de *Tartufe*-kwestie.

Hij heeft dat stuk dikwijls gelezen en begrijpt niet dat het zoo de algemeene verontwaardiging kon wekken, als het inderdaad gedaan heeft.

Hoe kon de kerkelijke autoriteit te Parijs het stuk verbieden als een bespotting van godsdienstzin en vroomheid?

„Mijns inziens moet dit spel een anderen indruk maken, als men het onbevooroordeeld leest. Evenals Molière niet de goede geneesheeren belachelijk maakt, maar de kwakzalvers; niet de ontwikkelde vrouw, maar de blauwkous, zoo treft hij in *Tartufe* niet den vrome, maar den huichelaar, die zich verbergt achter het mom van vroomheid.

Daaromtrent kan toch geen twijfel bestaan? De schrijver stelt immers *Tartufe* al dadelijk ten toon als een deugniet, zoodat misvatting niet mogelijk is.

En nu lijkt het mij toch de ware vroomheid ten goede te komen als de valsche ontmaskerd wordt......"

ANTWOORD: Waarom wij niet met een breeder opgezet Molière-artikel voor den dag zijn gekomen, hebben wij op blz. 371 van dezen jaargang verklaard. Wij betwijfelen verder of het zoo gemakkelijk is een volledige levensgeschiedenis van den dichter te vinden, als inzender veronderstelt. Daar zijn in het leven van Molière nog steeds perioden in overvloed, die men niet voldoende heeft kunnen belichten.

Wat nu betreft de twee eerste „wetenswaardigheden" door onzen briefschrijver als zoodanig gevraagd, ben ik het volkomen eens met Brunetière, die het indelicate nieuwsgierigheid noemt door te willen dringen in het particuliere leven van een schrijver en te zoeken naar feiten, welker ontdekking alleen een schandaal min of meer ter kennis brengt, zonder het karakter van dien auteur ons duidelijker te maken. Wij weten immers meer dan genoeg dat Molière een ongebonden leven heeft geleid, om nog andere schandaaltjes dan de reeds bekende, te moeten gaan zoeken tot bewijs.

Het staat overigens wel vast, in zoover dat strikt genomen mogelijk is, dat zijne vrouw niet was ten zijnen opzichte wat inzender bedoelt.

Zoo is het ook met de weigering der kerkelijke begrafenis, die niet geweigerd werd.

De redeneering van inzender, waar hij de strekking van *Tartufe* tracht te verdedigen, lijkt als een druppel water op die van Molière zelf. Zij is onjuist.

Hij meent dat Molière alleen de kwakzalvers aan viel, maar als hij goed leest, zal hij dat niet kunnen volhouden. De dichter bedoelt wel degelijk eene satyre op de geneeskundige praktijk in zijn dagen.

In zijn hekeling van geleerde vrouwen had hij wel degelijk eene mode, eene manie op het oog, die in zijn tijd niet zeldzaam was.

En in *Tartufe* bedoelt Molière niet den enkeling te treffen, den vroomdoenden huichelaar, maar hij wil een vorm van vroomheid treffen, die hem niet aanstond, maar die volstrekt niet het mom was van de diepe bedorvenheid, welke Molière toont in het karakter van *Tartufe*.

En hier zit juist de kern der kwestie. Het is niet op de eerste plaats van belang te weten of Tartufe in werkelijkheid Séguier heette ofwel Roquette of een der vele andere namen, die geleerde pluizers hebben gevonden; het is ook van weinig belang te achterhalen of het stuk werd geschreven tegen deze of gene congregatie, maar of het ingaat tegen de goede, christelijke vroomheid.

En dat kan men niet ontkennen. Het ligt voor de hand dat Molière met zijn bijtende satyre een groep van bestaande menschen heeft willen aantasten, maar het feit dat hij tevens de zuivere vroomheid aanvalt, zonder het te weten wellicht, toont voldoende dat de satyre niet was verdiend en dat Molière heeft moeten lasteren om de door hem gehate vroomheid zwart te maken.

Molière was geen christen, dat wil zeggen, hij kende het christendom niet. G. Lanson heeft dat sinds lang vastgesteld: „Molière a profondement ignoré le christianisme; il ne le comprend pas.''

Hij was doortrokken van een soort humanisme en vóór Voltaire beoefende hij al de „morale laique.'' Het bovennatuurlijke had voor hem niet veel zin.

De gewone christelijke vroomheid, de goede en zuivere, met haar ingetogenheid, haar zelfbeheersching, hare gestrengheid en boete, was in de oogen van Molière komedie. Hij zelf stond als mensch niet hoog genoeg om te begrijpen dat zoo iets meer kon zijn dan uiterlijke schijn, en hij zocht er het verkeerde achter. Hij zocht waarschijnlijk niet eens, maar hij fingeerde het, dadelijk gereed met zijn oordeel, dat het slechts een mom was voor deugnieterij.

En daarom moest deze hekeldichter wel treffen de blaam van alle goedgezinden: omdat hij personen aanviel, wier vroomheid

hij niet kon uitstaan, en welke hij voor overdreven hield of geveinsd; maar ook: omdat hij de christelijke vroomheid in het algemeen, met haar bovennatuurlijke motieven en gestrengheid tegen de natuur, die weerbarstig is, afkeurde.

Wie dit laatste duidelijk bewezen wil zien, behoeft niet verder te gaan dan *Tartufe*. Hij leze daar eens de definitie, die Molière geeft van de in zijn oog waarachtige vroomheid, en hij zal moeten erkennen dat zij allesbehalve de christelijke is.

Zoo is misschien een bevredigend antwoord gegeven; of, juister gezegd, den weg gewezen om bij herlezing van het stuk, tot een andere waardeering te komen. RED.

DE LAATSTE LICHTING.

Boccaccio (Giovanni). De Decameron. Bewerkt onder toezicht van Dr. L. A. J. Burgersdijk Jr. Gebr. Graauw, Amsterdam.

Misschien is eene waarschuwing overbodig, doch voor alle zekerheid deelen wij toch mede dat de Decamerone in den grond niets anders is dan eene verzameling van meestendeels zeer gewaagde, en voor een groot deel vlakweg pornografische vertelsels.

Boek (Het voor Allen.) Onder leiding van Henri 't Sas.

Omdat men ons zoo dikwijls vraagt of deze uitgave te vertrouwens is, zij gezegd dat de tot heden verschenen nummers goed zijn. Het is volkslectuur.

Engers (Adolphe). en Ernst Winar. Peccavi......? Roman uit het Haagsche leven. Een voorwoord door Mevr. Duymaer van Twist. G. J. Slothouwer, Amersfoort.

Het voorwoord der tooneelspeelster, die zoo vergoelijkend voor een zekere zonde is opgetreden, liet al vermoeden waarover het hier gaat. Men begrijpt dat wij met alle macht ons tegen dezen roman verzetten.

Havelaar (Just). Het Sociaal Conflict in de beeldende kunst. Met 36 afb. op 18 pltn. Erven Bohn, Haarlem.

Uit den aard der zaak zal dit boek niet aller belangstelling hebben, maar de kernachtige en vaak diepzinnige wijze waarop Havelaar het conflict beschrijft, verdient de aandacht van kunstenaars en kunstlievenden.

Jansen (P. fr. E. J. B.). Konstantijn de Groote. Futura, Leiden.

Een mooi en duidelijk boek in de serie „Geschiedvervalsching''. Het mag op geen enkele bibliotheek ontbreken.

Wolf (Herman). Ideeën en Problemen in Goethe's Faust. Erven Bohn, Haarlem.

Ofschoon wij, afgaande op Goethe zelf, een weinig twijfelen of al deze problemen wel werkelijk in de Faust liggen, moeten wij toch deze scherpzinnige studie den literatuur-studenten aanbevelen.

IJssel de Schepper-Becker (J. M.). Wat niet mag...... Drama in drie Bedrijven. P. N. van Kampen, Amsterdam.

Ofschoon wij ons met de tooneelkunst zelden of nooit bezig houden, willen wij hier toch even nadrukkelijk waarschuwen, dat dit drama draait om de homosexualiteit.

CORRESPONDENTIE.

R. v. d. V. te L. De drie laatsgenoemde boeken van Bordeaux en Bazin, zijn niet alleen in het Duitsch maar ook reeds in het Nederl. vertaald. Het boek van Wohlbrück ook (als wij ons niet vergissen). Het is overigens voor Katholieken minder geschikt.

J. Vl. te R. Zie No. 44 van Morks Beroeps-Bibliotheek.

De Rentmeester door J. S. van Braam. Wegens onbekendheid met het rentmeesterlijk ambt kunnen wij niet zeggen of dit boekje voldoende is, ofschoon wij het hebben ingezien. Maar schrijver is een vakman en verwijst bovendien naar verdere lectuur.

L. Br. te R. Wend u daarvoor tot de uitgevers van ons Maandschrift. Wij meenen echter zeker te weten dat een compleet stel Boekenschouw niet meer voorhanden is. Misschien kunt u door aanvraag bij de lezers uw bezit aanvullen.

G. M. te A. Van Elzevier's Algemeene Bibliotheek ontvingen wij de twee eerste deelen; namelijk: Dr. G. Valewenk: De Werelden die ons omringen — en — J. de Gruyter: De Russische Revolutie. Een onderzoek naar hare wording en toekomst.— Bespreking in 't volgend nummer.

Z. E. P. Eenigen tijd geleden vroeg u ons naar de sterrekundige werken (en fantasieën) van Flammarion. Om niet in herhaling te vervallen woeten wij U verwijzen naar het vroeger in Boekenschouw verschenen, zeer uitvoerig artikel van Dr. J. Stein.

Lezers Wij voelen ons verplicht onze lezers mede te deelen dat De H. Schrift-vertaling van Dr. Nivard Schlögl O. Cist. o. ö. Professor an der Wiener Universität en verschenen onder den titel *Die heiligen Schriften des Neuen Bundes* — aus dem Urtext übersetzt, mit Erläuterungen und einer Einführung, op den Index werd geplaatst. De loopende jaargang van „Boekenschouw" (blz. 23 en volgende) gaf een bespreking van dit werk.

W. de L. te Br. Nous vous conseillons de vous adresser à Monsieur Ch. Demogeot 21 Boulevard Montmarte-Paris (2e). C'est lui qui vous donnera sans doute tous les renseignements nécessaires.

K. D. te H. Ik heb zoo juist twee der deeltjes van de Romantriologie „Die Sünden der Zeit" gelezen (van Artur Dinter). Het waren *Die Sünde wider das Blut* en *Die Sünde wider den Geist* (ik weet niet of *Die Sünde wider die Liebe* al verschenen is). Het is mij niet mogelijk daarover in kort bestek en oordeel uit te spreken. Hij openbaart zich als een heftig antisemiet, maar hij geeft(in het 2de deel)documenten, waarop zijn gevoelens steunen.

ZONDEN TEGEN BLOED EN GEEST.

Mag ik U een befaamden (dat is hier het juiste woord) schrijver voorstellen?

Uit vrees hem te kort te doen en een paar dozijn van kostbare eigenschappen over te slaan, laat ik hem zelf even aan het woord.

Ich bin gründlich geschulter Naturwissenschaftler, habe in Chemie, Physik, Botanik, Zoologie, Mineralogie und Geologie die Staatsexamen, auszerdem in Chemie, Physik und Geologie das Doktorexamen mit der Note „summa cum laude'' agbelegt; ich habe als Student, Vorlesungsassistent am chemischen Institut der Universität-Straszburg, als Oberleher und Direktor der botanischen Schulgärten Straszburgs auf allen diesen Gebieten zehn Jahre hindurch streng wissenschaftlich gearbeitet und exakt experimentiert; ich bin daher scharfes Beobachten, klares Denken und folgerichtiges Urteilen gewöhnt. Als Mann des praktischen Lebens habe ich mich in verschiedenartigen Berufen betätigt; schon als junger Mensch hat mich alles Praktische und Wirkliche stark angezogen; ich habe in Schlosser- und Maschinenwerkstätten gearbeitet und bin eine Zeitlang auf der Lokomotive gefahren, da ich ursprünglich Lokomotivingenieur werden wollte, ich habe später unter anderem ein groszes Theaterverlagsunternehmen, die „Berufsstelle des Verbandes deutscher Bühnenschriftsteller'' organisiert und technisch und kaufmännisch jahrelang mit bekannten Erfolge geleitet; ich war sehr realistischer Regisseur und Theaterleiter in Berlin und in der Provinz, und meine Bühnenstücke ermangeln wahrlich nicht der Wirklichkeitssinnes; als Künstler, Schriftsteller und Redner, als Offizier iund Sportsmann geht mir der gesunde Menschenverstand über alles. Man wird mir daher glauben, dasz ich den spiritischen phänamen lange sehr skeptisch gegenüberstand, bis ich schlieszlich von ihrer Wirklichkeit geradezu erschlagen wurde.''

Een schitterend testimonium van veelzijdigheid en... zelfwaardeering. Maar misschien niet geheel zonder grond, want de schrijver heeft op zijn credit staan een statige reeks van Naturwissenschaftliche-, Rassenwissenschaftliche-, Kritische- en Literarische Schriften, waarvan ondergeteekende volstrekt niets gelezen heeft, dan *Die Sünden der Zeit.*

Dit is de titel eener „Romantrilogie'', waarvan de eerste deelen *Die Sünde wider das Blut* en *Die Sünde wider den Geist* zijn verschenen, terwijl het derde deel *Die Sünde wider die Liebe* nog niet gedrukt werd.

Een mijner vrienden, die mij het genoegen deed in Berlijn bij de voornaamste boekhandelaars aan te kloppen, kreeg van som-

migen ten antwoord dat het slot-deel der trilogie in het najaar verwacht werd, terwijl anderen als hun meening te kennen gaven dat het wel nimmer zou verschijnen.

Het is ook de vraag of kunst en wetenschap er wel iets bij zullen verliezen, indien Artur Dinter zijn werk niet verder voltooit. Want na lezing der beide deelen kan men zich moeielijk los maken van de gedachte dat het toch misschien zoo kwaad niet ware geweest indien hij gevolg had gegeven aan zijn oorspronkelijk plan om ,,Lokomotivingenieur'' te worden. Ten minste voor eenige jaren. Hij had dan geleerd langs rechte banen te rijden en dat mocht hem in zijn denken ten goede zijn gekomen.

Die Sünde wider das Blut is een anti-semitisch boek, wild van haat en toorn tegen de Aziaten, die beschuldigd worden bloed en geest van het Arische ras te hebben bedorven.

Ik ben géén anti-semiet, en laat mij niet verleiden het Joodsche volk te vereenzelvigen met de groote deugnieten, die er uit voort zijn gekomen. Maar ik ben toch ook niet blind voor de gevaren, waarmede een langdurige Joodsche symbiose de oorspronkelijke gaafheid van een ander ras bedreigt.

Verdient men anti-semiet gescholden te worden, als men een open oog heeft voor de werkelijkheid der feiten, dan beschouw ik dat als een eerenaam; maar het woord heeft in dezen zin zijn gangbare beteekenis verloren.

En ik vraag met den bekenden Israeliet Maximilian Harden: ,,Darf man über jede andere Religion, jede Rasse und Klasse rücksichtslos reden und nur gegen Israel nicht ein kritisches Wörtchen wagen?'' —

Die Sünde wider das Blut van Artur Dinter noem ik echter een anti-semitisch boek in de ongunstige beduiding van dat woord.

Het is een verhaal, dat er geheel op ingericht schijnt om den jood zoo leelijk mogelijk voor te stellen; hetgeen iedereén kan en overigens totaal niets bewijst.

Hermann Kämpfer, doctor in de chemie, is de zoon van een boer, die misleid door den geldschieter Levisohn, in schulden geraakt. Het ongeluk wil (waar de woekeraar toch niets aan doen kon!) dat een deel van de huizinge afbrandt juist twee dagen vóór het contract met de verzekeringsmaatschappij van kracht wordt. De jood dringt aan op betaling, vader Kämpfer wordt woedend en draait den schuldeischer zonder bedenken den hals

om. Terwijl hij in de gevangenis zuchtte, komt de boerderij onder den hamer; moeder sterft van hartzeer; vader hangt zich op in zijn cel; drie jongens worden verstrooid over de wereld; een mooi, blond zusje gaat als dienstbode naar de stad, haar ongeluk te gemoet, en loopt in het water.

De scherpzinnige lezer heeft zonder twijfel reeds bespeurd dat dit melodrama er op berekend is om stemming te maken tegen den jood Levisohn. Het geeft een voorsmaak van het gansche boek en de vooropgezette bedoeling den jood tot zondenbok te maken.

Hermann staat nu op negentien-jarigen leeftijd „heimat- und mittellos auf der Welt". Hij slaat zich kloek door de moeielijkheden heen en op het oogenblik, dat zijn roman begint, vinden wij hem als assistent aan het chemisch instituut eener universiteit op een salaris van 100 Mark per jaar en vrije woning. Hij blijft de wetenschap getrouw en rusteloos zoekt hij in zijn laboratorium de levenskiem synthetisch op te bouwen. Eindelijk meent hij ontdekt te hebben, het groote geheim des levens ontsluierd! Als zijn oude amanuensis hem verklaart, zoo maar op het eerste gezicht, dat het baryt-kristallen zijn, die bij op zijn proefschaaltje ziet, en anders niets — valt de jonge geleerde uit de wolken, wordt bedreigd met een zenuwcrisis en onderneemt een wilden bergtocht om weer in evenwicht te komen.

Gekalmeerd keert hij terug in de maatschappij, ziet een beeldschoon meisje, waarop hij in een fractie van een seconde doodelijk verlieft en heeft bovendien het geluk door den vader der jonkvrouw als goed-betaald chemiker in zijn fabrieken te worden aangesteld. Deze schatrijke „Kommerzienrat" heet Burghamer, maar zijn vader noemde zich oorspronkelijk Hamburger en was aanvankelijk een echte en na zijn naamverandering een gecamoufleerde jood.

Dat is aanleiding genoeg voor Dinter om van den „Kommerzienrat" een beest te maken. Reeds bij de eerste ontmoeting vernemen wij dat zijn gezicht „etwas Diabolisches" heeft, zijn onderlip zwaar-dik neerhangt en zijn gebogen leelijke neus „graues Gestrüpp aus ihren Offnungen hervorwuchern" laat. Spoedig blijkt hij een bare geldduivel te zijn zonder een spoor van geweten, waar het geldt „faules Geschäft" te maken.

Op het stuk van moraal richt hij zich naar de apenkooi van Artis. Zijn christelijke vrouw heeft hij genomen onder den drang der rijzweep van haar broer, een luitenant, nadat hij haar, klerkje

op het kantoor zijns vaders, op schandelijke wijze had verleid.

Bij zijn dood zal blijken dat 117 Duitsche meisjes („nur Blondinen") moeders van zijn kinderen zijn. Want het was hem heel zijn leven door een „teuflisches Vergnügen" op deze wijze het Duitsche ras te bederven.

Om dit in al zijn omvang te begrijpen, moet men de dolle theorie van Artur Dinter kennen, welke uitvoerig door hem op bladzijde 266 in woorden wordt gebracht. Slechts zooveel als tot goed verstand noodig is, zal ik hier aanhalen.

Het schijnt dan eene ervaring te zijn, bij de „Tierzucht" opgedaan, dat: „durch eine aus unedlem männlichen Blute erzeugte Mutterschaft wird der ganze Organismus des edelrassiges weiblichen Geschöpfes vergiftet und nach der unedlen Rasse hin verändert, so dasz er nur noch instande ist, unedle Nachkommen zur Welt zu bringen, selbst im Falle der Befruchtung durch ein edelrassiges Männchen "

Nu moet men eens uitrekenen, roept Dinter verontwaardigd uit, wat een ontzettende schade het Duitsche ras wordt toegebracht jaar in jaar uit, door de „Judenjünglinge,"

Ik heb op deze Rassenwissenschaft des schrijvers moeten wijzen, niet alleen om zijne strijd manier tegen de Jodenklaar te laten zien, maar ook en vooral omdat het tragische levenslot van zijn held Hermann Kämpfer, uit het werkelijk worden dezer theorie ontstaat.

Dat geschiedt op de volgende wijze. De „Kommerzienrat" Burghamer (wiens vader Hamburger heette) heeft een prachtige dochter Elisabeth, die natuurlijk te kampen heeft met de „Dämonen ihres von Vater ererbten Blutes."

Deze schoone, doch buitensporig vulgair opgevoede jonkvrouw, raakt verloofd met baron von Werheim (wiens papa oorspronkelijk Wertheim werd genoemd), hetgeen de teleurgestelde Hermann Kämpfer in een opwelling van passie zich doet vergrijpen aan de achttienjarige dochter van zijn laboratoriumdienaar. Naar wie hij dan verder niet meer omziet.

Het loopt dan later zóó dat Elisabeth Burghamer haar baron den bons geeft en trouwt met Hermann.

Haar onstuimige hartstocht maakt het al spoedig duidelijk dat haar bloed niet edel is; maar Hermann, die waarschijnlijk niets weet van de Tierzucht-ervaring, gaan daardoor de oogen nog niet open voor het verschrikkelijke, dat hem te wachten staat:

zijn eerste kind is uiterlijk, met zijn matte huid en zwart haar en hanglip, een jodenknaap!

Dat maakt zoo'n verpletterenden indruk op den vader, dat hij ernstig er over denkt zich zelf met vrouw en kind uit den weg te ruimen. „Aber seine Religion (waarvan wij overigens niets merken dan wat groote woorden) hielt ihn davon ab." —

Hij zit nu eenmaal in het schuitje en zal ten einde roeien: „er war entschlossen, den Weg, den er seiner inneren Stimme zuwider aus eigener Schuld beschritten, zu Ende zu gehen, seinen Volksgenossen zur Warnung, dem deutschen Vaterlande zum Nutzen, sich selber zur Erlösung."

Na vier jaar wordt andermaal een kind geboren, en als Elisabeth het aanschouwt en weer de teekenen ziet van het joodsche ras, bezwijkt zij plotseling aan hartverlamming en kort daarop sterft ook het kind.

De schatrijke weduwnaar blijft nu alleen met den zwarten jongen van Elisabeth en den blonden Germaan van het arme Roosje Brunner, dat inmiddels gestorven is. Behalve deze twee kinderen bezit hij de vele millioenen van zijn bloedbedervenden schoonvader, welke hij nu besteedt om den ontzettenden invloed der joden te bestrijden.

Wat heel wat in heeft, als het ten minste allemaal waar is wat op blz. 210 Artur Dinter ons weet te vertellen.

Immers, de joden zijn rusteloos bezig „jene urarische Ideale von Gott, Freiheit, Unsterblichkeit, Fürst und Vaterland zu vernichten. — In Millionen und Abermillionen Exemplaren flattern diese Zeitungsblätter tagtäglich unter die Menschheit und hämmern ihr die Lügenideale in Hirn und Herz. — Sie beherrschen die transatlantischen Kabel, die drahtlosen Stationen, die Nachrichtenquelle für das ganze Erdenrund." enz.

Neen, om beter het karakter van dit boek te doorschouwen, nog even dit citaat:

Durch Vernichtung der erwerbenden Mittelstände, durch Errichtung von Kaufhäusern und Dirnenpalästen, durch die schamloseste, schmutzigste Reklame verstehen sie es, unnatürliche und widernatürlische Bedürfnisse in den Volksmassen künstlich zu wecken, zu nähren, zu verbreiten und nach zu halten um nur Geld und immer wieder Geld zu „machen". Planmäszig werden gesunde daseinsfrohe Menschen, in elende, an Leib und Seele sieche, mit sich und Gott und der Welt zerfallene, verzweifelte Geschöpfe verwandelt, die nun leicht gegen die bestehende Ordnung aufzuhetzen sind. Wo immer Massen unter der Lügenparole „Freiheit und

Fortschritt" aufgewühlt werden, da sind es Angehörige dieser Rasse, die diese Wühlarbeit vollziehen. Der Gründer der Sozialdemokratie war ein Jude und Juden sind ihre Führer bis auf den heutigen Tag. „Freiheit," dem Germanen selbstgewollte Pflicht, nennen sie die Willkür und Zügellosigkeit, die sie in den Massen wecken, und „Fortschritt", das Chaos, das herauf zu führen ihr Vorteil ist. Denn nur im Chaos kann der Weizen dieser chaotischen Rasse blühen, da wo Ordnung, Zucht und Sitte herrscht, vermag er nicht zu gedeihen. Und die von ihren jüdischen und verjudeten Führern betrogenen und belogenen deutschen Arbeiter ahnen nicht einmal, dasz sie diesen „Volksbeglückern" nur Mittel zu dem Zweck sind, ihre eigene Macht- und Geldgier zu befriedigen und auf ihrem Rücken die Herrschaft des „Kapitals" ein für allemal zu errichten."

En nu verder. De twee kinderen van den rampzaligen Hermann Kämpfer laat Dinter meedoogenloos bij een spelevaren verdrinken. Het arme slachtoffer der Joden mag geen ongeluk worden gespaard; als Antigone moet hij kunnen klagen dat alle denkbare ellende hem heeft getroffen.

Door den schrijver is hij ook uitverkoren om het tweede deel zijner „theorie" te bewijzen. Hermann trouwt namelijk ten tweede male. Zij is eene pleegzuster, die éérst weigert en op zijn aandringen bekent dat zij een verleden heeft. Meer wil de edelmoedige minnaar niet weten; voor hem is dat geen beletsel haar lief te hebben en te huwen. Zoo geschiedt. Een kind wordt geboren: uiterlijk in alles een jodenknaap. Nu komt het uit dat de vroegere verleider tot het gevloekte ras behoorde, een joodsche officier, die inmiddels Hauptmann is geworden.

Zonder aarzelen snelt de vertoornde echtgenoot naar diens woning en jaagt hem een kogel door het hoofd. Bij zijn thuiskomst vindt hij vrouw en kind dood, vergiftigd door morphine.

Voor het gerecht houden Hermann en zijn verdediger een paar fulminante, anti-semitische redevoeringen en de gezworenen spreken hem vrij onder den jubel des volks.

Zijn vroegere schoonvaderlijke millioenen was hij reeds kwijt. Joodsche vijanden hebben hem daarvan beroofd. Arm en alleen staat hij op de wereld, als de groote oorlog uitbreekt, en hij, versierd „mit beiden eisernen Kreuzen", het geluk heeft, midden in zijn hart een kogel op te vangen: „so ward ihm doch noch der Wunsch erfüllt fürs heilige Vaterland zu sterben."

En de schrijver meent door die opeenstapeling van onwaarschijnlijkheden zijn thesis te hebben bewezen: „Ein Deutscher, der eine Jüdin, oder eine Deutsche, die einen Juden heiratet,

begeht nicht nur ein Verbrechen am deutschen Volke, sondern häuft endloses seelisches und köperliches Leid auch auf die eigenen Kinder und Kindeskinder: Furchtbar rägt sich an ihnen die Sünde wider das Blut."

Het is natuurlijk niet onwaarschijnlijk dat verscheidenheid van ras-eigenschappen zóó groot kan zijn, dat het slagen van een huwelijk, psychisch en physiek zeer problematisch wordt; zoo'n drakerig romannetje bewijst echter niets.

Wel doet Arthur Dinter echt duitsch-degelijk door achter in zijn boek een 75 bladzijden vol te laden met teksten en aanhalingen, die als argumenten moeten dienen voor de beschuldigingen in den roman.

Daaronder zijn heel verrassende: b.v. dat de God van het oude Testament en het Nieuwe twee verschillende personen zijn (?); dat Christus niet tot het joodsche maar arische ras behoorde; ook zeer ontstellende, ontleend aan den Talmud en in Hebreeuwsch en Duitsch afgedrukt: dat den Joden wordt aangeraden of voorgeschreven, christelijke vrouwen niet te ontzien, schuldeischers niet te betalen, christenen om de minste reden te vermoorden, voor het gerecht een valschen eed te zweren, mits er kans is dat het niet ontdekt wordt.

Andere aanhalingen, waaronder uitspraken van bekende Joden, zijn meer waard. Zoo moet in 1909 Dr. Walter Rathenau „in der Neuen freien Presse" geschreven hebben: „Dreihundert Maüner (jüdische Groszbankherren, d. Verf.), die alle einander kennen, beherrschen das Wirtschaftsleben Europas." Of de Rabbijn A. M. Levin (in 1856): „Niemand ist so gefährlich dem Staat und Thron bei seinem Abfall als der Jude. Das Jahr 1848 gibt den Beleg dafür... Die Talente, welche der Jude als Demokrat zum Aufwiegeln besitzt, sind beim Christen eine Seltenheit, und wenn die Juden auch weniger an Zahl, sind sie dem Staate dennoch sehr gefährlich". Maar dit en veel meer, mits het zuiver is aangehaald, bewijst alleen dat er eene Joodsche kwestie bestaat, waarvan de meeste christenen en Israëlieten overtuigd zijn. Met het oog op de feiten der geschiedenis, zullen er wel niet veel ontwikkelde menschen zijn, die zich tevreden kunnen stellen met de onbenulligheid van een inzender (verleden jaar) in een der Katholieke bladen: dat het de jalouzie is der andere rassen, die het niet kunnen verkroppen dat de Joden zoo'n prachtige eigenschappen hebben!

Israël vormt een Staat in de Staten der wereld, met een neiging om zich te ontwikkelen naar eigen moraal, eigen nationale begrippen en met eigen machtsmiddelen. In hoeverre hun symbiose nuttig óf schadelijk is, mag het onderwerp vormen van een ernstige studie, maar niet van een ophitsend en smadend romannetje als van A r t u r D i n t e r.

Welk een onbetrouwbare phantast deze schrijver is, blijkt misschien nog duidelijker uit *Die Sünde wider den Geist.*

Laat mij het gebak even aansnijden. De beroemde vliegenier, Rittmeister Arnim Freiherr von Hartenegg, een slanke en elegante man van veertig jaren, staat aan het strand met den revolver in de hand om een eind aan zijn leven te maken. De schrijver zegt dat echter maar niet zoo ruw-weg, doch potsierlijk poëtisch: ,,Langsam, mit ruhiger Hand, ohne aufzusehen, nahm der zum Tode Entschlossene nun die kleine schwarze Waffe aus der Rocktasche, *um die Schlafe ihrem Feuerkusse darzubieten*!!

Plotseling klinken hulpkreten van angstige badgasten: een zwemmende dame is naar zee afgedreven. Zonder bedenken gaat de Freiherr te water en smaakt het genoegen haar te redden. Voor zij weer tot het bewustzijn is teruggekeerd, heeft hij zijn hart verloren. De levensmoede man blijft echter besloten tot zelfmoord, doch andermaal wordt hij daarin verhinderd.

Nu gaat hij op reis, naar Zwitserland, om op zijn verhaal te komen; bij zijn terugkeer zal hij op dringend verzoek de geredde jongedame, Gerhilde gravin von Gleichen, en hare familie, hun gast zijn.

In Zwitserland leert de ritmeesteer, twijfelaar of ongeloovige, het christendom kennen in zijn waren vorm: het spiritisme. Dansende tafeltjes, buigende potlooden en geinspireerd schrijvende juffrouwen brengen hem berichten over uit de wereld der geesten. Het is een vermakelijke of ergerlijke rimram, al naar men gestemd is. Een ingenieur, de leider der seances, lijkt een oolijke klant, diè drommels fijn op de hoogte is van de gewoonten en gebruiken der astrale lichamen. Hij weet onder anderen dat de geesten in ,,de open lucht'' geen tafeltjes of apparaat noodig hebben voor hun mededeelingen, waarschijnlijk omdat men bij een picnic of een reis door de Sahara die lastige dingen niet meesjouwt en het toch nuttig is ten allen tijde met de luchtelingen te kunnen verkeeren.

Bovendien staat de Ingenieur sinds eenige jaren in persoonlijke verbinding met een ,,hoogeren geest'', die maar niet zoo voor den eerste den beste te spreken is. Dit geheimzinnige heerschap schrijft met behulp van een medium netjes Duitsch en onderteekent ,,Euer Segenbringer''. Een groot deel van het boek wordt in beslag genomen door de theologische tractaatjes en de verheven preeken van dezen zegebrenger, wiens bovenkamer toch niet heel pluis lijkt te zijn.

Door diens vriendelijke bemiddeling verneemt Hartenegg dat in zijn laatste leven, zeshonderd jaren geleden, de geredde gravin Gerhilde zijn eigen vrouw was. Hij was toenmaals ridder aan het hof van den Wartburg, zij was de dochter van den smid. Ze waren gelukkig, hadden lieve kinderen, totdat tenslotte iets gebeurde wat de Zegebrenger nog niet mag mededeelen, want, zegt hij: ,,ich bin gebunden an Gesetze''.

Nu gaat het verder ,,full speed''. Hartenegg bezoekt het kasteel van Gerhilde; de twee krijgen elkaar lief en zijn zoo goed als verloofd; dan echter verbreekt het grillige meisje de banden; zij, die haar *geloof* heeft verloren omdat Duitschland den *oorlog* heeft verloren, houdt niet van de spiritistische christelijkheid van den ritmeester; en zij geeft haar hart aan een ander.

Hartenegg hoort tenslotte van den Zegebrenger hoe de vork aan den steel zit. In het vorige leven, zes eeuwen geleden, was zijne vrouw Gerhilde hem ontrouw geworden; hij had haar echter vergeven. Om nu boete te doen en alles goed te maken, was zij thans in de gelegenheid gesteld haar man nogmaals te ontmoeten en trouwe liefde te bewijzen. Nogmaals faalde zij en versmaadde de genade.

De Zegebrenger troost den verlatene en zegt hem dat hij in elk geval van ongeloof tot het geloof is gekomen en den weg tot God heeft gevonden, dien alle menschen behoorden te gaan.

Tusschen de regels kan men lezen, tot bevrediging des gemoeds, dat Hartenegg bestemd is gelukkig te worden met de lieftallige freule Erica, het laatste en bekwaamste medium van den ,,hoogeren geest'', die zijn missive aan Hartenegg zoo vriendelijk en bemoedigend onderteekent: Dein Segenbringer. —

Het boek is geen kunstwerk doch wel een kunststuk, in zooverre het den schrijver gelukt is zoo'n onuitputbaren voorraad nonsens in 234 kleine bladzijden bijeen te brengen!

En na zulk eene praestatie verdient Artur Dinter onze

stomme verbazing, als hij den beetgenomen lezer aan het slot een goeden raad geeft en hem nadrukkelijk waarschuwt voor ,,dem heute sich breitmachenden geistwissenschaftlichen Charlatanismus und Vulgärspiritismus, der in jeder trivialen Kundgebung kritiklos die Offenbarung eines höheren Geistes sieht...!!

Wat te denken van den schrijver dezer boeken? Aanvankelijk heb ik gemeend in hem een anderen Leo Taxil te moeten zien, die speculeerend op de lichtgeloovigheid der menigte, straks triomfantelijk zou uitroepen: ,,zie je wel, die geloovigen kun je alles op den mouw spelden.'' Bij nader inzicht lijkt mij deze verklaring toch niet goed houdbaar.

Waarschijnlijker komt het mij nu voor, dat Artur Dinter het zwak der menschen kent en weet wat malligheden hij moet laten drukken om besproken, gelezen en...... vooral verkocht te worden.

Vermoedelijk is hij geslaagd, want het eene boek is gedateerd November 1920, *Schlosz Damen Kr. Belgard in Pommern*, en het andere December 1920, *Landhaus Waldruh*'',,. Hetgeen wijst op warme nestjes.

En de eerste roman werd verspreid in 100.000, de tweede zelfs in 200.000 exemplaren. Hetgeen wijst op een sierlijk honorarium en de schrikbarende ontwikkeling van het geslacht der Ganzen! —

A. GIELEN.

EEN PAAR VRAGEN.

Wij ontvingen twee ingezonden stukken, die moesten dienen als protest tegen een artikel van den Heer Pieter v. d. Meer in *De Nieuwe Eeuw*, waar hij weer eens de klacht aanhief over het tekort der katholieken in de literatuur.

Na rijp overleg hebben wij besloten deze aangeboden bijdragen niet op te nemen in ons Tijdschrift. De redenen van dit besluit willen wij niet verhelen. Het eene artikel vinden wij veel te persoonlijk en daardoor grievend voor den Heer v. d. M. Gaarne worde toegegeven dat de schrijver kernachtige waarheden zegt, die verdienen onder de aandacht der lezers te worden gebracht; maar de niets ter zake doende persoonlijke verwijten en aanvallen bederven zijn stuk.

Het andere geschrift herinnert vermanend aan den tijd van *Ondergaande Zon* en *Verdwijnende Soort*, strijdschriften, die eenmaal zooveel stof deden opwaaien. De schrijver vreest dat het proza van v. d. M. weer opnieuw aanleiding zou kunnen worden tot eenzelfde onverkwikkelijke vechtpartij als een goede twintig jaren geleden.

Wij verwachten echter allerminst dat zijne boutade zulke tragische gevolgen zal hebben en zien derhalve ook geen reden de overigens goedmoedige waarschuwing van den geachten inzender te laten klinken.

Het begint echter veel er op te lijken dat die klacht over het „tekort" chronisch gaat worden. En dat is tamelijk wel te begrijpen. Jeugdige toekomst-letterkundigen (cet âge est sans pitié... et sans piété) kunnen van dat middel hetzelfde effect verwachten als van het ingooien eener spiegelruit: zij trekken de aandacht.

Bezadigden, wien het meer om de zaak dan om zich zelf te doen is, worden allicht getroffen door het feit der ongelijkheid en meenen dan gansch ter goeder trouw, een werkelijk „tekort" te ontdekken, waarvoor zij hunne geloofsgenooten de oogen moeten openen.

Het is daarom misschien wel de moeite waard eens wat dieper op de kwestie in te gaan en de vraag te beantwoorden: *Is er inderdaad een tekort in de katholieke literatuur?* En indien het antwoord bevestigend moet luiden, deze andere nog te stellen: *Kan men het verschijnsel verklaren?*

Qui bene distinguit bene docet. Wij moeten dus eerst duidelijk omschrijven wat men onder een te kort heeft te verstaan.

Wanneer men een te kort *verwijt*, veronderstelt men natuurlijk ook een te-kort-komen van den kant dergenen, die het hadden *kunnen*, neen, *moeten* verhelpen indien zij hun plicht goed begrepen.

Vervolgens, wat verstaat men onder literatuur in dit geval? Toch zeker niet de meesterwerken, die den stempel dragen van het genie, want men kan het geen sterveling kwalijk nemen dat hij geen genie is. Ook niet dat der zéér grooten, wier geheele complex van talenten hen maakt tot geroepenen ter verbreiding van het schoone in woord en gedachte. Want zij schieten nooit te kort, omdat de inspiratie hen dwingt en het geven van kunst hun even natuurlijk en noodzakelijk is als het ademhalen. En bovendien, waar het deze hoogste literatuur betreft, kan er van

een te kort, in den zin van een te weinig, geen sprake zijn bij de katholieken van Dante en Jacopone tot Cervantes en Tasso, van Racine en Corneille tot Vondel en Gezelle.

Hier moet dus alleen bedoeld zijn dat soort literatuur, waartoe elkeen kan bijdragen, die een behoorlijk conceptie-vermogen heeft, een levendige verbeelding en gevoel voor den zuiveren vorm.

Na deze prolegomena kunnen wij veilig, zonder gevaar voor verwarring, onze eerste vraag in woorden brengen:

Is er naar verhouding minder katholieke literatuur dan andere?

En dan luidt zonder eenige zaarzeling het antwoord: Ja, véél minder, ook naar verhouding van het aantal katholieken en niet-katholieken. Hierover kan geen twijfel bestaan. Men behoeft B r i n k m a n slechts open te slaan of de J a a r l ij k s c h e B o e k e n s c h o u w, en krijgt het zwart op wit bewezen.

Derhalve een te kort? Als men het zoo wil uitdrukken; doch daarom nog geen te-kort-koming. Daarom nog geen te kort, waarvan men een *verwijt* mag maken (en dat doet men toch), omdat zoo iets veronderstelt een te-kort-komen van den kant dergenen, die het hadden *kunnen* en *moeten* verhelpen, indien zij hun plicht goed begrepen.

En wij moeten nog zien of dat het geval is. Misschien kan het antwoord op de tweede vraag, daarover eenig licht verspreiden.

Kan men dat verschijnsel verklaren?

Op het eerste gezicht lijkt dat werkelijk niet zoo eenvoudig.

Het is een niet te miskennen feit, en wij hoorden het zelfs door een Rector magnificus constateeren, dat de katholieke studenten aan de Universiteiten over het algemeen gemakkelijker en eleganter, laten wij liever zeggen: welsprekender, het woord hanteeren dan de andere. Hetgeen wel te danken zal zijn aan hunne opvoeding, waarbij de beoefening der eloquentia (in de laatste tien jaren hoe langer hoe meer verwaarloosd, helaas!) nog niet geheel is uitgesloten.

Daarbij komt dat in ons land de meeste katholieken zuiderlingen zijn, die door hun warmer temperament, hun levendiger verbeelding en grooter gevoeligheid van nature reeds beter zijn uitgerust voor literairen arbeid.

En niettegenstaande deze twee gunstige factoren, staan de katholieke schrijvers, ook relatief, in de minderheid.

Is dat nu waarlijk zoo verwonderlijk? Geboren kunstenaars, die door den drang van binnen gedrongen worden zich te uiten, die door „een geest worden gepord", zegt vader Vondel, en honger en dorst niet tellen als zij maar hun kunst mogen dienen, kunnen wij hier buiten beschouwing laten, gelijk wij boven reeds verklaarden. Wij mogen het slechts hebben over de kunst-nijveren in de literatuur, die deze taak vrijwillig hebben gekozen, omdat zij er aanleg en talent voor voelden.

Maar de keuze is niet geheel vrij. Voor schrijvers geldt even sterk als voor wijsgeeren, het „prius vivere": eerst bestaan en dan zich wijden aan „de schoone letteren".

Alleen derhalve wie maatschappelijk onafhankelijk is, wie in de literatuur zelf een middel van bestaan vindt of wie haar slechts beoefent in zijn spaartijd, kan „letterkundig" werkzaam zijn.

Het eerste is een zeldzaamheid; het tweede is eene onmogelijkheid voor katholieken; het laatste zal regel zijn.

Feitelijk komt de verklaring van het „te weinig" dus hier op neer, dat de beoefening der katholieke literatuur geen toekomst biedt, en talentvolle jonge menschen, die echter niet van den wind vermogen te leven, nooit hun geheele persoonlijkheid kunnen geven. Wat er dus aan letterkunde wordt voortgebracht, kan kwantitatief niet zoo heel belangrijk zijn en moet kwalitatief ook dikwijls de sporen dragen van den strijd om het bestaan.

Indien wij ons niet hadden voorgenomen geen namen te noemen zouden wij met voorbeelden uit de praktijk het gezegde illustreeren. Wij meenen echter te mogen besluiten dat het zoogenaamde „te kort" geen te-kort-koming tot oorzaak heeft, maar een toestand, dien voor het oogenblik geen sterveling kan veranderen.

Dan heeft het ook geen zin telkens weer te jammeren over een te-kort, wat niet te verhelpen valt.

Men mocht eertijds klagen met recht en reden over een te-kort aan katholieke juristen, dokters en leeraren, wijl er meer noodig waren en meer konden zijn; onredelijk is de klacht over dat allengs beruchte te-kort aan literatoren, omdat zij in de gegeven omstandigheden er niet kunnen zijn.

Men zal beweren dat katholieken neutraal kunnen schrijven en hun werk, indien het goed is, dan ruimer debiet vindt en hun gelegenheid kan geven zich uitsluitend aan de literatuur te wijden.

Natuurlijk! Maar de kwestie loopt over een te-kort aan ***katho-lieke*** literatuur en die wordt door andersdenkenden niet gelezen.

Men wijst triomfantelijk op den door-en-door Roomschen Guido Gezelle. Zeker! Hij was echter geen kunstnijvere maar een volbloed kunstenaar — nascitur, non fit — en die wordt geboren en niet gemaakt.

Wij hebben in deze kwestie van het „te-kort'' eerlijk uitgesproken wat wij meenden dat altijd veel te veel uit het oog werd verloren. Anderen denken wellicht weer gansch anders en wij zijn gaarne bereid hier een plaats in te ruimen voor hunne beschouwingen. Uit de wrijving der gedachten springt de waarheid te voorschijn.

REDACTIE.

EEN INCIDENT.

De titel van dit opstelletje klinkt wel wat sensationeel, maar ik heb er geen schuld aan. Ik borgde hem bij Gerard van Eckeren, die onder dat opschrift een stukje heeft geschreven in zijn lijfblad *Den Gulden Winckel* naar aanleiding van mijn kritiek op den vunzigen souteneurs-roman *Bubu van Montparnasse* door Charles-Louis Philippe.

Van dat ding heeft Gerard van Eckeren (Maurits Esser) de vertaling op zijn geweten, en het is dus niet te verwonderen wanneer hij niet tevreden is over mijne veroordeeling van dien roman. Hij weet er evenwel niets tegen in te brengen, beproeft het eigenlijk niet eens. Alleen vraagt hij ten slotte of wij niet beter deden onze verontwaardiging te bewaren voor een zeker geillustreerd tijdschrift, dat de onmenschelijkheid moet hebben begaan een ter dood veroordeelde in zijn laatste oogenblikken te reproduceeren. Ten minste ik vermoed dat zoo iets bedoeld wordt, want heel duidelijk is het mij niet.

Nu weet ik niet welk inferieur prentjesblad Landru of een anderen misdadiger heeft weten te kieken onder de valbijl. In elk geval is het af te keuren als grof en minderwaardig.

Maar vast durf ik wedden om een lief ding dat de redacteur van *Den Gulden Winckel,* die te recht zulk speculeeren op den sen-

satie-lust uit den booze acht, het beruchte bad-nummer van verleden jaar in *Het Leven* minder ergerlijk zal vinden.

Als ik mij daarin niet vergis dan geeft de Heer Van Ecker een duidelijke en merkwaardige illustratie van wat ons eigenlijk scheidt. Hij vindt het onmenschelijke erger dan het onzedelijke en ik ben van een tegengestelde meening.

Veel valt er niet over te praten. In het laatste nummer (Maart) vindt hij een korte samenvatting van mijne beginselen en als hij mij daarop wil aanvallen dan ben ik zijn man.

En hij mag dat doen in geschrift of in een openbare vergadering, waar ik hem gaarne wil ontmoeten.

Ook de Hollandia-drukkerij te Baarn als uitgevers van *Bubu* voelen zich in hun wiek geschoten door mijn ,,vinnig beschuldigend stukje.''

Maar zij besluiten: ,,wij zullen als uitgevers... geen moeite doen ons schoon te wasschen van den op ons geworpen smet, geen andere moeite dan die bestaat in het aanhalen van eenige oordeelvellingen (en werkelijk niet van menschen die pornographie plegen te prijzen!) welke een wel heel schril contrast vormen met het oordeel van den verontwaardigden heer Gielen S.J.''

Behalve uittreksels uit vier krantenkritieken, wordt een beroep gedaan op Madeleine Böghtlingk, die gezegd heeft dat het wellicht Philippe's schoonste boek is — maar (en dat vergeten de heeren er bij te voegen) ook heeft erkend dat het *pervers zinnelijk* is. Dat wil ik echter laten rusten. Onder de menschen, die ,,pornographie'' werkelijk niet plegen te prijzen, wordt ook genoemd Nico Rost.

En deze heer verklaart met een sans gêne, dat men eenvoudig weergaloos kan noemen, dat men eenmaal tot schande van Nederland *L'Enfer* van Barbusse als onzedelijk heeft willen veroordeelen.

Hoe is 't mogelijk, niet waar!

Maar als Hollandia-drukkerij nog meer adressen weet van menschen, die ,,pronographie niet plegen te prijzen'', dan houd ik mij aanbevolen.

Gezien de meest verspreide opvattingen van zedelijkheid, moest zij dien heer Rost toch voorloopig maar achter de gordijntjes houden.

A. G.

NIEUWE LETTEREN.

NEDERLANDSCH.

Franzos (Karl Emil). De President. H. J. Becht, Amsterdam

Een conflict tusschen liefde en plicht, gelijk Hall Caine dat ook behandelde in ,,De Stem van het Geweten''.

Hier ligt het geval er eenigszins anders toe, ofschoon er eenzelfde tweestrijd wordt gestreden.

Van Sendlingen, president van het gerechtshof, heeft vonnis te vellen over een ongehuwde moeder, die haar kind vermoord heeft. Bij de behandeling dezer zaak komt hij tot de smartelijke ontdekking dat de beschuldigde en schuldige jonge vrouw zijne eigen dochter is, van wier bestaan hij geen flauw vermoeden had.

Men begrijpt wat een strijd tusschen vader en rechter dit ten gevolge heeft. Hij laat het recht zijn loop en zijne dochter wordt ter dood veroordeeld. Eerst aarzelt hij; dan evenwel besluit hij den keizer om gratie te vragen; de oude monarch is ziek, zoodat, hij met zijn verzoek niet wordt toegelaten. Teneinde raad stelt hij de veroordeelde in de gelegenheid te vluchten en vergezelt haar naar Holland. Vader en dochter blijven daar wonen, totdat Victorine, gehuwd met een Hollandschen edelman, met haar man naar Indië moet vertreken. De President doet alsof hij spoedig zijn kinderen zal volgen, maar gedwongen door zijn geweten begeeft hij zich naar zijn land en stelt zich in handen der justitie. Men weigert echter zijne aanklacht te aanvaarden en hij ziet geen anderen uitweg dan zich zelf van kant te maken en het recht voldoening te geven. Hetgeen een domme streek is van een ontwikkeld man, die toch bezwaarlijk kon gelooven dat een daad tegen het hoogste recht (zelfmoord) eene daad van gerechtigheid zou kunnen zijn. L. Dr.

Zahn (Ernst). Lotte Eszlinger. Vertaling van Anna van Gogh-Kaulbach. Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur. Amsterdam.

De belangstelling, waarin de Zwitsersche restaurateur-romancier Ernst Zahn, zich hier te lande mag verheugen, schijnt nog steeds toe te nemen getuige het voortdurend aangroeiend getal der vertalingen van zijn werk. Zijn boeken zijn gewoonlijk van een sterke psychologie, welke evenwel nooit ontaardt in langdradige, minutieuse ontledingen. In dezen roman behandelt hij geen buitengewoon oorspronkelijk thema. Lotte Eszlinger, een wees, die met haar grootmoeder te samen woont, is verliefd op een armen student, Felix Hess. Daar deze echter wegens finantiëele omstandigheden niet in staat is haar binnen afzienbaren tijd te trouwen en

op reis gaat, begint Lotte gehoor te geven aan den haar het hofmakenden Adrian Leuthold, een ruwen, maar goedhartigen klant, den rijken zoon van een aanzienlijke familie. Tenslotte trouwt ze hem, krijgt twee kinderen, en leeft in een betrekkelijk geluk, totdat haar jeugdvriend weer als professor en acheoloog ten tooneele verschijnt. De oude liefde vlamt op en dreigt de banden van het gezin der Leutholds te ontbinden, doch na een crisis van verscheidene weken, waarin haar zoon Hans David zich zelf verdrinkt, besluit Lotte bij haar man te blijven omwille van haar dochter Angelica.

De moeder in Lotte zegeviert over de minnares, maar hoe mooi deze zegepraal ook moge zijn, het boek mist ten eenemale de basis van den godsdienst. Het noodlot viert er hoogtij en de menschen zijn als losgeslagen schepen in den storm, die willoos door de golven worden meegevoerd en toevallig dit keer veilig belanden. Op verschillende plaatsen wordt een bedenkelijke wijsheid verkondigd, zooals b.v. op pag 95, waar Lotte Leuthold zegt, dat „God in ons zelf moet zijn en niet in een zichtbaren hemel, zooals al te verblinde godsdienst zich dien bouwt'', terwijl zij als raadgeefster en steun harer kinderen een dikwijls jammerlijk-beginselloos figuur maakt.

De vertaling van Anna van Gogh-Kaulbach laat hier en daar wel wat te wenschen over. Aanhoudend gebruikt ze germanismen als „onderkennen'' in plaats van „erkennen'', en soms valt ze uit den toon zooals op blz. 142 waar de uitdrukking „de uren doodslaan'' als een misplaatste banaliteit klinkt. Maar toch, al is het Hollandsch wat stijf, benadert deze vertaling den geest van het boek, waarvan de lezing om verschillende redenen tot volwassenen moet worden beperkt.

HERLUF VAN MERLET.

IN EIGEN KRING

WIJ NOODIGEN LEZERESSEN EN LEZERS UIT „IN EIGEN KRING" DE VERSCHILLENDE VRAAGSTUKKEN TE BESPREKEN, OVER WELKE WIJ EEN OORDEEL VRAGEN. BRIEVEN AAN DE REDACTIE TE ZENDEN VOOR DEN 1STEN VAN ELKE MAAND

IN EEN SCHRIJVEN van Mevrouw A. Reinbeck-Clément staat eene vraag naar inlichtingen omtrent de schrijvers, die in het feuilleton *Brieven over Duitsche Literatuur* worden genoemd door Georg Hermann. Bijlage is een uitgeknipt feuilleton, zijnde dat van „Het Algemeen Handelsblad'' van Zaterdag 25 Maart.

Antwoord: Lezend de gezonden *Brieven over Duitsche Literatuur*

(XXI) vinden wij eerst den naam des schrijvers van deze bijdragen: Georg Hermann zelf; vervolgens die van den jong-gestorven dichter Georg Heym en van Wilhelm Scholz.

Georg Hermann Borchardt, want zoo luidt zijn volle naam, werd in 1871 te Berlijn geboren. De eerste boeken, die hij de wereld in zond, zooals de romans *Spielkinder* (1897) en *Die Zukunftfrohen* (1898) trokken niet bizonder de aandacht, evenmin als zijne novellen en schetsen of zijn literaire opstellen. Men erkende wel dat iemand met talent aan het woord was, maar zijn stem onderscheidde zich toch niet genoeg van die der talrijke vertellers, waarvan de wereld der literatuur krioelt, om meer dan gewone belangstelling te wekken.

Totdat hij opeens beroemd werd. Dat had hem zijn Berlijnsche roman gedaan *Jettchen Gebert* (1906) en deed even zoo het vervolg daarop *Henriette Jacoby* (1908). Beide romans teekenden het huiselijk en gezelschappelijk leven der rijke Berlijnsche Joden uit den Biedermeiertijd zoo fijn en juist, in zulke verrassende détails, met zooveel scherpzinnigheid en menschenkennis, en met zoo weldoenden humor en niet-kwetsende ironie, dat beide romans al spoedig ver over de grenzen van het Duitsche Rijk werden gelezen en gewaardeerd. In Duitschland zelf verschenen van beiden in twee jaren tijds een twintigtal oplagen, hetgeen zonder twijfel bewijst dat de schrijver zijn publiek had gevonden.

Hiermede had hij echter zijn hoogtepunt bereikt. Gevoelde hij zelf dat hij zich niet zou kunnen handhaven, indien hij geen beroep deed op de lagere zinnen en de instincten der massa?

Men is geneigd het te vermoeden, als men den schrijver eensklaps ziet afglijden naar het brutale en sinistre naturalisme van Zola, en voor den dag komen met zijn onverkwikkelijken en weerzinwekkenden roman *Kubinke* (1910). Dat heeft niets meer met kunst te maken, dat is eene speculatie op het sensualisme. En zijn latere avonturen van *Dr. Herzfeld* hebben nog niet voldoende beterschap getoond om te mogen hopen dat Georg Hermann zijn kracht heeft herwonnen en geen minderwaardige toevoegsels meer behoeft om zijn werk begeerlijk te maken.

Dr. Georg Heym was eerst 24 jaren oud toen hij op Januari 1912 bij het schaatsenrijden in een open vak terecht kwam en jammerlijk verdronk.

Volgens Georg Hermann schijnt een uitgever te München thans een kleine honderd gedichten en zes novellen van den dichter te hebben uitgegeven en uit de „omvangrijke nalatenschap voor de toekomst gered.''

Die laatste woorden zouden doen denken dat vóór dezen nog zoo goed als niets van Georg Heym bekend was geworden.

Dat is toch niet juist, want reeds verscheen in 1911 een bundel gedichten: *Der ewige Tag* en na zijn dood in 1912 een andere: *Umbra Vitae*.

Men heeft Heym willen vergelijken met Rilke (met welken? Want er zijn twee Rilke 's, de eenvoudig-natuurlijke en later de gemaakte en geaffecteerde); met Walt Withman; met Baudelaire. Bij zulke vergelijkingen is er altijd eenige overeenkomst te vinden, maar de afwijkingen zijn veel menigvuldiger.

Het is wel zoo eenvoudig Georg Heym te beschrijven, zooals zijn werk hem ons leert kennen.

Neem het gedicht, dat Georg Hermann aanhaalde:

Wie dunkel sind deine Schläfen
Und deine Hände so schwer,
Bist du schon weit von dannen
Und hörst mich nicht mehr?

Unter dem flackernden Lichte
Bist du so traurig und alt,
Und deine Lippen sind grausam
In ewiger Starre gekrallt.

Morgen schon ist hier das Schweigen
Und vielleicht in der Luft
Noch das Rascheln der Kränze
Und ein verwesender Duft.

Aber die Nächte werden
Leerer nun, Jahr für Jahr,
Hier, wo dien Haupt lag und leise
Immer dein Atem war.

In deze verzen voelen wij onmiddellijk de melancholie van een mensch, die stil weent om het verlorene. Dat is aandoenlijk en ontroerend, en de eerste en laatste strofe zijn prachtig.

Maar in de tweede en de derde zocht hij kunst te maken van zijn smart, en de opzettelijkheid steekt door zijn verzen heen: deine Lippen ***grausam***; in ***ewiger Starre gekrallt***; das ***Rascheln*** der ***Kränze***; ***verwesender*** Duft... de artiest spreekt hier luider dan de mensch.

En nu raken wij aan het groote zwak bij dezen dichter: hij heeft de somberheid, de smart, het pessimisme kunstmatig gekweekt in zijn ziel om er verzen van te maken; hij heeft in het gruwzame, verwrongene plezier gevonden, omdat hij er als artiest kopie in vond.

Daar is ziekelijkheid of overleg (bij Georg Heym was er van beiden iets, geloof ik) in dat eenzijdig getrokken zich voelen tot „gevangenissen en kerkhoven, zelfmoordenaars en vermoorden, krankzinnigengestichten en krankzinnigen, koortshospitalen, herfstlandschappen, mist, winterkou, voorstadsellende enz.''

Wat zegt men van het volgende gedicht? Is dat spontaan of bedacht? Is dat gevoeld of berekend? Is dat gezond of ziekelijk artistiek?

Woran denkst du, Baum in der Wetterstunde
Am Rande der Nacht? An der Schnitter Gered',
In der Mittagrast, wenn der Krug umgeht,
Und die Sensen im Grase ruhn in der Runde?

Oder denkst du daran, wie in alter Zeit
Einen Mann sich in deine Krone gehenkt,
Wie, den Strick um den Hals, er die Beine Verrenkt,
Und die Zunge blau hing aus dem Munde breit?

Wie er da Jahre hing, und den Winter trug,
In dem Eisigen Winde tanzte zum Spasz,
Und Wie ein Glockenklöppel, den Rost zerfrasz,
An den zinnernen Himmel schlug. —''

In allen ersnt, denkt men bij dit gedicht niet aan den „zelfmoordenaar'' van Piet Paaltjes? De Hollandsche Haverschmidt heeft zich zoeken te ontrukken aan den wurgenden greep zijner zwaarmoedigheid en heeft getracht zich los te spotten van zijn ziekelijke stemmingen in „Snikken en Grimlachjes.''

Voor wie te lezen weet, zijn het geen verzen van een uitgelaten student, maar is het de worsteling van een die in vertwijfeling verkeert om de zwarte melancholie, die op zijn hart ligt. Daarom zijn de „snikken en Grimlachen'' wezenlijk ontroerend — en slechts schijnbaar humoristisch.

De Duitsche Georg Heym heeft als artiest zijn melancholie geëxploiteerd; hij zoekt naar het ongewone in onderwerp en verbeelding; de „zwarte vrouwe'' is zijne Muze.

Dr. Wilhelm von Scholz werd in 1874 te Berlijn geboren. Hij was een vereerder van Annette Droste-Hulshoff, over wie hij schreef en wier gedichten hij uitgaf. Hare warmte missen wij in zijn eigen gedichten als dadelijk blijkt uit zijn bundel *Der Spiegel*. Veel heeft hij gewerkt, theoretisch en praktisch voor het tooneel; en ik wil gaarne aannemen dat hij daarin niet zelden is geslaagd. Over het algemeen is hij beredeneerd en nuchterverstandelijk, zoodat zijn proeven van lyrische poëzie dan ook slechts proeven zijn gebleven.

Volgens Georg Hermann is „zijne lyriek heel zuinig met woorden, rijk aan brooze schoonheid''. De woordkarigheid is er, de brooze schoonheid kan ook wel schoone vaagheid zijn. Hier is een bewijs:

Schwermütig wachst mein Frieden
In Herbst und Emsamkeit.
Mein Weg zur Dämmerzeit
Vergraut wie abgeschieden.

Ich fühle mich Gestalt
Und Wesen Lief vertauschen;
Wildfremde Schritte rauschen
Durchs Blattgewir im Wald

Still geh ich, Schattenlos
Im Grau, als wandle sich
Der lange Weg in mich,
Auf dem ich wurde grosz.

Dasz ich der Wandrer bin,
Der diesen Weg gegangen,
Sind Worte, die verklangen,
Und haben keinen Sinn.

INHOUD

VAN DEN VIJFTIENDEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW
15 MEI 1921 — 15 MEI 1922.

ARTIKELEN.

De Theologant van de „Haagsche Post" 1
Het werk van Paul Claudel, A. Gielen 5
De Geheimzinnige Kleermakers en ... de Kunst, Hans Heijnen 12
Waldemar Bonsels, R. 41
Geneeskundige Plichtenleer, Dr. F. Bonke 44
Katholiek en Protestant, R. K. Pr. 81
In Memoriam John Keats, P. de With 85
Afgedankt, R. 121
Dante Alighieri, A. Gielen 161
De Duivel van onzen Tijd, Hans Heijnen 140
Retté over Leon Bloy 201
„De Denker"... Willem Kloos 208
De „Lettres Provinciales van Pascal", A. Gielen S. J. . 237
Goethe en zijn Vrouw, Hans Heijnen 242
Het Katholiek Geweten der Geschiedenis, Hilary Belloc . . 250
Dante-Herrinnering, M. J. Smits, Kruisheer 277
Colportage Romans, R. 289
Staatsman en Romanschrijver 290
Anatole France, ... 321
Ontaarding, ... 327
Een Gouden Feest, A. B. H. Gielen S. J. 361
Het Roode Lampje, A. B. H. Gielen S. J. 368
Een paar Woorden over Moliere, ... 371
Ilse von Stach, Hein Hoeben 401
Meisjesboeken, Marie P. 405
Tegenstellingen, Red. 413
Zonden tegen Bloed en Geest, A. Gielen 441
Een paar Vragen, Redactie 450
Een Incident, A. G. 454

OVER BOEKEN EN SCHRIJVERS.
door A. B. H. Gielen S. J.

Felix Timmermans: Anna Marie 49
Felix Rutten en Marie Koenen: Jong Leven, Verzen . . 89
C. S. Adema van Scheltema Meidroom. Een Feestelijk Verbeeldingsspel in Acht Tooneelen 89
Herluf van Merlet: Elwin 126
Jo Weve: Die den Vrede brengt 126
A. J. Zoetmulder 126
B. H. Molkenboer: Dante 213

Benno J. Stokvis: Lodewijk van Deyssel 281
P. H. Ritter Jr.: Lodewijk van Deyssel 281

BERICHTEN UIT ENGELAND.
door B. v. d. Meer

De bekende schrijfster Florence Barclay, Chesterton en Anderen. Beroemdheden die critisch onderzocht worden 93
Een leelijke beschuldiging tegen Byron: Een andere lezing van het geval: Wat is waarheid? 164
The Live of Robert Marquis of Salesbury door zijne dochter Gwendoline Cecil 332

VLUGMAREN.
Flanor

167. — 206. — 254. — 373. — 410.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL.
door Lucien Lafage

Over Paul Claudel 123

WAT ANDEREN SCHRIJVEN.

Beiaard (De) 97, 134, 219, 294, 376, 420. — Correspondant (Le) 138, 378. — Elsevier 418. — Gids (De) 178, 217, 257, 295, 421. — Groot Nederland 137, 217, 259, 297, 421. — Hollandsche Revue (De) 176, 413. — Katholiek (De) 917. — Nieuwe Gids (De) 137. — Onze Eeuw 21, 179, 295. — Studiën 58, 98, 135, 176, 218, 295, 336, 419. — Tijdschrift voor Taal en Letteren 136, 177. — Wetenschappelijke Bladen 18, 59, 377, 417.

VARIA.

Zedelijke verwording (37). Sociale Vraagstukken (37). Einstein-Literatuur (37). Vrijmetselarij (38). Langzame Kunst (96). Het „artistieke'' en Kunst (76). Expressionisme in de Kerkelijke Kunst (76). Strindberg (77). Multatuli-Wijsheid (77). John Keats (115). Querido toornt (116). Emmeline Morrison (117). Foerster over den Oorlog (117). Een tekort (155). Index (155). De Immoraliteit (156). Prikkel-Ydillen (157). Alles lezen? (157). Karl May 158). Fogazzaro (158). Een boek over Indië (193). Redacteurswee (194). Letterkundige Bedriegerijen (195). Dure Brieven (196). Over het naakte in de Kunst (197). Leon Bloy (198). Hoe Schrijvers schrijven (230). Plagiaat (231). Walter Scott (232). Waarom de vader van Edmond Rostand niet gekozen werd tot lid van het Parlement (274). Ruskin en de Politiek (274). Nieuwste Poezie (274). De oudste Tijdschriften (275). Flaubert (352). Maxim Gorky (353). Bekroonde roman (353). Shakespeare (353). Kunst of Wetenschap (354). Boeken (354). Keynes' nieuw boek (393). Gevleugelde Woorden (393). Paul Keller (394). Een Kunstenaar (395). Professor Prinsen (395).

Barbara Ring (433). Het Roomsche Spook (434). Mijnheer Pirroen (434).

IN EIGEN KRING.

38. — 78. — 118. — 159. — 198. — 233. — 312. — 355. — 395. — 436. — 457.

NIEUWE LETTEREN.

A.

Abbing (Jutine). Een Kunstenaar 220
,, ,, ,, ,, ... 261
,, ,, ,, ,, ... 395
Acker (Paul). La Protectrice 308
Adama van Scheltema (C. S.) . Mei-Droom 89
Aigueperse. Grande Soeur 308
Aiméry (Christiane). Il s'éleva un Vent violent 150
Alanic (Mathilde). Aime et tu Renaîtras . . . 150
,, ,, Le Devoir du Fils 431
Albert (Jean). La Ville de Joie 226
Ammers-Kuller (Jo van). De Zaligmaker 142
,, ,, ,, Een Pionierster 398
Anema (Seerp.). Een vergeten dichteres uit de achttiende Eeuw (Clara Feyona van Sytzema 300
Anet (Cl.). Petite Ville 226
Annunzio (Gabriele d'). Het Groote Vuur 398
Antink. „Catharine" 40
Arcos (René). Caserne 226
Assche (Piet van). De Doode en de Wulpsche Vrouw . . 357
Autin (Albert)). L'Anathème 109

B.

Baillon (André). Histoire d'une Mari(éé) staat in Boekenschouw :d'une Marie 226
Baines (C. E.). The Black Circle 311
Ballings S.J. (N.). Wilskracht 297
Balmer (Edwin). Her Great Moment 35
Bang (Herman). Tine 60
,, ,, De Vier Duivels 102
Barbusse (Henri). Het Mes tusschen de Tanden 357
Barclay (Florence) 93
,, ,, Ledig teruggezonden 236
,, ,, De witte vrouwen van Worcester . . 236
Bartsch (Rudolf). Elisabeth Kothe 61
,, ,, Lukas Rabesam. Hoe twaalf menschen God zochten 26
Beach (Rex.). De Mijnroovers 421
Beaume (George). Une Race 109
Begbie (Harold). The Ways of Laughter 113

Belinfante (E.). Casa Bianca 422
Bellock (Harry). Het Katholiek Geweten der Geschiedenis 250
Benoit (Pierre). Le Lac Salé 270
Benson R. H.). Richard Raynal, De Kluizenaar 182
,, ,, Een Gevoelsmensch 220
,, ,, De God der wereld. . . . . . 398—432
,, ,, Wat was het? . . . . 398—423
Benima (Corns). Caleidoscoop 422
Berger (Fritz). Unseres Hergott Versuchskinder . . . 431
Bernard (Tristan). L'Enfant prodigue de Vésinet . . . 71
Beroud (Henri). Le Vitriol de Lune 428
Bertheroy (J.). Les Pavots Mystiques 190
Betrand (Louis). Le Cycle Africain 191
Betsch (Roland). Komodie Heckenmiller 431
Bismarck (Von). Gedachten und Erinnerungen 316
Blankenbruin (Jhr. Frederik van). Sariman 182
Blayre (Christopher). The Purple Sapphire 229
Bloy (Leon). Zie Rette 201
,, ,, Le fils de Louis XVI 204
,, ,, Exégèse des lieux communs 205
,, ,, Désespéré 205
,, ,, La Femme pauvre 205
Bocaccio (Giovanni). De Decameron 439
Bock (Eugeen de). Jeugd in de Stad. 399
Boeck-Arnold (Ella). Het Groote Verlangen 221
Boek (Het voor allen) 439
Boeuf (Fr.). L'Enfant Rebelle. 226
Bojer (John). God and Woman 153
Bolhuis (E. G. van). De Rechtmatigen 142
Bompard (J.). L'Etrangère 32
Bonsels (Waldemar). Hemelvolk. Een boek over Bloemen, Dieren en God 26
,, ,, Die Biene Maja . . . . . 41—43
,, ,, Himmelsvolk . . . . . 41—43
,, ,, Leben ich grüsze dich . . . . 41—43
,, ,, Ave vita morituri te salutant . . . 44
,, ,, Der letste Frühling 44
,, ,, Der tiefste Traum 44
,, ,, Blut 44
,, ,, Wartalen 44
,, ,, Die Toten des Ewigen Krieges . . 44
,, ,, Menschenwege 44
,, ,, Eros und die Evangeliën 43
,, ,, Die Biene Maja und ihre Abenteuer 44
,, ,, Das Anjekind 44
,, ,, Norby 44
,, ,, Don Juan 44
,, ,, Das Feuer 44

Bonsels (Waldemar). Eros und die Evangeliën 261
,, ,, Het Anjekind 357
Bordeaux (Henri). Ménages d'après-guerre 72
,, ,, La croisée des Chemins 109
,, ,, Het Gouden Zwijgen 221
,, ,, Helène Page 337
,, ,, De Witte Pauw 337
Boulenger (M.). Marguerite 92
Bourget (Paul). L' Ecuyère . . . . 32—150
,, ,, Un Drame dans le Monde 73
,, ,, Complications Sentimentales 109
Borven Marjorie). The Haunted Vintage 113
,, ,, The Plaesant Husband and other Stories 153
Boylesve (René). Le dangereux jeune homme 32
Bredero (G. A.). Volledige Werken 357
Breevoort (Johanna). Haar Idealen 339
Bremscheid (Pater Mathias von). De Christelijke Jongeling 179
Bréte (Jean de la). Illusion Masculine 429
Brondgeest (Bernard). Doolhof 424
Bros (A.). La Religion des peuples non civilisés 316
Brown (Alice). The Wind between the Worlds 113
Bruggen (Carry van). Een Indisch Huwelijk 102
Bruggen (Kees van). Zondvloed 27
,, ,, ,, De Freule 262
Brusse (M. J.). Rotterdamsche Zedeprenten 339
Bucker (Hans). Seele 273
Burg (Paul). Der Wegbereiter und die Liebe 111
Burkhardt (Max). Heustecher 431
Burroughs (Edgar Rice). Tarzan the Perrible 153
,, ,, ,, Thuria Maid of Mars 153
,, ,, ,, Tarzan en de Juweelen van Opar 262
Buysse (Cyriel). Zooals het was...... 62
Byron 164

C.

Caenen S.J. (P). God met ons en wij met God 139
Caine (Hall). De Stem van het Geweten 357
Cantimpré (Thomas van). Het leven van de Heilige Lutgart 98
Cappele (P. van). De Electriciteit 399
Cazal (Edmond). Sainte Térèse 155
Cazin (Paul). Décadi ou la pieuse Enfance 349
Cervantes de Saavedra (Miguel). De Historie van Grisostomo en Marcella 357
Chadourne (Louis). Terre de Chanaan 391
Chaignon S.J. Priester Meditaties. 139
,, ,,Meditaties voor Kloosterlingen 139
Chambert (Robert). The Laughing Girl 113
Chardonne (Jacques). L'Epitalame 318

Chardonne (Jacques) 349
Charmy (R.). Les Culs-terreux 151
Chenu (Ch.). Le Dracclet Rompu 110
Chestterton. 93
,, Superstition of Civorce 40
Chérau (Gaston). La Prison de Verre 71
Claes (Em.). Sichemsche Novellen 103
Claudel (Paul). L' Annonce faite à Marie 4
,, ,, ... 78
,, ,, ... 123
Claudius (Mathias). Der Wandsbecker Boten. Gedichte . . 192
Codet (Louis). La Fortune de Bécot 72
Cohen (Jozef). Leven en Dood 301
,, ,, Nederlandsche Sagen en Legenden . . . 399
Constant (Jacques). Quand le Livre est fermé 308
Coolen (Anton). Lentebloesem 235
Corday Michel). Sésame ou la Maternité consentie . . . 151
,, ,, Ma petite Femme 429
,, ,, Le Charme 429
Corelli (Marie). De Ware Christen 80
,, ,, Liefde lang geleden 340
Cormeau (Henri). Le Mal Joli 307
Coulomb (Jeanne de). L'Impossible Lien 429
Couperus (Louis). Met Couperus in Afrika 399
Courths-Mahler (H). Liane Reinold 263
,, ,, Met de Linkerhand getrouwd . . . 302
,, ,, Twee Vrouwen 302
Couves (H. de). Le Piédestal 109
Crocekia (Edouard). Le Roman du Chérif 307
Croiset (Paul). Les deux Jeunesses 191
Cristaller (Helène). Die Liebe und der Tod. 74
Curtiss (Ph.). The Mysterious Mr. Pickering 311
Cyprianus (Br.). Leven van den H. Rochus 259

D.

Dam (Jules van). Onder Hypnose 357
Dante 277
Daudet (Léon). La Mésentente 191
,, ,, Suzanne 227
,, ,, Les Yeux neufs 349
,, ,, l'Entremetteuse 349
Davids (J.). De avonturen van Detective Jackson . . . 221
Decaen (A.). Miss Loker et Consorts 350
Demians d'Archambaud (M.). Marcelle 271
Demolder (Eugène). De bloeiende Weg 222
Dinter (Artur). Die Sünde wider das Blut 440
,, ,, Die Sünde wider den Geist 440
,, ,, Die Sünde wider der Liebe 440

Dinter S.J. (Joh. van). Herautjes 341
Dirks S.J. (C. J.). Overwegingen over het verborgen leven van Onzen Heer Jezus Christus 99
Disraeli (Benjamin). Zie Staatsman en Schrijver 290
,, ,, Vivian Grey 291
,, ,, Popanilla 291
,, ,, Ixion in Haeven 292
,, ,, The Infernal Marriage 291
,, ,, The Young Duke 291
,, ,, Contarini Fleming 291
,, ,, The Revolutionary Epick 292
,, ,, The Woundrouss Tale of Alroy . . 292
,, ,, Henrietta Temple 292
,, ,, Venetia 292
,, ,, Conningsby, or, the new Generation . 292
,, ,, Sybil, or, the two Nations . . . 293
,, ,, Tancred, or, the new Crusade . . . 293
,, ,, Lothair 293
,, ,, Endymion 293
Dorfler (Peter). Peter Farne 431
,, ,, Stumme Sünde 431
,, ,, Het Geheim van den Visch 265
Dostojefski (F. M.). De Eerlijke Dief 143
,, ,, Een veelbewogen Jeugd 183
,, ,, ... 276
,, ,, Schuld en Boete 276
,, ,, De Gebroeders Karamazof 276
,, ,, De Booze Geesten 276
,, ,, Het Landgoed Stepantchikowo en zijn Bewoners 276
,, ,, De Vreemde Vrouw en de Man onder het Bed 303
,, ,, Oompjes Droom 303
Drosinis (J.). Het Liefdekruid 103
Dufourt (Jean). Sur la Route de Lumière 150
Durand (Roalph). The Mind Healer 154
Duse (S. A.). Schoppenkoning 105
Duvernois (Henri). La Brebis galeuse 308

E.

Eckeren (Gerard van). De late Dorst 358
Eeden (Frederik van). Het Roode Lampje 368
Ehrhardt (Paul). Die letzte Macht 351
Ellen. Een Herfststorm 105
Elsschot (W). De Verlossing 358
Elstab (Clare). To be a Woman 114
Engers (Adolphe) en Ernst Winar. Peccavi. Roman uit het Haagsche Leven. 439

Engelbrecht (K.). Don Pablo. Der Narr 310
Ermite (Pierre l'). Comment j'ai tué mon Enfant . . . 110
,, ,, Zijn Liefde 183
Eschstruth (Nathalie von). Bruidegom en Bruid 342
,, ,, Beloonde Trouw 342
Escholier (Raymond). Cantegril 391
Evans (J.). The Escaping Club 229

F.

Farnol (Jeffery). De Goud-Maan 304
Federen (Heinrich). Spitzbube über Spitzbube 351
Finkh (Ludwig). Die Jakobsleiter 112
Fischer (Wilhelm). Das Geheimnis des Weltalls 432
Flaubert. La Tentation de St. Antonie 352
Fleury (Graaf). Memoiren der Kaiserin Eugénie 360
Fogazaro. Zie Scotti 159
Foissac (Ernest). Fatum 391
Foley (Ch.). Une folle Jeunesse 226
Foppe (Magda). Waar twee samen zijn 305
Forge (Henri). Signé 392
Formont (M.). Devant le Mystére 191
Foucault (A.). Christiane ou l'Education par l'Amour . . 32
Foville (Jean de). l'Ennemie de l'Amour 349
Fowler (Mabel). A Bright Green Snake 154
France (Anatole). 276
,, ,, De Wraak der Goden 343
Franzos (Carl Emil). De President 456
Freitag. Soll und Haben 276
Frenssen (Gustav). Klaas Hinrich Baas 305
Froest (Frank). De Geheimzinnige verdwijning van Robert Grell 143

G.

Galsworthy (John). In Ketenen 265
Gasquet (Joachim). Il y a une Volupté dans le Douleur . . 307
Gautier (Théophile). Le Roman de la Momie 152
Gedenkboek ter herinnering aan het overlijden van Dr. A. Kuyper 180
Géniaux (Chr.). Les Coeurs gravitent 110
Gerstler (H. W.). Wo ist der Gral? 193
Gevel (Claude). Une Femme... Une Ville 307
Geyl (P.). Nederland en België 399
Gichtel (Gustav).Die Versuchung des Frater Yvo und andere heitere Kloster geschichten. 432
Gilbert (). L'Amour de la Blonde 226
,, ,, Celle qui s'en va 350
Gobron (G.). Yan Fils de Maroussià 428

Godin (Marie von). Befreiung 74
Goethe en zijn Vrouw 243
Goffic Ch. le). L'Abbesse de Guerande 33
Gogh-Kaulbach (Anna van). De Twee Zusters 379
Graft (Dr. C. van de). Maria legenden 106
Grandier A.). Quand le Coeur se trompe 429
Granvilliers (J. de). L'Amant liberateur 152
Gregory (Jackson). Man to Man 35
,, ,, The Dessert Valley 311
Grey (Zane). De Wilde Jacht 144
Grier (Sidney). The Strong Hand 229
Grimpret (Dr. Berthe). en Vair (Gabrielle). Etudiantes . 151
Groussau (Edmond). Si vis...... Messager 308
Guiard (M.). L'Evangile de sa Majesté 227
Guillot (Denis). 307

H.

Habert (O.). La Religion de la Grèce antique 316
Haggard (Rider). Maiwa's Wraak 222
Hall Caine. The Master of Man 154
Hamilton (Mary). The Last Fortnight 114
Hamp (Pièrre). Les Chercheurs d'Or 151
Handel-Mazzetti (E. von). Rita's Briefe 152
Harbou (Thea von). Het Indische Grafmonument 222
Haspels (G. F.). David en Jonathan 399
Havelaar (Just.). Het Sociaal Conflict in de beeldende Kunst 439
Herbert (M.). Tragödie der Macht 74
Hermann (G.). Kubinke 184
,, ,, Jettchen Gebert 416
,, ,, Kubinke 416
Hermant (Abel). Phili ou par delà le Bien et le Mal . . 272
Hesse (H.). Demian. Die Geschichte von Emil Sinclairs Jugend 74
Hertling (Ludwig von). Weiskirchen 112
,, ,, ,, ... 184
Herwig (Franz). Das Begräbniss des Hasses 352
Hewson (V.). The King of Lamrock 114
Hinrichs (Aug.). Der Wanderer ohne Weg 352
Hinsbergh (E. A. van). Preeken 298
Hirsch (Charles). La Demoiselle de Comédie 429
Hoecker (Otto). Die Tunnelbohrer. 228
Hoogewerff (G. C.). Jacob Martens 343
Hoomoet (J. C.). Als een Vuurbrand 223
Hopkins (Gerard). A City in the Foreground 114
Horler (Sydney). Goal! 114
Housman (Laurence). De Schaapskooi 380
,, ,, ,, ,, ... 424
Houville (G. d'). Tant pis pour toi 152

H.-P. (L.). Strafschuldigen (Een uit velen) 62
Hulzen (G. van). De zwarte Wagen 266
Huonder S.J. (Ant.). Aan 's Meesters voeten 100
Hutchinson (E.) en Goodschild (G.). Het Recht tot Staken 184

I.

Imann (Georges). Nocturne 392
Ivans. De IJskoningin 106
Ivans (J. van Schevickhaven). De Dubbelganger 359
Ivoy (Paul d'). De blauwe Vlag 316
,, ,, Miss Musquetier 316

J.

Jansen O.P. (E. J. B.). Dante Alighieri 185
,, ,, ,, Konstantijn de Groote 439
Jegerlechner (J.). Die Schloszberger 34
Jehu (Felicie). Moeder Neurke 406
,, ,, De Kinderen van haar Jongen 407
Jenkins (Herbert). The Indignant Spinsters 36
Johannson (Adolf). Rood Haar 144
,, ,, De Schipbreukeling 223
Jouhondeau (M.). La Jeunesse de Théoville 430
Junger (Nathanaël). De Ondergang van de Bokelhoeve. . 144

K.

Kaiser (Isabella). Hilda, die Hexe 75
Kaiser (Franz). Wüste, du Erlöserin 228
Kaltenhause (F.). Totes Holz 75
Keats (John). 85
,, ,, ... 115
Kellerman (Bernard). Ingeborg 62
Kemp (Mathias). Een verwarde Liefde 425
Kempf S.J. (Konstantin). Die Heiligkeit der Kirche im 19 Jahrhundert 100
Kenis (Paul). De kleine Mademoiselle Cérisette 186
Kesler (Robert). Compagnon Jacques, histoire d'une jeunesse 72
Keun (Odette). Une Femme moderne 272
Keyser (E. de). Le Compagnon de Route 110
Keynes (J. M.). The Economic Consequences of the Peace 393
,, ,, A Revision of the Treaty 393
Klei (Jac. v. d.) Sietske. Verhaal van Leven en Lieven op het Land 107
Kley (Jac. v. d.). Het gevloekte Ambt 186
Keyntjes (J.) en Dr. H. H. Knippenberg Napoleon Imperator 425
Kloos (Willem) 208
Koenen (Marie). Het Koninkje 358
Kol (H. H. van). Oud en Nieuw Japan 300
Kooy van Zeggelen. Als een Veldbloem 28

Krane (Anna Freiin von). Die Leidensbraut 432
Kreitmaier (J.). Expressionistische Kirchenkunst . . . 76
Kretzer (Max). Fidus Deutschling 310
Kyffin-Taylor (Bessie). From Out of the Silence 114
Kyne (Peter). Het Dal der Reuzen 484

L.

Lafretelle (J. de). La Vie inquiéte deJean Hermelin . . . 33
Landre (Jeanne). Le Débardeur lettré 226
Laney (P. de). The Toll of the Sands 154
Lang (André). Le Responsable 72
Lapaire (H.). Paroisse galante 226
Lasserre (Pierre). Les Chapelles Littéraires 123
Lauris (G. de). Germaine Ravenel, mal mariée 428
Lavedan (Henry). Lydie 110
,, ,, La belle histoire de Geneviève . . . 260
,, ,, Le Chemin du Salut 350
Leeuw (Aart van der). De Mythe van een Jeugd 381
Le Goffic (Charles). L'Abbesse de Guérande 271
Lemonnier (Camille). Het Ventje van Onzen Lieven Heer . . . . 358—381
Leon-Martin (L). Tuvache ou la Tragédie Pastorale . . . 428
Levaillant (Maurice). La Porte Secréte 428
Linnankoski (Joh.). De Vluchtelingen 64
Locke (William). Jaspar Vellacot 65
Loerke (O.). Der Oger 310
Lokhorst (Emmy van). Phil's laatste Wil 266
London (Jack). John Barleycorn 145
,, ,, In Tweestrijd 230
Lubeley (Ignatia). De Schaduw 267

M.

Maas (J. van der). Illusie. Roman van Liefde en Leed . . 384
Madjera (W.). Der Satyr und das Elfenkind. 228
Maeterlinck (Maurice). Bergpaden 65
Maeterlinck (Maurice) 416
Maindron (Maurice). Ce bon M. de Veragues 191
Maire (E. le). La Rève d'Antoinette 331
Mandelstamm (Valentin). Een Roman van slechte Zaken . 428
Maran (René). Batoula, roman nègre 350
,, ,, Batoula 375
,, ,, ,, La Maison du Bonheur . . . 400
Mardiganan (Aurora). Verkochte Zielen 80
Marguerite (Paul). Sur la Retour 111
Marguerite (Victor). Le Soleil dans la Geole 391
Mariken van Nieumeghen 29
Marliani (Anna). Arlette Mariée et Mère. 191
Martel (T.). Ce que Coûtent les Rèves 350

Maryan. Maison hantée 151
Maupassant (Guy de). Hautot Père et Fils 430
Maurras (Ch.). Le Chemin de Paradis 110
Mauthier (Fritz). Kracht 224
Maxis (E.). Tiefengold. Kulturroman aus Oberschlesien . . 112
May (Karl). 158
Mayrhofer (J.). Der Mutter Vermachtnis 193
Meinhold (Wilhelm). Maria Schweidler of de Barnsteenheks . 187
Merlet (Herluf van). Elwin. Een Roman van Liefde en Leed 126
Mery (Jules). Le Celibatographe 226
Metz-Koning (Marie). Verborgen Gronden . . . . 107—343
Meuffels (C. M.). In Nederlands Bloemvelden 101
Michaëlis (Karin). De Groote Biecht . . . . . . 344—373
Missendorp (Herman). De Groene Cirkel 385
Milne (A.). Mr. Pim 311
Minnema (Mine). De andere Lijn 399
Mirabel (Henri). Jacques Marceau 72
Moens (Wies). Opgangen 358
Molenaar M.S.C. (M.). In Koele Schaduw 345
Molkenboer (B. H.). Dante 213
Montfort (Eugène). La Chanson de Naples 72
Montgomery (L. M.). Het Huis van Anna's Droomen . . 108
,, ,, Het Regenboogdal 146
Mooy (Henriette). Acht Dagen Wieltocht 385
Moresco Brants (Christine). Het Kornalijnen Halssnoer . . 358
Morice (Ch.). Par le Sang de France 191
Mortier (Pierre). Le Coeur sur la Main 226
Mother St. Paul. Mater Christi. Meditaties over de H. Maagd 181
Movet (Lionel). Chemin Secret 431
Multatuli. Ideën 360
,, Woutertje Pietersen 360
Mury S.J. (Paul). Het Leven van Gabriël Malagrida van de Soc. van Jezus 181
Musbach (Dora). Het Verloren Spel 180
,, ,, Het Erfstuk 268

N.

Nabl (Fr.). Die Galgenfrist 310
Naeff (Top). Charlotte von Stein 147
Nalim. Le Disparu 392
Newman (XV Preeken van Kardinaal). 101
Nion (Fr. de). Le Page de la Reine 430
Nousanne (H. de). Un Foyer, un Pays, un Ciel 73
Nouveau (Alb.). Boule-de-Zinc, ou l'Ecole des Bourgeois 430

O.

Obey (A.). L'Enfant inquiet 33
Odinot (P.). Apprendre à mourir 226

Oer (Pater Seb. von). Het Gebed des Heeren 179
Ogier (Guilliam). De gulsighheydt 358

P.

Paillot (Fortuné). Les Epoux scandaleurx 309
Paradowska (M.). Hors du Foyer 351
Pascal. Lettres Provinciales 237
Pastor (Ludwigvon). Geschichte der Papste 40
Paust (Klara). Die Schattentrude 75
Peacocke (Isabel). Figs of Thistles 36
Perk (Jacques). Mathilde 198
Pérochon (E.). Le Chemin de Plaine 430
Perrin J.). Le Mariage d'Abélard 226
Piéchaud M.). Le Retour dans la Nuit 111
,, ,, La dernierè Auberge 309
Philippe (Charles-Louis). Bubu van Montparnasse 346
Philippe (Charles-Louis). 416
Plus S.J. (R.). God in Ons 299
Porter Eleanor). Mary Marie 225
,, ,, Sister Sue 311
Post (Haagsche). 417
Prévost (Marcel). La Nuit finira 33
,, ,, La Princesse d'Ermirge 111
,, ,, Le Scorpion 152
Priem (G. H.). De Stomme Passagier 66
,, ,, De Man met den Kaftan 66
,, ,, Op den Hilhuize 66
,, ,, De Race met den Dood 66
,, ,, Nini. Een boek van Liefde 108
Prins (A.). De heilige Tocht 236
Pujo (Alice). Rose Perrin 272

Q.

Querlin (M.). Lui et Lui 226

R.

Raalte (Frits van). Kinderen en Menschen 358
Rademaker (Franziska). Das Ave der Heimat 352
Rénard (Jules). La Maitresse 430
Retté over Leon Bloy 201
Réval (Gabrielle). Coeur volant 73
,, ,, La Bachelière 430
Reyneke van Stuwe (Eline). Stom 67
Reyneke van Stuwe (Jeanne). Vlottende Schaduwen . . 188
Reyneke van Stuwe (Jeanne). Vlottende Schaduwen . 188
,, ,, ,, ,, De Man in 't Spel . . . 425
Rhodes (Kathlyn). Under Desert Stars 114
Richepin (Jean). Le Coin des Fous 152

Richepin (Jean.) Le Papillon et la Flamme 192
Ring (Barbara). In het Duister 433
Ritter Jr. (P. H.). Lodewijk van Deyssel 281
Robins (Elisabeth). Waarheen......? 189
Roland-Holst (Henriette). Uit Sovjet-Rusland 399
Rolland (Romain). Pierre et Luce 428
Rombouts (Fr. S.). Prof. Bavinck 400
Roselieb (Hans). Narren der Arbeit 112
„ „ Die Fackelträger 112
Rosny (J. H.) Un Trésor dans la Neige 391
Rossem (C. P. van). Humoresken en Sarcasmen 268
Rostand (M.). Le Pilori 227
Roy (Kristina). Zonneland 147
Roy (Christina). 359
Roy (E. le). Mademoiselle de la Ralphie 226
Rutten (Felix). en Marie Koenen 89

S.

Sabbe (Maurits). Een Mei van Vroomheid 360
Saint Anselme (Soeur Marie). Des Soeurs Blanches de N. D. d'Afrique 260
Salmon (André). L'Entrepeneur d'illuminations . . . 307
Salverda de Grave (J. J.). De Historie van Jan van Parijs . 225
Sande (H. B. van der). Levensdurf 269
Sandys (Oliver). De Vrouw bij het Haardvuur 68
Sas (Henri 't). Het vroolijke Panopticum 259
Saudek (Robert). Diplomaten. Haagsche Roman 147
„ „ Diplomaten 400
Schackleton (Ernest). Mijn Zuidpooltocht 301
Scharten Antink (Karel) 416
Schendel (Arthur van) 416
Schendel (Arthur von). Tristan en Isolde 30
Schiffer Jr. (Aug.). „Vox Dei" 378
Schlögl, O.Cist. (Dr. Nivard Schlögl op den Index 1922). Die Heiligen Schriften des Neuen Bundes . . . . . 23—440
Schmitz (Marie). Marietje 359
Scotti (Gallerate). Fogazzaro 155
Schrott-Fiechtl (Hans). Al Fresco 75
Schrott-Pelzel (H. von). Peter Andersag 228
Schussen (Wilhelm). Die schöne Witwe 433
Seeger (J.). Das Grillenbüchlein 75
Seidel (H. W.). Das vergitterte Fenster 34
Seidler (Michaël). Voorrecht 347
Selincourt (Hugh de). Women and Children 115
Sellke (Herbert). Maria am Gestade 113
Seuhl (Antonin). Les Gaites de la République de Patati et Patata 307
Sick (Ingeborg Maria). Langs 's Heeren Wegen 225

Sinclair (F. de). Focus Serie N. I. 149
,, ,, Leugens 269
Sinclair (Upton). Een Volbloed Amerikaan 306
Smeding (Alie) 160
Speck (G.). Eynars Töchter 34
Springer (Ralph). Trouwen 30
Sorel (Albert). Mea Culpa 393
Stach (Ilse von). Der heilige Nepomuk 401
,, ,, Die Beichte 402
,, ,, Genesius 403
,, ,, Griseldis 403
,, ,, Die Sendlinge von Voghera 404
,, ,, Hans Elderfing 404
Steiger (Hans). Die Zauberbrille 193
Stokvis (Bonne J.). Lodewijk van Deyssel 281
Strachey (Lytton). Queen Victoria 140
Stratton Porter (Gene). His Father's Daughter 311
Streeter (Edw.). As You Were, Bill 115
Streuvels (Stijn). De Vlaschaard 236
,, ,, De Schoone en Stichtelijke historie van Genoveva 270
Strindberg 77
Strobl (Karl Hans). Gespenster im Sumpf. Ein phantastischer Wiener roman 113
Strozzi (Paul). Miss Cacique et Papa Trompette 309
Swift (Jonathan). Gulliver's reizen 348

T.

Tamm (Traugott). Die zwei Nationen 34
Tegen de Roomsche Propaganda 81
Teirlinck (Herman). Het ivoren aapje 40
Temple Thurston. The City of beautiful Nonsense . . . 80
,, ,, The World of Wonderful Realty . . 80
Theuriet (André). Le Fils Maugars 192
,, ,, Bigarreau 430
Timmermans (Felix). Karel en Elegast 359
,, ,, Anne-Marie 49
Tinayre (Marcelle). Les Lampes Voilées 228
Tolstoi. Anne Karenine. 360
Tonquedec (Joseph de) 5
Tournassus (J.). Le Sablier de Cristal 192
Trilby. Amoureuse Espérance 309
Truc (G.). Tibériade 152
Turgenief (Ivan). Het onbetreden Land 68
,, ,, Assa 190
Turner (Ethel.) 120
,, (Lilian). 120

U.

Ulitz (Arnold). Die ernsthaften Toren 433

V.

Valdange (Pierre). Les bons Ménages 72
Valera (Juan). Roeping en Liefde 306
Valk (B.). Leed. 39
Variot (Jean). l'Effigie de César 351
Vermeer (Ernst). Maja . . . . 400—427
Verne (Maurice). Les Rois de Babel 192
Verona (Guido da). Mimi Bluette 307
Vesper (Will.). Porzellan 433
Viebig (Clara). De Roode Zee 109
Villetard (Pierre). Monsieur Bille dans la Tourmente. . 192
Viouyx (Marcelle). Une Répentie; Marie Madeleine . . 391
Voss (Richard). Twee Menschen 120

W.

Wackie Eysten (Mr. Dr. J.). Ondergang 70
Wallace (Edward). Bones in London 115
Walters (E. Walter). The Grit of Live 115
Wasch Karel). Arnold Fronde's eerste Liefde 389
Weicker (Al.). Fetzen 193
Weigall (A.). The Dweller in the Desert 36
Werth (Leon). Clavel, soldat 151
Weve (Jo). Die den Vrede brengt 126
Wibbelt (Augustin). Hilgenbeller en 't Kinderparadies . 273
Wickstrom (Victor H.). Uit het Dagboek van een Rampzalige Vrouw 359
Williamson (C. N. en A. M.). The Great Pearl Secret . . 36
,, ,, ,, Vrouwenlist 390
Wodehouse (P. C.). Indiscretions of Archie 154
Wohlbrück (Olga). In den Maalstroom 390
Wolf (Herman). Ideën en Problemen in Goethe's Faust . 439
Wright (A. V. G.). The Unrelated Family 155
Wijs (Henri de). De Zwarte Schaduw 226
Wijting Pr. (H.). Naar de Moederkerk 400

IJ.

IJssel-de Schepper-Becker (J. M.). Wat niet mag... . . 439

Z.

Zahn (Ernst). Lotte Eszlinger 456
Zerkaulen (H.). Ursula Bittgang 35
,, ,, Der Kleine Umweg 433
Zernicke (E.). Het Schamele Deel 353
Zoetmulder (A. J.). Fata Morgana 126
Zoomers-Vermeer (J. P.). Het Boek van Koosje . . 149—327